

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6
ΛΟΓΟΙ

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ - ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Υπό
ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλολόγου

Ἑλόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἑπιμεληταὶ

ΒΑΣ. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗΣ, Δρ. Θεολογίας
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

Ε Π Ε

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει ἑπτὰ λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Οἱ τρεῖς εἶναι λόγοι *ἐγκωμιαστικοὶ* ποὺ ἐξεφωνήθησαν εἰς μνήμας ἁγίων, οἱ δὲ ἄλλοι τέσσαρες ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι *ἐπιτάφιοι*, εἶδος ποὺ πρῶτος ὁ Γρηγόριος εἰσήγαγεν εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ λογοτεχνίαν, δίδων εἰς αὐτό, ὅπως ἦτο φυσικόν, χριστιανικὸν περιεχόμενον (Βλ. Γρηγ. Θεολ. Ἔργα I, ἔκδ. Γρηγ. ὁ Παλαμᾶς, σελ. 31). Ὁ ἀναγνώστης ἔχει εἰς τὰ χέρια του μὲ τὸν ἕκτον αὐτὸν διὰ τὸν Γρηγόριον τόμον τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἀπόδειξιν διὰ τὴν πολυμέρειαν τῶν διαφερόντων τοῦ μεγάλου ἱεράρχου, τὴν εὐρύτητα τῆς μορφώσεώς του, τὸ βάθος τῆς πνευματικότητος ἢ τῆς πίστεώς του καὶ τὴν θερμότητα τοῦ συναίσθηματός του. Μὲ τὸ λογοτεχνικὸν τάλαντον τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν δύναμιν τῆς περιγραφῆς τοῦ βλέπομεν νὰ διαγράφωνται ταυτόχρονα ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας ὄχι μόνον ὁ πνευματικὸς κόσμος τοῦ Γρηγορίου ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ καθημερινὸς βίος του καὶ ὁ βίος τῶν ἰδικῶν του εἰς τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς γνωστούς των, μέσα εἰς τὸ οἶκεϊον περιβάλλον τους καὶ μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς καὶ εὐγλώττους ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ ὁ βίος τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Α' ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ

Ἡ πρώτη ομάδα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρεῖς λόγους: Εἰς τοὺς Μάκκαβαίους, εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον καὶ εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν.

1. *Ἐγκωμιστικὸς εἰς τοὺς Μακκαβαίους.* Ἐντονον ἀφηγηματικὸν χαρακτῆρα ἔχει καὶ τὸ ἐγκώμιον τῶν Μακκαβαίων, ἡ πρώτη ὁμιλία τῆς πρώτης ὁμάδος. Τονώνει καὶ φρονηματίζει τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ ἢ γενναιότης τῶν ἑπτὰ νέων ἀδελφῶν, ἡ σταθερότης τοῦ φρονήματός των, ἡ μεταξὺ τους ἀγάπη, ἡ περιφρόνησις τοῦ τυράννου καὶ τῶν ὀργάνων του, τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ θανάτου, ἡ βαθιὰ ριζωμένη μέσα τους πίστις. Ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ μαρτύριον καὶ ὁ φόβος μὴ τυχὸν δὲν ἀπολαύσουν τὴν μεγάλην τιμὴν νὰ γίνουν μάρτυρες τῆς προγονικῆς πίστεώς των συγκινοῦν καὶ ἐνθουσιάζουν. Καὶ ἀνάμεσα εἰς τὸν χορὸν καὶ τὴν παράταξιν τῶν γενναίων στρατιωτῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πατρικῶν παραδόσεων, ἡ μητέρα μὲ τὴν θερμὴν πίστιν ποῦ ἀγωνιᾷ διὰ τὸ θραβεῖον καὶ τὸν στέφανον τῶν παιδιῶν της, ἕως οἷου τὰ βλέπει νὰ περνοῦν ἕνα ἕνα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ. Τὰ καθοδηγεῖ εἰς τὴν μεγάλην μάχην των, τὰ παρακινεῖ νὰ μὴ δειλιάσουν καὶ εἰς τὸ τέλος παραδίδεται καὶ ἡ ἴδια εἰς τὸ μαρτύριον ὑπέριστα εὐτυχισμένη. Εἶναι μία περίπτωσις τοῦ προχριστιανικοῦ θρησκευτικοῦ βίου ποῦ γεμίζει θάμβος τὴν χριστιανικὴν ψυχὴν τοῦ Γρηγορίου καὶ τὸ μεταδίδει ἀριστοτεχνικὰ καὶ εἰς ἑμᾶς.

2. *Ἐγκωμιστικὸς εἰς ἄγιον Ἀθανάσιον.* Ὁ σκοπὸς καὶ ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἐγκωμίου τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου ἐκφράζεται ἀριστοτεχνικὰ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τῆς ἀρχῆς του· «ἐγκωμιάζων τὸν Ἀθανάσιον ἐγκωμιάζω τὴν ἀρετὴν» ἢ «Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι». Καὶ μετὰ τὴν παροιμιώδη αὐτὴν προμετωπίδα ἀκολουθεῖ ὁ λόγος, μὲ πρότυπον ποῦ ἔδωσεν ὁ ἴδιος ὁ ἐγκωμιαζόμενος. Ὁ ἅγ. Ἀθανάσιος ἔχει συγγράψει ὡς γνωστὸν τὸν βίον τοῦ ἅγ. Ἀντωνίου. Ἡ φιλοδοξία τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἐγκωμιάζων τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὴν ἀρετὴν νὰ συντάξῃ μίαν βιογραφίαν τοῦ ἅγ. Ἀθανασίου, ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἀθανάσιος διὰ τὸν «καθηγητὴν τῆς ἐρήμου». Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ

Γρηγόριος ὑψώνει τὸν Ἀθανάσιον εἰς ἡγετικὴν μορφήν τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς ὀλκῆς τοῦ Μ. Ἀντωνίου. Σὰν τέτοια μορφή εἰς τὸν πρόλογον τῆς ὁμιλίας βάζει τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὴν σειράν τῶν μεγάλων φυσιογνωμιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρχίζων ἀπὸ τὸν Ἐνώχ, περνῶν ἀπὸ ὄλας τὰς μεγάλας μορφὰς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τὸν πρὶν ἀπὸ τὸ φῶς λυχνον καὶ καταλήγων εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἔπειτα μᾶς δίνει τὸ πανόραμα τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ μεγάλου πατριάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὴν πολυτάραχον ζωὴν τοῦ Ἀθανασίου τὴν φωτίζουν ἢ ἀπέραντη προσήλωσις εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἄκαμπτη ἀγωνιστικότητα. Αἱ συνεχεῖς ἐξοραὶ καὶ αἱ θριαμβευτικαὶ ἐπιστροφαὶ ἐκτίθενται μὲ μίαν συναρπαστικὴν ἀφηγηματικὴν δύναμιν, ἕως τὴν τελικὴν ἀπόδοσιν τοῦ ποιμενάρχου εἰς τὸ ποίμνιόν του, ἕως τὴν τελικὴν νίκην.

3. *Ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν.* Ὁ λόγος εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανὸν εἶναι ἕνα χαριτωμένον ἀφήγημα ἢ ἕνα χαριτωμένον διήγημα, διὰ νὰ χρησιμοποiew ἕνα σύγχρονον λογοτεχνικὸν ὄρον. Ὁ εἰδωλοάρτης μάγος ποῦ πολεμᾷ τὸν Χριστόν, ὁ ἔρωτάς του πρὸς τὴν ἀγνὴν χριστιανὴν κόρην, ποῦ ὄμως προτιμᾷ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ μεταστροφή τοῦ μάγου, ποῦ γίνεται ἔπειτα ὁ θερμὸς κήρυκας καὶ λειτουργὸς ἐκείνου ποῦ προηγουμένως κατεδίωκε, προσδίδουν εἰς τὴν ὁμιλίαν κάποιο ἀνατολίτικον θέλημα, ποῦ ὄμως τελικὰ μεταβάλλεται εἰς ἕνα ζωηρὸν σκίρτημα τῆς ψυχῆς πρὸς Ἐκεῖνον ποῦ ἠμπορεῖ «νὰ ποιῇ θαυμάσια μεγάλα μόνος».

Β' ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ

1. Ὁ λόγος εἰς τὸν *Μ. Βασίλειον* εἶναι ὁ μεγαλύτερος εἰς τὴν δευτέραν ὀμάδα. Τοποθετεῖ ἐμπρὸς μας τὴν στιβαρὰν προσωπικότητα τοῦ μεγάλου φίλου του, πρὸς τὸν ὄποιον ἀπέβλεπε πάντοτε μὲ ἀπέραντον θαυμασμόν, θαυ-

μασμόν τοῦ Ἰσοῦ πρὸς τὸν Ἰσον. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν τοὺς ὡς σπουδαστῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν ὁποῖαν ζωγραφίζει μὲ ζωηρὰ χρώματα, προβάλλει τὴν σταθερότητα καὶ τὸ ἀνυποχώρητον τοῦ Βασιλείου ἔμπρὸς εἰς τὸν ἑκπρόσωπον τοῦ βασιλέως, παρουσιάζει τὸν ἐμπνευσμένον ὀργανωτὴν τῆς μοναχικῆς ζωῆς, παρακολουθεῖ τὸν κοινωνικὸν ἐργάτην, ἐντρυφεῖ εἰς τὰς πνευματικὰς πτήσεις τοῦ φίλου του, ἐκπλήσεται ἀπὸ τοὺς χειρισμοὺς τοῦ τολμηροῦ οἰακοστρόφου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχομεν εἰς τὰ χέρια μας ἓνα ἐξαιρετὸν δοκίμιον προσωπογραφίας, ὅπου ἐκεῖνο πὸ κυριαρχεῖ εἶναι ὁ ἀνεπιφύλακτος θαυμασμὸς πρὸς ἓνα πραγματικὰ μέγαλον ἀπὸ ἓνα ἐξ Ἰσοῦ μέγαλον.

2. Διὰ τὸν πατέρα του ὁ Γρηγόριος υἱὸς εὐρίσκει εἰς τὸν λόγον του ἄλλους τόνους. Τί ἀποτελεῖ αὐτὸς ὁ ἑκατόχρονος γέρων, πὸ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν γῆν «γεμᾶτος ἀπὸ χρόνια γήινα καὶ οὐράνια», ὅπως λέγεται εἰς ἓνα ἐπίγραμμα του δι' αὐτόν, μόνον ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐκθέσῃ γνήσια. Καὶ μᾶς δίνει ἀνάγλυφον τὴν προσωπικότητα τοῦ πατέρα του ἀπὸ τὴν μεταβολὴν του «ἀπὸ ἀγριελαίου εἰς καλλιέλαιον» ἕως τὴν στιγμὴν πὸ ἀφῆκε τὴν τελευταίαν πνοὴν του. Ἡ γεμάτη ἀπὸ σεβασμόν καὶ θαυμασμόν ἀγάπη τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἐπιτυχάνει ἓνα ἀνεξίτηλον ἀποτέλεσμα. Ἰδίως παρουσιάζεται εἰς τὴν φαντασίαν μας ὁ πολιδὸς λευίτης, τὸ θῆραμα καὶ ἡ κεφαλὴ συγχρόνως τῆς Νόννας, πρὸς τὴν ὁποῖαν δισιοθανόμεθα τὸν ὀσωπηλὸν σεβασμόν του, ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν καὶ προΐστάμενος τῆς ἐπισκοπῆς του, ὁ πιστός, ὁ ζηλωτής, ὁ γεμᾶτος αἰσθηματισμόν, ἰδιότητα πὸ ἐκκληρονόμησεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον υἱόν του. Τὸ ἐγκώμιον πρὸς τὸν πατέρα του εἶναι τὸ ἐγκώμιον τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀνθρώπου πὸ ἔζησε κυριολεκτικὰ μέσα εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Ὁ πατέρας τοῦ Γρηγορίου εἶναι μία μορφή μὲ χαρακτηριστικὰ σαφῶς βιβλικὰ.

3. Εἰς τὸ ἐγκώμιον τῆς ἀδελφῆς του Γοργονίας δὲν τοῦ λείπουν αἱ ἀρεταὶ διὰ νὰ τὸ συνθέσῃ. Εἶναι ἡ γνήσια

κόρη πού προέρχεται ἀπὸ τὸ βιβλικὸν ζεῦγος τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς Νόννας. Αὐτὸ καὶ μόνον εἶναι ἀρκετὸν νὰ δώσῃ ὄλην τὴν εὐγενῆ ἰδιοτυπίαν τοῦ βλαστοῦ πού ὠνομάσθη Γοργονία. Εἶναι μία ὑπαρξίς πλήρης καὶ ἀκεραία· κόρη, μητέρα, μάμμη. Ἀπλῆ καὶ ἀνεπιτήδευτη, στολισμένη μὲ καθαρότητα καὶ σωφροσύνην, γυναίκα τοῦ σπιτιοῦ, σύντροφος καὶ ὄχι δούλη τοῦ συζύγου της, σεμνὴ καὶ ἐντροπαλή, φιλόξενη, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τοῦ σπιτιοῦ σκληραγωγημένη καὶ εἰς ἀσκήσεις πνευματικὰς, γεμάτη εὐσέβειαν καὶ θερμὴν πίστιν. Πιστὸν ἀντίγραφον τῆς Νόννας, εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Γρηγόριος θέλει νὰ τὴν παρουσιάσῃ ὅτι ἐμψυχώνει μίαν παρομοίαν οἰκογένειαν. Τὰ εἰσαγωγικὰ λόγια τοῦ Γρηγορίου ἀφήνουν νὰ μαντεύσῃ κανεὶς ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ ἀδελφοῦ εἶναι νὰ ὑψώσῃ εἰς χριστιανικὸν πρότυπον τὴν ἀδελφήν του καὶ τὴν οἰκογένειάν της.

4. Τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου εἶναι ἄλλο πρᾶγμα. Ἕνας καημὸς ἄσθεστος εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἀσυγκρίτου ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου, ἕνας ἀσίγαστος στεναγμὸς. Ὁλος ὁ βαθύτατος κλονισμὸς πού διαπερνᾷ τὰ ἐπιτάφια ἐπιγράμματα πρὸς τὸν ἀδελφόν του περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιον αὐτὸν λόγον, ὁ κλονισμὸς ἐμπρὸς εἰς τὸν παραλογισμὸν τῆς ζωῆς νὰ καταστρέφῃ ὅτι ὠραῖον ἐπιτυχάνει νὰ πλάσῃ καὶ νὰ διατηρῇ τὰς ἀποτυχίας της. Μὲ πόσας καὶ πόσας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς ἀρετὰς δὲν ἦτο προικισμένος ὁ Καισάριος. Ὅλα μὲ αὐτὸν ἦσαν εὐκολα, ἤμποροῦσε εἰς ὅποιονδήποτε τομέα νὰ εὐδοκιμήσῃ. Οἰκογένεια, μόρφωσις, πίστις, ἐπιτυχία ἐπιστημονικὴ, κοινωνικὴ ἐπιβολή. Τὰ συγκεντρώνει ὅλα, ὅπως οἱ διακεκριμένοι, οἱ ξεχωριστοὶ θὰ ἐτολμούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ὁ Γρηγόριος παριστάνει τὸν Καισάριον ὡς μίαν ἀπὸ τὰς καλοτύχους νεανικὰς μορφάς, πού ἀναδύονται μέσα εἰς τὴν χρυσὴν δμίχλην τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅπως τὰς ἐθαύμασεν εἰς τὸν Πλάτωνα, καὶ ἐπαινώντας τὸν Καισάριον ἔπλασε τὸ χριστιανικὸν ἀντίστοιχόν των.

Ἔως ἐδῶ ἡ πρώτη ομάδα, οἱ ἄνθρωποι οἱ ἰδικοὶ τοῦ ποῦ τοὺς ἐζησεν ἀπὸ κοντά, ποῦ τοὺς ἠγάπησε, ποῦ ἐγνώρισε τὴν ψυχὴν τοὺς καὶ ἐγνώρισαν τὴν ἰδικὴν τοῦ καὶ ποῦ ἡ ἐκδημία τοὺς τὸν ἐπλήγωσεν ἐφ' ὄρου ζωῆς.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐξεφωνήθησαν εἰς διάστημα δώδεκα ἔως δεκατριῶν ἐτῶν. Ὁ ἀρχαιότερος εἶναι ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν Καισάριον 368—9, 369—70 ὁ ἐπιτάφιος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Γοργονίας. Ἀκολουθεῖ τὸ ἔτος 373 τὸ ἐγκώμιον τῶν Μακκαβαίων καὶ τὸ 374 ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν πατέρα του. Μὲ διαφορὰν μηνῶν ἐκφωνοῦνται τὸ ἔτος 379 πρῶτα τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἁγ. Ἀθανάσιον τὸν μῆνα Μάιον καὶ τὸν Ὀκτώβριον τὸ ἐγκώμιον εἰς τὸν ἁγ. Κυπριανόν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 381 ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μ. Βασιλείον.

Καὶ ὁ τόπος ὅπου αἱ ὁμιλίας ἐξεφωνήθησαν εἶναι διαφορετικὸς. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξεφωνήθη ὁ λόγος πρὸς τὸν Μ. Ἀθανάσιον καὶ ὁ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους, εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας τὸ ἐγκώμιον τοῦ Μ. Βασιλείου, εἰς τὴν Ναζιανζὸν τὰ ἐγκώμια εἰς τὸν πατέρα του, εἰς τὸν Καισάριον καὶ τοῦ ἁγ. Κυπριανοῦ. Τὸ ἐγκώμιον τῆς Γοργονίας ἐλέχθη εἰς τὴν ἀγαπητὴν εἰς τὸν Γρηγόριον Ἀριανζόν. Αὐτὰ ὄχι ὅλα μὲ τὴν αὐτὴν βεβαιότητα.

Παρὰ τὴν διαφορὰν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔχουν τὸ κοινὸν συνδετικόν τοὺς τὴν θερμὴν καὶ ἀκλόνητον πίστιν, τὸν καθαρὸν προσανατολισμὸν πρὸς τὰ ἄνω, τὴν τρυφερὰν ψυχὴν καὶ τὸν ἀνήσυχον συναισθηματισμὸν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Α' ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ

1. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

1. Τί δὲ οἱ Μακκαβαῖοι; τούτων γὰρ ἡ παροῦσα πανή-
 γυρις, οὐτὸν παρὰ πολλοῖς μὲν τιμωμένων, οὐτὸν μὴ μετὰ Χρι-
 5 σιὸν ἢ ἀθληοῖς· πᾶσι δὲ τιμᾶσθαι ἀξίων, οὐτὸν περὶ τῶν πα-
 τριῶν ἢ καριερίᾳ· καὶ οἱ πρὸ τῶν Χριστοῦ παθῶν μαρτυ-
 ρήσαντες, τί ποιεῖ δράσειν ἐμελλον μετὰ Χριστὸν διωκόμενοι,
 καὶ τὸν ἐκείνου ὑπὲρ ἡμῶν μιμούμενοι θάνατον; Οἱ γὰρ
 χωρὶς ὑποδείγματιος τοιοῦτου, τοιοῦτοι τὴν ἀρετὴν, πῶς
 10 οὐκ ἂν ᾤφθησαν γενναίτεροι, μετὰ τοῦ ὑποδείγματιος κιν-
 δυνεύοντες; Καὶ ἅμα μουσικὸς τις καὶ ἀπόρητος οὐτις ὁ
 λόγος, καὶ σφόδρα πιθανὸς ἐμοὶ γούνη καὶ πᾶσι τοῖς φιλοθέ-
 οῖς· μηδένα τῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας τελειωθέντων,
 δίχα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τοιοῦτου τυχεῖν. Ὁ γὰρ Λόγος
 15 ἐπαρρησιάσθη μὲν ὑστερον καιροῖς ἰδίους, ἐγνωρίσθη δὲ καὶ
 πρότερον τοῖς καθαροῖς τὴν διάνοιαν, ὡς ἐκ πολλῶν δῆλον
 τῶν πρὸ ἐκείνου τετιμημένων.

2. Οὐκ οὖν, οὐτὸν πρὸ τοῦ σταυροῦ, τοιοῦτοι περιοπιέοι
 ἀλλ' οὐτὸν κατὰ τὸν σταυρόν, ἐπαινεῖτο, καὶ τῆς ἐκ τῶν λό-
 20 γων τιμῆς ἄξιοι· οὐχ ἵνα προσθήκη ἡ δόξαν λάβοιεν·
 (τίνα γὰρ ὧν ἡ προᾶξις ἔχει τὸ ἐνδοξον;) ἀλλ' ἵνα δοξα-
 σθῶσιν οἱ εὐφημοῦντες, καὶ ζηλώσωσι τὴν ἀρετὴν οἱ ἀ-
 κούοντες, ὡσπερ κένιτρον τῆ μνήμη πρὸς τὰ ἴσα διανιστάμε-
 νοι. Οὐτις τίνες μὲν ὄντες, καὶ ὄθεν, καὶ ἐξ οἷας δομώμε-

1. Δηλ. δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ τιμῶνται ὡς μάρτυρες.

2. «Ἐτελειώθησαν» δηλ. ἐτελείωσαν τὴν ζωὴν των καὶ ὠλοκλη-
 ρώθησαν εἰς τὴν πίστιν.

1. ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ

1. Καὶ οἱ Μακκαβαῖοι¹; Δι' αὐτοὺς γίνεται ὁ πανηγυρισμὸς αὐτὸς καὶ ὡς μὴ τοὺς τιμοῦν πολλοί, ἐπειδὴ ἡ ἄθλησις των δὲν ἐγένε μετὰ Χριστόν. Ἄξιζέι ὁμως νὰ τοὺς τιμοῦν ὅλοι, διότι ἡ ὑπομονὴ των ἀφωροῦσε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς θρησκείας τῶν προγόνων των. Καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐμαρτύρησαν πρὶν ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, τί τάχα θὰ ἔκαναν ἐὰν κατεδιώκοντο μετὰ Χριστόν καὶ ἤθελαν νὰ μιμηθοῦν τὸν θάνατον ἐκείνου πρὸς χάριν μας; Αὐτοὶ ποῦ χωρὶς παράδειγμα ἔδειξαν τόσην ἀνδρείαν, πῶς δὲν θὰ ἐφαίνοντο πολὺ πῖο γενναῖοι, ἐὰν ἀντιμετώπιζον τὸν κίνδυνον ἔχοντες ἐμπρὸς των τέτοιο παράδειγμα; Καὶ ὑπάρχει καὶ ἓνας μυστικὸς καὶ ἀπόρητος λόγος πολὺ πιθανός, δι' ἐμένα βέβαια καὶ ὅλους τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, ὅτι κανεὶς ἀπὸ ὅσους ἐτελειώθησαν² πρὸ Χριστοῦ δὲν τό ἐπέτυχε χωρὶς πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ Λόγος δηλαδὴ παρουσιάσθη ἀργότερα, ὅταν ἦτο ὁ ὠρισμένος καιρὸς, εἶχε γίνεῖ ὁμως γνωστὸς καὶ πρωτύτερα εἰς ὅσους ἦσαν καθαροὶ εἰς τὸν νοῦν, ὅπως γίνεται φανερόν ἀπὸ ὅσους ἔχουν τιμηθῆ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισίν του.

2. Δὲν πρέπει λοιπόν νὰ τοὺς περιφρονοῦμε, ἐπειδὴ ἔδειξαν τὴν ἀρετὴν των πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρόν· εἶναι ἀξιέπαινοι, διότι ἔπραξαν κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ σταυροῦ, καὶ εἶναι ἄξιοι τῆς τιμῆς, ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὰ κίνητρα τῆς πράξεώς των. Διότι δὲν ἐμαρτύρησαν, διὰ νὰ λάβουν κάποιον κέρδος ἢ δόξαν Θεοῦ — (ποῖαν ἄλλην δόξαν νὰ λάβουν, ἀφοῦ ἡ πρᾶξις των εἶναι καθεαυτὴ ἔνδοξος;) — ἀλλὰ διὰ νὰ δοξασθοῦν ὅσοι τοὺς δοξάζουν καὶ ὅσοι ἀκούουν νὰ ζηλέψουν τὴν ἀνδρείαν των, ὁρμώντας εἰς τοὺς ἰδίους ἄθλους κεντρισμένοι ἀπὸ τὴν μνήμην των. Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ποῦ κατάγονται καὶ μὲ ποῖαν ἀνατροφὴν καὶ

νοι τὸ ἀπαρχῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως, εἰς τοσοῦτον ἀρε-
 τῆς τε καὶ δόξης προεληλύθαοιν, ὥστε καὶ ταῖς ἐτησίοις
 ταύταις τιμᾶσθαι πομπαῖς τε καὶ πανηγύρεσι, καὶ μείζονα
 τῶν ὀρωμένων τὴν περὶ αὐτῶν δόξαν ἐναποκεῖσθαι ταῖς
 5 ἀπάντων ψυχαῖς, ἢ περὶ αὐτῶν βίβλος δηλώσει τοῖς φιλο-
 μαθέσι καὶ φιλοπόνοις, ἢ περὶ τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι τῶν
 παθῶν τὸν λογισμὸν φιλοσοφοῦσα, καὶ κύριον τῆς ἐπ' ἄμφω
 ροπῆς, ἀρετὴν τὴν φημι καὶ κακίαν. Ἄλλοις τε γὰρ οὐκ ὀ-
 λίγοις ἐχρήσατο μαριτυροῖς, καὶ δὴ καὶ τοῖς τούτων ἀθλή-
 10 μασιν· ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον εἶπεῖν ἐξαρκεοεῖ.

3. Ἐλεάζαρ ἐνιαῦθα, τῶν πρὸ Χριστοῦ παρόντων ἢ ἀπαρ-
 χῆ, ὥστε τῶν μετὰ Χριστὸν Στέφανος, ἀνὴρ ἱερεὺς καὶ
 προσδύτης, πολὺς τὴν ἰσχίαν, πολὺς τὴν φρόνησιν· πρότε-
 ρον μὲν καὶ προσδύμενος τοῦ λαοῦ, καὶ προσευχόμενος, νῦν
 15 δὲ καὶ τελεώτατον θῦμα προσάγων ἐναντὶν τῷ Θεῷ, παντὸς
 τοῦ λαοῦ καθάρσιον, προσίμιον ἀθλήσεως δεξιόν, καὶ φθεγ-
 γομένη καὶ σιωπῶσα παραίνεσις· προσάγων δὲ καὶ τοὺς
 ἐπιτὰ παῖδας, τὰ τῆς ἐναντιοῦ παιδείας ἀποτελέσματα, θνοίαν
 ζῶσαν, ἀγίαν εὐάρεστον τῷ Θεῷ πάσης νομικῆς ἱερουργίας
 20 λαμπροτέραν τε καὶ καθαρωτέραν. Τὰ γὰρ τῶν παίδων,
 τῷ πατρὶ λογίζεσθαι, τῶν ἐννομοσιῶν τε καὶ δικαιοσιῶν.
 Παῖδες ἐκεῖ γενναῖοι καὶ μεγαλόψυχοι, μητρὸς εὐγενοῦς
 εὐγενῆ θλασιήματα, φιλότιμοι τῆς ἀληθείας ἀγωνισταί, τῶν
 Ἀντιόχου καιρῶν ὑψηλότεροι, τοῦ Μωϋσέως νόμου μαθηταὶ
 25 γνήσιοι, τῶν πατρῶν ἐδῶν ἀκριβεῖς φύλακες ἀριθμὸς τῶν
 παρ' Ἑβραίοις ἐπαινουμένων, τῷ τῆς ἐβδοματικῆς ἀναπαύ-
 σεως μνηστῆρι τιμώμενος, ἐν πνέοντες, πρὸς ἐν βλέποντες,
 μίαν ζωῆς ὁδὸν εἰδότες, τὸν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ θάνατον, οὐχ
 ἦτιον ἀδελφοὶ τὰς ψυχὰς ἢ τὰ σώματα, ζηλοτυπῶντες ἀλ-
 30 λήλους τῆς τελευτῆς, (ὦ τοῦ θαύματος!) προαρκάζοντες

3. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ταῦ Ἰωσήφ, Περί αὐτακράτορος λογι-
 σμοῦ.

4. II Μακκαβ. VI, 18.

5. Ταῦ Ἐπιφανοῦς.

διαπαιδαγωγήσιν ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τέτοιο σημεῖον ἀνδρείας καὶ δόξης, ὥστε νὰ τοὺς τιμῶμεν μὲ αὐτοὺς τοὺς ἐτησίους ἑορτασμοὺς καὶ πανηγυρισμοὺς καὶ ὁμοίως ὅλοι νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ δόξα των ἀξίζει διὰ πολὺ περισσότερα, αὐτὰ ὅλα θὰ τὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς φιλομαθεῖς καὶ φιλοπόνους τὸ σχετικὸν μὲ ἐκείνους βιβλίον*, πού διδάσκει ὅτι κυρίαρχος τῶν παθῶν εἶναι τὸ λογικόν, καθὼς ἐπίσης εἶναι κύριος καὶ τῆς ροπῆς πού χωρίζεται εἰς δύο, ἐννοῶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐχρησιμοποίησε καὶ πολλές ἄλλας ἀποδείξεις, ἀλλὰ καὶ τὰ μαρτύρια τούτων. Δι' ἐμένα θὰ εἶναι ἀρκετὸν νὰ περιορισθῶ εἰς ὅσα ἀκαλουθοῦν.

3. Ὁ Ἐλεάζαρος* εἶναι ἐδῶ ὁ ἀρχηγὸς ὄσων ἐμαρτύρησαν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστὸν (ὅπως ὁ Στέφανος τῶν μετὰ τὸν Χριστὸν). Ἦτο ἱερεὺς, γέρον, λευκὸς εἰς τὰ μαλλιά καὶ εἰς τὴν φρόνησιν, πού ἔκαμε τὰς θυσίας τοῦ λαοῦ καὶ παρακαλοῦσε δι' αὐτόν, καὶ τώρα προσφέρει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Θεὸν τελειότερον θῦμα, ἐξίλαστήριον ὄλου τοῦ λαοῦ (εὐόλωνον προίμιον τοῦ μαρτυρίου, προτροπὴν μὲ λόγους καὶ χωρὶς λόγους). Προσφέρει μαζὶ καὶ τὰ ἑπτὰ παιδιά, τὰ ἀναστήματα τῶν κόπων του, θυσίαν ζωντανήν, ἀγίαν, ἀρεστὴν εἰς τὸν Θεόν, λαμπροτέραν καὶ καθαροτέραν ἀπὸ κάθε ἱεουργίαν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου. Ἀπὸ τὰ νομιμώτερα καὶ δικαιότερα εἶναι νὰ καταλογίζεται ἡ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν εἰς τὸν πατέρα. Ὑπάρχουν ἐκεῖ παιδιά γενναῖα καὶ μεγαλόψυχα, ἀρχοντικῆς μητέρας ἀρχοντικά βλαστάρια, φιλότιμοι ἀγωνισταὶ τῆς ἀληθείας, πού διασκελίζουν τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀντιόχου* καὶ γίνονται γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἔχομεν τοὺς πιστοὺς φύλακας τῶν προγονικῶν παραδόσεων, ἀριθμὸν ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τῶν Ἑβραίων, τιμημένον μὲ τὸ μυστήριον τῆς ἑπταήμερου ἀναπαύσεως. Κοινὴ ἡ πνοὴ των, κοινὸς ὁ στόχος των, ἓνας ὁ τρόπος τῆς ζωῆς των, ὁ θάνατος διὰ τὸν Θεόν, ὄχι ὀλιγώτερον ἀδελφοὶ εἰς τὰς ψυχὰς ἀπ' ὅ,τι εἰς τὰ σώματα, ζηλεύοντες ὁ ἓνας τὸν ἄλλον διὰ τὸν θάνατόν του. Ὡ τὸ πρωτάκουστον θαῦμα! Ὡς θησαυρὸν ἄρπαζαν

ὡπερ θησαυροὺς τὰς θασάνους, τοῦ παιδαγωγοῦ νόμου προ-
κινδυνεύοντες, οὗ τὰς προσαγομένας τῶν θασάνων μᾶλλον
φοβούμενοι, ἢ τὰς λειπομένας ἐπιζητοῦντες· Ἐν τοῦτο φο-
βούμενοι μόνον, μὴ ἀπέλη κολάζων ὁ τύραννος, καὶ ἀπέλ-
5 θωσί τινες αὐτῶν ἀσιεφάνωτοι, καὶ διαζευχθῶσι τῶν ἀδελ-
φῶν ἄκοντες, καὶ τὴν κακὴν νίκην νικήσωσι τὸ μὴ παθεῖν
κινδυνεύσαντες.

4. Μήτηρ ἐκεῖ νεανική καὶ γενναία, φιλόπαις ὁμοῦ καὶ
φιλόθεος, καὶ τὰ μητρῶα σπλάγγνα σπαρασσομένη παρὰ τὸ
10 εἰκὸς τῆς φύσεως. Οὐ γὰρ πάσχοντας ἤλεει τοὺς παῖδας,
ἀλλ' ἠγωνία τὸ μὴ παθεῖν οὐδὲ τοὺς ἀπελθόντας ἐπόθει μᾶλ-
λον, ἢ προσιεθῆναι τοὺς ὑπολειφθέντας ἠύχεται καὶ τοῦτων
ἦν αὐτῇ πλείων ὁ λόγος, ἢ τῶν μετασιάντων. Τῶν μὲν γὰρ
ἀμφίβολος ἢ πάλῃ, τῶν δὲ ἀσφαλῆς ἢ κατάλυσις· καὶ τοὺς
15 μὲν ἤδη Θεῶ παρείδδει, τοὺς δὲ ὅπως λάβῃ Θεὸς ἐφρὸν-
τιζεν! ὦ θανμασίας ἐπιδόσεως καὶ μεγαλοψύχου! ὦ τῆς
Ἀθραμιαίου θυσίας ἐκείνης εἰ μὴ τι τολμητέον, καὶ μεῖζον!
Ὁ μὲν γὰρ ἕνα προφάγει προθύμως, εἰ καὶ τὸν μονογενῆ,
καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας, καὶ εἰς θν ἢ ἐπαγγελία· καὶ τὸ
20 μεῖζον, διὰ μὴ τοῦ γένους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τοιοῦτων θυ-
μάτων, ἀπαρχὴ καὶ θύζα καθίσταται· ἢ δὲ δῆμον ὄλων παίδων
κατιέρωσε τῷ Θεῷ, νικήσασα καὶ μητέρας, καὶ ἱερέας,
τοῖς θύμασι προθύμοις εἰς σφαγὴν, δλοκαυτώμασι λογικοῖς,
ἱερεῖοις ἐπειγομένοις ἢ μασιοὺς παρεδεικνυ, καὶ ἀναιροφῆς
25 ὑπεμίμησε, καὶ προσέειπε τὴν πολιάν, καὶ τὸ γῆρας ἀνθ'
ἰκειηρίας προῦβάλλει· οὗ σωτηρίαν ζητοῦσα, τὸ δὲ πα-
θεῖν ἐπείγουσα, καὶ κίνδυνον ἠγουμένη τὴν ἀναβολὴν, οὗ
τὸν θάνατον, ἢ οὐδὲν ἔκαμψεν, οὐδὲ ἐμαλάκισεν, οὐδὲ ἀ-

6. Ὀμήρου Ἰλιάς Χ, 79. Ἐκεῖ κάνει τὸ ἴδιο ἢ Ἐκάθη εἰς τὸν Ἔκτορα διὰ τὸν τὸν ἐμποδίσῃ νὰ συγκρουσθῇ μὲ τὸν Ἀχιλλέα.

τά μαρτύρια πρὶν τοὺς ἐπιβληθοῦν, κινδυνεύοντες τολμηρὰ πρὸς χάριν τοῦ παιδαγωγοῦ νόμου· δὲν φοβοῦνται τὸσον τὰ μαρτύρια πού ἐπάθαιναν, ὅσον ἐπιζητοῦσαν αὐτὰ πού τοὺς ἐπερίμεναν ἀκόμη. Τοῦτο μόνον ἐτρόμαζαν· μὴ κουρασθῆ νὰ τοὺς βασανίζῃ ὁ τύραννος καὶ φύγουν ἀστεφάνωτοι μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦς, χωρισμένοι, παρὰ τὴν θέλησίν των, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των μὲ τὸ κέρδος μιᾶς κακῆς νίκης· νὰ μὴ πάθουν δηλαδὴ τίποτε παρὰ τὸν ἀγῶνα των.

4. Καὶ κοντὰ τοὺς μία μητέρα τολμηρὴ καὶ γενναία, φιλότεκνος μαζί καὶ φιλόθεος. Σπαράζονται τὰ μητρικὰ σπλάχνα της, ὄχι ὅμως μὲ τὸν γνωστὸν κανόνα τῆς φύσεως. Δὲν ἐπονοῦσε τὰ παιδιὰ της ἢ οὐ ἐβασανίζοντο, ἀγωνιοῦσε μῆπως δὲν βασανισθοῦν. Δὲν ἐποθοῦσεν ὅσους εἶχαν ἀποθάνει, ὅσον παρακαλοῦσε νὰ πᾶνε κοντὰ τοὺς καὶ ὅσοι εἶχαν ἀπομείνει. Πιὸ πολὺ ἐνδιαφέροντο δι' αὐτοὺς παρὰ διὰ τοὺς νεκρούς· διότι ἡ πάλη τῶν πρώτων ἦτο ἀκόμη ἄκριτος, ἐνῶ τῶν ἄλλων τὸ τέλος ἦτο ἀσφαλισμένον. Τοὺς πρώτους τοὺς εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐφρόντιζε νὰ πάρῃ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἄλλους. "Ὡ ψυχικὸς ἀνδρισμὸς εἰς γυναικεῖον σῶμα. "Ὡ ἀξιοθαύμαστη μεγαλόψυχη πρόοδος. "Ὡ θυσία ἀνωτέρα καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, ἂν δὲν εἶναι τολμηρὸς ὁ λόγος μου. Διότι ἐκεῖνος προσφέρει πρόθυμα βέβαια ἓνα μόνον υἱὸν καὶ ἄς ἦτο μονογενῆς καὶ ἄς τὸν εἶχεν ἀποκτήσει ἔπειτα ἀπὸ ὑπόσχασιν πρὸς αὐτοὺς, πού εἶχεν ἐκπληρωθῆ· καὶ τὸ μεγαλύτερον, ὅτι δὲν εἶναι μόνον τὸ πρῶτον θυμὰ τοῦ λαοῦ του, ἀλλὰ γίνεται ἀρχὴ καὶ ρίζα τῶν θυμάτων αὐτῶν. Ἐνῶ ἐκείνη ἀφιερώνει εἰς τὸν Θεὸν παράταξιν ὀλοκλήρον παιδιῶν καὶ ἐνίκησε καὶ μητέρας καὶ ἱερεῖς μὲ τὰ πρόθυμα διὰ τὴν σφαγὴν θυμάτα της καὶ τὰ λογικὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ ὀλοπρόθυμα σφάγια. Τοὺς ἔδειχνε τὸ στῆθος⁹ πού τοὺς ἐθήλασε, τοὺς ὑπενθύμιζε τὴν ἀνατροφήν των, ἄπλωνε τὰ ἄσπρα μαλλιά της καὶ ἐπρότεινε τὰ γηρατεῖά της ἀντὶ ἄλλης παρακλήσεως. Δὲν ἐζητοῦσε τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ ἐπετάχυνε τὸ τέλος των, θεωροῦσα κίνδυνον τὴν ἀναβολὴν καὶ ἄχι τὸν θάνατον. Τίποτε δὲν τὴν ἐλύγισε, τίποτε

τολμωτέραν ἐποίησεν· οὐκ ἀρθρέμβολα προτεινόμενα, οὐ τρο-
 χοὶ προαλλόμενοι, οὐ τροχανιῆρες, οὐ καιαπέλται, οὐκ ἀκμαὶ
 σιδηρῶν δνύχων, οὐ ξίφη θηγόμενα, οὐ λέβητες ζέοντες,
 οὐ πῦρ ἐγειρόμενον, οὐ τύραννος ἀπειλῶν, οὐ δῆμος, οὐ
 5 δορυφόρος κατεπείγων, οὐ γένος ὀρώμενον, οὐ μέλη δια-
 σπώμενα, οὐ σάρκες ξαινόμεναι, οὐχ αἷματος ὀχειοὶ ρέοντες,
 οὐ νεότης δαπαναμένη, οὐ τὰ παρόντα δεινά, οὐ τὰ προσ-
 δοκώμενα χαλεπά· καὶ ὁ τοῖς ἄλλοις βαρῦτατόν ἐστιν ἐν τοῖς
 τοιοῦτοις ἢ τοῦ κινδύνου παρέκτασις, τοῦτο ἐκεῖνη, τὸ κου-
 10 φότατον ἦν· ἐνειρόφαί γὰρ τῷ θεάμαι· καὶ γὰρ πως καὶ
 τριβὴν ἐνεποιεῖ τοῖς πάθειν, οὐ τὸ ποικίλον τῶν προσαγομέ-
 νων θασάνων μόνον, ὧν πασῶν, ὡς οὐδὲ εἰς μιᾶς, κατεφρό-
 νουν· ἀλλὰ καὶ οἱ τοῦ διώκτου λόγοι πολυειδεῖς ὄντες, ὑ-
 βρίζοντες, ἀπειλοῦντες, θωπεύοντες· τί γὰρ οὐ κινσῶντος
 15 πρὸς τὸ τυχεῖν ὧν ἠλιζε;

5. Καὶ μέντοι καὶ τῶν παίδων αἱ πρὸς τὸν τύραννον
 ἀποκρίσεις, τοσοῦτον ἔχουσαι τὸ σοφὸν ὁμοῦ καὶ γενναῖον,
 ὥστε μικρὰ μὲν εἶναι πρὸς τὴν ἐκείνων καρτερίαν ἅπαντα
 τὰ τῶν ἄλλων κατὰ εἰς ἐν συναχθέντα· μικρὰν δὲ τὴν καρ-
 20 τερίαν πρὸς τὴν ἐκείνων ἐν λόγοις σύνεσιν καὶ τῶν αὐτῶν
 εἶναι μόνων, πάσχειν τε οὕτω καὶ φιλοσοφεῖν ἐν ταῖς ἀπο-
 κρίσεσι πρὸς τὰς τοῦ διώκτου ἀπειλάς, καὶ τοὺς προτει-
 νομένους φόβους, ὧν οὐδενὸς ἠτιῶντι οἱ γενναῖοι παῖδες,
 καὶ ἡ γενναιοτέρα τεκοῦσα· πάντων δὲ ἑαυτὴν ὑπεράνω θεϊ-
 25 σα, καὶ τῷ φίλιτῳ τὸν θυμὸν μίξασα, καλὸν ἐνιάφιον δίδωσι
 τοῖς παισὶν ἑαυτήν, ἐπαπελθοῦσα τοῖς προαπελθοῦσι· καὶ τοῦ-
 το πῶς; ἐκουσίως ἐπὶ τοὺς κινδύνους χωρήσασα· καὶ μεθ'

δέν τὴν ἐμαλάκωσε, τίποτε δέν τὴν ἔκανε πιό δειλὴν. Τὰ στρεβλωτήρια τῶν μελῶν ποῦ ἔφεραν, οἱ τροχοὶ ποῦ κουβαλοῦσαν, οἱ βασανιστικοὶ ἐκσφενδονισταί, αἱ αἰχμαὶ τῶν σιδερένιων νυχιῶν, τὰ ἐξαγριωμένα θηρία, τὰ ἀκονισμένα ξίφη, τὸ ζεματιστὸ νερό, ἡ φωτιά ποῦ ἐλαμπάδιζεν, ὁ ἀπειλητικὸς τύραννος, ὁ κόσμος, ὁ στρατιώτης ποῦ τοὺς ἔσπρωχνεν, ἡ γύμνωσίς των, τὰ τσακισμένα των μέλη, αἱ ξεσχισμέναί σάρκες των, τὰ αὐλάκια τοῦ αἵματος ποῦ ἐκυλοῦσαν, τὰ νιάτα ποῦ ἐθυσιάζοντο, τὰ παρόντα δεινά των καὶ τὰ χειρότερα ποῦ τοὺς ἐπερίμεναν, καὶ αὐτὸ ποῦ εἰς ἀναλόγους περιστάσεις εἶναι τὸ βαρύτερον δι' ἄλλους, ἡ παράτασις τοῦ κινδύνου, ἦτο δι' ἐκείνην τὸ ἐλαφρότερον. Ἐχαίρετο μὲ τὸ θέαμα καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἐπροσπαθοῦσε νὰ παρατείνῃ τὰ παθήματά των. Δέν ἦτο μόνον τὸ πλῆθος τῶν βασανιστηρίων ποῦ τοὺς ἔκαναν καὶ ποῦ τὰ ἐπεριφρονοῦσαν ὅλα μὲ τὴν ἰδίαν ὀρμὴν ποῦ κάποιος ἄλλος δέν θὰ ἐπεριφρονοῦσεν οὔτε ἓνα μόνον ἀπὸ αὐτά. Ἦσαν καὶ οἱ λόγοι, λόγοι κάθε εἴδους τοῦ διώκτου των, ποῦ ὑβρίζεν, ἐφοθέριζεν, ἐκολάκευε, καὶ τί δέν ἔκαμε διὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ποῦ ἠθελεν.

5. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπαντήσεις τῶν παιδιῶν πρὸς τὸν τύραννον, μεσταὶ ἀπὸ τόσῃ σοφίαν μαζὶ καὶ γενναιότητα, ὥστε ἐμπρὸς εἰς τὴν ἰδικὴν των καρτερίαν νὰ εἶναι ἀσημαντὰ τὰ κατορθώματα ὅλων τῶν ἄλλων μαζεμένα. Ἀλλὰ καὶ ἡ καρτερία ἦτο μικρὴ ἐμπρὸς εἰς τὴν σύνεσιν τῶν ἀπαντήσεών των. Καὶ εἶναι ἰδικὸν των γνώρισμα μόνον νὰ βασανίζονται μὲ τέτοιον τρόπον καὶ νὰ φιλοσοφοῦν συνάμα μὲ τὰς ἀπαντήσεις των, μὲ ὅλας τὰς ἀπειλάς τοῦ διώκτου καὶ τὰ φοβερὰ ποῦ τοὺς ἐπρότεινε. Τίποτε δέν ἐνικοῦσε τὰ γενναῖα παιδιά καὶ τὴν γενναιοτέραν μητέρα. Ἀφοῦ ἀνέδειξε τὸν ἑαυτὸν τῆς ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους καὶ ἀφοῦ ἀνέμειξε τὴν ἀγάπην μὲ τὸ σθένος, προσφέρει τὸν ἑαυτὸν τῆς ὠραῖον ἐντάφιον δῶρον εἰς τὰ παιδιά τῆς ἀκολουθοῦσα αὐτὰ εἰς τὸν θάνατόν των. Καὶ τοῦτο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐβάδισε μὲ τὴν θέλησίν τῆς πρὸς τοὺς κινδύνους, ὥστε νὰ μὴ ἐγγίσῃ καν ἄναγνον σῶμα τὸ σῶμα τὸ

ὄλων τῶν ἐπιταφίων; Καλοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ τῶν παίδων
 πρὸς τὸν τύραννον λόγοι, καὶ καλῶν κάλλιστοι· πῶς γὰρ οὐ;
 μεθ' ὧν παρετάξαντο καὶ οἷς τὸν τύραννον ἔβαλον· καλλίους
 δὲ καὶ οἱ τῆς μητρὸς, καὶ παρακλητικοὶ πρότερον, καὶ ὕστε-
 5 ρον ἐπιτάφιοι. Τίνες οὖν οἱ τῶν παίδων λόγοι; Καλὸν γὰρ
 ἀπομνημονεῦσαι καὶ τούτων ὑμῖν, ἵν' ἔχητε τύπον, ὡσερ
 ἀθλήσεως, σβῆτω καὶ λόγων μαρτυρικῶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις
 καιροῖς. Ἄλλον μὲν ἄλλοι, καὶ ὡς ἕκαστον οἱ τοῦ διώκον-
 τος λόγοι, ἢ τῶν κινδύνων ἢ τὰς ἰάξεις, ἢ τῆς ψυχῆς τὸ φιλότι-
 10 μον ὥπλιζεν· ὡς δ' οὖν τύπῳ περιλαβεῖν, ἦσαν τοιοῦτοι·
 «Ἡμῖν, Ἄντιοχε, καὶ πάντες οἱ περιεσηκότες, εἰς μὲν
 βασιλεὺς ὁ Θεός, παρ' οὗ γεγόναμεν, καὶ πρὸς δὲν ἐπιστρέ-
 φομεν. Εἰς δὲ νομοθέτης ὁ Μωϋσῆς, δὲν οὐ προδώσομεν, οὐ-
 δὲ καθυβρίσομεν οὐ μὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς κιν-
 15 δύνους, καὶ τὰ πολλὰ θαύματα, οὐδ' ἂν ἡμῖν ἄλλος Ἄντιοχος
 ἀπειλῇ σου χαλεπώτερος. Μία δὲ ἀσφάλεια, τῆς ἐντολῆς
 ἢ τήρησις καὶ τὸ μὴ ραγῆναι τὸν νόμον, ᾧ τειχιόμεθα.
 Μία δὲ δόξα· τὸ δόξης ἀπάσης ὑπεριδεῖν ἐπὶ τηλικούτοις.
 Εἰς δὲ πλοῦτος, τὰ ἐλπίζόμενα φοβερόν δὲ οὐδέν, ἢ τὸ φο-
 20 βηθῆναι τι πρὸ Θεοῦ. Μετὰ τούτων παραιτιάμεθα τῶν
 λογισμῶν, καὶ οὕτως ὥπλιόμεθα πρὸς τοιοῦτους σοὶ νεα-
 νίας ὁ λόγος. Ἦδὲ μὲν καὶ ὁ κόσμος οὗτος, καὶ τὸ πατρῶον
 ἕδαφος, καὶ φίλοι, καὶ συγγενεῖς, καὶ ἡλικιωῖται, καὶ ὁ ναὸς
 οὗτος τὸ μέγα καὶ περιβόητον ὄνομα, καὶ πανηγύρεις πα-
 25 τρικάι, καὶ μωσιῆρια, καὶ πάντα οἷς ἡμεῖς τῶν ἄλλων δια-
 φέρειν δοκοῦμεν. Οὕτω δὲ ἠδῶ Θεοῦ, καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ
 καλοῦ κινδύνων μὴ τοῦτο νομίσης. Κόσμος τε γὰρ ἄλλος
 ἡμῖν, πολὺ τῶν ὀρωμένων ὑψηλότερός τε καὶ μονιμώτερος·
 πατρίς τε ἢ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἣν οὐδεὶς Ἄντιοχος πολιορ-

ἰδικόν της, τὸ ἀγνόν καὶ γενναῖον. Καὶ τί λογῆς ἦσαν οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι της; Καλὰ ἄσα εἶπαν τὰ παιδιὰ εἰς τὸν τύραννον· καλὰ, κάλλιστα — Πῶς ὄχι; — ὅσα εἶχαν ἀντιτάξει εἰς τὸν τύραννον καὶ τὸν ἐνίκησαν μὲ αὐτά. Ἀκόμα καλύτεροι οἱ λόγοι τῆς μητέρας, οἱ ἐνθαρρυντικοὶ εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔπειτα ἐπιτάφιοι. Ποῖοι ἦσαν οἱ λόγοι τῶν παιδιῶν; Εἶναι καλὸ νὰ τοὺς ἀναφέρω, διὰ νὰ ἔχετε παράδειγμα ὄχι μόνον ἀθλήσεως, ἀλλὰ καὶ παράδειγμα λόγων μαρτύρων εἰς τοὺς καιροὺς τούτους. Διαφορετικοὶ βέβαια ἦσαν οἱ λόγοι καθενὸς καὶ ὅπως ἐνεπνέετο ὁ καθεὶς ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ τυράννου, ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν μαρτυριῶν των, ἀπὸ τὴν φιλοτιμίαν τῆς ψυχῆς τῶν. Εἶχον αὐτὸν τὸν τύπον οἱ ἀπαντήσεις των. «Δι' ἐμᾶς, Ἀντίοχε καὶ ὅσοι στέκεσθε γύρω, ἕνας βασιλεὺς ὑπάρχει, ὁ Θεὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπλάσθημεν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐπιστρέψωμεν, καὶ ἕνας νομοθέτης, ὁ Μωϋσῆς. Ἀλλὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀνδρὸς διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ πολλὰ θαύματά του δὲν θὰ τὰ προδώσωμεν οὔτε θὰ τοὺς προσβάλωμεν, οὔτε καὶ ἂν μᾶς φοβερῖζη ἕνας Ἀντίοχος ἀκόμη φοβερῶτερος ἀπὸ ἐσένα. Καὶ ἡ ἀσφάλειά μας εἶναι μία, ἡ τήρησις τῆς ἐντολῆς καὶ νὰ μὴ ραγίσῃ ὁ νόμος πού μᾶς περιτειχίζει. Καὶ ἡ δόξα μας εἶναι μία, νὰ περιφρονήσωμεν κάθε δόξαν, πού μᾶς ὑπόσχεσαι. Καὶ ὁ πλοῦτος μας ἕνας· ὅσα ἐλπίζομεν. Φοβερό κανένα δι' ἡμᾶς, μόνον τὸ νὰ φοβηθῶμεν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεόν. Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις στεκόμεθα ἀπέναντί σου καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ὀπλισμὸς μας. Πρὸς τέτοια παλληκάρια ἀπευθύνεσαι. Εἶναι γλυκύς — δὲν λέγομεν — ὁ κόσμος αὐτός, καὶ τὸ χῶμα τῆς πατρίδας καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ συνομήλικοι καὶ ὁ ναὸς αὐτός ὁ μέγας καὶ ἑξακουστός καὶ αἱ προγονικαὶ ἑορταί, τὰ μυστήρια καὶ ὅσα νομίζομεν ὅτι μᾶς κάνουν νὰ διαφέρωμεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶναι ὅμως γλυκύτερα ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τοὺς κινδύνους διὰ τὸ καλόν. Μὴ σοῦ περάσῃ τέτοια ἰδέα. Ὑπάρχει ἕνας ἄλλος κόσμος δι' ἡμᾶς, ἀνώτερος ἀπὸ ὅ,τι βλέπομεν καὶ πιὸ μόνιμος. Μιά ἄλλη πατρίδα, ἡ οὐρανία Ἱερουσαλήμ, πού κανεὶς Ἀντίοχος

- κήσει, οὐδὲ προσδοκήσει παρασιήσεσθαι, ἢ καρτερὰ καὶ ἀνάλωτος. Συγγένεια δὲ ἡ ἔμπνευσις καὶ οἱ καὶ ἀρειὴν γεννηθέντες. Φίλοι δὲ, προφηταί, καὶ παιδιαρχαί, παρ' ὧν ἡμῖν καὶ ὁ ἴσλος τῆς εὐσεβείας. Ἑλικιωταί δὲ, οἱ σήμερον
- 5 ἡμῖν συγκινδυνεύοντες, καὶ τὴν καρτερίαν ὁμόχρονοι. Ναοῦ δὲ, οὐρανὸς μεγαλοπρεπέστερος, πανήγυρις δὲ, ἀγγέλων χοροσσιασία καὶ μουσικήριον ἐν μέγα, καὶ μέγιστον, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀπόκρυφον, ὁ Θεός, πρὸς ὃν βλέπει καὶ τὰ τῆδε μουσικήρια.
- 10 6. »Παῦσαι τοίνυν ὑπισχομένοις ἡμῖν τὰ μικρὰ, καὶ τοῦ μηθενὸς ἄξια. Οὐ γὰρ τιμησόμεθα τοῖς ἀτίμοις, οὐδὲ κερδανοῦμεν ἐπιζήμια· οὐχ οὐτως ἀλλίως ἐμπορευσόμεθα. Παῦσαι καὶ ἀπειλῶν, ἣ ἀναπειλήσομεν, ἐλέγξειν σου τὴν ἀσθένειαν, καὶ πρὸς τοῦτω τὰ ἡμέτερα κολαστήρια· ἔχομεν καὶ
- 15 ἡμεῖς πῶρ, ᾧ τοὺς διώκτας κολάζομεν. Οἶτι πρὸς ἔθνη καὶ πόλεις εἶναι σοὶ τὸν ἀγῶνα, καὶ βασιλέων τοὺς ἀνανδροσίτους, ὧν οἱ μὲν κρατήσουσιν, οἱ δὲ ἴσως ἠτιηθήσονται, οὐδὲ γὰρ περὶ τηλικούτων αὐτοῖς ὁ κίνδυνος. Πρὸς νόμον Θεοῦ παρατάσσει, πρὸς πλάκας θεοχαράκιους, πρὸς πάτρια καὶ λόγῳ
- 20 καὶ χρόνῳ τειμημένα, πρὸς ἀδελφοὺς ἐπιὰ μιᾷ ψυχῇ συνδεδεμένους, ἐπιὰ τροπαιοῖς σε σιηλιτεύοντας· ὧν κρατήσῃ μὲν σὺ μέγα, ἠτιηθῆναι δὲ καὶ λίαν αἰσχροῦν. Ἐκείνων ἐσομὲν καὶ γένος καὶ μαθηταί, οὗς σῦλος πρὸς καὶ νεφέλης ὠδήγει, οἷς θάλασσα δίσιτατο, καὶ ποταμὸς ἴστατο,
- 25 καὶ ἥλιος ἀνεκόπιετο, καὶ ἄριος ὕειτο, καὶ χειρῶν ἔκτασις ἐτροποῦτο μυριάδας, δι' ἐσχῶν θάλλουσα· ὧν θῆρες ἠτιῶνιο, καὶ πῶρ οὐχ ἦπιετο, καὶ βασιλεῖς ἀπήεσαν, τὸ γενναῖον θαυμάζοντες. Εἴπωμέν τι καὶ τῶν σοὶ γνωρίμων· Ἐλεαζάρου

δέν θά πολιορκήσῃ, οὔτε θά ἐλπίσῃ πῶς θά τήν ὑποτάξῃ, ἰσχυρά καί ἄπαρτη. Συγγενεῖς μας εἶναι ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καί ὅσοι ἐγεννήθησαν μέσα εἰς τήν ἀρετήν. Φίλοι μας, οἱ προφήται καί οἱ Πατριάρχαι, πού μᾶς ἔχουν δώσει ἤδη τὸ παράδειγμα τῆς εὐσεβείας. Συνομήλικοί μας αὐτοὶ πού σήμερα κινδυνεύουν μαζί μας καί συγκαρτεροῦν. Ἄπό τόν Ναόν, πῶ μεγαλοπρεπῆς ὁ Οὐρανός. Πανήγυρις ἡ συνάθροισις τῶν ἀγγέλων καί μυστήριον, μεγάλο καί τρισμεγάλο, καί εἰς τοὺς πολλοὺς ὀλότελα κρυφόν, ὁ Θεός, εἰς τόν ὁποῖον ἀναφέρεται καί ἡ τωρινή μυστική θυσία.

6. »Παῦσε λοιπόν νά ὑπόσχεσαι μικρά καί ἐντελῶς ἀνάξια πράγματα. Δέν θεωροῦμε τιμὴν μας αὐτὰ πού εἶναι ἄτιμα τὰ ἴδια, οὔτε θά βγάλωμε κέρδος ἀπὸ πράγματα βλαβερὰ. Δέν θά κάνωμεν αὐτὸ τὸ θλιβερόν ἐμπόριον. Παῦσε καί νά μᾶς ἀπειλῆς, ἀλλιῶς θά σοῦ ἀνταποδώσωμεν τὴν ἀπειλήν, ὅτι θά ἐκθέσωμεν τὴν ἀδυναμίαν σου καὶ κοντὰ εἰς αὐτὸ καί τὰ βασανιστήρια πού μᾶς κάνεις. Ἔχομε καί ἐμεῖς φωτιά, διὰ νά τιμωροῦμε τοὺς διώκτας μας. Νομίζεις ὅτι πολεμᾶς μὲ λαοὺς καὶ πόλεις καὶ μὲ τοὺς πῶ ἀνάνδρους βασιλεῖς, πού ἄλλοι θά νικήσουν καὶ ἄλλοι μπορεῖ καὶ νά νικηθοῦν, καὶ πού δέν ἀντιμετωπίζουν τοὺς ἰδίους μὲ σένα ἀντιπάλους. Σὺ πολεμᾶς τόν νόμον τοῦ Θεοῦ, τὰς θεοχαράκτους πλάκας, τοὺς πατροπαραδότους θεσμούς, καθιερωμένους ἀπὸ ρητὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἀπὸ τόν χρόνον, πολεμᾶς ἑπτὰ ἀδελφοὺς δεμένους μὲ μίαν ψυχὴν, πού μὲ ἑπτὰ τρόπαια θά σέ ἐξευτελίσουν. Νά τοὺς νικήσῃς δέν εἶναι σπουδαῖον, μεγάλη ἐντροπὴ νά νικηθῆς. Εἴμεθα γενεὰ καὶ μαθηταὶ ἐκείνων, πού τοὺς ὠδηγοῦσεν ὁ στυλὸς ἀπὸ φωτιᾶν καὶ ἡ νεφέλη, πού ἡ θάλασσα ἐχωρίζετο ἐμπρός των καὶ τὸ ποτάμι ἐστέκετο, ὁ ἥλιος ἐσταματοῦσε, τὸ ψωμί ἐμουσκεύετο καὶ τὸ ἄπλωμα μόνον τῶν χειρῶν κατετρόπωνε μυριάδας μὲ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς πού ἐνικοῦσαν τὰ θηρία καὶ ἡ φωτιά δέν τοὺς ἤγγισε καὶ ἀποχωροῦσαν οἱ βασιλεῖς θαυμάζοντες τὴν γενναιοτήτῃ των. Θά σοῦ εἰποῦμε καὶ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού γνωρίζεις. Εἴμεθα μαθηταὶ τοῦ Ἐλεαζάρου, πού ἐγνώρισες τὴν γενναιοτήτῃ

μύσται ἡμεῖς, οὐ τὴν ἀνδρείαν ἔγνωσ. Προηγωνίσαιτο πατήρ,
 ἐπαγωνιοῦνται παῖδες· ἀπῆλθεν ὁ ἱερεὺς, ἐπακολουθήσει τὰ
 θύματα· πολλὰ δεδίτη, πρὸς πλείω παρεσκευάσμεθα. Τί καὶ
 δράσεις ἡμᾶς, ὑπερήφανε, ταῖς ἀπειλαῖς; τί καὶ πεισόμεθα;
 5 Οὐδὲν ἰοχυρότερον τῶν πάντα παθεῖν ἐτοίμων. ὦ δῆμιοι,
 τί μέλλετε; τί δὲ ἀναδύεσθε; τί τὸ πρόβλημα τὸ χρησιτὸν
 ἀναμένετε; Ποῦ τὰ ξίφη; ποῦ τὰ δεομά; ζητῶ τὸ τάχος.
 Πλεῖον ἀναπιέσθω τὸ πῦρ, οἱ θῆρες ἐνεργέστεροι, αἱ σιρέ-
 δλαι περιεργότεραι· πάντα ἔσιω βασιλικὰ καὶ πολυτελέστε-
 10 ρα. Ἐγὼ πρωτότοκός εἰμι, πρῶτόν με καθιέρωσον· ἐγὼ
 τελευταῖος, ἢ τάξις ἐναμφιφθῆτω; ἔσιω τις καὶ τῶν μέ-
 σων ἐν πρώτοις, ἵνα τιμηθῶμεν ἰσομοιρία. Φεῖδη δέ; προσ-
 δοκᾶς τι τυχόν καὶ τῶν ἐναντίων; Πάλιν καὶ πολλάκις ἐ-
 ροῦμεν τὸν αὐτὸν λόγον· Οὐ μαροφαγήσομεν, οὐκ ἐνδώσο-
 15 μεν. Θᾶτιον οὐ σεβασθήσῃ τὰ ἡμέτερα, ἢ τοῖς σοῖς ἡμεῖς
 εἴξωμεν. Κεφάλαιον τοῦ λόγου· Ἡ καινότερα ἐπινόησον
 κολασιτήρια, ἢ τὰ παρόντα ἔσθι καταφρονούμενα).

7. Ταῦτα μὲν πρὸς τὸν τύραννον. Ἄ δὲ ἀλλήλοις διεκε-
 λεύοντο, ἃ δὲ παρεῖχον ὁρᾶν, ὡς καλὰ τε καὶ ἱερά, καὶ
 20 παντὸς ἄλλου θεάματος καὶ ἀκούσματος ἡδίω τοῖς φιλοθέοις!
 Ἐγὼ γ' οὖν αὐτὸς ἡδονῆς ἐμπίμπλαμαι μνημονεύων, καὶ μετ'
 αὐτῶν ἀθλούντων εἰμι τῇ διανοίᾳ, καὶ τῷ διηγῆματι καλλω-
 πίζομαι. Περιέβαλλον ἀλλήλους, περιεπιτύσσοντο, πανήγυρις
 ἦν, ὡς ἐπ' ἀθλοῖς τετελεσμένοις· «Ἴωμεν, ἀδελφοί, πρὸς
 25 τοὺς κινδύνους, ἐδόων, Ἴωμεν, ἐπειγώμεθα, ἕως ζέει κατ'
 ἡμῶν ὁ τύραννος, μὴ τι μαλακισθῆ, καὶ ζημιωθῶμεν τὴν
 σωτηρίαν. Πανδαισία πρόκειται μὴ ἀπολειφθῶμεν. Καλὸν
 μὲν καὶ συνοικοῦντες ἀλλήλοις, ἀδελφοί, καὶ συμποσιάζοντες,
 καὶ συνασπίζοντες· κάλλιον δὲ ὑπὲρ ἀρετῆς συγκινδυνεύον-
 30 τες. Εἰ μὲν οἶόν τε ἦν, καὶ τοῖς σώμασιν ἂν ἠγωνισάμεθα

του. Προηγήθη εἰς τὸν ἀγῶνα ὁ Πατέρας, ἀκολουθοῦν τὰ παιδιὰ. "Ἐφυγεν ὁ ἱερεὺς, θὰ τὸν ἀκολουθήσουν τὰ θύματα. Μὲ πολλὰ μᾶς τρομάζεις; Διὰ περισσότερα ἐτοιμάσθημεν. Τί θὰ μᾶς κάμης μὲ τὰς ἀπειλάς σου, ὑπερήφανε, καὶ τί θὰ πάθωμεν; Τίποτε πῖό ἰσχυρόν ἀπὸ τὸν πρόθυμον νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα. Διὰτί ἄργεῖτε, δῆμιοι; Διὰτί ἀναβάλλετε; Διὰτί περιμένετε τὴν χαριστικὴν διαταγὴν; Ποῦ εἶναι τὰ ξίφη; τὰ δεσμὰ ποῦ; Τὰ ζητῶ τό ταχύτερον. "Ἄς ἀνάψῃ περισσότερον ἢ φωτιά, πῖό ἐπιθετικὰ τὰ θηρία, αἱ στρέβλαι πῖό λεπτολογημένοι. "Ἄς γίνουιν ὄλα βασιλικά καὶ ὑπερβολικώτερα. Ἐγὼ εἶμαι πρωτότοκος, θυσίασέ με πρῶτον. Ἐγὼ τελευταῖος, ἄς ἀλλάξῃ ἢ σειρά. "Ἄς περάσῃ καὶ ἓνας μεσαῖος εἰς τὴν πρώτην, διὰ νὰ μοιρασθοῦμε ἐξ ἴσου τὴν τιμὴν. Διστάζεις; Περιμένεις μήπως καμμίαν μεταβολὴν; Πολλὰς φορές τὸν ἴδιον λόγον θὰ σοῦ ξαναποῦμε. Δὲν θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν μερίδα τῶν μικρῶν, δὲν θὰ ὑποχωρήσωμεν. Γρηγορώτερα θὰ σεβασθῆς ἐσύ τὴν ἰδικὴν μας πίστιν ἀπὸ ὅ,τι θὰ ὑποχωρήσωμεν ἐμεῖς εἰς τὰς διαταγὰς σου. Καὶ τὸ συμπέρασμά μας ἢ ἐπινόησε καινούργιους τρόπους βασανισμοῦ ἢ κατάλαβε ὅτι περιφρονοῦμε τοὺς τωρινούς».

7. Αὐτὰ ἔλεγον εἰς τὸν τύραννον. Τί ἔλεγον τώρα ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον, σὰν νὰ ἀλληλοενθαρρύνοντο εἰς τὴν μάχην, εἶναι διὰ τοὺς φιλοθέους πῖό εὐχάριστα ἀπὸ κάθε ἄλλο θέαμα ἢ ἀκρόαμα. Ἐμένα τούλάχιστον γεμίζει ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ ἀγαλλίασιν νὰ τὰ ἐνθυμοῦμαι καὶ νὰ τοὺς παραστέκομαι νοερά εἰς τὸ μαρτύριόν των καὶ αἰσθάνομαι ἱκανοποίησιν μὲ τὴν ἐξιστόρησίν του. Ἐπερικύκλωναν ὄλοι ἓνα, ἀγκαλιάζονταν, ἤτο πανηγύρι, σὰν νὰ εἶχε τελειώσει τὸ ἄθλημά τους. «Πᾶμε εἰς τὸν κίνδυνον, ἀδελφοί, ἐφώναζαν, πᾶμε. "Ἄς βιασθοῦμε, ὅσο βράζει ἐναντίον μας ὁ τύραννος. Μὴ μαλακώσῃ καὶ ζημιωθοῦμε τὴν σωτηρίαν μας. Στρωμένο τὸ τραπέζι μπροστά μας, ἄς μὴ λείψωμεν. Εἶναι ὠραῖον, ἀδέλφια, νὰ μένωμεν μαζί, νὰ τρῶμε μαζί, νὰ πολεμοῦμε μαζί, ὠραιότερον ὅμως νὰ κινδυνεύσωμεν μαζί χάριν τῆς ἀρετῆς. "Ἄν ἦτο δυνατόν, θὰ ἐπροτεῖναμε τὰ στήθη μας εἰς τὴν μάχην, διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦμε τὴν

ὑπὲρ τῶν πατριῶν ἔστι καὶ οὗτος τῶν ἐπαινειῶν ὁ θάνατος. Ἐπεὶ δὲ οὐ τοῦτου καιρός, ἀτιὰ τὰ σώματα εἰσενέγκωμεν. Τί γάρ; Κἄν μὴ νῦν ἀποθάνωμεν, οὐ τεθνηξόμεθα πάντως; οὐ τῆ γενέσει τὰ ὀφειλόμενα λειτουργήσομεν; Ποιήσομεν
 5 τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν σοφισόμεθα τὴν διάλυσιν τὸ κοινὸν ἴδιον ποιησόμεθα θανάτῳ ζωὴν ὠνησόμεθα. Μὴ τις οὖν ἡμῶν ἔσιω φιλόφυχος, μηδὲ ἄτολμος. Ἀπογνώτω καὶ τῶν ἄλλων ὁ ὑραννος, ἡμῖν ἐντυχῶν. Τοῖς μὲν κινδύνοις τὴν τάξιν αὐτὸς ἐπιθήσει, ἡμεῖς δὲ ἐπιθήσομεν τέλος τοῖς διακο-
 10 μένοις· μηδὲν περὶ τοῦτου διαφερόμεθα τῆ ζέσει τῆς προθυμίας. Καὶ ὁ πρῶτος ἔσται τοῖς ἄλλοις ὁδός, καὶ ὁ τελευταῖος σφραγὶς ἀθλήσεως. Ἡμῖν δὲ τοῦτο ἐμπεπήχθω πᾶσιν ὁμοίως, πανοικεσία στεφανωθῆναι, καὶ μὴ τινα λαβεῖν μερίδα ἐξ ἡμῶν τὸν διώκτην, ἵν' ὡς πᾶσιν ἐγκραυχήσῃται
 15 τῷ ἐνί, φλεγμαίνων τῆ πονηρίᾳ. Φανῶμεν ἀλλήλων ἀδελφοί, καὶ τῆ γενέσει, καὶ τῆ μεταστάσει καὶ πάντες, ὡς εἰς, κινδυνεύσομεν, καὶ ἀπὸ πάντων ἕκατος. Ἐλεάζαρ, ὑπόδεξαι μήτηρ, ἐπακολούθησον Ἱερουσαλήμ, θάψον τοὺς ἐαυτῆς νεκροὺς μεγαλοπρεπῶς, ἄν τι τοῖς τάφοις ὑπολειφθῆ. Διηγού-
 20 τὰ ἡμέτερα, καὶ τοῖς ὑστερον δείκνυ, καὶ τοῖς σοῖς ἐρασταῖς τὸ τῆς μιᾶς γαστρὸς εὐσεβὲς πολυάνδριον.

8. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα καὶ εἰπόντες, καὶ πράξαντες, καὶ ὡς οὖν ὁδόντες ἀλλήλους θήξαντες ἐν τάξει τῆς ἡλικίας, καὶ ἰσότητι τῆς προθυμίας, διεκαριέρον. Ἡδονὴ καὶ θαῦμα
 25 τοῖς ὁμοφύλοις· φόβος καὶ κατὰπληξίς τοῖς διώκουσιν, οἳ κατὰ παντὸς τοῦ ἔθνους σιραιεύσαντες, ἀδελφῶν ἐπὶ συμψυχίας ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνιζομένων, ἰσοοῦτον ἠτιθήσαν, ὥστε μηδὲ περὶ τῶν ἄλλων ἔχειν ἔτι χρηστὰς τὰς ἐλπίδας. Ἡ δὲ γενναία μήτηρ, καὶ θνίως ἐκείνων τῶν ἰσοούτων

7. Τὰ πολυάνδρια ἦσαν κοινοὶ τάφοι συνήθως πτωχῶν καὶ ἀσημάντων ἀνθρώπων· ἄλλ' ἐδῶ ὁ Γρηγ. τὰ μεταβάλλει εἰς κοινὰ προσκυνήματα.

πατρικὴν κληρονομίαν. Εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ἀξιέ-
 παινος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι ὥρα πολέμου, ἅς προσφέ-
 ρωμεν θυσίαν τὰ ἴδια τὰ σώματά μας. Καὶ ἂν δὲν πεθάνω-
 μεν τώρα, δὲν θὰ πεθάνωμεν ὅπωςδήποτε ἀργότερα; Δὲν
 θὰ δεχθῶμεν τὰς συνεπείας τῆς γεννήσεως. "Ἄς κάνωμεν
 τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἅς σοφιστευθοῦμε τὸν θάνατον,
 ἅς κάνωμεν ἀτομικὴν μας τὴν κοινὴν μοῖραν, ἅς ἐξαγο-
 ράσωμεν μὲ τὸν θάνατον τὴν ζωὴν. "Ἄς μὴ σταθῇ λοιπὸν
 κανεὶς ἀπὸ μᾶς φιλόψυχος οὔτε ἄτολμος. "Ἄς ἀπελπισθῇ
 ὁ τύραννος ὅτι θὰ λυγίσῃ καὶ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ συνήντη-
 σεν ἐμᾶς. Αὐτὸς θὰ βάλῃ εἰς σειρὰν τὰ βασανιστήρια καὶ
 ἐμεῖς θὰ βάλωμεν τέλος εἰς τὴν σειρὰν ἐκείνων ποὺ κατα-
 διώκονται. Καμμία διαφορὰ μεταξύ μας εἰς τοῦτο, εἰς τὸν
 βαθμὸν τῆς προθυμίας, καὶ ὁ πρῶτος ἅς ἀνοιξῇ τὸν δρό-
 μον διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ὁ τελευταῖος ἅς βάλῃ εἰς τὴν ἄ-
 θλησιν τὴν σφραγίδα. Εἰς ὅλους ἐμᾶς ἅς ἰσχύσῃ χωρὶς
 ἐξαίρεσιν τοῦτο, νὰ στεφανωθῇ ὅλη ἡ οἰκογένεια, νὰ μὴ
 ἀρπάξῃ ὁ διώκτης κάποιον ἀπὸ μᾶς καὶ καυχηθῇ διὰ τὸν
 ἕνα, σὰν νὰ πρόκειται δι' ὅλους, βράζων ἀπὸ κακίαν. "Ἄς
 ἀποδειχθοῦμε ὁ ἕνας ἀδελφὸς τοῦ ἄλλου καὶ εἰς τὴν γέν-
 νησιν καὶ εἰς τὸν θάνατον. "Ὅλοι σὰν ἕνας ἅς κινδυνεύ-
 σωμεν καὶ καθέννας δι' ὅλους. Δέξου μας, Ἐλεάζαρε ἀκο-
 λούθησέ μας, μητέρα. Ἰερουσαλήμ θάψε τοὺς νεκροὺς
 σου μεγαλόπρεπα, ἂν εὐρεθῇ κανένα ἀπομεινάρι διὰ τὸν
 τάφον. Διηγῆσου τὴν ἱστορίαν μας εἰς τοὺς κατοπινούς,
 δεῖξε εἰς τοὺς φίλους σου τῆς μιᾶς μητέρας τὸ εὐλαβικὸν
 πολυάνδριον»⁷.

8. Αὐτὰ εἶπαν καὶ ἔκαμαν, καὶ ἀφοῦ ἐπτέρωσαν ὁ ἕνας
 τὸ φρόνημα τοῦ ἄλλου, ἐπερίμεναν τὴν σειρὰν τῆς ἡλικίας
 μὲ τὴν ἰδίαν προθυμίαν. Χαρὰ καὶ θαυμασμὸς τῶν ὁμοφύ-
 λων, φόβος καὶ ξάφνιασμα διὰ τοὺς διώκτας, ποὺ ἐνῶ εἶ-
 χαν ἐκστρατεύσει ἐναντίον ὄλου τοῦ ἔθνους μας, ἔπαθαν
 τέτοιαν ἦτταν ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ἐνότητα τῶν ἐπτά ἀδελ-
 φῶν, ποὺ ἠγωνίζοντο χάριν τῆς εὐσεβείας, ὥστε μήτε διὰ
 τοὺς ὑπολοίπους νὰ μὴ ἔχουν ἐνθαρρυντικὰς ἐλπίδας. Καὶ
 ἡ γενναία μητέρα των, ἡ ἀληθινὰ ἀνταξία τῶν παιδιῶν,

- καὶ τοιοῦτων τὴν ἀρετὴν, τὸν μέγα τοῦ νόμου θρόνον καὶ
 μεγαλόφυχον, τέως μὲν χαρᾷ καὶ φόβῳ σύμμικτος ἦν, καὶ
 δύο παθῶν ἐν μεταίχμιῳ· χαρᾷ, διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ
 δρώμενα· φόβῳ, διὰ τὸ μέλλον, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν
 5 κολάσεων· καὶ ὡς νεοσσὸς ὄρνις, ὄφρως προσερχόμενος, ἢ
 τινος ἄλλου τῶν ἐπιθούλων, περιπίπται, περιέριπτε, ἠντι-
 θόλει, συνηγωνίζετο, τί μὲν οὐ λέγουσα; τί δὲ οὐ πράττουσα
 τῶν πρὸς νίκην ἐπαλειφόντων; "Ἡρπαζε τὰς ρανίδας τοῦ
 αἵματος, ὑπεδέχετο τὰ λακίσματα τῶν μελῶν, προσεκύνει τὰ
 10 λείψανα· τὸν μὲν συνέλεγε, τὸν δὲ παρεδίδου, τὸν δὲ παρε-
 σκευάζεν. Ἐπεφώνει πᾶσιν· «Εὗγε, ὦ παῖδες, εὗγε ἀριστεῖς
 ἐμοί, εὗγε, ἀσώματοι σχεδὸν ἐν σώμασιν, εὗγε, προσιάται
 τοῦ Νόμου, καὶ τῆς ἐμῆς πολιᾶς, καὶ τῆς θρησαμένης ἑμᾶς
 πόλεως καὶ εἰς τόδε ἀρετῆς προαγωγῆς. "Ἐτι μικρόν, καὶ
 15 νενικήκαμεν. Κεκμήκασιν οἱ βασανιστοί, τοῦτο φοβοῦμαι μόνον.
 "Ἐτι μικρόν, καὶ μακαρία μὲν ἐν μητρᾷσιν ἐγὼ, μακάριοι
 δὲ ἡμεῖς ἐν νέοις. Ἄλλὰ ποθεῖτε τὴν μητέρα; Οὐκ ἀπο-
 λείβομαι ὑμῶν, τοῦτο ὑμῖν ἐπισχνοῦμαι· οὐ οὕτως ἐγὼ
 μισότεκνος.
- 20 9. Ἐπεὶ δὲ τελεωθέντας εἶδεν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς εἶχεν
 ἐν τῆς συμπληρώσεως, διάρρασα τὴν κεφαλὴν μάλα φαιδρῶς,
 ὡσπερ τις Ὀλυμπιονίκης, ἐν ὑψηλῷ τῷ φρονήματι, καὶ
 τὰς χεῖρας ἐκτείνασα, μεγάλη καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ· «Εὐχα-
 ριστῶ σοι», φησί, Πάτερ ἄγιε, καὶ σοί, παιδευτὰ νόμο, καὶ
 25 σοὶ πάτερ ἡμῶν καὶ προαγωνιστὰ τῶν τέκνων τῶν σῶν Ἐ-
 λεάζαρ, διὸ τὸν τῶν ἐμῶν ὠδίνων καρπὸν παρεδέξασθε,
 καὶ διὸ μήτηρ ἐγενόμην πασῶν μητέρων ἱερωτέρα. Οὐδὲν
 ὑπελιπόμην κόσμῳ, πάντα Θεῷ παραδέδωκα, τὸν ἐμὸν θη-
 σαυρόν, τὰς ἐμὰς γηροκόμους ἐλπίδας. Ὡς μεγαλοπρεπῶς
 30 τειύμηναι! ὡς ὑπερβαλλόντως γεγηροκόμημαι! Ἀπέχω τὰ

8. Ὀμήρου Ἰλιάς Β, 315.

9. Βλ. σημ. 2.

πού είχαν τόσην καὶ τέτοιαν ἀρετὴν, τὸ θαυμαστὸν καὶ μεγαλόψυχον ἀνάθρεμμα τοῦ νόμου, ἦτο ἔρμαιον τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ φόβου, εἰς τὸ μεταίχμιον δύο συναισθημάτων τῆς χαρᾶς, διὰ τὴν γενναιοῦτητα τῶν παιδιῶν καὶ ὅτι ἔβλεπε τοῦ φόβου, διὰ τὸ μέλλον καὶ τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν βασανιστηρίων. Καὶ ὅπως ἡ πουλομάννα προστατεύει τὰ μικρὰ τῆς⁹, ὅταν τὰ πλησιάζη τὸ φίδι ἢ κάποιος ἄλλος ἐχθρὸς των, ἔτσι καὶ αὐτὴ ἐπετοῦσε γύρω των, φώναζε σάν τρυγόνα, ἐπαρακαλοῦσε, ἐσυμεριζετο τὸν ἀγῶνα των, χωρὶς νὰ παραλείπη τίποτε ἀπ' ὅσα λέγουν καὶ πράττουν ὅσοι προετοιμάζουν ἀθλητὰς διὰ τὴν νίκην. Ἄρπαζε τὰς σταγόνας τοῦ αἵματος, ἐδέχετο τὰ κομμάτια τῆς σαρκὸς των, ἐπροσκυνοῦσε τὰ δειψανά των τὸν ἕνα περιεμάζεψε, τὸν ἄλλον παρέδιδε, τὸν ἄλλον προετοίμαζε. Καὶ ἔλεγεν εἰς ὄλους· Μπράβο, παιδιὰ μου, μπράβο, ὑπερασπισταὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν γηρατειῶν μου καὶ τῆς πόλεως πού σᾶς ἐμεγάλωσεν καὶ σᾶς ἔφερεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς ἀρετῆς. Ὀλίγη ὑπομονὴ ἀκόμη καὶ ἐνίκησαμεν. Ἐκουράσθησαν οἱ βασανισταὶ σας, τοῦτο μονάχα φοβοῦμαι. Ὀλίγον ἀκόμη καὶ θὰ εἶμαι μακαρισμένη ἀνάμεσα εἰς τὰς μητέρας, μακαρισμένοι καὶ ἐσεῖς ἀνάμεσα εἰς τοὺς νέους. Ἀλλὰ μήπως ποθεῖτε τὴν μητέρα σας; Μὰ δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω. Αὐτὸ σᾶς τὸ ὑπόσχομαι, δὲν θὰ φανῶ ἐχθρὰ τῶν παιδιῶν μου.

9. Ὅταν εἶδεν ὅτι εἶχαν πλεον τελειωθῆ⁹ καὶ ἠσφαλίσθη ὅτι τὸ μαρτύριον ὄλων εἶχε συντελεσθῆ, ἀφοῦ ἐσήκωσε τὸ κεφάλι γεμάτη χαρὰ, σάν κάποιος ὀλυμπιονίκης μὲ πτερωμένον φρόνημα, καὶ μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα εἰς προσευχὴν φωνάζει μὲ δυνατὴν ὀλοκάθαρον φωνήν: Σὲ εὐχαριστῶ, Πατέρα Ἄγιε, καὶ ἐσένα, Νόμμε παιδαγωγέ, καὶ ἐσένα πατέρα μας, Ἐλεάζαρε, ὁδηγὲ τῶν παιδιῶν σου εἰς τὸν ἀγῶνα. Σᾶς εὐχαριστῶ πού ἐδέχθητε τὸν καρπὸν τῶν πόνων μου καὶ πού ἔγινε ἀπὸ ὅλας τὰς μητέρας πιὸ σεβαστῆ. Χωρὶς νὰ κρατήσω τίποτε μέσα εἰς τὸν κόσμον, τὰ ἔδωσα ὅλα εἰς τὸν Θεόν, τὸν θησαυρόν μου, τὰς ἐλπίδας τῶν γηρατειῶν μου. Τί μεγαλόπρεπο τιμὴν πού ἐκέρδισα, τί γηροκόμησιν ὑπερβολικὴν. Δὲν ζητῶ τὰ τροφεῖα, παι-

τροφεία, ὦ παῖδες. Εἶδον ὑπὲρ ἀρειῆς ἀγωνιζομένους ὑμᾶς, πάντας σιφανίτας ἐθεασάμην. Ὡς εὐεργέτας ὁρῶ τοὺς βασανιστάς· μικροῦ καὶ τῷ τυχάνῳ χάριτας δημολογῶ τῆς τάξεως, διὸ με τελευταίαν ἐταμιεύσατο τοῖς κινδύνοις· ἵνα

5 τὸν ἕμῳ τόκῳ πρότερον θεατρίσασα, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν παίδων ἀθλήσασα, οὕτως ἐπαπέλθῃ σὺν ἀσφαλείᾳ τελείᾳ τελείοις θύμασιν. Οὐ σπαράξομαι κόμην, οὐ διαρρήξω χιτῶνα, οὐ ξανῶ σάρκας ὄνυξιν, οὐκ ἐγερω̄ θρηῆνον, οὐ καλέσω τὰς συνθρηνοῦσας, οὐ συγκλείσω εἰς σκοτίος, ἵνα καὶ ἀἷρ συνθρη-

10 νήσῃ μοι, οὐκ ἀναμενῶ παρακλήτορας, οὐκ ἄριον πένθιμον παραθήσομαι. Ταῦτα γὰρ τῶν ἀγεννῶν μητέρων, αἱ σαρκῶν μόνον εἰσὶ μητέρες, αἷς οἴχονται παῖδες ἄνευ σεμνοῦ τινος διηγγήματος. Ἐμοὶ δὲ οὐ τεθνήκατε, φίλιταιοι παίδων, ἀλλ' ἐκαρποφορήθητε· οὐκ ἐκλελοίπατε, ἀλλὰ μετεληλύθατε· οὐ

15 κατεξάνθητε, ἀλλὰ συνεπάγητε· οὐ θηρίον ἤρπασεν ὑμᾶς, οὐ κῦμα ἐπέκλυσεν, οὐ λησιτὴς διέφθειρεν, οὐ νόσος διέλυσεν, οὐ πόλεμος παρηγάλωσεν, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἢ μικρὸν ἢ μείζον τῶν ἀνθρωπίνων. Ἐθρήνησα ἂν καὶ μάλα σφοδρῶς, εἴ τι τοῦτων ὑμῖν συνέπεσεν. Ἐφάνην ἂν τότε τοῖς δάκρυσιν, ὡς

20 νῦν τῷ μὴ δακρῦσαι, φιλότικνος. Ἔτι καὶ ταῦτα μικρά. Ὅντως ἂν ὑμᾶς ἀπεκλανοσάμην, εἰ κακῶς ἐσώθητε, εἰ τῶν βασάνων ἠτιθήθητε, εἴ τινος ὑμῶν ἐκράτησαν, ὡς ἠτιθήθησαν νῦν οἱ διώκοντες. Τὰ δὲ νῦν, εὐφημία, χαρὰ, δόξα, χοροστασίαι, φαιδρότητες τοῖς ὑπολειφθεῖσιν· Ἐγὼ γὰρ

25 ὑμῖν ἐπισπένδομαι. Μετὰ Φινεὲς τεχθροσόμεθα, μετὰ Ἀννης δοξασθροσόμεθα. Πλὴν ὅσον ὁ μὲν εἰς, ὑμεῖς δὲ ποσοῦτιον ζηλωταὶ πορονοκίονοι, οὐ σωμάτων ποροελαν, ἀλλὰ ψυχῶν ἐγκεντήσαντες. Καὶ ἡ μὲν, ἕνα θεόδοτιον, ἀρτιγενῆ καὶ τοῦτιον· ἐγὼ δὲ ἄνδρας ἐπία, καὶ τοῦτιους ἐκόνας Θεῷ καδιέ-

διὰ μου ἴσως εἶδα νὰ ἀγωνίζεσθε διὰ τὴν ἀρετὴν, ἴσως εἶδα ὄλους στεφανωμένους, βλέπω ὡς εὐεργέτας τοὺς βασι-
 νιστάς σας. Ὅλιγον ἀκόμη καὶ θὰ εὐχαριστήσω τὸν τύραν-
 νον, ποὺ μὲ ἐκράτησε διὰ τὸν κίνδυνον τελευταίαν εἰς τὴν
 σειρὰν. Ἔτσι ἀφοῦ ὅπως εἰς θέατρον ἐπαρουσίασα πρῶτα
 τὰ παιδιὰ μου, καὶ ἀφοῦ μαζί μὲ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἐμαρτύ-
 ρησα, θὰ τὰ ἀκολουθήσω, θύματα τέλεια, εἰς τὸν θάνατον
 μὲ τέτοιαν ἀσφάλειαν. Δὲν θὰ μαδῆσω τὰ μαλλιά μου, δὲν
 θὰ κομματιάσω τὰ ροῦχα μου, δὲν θὰ ξεσχίσω τὰς σάρκας
 μου, δὲν θὰ σηκώσω θρῆνον, δὲν θὰ καλέσω γυναῖκας διὰ
 νὰ θρηνήσουν μαζί μου, δὲν θὰ κλεισθῶ εἰς τὸ σκοτάδι,
 διὰ νὰ θρηνήσῃ καὶ ὁ ἀέρας μαζί μου, δὲν θὰ περιμένω
 παρηγορητάς, δὲν θὰ κάμω πένθιμον τραπέζι. Αὐτὰ εἶναι
 διὰ τὰς ἀναξίους μητέρας, ποὺ εἶναι μητέρες σωμάτων μο-
 νάχα, ποὺ τὰ παιδιὰ των φεύγουν, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἕνα
 θρῦλον ἠρωϊσμοῦ. Δι' ἐμένα δὲν ἐπεθάνατε, πολυαγαπη-
μένα μου, ἀλλὰ ἦλθε ἡ ὥρα τοῦ ὠριμάσματός σας. Δὲν
ἐχάθητε, ἀλλάξατε κατοικίαν. Δὲν ἴσως ἐχώρισαν, ἴσως
 συνήνωσαν. Δὲν ἴσως ἄρπαξε θηρίον, δὲν ἴσως κατεπόντισε
 τὸ κῦμα, δὲν ἴσως ἐσκότωσε ληστής, δὲν ἴσως ἐλειωσεν ἡ ἀρ-
 ρώστια, δὲν ἐγίνατε θύματα τοῦ πολέμου, τίποτε ἄλλο μι-
 κρόν ἢ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώ-
 πους. Θὰ ἴσως ἐθρηνοῦσα καὶ μάλιστα γοερά, ἂν ἴσως ἐτύ-
 χαινε κάτι τέτοιο. Θὰ ἐφαίνετο τότε μὲ τὸ κλάμα μου πό-
 σο ἴσως ἀγαποῦσα, ὅπως φαίνεται τώρα μὲ τὸ νὰ μὴ θρη-
 νῶ. Προσθέτω καὶ τοῦτα τὰ λόγια. Θὰ ἴσως ἐκλαιγα ἀληθι-
 νά, ἂν ἐγλυπώνατε αἰσχρά, ἂν ἴσως ἐλύγιζαν τὰ μαρτύριά
 σας, ἂν ἐνικοῦσε κάποιον ἀπὸ ἴσως, ὅπως ἐνικήθησαν τώρα
 οἱ διώκται σας. Τώρα ὅμως ἐπαινος, χαρὰ, δόξα, χοροί,
εὐθυμία εἰς ὄσους ἔμειναν. Ἐγὼ γίνομαι σπονδὴ εἰς τὸν
 τάφον σας, θὰ σταθῶ ἀπέναντι πρὸς Φινεές, θὰ δοξασθῶ μα-
 ζὶ μὲ τὴν Ἄνναν. Ἐκτός μόνον ποὺ αὐτός ἦτο ἕνας, ἐνῶ
 σεις τόσων πολλοὶ ζηλωταὶ πορνοκτόνοι, ποὺ ἐσκοτώσατε
 ὄχι τὴν σωματικὴν πορνείαν, ἀλλὰ τὴν ψυχικὴν καὶ ἐκείνη
 προσέφερε ἕνα παιδί, δωρημένον ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ μάλι-
 στα νεογέννητον, ἐνῶ ἐγὼ ἀφιέρωσα εἰς τὸν Θεὸν ἐπτά

ρωσα. Συμπληροῦτω μοι καὶ Ἰερემίας τὸν ἐπιτάφιον, σὺ
 θρηγῶν, ἀλλ' εὐφημῶν τελευτὴν δοῖαν Ὑπὲρ χιόνα ἐλάμ-
 ψατε, ὑπὲρ γάλα ἐνυρῶθητε, ὑπὲρ λίθον σάπφειρον τὸ σύν-
 ταγμα ὑμῶν, Θεῶ καὶ γεγεννημένων καὶ δεδομένων. Τί
 5 εἶ; Πρόσθε, ὦ ὑράννε, καμὲ τοῖς παισίν, εἴ τις καὶ παρ'
 ἐχθρῶν χάρις, ἢ σοι σεμνότερον τὸ ἀγώνισμα. Εἶθε μὲν
 καὶ διὰ πασῶν ἦλθον τῶν κολάσεων, ἵνα ἀναμίξω τοὺς ἐ-
 μούς ἰχῶρας τοῖς ἐκείνων ἰχῶρσι, καὶ ταῖς σαρξὶ τὰς γη-
 ραῖας σάρκας. Ἀγαπῶ διὰ τοὺς παῖδας καὶ τὰ κολαστήρια
 10 εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ τὴν γε κόνιν τῆ κόνει, καὶ ἰάφος
 εἰς ἡμᾶς ὑποδέξεται. Μὴ φθονήσης τελευτῆς ὁμοίμον, τοῖς
 ὁμοίοις τὴν ἀρετὴν. Χαίρειτε, ὦ μητέρες, χαίρειτε, ὦ παῖ-
 δες. Οὕτως ἐκτρέφετε τοὺς ἐξ ὑμῶν προελθόντας· οὕτως
 ἐκτρέφεσθε. Καλὸν ὑπόδειγμα δεδώκαμεν ὑμῖν ἀγωνίζεσθε».

15 10. Ταῦτα ἔλεγε, καὶ προσεῖπαι τοῖς παισίν ἑαυτὴν. Τίνα
 τρόπον; Ὡς ἐπὶ νυμφῶνα τὴν πρκαϊὰν δραμοῦσα (ταύτην
 γὰρ κατεκρίθη), καὶ οὐδὲ τοὺς ἄγοντας ἀναμείνασα, ἵνα
 μηδὲ σῶμα ψάσειεν ἄναγνον ἄγνω καὶ γενναίου σώματος.
 Οὕτως ἀπέλαυσε τῆς ἰερωσύνης. Ἐλεάζαρ, μνηθεὶς καὶ μνή-

20 σας τὰ ἐπουράνια, καὶ σὺ τοῖς ἔξωθεν ραντισμοῖς τὸν Ἰσρα-
 ῆλ ἀγιάσας, ἀλλ' οἰκείοις αἵμασι, καὶ ποιήσας τὴν τελευτὴν
 τελευταῖον μυστήριον, οὕτω τῆς νεότητος οἱ παῖδες, σὺ ταῖς
 ἡδοναῖς δουλεύσαντες, ἀλλὰ τῶν παθῶν κυριεύσαντες, καὶ
 τὸ σῶμα καθαγνίσαντες, καὶ πρὸς τὴν ἀπαθῆ ζωὴν μετα-

25 θέμενοι. Οὕτως ἀπέλαυσε τῆς πολυτεκνίας ἡ μήτηρ· οὕτω
 καὶ ζῶσιν ἐκαλλωπίσαστο, καὶ ἀπελθοῦσι συνανεπαύσαστο· οὗς
 ἐγέννησε κόσμος, Θεῶ παραστήσασα, καὶ τὰς ἑαυτῆς ὠδῖνας
 τοῖς ἄθλοις ἀπαριθμήσασα, καὶ τοῦ τόκου τὴν ἀκολουθίαν
 τοῖς θανάτοις γνωρίσασα. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου τῶν παίδων

τελείους ἄνδρας με τὴν θέλησίν των. " Ἄς συμπληρώσῃ τὰ ἐπιτάφια λόγια μου ὁ Ἱερεμίας ὄχι διὰ θρήνου, ἀλλὰ με τελικόν ἱερὸν ὕμνον. «Περισσότερον ἀπὸ τὸ χιόνι ἐλάμψατε, ἐξώσατε τυρὶ καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι τὸ γάλα, περιδέριον με λίθους πολυτιμότερους ἀπὸ ζαφείρια, ἐγεννήθητε διὰ τὸν Θεὸν καὶ εἰς αὐτὸν προσεφέρθητε». Τί ἄλλο ἀπομένει; Πρόσθεο, τύραννε, καὶ ἐμένα εἰς τὰ παιδιὰ μου, ἂν κάμνουν χάριν καὶ οἱ ἐχθροί, διὰ νὰ γίνῃ ἐπιβλητικώτερον τὸ ἀγώνισμα ποῦ ἐκήρυξες. Μακάρι νὰ ἐπεργοῦσα ἀπὸ ὅλα τὰ μαρτύρια, διὰ νὰ ἀναμειξῶ τὸ αἷμα μου εἰς τὸ αἷμα των, εἰς τὰς σάρκας των τὰ γέρικα κρέατά μου. Πρὸς χάριν τῶν παιδιῶν μου ἀγαπῶ καὶ τὰ βασανιστήρια. Καὶ ἂν ὄχι τοῦτο ρίψῃ τοῦλάχιστον τὴν σκόνην μου εἰς τὴν σκόνην των καὶ ἄς μᾶς δεχθῆ κοινὸς τάφος. Μὴ μᾶς στερήσῃς ἀπὸ τὸ κοινὸν τέλος, ἐμᾶς ποῦ εἴμεθα ἴδιοι εἰς τὴν ἀρετὴν. Χαρῆτε, μητέρες, χαρῆτε, παιδιὰ. Ἔτσι νὰ μεγαλώνετε τὰ παιδιὰ σας, ἔτσι αἴς ἐμεγαλώναμεν. Ὁραῖον παράδειγμα σᾶς ἔχω δώσει, διὰ νὰ ἀγωνισθῆτε τὸν καλὸν ἀγῶνα».

10. Αὐτὰ ἔλεγε καὶ ἐπρόσθετε τὸν ἑαυτὸν της εἰς τὰ παιδιὰ. Μὲ ποῖον τρόπον; Ὁρμησε εἰς τὴν φωτιάν ὅπως εἰς νυφικὸν θάλαμον καὶ εἰς αὐτὴν κατεδικάσθη. Δὲν ἐπερίμενεν αὐτοὺς ποῦ θὰ τὴν ὠδηγοῦσαν, διὰ νὰ μὴ ἐγγίση κἂν τὸ ἄναγνον σῶμα των τὸ σῶμα της τὸ ἀγνὸν καὶ ἄγιον. Ἔτσι ἐχάρηκε τὴν ἱερωσύνην ὁ Ἑλεάζαρος, μνημένος ὁ ἴδιος ἐμύησεν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ οὐρανοῦ. Δὲν ἀγίασε τὸν Ἰσραὴλ με ἐξωτερικοὺς ραντισμοὺς, ἀλλὰ με τὰ ἰδικά του σῆματα, καὶ τελῶν τελευταίων μυστήριον, τὸν θάνατόν του. Ἔτσι οἱ νέοι δὲν ἐγίναν δοῦλοι εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς νεότητος, ἀλλὰ κύριοι τῶν παθῶν τους, ἐκράτησαν ἀγνὸν τὸ σῶμα των καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπαθῆ ζωὴν. Ἔτσι ἐχάρηκε τὴν πολυτεκνίαν της ἡ μητέρα των καὶ ζωντανούς τοὺς ἐκαμάρωσε καὶ ὅταν ἀπέθαναν ἀνεπαύθη μαζί των. Παρέταξε κοντὰ εἰς τὸν Θεὸν αὐτοὺς ποῦ ἐγέννησε μέσα εἰς τὸν κόσμον, με τὰ μαρτύριά των ἐμέτρησε τοὺς πόνους της καὶ ἐγνώρισε με τοὺς θανάτους των τὰ ἐπακολουθήματα τῆς γεννήσεως. Διότι ἡ ἄθλησις ἐπανε-

μέχρι τοῦ τελευταίου τὰ τῆς ἀθλήσεως, καὶ ὥσπερ ἐν κυμά-
των ἐπαναστάσεσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλω τὴν ἀρειὴν ἐπεδείκνυτο,
καὶ εἰς τὸ πάσχειν ἦν προθυμότερος, τοῖς τοῦ προειληφθῆτος
κινδύνοις στομούμενος· ὥστε ἀγαπᾶν τὸν τύραννον, διὰ μὴ
5 πλειόνων ἐγεγόνει μήτηρ· μᾶλλον γὰρ ἂν ἀπῆλθε καιησχυ-
μένος, καὶ ἠτιημένος. Καὶ τότε πρῶτον ἔγνω, μὴ πάντα
τοῖς ὄπλοις ἰσχύων, ὁπότε παισὶν ἀόπλοις προσέβαλεν, ἐνὶ
μόνῳ, τῇ εὐσεβείᾳ, καθωπλισμένοις, καὶ τῷ πάντα πάσχειν
προθυμοτέροις, ἢ δρᾶν ἐκεῖνο παρεσκευάζειτο.

10 11. Τοῦτο τῆς Ἰεφθάε θυοίας ἀσφαλέστερον, καὶ με-
γαλοπρεπέστερον. Οὐ γὰρ ἀναγκαίαν ἐποίησεν τὴν ἐπίδοσιν,
ὥσπερ ἐκεῖ, ἐπαγγελίας θερμύτης, καὶ νίκης ἕως ἀπεγνω-
σμένης· ἀλλ' ἐκούσιος ἱερουργία, καὶ μισθὸν ἔχουσα μόνα
τὰ ἐπιζόμενα. Τοῦτο τῶν Δανιὴλ ἄθλων οὐκ ἀτιμότερον,
15 παραδοθέντος εἰς βορὰν λέουσι, καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἐκιάσει
τοὺς θῆρας νικήσαντος. Τοῦτο τῶν ἐν Ἀσσυρίᾳ νεανίσκων
οὐ δεύτερον, οὗς ἄγγελος ἀνέψυξεν ἐν πυρὶ, τὸν πατρῶον
νόμον μὴ καταλύσαντας, μηδὲ τροφὴν προσιεμένους βέβηλον
καὶ ἀνίερον. Τοῦτο τῶν ὑστερον ὑπὲρ Χριστοῦ θυμάτων,
20 εἰς φιλοτιμίαν οὐκ ἔλατιον. Οἱ μὲν γάρ, ὃ καὶ ἀρχόμενος
εἶπον τοῦ λόγου, τῷ Χριστοῦ καιηκολούθησαν αἵματι· καὶ
Θεὸς ἦν ὁδηγὸς τῶν τοιούτων ἄθλων, ἰσαθίην ὑπὲρ ἡμῶν
εἰσενεγκῶν εἰσφορὰν καὶ οὕτω παράδοξον τοῖς δέ, οὐ πολ-
λά, οὐδὲ τοιαῦτα τὰ τῆς ἀρειῆς ὑποδείγματα. Τούτων τὴν
25 καρτερίαν ἐθαύμασε μὲν ἡ Ἰουδαία πᾶσα, καὶ ὡς αὐτὴ στε-
φανωθεῖσα ἠγάλλετο καὶ διανίστατο. Καὶ γὰρ ἦν ἀγὼν οὗτος,
καὶ ἀγῶνων μέγιστος τῶν πώποτε περισχόντων τὴν πόλιν,
ἢ καταλυθῆναι τὸν νόμον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην, ἢ δοξα-
σθῆναι· καὶ ὡς ἐπὶ ξυροῦ τὰ πράγματα εἰσιτήκει τότε παντὶ

λήφθη εἰς ὄλους ἀπὸ τὸν πρῶτον μέχρι τοῦ τελευταίου. Καὶ ὅπως εἰς τὸν σάλον τῶν κυμάτων, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον ἐπαρουσίαζε τὴν ἀρετὴν του καὶ ἦτο προθυμότερος νὰ ὑποφέρῃ καὶ ἐδυνάμωνε μὲ τοὺς κινδύνους τοῦ προηγουμένου, ὥστε ὁ τύραννος ἔμεινεν ἱκανοποιημένος, πού δὲν εἶχε γίνῃ μητέρα περισσοτέρων παιδιῶν. Διότι θὰ ἦτο μεγαλυτέρα ἢ ἐντροπὴ καὶ ἢ ἦττα του. Τότε διὰ πρώτην φοράν ἐκατάλαβεν ὅτι δὲν ἦτο πανίσχυρος μὲ τὰ ὄπλα του, ὅταν ἐκτύπησεν ἄοπλα παιδιά ὠπλισμένα μ' ἕνα ὄπλον μονάχα, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν προθυμίαν νὰ ὑπομένουν περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι εἶχε προετοιμασθῆ ἐκεῖνος νὰ τοὺς χτυπήσῃ.

11. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο εἶναι θυσία πιὸ ἀσφαλισμένη καὶ πιὸ μεγαλόπρεπη ἀπὸ τοῦ 'Ιεφθάε¹⁹. Δὲν ἔκαμε ἐδῶ τὴν προσφορὰν ἀπαραίτητον ἢ θερμότης τοῦ ταξίματος καὶ ἢ ἐπιθυμία νὰ κερδηθῆ μία ἀπελπισμένη μάχη, ὅπως ἐκεῖ. Ἄλλὰ μία θεληματικὴ προσφορὰ θυσίας καὶ πού μοναδικὴ ἀμοιβὴ τῆς ἦτο ἀγαθαὶ ἐλπίδες. Τοῦτο δὲν εἶναι κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἄθλους τοῦ Δανιήλ, πού ἐρρίφθη τροφὴ τῶν λιονταριῶν καὶ νίκησε τὰ θηρία μὲ τὸ ἄπλωμα τῶν χειρῶν του μονάχα. Τοῦτο δὲν εἶναι δεύτερον μετὰ τὸ ἀγώνισμα τῶν νέων εἰς τὴν Ἀσσυρίαν, πού ὁ Ἄγγελος τοὺς ἐδρόσισε μέσα εἰς τὴν φωτιάν, ἀφοῦ δὲν κατεπάτησαν τὸν νόμον τῶν πατέρων τῶν, οὔτε ἐδέχθησαν τροφὴν βέβηλον καὶ ἀνίερρον. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κατοπιναὶ χάριν τοῦ Χριστοῦ θαύματα μικρότερον εἰς μεγαλεῖον. Διότι ἐκεῖνα, ὅπως εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μου, ἠκολούθησαν τὰ αἰμάτινα ἴχνη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἦτο ὁδηγός των εἰς τοὺς θαυμαστοὺς αὐτοὺς ἄθλους ὁ Θεός, πού ἔκαμε πρὸς χάριν μας τόσον μεγάλην, τόσον παράδοξον προσφορὰν. Αὐτοὶ ὅμως δὲν εἶχαν πολλὰ οὔτε τέτοιου εἶδους παραδείγματα. Ὁλόκληρη ἡ Ἰουδαία ἐθαύμασε τὴν ἀντοχήν των καὶ σὰν νὰ εἶχε στεφανωθῆ ἡ ἰδία ἐχαίρετο καὶ ἐσκιρτοῦσε. Διότι ἦτο ἀγών, ὁ μέγιστος ἀπὸ ὅσους εἶχαν τύχει ἕως τότε εἰς τὴν πόλιν ἢ νὰ καταλυθῆ ὁ νόμος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ νὰ δοξασθῆ. Καὶ εἶχε σταθῆ ἡ τύχη ὄλου τοῦ Ἰουδαϊ-

τῷ τῶν Ἑβραίων γένει, τὰ τῆς ἐκείνων ἀθλήσεως. Ἠγάσθη
 δὲ καὶ Ἀντίλοχος, οὖτις μεταβαλὼν εἰς θαῦμα τὴν ἀπειλήν.
 "Ἴσασι γὰρ θαυμάζειν ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ πολέμιοι, διὰ
 τοῦ θυμοῦ λήξαντος, ἢ προᾶξις ἐφ' ἑαυτῆς δοκιμάζηται." Ὡστε
 5 καὶ ἀπῆλθεν ἄπρακτος, πολλὰ μὲν τὸν πατέρα Σέλευκον ἐπαι-
 νέσας τῆς εἰς τὸ ἔθνος τιμῆς, καὶ τῆς εἰς τὸ ἱερὸν μεγα-
 λουφυχίας· πολλὰ δὲ Σίμωνα τὸν ἐπαγαγόντα μεμψάμενος,
 ὡς καὶ τῆς ἀπανθρωπίας αἴτιον καὶ τῆς ἀδοξίας.

12. Τούτους μιμώμεθα, καὶ ἱερεῖς, καὶ μητέρες, καὶ
 10 παῖδες· οἱ μὲν, εἰς τὴν Ἐλεάζαρου τιμὴν τοῦ πνευματικοῦ
 πατρὸς, καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ τὸ θέλιεστον παραδειξάντες·
 αἱ δέ, τῆς γενναίας μητρὸς, ἀληθῶς φιλότεκνοι φανεῖσθαι,
 καὶ Χριστῷ τοὺς ἐξ αὐτῶν παραστήσασθαι, ἵνα καὶ γάμος
 ἀγίασθῃ διὰ τῆς τοιαύτης θυσίας· οἱ δέ, τοὺς ἱεροὺς αἰδού-
 15 μνοι παῖδας, καὶ τὴν νεότητά σαπανῶντες, οὐκ ἐν τοῖς αλο-
 χροῖς πόθειν, ἀλλ' ἐν τοῖς κατὰ τῶν παθῶν ἀγωνίσμασι,
 καὶ πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν Ἀντίλοχον γενναίως ἀνδριζόμενοι
 πᾶσι μέλει πολυμοῦντα, καὶ διαφόρως διώκοντα. Ποθῶ γὰρ
 ἀθλητὰς ἔχειν, κατὰ πάντα καιρὸν καὶ τρόπον, καὶ γένος
 20 ἄπαν, καὶ ἡλικίαν ἅπασαν, καὶ φανερώς πολεμουμένην, καὶ
 ἀφανῶς ἐπιβουλενομένην· καὶ βοηθεῖσθαι μὲν τοῖς παλαιοῖς
 διηγῆμασι, βοηθεῖσθαι δὲ καὶ τοῖς νέοις, καὶ πανταχόθεν, ὡς-
 περ αἱ μέλισσαι, συλλέγειν τὰ χρησιμώτατα εἰς ἐνὸς κηροῦ φι-
 λοτεχνίαν καὶ γλυκασμόν, ἵνα καὶ διὰ Παλαιᾶς καὶ Νέας εὐ-
 25 δοκιμῆ Θεὸς ἐν ἡμῖν, ὁ ἐν Υἱῷ καὶ Πνεύματι δοξαζόμενος,
 καὶ γινώσκων τοὺς ἰδίους, καὶ γινωσκόμενος ὑπὸ τῶν ἰδί-
 ων, ὁμολογούμενός τε καὶ ὁμολογῶν, δοξαζόμενός τε καὶ δο-
 ξάζων, ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

κοῦ ἔθνους τότε μέ τήν ἄθλησιν ἐκείνων εἰς τό κρισιμώτερον σημεῖον. Τήν γενναιότητα τῶν ἀνδρῶν ἤμποροῦν νά τήν θαυμάζουν καί οἱ ἀντίπαλοί των, ὅταν κρίνεται ἡ πρᾶξις ἀνδρείας μόνη τῆς μετὰ τήν παῦσιν τοῦ θυμοῦ. "Ἐτσι ἐθαύμασε καί ὁ Ἄντιοχος, πού μέ αὐτόν τόν τρόπον ἤλλαξε σέ θαῦμα ἡ ἀπειλή. Φεύγει λοιπόν ἄπρακτος, ἀφοῦ ἐπαίνεσε πολύ τόν πατέρα του Σέλευκον, πού εἶχε τιμήσει τό ἔθνος καί εἶχε δεῖξει μεγαλοψυχίαν εἰς τόν ναόν καί ἀφοῦ ἐκατηγόρησε πολύ τόν Σίμωνα πού τόν εἶχε συμβουλεύσει, διότι ἔγινεν αἴτιος καί ἀπανθρωπίαν νά δείξῃ ὁ βασιλεὺς καί νά ἐξευτελισθῇ.

12. Αὐτοὺς ἄς μιμούμεθα καί ἱερεῖς καί μητέρες καί παιδιά. Οἱ ἱερεῖς πρὸς τιμὴν τοῦ πνευματικοῦ των πατέρα, τοῦ Ἐλεαζάρου, πού μᾶς ἔδειξε τό καλύτερον μέ λόγόν καί ἔργον. Αἱ μητέρες πρὸς τιμὴν τῆς γενναίας μητέρας των, νά φανοῦν ἀληθινὰ φιλότιμοι, ἀφοῦ φέρουν κοντὰ εἰς τόν Χριστόν τούς υἱούς των, διὰ νά ἀγιασθῇ καί ὁ γάμος των ἀπὸ μίαν τέτοιαν θυσίαν. Οἱ νέοι ἀπὸ σεβασμόν πρὸς τούς ἁγίους αὐτοὺς νέους, ἄς δαπανοῦν τήν νεότητάν των ὄχι εἰς πάθη αἰσχρά, ἀλλὰ εἰς ἀγωνίσματα κατὰ τῶν παθῶν, παλεύοντες γενναῖα πρὸς τόν καθημερινόν Ἄντιοχον, πού πολεμᾷ κάθε μέλος τοῦ σώματος καί μέ διαφόρους τρόπους μᾶς καταδιώκει. Ποθῶ νά ἔχωμεν ἀθλητάς εἰς κάθε στιγμὴν καί μέ κάθε τρόπον εἰς κάθε γένος καί κάθε ἡλικίαν, πού καί φανερά νά πολεμοῦνται καί κρυφὰς ἐπιβουλάς νά δέχωνται, νά βοηθοῦνται ἀπὸ τὰς παλαιὰς διηγήσεις, καθὼς ἐπίσης καί ἀπὸ τὰς νέας καί ἀπὸ παντοῦ, καθὼς αἱ μέλισσαι, νά μαζεύουν τὰ πιὸ χρήσιμα, διὰ νά φιλοτεχνήσουν μίαν λαμπάδα μέ τό γλυκὺ φῶς των. Καί ἔτσι μέ τήν βοήθειαν τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Νέας Διαθήκης νά κυριαρχῇ μέσα μας ὁ Θεός, πού δοξάζεται καί εἰς τό ὄνομα τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πού γνωρίζει τούς ἰδικούς του καί οἱ ἰδικοί του τόν γνωρίζουν καί αὐτοί, πού τόν ὁμολογοῦμεν ἀλλὰ καί μᾶς ὁμολογεῖ, πού τόν δοξάζομεν καί μᾶς δοξάζει εἰς τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τούς αἰῶνας. Ἀμήν.

2. ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ

1. Ἀθανάσιον ἐπαιῶν, ἀρετὴν ἐπαινέσομαι. Ταυτὸν γάρ, ἐκείνόν τε εἰπεῖν, καὶ ἀρετὴν ἐπαινέσαι, διὸ πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ
 5 συλλαβῶν εἶχε τὴν ἀρετὴν, ἥ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἔχει, Θεῷ γὰρ ζῶσι πάντες οἱ κατὰ Θεὸν ζήσαντες, καὶ ἐνθένδε ἀπαλλαγῶσι. Καθ' ὃ καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ ἀκούει Θεός, ὁ Θεός, ὡς οὐ νεκρῶν Θεός, ἀλλὰ ζῶντων. Ἀρετὴν δὲ ἐπαιῶν, Θεὸν ἐπαινέσομαι, παρ' οὗ τοῖς ἀν-
 10 θρώποις ἡ ἀρετὴ, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀνάγεσθαι, ἢ ἐπανάγεσθαι διὰ τῆς συγγενοῦς ἐλλάμψεως. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἡμῖν καὶ μεγάλων, οὐ μὲν οὖν εἶποι τις ἂν ἡλικῶν καὶ ὄσων ὦν ἐκ Θεοῦ ἔχομέν τε καὶ ἔξομεν τοῦτο μέγιστον καὶ φιλανθρωπώτατον, ἢ πρὸς αὐτὸν νεύοις τε καὶ οἰκείωσις. Ὅπερ
 15 γὰρ ἐσι τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς Θεός. Ὁ μὲν γὰρ τὸν δρώμενον φωτίζει κόσμον, ὁ δὲ τὸν ἀόρατον καὶ ὁ μὲν τὰς σωματικὰς ὕψεις ἡλιοειδεῖς, ὁ δὲ τὰς νοετὰς φύσεις θεοειδεῖς ἀπεργάζεται. Καὶ ὡσπερ οὗτος τοῖς τε δ-
 20 ρῶσι καὶ τοῖς δρωμένοις, τοῖς μὲν τὴν τοῦ ὄρα, τοῖς δὲ τὴν τοῦ ὄρασθαι παρέχων δύναμιν, αὐτὸς τῶν ὄρωμένων ἐστὶ τὸ κάλλιστον· οὕτω Θεός τοῖς νοοῦσι καὶ τοῖς νοουμένοις, τοῖς μὲν τὸ νοεῖν, τοῖς δὲ τὸ νοεῖσθαι δημιουργῶν, αὐτὸς τῶν νοουμένων ἐστὶ τὸ ἀκρότατον, εἰς ὃν πᾶσα ἔφρασις ἴσταιται,

2. ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ

1. Ἐγκωμιάζων τὸν Ἀθανάσιον θὰ ἐγκωμιάσω τὴν ἀρετὴν. Εἶναι τὸ ἴδιον νὰ ὀμιλήσης δι' αὐτόν ἢ νὰ ἐπαινήσης τὴν ἀρετὴν. Εἶχε πραγματοποιήσει καὶ ἐκρατοῦσεν εἰς τὴν ψυχὴν του ὅλην τὴν ἀρετὴν ἢ, διὰ νὰ εἰπῶ κάτι ἀληθινώτερον, τὴν κρατεῖ ἀκόμη. Διότι ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅποιοι ἐζησαν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν φύγουν ἀπὸ τὴν ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀποκαλεῖται Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ διότι δὲν εἶναι Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ἐκείνων ποὺ ζοῦν. Καὶ ἐγκωμιάζων τὴν ἀρετὴν, θὰ ἐγκωμιάσω τὸν Θεόν, ποὺ ἔδωσε τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν τάσιν νὰ ἀνεβαίνωμεν πρὸς αὐτόν, ἢ μᾶλλον νὰ ξανασεβαίνωμεν, μὲ τὴν θείαν φλόγα ποὺ ἔβαλε μέσα μας. Πολλὰ καὶ σημαντικὰ πλεονεκτήματα — κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ πόσα κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ἀριθμὸν — ἔχομεν δεχθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ θὰ δεχθῶμεν τὸ πιὸ μεγάλο καὶ τὸ πιὸ φιλάνθρωπον εἶναι ἡ τάσις μας πρὸς αὐτόν καὶ ἡ οἰκειότης μαζί του. Ὅ,τι εἶναι εἰς τὰ αἰσθητὰ ὁ ἥλιος, τοῦτο εἶναι εἰς τὰ νοητὰ ὁ Θεός. Ὁ ἕνας φωτίζει τὸν ὄρατόν κόσμον καὶ ὁ ἄλλος τὸν ἀόρατον. Ὁ ἕνας δείχνει ἠλιόμορφα τὰ σωματικὰ μάτια καὶ ὁ ἄλλος θεομόρφους τὰς πνευματικὰς ὑπάρξεις. Καὶ ὅπως αὐτὸς εἰς ἐκείνους ποὺ βλέπουν καὶ εἰς ἐκείνα ποὺ βλέπονται παρέχει τὴν ἰκανότητα εἰς ἐκείνα νὰ βλέπουν καὶ εἰς αὐτὰ νὰ βλέπωνται καὶ μένει ὡστόσο ὁ ἴδιος τὸ ὠραιότερον ἀπὸ ὅσα βλέπονται, ὁμοῖα καὶ ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ποὺ νοοῦν καὶ εἰς ἐκείνα ποὺ νοοῦνται, εἶναι ὁ ἴδιος τὸ ἀκρότατον σημεῖον ἀπὸ ὅσα νοοῦνται, ὅπου κάθε ἐπιθυμία σταματᾷ καὶ δὲν προχω-

καὶ ὑπὲρ ὃν οὐδαμοῦ φέρεται. Οὐδὲ γὰρ ἔχει τι ὑψηλότερον, ἢ ὅλως ἔξει, οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατικώτατος, ἢ πολυπραγμονέσιαιος. Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, καὶ οὗ γενομένοις πάσης θεωρίας ἀνά-
5 πανσις.

2. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐξεγένειο, διὰ λόγου καὶ θεωρίας διασχόντι τὴν ὕλην καὶ τὸ σαρκικὸν τοῦτο, εἴτε νέφος χρῆ-
 λέγειν, εἴτε προσκάλυμμα, Θεῶ συγγενέσθαι, καὶ τῷ ἀκραι-
 φνεστάτῳ φωτὶ κραθῆναι, καθόσον ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύ-
10 σει μακάριος οὗτος, τῆς τε ἐπιτεῦθεν ἀναβάσεως, καὶ τῆς ἐκεῖσε θεώσεως, ἣν τὸ γνησίως φιλοσοφῆσαι χαρίζεσαι, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ὕλην δύαδα γενέσθαι, διὰ τὴν ἐν τῇ Τριάδι νοουμένην ἐνότητα. Ὅσις δὲ ὑπὸ τῆς συζυγίας χεῖρων ἐγέν-
 νειο, καὶ τοσοῦτον τῷ πηλῷ συνεσχέθη, ὡς μὴ δυνηθῆναι
15 ἐμβλέψαι πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας ἀγῆας, μηδὲ ὑπὲρ τὰ καίτω γενέσθαι, γεγονῶς ἀνωθεν, καὶ πρὸς τὰ ἄνω καλούμενος· ἄθλιος οὗτος ἐμοὶ τῆς τυφλώσεως, καὶ ἐδρωῇ τοῖς ἐνιαῦθα· καὶ τοσοῦτον πλέον, ὅσπερ ἂν μᾶλλον ὑπὸ τῆς εδρωσίας παί-
 ζεται, καὶ πειθῆται ἄλλο τι καλὸν εἶναι πρὸ τοῦ ὄντος κα-
20 λου, πονηρὸν πονηρᾶς δόξης καρπὸν δρεπόμενος, ἢ ζόφον καιακριθῆναι, ἢ ὡς πῦρ ἰδεῖν, ὃν ὡς φῶς οὐκ ἐγνώρισαν.

3. Ταῦτα ὀλίγοις μὲν ἐφιλοσοφήθη, καὶ τῶν νῦν, καὶ τῶν πάλαι (ὀλίγοι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ πάντες πλάσμα-
 τα), νομοθέταις, στρατηγοῖς, ἱερεῦσι, προφήταις, εὐαγγελι-
25 σταῖς, ἀποστόλοις, ποιμέσι, διδασκάλοις, καὶ παντὶ πνευματικῷ πληρώματι καὶ οὐσιήματι, ἐν δὲ τοῖς πᾶσι, καὶ τῷ νῦν ἐπαινουμένῳ. Τίνας δὲ λέγω τούτους; Οἶον τὸν Ἐνὼν ἐκεῖνον, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τοὺς πατριάρχας, τὸν Μωϋσέα, τὸν Ἀαρών, τὸν Ἰησοῦν, τοὺς
30 Κριτὰς, τὸν Σαμουὴλ, τὸν Δαβὶδ, τὸν Σολομῶνα μέχρι τι-
 νός, τὸν Ἡλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τοὺς πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας

1. Τὴν ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ὁ ἁγ. Μάξιμος εἰς τὴν Ἑμισταγωγίαν του.

ρεῖ πέρα ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν διαθέτει τίποτε ὑψηλότερον μήτε πού θά εὔρη ποτέ, ἀκόμη καὶ ὁ φιλοσοφώτερος καὶ εἰσδυτικώτερος καὶ ἐπιχειρηματικώτερος νοῦς. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον ἀπὸ τὰ ἐπιθυμητὰ καὶ εἰς αὐτὸ ὅταν φθάσωμεν εὐρίσκομεν ἀνάπαυσιν ἀπὸ κάθε ἀναζήτησιν¹.

2. Εἰς ὅποιον ἐδόθη ἡ δύναμις, ἀφοῦ διασχίσῃ μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν θεωρίαν τὴν ὕλην καὶ διαπεράσῃ τὸ σαρκίον τοῦτο — εἴτε πρέπει νὰ τὸ εἰπῶ νέφος, εἴτε προπέτασμα —, νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεόν καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ καθαρὸν φῶς — ὅσον ἡμπορεῖ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος — αὐτὸς εἶναι μακάριος καὶ διὰ τὴν ἀνάβασίν του ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὴν θέσιν του ἐκεῖ, πού χαρίζει ἡ γνήσια φιλοσοφημένη ζωὴ καὶ τὸ ξεπέραςμα τῆς ὑλικῆς δυάδος μέσα εἰς τὴν νοητὴν ἐνότητα τῆς Τριάδος. Ὅποιος ὁμως ἐξ αἰτίας τῆς συζεύξεως σώματος καὶ ψυχῆς ἐγίνε χειρότερος καὶ τόσοσιν πολὺ ἐκρατήθη ἀπὸ τὸν πηλόν, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορέσῃ νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, οὔτε νὰ ξεπεράσῃ τὰ γήϊνα, ἐνῶ εἶναι πλασμένος διὰ τὸν οὐρανόν καὶ εἰς ἐκεῖνον καλεῖται, αὐτὸς εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, δυστυχισμένος διὰ τὴν τύφλωσίν του καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἀφθονίαν τῶν ἐδῶ ἀγαθῶν. Καὶ εἶναι τόσοσιν δυστυχέστερος ὅσον πιὸ πολὺ ἡ ἀφθονία τὸν ξεγελεῖ, καὶ παρασύρεται νὰ θεωρῇ καλὸν κάτι ἄλλο ἀπὸ τὸ πραγματικὰ καλόν, κόβοντας πονηρὸν καρπὸν μὲ πονηρὸ χέρι, ἢ τὴν καταδίκην εἰς τὸ σκότος ἢ νὰ ἀντικρύσῃ σὰν φωτιὰν ἐκεῖνον πού ἐγνώρισε σὰν φῶς.

3. Ὅλιγοὶ ἐσκέφθησαν μὲ αὐτόν τὸν τρόπον καὶ ἀπὸ τοὺς τωρινούς καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς (ἐπειδὴ ὀλίγοι ἀναγνωρίζουν τὸν Θεόν καὶ ἄς εἶναι ὅλοι πλάσματά του) νομοθέται, στρατηγοί, ἱερεῖς, προφῆται, εὐαγγελισταί, ἀπόστολοι, ποιμένες, διδάσκαλοι, κάθε πνευματικὸν πλήρωμα καὶ σύστημα καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα αὐτὸ πού ἐπαινοῦμεν τώρα. Ποῖοι τὸ ἀποτελοῦν; Εἶναι ὁ Ἐνώχ ἐκεῖνος, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, οἱ δώδεκα πατριάρχαι, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἀαρών, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, ὁ Δαυῖδ, ὁ Σολομών ἕως ἓνα σημεῖον, ὁ Ἥλιος, ὁ

προφήτας, τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν· καὶ τὰ τελευτιῶτα
 δὴ ἰαθία τῆ ἰάξει, καὶ πρῶτα τῆ ἀληθεία, ὅσα περὶ τὴν
 Χριστοῦ σάρκωσιν, ἦτοι πρόβλημα, τὸν πρὸ τοῦ φωτὸς λύ-
 χνον, τὴν πρὸ τοῦ Λόγου φωνήν, τὸν πρὸ τοῦ Μεοίου μεοί-
 5 τὴν, μεσίτην Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ Νέας, Ἰωάννην τὸν
 πάνν, τοὺς Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς μετὰ Χριστόν, ἢ λαοῦ
 προκαθευθέντας, ἢ διὰ τοῦ λόγου φανερωθέντας, ἢ διὰ ση-
 μείων γνωρισθέντας ἢ τελειωθέντας δι' αἵματος.

4. Τούτων Ἀθανάσιος, τοῖς μὲν ἡμιλλήθη, τῶν δὲ μι-
 10 κρὸν ἀπελείφθη, ἔστι δὲ οὗς καὶ ὑπερέσχευ, εἰ μὴ τολμηρὸν
 εἰπεῖν καὶ τῶν μὲν τὸν λόγον, τῶν δὲ τὴν πρᾶξιν, τῶν δὲ τὸ
 πρᾶον, τῶν δὲ τὸν ζῆλον, τῶν δὲ τοὺς κινδύνους, τῶν δὲ τὰ
 πλείω, τῶν δὲ τὰ ἅπαντα μιμησάμενος, καὶ ἄλλο ἐπ' ἄλλου
 κάλλος λαθὼν, ὥσπερ οἱ τὰς μορφὰς μεθ' ὑπερβολῆς γρά-
 15 φοντες, καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν συναγαγόν, ἐν ἀ-
 ρειῆς εἶδος ἐκ πάντων ἀπηκριβώσατο, τοὺς μὲν ἐν λόγῳ
 δεικνὺς τῆ πράξει, τοὺς πρακτικὸς δὲ τῷ λόγῳ νικήσας·
 εἰ θούλει δέ, λόγῳ μὲν τοὺς εὐδοκίμους ἐν λόγῳ, πράξει
 δὲ τοὺς πρακτικωτέρους ὑπερβαλὼν· καὶ τοὺς μὲν κατ' ἀμ-
 20 φότερα μέσως ἔχοντας, τῷ περὶ τὸ ἕτερον ὑπερβάλλοντι
 τοὺς δὲ κατ' ἕτερον ἄκρους, τοῖς ἀμφοτέροις παραδραμών.
 Καὶ εἰ μέγα τοῖς προλαβοῦσι, τὸ παράδειγμα τούτῳ γενέ-
 σθαι τῆς ἀρειῆς, οὐκ ἦτιον εἰς εὐφημίαν τῷ ἡμετέρῳ καλῷ,
 τὸ τοῖς μετ' αὐτὸν γενέσθαι παράδειγμα.

25 5. Πάντα μὲν δὴ τὰ ἐκείνου λέγειν τε καὶ θαυμάζειν
 μακρότερον ἂν εἶη τυχόν, ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ἀρμὴν τοῦ
 λόγου, καὶ ἰοιορίας ἔργον, οὐκ εὐφημία· ἀ καὶ ἰδίᾳ παρα-
 δοῦναι γραφῇ παιδευσίᾳ τε καὶ ἡδυσμα τοῖς εἰς ὕστερον,
 εὐχῆς ἔργον ἐμοί, ὥσπερ δὲν ἐκεῖνος. Ἀγωνίου τοῦ Θεοῦ

Ἐλισσαῖος, οἱ πρὶν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν προφῆται, οἱ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Εἰς αὐτοὺς προστίθενται καὶ οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ εἰς τὴν σειράν ἀλλὰ πρῶτοι κατὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅσοι ἔχουν σχέσιν μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πρὶν ἀπὸ τὸ Φῶς λύχνος, ἢ πρὶν ἀπὸ τὸν Λόγον φωνή, ὁ πρὶν ἀπὸ τὸν Μεσίτην μεσίτης τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, ὁ μέγας Ἰωάννης· οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅσοι μετὰ τὸν Χριστὸν ἢ ὠδήγησαν τὸν λαόν, ἢ ἠκούσθησαν μετὰ τὸν λόγον τοὺς ἢ ἀνεγνωρίσθησαν ἀπὸ τὰ θαύματά τοὺς ἢ ἐτελειώθησαν μετὰ μαρτύριον.

4. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀθανάσιος μετὰ ἄλλους ἐστάθη ἰσόπαλος, ἀπὸ ἄλλους ἐλάχιστος κατώτερος, ἀλλὰ μερικὸς ἴσως τοὺς ὑπερέβαλεν, ἂν δὲν εἶναι τολμηρὸν νὰ τὸ ἰσχυρισθῶ. Ἐμμήθη τούτων ἐδῶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὰ ἔργα ἐκείνων, ἄλλων τὴν πραότητα, μερικῶν τὴν ὀρμητικότητα, ἄλλων τοὺς κινδύνους, ἄλλων τὰς περισσοτέρας ἀρετάς καὶ μερικῶν ὅλας. Κορυφολογῶν κάτι ἀπὸ τὸν καθένα, ὅπως ἐκείνοι ποῦ ἀπεικονίζουσι μετὰ μέγαν ἀκρίβειαν τὰ πρόσωπα, καὶ συγκεντρώνοντάς τα ὅλα εἰς τὴν ἰδικὴν τοῦ ψυχῆν, διεμόρφωσε μίαν ἀρετὴν ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη τῆς. Ὅσοι εἶχαν δύναμιν λόγου τοὺς ἐνίκησε μετὰ τὰ ἔργα τοῦ, ὅσοι διεκρίνοντο εἰς τὴν πρᾶξιν τοὺς ἐνίκησε μετὰ τὸν λόγον τοῦ. Καὶ ἂν θέλῃς, ἐνίκησε μετὰ τὸν λόγον τοὺς δοκιμασμένους εἰς τὸν λόγον καὶ ἐπέραςε μετὰ τὰ ἔργα τοῦ τοὺς πρὸ πρακτικούς. Ὅσοι ἦσαν ἰσόμετροι καὶ εἰς τὰ δύο τοὺς ἐνίκησε μετὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ εἰς τὸ ἓνα, ὅσοι εὐδοκίμοῦσαν εἰς τὸ ἓνα τοὺς ἐνίκησε μετὰ τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο. Καὶ ἂν εἶναι σημαντικὸν τὸ ὅτι ἐγέναντο εἰς αὐτὸν παράδειγμα ἀρετῆς οἱ προγενέστεροι, δὲν θὰ ἦσαν μικρότερος ἐπαινος δι' αὐτὰν, νὰ γίνῃ παράδειγμα διὰ τοὺς μεταγενεστέρους.

5. Νὰ ἐξιστορήσω καὶ νὰ θαυμάσω ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ θὰ ἔβγαίνοι ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ὀμιλίας αὐτῆς, θὰ ἦταν ἔργον ἱστορίας καὶ ὄχι ἐγκωμίου. Αὐτὰ νὰ τὰ παραδῶσι μετὰ ἓνα ἔργον ἰδικόν μου, ἀνάγνωσμα μορφωτικόν καὶ τερπνόν διὰ τοὺς κατοπινοὺς, θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον δι' ἐμέ-

βιον συνέγραφε, τοῦ μοναδικοῦ βίου νομοθεσίαν, ἐν πλάσματι διηγήσεως. Ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου διεξεληθέντες, καὶ ὅσα σχεδιάζει ἡμῖν νῦν ἢ μνήμη ὡς γνωριμώτερα, ἵνα τὸν τε ἡμέτερον ἀφοσιωσώμεθα πόθον, καὶ τῇ πανηγύρει
 5 τὸ εἰκὸς ἐπληρώσωμεν, τὰ πλείω τοῖς εἰδόσι παρήσομεν. Οὐδὲ γὰρ ἄλλως ὄσιον, οὐδὲ ἀσφαλές, ἀσεβῶν μὲν βίους τιμᾶσθαι ταῖς μνήμαϊς, τοὺς δὲ εὐσεβεῖα διενεγκόντας, οἰοπῆ παραπέμψασθαι· καὶ ταῦτα ἐν πόλει, ἣν μόλις ἂν καὶ πολλὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα σώσειεν, ὥσπερ τοὺς ἱπι-
 10 κούς καὶ τὰ θέαιρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παίζουσαν.

6. Ἐκεῖνος ἐτιράφη μὲν εὐθύς ἐν τοῖς θείοις ἤθεσι καὶ παιδεύμασιν, ὀλίγα τῶν ἐγκυκλίων φιλοσοφίας, τοῦ μὴ δοκεῖν παντάπασιν τῶν τοιούτων ἀπείρους ἔχειν, μηδὲ ἀγνοεῖν ὧν περικτεῖν ἐδοκίμασεν. Οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο τὸ τῆς
 15 ψυχῆς εὐγενὲς καὶ φιλότιμον ἐν τοῖς ματαίοις ἀσχοληθῆναι, οὐδὲ ταυτὸν παθεῖν τῶν ἀθλητῶν τοῖς ἀπείροις, οἳ τὸν ἄερα πλείω παίοντες ἢ τὰ σώματα, τῶν ἀθλων ἀποτυγχάνουσι. Καὶ πᾶσαν μὲν Παλαιὰν Βίβλον, πᾶσαν δὲ Νέαν ἐκμελετήσας, ὡς οὐδὲ μίαν ἕτερος, πλουτεῖ μὲν θεωρίαν, πλουτεῖ δὲ
 20 βίου λαμπρότητα, καὶ πλέκει θυμασίως ἀμφοτέρω, τὴν χρυσὴν ὄντως σειρὰν, καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον· βίω μὲν ὀδηγῶν θεωρίας, θεωρίᾳ δὲ σφραγῖδι βίου χρησάμενος. Ἀρχὴ τε γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου, οἷόν τι πρῶτον σπάργανον· καὶ σοφία τὸν φόβον ὑπερβάσασα, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ἀναβιβάσασα,
 25 Θεοῦ φίλος ἡμᾶς καὶ νιούς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται.

7. Τραφεῖς δὲ οὕτω καὶ παιδευθεῖς, ὡς ἔδει γε καὶ νῦν τοὺς λαοὺ προσήσεσθαι μέλλοντας, καὶ τὸ μέγα τοῦ Χριστοῦ σῶμα μεταχειρίζεσθαι, κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ βουλήν

2. Ὁ ἀγ. Ἀθανάσιος ἔχει συνθέσει τὸν Βίον τοῦ ἀγ. Ἀντωνίου.

3. Παροιμ. α, 7.

4. Τῆς Ἐκκλησίας.

να. Θὰ ἦτο κάτι παρόμοιον μὲ τὸν βίον τοῦ Ἀντωνίου τοῦ θείου, πού συνέγραψεν ἐκεῖνος³ καὶ ἀποτελεῖ νομοθεσίαν τῆς μοναχικῆς ζωῆς μὲ ἀφηγηματικὴν μορφήν. Ὀλίγα ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴν του θὰ ἀναφέρωμεν, ὅσα τώρα προσφέρει ἡ μνήμη εἰς τὰ πιὸ γνωστά, ὥστε καὶ τὸν πόθον μας νὰ ἰκανοποιήσωμεν καὶ τὸ καθήκον μας νὰ ἐκπληρώσωμεν πρὸς τὴν συνάθροισιν. Τὰ περισσότερα θὰ τ' ἀφήσωμεν εἰς ἐκεῖνους πού τὰ γνῶρίζουν. Οὔτε ἐξ ἄλλου εἶναι ὅσιον οὔτε ἀκίνδυνον ἐνῶ τιμοῦμε τοὺς βίους τῶν ἀσεβῶν μὲ μνημόσυνα, νὰ ἀφήνωμεν εἰς τὴν σιωπὴν τοὺς ἥρωας τῆς ἀρετῆς καὶ μάλιστα μέσα εἰς μίαν πόλιν, πού ἀκόμη καὶ ἄφθονα παραδείγματα ἀρετῆς μόλις θὰ ἤμπορέσουν νὰ τὴν σώσουν, ἀφοῦ, ὅπως μὲ τοὺς ἰππικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ θεάτρα, διασκεδάζει καὶ μὲ τὰ θεῖα.

6. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐμεγάλωσε μέσα εἰς χριστιανικὴν ζωὴν καὶ παιδείαν, ἀφοῦ ἔλαβε μικρὰν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, διὰ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι εἶναι ὀλότελα ἄγευστος ἀπὸ αὐτὴν ἢ ὅτι δὲν ἔχει ἰδέαν δι' αὐτὰ πού ἐδοκίμασε νὰ ἀγνοήσῃ. Δὲν ἠνέχθη νὰ ἰδῇ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φιλοτιμίαν νὰ ἐξοδεύωνται εἰς ματαίαις ἀσχολίας, οὔτε νὰ πάθῃ ὅ,τι οἱ πρωτόπειροι ἀθληταί, πού κτυπῶντες τὸν ἀέρα περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἀντιπάλους των, χάνουν τὴν νίκην. Ἐμελέτησε κάθε παλαιὸν καὶ κάθε νέον βιβλίον, ὅσα κανένας ἄλλος καὶ ἰδοῦ πλούσιος εἰς γνώσεις καὶ πλούσιος εἰς λάμπριν ζωῆς. Ἐπλεξε μὲ θαυμάσιον τρόπον καὶ τὰ δύο, εἰς μίαν χρυσοῦν, ἀδύνατον νὰ λεχθῇ ἀπὸ τοὺς περισσότερους, ἀλυσίδα, παίρνοντας τὴν ζωὴν ὡς ὁδηγὸν τῆς θεωρίας καὶ τὴν θεωρίαν ὡς σφραγίδα τῆς ζωῆς. «Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου⁴, ἔτσι ὅπως τὸ πρῶτον σπάργανον τοῦ βρέφους. Καὶ ἡ σοφία ὑποσκελίζουσα τὸν φόβον καὶ ἀνεβάζουσα ἐμᾶς εἰς τὴν ἀγάπην μᾶς μεταβάλλει ἀπὸ δούλους εἰς παιδιὰ τοῦ Θεοῦ.

7. Ἀνετράφη καὶ ἐμορφώθη ἔτσι, ὅπως καὶ τότε καὶ τώρα πρέπει νὰ μορφώνωνται ὅσοι πρόκειται νὰ γίνουν ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ χειρισθοῦν τὰ ζητήματα τοῦ μεγάλου σώματος τοῦ Χριστοῦ⁴ σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλην βου-

ταλέγεται, καὶ τῶν ἐγγιζόντων εἰς τῷ ἐγγίζοντι Θεῷ γίνεται, καὶ τῆς ἱερᾶς ἀξιοῦται σιάσεώς τε καὶ ἰάξεως καὶ πᾶσαν τὴν τῶν θαυμῶν ἀκολουθίαν διεξελεθῶν, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται, ταυτὸν 5 δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπισιασίαν. Καὶ οὐκ ἔχω λέγειν, πότερον ἀρειῆς ἄθλον, ἢ τῆς Ἐκκλησίας πηγὴν καὶ ζωὴν, τὴν ἱεροσύνην λαμβάνει. Ἔδει γὰρ ἐκλείπουσαν ταύτην τῷ δίψει τῆς ἀληθείας, ὥσπερ τὸν Ἰσμαὴλ, ποτισθῆναι ἢ, ὥσπερ τὸν Ἥλιαν, ἐκ τοῦ χειμάρρου κατεφυγμένης 10 ἀνομβρία τῆς γῆς, ἀναψύξαι, καὶ μικρὰ πνέουσαν ἀναζωοποιηθῆναι, καὶ σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ ὑπολειφθῆναι· ἵνα μὴ γενώμεθα ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα, ὧν περιβόητος μὲν ἦ κακία, περιβοητοτέρα δὲ ἢ ἀπώλεια, πρὸς καὶ θείῳ κατακλυσθέντων. Διὰ τοῦτο ἠγέρθη κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἤδη 15 κειμένοις, καὶ λίθος ἀκρογωνιαίος, συνδέων ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις ἡμᾶς, ἐνεβλήθη κατὰ καιρὸν, ἢ πῦρ καθαρτήριον τῆς φάυλης ὕλης καὶ μοχθηρᾶς, ἢ παῦρον γεωργικόν, ᾧ τὸ κοῦφον τῶν δογμάτων καὶ τὸ βαρὺ διακρίνεται, ἢ μάχαιρα τὰς τῆς κακίας ρίζας ἐκτέμνουσα· καὶ ὁ Λόγος εὐρίσκει τὸν 20 ἑαυτοῦ σύμμαχον, καὶ τὸ Πνεῦμα καταλαμβάνει τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πνεύσοιτα.

8. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ψῆφῳ τοῦ λαοῦ παντός, οὐ κατὰ τὸν ἕσπερον νικήσαντα πονηρὸν τύπον, οὐδὲ φροτικῶς τε καὶ τυραννικῶς, ἀλλ' ἀποιοτικῶς τε καὶ πνευματικῶς, 25 ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἥτιον τῆς εὐσεβείας, ἢ τῆς προεδρίας διάδοχος· τῆ μὲν γὰρ πολλοῖς ἀπ' ἐκείνου, τῆ δὲ εὐθὺς μετ' ἐκείνου εὐρίσκειται· ἦν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπιέον διαδοχὴν. Τὸ μὲν γὰρ δμῶγνωμον καὶ δμῶθρονον,

λὴν καὶ τὴν πρόγνωσιν τοῦ Θεοῦ, πού θέτει μακροπρόθεσμα τὰ θεμέλια μεγάλων πραγματοποιήσεων. Παίρνει θέσιν εἰς τὸ μέγα τοῦτο βῆμα καὶ γίνεται ἕνας ἀπὸ ὄσους πλησιάζουν τὸν Θεὸν καὶ ἀξιῶνεται νὰ λάβῃ θέσιν καὶ μέρος εἰς τὴν ἱερατικὴν τάξιν. Ἄφοῦ ἀνέβῃ ὄλην τὴν σειρὰν τῶν βαθμῶν, περνᾷ γρήγορα τὰ ἐνδιάμεσα, τοῦ ἀναθέτουσιν τὴν διαποίμανσιν τοῦ λαοῦ, τὴν ἐπιστάσιαν δηλαδὴ ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ποίαν ἀπὸ τὰς δύο ἀντιλήψεις ἔχει διὰ τὴν Ἱερωσύνην, ἂν τὴν χρησιμοποιοῖ ὡς κατόρθωμα ἀρετῆς ἢ τὴν ἀναδεικνύη πηγὴν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἔσθηνεν ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς ἀληθείας καὶ ἔπρεπε νὰ ποτισθῇ, ὅπως ὁ Ἰσαήλ, ἢ νὰ δροσισθῇ ἀπὸ τὸν χεῖμαρρον, ὅπως ὁ Ἥλιος, ἀφοῦ εἶχε γίνει ἡ γῆ κατάξερη ἀπὸ τὴν ἀνομβρίαν. Ἡ γῆ αὐτὴ πού μόλις ἀνέπνεεν ἔπρεπε ν' ἀναζωογονηθῇ καὶ νὰ ἀπομείνῃ σπέρμα εἰς τὸν Ἰσραήλ, διὰ νὰ μὴ γίνωμεν ὅπως τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορρα μὲ τὴν περιβόητον κακίαν των καὶ τὴν πιὸ περιβόητον καταστροφὴν των, πού ἔγιναν παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ θειαφιοῦ. Δι' αὐτὸ ὑψώθη ἐλπίς σωτηρίας δι' ἡμᾶς πού κοιμούμεθα εἰς τὴν γῆν, ὡς ἀκλόνητη θεμελιόπετρα, πού μᾶς ἐνώνει μὲ τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ μεταξὺ μας, ἐτοποθετήθη τὴν κατάλληλον ὥραν, φωτιὰ καθαρτήρια διὰ τὴν πρόστυχον καὶ πονηρὰν ὕλην, λιχνιστήρι τοῦ γεωργοῦ πού ξεχωρίζει τὴν μεστὴν ἀπὸ τὴν κούφιαν διδασκαλίαν, μαχαίρι πού κόβει τὰς ρίζας τῆς κακίας. Ὁ λόγος εὐρίσκει τὸν σύμμαχόν του καὶ τὸ πνεῦμα πλημμυρίζει τὸν ἐμπνευσμένον ἀγωνιστὴν του.

8. Ἔτσι λοιπὸν καὶ δι' αὐτὰ ὅλα, μὲ τὴν ἀπόφασιν ὅλου τοῦ λαοῦ, ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν πονηρὸν τύπον πού ἐπεκράτησε ἀργότερα, οὔτε ἐγκληματικά καὶ τυραννικά, ἀλλὰ ἀποστολικά καὶ πνευματικά, ἀνεβαίνει εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μάρκου, διάδοχος ὁμοία τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ἀξιώματος ἐκείνου. Καὶ ἂν ἦλθεν ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους νὰ τὸν διαδεχθῇ εἰς τὸ ἀξίωμα, εἰς τὴν εὐσέβειαν ἦταν ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ αὐτὴ βέβαια εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν διαδοχὴ. Ἡ ταυτότης γνώμης εἶναι καὶ ταυτότης

τὸ δὲ ἀντίδοξον καὶ ἀνιθρόνον καὶ ἢ μὲν προσηγορίαν, ἢ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς. Οὐ γὰρ βιασάμενος, ἀλλ' ὁ βιασθεὶς διάδοχος· οὐδὲ ὁ παρανομήσας, ἀλλ' ὁ προβληθεὶς ἐνόμως· οὐδὲ ὁ ἰάναντία δοξάζων, ἀλλ' ὁ τῆς αὐτῆς πί-
 5 σιως· εἰ μὴ οὕτω τις λέγοι διάδοχον, ὡς νόσον ὑγείας, καὶ φωτὸς σκότιος, καὶ ζάλην γαλήνης, καὶ συνέσεως ἔκ-
 σιασιν.

9. Ἐπεὶ δὲ οὕτω προσβάλλεται, οὕτω καὶ τὴν ἀρχὴν δια-
 τίθεται. Οὐ γὰρ ὁμοῦ τε καταλαμβάνει τὸν θρόνον, ὡσπερ
 10 οἱ τυραννίδα ἰνά, ἢ κληρονομίαν παρὰ δόξαν ἀρπάσαντες, καὶ ὑβρίζει διὰ τὸν κόρον. Ταῦτα γὰρ τῶν νόθων καὶ παρεγ-
 γραπτῶν ἱερέων ἐστί, καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίων· οἱ μὴδὲν τῆ ἱερωσύνη προσεισενγκόντες, μὴδὲ τοῦ καλοῦ
 προαιταιπωρήσαντες, ὁμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς
 15 εὐσεβείας ἀναδείκνυνται, καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαιροῦσι· χθὲς ἱερόσουλαι, καὶ σήμερον ἱερεῖς· χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον· παλαιοὶ τὴν κακίαν, καὶ σχέδιοι τὴν εὐσέβειαν ὁ ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, οὐ τῆς τοῦ
 Πνεύματος· οἱ, ὅταν πάντα διεξέλθωσι βιαζόμενοι, τελευταῖ-
 20 ον τυραννοῦσι καὶ τὴν εὐσέβειαν· ὧν οὐχ ὁ τρόπος τὸν θα-
 θμόν, ὁ βαθμὸς δὲ τὸν τρόπον πιστεύεται, παρὰ πολὺ τῆς
 τάξεως ἐναλλατιομένης· οἱ πλείους ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἢ τῶν τοῦ
 λαοῦ ἀγνοημάτων, τὰς θυσίας ὀφείλουσι καὶ πάντως τῶν
 δύο τὸ ἕτερον ἀμαρτάνουσι, ἢ τῷ δεῖσθαι συγγνώμης, ἢ
 25 μείτρα συγγινώσκοντες, ὡς ἂν μήτε ἀνακόπτιο κακία, ἀλλὰ
 καὶ διδάσκοιτο, ἢ τῆ ἰραχύτητι τῆς ἀρχῆς, τὰ ἑαυτῶν συγ-

θρόνου, ἐνῶ ἡ διαφορὰ γνώμης εἶναι ἡ διαφορὰ θρόνου. Ἡ μία εἶναι κατ' ὄνομα, ἐνῶ ἡ ἄλλη, ἀληθινὴ διαδοχὴ. Καὶ διάδοχος δὲν εἶναι αὐτός ποῦ ἠνάγκασε νὰ τὸν δεχθῶν, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ. Δὲν εἶναι νόμιμος αὐτός ποῦ παρενόμησεν, ἀλλὰ αὐτός ποῦ τὸν ὤρισαν οὔτε αὐτός ποῦ φρονεῖ ἀντίθετα, ἀλλὰ ὁποῖος ἔχει τὴν ἴδιαν πίστιν. Ἄν δὲν ἐννοῆ κανεὶς ἔτσι τὴν διαδοχὴν, τότε ἔχομεν διαδοχὴν τῆς υἱείας ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, τοῦ φωτός ἀπὸ τὸ σκοτάδι, τῆς γαλήνης ἀπὸ τὴν ζάλην, τῆς φρονήσεως ἀπὸ τὴν παραφροσύνην.

9. Ἄφοῦ ὁμως ἡ ἀνάρρησις τοῦ Ἀθανασίου εἰς τὸν θρόνον γίνεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅμοια ἀσκεῖ καὶ τὴν ἀρχὴν. Δὲν παίρνει τὸν θρόνον εἰς τὴν κατοχὴν του, ὅπως αὐτοὶ ποῦ ἀρπάζουν μίαν ἐξουσίαν ἢ μίαν ἀπροσδόκητον κληρονομίαν καὶ ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως νὰ ἀλαζονεύεται ἀπὸ ἱκανοποίησιν. Αὐτὴ εἶναι συμπεριφορὰ τῶν νόθων καὶ παρανόμων ἱερέων, τῶν ἀναξίων διὰ τὴν ἀποστολὴν τους. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν προσφέρει τίποτε ἀπὸ πρῶτα εἰς τὴν ἱερῶσύνην, μήτε ἔχουν ταλαιπωρηθῆ ἀπὸ πρῶτα διὰ τὴν ἀρετὴν, τὴν ἴδιαν ὥραν ὡστόσο ἀναδεικνύονται μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας καὶ προτοῦ ἐξαγνισθῶν, ἐξαγνίζουσιν. Ἱερόσουλοι χθές, ἱερεῖς σήμερα, μακριὰ ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν χριστιανῶν χθές καὶ σήμερα μυσταγωγοὶ τῆς πίστεως, παλαιοὶ εἰς τὴν κακίαν καὶ ὀλοτελα βρέφη εἰς τὴν εὐσέβειαν. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνθρωπίνης εὐνοίας καὶ ὄχι τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος. Αὐτοὶ ὅταν κακοποιήσουν τὰ πάντα, κακοποιοῦν εἰς τὸ τέλος καὶ τὴν εὐσέβειαν. Εἰς αὐτοὺς δὲν πιστοποιεῖ ὁ τρόπος τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τὸν τρόπον, μὲ ριζικὰς ἀνατροπὰς τῆς φυσικῆς σειρᾶς. Οἱ πῶ πολλοὶ πρέπει νὰ ἀποδίδουν τὴν θυσίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους καὶ ὄχι διὰ τ' ἀγνοήματα τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅπωςδήποτε διαπράττουν τὴν μίαν ἀπὸ τὰς δύο ἀμαρτίας ἢ, ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκην οἱ ἴδιοι ἀπὸ συγχώρησιν, συγχωροῦν χωρὶς μέτρον, ὥστε νὰ μὴ ἀναστέλλεται ἡ κακία καὶ νὰ μὴ διαφωτίζεται ὁ λαός, ἢ μὲ τὴν τραχύτητα τῆς ἀρχῆς των συγκαλύπτουν τὰ ἰδικὰ των σφάλμα-

καλύπτοντες. Ὡν οὐδέτερον ἐκεῖνος· ἀλλ' ἦν ὑψηλὸς μὲν τοῖς ἔργοις, ταπεινὸς δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρειτὴν ἀπόρροισις, τὴν ἐντυχίαν δὲ καὶ λίαν εὐπόρροισις, πρῶτος, ἀόργητος, συμπαθής, ἠδὺς τὸν λόγον, ἠδίων τὸν τρόπον, ἀγ-
 5 γελικὸς τὸ εἶδος, ἀγγελικώτερος τὴν διάνοιαν, ἐπιτιμῆσαι γαληνός, ἐπαινεῖσαι παιδευτικός· καὶ μηδέτερον τῶν καλῶν τῇ ἀμετρίᾳ λυμῆρασθαι, ἀλλὰ ποιῆσαι καὶ τὴν ἐπιτίμησιν παιρικὴν, καὶ τὸν ἔπαινον ἀρχικόν· μήτε τὸ ἀπαλὸν ἔκλυτον, μήτε οὐφρὸν τὸ αὐσιτηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιείκειαν, τὸ δὲ
 10 φρόνησιν, καὶ φιλοσοφίαν ἀμφοτέρω· ἐλάχιστα μὲν λόγου διὰ τὸν τρόπον δεόμενος ἀρκοῦντα πρὸς παιδαγωγίαν· ἐλάχιστα δὲ ράβδου διὰ τὸν λόγον· ἔτι δὲ ἐλάττω τομῆς, διὰ τὴν ράβδον μειρίως πλήτισσαν.

10. Τί ἂν ὑμῖν ἀναζωγραφοίην τὸν ἄνδρα; Παῦλος προ-
 15 λαβὼν ἔγραψε· τοῦτο μὲν, ἐν οἷς τὸν ἀρχιερέα τὸν μέγαν, τὸν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς ἀνυμνεῖ (τολμήσει γὰρ μοι καὶ μέχρι τούτων ὁ λόγος, ἐπειδὴ Χριστοῦς οἶδε καλεῖν ἢ Γραφή τοῦς ζῶντας κατὰ Χριστόν)· τοῦτο δέ, ἐν οἷς Τιμοθέῳ πρὸς αὐτὸν γράφων νομοθετεῖ, ὑπῶν τῷ λόγῳ τὸν ἐ-
 20 πισκοπῆς προσησόμενον. Εἰ γὰρ ὡς κανόνα τὸν νόμον παραθείης τῷ ταῦτα ἐπαινουμένῳ, γνώση σαφῶς τὴν εὐθύτητα. Δεῦρο δὴ συμπληρωθῆσαι μοι περὶ τὸν λόγον κάμνοντι, καὶ τὰ μὲν πλείω παραιρέχειν ἐθέλοντι, ἄλλοι δὲ ὑπ' ἄλλου κατεχομένῳ, καὶ οὐκ ἔχοντι τὸ νικῶν εὐρεῖν, ὥσπερ ἐν
 25 σώματι πανταχόθεν ἴσῳ τε καὶ καλῷ· αἰεὶ γὰρ μοι τὸ προσπεσὸν κάλλιον φαίνεται, καὶ τοῦτο συναρπάζει τὸν λόγον. Δεῦρο οὖν μοι διάλεσθε τὰ ἐκείνου καλά, ὅσοι τῶν ἐκείνου ἐπαι-

τα. Τίποτε ἀπό αὐτὰ ἐκεῖνος. "Ἐβλεπε πρὸς τὰ ἄνω μὲ τὰ ἔργα του, ἦταν ὁμως ταπεινὸς εἰς τὸ φρόνημα. Ἄπλησιαστος εἰς τὴν ἀρετὴν, πολὺ προσιτὸς ὁμως νὰ τὸν συναντήσης. Πρᾶος, χωρὶς θυμούς, συμπονετικός, γλυκὺς εἰς τὸν λόγον καὶ γλυκύτερος εἰς τὸν τρόπον, ἀγγελικός εἰς τὴν μορφήν, ἀγγελικότερος εἰς τὴν ψυχὴν. Γαλήνιος, ὅταν ἐπιτιμοῦσε, ἐπαιδαγωγοῦσε μὲ τὸν ἔπαινον· κανένα ἀπὸ τὰ δύο μέσα διορθώσεως δὲν κατέστρεφε μὲ τὴν ὑπερβολήν. Ἡ ἐπίπληξις του ἦταν πατρικὴ καὶ ὁ ἔπαινός του συγκρατημένος. Ἡ ἠπιότης δὲν ἐγένετο ἀδυναμία μήτε ἡ αὐστηρότης κακία⁵. Ἄλλὰ τὸ πρῶτον ἔμενεν εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὰ δύο συνιστοῦσαν τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν. Ἐλάχιστα ἐχρειάζετο τὸν λόγον, ἐξ αἰτίας τῆς διαγωγῆς του, ποῦ ἦταν ἀρκετὴ διὰ νὰ παιδαγωγῇ. Ἐλάχιστα ἐχρειάζετο τὴν ράβδον του ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου του καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τὴν ἀποκοπὴν τοῦ πιστοῦ, λόγῳ τῆς ράβδου ποῦ ἐκτυποῦσεν ὅσο ἐχρειάζετο.

10. Διατί ὁμως προσπαθῶ νὰ Ξαναφτιάξω τὴν εἰκόνα του; Τὴν ἔχει φιλοτεχνήσει πρῶτύτερα ὁ Παῦλος. Πρῶτὰ μὲ ὅσα ὑμνητικὰ ἀποδίδει εἰς τὸν Μέγα Ἀρχιερέα, ποῦ ἐπέρασε τοὺς οὐρανοὺς — ἕως αὐτὸ τὸ σημεῖον θὰ φθάσῃ ἡ τόλμη τοῦ λόγου μου, ἐπειδὴ εἶναι Χριστοὶ ὅσοι ζοῦν ἐδῶ σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ δεύτερον μὲ ὅσα νομοθετεῖ διὰ τὸν Τιμόθεον εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς ἐκεῖνον εἰκονίζων μὲ τὸν λόγον του αὐτὸν ποῦ θὰ γίνῃ προϊστάμενος ἐπισκοπῆς. "Ἄν βάλης τὸν νόμον ὡς κανόνα εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ ποῦ ἐπαινοῦμεν, θὰ διαπιστώσῃ τὴν εὐθύτητά της. Ἐλᾶτε λοιπόν, πανηγυρίσατε μαζί μου διὰ τὴν ἀμηχανίαν ποῦ ὁ λόγος μου προξενεῖ, καὶ διότι, ἐνῶ θέλω νὰ παρατρέχω τὰ περισσότερα, κάθε φοράν κάτι ἄλλο μὲ ἀπασχολεῖ καὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ ξεχωρίσω τὸ σημεῖον ὑπεροχῆς εἰς ἓνα σῶμα ἰσόμετρον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ὠραιον. Διότι ὅ,τι συναντῶ κάθε φοράν, μοῦ φαίνεται ὠραιότερον καὶ κλέπτει τὸν λόγον μου. Ἐλᾶτε λοιπόν, ἀναλογισθῆτε τὰς ἀρετὰς ἐκείνου ὅσοι εἶθε ὑ-

νέται καὶ μάρτυρες, καὶ ἀγῶνα καλὸν ἀγωνίσασθε πρὸς ἀλλήλους, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, προσβῦται μετὰ νεωτέρων, ἱερεῖς καὶ λαός, οἱ μοναδικοὶ καὶ μιγάδες, οἱ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ἀκριθείας, ὅσοι τῆς θεω-
 5 ρίας, καὶ ὅσοι τῆς πράξεως. Ὁ μὲν ἐπαινείτω τὸ ἐν νησιεί-
 αῖς καὶ προσευχαῖς, οἷον ἀσώματόν τε καὶ ἄϋλον· ὁ δὲ τὸ
 ἐν ἀγρουπνίαις τε καὶ ψαλμοφδίαις εὐτιονόν τε καὶ ἀήτητιον·
 ἄλλος τὸ ἐν προσισαίᾳ τῶν δεομένων, ἄλλος τὴν πρὸς τὸ
 ὑπερέχον ἀντιτυπίαν, ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν συγκατάθασιν. Αἱ
 10 παρθένοι, τὸν νυμφαγωγόν· αἱ ὑπὸ ζυγόν, τὸν σωφρονοιστήν·
 οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν περρωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν νομο-
 θέτην· οἱ τῆς ἀπλότητος, τὸν ὁδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας, τὸν
 θεολόγον· οἱ ἐν εὐθυμίαις, τὸν χαλινόν· οἱ ἐν ουμφοραῖς,
 τὴν παράκλησιν τὴν βακτηρίαν, ἢ πολιὰ τὴν παιδαγωγίαν,
 15 ἢ νεάτης· ἢ πενία, τὸν ποριστήν· ἢ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον.
 Δοκοῦσί μοι καὶ χῆραι τὸν προσιστήν ἐπαινέσασθαι· καὶ δο-
 φανοί, τὸν πατέρα· καὶ πτωχοί, τὸν φιλόπτωχον· καὶ τὸν
 φιλόξενον, οἱ ξένοι· καὶ ἀδελφοί, τὸν φιλόαδελφον· οἱ νο-
 σοῦντες, τὸν ἰατρὸν, ἢν βούλει νόσον καὶ ἰατροίαν· οἱ ὑγιαί-
 20 νοντες, τὸν φύλακα ὑγείας· οἱ πάντες, τὸν πᾶσι πάντα γι-
 νόμενον, ἵνα κερδάγη τοὺς πάντας, ἢ πλείονας.

11. Ταῦτα μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, ἄλλοι θαυμαζέτωσάν
 τε καὶ ἀνυμνεύωσαν, οἷς σχολὴ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου
 θαυμάζειν. Μικρὰ δὲ διὰ εἶπω, αὐτὸν ἐαυτῷ συγκρίνων
 25 λέγω, καὶ τὰ ἐκείνου τοῖς ἐκείνου παρεξισταζών (οὐ γὰρ
 δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον, κἂν ἢ λίαν λαμπρόν, ἕνεκεν τῆς
 ὑπερβαλλούσης δόξης, ὥπερ ἠκούσαμεν)· ἐπεὶ καὶ ὀλίγα
 τῶν τούτου, ἐτέροις αὐτάρκη πρὸς εὐδοκίμησιν. Ἡμῖν δὲ
 (οὐ γὰρ ἀνεκὸν καταλείπουσι τὸν λόγον διακονεῖν τοῖς ἐλάτ-
 30 τοισιν), ἐπ' αὐτὸ τὸ κυριώτατον τῶν ἐκείνου τρεπίεον. Θεοῦ

μνηταί τῆς ζωῆς του καὶ μάρτυρες καὶ ριφθῆτε εἰς ἓνα ὥ-
 ραῖον μεταξύ σας συναγωνισμόν, ἄνδρες μαζὶ καὶ γυναῖ-
 κες, ἀγόρια καὶ κορίτσια, γέροντες καὶ νεώτεροι, ἱερεῖς καὶ
 λαός, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἔγγαμοι, οἱ ἀφελεῖς καὶ οἱ συνετοί,
 οἱ θεωρητικοὶ καὶ οἱ πρακτικοί. Ἐὰς ἐπαινῆ ὁ ἓνας τὸ ἀσώ-
 ματον καὶ αὐλον σχεδὸν ποῦ ἔδειχεν εἰς τὰς νηστείας
 καὶ τὰς προσευχάς. Ὁ ἄλλος τὴν ἀποχὴν καὶ τὸ ἀκατα-
 νίκητόν του εἰς τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς προσευχάς καὶ ὁ ἄλ-
 λος τὴν ἀνάληψιν ἢ τὴν συγκατάβασίν του πρὸς τοὺς μι-
 κρούς. Τὰ κορίτσια, τὸν ὁδηγόν των εἰς τὸν γάμον, αἱ
 ἔγγαμοι τὸν σύμβουλόν των ὁ ἀποτραβηγμένοι εἰς τὴν
 ἐρημίαν αὐτὸν ποῦ τοὺς πτερώνει, οἱ κοινοβιακοὶ τὸν νομο-
 θέτην ὁ ὁπαδοὶ τῆς ἀπλότητος τὸν ὁδηγόν, οἱ ὁπαδοὶ τῆς
 θεωρίας τὸν θεολόγον. Ὅσοι παρεδόθησαν εἰς τὰς δια-
 σκεδάσεις τὸ χαλινάρι, ὅσοι ἀντιμετωπίζουν συμφορὰς τὴν
 παρηγορίαν, οἱ γέροντες τὸ στήριγμά των, οἱ νέοι τὸν
 παιδαγωγόν, οἱ πτωχοὶ τὸν ἐφοδιαστήν των, οἱ εὐποροὶ τὸν
 οἰκονόμον. Νομίζω ὅτι καὶ αἱ χῆραι θὰ ἐπαινέσουν τὸν
προστάτην των τὰ ὀρφανὰ τὸν πατέρα, οἱ πτωχοὶ τὸν φί-
 λον τῶν πτωχῶν, οἱ ξένοι τὸ φιλοξενητήν, οἱ ἀδελφοὶ τὸν
 φιλάδελφον. Ὅσοι εἶναι ἀρρωστοὶ τὸν γιατρὸν κάθε ἀσθε-
 νείας καὶ κάθε θεραπείας, ὅσοι εἶναι ὑγιεῖς, τὸν φύλακα
 τῆς ὑγείας. Ὅλοι τέλος πάντων, ἐκεῖνον ποῦ εἰς ὅλους
γίνεται τὸ πᾶν διὰ νὰ κερδίσῃ ὅλους ἢ τοὺς περισσοτέρους.

11. Αὐτὰ λοιπόν, ὅπως εἶπα, ἄς τὰ θαυμάζουν καὶ ἄς
 τὰ ἐξυμνοῦν ἄλλοι, ὅποιοι ἔχουν καιρὸν νὰ θαυμάζουν τὰ
 μικρότερα περιστατικὰ τῆς ζωῆς του. Ὅταν λέγω μικρό-
 τερα, ἐννοῶ μέσα εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἰδικῶν του πράξεων
 καὶ παραβάλλω ἰδικὰς του πράξεις μὲ ἄλλας ἰδικὰς του πά-
 λιν. Διότι δὲν ἔχει ἐπαινεθῆ ἀπὸ ἐμένα τὸ σημαντικὸν καὶ
 ἄς εἶναι πολὺ λαμπρόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς λάμψε-
 ῶς του, καθὼς ἠκούσαμεν. Καθ' ὅσον καὶ ὀλίγα ἀπὸ τὰ κα-
 τορθώματα τοῦ Ἁθανασίου εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν καλὴν φή-
 μην ἄλλων. Ἐμεῖς ὅμως (δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐγκαταλείψω-
 μεν τὸν λόγον διὰ νὰ ὑπηρετοῦμεν τὰ μικρότερα) θὰ στρα-
 φοῦμε εἰς τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ ὅλα εἶναι θεῖον ἔργον,

δὲ ἔργον, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος, εἰπεῖν τι τῆς ἐκείνου μεγαληγορίας καὶ ψυχῆς ἄξιον.

12. Ἦν διε ἤμαρζε τὰ ἡμέτερα, καὶ καλῶς εἶχεν, ἦνίκα τὸ μὲν περιπιτὸν τοῦτο, καὶ κατεγλωτισμένον τῆς θεολογίας
 5 καὶ ἔντεχρον, οὐδὲ πάροδον εἶχεν εἰς τὰς θείας ἀλλάς, ἀλλὰ ταυτὸν ἦν ψήφοις τε παίζειν, τὴν θῆριν κλεπιούσαις τῷ τάχει τῆς μειαθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις καὶ ἀνδρογύναις λογιόμασι, καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινόμενον καὶ περιέρχον· τὸ δὲ ἀπλοῦν τε καὶ εὐγενὲς
 10 τοῦ λόγου, εὐσέβεια ἐνομίζετο. Ἀφ' οὗ δὲ Σέξτιοι, καὶ Πύρρτε καὶ πρόβρωσιν, ἢ πρόρρωθεν καταβάλλεται τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις, τῷ μεγάλῳ θήματι τούτῳ ἐγκαρῶνες, καὶ ἡ ἀνίθεις γλώσσα, ὥσπερ τι νόσημα δεινὸν καὶ κακώθες, ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν εἰσεφθάρη καὶ ἡ φλυαρία παίδενοις ἔδοξε, καὶ, ὃ φησι περὶ Ἀθηναίων ἡ βίβλος
 15 τῶν Πράξεων, εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαιροῦμεν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. Ὡ τίς Ἰερεμίας ὀδυρεῖται τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν καὶ σκοιόμαιναν, ὁ μόνος εἰδὼς ἐξισοῦν θρήνους πάθει!

20 13. Ταύτης τῆς λύσεως ἤρξατο μὲν Ἀρειος, ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, ὃς καὶ δίκην ἔδωκεν ἀκολάσιου γλώσσης, τὴν ἐν βεβήλοις τόποις κατάλυσιν, εὐχῆς ἔργον, οὗ νόσον γενόμενος, καὶ τὴν Ἰούδα ρῆξιν ὑποσιάς, ἐπ' ἴση προδοσίᾳ τοῦ Λόγου. Διαδεξάμενοι δὲ ἄλλοι τὴν νόσον, τέχνην ἀσεβείας
 25 ἐδημιούργησαν· οἳ, τῷ ἀγεννήτῳ τὴν θεότητα περιγράφαντες, τὸ γεννητὸν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐξώρισαν τῆς θεότητος, ὀνόματις κοινωνία μόνον τὴν Τριάδα τιμήσαντες, ἢ μηδὲ τοῦτο ἀνιῆ τηρήσαντες. Ἀλλ' οὐχ ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μεγάλη

6. Φιλόσοφοι ποὺ κατεπολέμησαν τὰς γνώμας ἄλλων χωρὶς νὰ δέχωνται τίποτε ὡς θέβαιον.

7. Πράξ. 17, 21.

8. Πράξ. 1, 18.

νά εἰποῦμε κάτι ἀντάξιον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀρετῆς ἐκείνου διὰ τὸν ὅποιον ὀμιλοῦμεν.

12. Ζοῦσε τότε πού ἡ Ἐκκλησία μας ἦτο εἰς ἀκμὴν καὶ τάξιν, ὁπότε αὐτὴ ἡ φλυαρία, ἡ λεξιθηρία καὶ ἡ ἐκζήτησις εἰς τὴν θεολογίαν δὲν εἶχαν κἄν εἴσοδον εἰς τοὺς περιβόλους τοῦ Θεοῦ. Ἐθεωροῦσαν τότε ταυτόσημα τὸ νὰ παίζη κανεὶς χαρτιά, ἐξαπατῶν μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ ξεφυλλίσματος των, ἢ νὰ συναρπάζη τοὺς θεατὰς μὲ κάθε λογῆς γυναικεῖα χορευτικὰ λυγίσματα, μὲ τὸ νὰ ἀκούωνται καὶ ν' ἀναπτύσσωνται καινοτομίαι καὶ παραδοξολογίαι διὰ τὸν Θεόν. Ἐθεωροῦσαν τότε εὐσέβειαν τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ λόγου. Ἄφ' ὅτου ὁμως εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς φοβερὰ νόσος ἡ διαφθορὰ τοῦ Σέξτου⁸ καὶ τοῦ Πύρρωνα καὶ ὅλη ἡ ἀντίθετος διδασκαλία, ἐθεωρήθη ἡ φλυαρία μὀρφωσις, καὶ ὅπως ἀναφέρει διὰ τοὺς Ἀθηναίους, τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων, διὰ τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς μένει καιρὸς παρὰ νὰ λέμε καὶ νὰ ἀκοῦμε κάτι νεώτερον⁷. Ποῖος Ἱερεμίας θὰ θρηνήσῃ τὴν ἰδικὴν μας σύγχυσιν καὶ τὸ ἰδικόν μας σκοτάδι; Αὐτὸς μόνον ἐγνώριζε νὰ ἰσολογίζῃ τοὺς θρήνους μὲ τὰς συμφοράς.

13. Αὐτὴν τὴν λύσσαν ἤρχισεν ὁ Ἄρειος, πού ἐγινε συνώνυμος τῆς μανίας καὶ εὐρήκε εἰς τὸ τέλος μέσα εἰς βεβήλους τόπους τιμωρίαν διὰ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν του. Τὸ τέλος του ἦτο ἀποτέλεσμα προσευχῆς, ὄχι ἀσθενείας· ἦτο ἀκριβῶς ἡ αἰμορραγία⁸ τοῦ Ἰούδα διὰ ἴσην προδοσίαν τοῦ Λόγου. Τὴν ἀσθένειαν τὴν συνέχισαν ἄλλοι καὶ ἐδημιούργησαν ὀλόκληρον ἐπιστήμην ἀσεβείας. Περιώρισαν τὴν θεότητα ἀλλὰ μέσα εἰς τὸ ἀγέννητον ἐξώρισαν ἀπὸ αὐτὴν ὄχι μόνον τὴν ἰκανότητα νὰ γεννηθῇ ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκπορευθῇ, ἐτίμησαν τὴν Τριάδα ὀνομαστικὰ μονάχα ἢ μᾶλλον, δὲν τῆς ἔκαμαν μήτε αὐτὴν τὴν τιμὴν. Ὅλοτελα ἀντίθετος ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ πραγματικὰ ἄνθρωπος

οάλπιγξ τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' εἰδώς, τὸ μὲν εἰς ἀριθμὸν
 ἕνα τὰ τρία οὐσιτέλλειν, ἀθεόητος ὄν, καὶ τῆς Σαβελλίου
 καινοτομίας, ὃς πρῶτος θεόητος οὐσιολῆν ἐπενόησε· τὸ δὲ
 τὰ τρία διαιρεῖν φύσει, κατατομὴν θεόητος ἔκφυλον καὶ
 5 τὸν ἕν καλῶς εἰήρησε, θεόητι γάρ· καὶ τὰ τρία εὐσεβῶς
 ἐδίδαξεν, ἰδιότησι γάρ· οὔτε τῷ ἐνὶ συγγέας, οὔτε τοῖς
 τρισὶ διασησας, ἀλλ' ἐν ὅροις μείνας τῆς εὐσεβείας, τῷ
 φυγεῖν τὴν ἄμετρον ἐπὶ θάτερα κλίσειν τε καὶ ἀντίθεσιν.

14. Καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἀγίᾳ
 10 ταύτῃ συνόδῳ, καὶ τῷ τῶν τριακοσίων ὀκτώ καὶ δέκα ἀρι-
 θυμῷ ἀνδρῶν λογάδων, οὗς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς ἕν ἡ-
 γαγεν ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, τὴν νόσον ἔσποιηεν· οὐπω μὲν τειτα-
 γμένος ἐν ἐπισκόποις, τὰ πρῶτα δὲ τειταγμένος τῶν συνελθη-
 λυθῶτων· καὶ γὰρ ἦν ἀρετῆς οὐχ ἥτιον ἢ βαθμῶν ἢ προ-
 15 τίμησις. Ἐπειτα τοῦ κακοῦ ριπιοθέντιος ἤδη ταῖς αἰσῶν
 τοῦ πονηροῦ, καὶ τὸ πλοῖον ἐπιλαμβάνοντιος (ἐνιαυθὰ μοι
 καὶ τὰ δράματα, ὧν πᾶσα μικροῦ πλήρης γῆ τε καὶ θάλασσα),
 πολὺς μὲν περὶ αὐτὸν ὁ πόλεμος, ὡς γενναῖον προσιάτην
 τοῦ Λόγου· (πρὸς γὰρ τὸ ἀντιτεῖνον μάλιστα ἢ παράταξις,
 20 καὶ ἄλλοθεν ἄλλο τι τῶν δεινῶν περιρρέον· εὐρέτις γὰρ κα-
 κῶν ἢ ἀσέβεια, καὶ λίαν τολμηρὸν εἰς ἐγχείρησιν· πῶς δὲ
 ἀνθρώπων ἔμελλον φεῖδεσθαι, οἱ θεόητος μὴ φεισάμενοι;)·
 μία δὲ προσβολῶν καὶ χαλεπωτάτη. Συνεισφέρω τι καὶ αὐτὸς
 τῷ δράματι· ἀλλὰ μοι παρητήσθω τὸ φίλον ἔδαφος ἢ πατρίς·
 25 οὐ γὰρ τῆς ἐνεγκούσης, ἀλλὰ τῶν προελομένων ἢ πονηρία.
 Ἡ μὲν γὰρ ἱερά τε καὶ πασιν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνώριμος· οἱ δὲ

τοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλη σάλπιγγα τῆς ἀληθείας. Γνωρίζων ὅτι ὁ περιορισμὸς τῶν τριῶν εἰς τὸν ἀριθμὸν ἓνα ἦταν στοιχειὸν ἀθείας καὶ διδαχὴ τῆς καινοτομίας τοῦ Σαβελλίου ποῦ πρῶτος ἐσκέφθη τὸν περιορισμὸν τῆς θεότητος, καὶ ὅτι ἡ διαίρεσις πάλιν τῶν τριῶν εἰς διαφόρους φύσεις ἐπιβάλλει κομμάτισμα ἀπαράδεκτον τῆς θεότητος, καὶ τὸ «ἓνα» καλὰ τὸ ἐφύλαξεν, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν θεότητα, καὶ τὸ «τρία» ὀρθὰ ἐδίδαξεν, ἀποδίδων αὐτὸ εἰς τὰς ιδιότητες. Οὔτε μὲ τὸ «ἓνα» ἐδημιουργοῦσε σύγχυσιν οὔτε μὲ τὸ «τρία» ἄφησε νὰ εἰσχωρήσῃ χωρισμὸς, ἀλλ' ἔμεινεν εἰς τὰ ὄρια τῆς ὀρθῆς πίστεως μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἀκρίτου ἀποκλίσεως εἰς τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο καὶ τῆς μεταξύ των ἀντιθέσεως.

14. Δι' αὐτὸ κατὰ πρῶτον, εἰς τὴν ἁγίαν αὐτὴν Σύνοδον τῆς Νικαίας μὲ τοὺς τριακοσίους δέκα ὀκτῶ ἐκλεκτοὺς σοφοὺς, ποῦ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ ἴδιο μέρος τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅσον ἠμποροῦσεν ὁ ἴδιος, ἐσταμάτησε τὸ κακόν. Δὲν εἶχε θέσιν ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἐπισκόπους, ἦταν ὅμως ὁ πρῶτος ἀπὸ ὅσους εἶχαν συγκεντρωθῆ. Διότι ἡ προτίμησις ἐγινόταν περισσότερον μὲ βάσιν τὴν ἀρετὴν παρὰ μὲ τοὺς βαθμούς. Ὅταν ἔπειτα τὸ κακόν ἀνερριπίσθη πιά μὲ τὸ φύσημα τοῦ πονηροῦ καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὴν πλειοψηφίαν, τότε ἠκολούθησαν τὰ δραματικὰ γεγονότα, ποῦ πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ἀκόμη ἐγέμιζαν τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. Πολὺς χαλασμὸς γύρω του, ἀφοῦ ἦτο ὁ γενναῖος πρόμαχος τοῦ Λόγου. Διότι ἡ συγκέντρωσις δυνάμεων γίνεται ὅπου ὑπάρχει ἡ μεγαλυτέρα ἀντίστασις, καὶ ἐκεῖ ἐκδηλώνονται αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπιθέσεις. Εἶναι δημιουργὸς συμφορῶν ἡ ἀσέβεια καὶ πολὺ τολμηρὴ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς. Πῶς νὰ λογαριάσουν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὶ ποῦ δὲν ὑπελόγισαν τὴν θεότητα; Αὐτὴ ἦτο μία ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις καὶ ἡ πιὸ σφοδρὴ. Ἄς προσθέσω καὶ ἐγὼ κάτι εἰς τὸ δρᾶμα. Ἄλλὰ ἄς μὲ συγχωρήσῃ ἡ ἀγαπημένη πατρικὴ γῆ. Δὲν εἶναι ἡ πονηρία τῆς γενεθλίου γῆς ἄνήκει εἰς αὐτοὺς ποῦ τὴν ἐδιάλεξαν. Εἶναι ἱερὴ ἐκείνη καὶ εἰς ὅλους γνωστὴ διὰ τὴν εὐσέθειάν της, ἐνῶ αὐτοὶ εἶναι ἀνάξιοι τῆς ἐκκλησίας

ἀνάξιοι τῆς τεκνοῦσης αὐτοὺς Ἐκκλησίας. Φύεσθαι δὲ καὶ ἐν ἀμπέλῳ θάτιον ἠκούσατε· καὶ Ἰούδας, τῶν μαθητῶν εἰς, ὁ προδότης.

15 15. Εἶσι μὲν οὖν, οἳ μὴδὲ τὸν ὁμώνυμον ἐμοὶ τῆς αἰτίας ἀφιᾶσιν· ὃς κατὰ παιδεύσεως ἔρωτα, τῇ Ἀλεξανδρέων ἐπιδημῶν τότε πόλει, καὶ πάσης παρ' αὐτοῦ τυχῶν δεξιῶσεως, ἴσα καὶ παίδων ὁ τιμιώτατος, καὶ τῶν τὰ μέγιστα πιστευομένων, εἰς ὧν, ὡς φασι, βουλευέται τῷ παιρὶ καὶ προσιάτῃ. Καὶ ἦν τὸ μὲν δροᾶμα ἐτέρων, ἡ δὲ χεὶρ Ἀβεσσαλὼμ μετ' 10 αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος. Εἴ τις ἡμῶν οἶδε τὴν χεῖρα, ἦν ὁ ἄγιος κατεπεύσθη, καὶ τὸν ζῶντα νεκρόν, καὶ τὴν ἄδικον ἐξορίαν, οἶδεν ὃ λέγω. Πλὴν τοῦτο μὲν ἐκὼν ἐπιλήσομαι. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχω ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις, νεύειν χρῆναι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον, καὶ ἀπογινώσκειν μᾶλλον, ἢ καταγινώ- 15 σκειν τῶν ὑπαιτίων. Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίῃ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ· ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ραδίως. Τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἔτοιμον, οὐδὲ εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές. Ὁ δὲ οὐκ ἔτι λόγος, ἀλλ' ἔργον εἶναι, οὐδὲ ὑπόνοιά τις ἀνεξέταστος, ἀλλὰ πῶς κεκηρυγμένη.

20 16. Τέρας τι Καππαδόκιον, ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῶν ἡμετέρων ὁρμώμενον, πονηρὸν τὸ γένος, πονηρότερον τὴν διάνοιαν, οὐδὲ παντελῶς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπιμικτιον, ὅλον τὸ τῶν ἡμιόνων γινώσκομεν τὰ μὲν πρῶτα τραπέζης ἀλλοτριᾶς δουλον, καὶ μάζης ὄνιον, πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν, ἐπὶ τῇ 25 γαστρὶ μεμαθηκός· τὰ τελευταῖα δὲ καὶ πολιτεία παρεισφθαρέν, καὶ πιστευθὲν ταύτης τὰ ἔσχατα, ὅσον ὑέλων κρεῶν ὑποδοχέα γενέσθαι, οἷς τὸ σιραιωτικὸν τρέφεται· εἶτα κακὸν περὶ τῆς πίσις γενόμενον, καὶ τῇ γαστρὶ πολιτευσάμενον, ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὑπελείπεται μόνον, δρασμὸν ἐννοεῖ, καὶ ἄλ- 30 λην ἐξ ἄλλης ἀμείβων χώραν καὶ πόλιν, ὅσα τὰ τῶν φυγάδων,

9. Αὐτὰ τὰ σκέπτεται ὁ Γρηγόριος ἐξ αἰτίας τοῦ πατριώτου του Γεωργίου, φανατικοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἀθανασίου, ποῦ κατέλαβε τὸν θρόνον του.

10. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος ἐννοεῖ τὸν Γρηγόριον ποῦ ἐπρότειναν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἀθανασίου οἱ Ἀρειανοὶ καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν Γεώργιον.

11. Β' Βασ. 15, 5.

πού τοὺς ἐγέννησεν⁹. Ἦκούσατε ὅτι καὶ μέσα εἰς τὸ ἀμπέλι φυτρώνει ὁ βάτος καὶ ὁ προδότης Ἰούδας ἦτο καὶ αὐτὸς ἕνας μαθητής.

15. Μερικοὶ λοιπὸν δὲν ἀπαλλάσσουν μήτε τὸν συνώνυμὸν μου¹⁰ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. Εὕρισκετο τότε ἀπὸ ἐπιθυμίαν σπουδῆς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τὸν εἶχε δεχθῆ ὡσάν νὰ ἦτο παιδί του. Καὶ ἐνῶ ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐμπίστους, σκέπτεται νὰ σηκώσει, ὅπως λένε, ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ προστάτου του. Ἡ ἐπιχειρήσις εἶχεν ἄλλους ὑποκινητάς ἀλλὰ δὲν ἔλειπε καὶ τὸ χέρι τοῦ Ἀβεσσαλῶμ¹¹, ὅπως λέγει ὁ λόγος. "Ἄν κανένας ἀπὸ ἐσᾶς γνωρίζῃ τὸ χέρι, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἅγιος ἐσυκοφαντήθη καὶ τὸν ζωντανὸν νεκρὸν καὶ τὴν ἄδικον ἔξορίαν, γνωρίζει τί θέλω νὰ εἰπῶ. Θὰ τὸ λησμονήσω ὅμως τοῦτο μὲ τὴν θέλησίν μου. Αὐτὴ εἶναι ἡ στάσις μου εἰς τὰ ἀμφίβολα, νὰ κλίνω πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ νὰ ἀθωώνω περισσότερο παρὰ νὰ καταδικάζω τὸν κατηγορούμενον. Καταδικάζει ἀμέσως ὁ κακὸς ἀκόμη καὶ τὸν ἀγαθὸν ὁ ἀγαθὸς ὅμως ὄχι εὐκόλον ἀκόμη καὶ τὸν κακόν. "Ὅποιος δὲν εἶναι πρόθυμος εἰς τὸ κακὸν δὲν εἶναι εὐκόλος μήτε εἰς τὴν ὑποψίαν του. Μὰ ἐδῶ πιά δὲν ἔχομεν λόγον ἀπλόν, ἀλλὰ γεγονός ὅτε μίαν ἀβασάνιστον ὑποψίαν, ἀλλὰ ὡσάν μίαν γενικὴν πεποιθήσιν ὄλων.

16. Ἦτο αὐτὴ ἕνα τέρας τῆς Καππαδοκίας, πού ἐκίνησεν ἀπὸ τὰς τελευταίας ἄκρας τῆς χώρας μας, πονηρὸς εἰς τὸ γένος, πονηρότερος εἰς τὸν νοῦν. Δὲν ἦτο ὀλότελα ἐλεύθερος, ἀλλὰ μικτὸν εἶδος, ὅπως τὸ εἶδος τῶν ἡμιόνων πού γνωρίζομεν. Εἰς ξένον τραπέζι ἦτο πρῶτα δοῦλος, πωλημένος διὰ τὸ φαγητόν, εἶχε μάθει κατὰ τὴν ὄρεξιν τῆς κοιλίας του νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἐνεργῇ. Τελευταία ἐτρέπωσεν εἰς τὴν πολιτείαν πρὸς καταστροφὴν ἄλλων καὶ τοῦ ἐμπιστεύθησαν τὴν χειροτέραν ὑπηρεσίαν, νὰ γίνῃ προμηθευτής χοιρινοῦ κρέατος, μὲ τὸ ὁποῖον τρέφεται ὁ στρατός. Ἐφάνη ὅμως ἀναξιόπιστος καὶ εἰργάζετο μόνον διὰ νὰ τρώγῃ. Καὶ ὅταν ἔμεινε μὲ τὸ σῶμα του μόνον σκέπτεται τὴν φυγὴν. Φεύγει ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ χώραν εἰς

τέλος ἐπὶ κακῷ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας, οὐκ τις Αἴγυπιακὴ πληγὴ, τὴν Ἀλεξανδρέων καταλαμβάνει. Ἐνταῦθα τῆς ἄλλης ἴσταιται, καὶ τῆς κακουργίας ἄρχεται. Καὶ ἦν ἴδιον μὲν οὐδενὸς ἄξιος, οὐ λόγων ἐλευθερίων μετασχηκῶς, οὐ
 5 τὴν συνοσίαν στωμύλος, οὐκ εὐλαθείας σχῆμα γοῦν τι καὶ πλάσμα κενὸν περικείμενος, κακουργῆσαι δέ, καὶ συγχέαι πράγματα πάντων δεινότατος.

17. Ἴστε καὶ διηγείσθε πάντες, οἱα κατὰ τοῦ ἁγίου νεανικεύεται. Παραδίδονται γὰρ καὶ δίκαιοι πολλάκις εἰς
 10 χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἵνα ἐκείνοι τιμηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα οὗτοι δοκιμασθῶσι καὶ φαῦλοι μὲν ἐν θανάτῳ ἐξαισίων, καὶ τὸ γεγραμμένον, καταγελῶνται δὲ ὁμοῦς πρὸς τὸ παρὸν εὐσεβεῖς, ἕως ἢ χρησιότης τοῦ Θεοῦ κρύπτεται, καὶ τὰ μεγάλα ταμιεῖα τῶν ἥτοιστον ἐκατέρους ἀποκειμένων ἠνίκα καὶ λό-
 15 γος, καὶ πρᾶξις, καὶ διανόημα, τοῖς δικαίοις σταθμοῖς τοῦ Θεοῦ ταλαντεύεται· διὰ ἀνασιῆ κρῖναι τὴν γῆν, τὴν βουλήν καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῷ καὶ σωζόμενα. Ταῦτα πειδέτω σε καὶ λέγων καὶ πάσχω
 20 Ἰώβ· ὃς ἦν μὲν ἄνθρωπος ἀληθινός, ἄμειπτος, δίκαιος, θεοσεβής, καὶ ὄσα μεμαρτύρηται· τοσαύταις δὲ πλήσσειται παρὰ τοῦ ἐξηγηκῆτος ταῖς προσβολαῖς, καὶ οὕτως ἀλλεπαλλήλοις καὶ φιλοτίμοις, ὥστε πολλῶν πολλάκις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος κακοπαθησάντων, μηδένα εἶναι τοῖς ἐκείνου παραβαλεῖν συμφοραῖς. Οὐ γὰρ μόνον χρήματα, κτήματα, εὐτε-
 25 κνίαν, πολυτεκνίαν, ἃ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶ περισπούδαστα οὐ ταῦτα ζημιούται μόνον, ὡς μηδὲ θρῆνοις γενέσθαι χώραν διὰ τὸ συνεχὲς τῶν κακῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τελευταῖον πληγῆς πληγὴν ἀνιάτον τε καὶ δυοθεώρητον, εἶχε μὲν προσθήκην τῆς συμφορᾶς τὴν γυναῖκα παραμυθουμένην τοῖς
 30 χεῖροσι (πληγῆναι γὰρ ἐφιλονεῖκει, καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς

χώραν, ὅπως ὅλοι οἱ φυγάδες, καὶ τέλος, πρὸς θλάβην τῆς Ἐκκλησίας, πέφτει εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ὡς αἰγυπτιακὴ πληγὴ. Ἐδῶ τερματίζει τὴν περιπλάνησίν του καὶ ἀρχίζει τὴν καταστροφὴν. Εἰς τίποτε ἄλλο δὲν ἦτο ἄξιος, δὲν εἶχε ἀκούσει μαθήματα ποῦ ἀρμόζουν εἰς ἐλευθέρους, δὲν ἦτο εὐχάριστος εἰς τὴν οὐντροφιάν, οὔτε τὸν ἐστόλιζε κανεὶν εἶδους εὐλάβεια, νὰ κάμῃ ὅμως κακὸν καὶ νὰ συγχύσῃ τὰ πράγματα ἦτο πιὸ φοβερός ἀπ' ὅλους.

17. Γνωρίζετε καὶ διηγείσθε ὅλοι τί ἐτόλμησε κατὰ τοῦ ἁγίου. Πολλές φορές παραδίδονται βέβαια καὶ δίκαιοι εἰς τὰ χέρια τῶν ἄσεβῶν, ὄχι διὰ νὰ τιμηθοῦν οἱ τελευταῖοι ἀλλὰ διὰ νὰ δοκιμασθοῦν οἱ πρῶτοι. Καὶ καταλήγουν βέβαια οἱ φαῦλοι εἰς τρομερὸν θάνατον, ὅπως εἶναι γραμμένον, περιπαίζονται ὅμως προσωρινά οἱ εὐσεβεῖς, ὅσο δὲν ἐκδηλώνεται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ μένουν κλεισμένα τὰ ταμεῖα, ποῦ κρύπτουν τὰς μελλοντικὰς ἀμοιβὰς τοῦ καθενός, τότε ποῦ οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις καὶ αἱ σκέψεις θὰ ζυγίζωνται μὲ τὰ δίκαια σταθμὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ κρίνῃ τὴν γῆν, συνάζων τὴν πρόθεσιν καὶ τὰ ἔργα καὶ ἀποκαλύπτων αὐτὰ ποῦ διατηρεῖ σφραγισμένα ὁ ἴδιος. Ἄς σὲ πείσῃ ὁ Ἰώβ μὲ τοὺς λόγους καὶ τὰ πάθη του. Ἦτο ἄνθρωπος ἀληθινός, ἄψογος, δίκαιος, εὐσεβὴς καὶ ὅπως ἀλλιῶς μᾶς τὸν παρουσιάζουν. Τόσα κτυπήματα ἐδέχθη ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἐζήτησε νὰ τὸν δοκιμάσῃ, καὶ τόσον ἀλλεπάλληλα καὶ δυνατά, ὥστε ἀπὸ πολλοὺς ποῦ πολλές φορές εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐκακοπάθησαν, μερικοὶ μάλιστα, ὅπως εἶναι φυσικόν, καὶ ἐταλαιπωρήθησαν, κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ συγκριθῇ εἰς τὰς συμφορὰς μ' ἐκεῖνον. Χρήματα, πράγματα, φρόνιμα καὶ πολλὰ παιδιά, παντιτινάς ἐπιδιώξεις τῶν ἀνθρώπων, τὰ χάνει καὶ ὄχι μόνον αὐτά. Μῆτε διὰ θρήνους καιρὸς δὲν τοῦ ἀπομένει ἀπὸ τὴν ἀτελείωτον σειρὰν τῶν συμφορῶν. Τελευταῖα καὶ εἰς τὸ ἴδιον τὸ σῶμα του δέχεται κτύπημα ἀθεράπευτον καὶ ἀποτροπιαστικόν. Εἶχε τὴν γυναῖκα του προσθήκην εἰς τὴν συμφορὰν του ποῦ τὸν ἐπαρηγοροῦσε μὲ τὸν χειρότερον τρόπον (προσπαθοῦσε νὰ τὸν πληγῶνῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν του ἐκτός ἀπὸ

τῷ σώματι)· εἶχε δὲ καὶ τῶν φίλων τοὺς γνησιωτάτους
 παρακλήτορας κακῶν, ὡς ἀπὸς φησιν, οὐ θεραπευτίας, οἱ
 τὸ μὲν πάθος ἐώρων, τὸ δὲ τοῦ πάθους ἀγνοοῦντες μυστήρι-
 ον, οὐ θάσανον ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας εἰσπραξιν, τὴν πληγὴν
 5 ὑπελάμβανον. Καὶ οὐκ ἐνόμιζον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἠοχύνοντο
 τὸ δεινὸν ὄνειδίζοντες, ὅποτε καὶ εἰ διὰ κακίαν ἔπασχε, σο-
 φρίζεσθαι τὸ λυποῦν ἔδει παραμυθίας ῥήμασιν.

18. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἰώβ, καὶ τὰ πρῶτα τῆ περὶ αὐτὸν
 πραγματείας. Ἄγων γὰρ ἦν ἀρετῆς καὶ φθόνου· τοῦ μὲν, ὅ-
 10 πως τοῦ καλοῦ κρατήση, φιλονεικοῦντος· τῆς δέ, ὅπως ἀή-
 τητος διαμείρη, πάντα φερούσης· καὶ τοῦ μὲν, ὅπως εὐδοκίω
 κακίαν, ἀγωνιζομένου, διὰ τῆς τῶν κατορθούτων
 κολάσεως· τῆς δέ, ὅπως καιάσχη τοὺς ἀγαθοὺς, κἂν ταῖς
 συμφοραῖς τὸ πλεον ἔχοντας. Τί δαὶ ὁ πρὸς αὐτὸν χρηματί-
 15 ζων διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν, ὁ θραδὺς εἰς κόλασιν, καὶ
 ταχὺς εἰς ἀντίληψιν, ὁ μὴ παντελῶς ἐπαφίεις ῥάβδον ἁμαρ-
 τιωλῶν κλήρω δικαίων, ἵνα μὴ κακίαν δίκαιοι μάθωσιν;
 Ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων ἀναγορεύει τὸν ἀθλητὴν λαμπρῷ τῷ
 κηρύγματι, καὶ γυμνοῖ τῆς πληγῆς τὸ ἀπόρητον, «Ὅτι με
 20 ἄλλως σοι κεχρηματικέται, λέγων, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος;».
 Τοῦτο τῶν τραυμάτων τὸ φάρμακον, οὗτος τῆς ἀγωνίας ὁ
 σιέφανος, αἰτη τῆς ὑπομονῆς ἢ ἀντίδοσις. Τὰ γὰρ ἐξῆς
 ἴσως καὶ μικρά, κἂν μεγάλα τιοὶ δοκῆ, καὶ μικρῶν ἐνεκεν
 οἰκονομηθέντα, καὶ εἰ διπλασίω τῶν ἀφηρημένων ἀντι-
 25 λαμβάνει.

19. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐνταῦθα θανασιόν, εἰ Ἀθανασίου πλέ-
 ον ἔοχε Γεώργιος· ἀλλ' ἐκεῖνό γε θανασιώτερον, εἰ μὴ
 ἐπυρῶθη ταῖς ἐπιθρείαις ὁ δίκαιος. Οὐδὲ τοῦτο θανασιόν
 ἄγαν, ἀλλ' εἰ ἐπὶ πλεον αἱ φλόγες ἤρκεσαν. Ἐντεῦθεν ὁ
 30 μὲν ἦν ἐκ ποδῶν, καὶ τὴν φυγαδεῖαν ὡς κάλλιστα διατίθεται.

12. Τὸν ἐκατηγοροῦσαν ὅτι ἐπασχεν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν του, ἐξ αἰτίας ἀσεβείας.

13. Ἰώβ, 40, 3.

τὸ σῶμα). Εἶχεν ἀκόμη καὶ τοὺς καλυτέρους φίλους του παρακινήτας εἰς τὸ κακόν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ὄχι παρηγορητάς. "Ἐβλεπαν αὐτοὶ τὸ πάθος, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἀγνοοῦσαν τὸ μυστικὸν τοῦ πάθους, δὲν ἐθεωροῦσαν τὸ κτύπημα δοκιμασίαν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ μισθὸν τῆς κακίας του. Καὶ δὲν ἐθεωροῦσαν μόνον ἀλλὰ δὲν ἐντρέποντο καὶ νὰ κατηγοροῦν τὴν συμφορὰν¹², ἐνῶ ἀκόμη καὶ ἂν ὁ βασανισμὸς του εἶχεν ὡς αἰτίαν τὴν κακίαν, ἔπρεπε νὰ καταπολεμήσουν τὴν λύπην του μὲ λόγους παρηγορίας.

18. Τέτοιος ἐστάθη ὁ Ἰώβ καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τῶν δεινῶν του. Ἦτο ἀγὼν ἀνάμεσα εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν φθόνον. Αὐτὸς ἠγωνίζετο νὰ ὑποτάξῃ τὸν ἐνάρετον, ἐκείνη ἔκαμνε τὸ πᾶν διὰ νὰ σταθῇ ἀνίκητος. Αὐτὸς ἐπάσχιζε νὰ ἀνοίξῃ τὸν δρόμον τῆς κακίας μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐναρέτων, ἐνῶ ἐκείνη νὰ συγκρατήσῃ τοὺς δικαίους καὶ ἃς ἦσαν βουτηγμένοι εἰς τὰς συμφοράς. Καὶ αὐτὸς ποῦ ἐπικοινωνοῦσε μαζί του μὲ τὴν καταιγίδα καὶ τὰ νέφη; Αὐτὸς ποῦ ἀργεῖ νὰ τιμωρήσῃ καὶ εἶναι γρήγορος νὰ κατανοήσῃ; Αὐτὸς ποῦ δὲν θέλει καθόλου ν' ἀφήσῃ τὰ ὄπλα τῶν ἀμαρτωλῶν κληρονομία τῶν δικαίων, διὰ νὰ μὴ μάθουν τὴν κακίαν οἱ δίκαιοι; Εἰς τὸ τέλος τῶν ἀθλημάτων του ἀκούει τὴν ἀνακήρυξίν του ὁ ἀθλητῆς μὲ λαμπρὸν κήρυγμα καὶ δεῖχεται γυμνὸ τὸ μυστικὸν τοῦ βασανισμοῦ του. «Νομίζεις ὅτι δι' ἄλλον λόγον σὲ ἐπεσκέφθη καὶ ὄχι διὰ νὰ λάμψη ἡ δικαιοσύνη σου;»¹³. Αὐτὸ εἶναι τὸ φάρμακον τῶν τραυμάτων, ἰδοὺ τὸ στεφάνι τῆς ἀγωνίας σου, αὐτὴ ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς ὑπομονῆς σου. Τὰ ἐπόμενα ἴσως εἶναι καὶ μικρὰ καὶ ἃς φαίνονται μεγάλα εἰς μερικοὺς, καὶ παρεχωρήθησαν ἐξ αἰτίας μικρῶν, ἀκόμη καὶ ἂν παίρνη διὰ ὅσα τοῦ ἀφηρέθησαν τὸ διπλάσιον.

19. Καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας λοιπὸν περιπτώσειν δὲν εἶναι ἀξιοθαύμαστον ποῦ ὁ Γεώργιος ἐκέρδησε τὸν Ἀθανάσιον. Πολύ περισσότερον ἀξιοθαύμαστον εἶναι ὅτι δὲν ἐπειράχθη ὁ δίκαιος ἀπὸ τὰς προσβολάς. Οὔτε τοῦτο εἶναι ὑπερβολικὰ ἀξιοθαύμαστον, ἀλλὰ ἂν οἱ φλόγες ἐπέτυχον κάτι περισσότερον. Ὁ Ἀθανάσιος ἐκδιώκεται καὶ ρυθμίζει

Τοῖς γὰρ ἱεροῖς καὶ θείοις τῶν καὶ Ἀίγυπτον φροντιστηρί-
 οῖς φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν, οἱ κόσμου χωρίζοντες ἑαυτούς,
 καὶ τὴν ἔρημον ἀσπαζόμενοι, ζῶσι Θεῷ, πάντων μάλ-
 λον τῶν στρεφόμενων ἐν σώματι· οἱ μὲν τὸν πάντη μοναδι-
 5 κόν τε καὶ ἄμικτον διαθλοῦντες θίον, ἑαυτοῖς μόνοις προο-
 λαοῦντες καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτο μόνον κόσμον εἰδότες,
 ὄσον ἐν τῇ ἐρημίᾳ γνωρίζουσιν· οἱ δὲ νόμον ἀγάπης τῇ κοι-
 νωρίᾳ στέργοντες, ἐρημικοὶ τε ὁμοῦ καὶ μιγάδες, τοῖς μὲν
 ἄλλοις τεθνηκότις ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν, ὅσα ἐν μέσῳ
 10 περιφέρεται, στροβοῦντά τε καὶ στροβοῦμενα, καὶ παίζοντα
 ἡμᾶς ταῖς ἀγχισιρόφοις μεταβολαῖς, ἀλλήλοις δὲ κόσμος ὄν-
 τες, καὶ τῇ παραθέσει τὴν ἀρετὴν θήγοντες. Τούτοις ὁμιλή-
 σας ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων μεσί-
 τῆς καὶ διαλλακτικῆς ἦν, τὸν εἰρηνοποιήσαντα τῷ αἵματι τὰ
 15 διεσιῶτα μιμούμενος· οὕτω καὶ τὸν ἐρημικὸν θίον τῷ κοινω-
 νικῷ καταλλάττει· δεικνύς, ὅτι ἔστι καὶ ἱεροσῶνη φιλόσο-
 φος, καὶ φιλοσοφία δεομένη μυσταγωγίας.

20. Οὕτω γὰρ ἀμφοτέρωθεν συνηρημόσατο, καὶ εἰς ἐν ἤγα-
 γε, καὶ προᾶξιν ἠσύχιον, καὶ ἡσυχίαν ἔμπρακτον, ὥστε πεῖσαι
 20 τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ
 σώματος ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. Καθ' ὃ καὶ Δαβὶδ
 ὁ μέγας πρακτικώτατός τε ἦν ὁ αὐτὸς καὶ μονώτατος· εἰ τῷ
 τό, «Καταμόνας εἰμι ἐγώ, ἕως ἂν παρελθῶ», μέγα πρὸς ἀπό-
 δεῖξιν τοῦ λόγου καὶ ἀξιόπιστον. Διὰ τοῦτο, τῶν ἄλλων ἀρετῆ
 25 κραιτοῦντες, τῆς ἐκείνου διανοίας πλεόν ἠτιῶντο, ἢ ὄσον
 ἐκράτουν τῶν ἄλλων καὶ ὀλίγα πρὸς ἱεροσῶνῆς τελείωσιν
 συνεισφέροντες, πλείω πρὸς φιλοσοφίας συντέλειαν ἀντελάμ-
 βανον καὶ τοῦτο ἦν νόμος αὐτοῖς, ὃ τι ἐκείνῳ ἐδόκει· καὶ

τὴν ἔξορίαν τοῦ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον. Ἔρχεται καὶ παραδίδει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὰ ἱερά καὶ θεῖα μελετητήρια ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὸν κόσμον, παραδίδονται εἰς τὴν ἔρημίαν καὶ ἀφιερώνουν ἔτσι τὴν ζωὴν των εἰς τὸν Θεὸν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὸ σῶμα. Ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀσκοῦνται εἰς ὀλότελα μοναχικὴν ζωὴν, ἀπευθύνουν τὸν λόγον εἰς τὸν ἑαυτὸν των μόνον καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τοῦτον μονάχα θεωροῦν κόσμον, ὅσον γνωρίζουν εἰς τὴν ἔρημίαν. Ἄλλοι δέχονται τὸν νόμον τῆς ἀγάπης καὶ ἐπικοινωνοῦν μεταξύ των, ἐρημίται καὶ κοινόβιοι, νεκροὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, ὅσα κυκλοφοροῦν ἀνάμεσά μας, στροβιλίζονται καὶ μᾶς στροβιλίζουν καὶ μᾶς ἔχουν παιγνίδι των μὲ τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς των, εὐρίσκουν τὸν κόσμον των μεταξύ των, μὲ τὴν συμβίωσιν καλλιεργοῦν τὴν ἀρετὴν των. Ὅταν εὐρέθη ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς, ἔγινεν ὁ μέγας μεσίτης καὶ εἰρηνοποιός, ὅπως καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, μιμητὴς ἐκείνου ποῦ συνεφιλίωσε τὰ χωρισμένα.

20. Ἔτσι συμφιλιώνει τὴν μοναχικὴν μὲ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, δεικνύων ὅτι ὑπάρχει ἱερωσύνη ποῦ ἀσκεῖται καὶ ἀσκησις ποῦ ἔχει ἀνάγκην ἱερουργίας. Ἔτσι συνεδύασε καὶ τὰ δύο εἰς ἓνα, τὴν ἡσυχον πρᾶξιν καὶ τὴν ἔμπρακτον ἡσυχίαν. Ἔτσι ἔδειξεν ὅτι ὁ μοναχικὸς βίος χαρακτηρίζεται περισσότερον ἀπὸ τὴν σταθερότητα τῆς συμπεριφορᾶς παρὰ ἀπὸ τὸ σωματικὸν ἀποτράβηγμα. Ὁ Δαυῖδ μᾶς δίδει τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου ἀνθρώπου τῆς δράσεως ἀλλὰ καὶ τῆς μοναξιᾶς, ἐάν σᾶς φαίνεται πιθανὸν ὅτι αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ στίχος του «Εἰς τὴν μοναξιάν μου θὰ ζῶ ὡς τὸν θάνατόν μου»¹⁴. Καὶ ἔχει μεγάλην ἀξιοπιστίαν διὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του. Δι' αὐτὸ ἐνῶ ἐνικοῦσαν τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἀρετὴν, ἦσαν κατώτεροι ἀπὸ τὸ ἰδικὸν του πνεῦμα, ὅσον ἀνώτεροι ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἐνῶ εἶχον ὀλίγα νὰ προσφέρουν διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἱερωσύνης, ἐδέχοντο περισσότερα διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Ἦταν νόμος δι' αὐτοὺς ὅ,τι ἐθεω-

τοῦτο ἀπόμοτον πάλιν, ὃ μὴ ἐδόκει, καὶ πλάκες Μωϋσέως
 αὐτοῖς τὰ ἐκείνου δόγματα, καὶ πλείον τὸ σέβας, ἢ παρὰ
 ἀνθρώπων τοῖς ἁγίοις ὀφείλεται. Οἱ γὰρ καὶ ἠνίκα παρησά-
 ντες, ὡσπερ θῆρα, τὸν ἅγιον ἀνιχνεύοντες, ἐπειδὴ πανταχοῦ
 5 τοῦτον ἀναζητοῦντες οὐχ εὔρισκον, λόγου μὲν οὐδενὸς τοὺς
 πεμφθέντας ἠξίωσαν προὔτεινον δὲ τοῖς ξίφεσι τοὺς ἀχέ-
 νας, ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ κινδυνεύοντες, καὶ τὸ παθεῖν τι τῶν
 ἀνηκέσιων ὑπὲρ ἐκείνου μεγίστην μοῖραν εἰς φιλοσοφίαν
 νομίζοντες, καὶ πολὺ τῶν μακρῶν νηστειῶν, καὶ χαμευνιῶν,
 10 καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας, ἣν ἐκείνοι τρυφῶσιν ἀεὶ, ἐνθεώ-
 τερόν τε καὶ θνηλότερον.

21. Ὁ μὲν οὖν ἐν τοῦτοις ἦν, καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντιος
 ἐπήγει, καιρὸν εἶναι παντὶ πράγματι φιλοσοφήσαντος. Καὶ
 διὰ τοῦτο ἀπεκρύπτετο μικρὸν, ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν
 15 διαφεύγων, ἵνα συναφανῇ τῷ τῆς εἰρήνης ἤκοντι ὅπερ
 οὖν καὶ γίνεται μικρὸν ὕστερον. Ὁ δὲ, κατὰ πολλὴν ἡδὴ
 τοῦ κωλύσαντος ἐρημίαν, καταιρέχει μὲν Αἴγυπτον, ληΐζεται
 δὲ Συρίαν τῷ κράτει τῆς ἀσθείας· ἐπιλαμβάνεται δὲ καὶ
 τῆς ἐφάσ ὅσον ἐδύνατο, τὸ ἀρρωστοῦν ἀεὶ προσλαμβάνων,
 20 ὡσπερ οἱ χεῖμαρροι τὰ συρρέοντα, καὶ τοῖς κουφοτέροις, ἢ
 δειλοτέροις ἐπιφύομενος. Οἰκειοῦται δὲ τὴν βασιλέως ἀπλό-
 τητα· οὐτιῶ γὰρ ἐγὼ κακῶ τὴν κουφότητα, αἰδούμενος τὴν
 εὐλάβειαν. Καὶ γὰρ ἦν, εἰ δεῖ τἀληθές, εἰπεῖν, ζῆλον μὲν
 ἔχων, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. Ἐξωνεῖται δὲ τῶν ἐν τέλει
 25 τοὺς φιλοχρύσους μᾶλλον ἢ φιλοχρῆστους (εὐπορία γὰρ ἦν
 αὐτῷ τὰ τῶν πενήτων, κακῶς δαπανώμενα), καὶ τούτων μά-
 λιστα τοὺς γυναικῶδεις τε καὶ ἐν ἀνδράσιν ἀνάνδρους, καὶ
 ἀμφιβόλους μὲν τὸ γένος, προδήλους δὲ τὴν ἀσέβειαν οἷς
 οὐκ οἶδ, ὅπως καὶ ὄθεν οἱ Ρωμαίων βασιλεῖς, τὰ τῶν γυ-
 30 καικῶν πιστευομένοις, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ
 ταῦτα ἴσχυσεν ὁ τοῦ πονηροῦ θεράπων, ὁ τῶν ζιζανίων σπο-
 ρεύς, ὁ τοῦ Ἀνιχρῆστου πρόδρομος· χρώμενος μὲν ὄσα γλώσ-

15. Ἐκκλ. 3, 1.

16. Ὁ Γρηγόριος ἐπίστευεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖος συμπαθοῦσε τοὺς Ἀρειανούς ἀπὸ ἀπλότητα καὶ ἄγνοιαν.

17. Νοεῖται κατ' ἄλλους ὁ Εὐσέβιος ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν, κατ' ἄλλους ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, κορυφαῖος τῆς Ἀρειανῆς παρατάξεως.

ρουσεν ὀρθόν, καὶ ὅ,τι δὲν ἐθεωροῦσε κάτι ποῦ ἔπρεπεν ὀπωσδήποτε νὰ ἀποφύγουν. Αἱ γνώμαι του ἦσαν πλάκες τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ εἶχον περισσότερο σέβας ἀπὸ ὅ,τι ὀφείλουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς ἁγίους. Ὅταν ἐφθασαν μερικοὶ ποῦ ἀναζητοῦσαν τὸν ἅγιον σὰν κάποιο ἀγρίμι καὶ ψάχνοντας δὲν εὔρισκαν τίποτε, οὔτε ποῦ ὠμίλησαν εἰς τοὺς στρατιώτας ἀλλὰ ἠπλωσαν τὸν τράχηλόν τους εἰς τὰ ξίφη. Ἐπίστευαν ὅτι ἐκινδύνευαν διὰ τὸν Χριστὸν καὶ ἐνόμιζαν ὅτι καὶ τὸ φοβερώτερον ποῦ ἐπάθαιναν πρὸς χάριν του, θὰ ἦτο τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἀσκήσεώς τους· καὶ ἀπὸ τὰς μεγάλας νηστείας των καὶ τὰ πλαγιάσματα εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν ἄλλην ταλαιπωρίαν, ποῦ εἶναι παντοτινὰ ἐντροφήματά τους, πολὺ πιὸ ἱερὸν καὶ ὑψηλότερον.

21. Ἐζοῦσε λοιπὸν αὐτὸς ἀνάμεσά των καὶ ἐπαινοῦσε τὴν γνώμην τοῦ Σολομῶντος· «εἶναι καιρὸς διὰ κάθε πρᾶγμα»¹⁵. Δι' αὐτὸ ἐκρύπτετο, ὥσπου νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς τοῦ πολέμου καὶ νὰ παρουσιασθῇ μὲ τὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης, πρᾶγμα ποῦ ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγου. Ὁ ἀντίπαλός του, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκετο αὐτὸς ποῦ θὰ τὸν ἠμπόδιζεν, εἰσβάλλει εἰς τὴν Αἴγυπτον, λεηλατεῖ τὴν Συρίαν μὲ τὴν βίαν τῆς ἀσεβείας, πατεῖ καὶ τὴν Δύσιν ὅσον ἠμπορεῖ, συγκεντρῶντων τὰ ἀδύνατα στοιχεῖα, ὅπως οἱ χεῖμαρροι μαζεύουν τὰ ρυάκια, καὶ ἐγκολπῶνεται τοὺς πιὸ ἀνοήτους, ὄχι τοὺς πιὸ δειλοὺς. Κατακτᾷ τὴν ἀπλότητα τοῦ βασιλέως¹⁶, ἔτσι ὀνομάζω τὴν ἐλαφρότητα, ἀπὸ εὐλάβειαν εἰς τὸ πρόσωπόν του. Διότι διὰ νὰ εἰποῦμε τὴν ἀλήθειαν εἶχε ζῆλον ἀλλ' ὄχι κατ' ἐπίγνωσιν. Ἐξαγοράζει ὄσους ἀπὸ τοὺς κυβερνῶντας ἦσαν φίλοι τοῦ χρυσοῦ καὶ ὄχι φίλοι τοῦ Χριστοῦ. Πλοῦτον του εἶχεν τὰ χρήματα τῶν πτωχῶν καὶ τὰ ἐξόδευεν ἄσχημα. Ἐξαγοράζει ἄνδρας ποῦ δὲν ἦσαν ἄνδρες, μὲ δυσκολοδιάκριτον φῦλον ἀλλὰ φανερὴν τὴν ἀσέβειαν, ποῦ ἐνῶ ἦσαν ἄξιοι διὰ ἔργα γυναικῶν, τοὺς ἀναθέτουν οἱ βασιλεῖς τῶν Ρωμαίων ἔργα ἀνδρῶν. Τὰ ἐπέτυχεν αὐτὰ ὁ ὑπηρέτης τοῦ πονηροῦ, ὁ σπορέας τῶν ζιζανίων, ὁ πρόδρομος τοῦ Ἀντιχρίστου, χρησιμοποιῶντας ὡς ὄργανόν του τὸν πρῶτον ἀπὸ τοὺς μορφωμένους¹⁷ τότε ἐπισκόπους, ἐὰν

ση τῶν τότε λογίων ἐν ἐπισκόποις τῷ πρώτῳ (εἰ τῷ λόγιον φίλον καλεῖν τὸν οὐχ οὖτω ἀσεβῆ δογματιστήν, ὅσον ἐχθρὸν καὶ φιλόνεκον τὸ γὰρ ὄνομα ἐκὼν ὑπερβήσομαι). αὐτὸς δὲ ἀντὶ χειρὸς ὧν τῷ σοσιήμαι, καὶ παρασύρων τῷ χρυσῷ τὴν
 5 ἀληθείαν, δν δ' εὐσέβειαν συναγόμενον, ὄργανον ἀσεβείας οἱ πονηροὶ πεποιήνται.

22. Ταύτης ἀποτέλεσμα τῆς δυναστείας, ἡ πρότερον μὲν τὴν τῆς ἁγίας καὶ καλλιπαρθένου Θέκλας Σελεύκειαν, μετὰ δὲ τοῦτο τὴν μεγαλόπολιν ταύτην καταλαβοῦσα σύνοδος, ἃς
 10 ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τέως γνωριζόμενας, ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ὀνομασίας πεποίηκεν· εἶτε τὸν Χαλάνης Πύργον, δς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν (ὡς ὄφελόν γε κἀκείνας! ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμφωνία), εἶτε τὸ Καϊάφα συνέδριον, ᾧ Χριστὸς κατακρίνεται, εἶτε τι ἄλλο τοιοῦτο, τὴν σύνοδον ἐκείνην ὀνο-
 15 μασιέον, ἣ πάντα ἀνέτριψε καὶ συνέχειν. Τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ παλαιόν, καὶ τῆς Τριάδος συνήγορον καταλύουσα, τῷ βαλεῖν χάρακα, καὶ μηχανήμασι κατασεῖσαι τὸ δημοσίον, τῇ δὲ ἀσεβείᾳ θύραν ἀνοίξασα, διὰ τῆς τῶν γεγραμμένων μεσότητος· πρόφασιν μὲν αἰδοῖ τῆς Γραφῆς, καὶ τῆς τῶν
 20 ἐγκρίτων ὀνομάτων χρήσεως, τὸ δὲ ἀληθές, τὸν ἄγραφον Ἄρειανισμὸν ἀντεισάγουσα. Τὸ γὰρ, Ὁμοιον κατὰ τὰς Γραφάς, τοῖς ἀπλουσιτέροις δέλεαρ ἦν τῷ τῆς ἀσεβείας χαλκῷ περικείμενον, ἢ πρὸς πάντας δρωῖσα τοὺς παριόντας εἰκῶν, ὁ κοινὸς τῶν ἀμφοτέρων ποδῶν κόθορνος, ἢ κατὰ πάντα ἄ-
 25 νεμον λίκησις, ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν νεόγραφον κακουργίαν, καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν. Σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο εἰς τὸ κακοποιῆσαι· τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν.

23. Ἐντεῦθεν ἡ σοφιστικὴ τῶν αἰρετικῶν κατάκρισις, οὗς λόγῳ μὲν ἀπεκλήρουσαν, Ἰν' ἢ πιθανὸν αὐτοῖς τὸ ἐπιχεί-
 30 ρημα, ἔργῳ δὲ προήγαγον εἰς τὸ ἔμπροσθεν· οὐδὲ ἀσεβειαν ἄμετρον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἄπληστον ἐγκαλέσαντες. Ἐντεῦθεν

18. Ἡ ὁμολογία αὕτη ἀποσκοποῦσε νά γίνῃ δεκτὴ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις.

εὐχαριστῆται νὰ ἀποκαλῆ κάποιος μορφωμένον ὄχι τόσον τὸν ἀσεβῆ δογματολόγον, ὅσον τὸν ἐχθρὸν καὶ φιλόνεικον (συνειδητὰ ὑπερβάλλω τοὺς χαρακτηρισμοὺς μου). Αὐτὸς ἦτο τὸ χέρι ποὺ ἐκινούσε τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐδελέαζε μὲ τὸ χρυσάφι τὴν ἀλήθειαν, ποὺ ἐνῶ τὸ ἐμάζευεν ἢ εὐσέβεια, τὸ κάνουν οἱ πονηροὶ ὄργανον ἀσεβείας.

22. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνταρσίας αὐτῆς, ἡ Σύνοδος ποὺ ἐγένεν εἰς τὴν πόλιν τῆς ἀγίας καὶ καλλιπαρθένου Θεόκλας, τὴν Σελλεύκειαν καὶ μετεφέρθη ἔπειτα εἰς τὴν ἰδίαν τὴν μεγάλην Πόλιν, ποὺ ἦσαν ἕως τότε γνωστοὶ καὶ οἱ δύο διὰ τὰ ἄριστα καὶ τὰς ἔκανε ὀνομαστὰς διὰ τὰ χειρότερα. Πύργον τῆς Βαβέλ, ποὺ δίκαια ἐχώρισε τὰς γλώσσας (καὶ μακάρι νὰ τοὺς ἐχώριζε καὶ αὐτοὺς, διότι ἡ συμφωνία των ἐγένε διὰ κακῶν) εἴτε συνέδριον τοῦ ἸΚαϊάφα ποὺ κατεδίκασε τὸν Χριστόν, εἴτε κάτι παρόμοιον, πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν τὴν Σύνοδον ἐκείνην. Εἰς ὅλα ἐπροκάλεσε ἀνατροκὴν καὶ σύγχυσιν, κατήργησε τὴν ὀρθόδοξον καὶ παλαιὰν πίστιν, ποὺ ἀνεγνώριζε τὴν Τριάδα, τριγυρίζοντάς την μὲ χαράκωμα καὶ κλονίζοντάς μὲ σοφίσματα τὸ ὁμοούσιον καὶ ἄνοιξε τὴν θύραν εἰς τὴν ἀσεβειαν μὲ τὰς συμβιβαστικὰς διατυπώσεις¹⁸. Ἐπροφασίζοντο τὸν σεβασμὸν τῆς Γραφῆς καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀνεγνωρισμένων ὀνομάτων, ἐνῶ ἀληθινὰ ἐγκαθιστοῦσαν τὸν ἀντι-Γραφικὸν Ἀρειανισμὸν (ἡ ὁμοιότης μὲ τὰς Γραφὰς ἦτο δόλωμα διὰ τοὺς ἀπλουστέρους, ντυμένο ὅμως μὲ τὸν θώρακα τῆς ἀσεβείας). Ἐφτιαξαν μίαν εἰκόνα ποὺ βλέπει ὅλους ποὺ τὴν κοιτάζουν, ἕναν κοινὸν κόθορνον καὶ διὰ τὰ δύο πόδια, ἀνεμοδείκτην ποὺ πηγαίνει μὲ κάθε ἄνεμον. Ἐθεώρησαν ὡς νόμον τὸ νεόκοπον πανοῦργον κατασκευάσμα τους, τὴν ἐπινόησιν κατὰ τῆς ἀληθείας· ἐγέναν σοφοὶ εἰς τὸ νὰ προκαλέσουν κακόν, ἀμαθεῖς εἰς τὸ νὰ προκαλέσουν τὸ καλόν.

23. Ἀπὸ ἐδῶ προῆλθεν ἡ σοφιστικὴ κατάκρισις τῶν αἰρετικῶν, ποὺ τοὺς ἀπεκήρυξαν μὲ τὸν λόγον, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ πιθανοφάνειαν τὸ ἐγχείρημά τους, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως τοὺς ἐβόηθησαν νὰ ἐπικρατήσουν. Καὶ δὲν ἐκατηγόρησαν τὴν ὑπερβολικὴν ἀσεβειαν, ἀλλὰ τὴν γρα-

οὐ βέβηλοι τῶν δοσίων κριταί, καὶ ἡ καινὴ μίξις, ὄψις δημοσία, καὶ μουσικὰ προβλήματα, καὶ ἡ παράνομος τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις, καὶ οἱ μιθοδύμενοι συκοφάνται, καὶ ἡ ἐπὶ ρητοῖς κλοῖσι. Καὶ οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν θρόνων
 5 ἀδίκως· οἱ δὲ ἀντεισαγόμενοι, καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτούμενοι, ὥστερ τι ἄλλο τῶν ἀναγκαίων καὶ τὸ μέλαν ἔτοιμον, καὶ ὁ συκοφάντης ἐγγύς. Ὁ δὲ καὶ ἡμῶν τῶν ἀηγιήτων οἱ πλεῖστοι πεπόνθασι, διανοία μὲν οὐ πεσόντες, γράμματα δὲ παραχεθέντες, καὶ εἰς ἓν ἔλθόντες τοῖς
 10 πονηροῖς καὶ ἀμφοτέρω· καὶ τοῦ καπνοῦ γε, εἰ καὶ μὴ τοῦ πυρὸς μετασχόντες. Ὁ πολλάκις ἐδάκρυσα, ὁρῶν τὴν ἰστέχυσιν τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν νῦν ἐπαναστάνα διωγμὸν τῷ ὁρθῷ λόγῳ παρὰ τῶν προσηλαίων τοῦ Λόγου.

24. Τῷ ὄντι γάρ, Ποιμένες ἠφρονεύσαντο, κατὰ τὸ γε-
 15 γραμμένον, καὶ ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου, ἥσυχναν μερίδα ἐπιθυμητήν, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ λέγω, πολλοῖς ἰδρωσὶ καὶ σφαγλοῖς συνειλεγμένην, τοῖς πρὸ Χριστοῦ τε καὶ μετὰ Χριστόν, καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγάλοις τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν πάθεισι. Πλὴν γὰρ ὀλίγων ἄγαν, καὶ τοῦτοιον
 20 ὄσοι διὰ σμικρότητα παρερρίφησαν, ἢ διὰ ἀρετὴν ἀνιέθησαν, οὗς ἔδει σπέρμα καὶ ρίζαν ὑπολειφθῆναι τῷ Ἰσραήλ, ἵνα ἀναθάλη πάλιν, καὶ ἀναβιώσῃ ταῖς ἐπιτροχαῖς τοῦ Πνεύματος, πάντες τοῦ καιροῦ γέγονασι, ἰσοῦσιον ἀλλήλων διενεγκόντες, ὄσον τοὺς μὲν πρότερον, τοὺς δὲ ὕστερον τοῦτο
 25 παθεῖν καὶ τοὺς μὲν προαγωνιστὰς καὶ προσηλαίας γενέσθαι τῆς ἀσεβείας, τοὺς δὲ ταχθῆναι τὰ δεύτερα, ἢ φόβῳ κατασεισθέντας, ἢ χρεῖα δουλωθέντας, ἢ κολακεία δελεασθέντας, ἢ ἀγνοία κλαπέντας, τὸ μειριώτατον εἶ τῳ καὶ τοῦτο αὐταρ-
 30 περὶ γὰρ οὗχ αἱ αὐταὶ λέγοντων τε καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁρ-

πτήν διατύπωσιν πού μαρτυρεῖ ἀπιστίαν καί ἀπό ἐδῶ προ-
 ἤλθαν οἱ βέβηλοι κριταὶ τῶν Ὅσιων, ἡ καινούργια διένε-
 ξεις, τὸ δημόσιον θέαμα, αἱ μυστικαὶ προφυλάξεις καί ἡ πα-
 ράνομη ἐξέτασις τῆς ζωῆς, οἱ πληρωμένοι συκοφάνται, ἡ
 προκαθωρισμένη δίκη. Ἄλλοι ἐκδιώκονται ἀπὸ τὸν θρόνον
 ἄδικα καί ἄλλοι τὸν παίρνουν καί ἀπαιτοῦν τὴν ἰδιόγραφον
 ὁμολογίαν τῆς ἀσεβείας, ὡς τὸ πιὸ ἀπαραίτητον ἀπὸ ὅλα·
 τὸ μελάνι ἔτοιμον καί ὁ συκοφάντης κοντά. Πράγμα πού
 τὸ ἔπαθαν καί πολλοὶ ἀπὸ ἐμᾶς πού δέν ὑπεχωρήσαμεν·
 δέν ἤλλαξαν τὸ φρόνημά των, παρεσύρθησαν ὁμως ἀπὸ
 τὰς γραπτὰς ὁμολογίας καί ἔτσι εὐρέθησαν ἐνωμένοι μέ
 τοὺς διπλᾶ πονηροὺς· ἀπεδείχθησαν συνεργοὶ εἰς τὸν κα-
 πνὸν ἂν ὄχι εἰς τὴν φωτιάν. Πολλές φορές ἐδάκρυσα δι'
 αὐτό, βλέπων τὸ ἄπλωμα τῆς ἀσεβείας καί τὸν διωγμὸν
 πού ἐξεσηκώθη τώρα κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀπὸ τοὺς
 ἴπροστάτας τοῦ Λόγου.

Γ 24. Ἀληθινὰ οἱ ποιμένες περιεφρόνησαν, κατὰ τὸν λό-
 γον τῆς Γραφῆς, καί πολλοὶ ποιμένες κατέστρεψαν τὸ ἀμπέ-
 λι μου, ἐντρόπιασαν τὴν ποθητὴν μερίδα¹⁹, δηλαδὴ τὴν Ἐκ-
 κλησίαν τοῦ Θεοῦ, πού ἐσυγκροτήθη πρὸς χάριν μας ἔπει-
 τα ἀπὸ πολλοὺς ἰδρωτὰς καί θύματα πρὶν καί μετὰ τὸν Χρι-
 στὸν, καί μάλιστα μέ τὰ μεγάλα πάθη τοῦ Θεοῦ δι' ἡμᾶς.
 Ἐμειναν ἐξαιρετικὰ ὀλίγοι καί ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὅσοι παρε-
 μερίαθησαν διὰ τὴν ἀσημότητά τους ἢ ὅσοι ἀντεστάθησαν
 ἐξ αἰτίας τῆς ἀρετῆς των. Αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ μείνουν σπόρος
 καί ρίζα διὰ τὸν Ἰσραὴλ, διὰ νὰ βλαστήσῃ πάλιν καί ν' ἀ-
 ναπτυχθῇ μέ τὰς ἐπιδράσεις τοῦ Πνεύματος. Οἱ ἄλλοι ὅ-
 λοι ἔγιναν θύματα τῶν περιστάσεων μέ αὐτὴν τὴν διαφο-
 ρὰν μόνον μεταξὺ τους, ἄλλοι ἔγιναν ἐνωρίτερα καί ἄλλοι
 ἀργότερα. Ἄλλοι ἔγιναν οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς ἀσεβείας,
 πρωτοστάται, οἱ ἄλλοι ἔπιασαν τὴν δευτέραν γραμμὴν ἢ
 παραγμένοι ἀπὸ τὸν φόβον, ἢ δοῦλοι τῆς ἀνάγκης ἢ δε-
 λεασμένοι ἀπὸ τὴν κολακείαν ἢ παρασυρμένοι ἀπὸ τὴν
 ἄγνοιαν, πού εἶναι τὸ ὀλιγώτερον, ἂν τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν
 νὰ δικαιολογήσῃ κάποιον ἀπὸ ὅσους ἔχουν ἀναδειχθῇ προΐ-
 στάμενοι τοῦ λαοῦ.] Ὅπως δέν εἶναι ἰδία ἡ δύναμις τῶν

μαί, οὐδὲ ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, ἢ πρεσβυτέρων ἢ νεωτέρων, ἀλλ' ἔστι καὶ ἡλικιωῶν καὶ γενῶν οὐ μικρὸν τὸ διάφορον· οὕτως οὐδὲ ἀρχόντων ἢ ἀρχομένων. Τοῖς μὲν γὰρ τοῦ λαοῦ τάχα ἂν καὶ συγγινώσκουμεν τοῦτο πάσχουσιν, οὗς σώζει πολ-
 5 λάκις τὸ ἀθασάνιστον· διδασκάλῳ δὲ πῶς τοῦτο δώσομεν, δὲ καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ἐπανορθοῖ, ἄνπερ ἢ μὴ ψευδώνυμος; Πῶς γὰρ οὐκ ἄισπον, Ρωμαίων μὲν νόμον μηδενὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖναι, μηδ' ἂν σφόδρα ἢ τις ἀγροικίας καὶ ἀμαθέσιαιος, μηδὲ εἶναι νόμον τὸν βοηθοῦντα τοῖς πραιτομέ-
 10 νοις δι' ἀγνοίαν· τοὺς δὲ τῆς σωτηρίας ἀγνοεῖν μυσταγωγὸς τὰς τῆς σωτηρίας ἀρχάς, κἄν ἰάλλα τυγχάνωσι τῶν ἀπλουσιτέρων ὄντες, καὶ μὴ θαθεῖς τὴν διάνοιαν; Πλὴν ἔστι οὐγγνώμη τοῖς δι' ἀγνοίαν κατακολουθήσασιν. Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι καὶ ἀγχινοίας μεταποιούμενοι, δι' ἃς
 15 εἶπον αἰτίας, τῶν κρατούντων ἠτιθήθησαν, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας σκητὴν ἐπὶ πολὺ παίξαντες, ὡς ἐφάνη τι τῶν ἐλεγχόντων, καὶ κατηνέχθησαν;

25. Ἐπι μὲν ἅπαξ τὸν σῶραν καὶ τὴν γῆν σεισθήσεσθαι, τῆς Γραφῆς ἀκούω λεγομένης, ὡς δὴ τοῦτο παθόντων καὶ
 20 πρότερον οὕτω δηλουμένης, οἶμαι, τῆς ἐπιφανοῦς τῶν πραγμάτων καινοτομίας. Καὶ τὸν τελευταῖον σεισμόν Παύλῳ πιστευτέον λέγοντι, μὴ ἄλλον εἶναι ἢ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὴν τοῦδε τοῦ παντὸς μεταποίησιν καὶ μετάθεσιν εἰς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον. Τὸν δὲ νῦν τοῦτον
 25 σεισμόν οὐδενὸς ἐλάτιω τῶν προγεγενημένων ὑπολαμβάνω καθ' ὃν κινεῖται μὲν ἀφ' ἡμῶν ὅσον φιλόσοφον καὶ φιλόθεον, καὶ πρὸ καιροῦ τοῖς ἄνω πολιτευόμενον. Οἱ, κἄν ἰάλλα ὄσιν εἰρηνικοὶ τε καὶ μέτριοι, τοῦτό γε οὐ φέρουσιν ἐπιεικεῖς

20. Ἄγγ. 2, 7.

21. Ἐννοεῖ τὴν ταραχὴν παῦ ἐπροκάλεσαν αἱ Ἀρειανοὶ μὲ τὴν δοθήθειαν τοῦ Κωνσταντίας, μὲ τὰς συνεπειὰς παῦ ἐκθέτει πιὸ κάτω.

λεονταριῶν καὶ τῶν ἄλλων ζῶων, οὔτε ὁμοιάζουν οἱ ἄνδρες μέ τὰς γυναῖκας, καὶ οἱ ἡλικιωμένοι μέ τοὺς νέους, ἀλλ' ὅπως ὑπάρχει μεγάλη διαφορά ἀνάμεσα εἰς τὰς ἡλικίας καὶ εἰς τὰ γένη, ἔτσι ὑπάρχει καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς ἀρχομένους. Τοὺς λαϊκοὺς ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς συγχωρήσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, πού πολλές φορές ἔχουν τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἀκρισίας. Πῶς ὅμως νὰ παραχωρήσωμεν τὴν συγγνώμην καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον, πού καὶ τῶν ἄλλων τὴν ἄγνοιαν θεραπεύει, ἐάν θέβαια δέν εἶναι διδάσκαλος κατ' ὄνομα; Δέν εἶναι παράδοξον, νὰ μὴ ἔχη κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ ἀγνοῇ τὸν Ρωμαϊκὸν νόμον, ἀκόμη καὶ ἐάν εἶναι χωρικὸς καὶ ὀλότεια ἀνίδεος καὶ οὔτε νὰ ὑπάρχη νόμος πού ἐξαιρεῖ τὰ παραπτώματα ἀπὸ ἄγνοιαν τοῦ νόμου, οἱ μυσταγωγοὶ ὅμως τῆς σωτηρίας νὰ ἀγνοοῦν τοὺς ὅρους τῆς σωτηρίας; Δέν ἔχει σημασίαν ἐάν εἶναι εἰς τὰ ἄλλα ἀπλοῖ, χωρὶς ἀμαρτωλὸν βάθος σκέψεως. Μολαταῦτα ἄς δώσωμεν τὴν συγγνώμην μας εἰς ὅσους ἠκολούθησαν ἀπὸ ἄγνοιαν. Τί νὰ εἰπῇ ὅμως κανεὶς διὰ τοὺς ἄλλους, πού μολονότι διεκδικοῦν σοφίαν, ἐνικήθησαν ὡστόσο, διὰ τοὺς λόγους πού εἶπα, ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπεκράτησαν; Εἶχαν παίξει πολὺν καιρὸν τὸ θέατρον τῆς εὐσεβείας, ἀλλὰ μόλις ἐφάνησαν οἱ κριτικοὶ ἀμέσως ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὴν σκηνήν.

25. Ἀκούω ἀπὸ τὴν Γραφήν ὅτι ἄλλην μίαν φοράν, πρᾶγμα πού ἐπάθαμεν καὶ πρωτύτερα, θὰ σεισθῆ²⁰ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Δηλώνεται ἔτσι νομίζω ἡ λαμπρὰ μεταβολὴ τῆς ζωῆς καὶ ὁ τελευταῖος σεισμός, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν Παῦλον πού μᾶς λέγει ὅτι δέν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀλλαγὴν καὶ μετάθεσιν τοῦ σύμπαντος εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἡρεμίας καὶ τῆς σταθερότητος. Τὸν τωρινὸν ὡστόσο σεισμόν²¹ δέν τὸν θεωρῶ καθόλου μικρότερον ἀπὸ κανένα ἀπὸ τοὺς προηγουμένους, ἀφοῦ κάνει νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ ἐμᾶς ἄνδρες πνευματικοὶ καὶ φιλόθεοι, πού ζοῦν ἀπὸ παλαιὰ τὴν ζωὴν τοῦ οὐρανοῦ. Αὐτοὶ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις τῆς ζωῆς εἰρηνικοὶ καὶ μετρημένοι, δέν ἀνέχονται ὅμως ἐδῶ τέτοιαν ἐπιείκειαν, νὰ προδίδουν μέ

εἶναι, Θεὸν προδιδόναι διὰ τῆς ἡουχίας· ἀλλὰ καὶ λίαν εἶσιν ἐνταῦθα πολεμικοὶ τε καὶ δύσμαχοι (ιοιοῦτιον γὰρ ἡ τοῦ ζήλου θερμότης), καὶ θάτιον ἂν τι μὴ δέον παρακινήσαιεν. ἢ δέον παραλείπειεν. Συναπορρηγγυταὶ δὲ καὶ τῶν λαῶν οὐκ
 5 ἐλάχιστον, ὥσπερ ἐν δρομίων ἀγέλη, τοῖς προαναπιᾶσι συναπιᾶν, καὶ οὐδὲ νῦν ἔτι λήγει συνανιπιᾶμενον.

26. Τοῦτο Ἀθανάσιος ἡμῖν, ἕως παρῆν, ὁ σὺλος τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ γε ταῖς ἐπηρείαις τῶν πονηρῶν ὑπεχώρησεν. Ὡσπερ γὰρ οἱ φρούριόν τι τῶν καρτερῶν
 10 ἐξελεῖν βουληθέντες, ἐπειδὴν ἄλλως ἴδωσι δυσπρόσοιτον καὶ δυσάλωτον, ἐπὶ τὴν τέχνην χωροῦσιν· εἴτα τί; χρήμασιν, ἢ δόλω τὸν φρούραρχον ὑποσπᾶσάντες, οὕτως ἤδη σὺν οὐδενὶ πόνῳ καὶ τῆς φρουρᾶς ἐκράτησαν· εἰ θούλει δέ, ὥσπερ οἱ τῷ Σαμφῶν ἐπιβουλεύσαντες, τὴν κόμην πρότερον, ἐν ἣ τὴν ἰ-
 15 σόχην εἶχε, περιελόντες, τηνικαῦτα ὑπὸ χεῖρα τὸν Κριτὴν ἔλαβον, εἴτα ἐνέπαιζον ὄσα βουλομένοις ἦν, τῆς πρὶν τοῦ ἀνδρὸς δυναστείας ἀνίτροπα· οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀλλόφυλοι, τὸ ἡμέτερον κράτος ἐκποδῶν ποιησάμενοι, καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκείραντες, οὕτως ἤδη τοῖς τῆς
 20 ἀσεβείας ἐντεινύφων δόγμασι τε καὶ πράγμασι. Ταῦτη καὶ μεταλλάττει μὲν τὸν βίον ὁ τοῦ ἀντιθέτου ποιμένος θεβαιωτῆς καὶ προστάτης, κακὸν οὐ κακῆ βασιλείᾳ τὸ κεφάλαιον ἐπιθεῖς, καὶ ἀνόητα μεταγνοῦς, ὡς φασιν, ἐπὶ ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς, ἠνίκα εὐγγνώμων ἕκαστος τῶν ἐαυτοῦ κριτῆς,
 25 διὰ τὸ ἐκεῖ ἰδικασιήριον. Τρία γὰρ ταῦτα οἱ συνεγνωκῆναι κακά, καὶ τῆς ἐαυτοῦ βασιλείας ἀνάξια, τὸν τοῦ γένους φόνον, καὶ τὴν ἀνάσρησιν τοῦ Ἀποσιᾶτου, καὶ τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως· καὶ ταύταις συναπελθεῖν λέγεται ταῖς φωναῖς. Ἐξουσίαν δὲ αὐθις ὁ τῆς ἀληθείας λόγος λαμβάνει, καὶ
 30 παρρησίαν οἱ βιασθέντες αὐτόνομον, τοῦ ζήλου τὸν θυμὸν θήγοντος. Ὁ δὲ καὶ ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων ἔπαθε δῆμος, οἶος

τὴν ἡσυχίαν τοὺς τὸν Θεὸν ἴνονται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο φιλοπόλεμοι καὶ σκληροί. Τέτοια εἶναι ἡ θέρμη τοῦ Ζήλου, ἡμπορεῖ ἀμέσως νὰ προκαλέσῃ κάτι ποῦ δὲν πρέπει, ἢ νὰ παραλείψῃ κάτι. Συμπαρασύρεται ἀκόμη καὶ τοῦ λαοῦ ὄχι μικρὰ μερίδα, ὅπως σὲ κοπάδι πουλιῶν, ποῦ ἀκολουθοῦν ὅσα προηγοῦνται, καὶ τὸ ξεσῆκωμα τοῦ λαοῦ καὶ τώρα ἀκόμη δὲν σταματᾷ.

26. Αὐτὸ ἐστάθη δι' ἐμᾶς ὁ Ἀθανάσιος ἕως οὔτου ἦτο ἀνάμεσά μας ὁ στῦλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦτο πάλιν ὅταν ὑπεχώρησε μὲ τὰς ἐνεργείας τῶν πονηρῶν. Καθὼς ἐκεῖνοι ποῦ ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν ἓνα ἰσχυρὸν φρούριον, ὅταν ἀντιληφθοῦν ὅτι μὲ ἄλλον τρόπον εἶναι δύσκολον νὰ πλησιασθῇ καὶ νὰ καταληφθῇ, καταφεύγουν εἰς τέχνασμα καί, ἀφοῦ παρασύρουν τὸν φρούραρχον μὲ χρήματα ἢ μὲ δόλον, ἐξουδετερῶνουν τότε χωρὶς κανένα κόπον καὶ τὴν φρουράν. "Ἡ τοῦτο ἐάν θέλῃς ὀϊ ἐχθροὶ τοῦ Σαμφῶν, ἀφοῦ ἔκοψαν πρῶτα τὰ μαλλιά του, ὅπου εὐρίσκετο ἡ δύναμις του, τότε ἔβαλαν εἰς τὸ χέρι τὸν κριτὴν καὶ τοῦ ἔκαμαν ὄσους ἠθελαν περιπαιγμούς, ἀντιθέτους μὲ τὴν πρώτην δύναμίν του. "Ἐτσι καὶ οἱ ἀλλόφυλοι τῆς ἐποχῆς μας, ἀφοῦ ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν μέσῃ τὴν δύναμίν μας καὶ ἐξηυτέλισαν τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας, τότε πιά ἀπολαμβάνουν τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν καὶ διαγωγὴν των. Εἰς τὴν χαρὰν αὐτὴν ἀφήνει τὴν ζωὴν αὐτὴν ὁ ἐνισχυτὴς καὶ προστάτης τοῦ ἀντιθέτου ποιμένος θέτοντας κακὸν ἐπισφράγισμα εἰς ὄχι κακὴν βασιλείαν²². "Ὅπως λένε, μετενόησεν ἔστω καὶ ἀνώφελα εἰς τὰς τελευταίας του στιγμάς, ὅποτε γίνεται καθένας εἰλικρινῆς κριτὴς τῶν πράξεων του νιώθοντας κοντὰ τὸ δικαστήριον τοῦ οὐρανοῦ. Τρία σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ καταλογίζουσι ὡς ἀνάξια τῆς βασιλείας του, τὸν φόνον τῶν συγγενῶν, τὴν καισαροποιήσιν τοῦ ἀποστάτου καὶ τὸν νεωτερισμὸν εἰς τὴν πίστιν. Μὲ αὐτὴν τὴν ὁμολογίαν λένε ὅτι ἀπέθανεν. Ἀποκτᾷ μὲ τὴν σειρὰν του ἐξουσίαν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας καὶ θάρρος γνώμης αὐτοὶ ποῦ εἶχαν ὑποκύψει εἰς τὴν βίαν, καθὼς ὁ Ζήλος ἐθέρμαινε τώρα τὴν ψυχὴν των. Αὐτὸ δὲ ἔπαθε καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἀλεξανδρείας

ἐκεῖνος περὶ τοὺς ὕβριστάς, οὐκ ἐνεγκόντες τοῦ ἀνδρός τὴν ἀμετρίαν, καὶ διὰ τοῦτο ξένῳ μὲν θανάτῳ τὴν πονηρίαν, ξένη δὲ ὕβρει τὸν θάνατον σιηλιτεύσαντες. Ἴστε τὴν κάμηλον ἐκείνην, καὶ τὸν ξένον φόρτον, καὶ τὸ καινὸν ὕψος, 5 καὶ τὴν πρώτην περίοδον, οἶμαι δέ, καὶ μόνην, τὰ μέχρη καὶ τῶν τοῖς ὕβρυσιαῖς ἀπειλούμενα.

27. Ἐπεὶ δὲ ὁ τυφῶν τῆς ἀδικίας, ὁ τῆς εὐσεβείας φθορεὺς, ὁ τοῦ πονηροῦ πρόδρομος, ταύτην εἰσπράττειται τὴν δίκην, ἔμοι μὲν οὐκ ἐπαινετὴν (οὐ γὰρ ἂ παθεῖν ἐκεῖνον ἐ-
10 χροῖν, ἀλλ' ἂ ποιεῖν ἡμᾶς ἔδει σκοπεῖν), εἰσπράττειται δ' οὖν, ὀργῆς πανδήμου καὶ φορᾶς ἔργον γενόμενος· ἐπάνεισι μὲν ἐκ τῆς καλῆς ἐκδημίας ὁ ἀθλητῆς (οὕτω γὰρ ἐγώ, καλῶ τὴν ἐκείνου διὰ τὴν Τριάδα καὶ μετὰ τῆς Τριάδος φυγῆν), οὕτω δὲ ἀσμένους προσπίπτει τοῖς ἐν τῇ πόλει, καὶ μικροῦ
15 τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ, καὶ πανταχόθεν εἰς ταυτὸ συνδραμούσῃ, καὶ ἀπ' ἄκρου παντός, ἴν' οἱ μὲν φωνῆς Ἀθανασίου μόνης, οἱ δὲ τοῦ εἵδους ἐμφορηθῶσιν, οἱ δέ, ὁ περὶ τῶν ἀποσιύλων ἠκούσαμεν, τῇ οικίᾳ γοῶν ἁγιασθῶσι μόνη, καὶ τῷ κενῷ ὑπῶ τοῦ σώματος· ὥστε πολλῶν πολλάκις καὶ πολλοῖς ἤδη
20 γεγενημένων ἐκ τοῦ παντός χρόνου τιμῶν τε καὶ ὑπαντήσεων, οὐκ ἄχορσοι μόνον δημοσίοις καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκειῶν τοῖς ἐπιφανεσιτάτοις, μηδὲ μίαν ταύτης μνημονεύεσθαι πολυανθρωποτέραν καὶ λαμπροτέραν. Ἐν δὲ εἶναι ταύτη μόνον παραβάλλειν αὐτὸν Ἀθανάσιον, καὶ τὴν αὐτῷ προ-
25 τέραν συντεθεῖσαν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ταύτης εἰσόδῳ τιμῆν, ἡνίκα ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπανήει φυγῆς.

28. Φέρεται καὶ τοιοῦτός τις ἐπ' ἐκείνη τῇ τιμῇ λόγος· λεγέσθω γάρ, εἰ καὶ περιττότερος, οἷον ἡδυομά τι τῷ λόγῳ, καὶ ἄνθος εἰσόδιον. Εἰσὴλαντέ τις τῶν διουπάρχων μετ' ἐ-

23. Ὑπαινίσσεται τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου, πού τοῦ ἐπέβαλαν οἱ ἄλεξανδρινοὶ τὸν περιέφεραν διαμελισμένον ἐπάνω εἰς μίαν κάμηλον.

24. Ἐδῶ ὁ Γρηγόριος φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὸν Γεώργιον πού ἐθανάτωσαν οἱ Χριστιανοί.

25. Ἐγίνε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πού εἶχεν ὑποβάλει εἰς ἔξορίαν.

— ὅ,τι ἐκεῖνος σχετικὰ μέ τοὺς ὑβριστάς. Δέν ἠνέχθησαν τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δι' αὐτὸ ἐστιγμάτισαν μέ παράξενον θάνατον τὴν κακίαν καὶ μέ παράξενον προσβολὴν τὸν θάνατον. Γνωρίζετε τὴν καμήλαν ἐκεῖνην²⁸, τὸ παράξενον φορτίον, τὸ νέον ὕψος, τὴν πρώτην καὶ μοναδικὴν νομίζω περιφορὰν, πού τὰ ἔχουν ὡς ἀπειλάς ὡς τώρα δι' ὅσους ὑβρίζουν.

27. Καὶ ἀφοῦ ὁ ἀνεμοστρόβιλος τῆς ἀδικίας καὶ καταστροφεὺς τῆς πίστεως, ὁ πρόδρομος τοῦ πονηροῦ παίρνει αὐτὴν τὴν τιμωρίαν πού ἐγὼ βέβαια δέν τὴν ἐπικροτῶ — χρέος μας ἦτο νὰ προσέχωμεν, ὄχι τί ἔπρεπε νὰ πάθῃ ἐκεῖνος, ἀλλὰ τί νὰ πράξωμεν ἐμεῖς — τὴν παίρνει ὡστόσο ὡς μισθόν, ἀφοῦ ἔγινε παιγνίδι τῆς παλαικῆς ὀργῆς καὶ ὀρμῆς. Καὶ ὁ ἀθλητὴς ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν καλὴν ἐκδημίαν του, διότι ἔτσι ὀνομάζω ἐγὼ τὴν φυγὴν του πρὸς χάριν τῆς Τριάδος μέ τὴν χάριν τῆς Τριάδος. Γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν συναντᾷ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ σχεδὸν ὅλην τὴν Αἴγυπτον, πού ἐμαζεύθη εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ κάθε γωνίαν, ἄλλοι διὰ νὰ γεμίσῃ ἡ ἀκοή τους ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἄλλοι, διὰ νὰ γεμίσουν τὰ μάτια τους ἀπὸ τὴν ὄψιν του, καὶ ἄλλοι, ὅπως ἠκούσαμεν διὰ τοὺς Ἀποστόλους, νὰ ἀγιάσθουν ἀπὸ τὴν σκιάν του μονάχα καὶ τὸ νέο κοίταγμά του. Καὶ ἔτσι, ἐνῶ ἔχουν γίνῃ πολλὰς φορὰς κατὰ τοὺς περασμένους χρόνους εἰς πολλοὺς τιμητικαὶ ὑποδοχαί, ὄχι εἰς ἄρχοντας μόνον τῆς πολιτείας καὶ κληρικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς σημαντικούς ιδιώτας, οὔτε μία δέν ἀναφέρεται πῶς πολυάνθρωπη καὶ λαμπροτέρα ἀπὸ αὐτὴν. Μπορεῖς μονάχα νὰ τὴν παραβάλης μέ τὸν ἴδιον τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὴν προηγουμένην τιμητικὴν ἐκδήλωσιν μέ τὴν εὐκαιρίαν τῆς προηγουμένης εἰσόδου του²⁹, ὅταν ξαναγύριζεν ἀπὸ τὴν ἴδιαν καὶ διὰ τοὺς ἰδίους λόγους φυγὴν.

28. Διηγοῦνται καὶ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον διὰ τὴν ὑποδοχὴν ἐκεῖνην, πού ἐάν καὶ ὄχι ὀλοτέλα ἀπαραίτητον, τὸ ἀναφέρω ὡσάν ἓνα στολίδι τοῦ λόγου, λουλούδι ριγμένο εἰς τὰ εἰσόδιά του. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴν ἐκεῖνην, ἔκαμε τὴν εἰσόδὸν του εἰς τὴν πόλιν κάποιος ἀπὸ τοὺς

κείνην τὴν εἴσοδον, Ἡμέτερος οὖτος ἦν· Καππαδόκης γάρ, καὶ τῶν πάντων. Τὸν Φιλάργριον ἐκείνον οἶδ' ὅτι πάντες ἀκούετε. Καὶ τὸ φίλιτρον, οἶον οὐκ ἄλλο, καὶ περὶ ἄλλον, καὶ ἡ τιμὴ κατὰ τὸ φίλιτρον, ἵνα μικρῷ λόγῳ παρασιήσω τὸ πᾶν
 5 γνώρισμα· ὃ καὶ ἡ ἀρχή, προσθεῖα τε τῆς πόλεως καὶ ψήφῳ τοῦ βασιλέως, ἀπὸς ἐγχειρισθεῖσα. Τούτων οὖν ἵνα τοῦ δήμου, ὃ φανῆται τὸ πλῆθος ἀπειρον, καὶ οἶόν τι πέλυτος οὐχ ὀρίζον τοῖς ὀφθαλμοῖς, πρὸς ἵνα λέγεται τῶν ἐαυτοῦ συνήθων καὶ φίλων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις, εἰπεῖν· «Εἰπέ μοι, ὃ θέλιτε· Ἦδη ποτὲ τεθέσθαι
 10 δῆμον ἰσοοῦτον καὶ οὖτως ἔμψυχον, ἐφ' ἑνὸς ἀνθρώπου τιμῆς χυθέντα; —Οὐ», φάσαι τὸν νεανίαν· «ἀλλ' ἐμοὶ μὲν δόξαί, μηδ' ἂν ἀπὸς ταύτης τυχεῖν Κωνοιάντιος· ὡς τοῦ ἀκροαίου τῆς τιμῆς δηλουμένου διὰ τοῦ βασιλέως». Καὶ τὸν γελάσαντα μάλα κομψὸν καὶ ἠδύ· «Τί τοῦτο ἔφη», εἰπεῖν, «ὡς δὴ τι λέγων μέγα καὶ θαυμασιόν; Μόλις ἂν οἶμαι καὶ Ἀθανάσιον οὖτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν»· καὶ ἅμα ὄρκον ἵνα προσθεῖναι τῶν ἐπιχωρίων εἰς τὴν τοῦ λόγου θεβαίωσιν. Ἐβούλετο δὲ ὁ λόγος αὐτῷ, ὃ καὶ ὑμῖν οἶμαι δῆλον, καὶ βασιλέως αὐ-
 20 τοῦ ἔμπροσθεν ἄγειν τὸν νῦν εὐφημούμενον.

29. Τοσοῦτον ἦν παρὰ πᾶσι τὸ τοῦ ἀνδρὸς τοῦτου σέβας· καὶ ἰσοαύτη τῆς μνημονευομένης εἰσόδου νῦν ἡ κατάπληξις. Κατὰ γὰρ γένη, καὶ ἡλικίας, καὶ τέχνης διαιρεθέντες, (φιλοῦσι γὰρ μάλιστα ἡ πόλις αὕτη οὕτω διασκευάζεσθαι, διαν
 25 τινὶ πλέκωσι τιμὴν δημοσίαν πῶς ἂν παρασιήσασθαι τῷ λόγῳ τὸ μέγα ἐκεῖνο θέαμα;) ποιαμὸς ἦσαν εἰς, ποιητοῦ δὲ ἦν ἄρα καὶ τὸν Νεῖλον εἰπεῖν, τὸν χρυσορροβαν ὄντως καὶ εὐσταχυν, ἔμπροσθεν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν Χαιρέου ρέοντα, ἡμεροσίαν ὁδὸν οἶμαι, καὶ περαιτέρω. Δότε μοι μικρὸν ἔτι

διὰ δευτέραν φοράν ὑπάτους. Ἦτο ἰδικός μας, Καππαδόκης ἀπὸ τοὺς σημαίνοντας, ἔχετε δὲ ὅλοι ἀκούσει διὰ τὸν Φιλάγγριον ἐκείνον καὶ τοῦ δείχνετε τὴν ἀγάπην σας, διὰ κανένα ἄλλον ὄσην δι' αὐτὸν καὶ ἀνάλογος μὲ τὴν ἀγάπην καὶ ἡ τιμὴ, διὰ νὰ κλείσω εἰς σύντομον λόγον τὴν προσωπικότητά του. Εἰς αὐτὸν ἡ ἐξουσία ἐδόθη διὰ δευτέραν φοράν μὲ πρεσβειαν τῆς πόλεως καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως. Κάποιος ἀπὸ τοὺς δημότας λοιπὸν τότε, πού τοῦ ἐφαινόταν τὸ πλῆθος ἄπειρον καὶ σὰν μία θάλασσα, πού δὲν ἤμποροῦσαν τὰ μάτια νὰ τὴν περιλάβουν, ἐγύρισε καὶ εἶπεν εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς φίλους του — πρᾶγμα συνηθισμένον εἰς παρομοίας περιπτώσεις· Εἶπέ μου, εἶδες ποτὲ ἕως τώρα τόσον κόσμον καὶ ἔτσι ζωντανόν, πού νὰ ἔχη ξεχυθῆ διὰ νὰ τιμήσῃ ἓνα ἄνθρωπον; Ὁχι, εἶπε ὁ νέος. Νομίζω ὅτι μήτε ὁ Κωνστάντιος δὲν θὰ ἐδέχετο τέτοιας τιμᾶς· διότι τὸ ἀνώτατον τιμώμενον πρόσωπον εἶναι ὁ βασιλεύς. Ἐκεῖνος ἐγέλασε νόστιμα καὶ ἱκανοποιημένα. Τί εἶναι αὐτὰ πού λέγεις, τοῦ εἶπε. Καὶ νομίζεις πῶς εἶπες κάτι σπουδαῖον καὶ θαυμαστόν. Ἀκόμα καὶ ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας μόλις καὶ θὰ ἠξιῶνετο μιᾶς τέτοιας ὑποδοχῆς καὶ ἔκαμεν ἓνα ὄρκον ἀπ' αὐτοὺς πού κάνουν οἱ ἐντόπιοι, διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν λόγον του. Ὁ λόγος του ἤθελε νὰ εἰπῇ ὅ,τι, νομίζω, ὅλοι καταλαβαίνομεν· νὰ θέσῃ εἰς πῶς πρῶτην καὶ ἀπὸ τὸ βασιλέα μοῖραν αὐτὸν πού τώρα ἐγκωμιάζομεν.

29. Τόσος ἦτο ὁ σεβασμὸς ὅλων πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτὸν καὶ τόσον θαυμασμὸν ἐπροκάλεσε ἡ ὑποδοχὴ πού ἀναφέρομεν. Ἦσαν χωρισμένοι κατὰ φύλον, κατὰ ἡλικίας καὶ τέχνας (ἀρέσει εἰς τὴν πόλιν ἢ διάταξις αὐτῆ, ὅταν ἀποδίδῃ εἰς κάποιον δημοσίας τιμᾶς) καὶ πῶς νὰ σᾶς παραστήσω μὲ τὸν λόγον μου τὸ μοναδικὸν ἐκείνο θέαμα; Ὅλοι αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν ἓνα ποταμὸν καὶ ἐάν ἦτο κανένας ποιητῆς, ἤμποροῦσε νὰ παρομοιάσῃ τὸ πρᾶγμα μὲ τὸν Νεῖλον, τὸν χρυσορροῖα καὶ γονιμοποιόν, νὰ κυλᾷ ἀντίθετα ἀπὸ τὴν πόλιν πρὸς τὴν παλαίστρα τοῦ Χαιρέα, μιᾶς ἡμέρας δρόμον, νομίζω, καὶ περισσότερον. Ἀφήσατέ με ὀλίγον νὰ χα-

ἐντροφῆσαι τῷ διηγῆματι. Ἐκείσε γάρ εἰμι, καὶ οὐδὲ ἀπα-
 χθῆναι τὸν λόγον τῆς τελειῆς ἐκείνης ράδιον. Πῶλος μὲν
 ἦγεν αὐτὸν (καὶ μή μοι τῆς ἀπονοίας μέμνησθε), ὡς μικροῦ
 τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν ὁ πῶλος ἐκείνος (εἴτ' οὖν ὁ ἐξ ἐθνῶν ἰα-
 5 ὅς, ὃν εὖ ποιῶν ἐπιβαίνει, τῶν τῆς ἀγνοίας δεσμῶν λυόμε-
 νον, εἴτε τι ἄλλο θούλειαι παραδηλοῦν ὁ λόγος). κλάδοι δὲ
 αὐτὸν ὑποδέχονται, καὶ σιρώσεις ἱματίων πολυανθῶν καὶ
 ποικίλων προοριπτιουμένων τε καὶ ὑποοριπτιουμένων ἐνιαυ-
 θα μόνον ἀτιμασθέντος τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πολυτελοῦς, καὶ ἰδ-
 10 ὖσον μὴ ἔχοντος. Εἰκῶν καὶ αὐτῆ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ,
 καὶ οἱ προσδοῶντες, καὶ οἱ προχορευόντες· πλὴν ὅσον οὐ παί-
 δων δμιλος μόνον τὸ εὐφημοῦν ἦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γλῶσσα
 σύμφωνος καὶ ἀντίθετος, νικᾷν ἀλλήλους ἐπειγομένων. Ἐῶ
 γάρ λέγειν κράτους πανδήμους, καὶ μύρων ἐκχύσεις, καὶ
 15 παννυχίδας, καὶ πᾶσαν φωτὶ καταστραπιομένην τὴν πόλιν,
 καὶ δημοσίας ἐσιτιάσεις καὶ οἰκιδίας, καὶ ὄσοις αἱ πόλεις
 τὸ φαιδρὸν ἐπισημαίνουσι· ἃ τότε μεθ' ὑπερβολῆς ἐκείνω,
 καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐχαρίζοιτο. Οὕτω τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁ
 θανμάσιος ἐκείνος, καὶ μετὰ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς
 20 πανηγύρεως.

30. Ἐὰρ οὖν ἐβίω μὲν, ὥσπερ εἰκὸς τοὺς λαοῦ τοσοῦτου
 προσησομένους; ἐδίδαξε δέ, οὐχ ὡς θεβίωκεν; ἠγῶνισται
 δέ, οὐχ ὡς ἐδίδαξεν; ἐκινδύνευσε δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ λόγου
 τινὸς ἠγῶνισμένων ἐλάτιω; τειλίμηται δὲ ὧν ἠγῶνισται μετ-
 25 ὄν; κατήσχυνε δέ τι τῶν τῆς εἰσόδου μετὰ τὴν εἴσοδον; Οὐ-
 δαμῶς. Πάντα δὲ ἀλλήλων ἐχόμενα, ὥσπερ ἐν λύρα μιᾷ,
 καὶ τῆς αὐτῆς ἀρμονίας, ὁ θῆλος, ὁ λόγος, οἱ ἀγῶνες, οἱ
 κίνδυνοι, τὰ τῆς ἐπανόδου, τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Ὅμοῦ
 τε γάρ τὴν Ἐκκλησίαν καταλαμβάνει, καὶ οὐ πάσχει ταυτὸν
 30 τοῖς δι' ἀμετρίαν ὀργῆς τυφλώτιστοι, καὶ ὁ τι ἂν παραπέση,
 τοῦτο πρῶτον περιωθοῦσιν ἢ παίουσι, κἂν τι τῶν φειδοῦς

ρῶ τὴν ἀφήγησίν μου. Εἶμαι παρῶν ἐκεῖ καὶ εἶναι δύσκολον νὰ ἀπομακρύνω τὸν λόγον μου ἀπὸ τὴν τελετὴν ἐκείνην. Ἐνα πουλάρι τὸν ἔφερε (μὴ μοῦ κατηγορεῖτε τὴν ἀφέλειαν) ὅμοια μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔφερε τὸν Ἰησοῦν, ἐννοῶ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ποῦ καλὰ κάνει ὁ ἱεράρχης καὶ κάθεται εἰς τὴν ράχην του, καθὼς εἶναι ἐλευθερωμένον ἀπὸ τὰ δεσμά τῆς ἀγνοίας, εἴτε ὅ,τι ἄλλο θέλει νὰ δηλώσῃ ὁ λόγος. Μὲ κλαδιὰ τὸν ὑποδέχονται, τοῦ ἀπλώνουν ροῦχα λουλουδάτα καὶ πολύχρωμα, ποῦ τὰ ρίχνουν ἐμπρὸς καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Ἐδῶ μόνον ἔχασε τὴν ἀξίαν του τὸ πολυτελές καὶ ἀκριβόν. Εἶναι καὶ αὐτὸ μία εἰκὼν τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτοὶ ποῦ ξεφώνιζαν μπροστά καὶ ἐχόρευαν, ἦσαν σχεδόν ὅπως ὁ ὄμιλος τῶν παιδιῶν ποῦ τοὺς εὐφημοῦσαν, καθένας συνηγωνίζετο τὸν ἄλλον καὶ ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ τὸν περάσῃ. Δὲν ἀναφέρω τὸ παλλαϊκὸν βοητόν, τὰ ἀρώματα ποῦ ἐσκόρπιζαν, τὰς ὀλονυχτίας, τὴν πόλιν ποῦ ἤστραπτεν ὀλόκληρη ἀπὸ τὸ φῶς, τὰ δημόσια συμπόσια καὶ τὰ ἰδιωτικά, τὰς ἐκδηλώσεις ποῦ διαλαλοῦν τὴν χάριν τῆς πόλεως, ποῦ ἐγίνοντο μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν εἰς ἐκεῖνον καὶ ἴσως ὄχι μὲ τρόπον ποῦ ἔπρεπεν. Ἐτσι ὁ θαυμάσιος ἱεράρχης ξαναβρίσκει τὴν πόλιν του, μέσα εἰς ἓνα τέτοιο πανηγύρι.

30. Δὲν ἐζήσῃ τάχα, ὅπως πρέπει νὰ Ζοῦν ὅσοι γίνονται προϊστάμενοι τόσο λαοῦ; Καὶ δὲν ἐδίδαξεν ὅπως ἐζήσῃ; Καὶ δὲν ἠγωνίσθη ὅπως ἐδίδαξεν; Ἐκινδύνευσεν μήπως ὀλιγώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ποῦ ἠγωνίσθη διὰ τὸν Λόγον; Ἐτιμήθη μήπως ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι ἠγωνίσθη; Οἱ μετὰ τὴν ὑποδοχὴν πράξεις του δὲν ἦσαν ἀνάλογαι μὲ τὰς τιμὰς τῆς ὑποδοχῆς του; Καθόλου. Ὅλα ἦσαν ἡρμονισμένα μετὰξὺ τους, ὅπως εἰς λῦραν, ταιριασμένα εἰς τὸν ἴδιον τόνον, ὁ βίος, ὁ λόγος, οἱ ἀγῶνες, οἱ κίνδυνοι, τὰ περιστατικὰ τῆς ἐπιστροφῆς, τὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν. Ἐχει εἰς τὴν διάθεσίν του ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν παθαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ ὄσους εἶναι τυφλοὶ ἀπὸ ἀπέραντον πάθος καὶ ὅ,τι εὗρεθῇ πρῶτον ἐμπρὸς των, ἐπειδὴ τοὺς κυριεῖει ὁ θυμός, αὐτὸ πρῶτοι κλωτσοῦν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ,

ἀξίων ὃν τύχοι, τοῦ θυμοῦ δυνασιεύοντος. Ἀλλὰ τοῦτο μά-
 λιστα εὐδοκιμήσεως αὐτῷ καιρὸν εἶναι νομίσας (ἐπειδὴ τὸ
 μὲν πάσχον κακῶς, ἀεὶ μειριώτερον· τὸ δὲ ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ
 ἀντιδρᾶν, ἀκραιέστερον), οὕτω πράως καὶ ἡπίως τὰ τῶν
 5 λευπηκότων μεταχειρίζεται, ὡς μηδὲ αὐτοῖς ἐκείνοις, εἰ
 οἶόν τε τοῦτο εἰπεῖν, ἀηδῆ γενέσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπάνοδον.

31. Καθαίρει μὲν γε τὸ ἱερὸν τῶν θεοκαπήλων, καὶ χρι-
 στευμένων, ἵνα καὶ τοῦτο τῶν Χριστοῦ μιμήσῃται· πλὴν ὅσον
 οὐ φραγγελίῳ πλεκτῷ, λόγῳ δὲ πιθανῷ τοῦτο ἐργάζεται·
 10 καταλλάττει δὲ τὸ σιασιάζον πρὸς τε αὐτὸ καὶ ἑαυτὸ, οὐδενὸς
 τῶν συναγόντων προσδεηθεὶς· λύει δὲ τοῖς ἡδικημένοις
 τὰς τυραννίδας, οὐδὲν διελὼν τοὺς τῆς ἑαυτοῦ μερίδος,
 καὶ τῆς ἐναντίας· ἀνίστησι δὲ πεπωκότα τὸν λόγον· παρη-
 σιάζεται δὲ ἡ Τριάς πάλιν, ἐπὶ τὴν λυχρίαν τεθεῖσα, καὶ
 15 λαμπρῷ τῷ φωτὶ τῆς μιᾶς θεότητος ταῖς πάντων ψυχαῖς
 ἐνασιράπτουσα. Νομοθετεῖ δὲ τῇ οἰκουμένῃ πάλιν· ἐπιστρέφει
 δὲ πρὸς ἑαυτὸν πᾶσαν διάνοιαν, τοῖς μὲν ἐπισιέλλων, τοὺς
 δὲ καλῶν· ἔστι δὲ οὗς καὶ ἀκλήτους προσιόντας σοφίζων,
 πᾶσι δὲ νόμον ἕνα προθεῖς τὸ θούλεσθαι· καὶ γὰρ τοῦτο μόνον
 20 ἐξήρκει πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος. Ἐν κεφαλαίῳ δὲν εἰ-
 πεῖν, δύο λίθων μιμεῖται φύσεις ἐπαινουμένων. Γίνεται γὰρ
 τοῖς μὲν παύουσιν ἀδάμας, τοῖς δὲ σιασιάζουσι μαγνήτις,
 ἀρρήτῳ φύσεως βία τὸν σίδηρον ἔλκουσα, καὶ τὸ σιερρόβια-
 τὸν ἐν ὕλαις οἰκειουμένην.

25 32. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔμελλε ταῦτα οἴσειν ὁ φθόνος, οὐδὲ
 τὴν Ἐκκλησίαν ὀρῶν ἀνέξεσθαι πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς δόξης,
 καὶ τῆς παλαιᾶς ὑγιείας, ἰάχιστα τοῦ διεσιῶτος συννυλω-
 θέντος, ὥσπερ ἐν σώματι. Διὰ τοῦτο ἐπανίστησιν αὐτῷ τὸν
 συναποσιάτην ἑαυτῷ βασιλέα, καὶ τὴν κακίαν δμοτίμον, χροῖω
 30 μόνῳ λειπόμενον· ὃς πρῶτος Χριστιανῶν βασιλέων κατὰ
 Χριστοῦ μανεῖς, καὶ ὃν ὥδινε πόρρωθεν ἐν ἑαυτῷ βασιλί-

ἀκόμη καὶ ἐὰν τύχη νὰ εἶναι κάτι πού ἀξίζει. Ἐθεώρησε ὅτι ἦτο προπάντων εὐκαιρία ἀρετῆς· ἐπειδὴ ὅποιος κακοπαθεῖ εἶναι πάντοτε προσεκτικός, ἐνῶ ὅποιος ἔχει ἐξουσίαν γίνεται περισσότερο ἀσυγκράτητος. Μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν δείχνει πραότητα καὶ ἀπλότητα εἰς ὅσους τὸν ἐλύπησαν, ὥστε ἀκόμη καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ εἰποῦν ὅτι τοὺς ἔγινε δυσάρεστη ἢ ἐπιστροφή του.

31. Καταργεῖ βέβαια τὸν ναὸν τῶν θεοκαπήλων καὶ τῶν Χριστεμπόρων, διὰ νὰ μιμηθῆ καὶ εἰς τοῦτο τὸν Χριστόν, ὄχι ὅμως μὲ τὸ πλεκτόν φραγγέλιον· τὸ ἐπιτυχάνει μὲ τὸν πειστικὸν λόγον του. Συμφιλιώνει τοὺς στασιαστὰς μεταξὺ τους καὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ χωρὶς νὰ χρειασθῆ κανένα μεσολαβητὴν. Ἀποκαθιστᾷ τοὺς ἀδικημένους χωρὶς νὰ κάνη διάκρισιν ἀνάμεσα εἰς τὴν μερίδα του καὶ εἰς τὴν ἀντίθετον. Ἀνορθώνει τὸ κήρυγμα πού εἶχε πέσει. Ἀκούεται θαρραλέα τὸ κήρυγμα τῆς Τριάδος καὶ τοποθετεῖται αὐτὴ πάλιν εἰς τὴν λυχνίαν καὶ μὲ τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς μιᾶς θεότητος ἀστραποβολεῖ εἰς τὰς ψυχὰς ὄλων. Θέτει πάλιν νόμον εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην, στρέφει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του κάθε ψυχὴν. Εἰς ἄλλους μὲ ἐπιστολάς, εἰς ἄλλους μὲ τὴν διδαχὴν, μερικοὶ ἔρχονται ἀπρόσκλητοι καὶ ἀκοῦν τὰς συμβουλὰς του, προβάλλων μοναδικὸν νόμον τὴν προαίρεσιν, διότι αὐτὴ μόνον φθάνει διὰ τὴν ἐπιδίωξιν τοῦ καλυτέρου. Μὲ δύο λόγια, μιμεῖται δύο φημισμένας πέτρας. Εἰς ὅσους τὸν κτυποῦν γίνεται διαμάντι καὶ διὰ ὅσους στασιάζουν μαγνήτης, πού μὲ ἀνείπωτον φυσικὴν δύναμιν ἔλκει τὸν σίδηρον καὶ κάνει ἰδικὸν του τὸ πιὸ στερεὸν ὕλικόν.

32. Δὲν ἦτο νὰ τὰ ὑποφέρη αὐτὰ ὁ φθόνος διὰ πολὺ, οὔτε νὰ βλέπη τὴν Ἐκκλησίαν νὰ δέχεται τὸν Ἀθανάσιον καὶ νὰ κλείνη σύντομα ἢ πληγὴ τῆς διχονοίας ἐπάνω εἰς τὴν ἰδίαν πίστιν καὶ τὴν ἰδίαν παλαιὰν ὑγείαν. Δι' αὐτὸ ἐσηκώνει ὁ φθόνος ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου τὸν σύμμαχον εἰς τὴν ἀποστασίαν βασιλέα, τὸ συνώνυμον τῆς κακίας³⁹, πού ἦτο μόνον εἰς τὸν χρόνον ἀργοπορημένος. Πρῶτος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς ἐλύσσαξε κατὰ τοῦ

σπον τῆς ἀσεβείας ἀναρρήξας ἀθρώως, ἐπειδὴ καιρὸν ἔλαβεν,
 ὁμοῦ τε αὐτοκρατίωρ ἀναδείκνυται, καὶ κακῶς μὲν περὶ τὸν
 πσιτεύσαντα βασιλέα τὰ βασιλεία γίνεται, κακίων δὲ περὶ
 τὸν σεσακρία Θεὸν καὶ διωγμὸν ἐννοεῖ τῶν πρόποτε γενομέ-
 5 νων ἀπανθρώπων, ὅσω τὸ πιθανὸν τῇ τυραννίδι μίξας
 (ἐφθόνει γὰρ τοῖς πάσχουσι καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἄθλοις τιμῆς),
 ἀμφίβολον ἐποιεῖ καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας φιλότιμον· τὰς ἐν
 τοῖς λόγοις σιροφὰς καὶ πλοκάς ἐπὶ τὸν τρόπον μετενεγκών,
 ἢ, τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ τρόπου, καὶ περὶ ἐ-
 10 κείνα σπουδάσας, καὶ τὸν ἔνοικον αὐτῷ πονηρὸν τῆς πολυτε-
 χνίας μιμούμενος. Ὅστις μικρὸν μὲν ἔργον ἐνόμισεν εἶναι
 τὸ πᾶν τῶν Χριστιανῶν παρασιήσασθαι γένος· μέγα δὲ τὸ
 Ἀθανασίου κρατῆσαι, καὶ τῆς ἐκείνου περὶ τὸν λόγον ἡμῶν
 δυνάμεως. Καὶ γὰρ εἴωρα μηδὲν ὄν αὐτῷ πλέον τῆς καθ’
 15 ἡμῶν ἐπινοίας, διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ ἀντί-
 θεσιν· αἰεὶ τοῦ κενουμένου Χριστιανῶν ἀναπληρουμένου, διὰ
 τῆς Ἑλληνικῆς προσθήκης, καὶ τῆς ἐκείνου συνέσεως, ὃ καὶ
 παράδοξον. Ταῦτι’ οὖν ἐννοῶν, καὶ ὁρῶν ὃ δεινὸς ἐκεῖνος
 παραλογιστῆς καὶ διώκτης, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ πλάσματος ἔτι μέ-
 20 νει καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀνελευθερίας· ἀλλὰ τὴν πονηρίαν γυ-
 μνάσας, φανερῶς ὑπερορῶζει τὸν ἄνδρα τῆς πόλεως. Ἔδει
 γὰρ ἱεροὶ παλαίσμασι τὸν γεννάδα νικήσασα, τελείας τυχεῖν
 καὶ τῆς ἀναρρήσεως.

33. Μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Πέρσαις μὲν ἡ δίκη δοῦσα
 25 τὸν ἀλιτήριον, ἐκεῖ δικάζει καὶ βασιλέα φιλότιμον παρα-
 πέμπασα, νεκρὸν ἐπανάγει, μηδὲ ἐλευόμενον ὡς δὲ ἐγώ
 τινός σοι ἤκουσα, μηδὲ τῷ τάφῳ προσλαμβανόμενον, ἀλλ, ὑπὸ
 τῆς σεισθέλης δι’ αὐτὸν γῆς ἀποσειόμενον καὶ ἀναθρασό-
 μενον προσίμιον, οἴμαι, τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως. Ἀνίσταται δὲ

27. Ὁ Ἀθανάσιος ὑπέστη τρεῖς ἐξορίας· μίαν ἐπὶ Κωνσταντίνου,
 ἄλλην ἐπὶ Κωνσταντίου καὶ τρίτην ἐπὶ Ἰουλιανοῦ.

Χριστοῦ καὶ ἀφοῦ ἔφερεν εἰς τὸ φῶς ξαφνικὰ τὸν βασιλίσκον, τὸ φίδι τῆς ἀσεβείας πού ἐκοιλοπονοῦσεν ἀπὸ καιρὸν μέσα του, γίνεται ἀμέσως αὐτοκράτωρ καὶ φανερώνεται ἀχάριστος εἰς τὸν βασιλέα, πού τοῦ ἐνεπιστεύθη τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα καὶ χειρότερος ἔναντι τοῦ Θεοῦ πού τὸν ἔσωσε. Σκέπτεται διωγμὸν, τὸν πιὸ ἀπάνθρωπον ἀπὸ ὅσους εἶχαν γίνει ἕως τότε. Ἐφθονοῦσεν ἐκείνους πού ἐβασανίζοντο ἀκόμη καὶ διὰ τὴν τιμὴν πού ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ μαρτύριά τους. Τὸ πιστευτὸν τὸ ἔκανε μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τυραννίας του ἀμφίβολον, καθὼς καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῆς ἀνδρείας, τὴν πλοκὴν καὶ τὴν τέχνην τοῦ λόγου, ἀφοῦ τὰ προσήρμοσεν εἰς τὸν τρόπον του ἢ νὰ εἰποῦμε τὸ πιὸ ἀληθινὸν ἀφοῦ τὰ εἶδεν ὅλα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του σκοπιὰν καὶ ἐμιμήθη τὸν πονηρὸν πού ἐκατοικοῦσε μέσα του. Ἐθεώρησε πὼς ἦταν ἀσήμαντον πρᾶγμα νὰ ἔχη κοντά του τὸ σύνολον τῶν Χριστιανῶν, ἐνῶ ἦτο σπουδαῖον νὰ νικήσῃ τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χριστιανικοῦ του λόγου. Παρετήρησε, ὅτι τίποτε δὲν ἦτο σημαντικώτερον δι' αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἰδικὸν μας ζήτημα, ἀπὸ ἀφορμὴν τὴν ἀντίστασιν καὶ ἐπίθεσιν τοῦ Ἀθανασίου, καθὼς τὸ κενὸν πού παρουσιάζετο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἀνεπληροῦτο ἀπὸ ἐλληνικὴν προσθήκην καὶ ἀπὸ τὴν σύνεσιν ἐκείνου. Πρᾶγμα παράδοξον. Αὐτὰ ἐσκέπτετο ὁ φοβερός ἐκείνος παραλογιστῆς καὶ διώκτης, καὶ δὲν μένει οὔτε εἰς τὴν προσποίησιν καὶ εἰς σκεπασμένην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀποκαλύπτει τὴν κακίαν του καί, ἀνοικτὰ πιά, διώχνει τὸν ἱεράρχην ἀπὸ τὴν πόλιν. "Ἐπρεπε νὰ νικήσῃ εἰς τρία" ἀγωνίσματα ὁ γενναῖος διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ ἀνάρρησίς του.

33. Δὲν ἐπέρασε πολὺ διάστημα καὶ ἡ Δίκη, ὅταν εἶδε τὸν ἀλιτήριον εἰς τὴν χώραν τῶν Περσῶν, ἐκεῖ τὸν δικάζει καὶ ἐνῶ τὸν κατευώδωσεν ἐκεῖ βασιλέα φιλόδοξον, τὸν ἐπαναφέρει νεκρὸν πού μήτε πού τὸν εὐσπλαχνίζετο κανεὶς. Καί, ὅπως ἤκουσα ἐγὼ ἀπὸ κάποιον, μήτε ὁ τάφος δὲν τὸν ἐδέχετο, ἀλλὰ τὸν ἐπετοῦσεν ἔξω ἢ γῆ συγκλονισμένη ἀπὸ σεισμόν ἐξ αἰτίας του, ἀν ἀπόβρασμα, καὶ αὐτὸ ἦτο, νομίζω, ὁ πρόλογος τῆς ἐκεῖ τιμωρίας του. Ἀνε-

βασιλεὺς ἕτερος, οὐκ ἀναιδῆς τῷ προσώπῳ κατὰ τὸν προει-
 ρημένον, οὐδὲ τοῖς πονηροῖς ἔργοις καὶ ἐπισιτάταις ἐκθλίβων
 τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσεβῆς τε καὶ ἡμερος· ὅς, ἵνα
 ἀρτίστην ἐαυτῷ κατασιήσῃται τὴν τῆς βασιλείας κρηπίδα, καὶ
 5 ὅθεν δεῖ, τῆς εὐνομίας ἄρξῃται, λύει μὲν τοῖς ἐπισκόποις τὴν
 ἐξουσίαν, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν, καὶ πρὸ πάντων τῷ πρὸ πάν-
 των τὴν ἀρετὴν, καὶ προδήλως ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πολεμη-
 θέντι. Ζητεῖ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ
 πολλῶν διασπασθεῖσαν καὶ συγχυθεῖσαν, καὶ εἰς πολλὰς δό-
 10 ξας καὶ μοίρας νενεμημένην ὥστε μάλιστα μὲν τὸν κόσμον
 ὅλον, εἰ οἶδόν τε, συμφωνῆσαι, καὶ εἰς ἓν ἐλθεῖν τῇ συνεργίᾳ
 τοῦ Πνεύματος· εἰ δὲ οὐ, ἀλλ' ἀτιόν γε μετὰ τῆς βελτίστης
 γενέσθαι, κάκεινη παρασχεῖν τὸ κράτος, καὶ παρ' ἐκείνης
 ἀντιλαθεῖν, λίαν ὑψηλῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς περὶ τῶν
 15 μεγίστων διανοούμενος. Ἐνθα δὴ καὶ μάλιστα διεδείχθη
 τοῦ ἀνδρός ἡ καθαρότης, καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν
 πίστεως. Τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάντων, ὅσοι τοῦ καθ' ἡμᾶς λό-
 γου, τριχῇ νενεμημένων, καὶ πολλῶν μὲν ὄντων τῶν περὶ
 τὸν Υἱὸν ἀρρωσιούντων, πλείονων δὲ τῶν περὶ τὸ Πνεῦμα
 20 τὸ ἅγιον, ἔνθα καὶ τὸ ἥτιον ἀσεβεῖν εὐσέβεια ἐνομήσθη, ὀλί-
 γου δὲ τῶν κατ' ἀμφοτέρωθεν ὑγιαίνοντος· πρῶτος καὶ μόνος, ἡ
 κομιδῇ ὄντων ὀλίγοις ἀποτολμῇ τὴν ἀλήθειαν σαφῶς οὐτισοῖ
 καὶ διαρρήδην, τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν ἐγγρά-
 φως ὁμολογήσας καὶ δ' τῷ πολλῷ τῶν Πατέρων ἀριθμῷ περὶ
 25 τὸν Υἱὸν ἐχαρίσθη πρότερον, τοῦτο περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος ἀπὸς ἐμπνευσθεῖς ὑστερον, καὶ δῶρον βασιλικὸν ὄν-
 τως καὶ μεγαλοπρεπῆς τῷ βασιλεῖ προσενεγκῶν, ἔγγραφον
 τὴν εὐσέβειαν κατὰ τῆς ἀγράφου καινοτομίας· ἵνα βασιλεῖ
 μὲν βασιλεὺς, λόγῳ δὲ λόγος, γράμματι δὲ γράμμα κατα-
 30 παλαίηται.

34. Ταύτην μοι δοκοῦσιν αἰδούμενοι τὴν ὁμολογίαν, οἱ τε
 τῆς ἐσπερίας, καὶ τῆς ἐξῆς, ὅσον βιώσιμον· οἱ μὲν μέχρι δια-

28. Ὁ Ἰσθιανός.

29. Πού δὲν περιέχεται εἰς τὴν Γραφήν.

βαίνει εἰς τὸν θρόνον ἄλλος βασιλεὺς²⁸· δὲν εἶχεν ἡ ὄψις του τὴν ἀναίδειαν τοῦ προηγουμένου καὶ δὲν ἐστενοχωροῦσε τὸν Ἰσραὴλ διὰ ἔργα πονηρὰ καὶ πονηροῦς ἐπιστάτας. Ἦτο πολὺ εὐσεβὴς καὶ ἡμερος. Διὰ τὰ νὰ θάλλῃ ἄριστον στεφάνωμα τῆς βασιλείας του καὶ διὰ τὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε τὴν καλὴν διοίκησιν του, καταργεῖ τὴν διαταγὴν ἐξορίας τῶν ἐπισκόπων καὶ ὄλων τῶν ἄλλων καί, πρὶν ἀπὸ ὄλους, τὸν ἐπάνω ἀπὸ ὄλους κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ πού ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια ὄλων ἐπολεμήθη χάριν τῆς πίστεως. Ζητεῖ τὰ τοῦ ἐκτεθῆ ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεώς μας, πού ἀπὸ πολλοὺς ἔπαθε διάσπασιν καὶ σύγχυσιν, πού ἐχωρίσθη εἰς πολλὰς δοξασίας καὶ κομμάτια, διὰ τὰ συμφωνήσῃ ἀπόλυτα, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅλος ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐνωθῆ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος. Καὶ ἂν ὄχι, τὰ συνταχθῆ ὁ ἴδιος μὲ τὴν καλυτέραν μερίδα καὶ τὰ παραχωρήσῃ εἰς ἐκείνην τὴν δύναμιν, καὶ ἀπὸ ἐκείνην τὰ λάβῃ ὁ ἴδιος. Διὰ τὰ μέγιστα ζητήματα εἶχεν ἀντίληψιν ἀνωτέραν καὶ βασιλικήν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐφάνη κυρίως ἡ καθαρότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ προσήλωσίς του εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὅσοι εἴμεθα δεμένοι μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, εἶχαμε χωρισθῆ εἰς τρία μέρη, πολλοὶ εἶχαν λανθασμένην πίστιν διὰ τὸν Υἱόν, περισσότεροι διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (ἢ παραμικρὰ παρέκκλισις ἐδῶ ἐθεωρήθη ἀσέβεια) καὶ ὀλίγοι εἶχαν ὀρθὴν πίστιν καὶ διὰ τὰ δύο Ἄπο ὄλους πρῶτος αὐτὸς καὶ ὁ μόνος, ἢ μαζὶ μὲ πολὺ ὀλίγους, τολμᾷ τὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὁμολογῶν ξεκάθαρα καὶ ἀπερίφραστα εἰς ἔγγραφόν του μίαν θεότητα καὶ μίαν οὐσίαν, διὰ τὴν Τριάδα. Καὶ ὅποιαν διδασκαλίαν διὰ τὸν Υἱόν μᾶς ἔκαμε δῶρον προηγουμένως μαζὶ μὲ τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν Πατέρων, τὴν ἰδίαν μᾶς δωρίζει σχετικὰ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα μὲ ἰδικήν του ἐμπνευσιν ἀργότερα. Καὶ ἀληθινὰ βασιλικόν, μεγαλόπρεπον δῶρον, προσφέρει γραπτὴν εἰς τὸν βασιλέα τὴν πίστιν, ὄπλον κατὰ τῆς ἀγράφου²⁹ αἰρέσεως, διὰ τὰ κατανικᾶται εἰς τὸ μέλλον βασιλεὺς ἀπὸ βασιλέα, λόγος ἀπὸ λόγον, γραφὴ ἀπὸ γραφῆν.

34. Ἄπο σεβασμὸν πρὸς τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν νομίζω, ὅπου ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἕως τὴν Δύσιν κινουῦνται ἄνθρωποι, ἄλλοι ὁδηγοῦν τὴν πίστιν ἕως τὴν περιοχὴν τῆς διανοίας

νοίας ἄγειν τὸ εὐσεβές, εἴ τι λέγουσιν αὐτοῖς πιστευτέον, περαιτέρω δὲ μὴ προάγειν, ὥσπερ τι νεκρὸν κῆμα ταῖς μητροῖσιν ἐναποθνήσκον· οἱ δὲ μικρὸν ἐξάπιειν, ὥσπερ σπινθήρας, ὅσον ἀφοσιῦσθαι τὸν καιρὸν, ἢ τῶν ὀρθοδόξων τοὺς 5 θερμοτέρους, ἢ τῶν λαῶν τὸ φιλόθεον· οἱ δὲ καὶ παρορησάξασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἂν εἶην ἐγὼ μερίδος· οὐ γὰρ τολμῶ τι πλεον καυχῆσασθαι, μηκέτι τὴν ἐμὴν δειλίαν οἰκονομῶν, ὡς δὴ τὴν τῶν σαυροτέρων διάνοιαν (ἱκανῶς γὰρ ὠκονομήσαμεν, μήτε τὸ ἀλλότριον προσλαμβάνοντες, καὶ τὸ ἡμέτερον φθείροντες, ὃ κακῶν ὄντως ἐστὶν οἰκονόμων)· ἀλλ' εἰς 10 φῶς ἄγων τὸν τόκον, καὶ μετὰ σπουδῆς ἐκτρέφων, καὶ ταῖς ἀπάντων ὕφρασι προτιθεῖς, ἀεὶ τελειούμενον.

35. Τοῦτο μὲν οὖν ἦτιον τῶν ἐκείνου θαυμάζειν ἄξιον. Ὁ γὰρ ἔργῳ τῆς ἀληθείας προκινδυνεύσας, τί θαυμασιὸν εἰ 15 γράμματι ταύτην καθωμολόγησεν; Ὁ δὲ μοι μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζειν ἔπεισι (καὶ ζημία τὸ σιωπᾶν, διὰ τὸν καιρὸν μάλιστα, πολλὰς φύοντα τὰς διαστάσεις), τοῦτο ἔτι προσηθῆσω τοῖς εἰρημένοις· γένοιτο γὰρ ἂν τι παιδεύμα καὶ τοῖς νῦν ἢ προᾶξις, εἰ πρὸς ἐκεῖνον βλέπομεν. Ὡς γὰρ ὕδατος 20 ἐνὸς τέμνεται οὐ τοῦτο μόνον, ὅσον ἢ χεῖρ ἀφῆκεν ἀρουμένη, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῇ χειρὶ περισχέθη τῶν δακτύλων ἐκρέον· οὕτω καὶ ἡμῶν οὐχ ὅσον ἀσεβὲς σχίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσον εὐσεβέστερον, οὐ περὶ δογμάτων μόνον μικρῶν καὶ παρορησᾶσθαι ἄξιων (ἦτιον γὰρ ἂν ἦν τοῦτο δεινόν, ἀλλ' ἤδη 25 καὶ περὶ ρημάτων εἰς τὴν αὐτὴν φερόντων διάνοιαν. Τῆς γὰρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων λεγομένων μὲν ἐφ' ἡμῶν εὐσεβῶς (τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας), νοομένων δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἱταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένοις διὰ σιενόνησιν 30 τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης, καὶ ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ

(ἐάν πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς τοὺς λόγους των) καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ προχωρήσῃ παρὰ πέρα, ὡσάν νὰ εἶναι ἔμβρυον ποῦ πεθαίνει προτοῦ γεννηθῆ. "Ἄλλοι τὴν ἀφήνουν νὰ ξεσπάσῃ ὀλίγον ὡς σπίθα, ὅσον νὰ ἐκκληρωθῆ τὸ καθῆκον μιᾶς στιγμῆς· καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ θερμότεροι ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους ἢ τὰ πλήθη ποῦ θρησκεύουν. "Ἄλλοι πάλιν πιστεύουν ὅτι ἡ ἀλήθεια πρέπει καὶ νὰ διατρανώνεται μὲ θάρρος (καὶ εἰς τὴν μερίδα αὐτὴν θὰ ἔθετα καὶ τὸν ἑαυτὸν μου)· νὰ καυχηθῶ κάτι περισσότερο δὲν τολμῶ, διότι δὲν ἐκυβερνοῦσα ἀκόμα ὀρθὰ τὴν δειλίαν μου, ὅμοια μὲ τὴν σκέψιν τῶν πιὸ ἀδυνάτων (ικανοποιητικὴ, ἀλήθεια, κυβέρνησις· καὶ εἰς τὸ ξένον ἀρκούμεθα καὶ τὸ ἰδικόν μας κατεστρέφομεν, ὡσάν ἀληθινὰ κακοὶ οἰκονόμοι). Φέρω τώρα λοιπὸν εἰς τὸ φῶς τὴν πίστιν μου, τὴν ξεδιπλώνω μὲ σπουδὴν, τὴν παρουσιάζω εἰς τὰ μάτια ὄλων νὰ ἀρτιώνεται ὀλοένα.

35. Δὲν εἶναι θέβαια ἡ ὁμολογία αὐτὴ, ὅσον ἡ πίστις ἐκείνου, ἀξιοθαύμαστος. Αὐτὸς ποῦ ἐκινδύνευσεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν διὰ τὴν ἀλήθειαν, τί παράξενον εἶναι ποῦ τὴν ὠμολόγησε μὲ τὴν γραφὴν; Αὐτὸ ποῦ κυρίως πρέπει νὰ θαυμάσωμεν εἰς τὸν ἅγιον καὶ εἶναι Ζημία ἡ ἀποσιώπησις του, ποῦ ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων δημιουργεῖ πολλὰ διασπάσεις, αὐτὸ θὰ προσθέσω ἀκόμη εἰς ὅσα εἶπα. Ἦμπορεῖ τὸ περιστατικὸν νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τοὺς τωρινούς ὡσάν ἓνα διδακτικὸν παράδειγμα, ἐάν ἀτενίζωμεν εἰς ἐκείνον. "Ὅπως ἀπὸ τὸ νερὸ δὲν ἀποσποῦμε μόνον ὅσον παίρνομεν εἰς τὸ χέρι ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποῦ χύνεται γύρω γύρω γλιστρώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δάκτυλα, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν πιστῶν δὲν ἀποχωρίζονται οἱ ἄπιστοι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοὶ σχετικὰ δείχνουν νὰ κατευθύνωνται εἰς τὸν ἴδιον δρόμον ὄχι εἰς σημεῖα μικρά καὶ ἀσήμαντα (θὰ ἦτο ὀλιγώτερον τὸ κακὸν τότε), ἀλλὰ εἰς δόγματα βασικά. Ἐν συσχετισμῷ μὲ τὴν ὀρθὴν πίστιν ὁμιλοῦμεν ἐμεῖς διὰ μίαν οὐσίαν καὶ τρεις ὑποστάσεις. Τὸ ἓνα δηλώνει τὴν φύσιν τῆς θεότητος, τὸ ἄλλο τὰς ιδιότητας τῶν τριῶν. Καθ' ὅμοιον τρόπον τὰ ἔννοοῦν καὶ οἱ Ἴταλοί, δὲν ἤμποροῦν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἔλ-

τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντιεισαγούσης τὰ
 πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσαὶ παραδεχθῶσι, τί γίνεται; Ὡς
 ἴλιαν γελοῖον, ἢ ἔλεεινόν. Πίστεως ἔδοξε διαφορὰ ἢ περὶ
 τὸν ἥχον ομικρολογία. Ἐἴτα Σαβελλιανὸς ἐνταῦθα ἐπενοήθη
 5 τοῖς τριοῖ προσώποις, καὶ Ἀρειανισμὸς ταῖς τριοῖν ὑποστά-
 σεσι, τὰ τῆς φιλονεικίας ἀναπλάσματα. Ἐἴτα τί; Προσιθε-
 μένου μικροῦ τινος ἀεὶ τοῦ λυποῦντος (δὲ λυπηρὸν ἢ φιλονει-
 κία ποιεῖ), κινδυνεύει συναπορραγῆναι ταῖς συλλαβαῖς τὰ
 πέρατα. Ταῦτ' οὖν ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ
 10 ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μέγας τῶν ψυχῶν οἰ-
 κονόμος, οὐκ ᾤήθη δεῖν παριδεῖν τὴν ἀτιπον οὕτω καὶ ἄλο-
 γον τοῦ Λόγου κατὰ τὴν ἐπιτομήν· τὸ δὲ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακον ἐπά-
 γει ἰσχυρῶς ἀρρωσιήματι. Πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; Προσκαλεσάμε-
 νος ἀμφοτέρωθεν τὰ μέρη οὕτως καὶ φιλανθρώπως,
 15 καὶ τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμ-
 φρονοῦντας εὗρε καὶ οὐδὲν διεισιώτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ
 ὀνόματα συγχωρήσας, συνδέει τοῖς πράγμασιν.

36. Τοῦτο τῶν μακρῶν πόνων καὶ λόγων λυσιτελέστερον,
 οὗς πάντες ἤδη λογογραφοῦσιν· οἷς τι καὶ φιλοτιμίας συνέ-
 20 ζευκται, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως τι καὶ καινοτομεῖται περὶ τὸν
 λόγον. Τοῦτο τῶν πολλῶν ἀγρυπνιῶν καὶ χαμευνιῶν προτι-
 μότερον, ὧν μέχρι τῶν κατορθούτων τὸ κέρδος. Τοῦτο τῶν
 ἀοιδίμων ἐξοριῶν καὶ φυγῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐπάξιον ὑπὲρ
 γὰρ ὧν εἴλετο πάσχειν ἐκεῖνα, ταῦτα καὶ μετὰ τὸ παθεῖν
 25 ἐσπουδάζει. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τοῖς ἄλλοις ποιῶν διειτέλει
 τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ πλήτων μειρίως· καὶ τῶν μὲν τὸ
 ναθηρὸν διεγείρων, τῶν δὲ τὸ θερμὸν κατείρων· καὶ τῶν μὲν,
 ὅπως μὴ πιασῶσι, προσηθούμενος· τοὺς δὲ, ὅπως διορθωθεῖ-
 εν πιασαντες, μηχανώμενος· ἀπλοῦς τὸν τρόπον, πολυειδῆς

30. Δηλαδή κατακερματισμὸν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς πίστεως
 σχετικὰ μὲ τὸν Λόγον.

λειψιν καταλλήλων λέξεων νά διακρίνουν τήν οὐσίαν ἀπό τήν ὑπόστασιν καί δι' αὐτὸ εἰσάγουσιν εἰς τήν θέσιν τῆς τελευταίας τὰ πρόσωπα, διὰ νά μὴ ἀναγκασθοῦν νά δεχθοῦν τρεις οὐσίας. Τὸ ἀποτέλεσμα γελοῖον καὶ ἀξιολύπητον. Ἐθεωρήθη διαφορὰ τῆς πίστεως ἢ μικρολογία σχετικὰ μὲ τοὺς φθόγγους. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἐδῶ προῆλθαν τὰ ἀναμασήματα τῆς φιλονεικίας, ὁ Σαβελλισμὸς μὲ τήν διδασκαλίαν τῶν τριῶν προσώπων καὶ ὁ Ἀρειανισμὸς μὲ τὰς τρεις ὑποστάσεις. Καὶ ἔπειτα ἀκόμη; Μὲ τήν προσθήκην μικρῶν σημείων ποῦ προκαλοῦν λύπην (καὶ λυπηρὰ τὰ κάνει ἢ φιλονεικία) κινδυνεύει μαζί μὲ τὰς συλλαβάς νά διαλυθῇ καὶ τὸ νόημα. Αὐτὰ λοιπὸν βλέπων καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ἀληθινὸς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ μεγάλος ὁδηγὸς τῶν ψυχῶν, δὲν ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νά ἀδιαφορήσῃ διὰ τὸν ἄτοπον καὶ παράλογον κατακερματισμὸν τοῦ Λόγου³⁰ καὶ ἐπιθέτει ἐπάνω εἰς τὸ ἄρρωστον σημεῖον τὸ ἰδικόν του φάρμακον. Μὲ ποῖον τρόπον; Προσκαλεῖ καὶ τὰ δύο μέρη μὲ πραότητα καὶ φιλανθρωπίαν. Ἀφοῦ ἐξήτασε μὲ προσοχὴν τὸ νόημα τῶν ἰσχυρισμῶν καὶ εὐρῆκεν ὅτι συμφωνοῦν μεταξύ τους χωρὶς καμμίαν διαφορὰν, παραμερίζει τὰς λέξεις καὶ τοὺς συνδέει ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα.

36. Αὐτὸ εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὸν ἀπὸ τοὺς ἀτελειώτους κόπους καὶ λόγους, ποῦ ὅλοι τώρα ἐκθέτουν καὶ ποῦ δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάποιαν φιλοδοξίαν καὶ δι' αὐτὸ ἴσως ὑπάρχει καὶ ἡ φραστικὴ καινοτομία. Τοῦτο εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰ χαμπολαγιάσματα, ποῦ ἡ ὠφέλειά τους περιορίζεται εἰς αὐτὸν ποῦ τὰ πραγματοποιεῖ. Τοῦτο στέκεται εἰς τὴν ἰδίαν γραμμὴν μὲ τὰς ἀλησμονήτους ἐξορίας καὶ φυγὰς τοῦ ἀγίου. Οἱ ἴδιοι στόχοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἠθέλησε νά κακοπαθήσῃ, ἀποτελοῦν καὶ μετὰ τὴν κακοπάθειάν του σταθερὰς ἐπιδιώξεις του. Τὸ ἴδιο ἔκαμεν ἀδιάκοπα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἄλλους ἐπαινοῦσεν, ἄλλους ἐπιτιμοῦσε μετρημένα, μερικῶν ἐπροσπαθοῦσε νά τὰράξῃ τὴν νωθρότητα, ἄλλων νά καταστείλῃ τὴν ὀρμητικότητα. Ἐφρόντιζε δι' αὐτοὺς μήπως κάνουν σφάλμα, διὰ ἐκεῖνους ποῦ ἔσφαλαν εὔρισκε τρόπους νά διορθωθοῦν. Ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους, πολυμήχανος εἰς τὴν κυβέρνησιν.

τὴν κνδέρνηοιν σοφὸς τὸν λόγον, σοφώτερος τὴν διάνοιαν·
 πεζὸς τοῖς ταπεινοτέροις, ὑψηλότερος τοῖς μετεωροτέροις·
 φιλόξενος, ἰκέσιος, ἀποικτόπαιος, πάντα εἰς ἀληθῶς, ὅσα
 μεμερισμένως τοῖς ἐαντιῶν θεοῖς Ἑλλήνων καὶ παῖδες ἐπι-
 5 φημιζουοι. Προσθήσω δὲ καὶ ζύγιον, καὶ παρθένιον καὶ εἰ-
 ρηναῖον, καὶ διαλλακτιήριον, καὶ πομπαῖον τοῖς ἐντεῦθεν ἐπει-
 γομένοις. Ὡ πρόσ μοι ποιεῖ κλήσεις ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀρειτῆ
 πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντι!

37. Ζήσας δὲ οὔτω, καὶ παιδευθεῖς καὶ παιδεύσας, ὥοιτε
 10 ὄρον μὲν ἐπισκοπῆς εἶναι τὸν ἐκείνου θῖον καὶ τρόπον, νόμον
 δὲ ὀρθοδοξίας τὰ ἐκείνου δόγματα, τίνα μισθὸν τῆς εὐσεβεί-
 ας κομίζεοι; οὐδὲ γάρ τοῦτο παριδεῖν ἄξιον. Ἐν γῆρα καλῶ
 καταλύει τὸν θῖον, καὶ προοιθδεοι τοῖς πατριάοιν ἀτιοῦ, πα-
 τριάρχαις, καὶ προφήταις καὶ ἀποστολίοις, καὶ μάρτυοι, τοῖς
 15 ὅπερ τῆς ἀληθείας ἠγωνισμένοις. Καί, ἵνα εἶπω τινὰ θρα-
 χὸν ἐπιτάφιον, τιμᾶται τῶν εἰσοδίων τιμῶν τὴν ἐξόδιον πολυ-
 τελεσιτέραν· πολλὰ μὲν κινήσας δάκρυα, μείζονα δὲ τῶν
 ὀρωμένων τὴν περὶ ἀτιοῦ δόξαν ταῖς ἀπάντων διανοοιαῖς
 ἐναποθέμενος. Ἄλλ', ὃ φίλη καὶ ἱερὰ κεφαλή, ὃ καὶ λόγου
 20 καὶ οιοπῆς μέτρα, μετὰ τῶν ἄλλων σου καλῶν, διαφερόντως
 τιμήσας, ἡμῖν μὲν ἐνταῦθα στήσας τὸν λόγον, εἰ καὶ τῆς ἀ-
 ληθείας ἐνδεέοτερον, ἀλλὰ τοῦ γε πρὸς δύναμιν οὐ λειπόμε-
 νον· ἀτιὸς δὲ ἀνωθεν ἡμᾶς ἐποπιτεύοις ἴλεως, καὶ τὸν λαὸν
 τόνδε διεξάγοις τέλειον τελείας τῆς Τριάδος προσκνητην,
 25 τῆς ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῶ, καὶ ἀγίῶ Πνεύματι θεωρουμένης
 καὶ σεβομένης· καὶ ἡμᾶς, εἰ μὲν εἰρηνηκῶς, κατέχοις καὶ
 οιοποιμένοις· εἰ δὲ πολεμικῶς, ἐπανάγοις ἢ προσλαμβάνοις,
 καὶ στήσας μετὰ οεαντιοῦ καὶ τῶν οἶος οὐ κᾶν μέγα ἢ τὸ
 αἰτιούμενον, ἐν ἀτιῶ Χριστιῶ τῶ Κυριῶ ἡμῶν ὃ πᾶσα δόξα,
 30 τιμή, καὶ κράτις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σιν, σοφός εἰς τοὺς λόγους, σοφώτερος εἰς τὰς σκέψεις, προσγειωμένος μὲ τοὺς πιὸ ταπεινοὺς, πνευματικώτερος μὲ τοὺς πιὸ καλλιεργημένους, φιλόξενος, παρακλητικός, δῶκτης τοῦ κακοῦ, ἀληθινὰ μοναδικὸς αὐτὸς φορέας ὄλων ἐκείνων ὅσα ἀποδίδουν χωριστὰ εἰς καθένα ἀπὸ τοὺς θεοὺς των οἱ Ἕλληνες. Προσθέτω συζυγικός, παρθενικός, εἰρηνευτής, συμφιλιωτής, προπομπός δι' ὅσους βιάζονται διὰ τὰ ἐκεῖ. Πόσα ὀνόματα μοῦ δίδει ἡ ἀρετὴ του νὰ σὰς ἀπευθύνω, μὲ χιλίους τρόπους, ὅπως θέλω.

37. Ἔτσι ἀφοῦ ἐζησεν, ἐσφυρηλατήθη καὶ ἐσφυρηλάτησεν, ὥστε ὁ βίος καὶ ὁ τρόπος του νὰ ἀποτελοῦν ὀρόσημον εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡ διδασκαλία του νόμον τῆς ὀρθοδοξίας, ποῖος εἶναι ὁ μισθὸς τῆς χριστιανικῆς του ζωῆς; Μήτε αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ παραβλέσωμεν. Εἰς τιμημένα γράματα τελειώνει τὴν ζωὴν του καὶ παίονει τὴν θέσιν του εἰς τὴν σειρὰν τῶν πατέρων του, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, πού ἠγῶνίσθησαν διὰ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ διὰ νὰ διατυπώσω ἕνα σύντομον ἐπίτῃφον. Λαμπρότερα ἢ τιμὴ τῆς ἐξόδου του ἀπὸ τὴν ζωὴν παρ' ὅ,τι τῆς εἰσόδου του. Πολλὰ δάκρυα ἐπροκάλεσε καὶ μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὰς ὀρατὰς ἐκδηλώσεις ἔκρυσσε τὴν δόξαν του μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἀγαπημένε σεβάσμιε πρεσβύτη Ἐτίμησες ξεχωριστὰ μαζί μὲ τὰ ἄλλα χαρίσματα τὰ ὄρια τοῦ λόγου καὶ τῆς σιωπῆς. Σταμάτησε τώρα εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὸν λόγον μου εἶναι πολὺ πιὸ πτωχὸς ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ὄχι ὅμως κατώτερος ἀπὸ τὴν δύναμίν μου. Παρακαλοῦμε νὰ μᾶς παρακολουθῆς καλοδιάθετα ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ τὸν λαόν πού εἶναι γύρω σου νὰ τὸν κατευθύνῃς εἰς τὴν τελειότητα, προσκυνητὴν τῆς τελείας Τριάδος, πού τὴν βλέπομεν καὶ τὴν σεβόμεθα τριπλῆν, Πατέρα, Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ἐμᾶς, ἐάν εἰρηνεύωμεν, νὰ μᾶς ἔχῃς ἰδικούς σου καὶ ὅλους μαζί νὰ μᾶς ποιμαίνῃς ἂν πάλιν πολεμοῦμε, νὰ μᾶς συνεφέρῃς καὶ νὰ μᾶς κατακτῇς καὶ (μολονότι εἶναι μεγάλο ὅ,τι σοῦ ζητῶ) νὰ μᾶς παίρῃς μαζί σου καὶ μαζί μὲ τοὺς ὁμοίους σου μέσα εἰς τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ὅλη ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΝ
ΕΞ ΑΓΡΟΥ ΜΕΤΑ ΜΙΑΝ ΤΗΣ ΜΝΕΙΑΣ ΗΜΕΡΑΝ
ΕΠΑΝΗΚΟΝΤΟΣ

1. Μικροῦ Κυπριανὸς διέφυγεν ἡμᾶς· ὃ τῆς ζημίας!
5 καὶ ἡμεῖς ἠνέσχεοθε, οἱ πάντων μᾶλλον τὸν ἄνδρα θαναμά-
ζοντες, καὶ ταῖς δι' ἔτους τιμῶντες ἐκείνον τιμαῖς τε καὶ
πανηγύρεσι· Κυπριανός, οὐ, καὶ τοῖς ἰάλλα ἐπιλήμοσι, με-
μῆσθαι τῶν ἀναγκαίων· ἕπερ τῶν ἀρίστων μάλιστα μνημο-
νευτέον, καὶ ὧν τὸ μνησθαι δοῖόν τε ὁμοῦ καὶ ὠφέλιμον.
10 Ἄλλ' ἀποδῶμεν σὺν τόκῳ τὸ χρέος, ἂν ἄρα τοσοῦτον εὐπο-
ροῦντες φανῶμεν, ἀλλὰ μὴ πάντα ὤμεν ἐνδεεῖς τε καὶ πέ-
νητες. Ἄν δὲ καὶ λίαν πένητες, οἷδ' δι' συγγνώσεται ἡμῖν
καὶ τῆς ὑπερημερίας, καὶ τῆς πενίας, ἐπεὶ καὶ πάντα μεγα-
λόφυχος ὁ ἀνὴρ καὶ φιλόσοφος· μόνον ἂν, δι' μὴ διέφυγεν
15 ἡμᾶς, εὐχαριστήσωμεν. Εὐχαριστήσωμεν δὲ καὶ γὰρ ἄξιον.
Ἄρκιέον δὲ οὕτως, ὥς εἰς καλὸν ἑμῖν ἐπανήκομεν, καὶ κα-
λοῖς μέτροις Θεοῦ, τοῦ πάντα ἐν σταθμῶ καὶ μέτρῳ διορί-
ζοντός τε καὶ διευθύνοντος, ἐκ τῆς ἡσυχίας ἐπὶ τὸν λόγον,
ἐκ τῆς φιλομάριτος ἐπὶ μάρτυρας, ἐκ τῆς σωματικῆς ἀνέ-
20 σεως ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἐσίλασιν.

2. Ἐποδοῦμεν ἡμᾶς, ὃ τέκνα, καὶ ἀντεποδοῦμεθα τοῖς
ἴσοις μέτροις· πελδομαι γάρ. Ὅρατε παιρὸς ἐγνωμοσύνην
καὶ τὸ ἔμαντοῦ λέγω, καὶ τὸ ἑμέτερον μαρτυρῶ, καὶ τοσοῦτον
διαζευχθέντες ἀλλήλων, ὅσον τὸν πόθον γνωρίζαι καὶ δοκι-
25 μάσαι τῇ ἀποστάσει, καθάπερ οἱ ζωγράφου τοὺς πίνακας,

1. Πιθανὸν νὰ γίνεταί σύγχυσις μετὰ τοῦ Κυπριανοῦ ἐπισκόπου τῆς Συρίας καὶ τοῦ Κυπριανοῦ τῆς Καρχηδόνας. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου. Ἔργα τ. 1ος, σελ. 31 τῆς σειρᾶς Ε.Π.Ε.

2. Ἐδῶ ὅπως φαίνεται ὑπονοεῖται κάποια εὐσεβὴς κυρία.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΧΗΝ ΤΗΝ ΕΠΑΥΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ

1. Παρ' ὀλίγον θά μοῦ διέφευγεν ὁ Κυπριανός¹. Τί τιμωρία δι' ἐμένα! Καί σεις τὸ ἠνέχθητε, ἵου περισσότερον ἀπὸ ὅλους θαυμάζετε τὸν ἄνδρα καὶ τὸν τιμᾶτε μέ τας ἐτησίους τιμὰς καὶ πανηγύρεις. Ὁ Κυπριανός, τὸν ὁποῖον πρέπει καὶ ὅσοι εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιλήσμονες, νὰ τὸν θυμοῦνται ἀπαραιτήτως. Ἐάν βέβαια πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ μνημονεύωμεν τοὺς ἀρίστους καὶ ἐκείνους πού τὸ μνημόσυνόν των ἀποβαίνει ὠφέλιμον εὐλάβεια. Θά ἀποδώσωμεν ὅμως τὸ χρέος μας μὲ τόκον, ἐάν φανῶμεν εὐποροὶ εἰς αὐτὸν τὸν βαθμὸν καὶ ὄχι ὀλοτέλα ἄποροι καὶ πτωχοί. Ἄν πάλιν φανῶμεν πτωχοί, καὶ πολὺ μάλιστα, γνωρίζω ὅτι θά μᾶς συγχωρήσῃ καὶ διὰ τὴν ὑπέρτασιν τοῦ χρόνου καὶ διὰ τὴν πτωχείαν μας ἐπειδὴ ὁ ἅγιος εἶναι εἰς ὅλα μεγαλόψυχος καὶ φιλοσοφημένος. Ἄς εὐχαριστήσωμεν μόνον πού δέν μᾶς διέφυγε. Τὸ ἀξίζει. Καὶ ὅς ἀρχίσωμεν ἔτσι. Ἐπιστρέφομεν διὰ τὸ καλὸν μας καὶ μὲ καλοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Θεοῦ, πού τὰ κανονίζει καὶ τὰ ρυθμίζει ὅλα μὲ σταθμὰ καὶ μέτρα. Ἐπιστρέφομεν ἀπὸ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸν λόγον, ἀπὸ τὴν φιλομάρτυρα² εἰς τὸν μάρτυρα, ἀπὸ τὴν σωματικὴν ἄνεσιν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐστίασιν.

2. Σᾶς ἐποθοῦσα, τέκνα μου, καὶ μὲ ἐποθοῦσατε μὲ τὸ ἴδιον μέτρον. Τὸ πιστεύω. Βλέπετε εὐγνωμοσύνην πατρικὴν. Σᾶς ἐκμυστηρεύομαι ὅ,τι μοῦ συμβαίνει, μαρτυρῶ καὶ διὰ ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἐσᾶς. Ἄφοῦ ἐμείναμεν χωρισμένοι ἐπὶ τόσον διάστημα, ὅσον νὰ συνειδητοποιήσωμεν τὸν ἀμοιβαῖον πόθον μας καὶ νὰ τὸν δοκιμάσωμεν μὲ τὴν ἀπόστασιν ὅπως οἱ ζωγράφοι παρατηροῦν ἀπὸ μακριὰ τοὺς

πάλιν συνήλθομεν. Ὡς μέγα μνήμης ἐμπόρευμα, καὶ θρα-
 χεῖα συνήθεια φίλων, τοῖς τε ἀγαπητικοῖς τὸν τρόπον, καὶ
 Θεοῦ μιμουμένοις φιλανθρωπίαν! Πῶς δὲ οὐκ ἐμέλλομεν,
 οἱ Χριστοῦ μαθηταί, τοῦ κενωθέντος δι' ἡμᾶς μέχρι δούλου
 5 μορφῆς, καὶ ξένους ὄντας τῶν οὐρανίων πρὸς ἑαυτὸν συνα-
 γαρόντος, ἀνδέξεσθαι τε καὶ περιέξεσθαι ἀλλήλων, καὶ τηρή-
 σειν τὴν ἐνόητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδομοῦ τῆς εἰρή-
 νης, ἣ νόμου καὶ προφητῶν ἐστὶ μυστήριον, εἴτ' οὖν κεφάλαιον;
 3. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τῆς ἐδεργείας καὶ πρῶτον, τὸ ὡς
 10 τάχιον προσδομεῖν ἀλλήλοις καὶ περιπτύξασθαι. Οὐδὲ γὰρ
 φέρει τὴν ἀναβολὴν ὁ ζῆλος· καὶ θίος ὄλος ἡμέρα μία τοῖς
 πόθῳ κάμνουσιν. Δεύτερον δέ, ὃ καὶ μέγιστον, τὸ μὴ κατόπιν
 ἐοριῆς δραμεῖν, μηδὲ μαρτύρων μυσταγωγίας ἀπολειφθῆναι,
 καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐγγινομένης ἡμῖν τρυφῆς τε καὶ ἀναψύξεως.
 15 Ἐγὼ γὰρ ἰάλλα μὲν ὁμολογῶ παντός εἶναι κωθέστερος· καὶ
 πάντα πόθῳ ἀπεσεισάμην, ἀφ' οὗ Χριστοῦ συνειαξάμην, καὶ οὐ-
 δὲν αἶρεῖ με τῶν ὅσα τερπὰ τοῖς ἄλλοις καὶ περιοπούδαστα·
 οὐ πλοῦτος ὁ κάτω σαρδόμενος καὶ περιτρεπόμενος, οὐ γαστρὸς
 ἡδοναί, καὶ κόρος πατῆρ ὑβρεως, οὐκ ἐσθῆς μαλακή τε καὶ
 20 περιρρέουσα, οὐ λίθων διαύγεια καὶ χάριτες, οὐκ ἀκοή γοη-
 τεύουσα, οὐκ ὀσφρησις ἐκθηλύνουσα, οὐ κρότοι δῆμων καὶ θεά-
 τρων ἐκμαίνοντες, ὧν πάσαι τοῖς βουλομένοις παρεχωρήσαμεν·
 οὐκ ὅσα τῆς πρώτης γεύσεως ἡμῶν, ἐξ ἧς ἀπολώλαμεν, ἐκγο-
 να· ἀλλὰ καὶ πολλὴν εὐθήθειαν καταγινώσκω τῶν κρατεῖσθαι
 25 τοῦτοις ἀνεχομένων, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενὲς διαφθείρειν τῇ
 περὶ ταῦτα μικροπροπέλα, καὶ ὡς ἐσιῶσι προστιθεμένων τοῖς

3. Ἀρχαία παροιμία δι' ὄσους ἐρχονται νὰ λάβουν μέρος εἰς
 κάτι πού ἔχει τελειώσει.

πίνακάς τους, συναντώμεθα πάλιν. Πόσον μεγάλο προσάναμμα διὰ τὴν μνήμην ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ μία μικρὴ συναστροφή φίλων δι' ὄσους συμπεριφέρονται ὅπως οἱ ἐρωτευμένοι καὶ μιμοῦνται τὴν φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς δὲν θὰ ἐγίνετο ἐμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, πού ἐταπεινώθη μέχρι τοῦ σημείου νὰ λάβῃ μορφὴν δούλου καὶ πού μᾶς ἐμάζεψε κοντὰ του ἐνῶ ἡμεθα ξένοι ἀπὸ τὰ οὐράνια, πῶς δὲ θὰ ἐγίνετο νὰ ἀνεχθοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάσωμεν καὶ νὰ φυλάξωμεν τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος μέσα εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης, πού εἶναι τὸ μυστήριον τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἢ ἀκόμη καὶ ἡ κορύφωσις;

3. Ἐνα σημεῖον τῆς εὐεργεσίας εἶναι τοῦτο, τὸ πρῶτον, τὸ νὰ τρέξωμεν καὶ νὰ ἀγκαλιάσωμεν τὸ ταχύτερον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ὁ Ζῆλος δὲν ὑποφέρει τὴν ἀναβολὴν καὶ δι' ὄσους βασανίζονται ἀπὸ τὸν πόθον μία ἡμέρα εἶναι ὀλόκληρη ζωὴ. Τὸ δεύτερον καὶ μεγαλύτερον εἶναι ὅτι δὲν ἐφθάσαμεν 'κατόπιν ἐορτῆς' οὔτε ἐλείψαμεν ἀπὸ τὴν μυσταγωγίαν τῶν μαρτύρων καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἀναψυχὴν. Ἐγὼ ὁμολογῶ ὅτι εἶμαι ὡς πρὸς τὰ ἄλλα πιὸ ἀδιάφορος ἀπὸ τὸν καθένα καὶ ὅτι ἔχω ἀποτινάξει κάθε πόθον ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ἐστρατεύθην μὲ τὸν Χριστὸν καὶ δὲν μὲ κυριεύει τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι εὐχάριστα διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀξιοζήλευτα. Μῆτε ὁ πλοῦτος πού σύρεται χαμηλὰ καὶ παρεκκλίνει ἀπὸ τὸν προορισμὸν του, μῆτε αἱ ἡδοναὶ τῆς γαστρὸς καὶ ὁ κόρος, ὁ πατέρας τῆς ὑβρεως' οὔτε βέβαια τὰ μαλακὰ καὶ χυτὰ φορέματα, μῆτε ἡ λάμπις καὶ ἡ χάρις τῶν πετραδιῶν, μῆτε τὰ ἀκούσματα πού γοητεύουν, τὰ ἀρώματα πού ἐκθηλύνουν, τὰ χειροκροτήματα τοῦ πλήθους εἰς τὸν ἵππόδρομον καὶ τὰ θέατρα πού δαιμονίζουν. Αὐτὰ τὰ παρεχωρήσαμεν ἀπὸ παλαιὰ εἰς ὄσους τὰ ἐπιθυμοῦν. Ὅχι. Δὲν μᾶς κυριεύουν ὅσα εἶναι γεννήματα τοῦ πρώτου ἀμαρτήματος, πού μᾶς ἐπροξένησε τὴν καταστροφὴν. Ἀπεναντίας θεωρῶ πολὺ ἀνοήτους ὄσους ἀνέχονται νὰ ὑποδουλώνωνται εἰς αὐτὰ καὶ νὰ φθείρουν τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς μὲ τὴν μικροπρέπειαν τῶν πραγμά-

φεύγουσιν. Ἐκείνον δὲ λίαν ἀπλήστως ἔχω καὶ περιέχομαι, καὶ τοῦ πάθους ἐμαιτὸν ἀποδέχομαι μαρτύρων τιμαῖς ἐπιτέρομαι, καὶ ἀθλητῶν αἵμασιν ἐπαγάλλομαι· καὶ ἄλλων μὲν οἱ ἄθλοι καὶ τὸ κρατεῖν, ἐμοὶ δὲ οἱ στέφανοι. Τοσοῦτον προαρπά-
 5 ζω τὴν εὐκοσμίαν, καὶ οὕτως οἰκειοῦμαι τὰ κατορθώματα!

4. Πᾶσι μὲν δὴ μάρτυροι πανηγυριστέον, καὶ πᾶσιν ἀνοικτέον ἐπιτόμως καὶ γλῶσσαν, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοιαν, καὶ λέγοντας τι προθύμως περὶ αὐτῶν καὶ ἀκούοντας, καὶ πάντα ἐλάττω νομίζοντας τῆς ἐκείνων ἀθλήσεως. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει,
 10 πολλῶν ὄντων ἡμῖν εἰς ὁδηγίαν τοῦ κρείττους, καὶ πολλῶν τῶν πρὸς ἀρετὴν παιδευμάτων, λόγου νόμου, προφητῶν, αποσιόλων, αὐτῶν τῶν Χριστοῦ παθημάτων, τοῦ πρώτου μάρτυρος ἐπὶ τὸν σιαυρὸν ἀνελθόντος, καὶ μετὰ συναγαγόντος, ἵνα προσηλώσῃ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν ὄφιν θριαμβεύσῃ, καὶ
 15 τὸ ξύλον ἀγιάσῃ, καὶ τὴν ἡδονὴν νικήσῃ, καὶ τὸν Ἀδὰμ ἀνασώσῃ, καὶ τὴν εἰκόνα ἱεροῦσαν ἀνακαλέσῃται τοσοῦτων ὄντων ἡμῖν καὶ τοιούτων, οὐδὲν ἔλαττον ἡμῖν εἰς παιδαγωγίαν οἱ μάρτυρες ὀλοκαυτώματα λογικά, θύματα τέλεια, προσφοραὶ δεκταί, τῆς ἀληθείας κηρῶματα, τοῦ ψεύδους στηλι-
 20 τεύματα, νόμου συμπλήρωσις, τοῦ γε πνευματικῶς νοουμένου, πλάνης κατάλυσις, κακίας διωγμός, ἁμαρτίας κατακλυμός, κόσμου καθάρσιον.

5. Σὺ δέ μοι, Κυπριανέ, τὸ τιμώτατόν μοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, πλεον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους μάρτυρας (φθόνος γὰρ
 25 οὐδεὶς παρὰ μαρτύρων μάρτυριν)· καὶ σοῦ διαφερόντως ἡγιημαί τε τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆ μνήμῃ κουφίζομαι, καὶ ὥσπερ ἔνθους ὑφ' ἡδονῆς γίνομαι, καὶ τινα τρόπον σύνειμί τε τῆ

των αὐτῶν καὶ νὰ προσκολλῶνται εἰς τὰ διαβατικά σὰν νὰ ἦσαν μόνιμα. Μὲ τὸ ἄλλο ὁμως δὲν χορταίνω καὶ παραδίδομαι εἰς αὐτὸ καὶ ἐπιδοκιμάζω τὸν ἑαυτὸν μου διὰ τὸ πάθος αὐτό. Δοκιμάζω χαρὰν διὰ τὰς τιμὰς τῶν μαρτύρων καὶ ἀγαλλίασιν διὰ τὰ αἵματα τῶν μαρτύρων. Καὶ βέβαια ἄλλων εἶναι τὰ ἀθλήματα καὶ αἱ νίκαι, εἶναι ὁμως οἱ στέφανοι ἰδικοί μου. Μὲ πόσῃν προθυμίᾳ ἀρπάζω πρῶτος ἐγὼ τὴν δόξαν των καὶ ἔτσι οἰκειοποιῶμαι τὰ κατορθώματά των!

4. Πρέπει νὰ πανηγυρίζωμεν ὅλους τοὺς μάρτυρας καὶ εἰς ὅλους νὰ ἀνοίγωμεν πρόθυμα καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν διάνοιαν λέγοντες πρόθυμα καὶ ἀκούοντας κάτι δι' αὐτοὺς καὶ θεωρῶντες ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα εἰνᾶι κατώτερα ἀπὸ τὴν ἄθλησίν των. Ἔτσι εἶναι τὸ πρᾶγμα. Ἔχομεν πολλοὺς ὁδηγοὺς εἰς τὸ καλύτερον καὶ πολλοὺς διδασκάλους διὰ τὴν ἀρετὴν τὸν λόγον, τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους, αὐτὰ τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ὁ πρῶτος μάρτυς πού ἀνέβη εἰς τὸν σταυρὸν καὶ περιμάζεψε ἐμένα, διὰ νὰ σταυρώσῃ τὴν ἁμαρτίαν μου, νὰ θριαμβεύσῃ ἐπὶ τοῦ φιδιοῦ, νὰ ἀγιάσῃ τὸ ξύλον, νὰ νικήσῃ τὴν ἡδονὴν, νὰ σώσῃ τὸν Ἄδὰμ καὶ νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν εἰκόνα πού ἔπεσε. Τόσον πολλοὺς ὁδηγοὺς ἔχομεν καὶ τόσον καλοὺς. Δὲν εἶναι ὁμως μικρότεροι διὰ τὴν παιδανωγίαν μας οἱ μάρτυρες, τὰ λογικὰ ὀλοκαυτώματα, τὰ τέλεια θύματα, αἱ δεκταὶ προσφοραὶ, οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας, οἱ στηλιτευταὶ τοῦ ψεύδους, αὐτοὶ πού συμπληρῶνουν τὸν νόμον, τὸν νόμον μὲ τὸ νόημα τὸ πνευματικόν, πού κατέλυσαν τὴν πλάνην, πού ἐκυνήγησαν τὴν κακίαν, πού κατέκαυσαν τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὸν λόγον τους καὶ ἐκαθάρισαν τὸν κόσμον.

5. Σὺ ὁμως, Κυπριανέ, τὸ πιὸ ἀκριβὸν ἀπὸ ὅσα ἔχω καὶ καλῶ μὲ τὸ ὄνομά των, εἶσαι δι' ἐμένα ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους μάρτυρας (καὶ δὲν φθονοῦν οἱ μάρτυρες τοὺς μάρτυρας). Νικῶμαι ἀπὸ ἐσένα συντριπτικά καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν, γίνομαι ἀνάλαφρος μὲ τὴν ἐνθύμησίν σου καὶ ἐνθουσιάζομαι ἀπὸ τὴν ἀγαλλίασιν πού αἰσθάνομαι, κατὰ κά-

μαρτυρία, και κοινωνῶ τῆς ἀθλήσεως, και ὄλος πρὸς σὲ
 μετανίσταμαι· τάχα μὲν διὰ τὴν τῶν λόγων οἰκείωσιν, οἷς
 ισοῦτον τῶν ἄλλων ἐκράτεις, ὅσον τὰ λογικὰ τῆς ἀλόγου
 φύσεως (συννισθέρχεται γάρ, οὐκ οἶδ' ὅπως, φίλιον τοῖς
 5 κατὰ τι συναπιόμενοις, οὐχ ἦτιον τοῖς λοιποῖς πράγμασιν,
 ἢ τοῖς περὶ ἀγχιοτελαν αἵματος)· τάχα δὲ διὰ τὸ τῆς μετα-
 βολῆς ἀθρόον τε και παράδοξον, ὃ κρεῖττον λόγου και πα-
 ραδείγματος. Ἐπεὶ γλυκὸ μὲν ἥλιος μετὰ νέφος, ὧ τέως
 συνεκαλύπτετο· γλυκίον δὲ τὸ ἔαρ, δι μετὰ χειμῶνος καιτή-
 10 φειαν· ἠδίων δὲ μειδιῶσα γαλήνη, και θάλασσα ἠπλωμένη,
 και ταῖς ἀκταῖς προσπαιζουσα μετὰ πνευμάτων οἰάσιν, και
 ὠδίνοντα κύματα.

6. Οὗτος Κυπριανός, ὃ ἄνδρες (ἵνα οἱ μὲν εἰδότες,
 ἠδῖους γένηθε τῇ ὑπομνήσει, οἱ δὲ ἀγνοοῦντες, μάθητε τὸ
 15 κάλλιστον τῶν ἡμετέρων διηγημάτων, και τὴν κοινήν Χρι-
 στιανῶν φιλοτιμίαν), οὗτος ἐκεῖνος, τὸ μέγα ποτὲ Καρχηδονί-
 ων ὄνομα, νῦν δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὃ πλούτῳ περι-
 φανῆς, και δυναστείᾳ περιβλεπτος, και γένει γνώριμος (εἶ
 γε μέγιστον εἰς εὐγενείας ἀπόδειξιν, συγκλήτου βουλῆς μει-
 20 νοσία και προεδρία), τὸ τῆς νεότητος ἄνθος, τὸ τῆς φύσεως
 ἄγαλμα, τὸ τῶν λόγων κράτις, τῶν τε κατὰ φιλοσοφίαν, και
 ὅσοι τῆς ἄλλης παιδεύσεως, και τούτων ὃ βούλει μέρος·
 ὡς μᾶλλον μὲν τὸ ποικίλον ἢ τὸ ἄκρον ἐν ἐκάστῳ θαυμάζε-
 σθαι, μᾶλλον δὲ τὸ εὐδόκιμον ἐν ἐκάστῳ τῆς περὶ πάντα
 25 πολυμαθίας· ἢ, ἵνα διέλῳ σαφέστερον, τῶν μὲν τῷ ποικίλῳ,
 τῶν δὲ τῷ ἄκρῳ, ἔστι δὲ ὧν ἀμφοτέροις, πᾶσι δὲ πάντων
 ἐκράτει.

4. Ἡ σκέψις αὐτὴ εἶναι πολὺ ἀγαπητὴ εἰς τὸν Γρηγόριον.

ποιον τρόπον μετέχω εἰς τὸ μαρτύριόν σου καὶ γίνουμαι κοινωνός τῆς ἀθλήσεώς σου, ἐγκαθίσταμαι κοντά σου ὀλόκληρος. Ἴσως ἐπειδὴ ἔχω κάμει ἰδικούς μου τοὺς λόγους σου, μὲ τοὺς ὁποίους ἐξησφάλιζες ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰς τόσον βαθμόν, ὅσον ἐξασφαλίζουν τὰ ἔλλογα ἐπάνω εἰς τὴν ἄλογον φύσιν (τρυπώνει, δὲν γνωρίζω πῶς, κάποια ἀγάπη εἰς ὅσους συνδέονται μὲ κάτι κοινόν, εἰς ὅλα τὰ πράγματα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι μεταξὺ τῶν συγγενῶν). Ἴσως καὶ ἐξ αἰτίας τῆς Ξαφνικῆς καὶ παραδόξου μεταβολῆς πού Ξεπερνᾷ κάθε λόγον καὶ κάθε παράδειγμα. Εἶναι βεβαίως γλυκὺ πρᾶγμα ὁ ἥλιος μετὰ τὸ σύννεφον πού τὸν ἐκάλυπτε καὶ γλυκύτερον πρᾶγμα ἡ ἄνοιξις πού ἀκολουθεῖ τὴν κατήφειαν τοῦ χειμῶνος· ἀκόμη γλυκυτέρα ἡ γελαστή γαλήνη καὶ ἡ ἀπλωτὴ θάλασσα πού παίζει εἰς τὴν ἀκρογιαλιάν, ὅταν πέσῃ ὁ ἄνεμος καὶ ἡσυχάσουν τὰ κύματα.

6. Αὐτός εἶναι ὁ Κυπριανός, ἀγαπητοί. Ὅσοι τὸν γνωρίζετε θὰ εὐχαριστηθῆτε περισσότερο μὲ τὴν ὑπενθύμισιν, ὅσοι τὸν ἀγνοεῖτε θὰ μάθετε αὐτὸν πού ἀποτελεῖ τὸ ὠραιότερον διήγημά μας καὶ τὸ κοινὸν καύχημα τῶν χριστιανῶν. Αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού ἀποτελοῦσε κάποτε τὸ μεγαλύτερον ὄνομα μεταξὺ τῶν Καρχηδονίων καὶ τώρα ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Εἰς ὅλους γνωστός διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὸ γένος του, ἐὰν βέβαια ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις τῆς εὐγενείας εἶναι ἡ συμμετοχὴ καὶ ἡ προεδρία τῆς συγκλήτου. Προσωποποίησε τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, τὴν χαρὰν τῆς φύσεως, τὴν δύναμιν τῶν λόγων καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην παιδείαν γενικά εἰς ὅποιονδήποτε τομέα. Ὡστε ἐθαυμάζετο περισσότερο ἢ ποικιλία παρά ἡ ἀκρότης τῶν γνώσεών του εἰς κάθε περίπτωσιν καὶ ἡ εὐδοκίμησίς του περισσότερο εἰς κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ παρά ἡ πολυμάθειά του εἰς ὅλα⁴. Καὶ διὰ τὰ κάμω καλυτέραν τὴν διάκρισίν μου ἄλλους τοὺς ἐνικοῦσε μὲ τὴν ποικιλίαν, ἄλλους μὲ τὴν ἀκρότητα καὶ μερικούς καὶ μὲ τὰ δύο, τοὺς πάντας μὲ τὰ πάντα.

7. Τῶν μὲν οὖν λόγων καὶ οἱ λόγοι μάρτυρες, οὗς πολλοὺς καὶ λαμπροὺς ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν κατεβάλει, ἐπειδὴ γε μετήνεγκε Θεοῦ φιλανθρωπία τὴν παιδευσιν, τοῦ ποιούσης τὰ πάντα καὶ μετασκευάζουσης, πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ
 5 ἰσὺ λόγῳ τὴν ἀλογίαν ὑπέκλινεν· τὸ δὲ ἐντεῦθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως χρῆσθαι ἰσὺ λόγῳ καὶ τίς γένωμαι· πῶς μὲν μὴ μακρὸν ἀποιεῖναι λόγον, καὶ παντελῶς ἔξω τοῦ καιροῦ, πάντων τῶν Κυπριανοῦ μεμνημένος· πῶς δὲ μὴ τὰ μέγιστα ζημιώσω τοὺς παρόντας τοῖς σιωπώμενοις. Ἴν' οὖν μέσην βαδίσω
 10 τοῦ καιροῦ, καὶ τοῦ πόθου τῶν ἀκούοντων, οὕτω μοι δοκεῖ ποιητέον εἶναι· τὰ μὲν ἄλλα παρεῖναι τοῖς εἰδόσιν, ἐκδιδάσκειν τοὺς ἀγνοοῦντας, εἴπερ εἰσὶ τινες, ἵν' ἀμφοτέρωθεν ἐργετιῶνται ὁμοίως, καὶ οἱ διδάσκοντες τὰ ἐκείνου, καὶ οἱ μανθάνοντες (ἐπειδὴ καὶ τὸ μεμνηθῆναι τοῦ ἀνδρός, ἀγία-
 15 σμός, καὶ μέγιστον εἰς παράκλησιν ἀρετῆς ὁ λόγος)· ἐνὸς δὲ ἢ δύο τῶν ἐκείνου, διὰ βραχέων ἐπιμνησθῆναι, καὶ τούτων ὄσα μηδὲ βουλομένῳ παρελθεῖν δυνατὸν.

8. Μνησθῆσομαι δὲ τοῦ προτέρου βίου, καὶ ἥτις αὐτῷ γέγονε σωτηρίας ὁδός, καὶ τίς ἢ κλήσις, καὶ ἡ πρὸς τὸ
 20 κρεῖττον μετιάθεισι. Ἐκεῖνο μὲν γε λίαν ἀγεννὲς καὶ μικρόψυχον, οἷσθαι καθυβρίζεσθαι τὸν ἀθλητὴν τῇ μνήμῃ τῶν σκαισιτέρων. Ἐπεὶ οὖν καὶ Παῦλος ἡμῖν οὐκ ἐπαινετὸς ὁ μέγας, καὶ Μαιθαῖος ὁ τελώνης ἐν τοῖς κακίοις, καὶ Κυπριανὸς αὐτός· ὁ μὲν τῶν προτέρων ἑαυτοῦ διωγμῶν με-
 25 μνημένος, καὶ τῆς τοῦ ζήλου μετὰθέσεως, ἵν' ἐκ τοῦ παραλήλου μᾶλλον δοξάσῃ τὸν εὐεργέτην· ὁ δὲ τὸν τελώνην ἑαυτῷ προσειθεὶς ἐν τῇ τῶν μαθητῶν ἀπαριθμήσει, ὥσπερ ἄλλοι τῶν τιμῶν ἐπίσημον· ὁ δὲ καὶ μακροῦ λόγῳ σιγηλιεύων τὴν προτέραν ἑαυτοῦ κακίαν, ἕνα καὶ τοῦτο Θεῷ καρποφο-
 30 ρήσῃ, τὴν ἐξαγόρευσιν, καὶ πολλοῖς ὁδὸς γένηται τῆς χρη-

7. Μάρτυρες διὰ τούς λόγους μου εἶναι καὶ οἱ λόγοι του, πού προσέφερε πρὸς χάριν μας ἐκεῖνος πολλοὺς καὶ λαμπροὺς, ἐπειδὴ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πού κάνει τὰ πάντα καὶ τὰ μεταβάλλει, μετέφερε τὴν παιδείαν πρὸς τὸ καλύτερον καὶ ὑπέταξε τὴν ἀλογίαν εἰς τὸν λόγον. Παραπέρα ὁμως δὲν γνωρίζω τί νὰ ἀναφέρω καὶ πῶς. Πῶς νὰ μὴ σὰς ἀπευθύνω ἓνα μικρὸν λόγον καὶ ὁλότελα ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνον πού διαθέτω νὰ μὴ ἀναφερθῶ εἰς ὅ,τιδήποτε σχετίζεται μὲ τὸν Κυριανόν; Ἡ πῶς νὰ μὴ ζημιώσω τούς παρόντας μὲ ὅσα θὰ ἀποσιωπήσω; Διὰ νὰ βαδίσω λοιπὸν τὴν μέσσην ὁδὸν ἀνάμεσα εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν πόθον τῶν ἀκροατῶν θὰ κάνω τὸ ἔξῃς· θὰ ἀφήσω ὅλα τὰ ἄλλα νὰ τὰ εἰποῦν ὅσοι τὰ γνωρίζουν εἰς ὄσους τὰ ἀγνοοῦν (ἐάν ὑπάρχη κανένας) διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἐξ Ἰσου καὶ οἱ δύο, καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταί· γνωρίζετε ὅτι καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀνδρός εἶναι ἀγίασμός καὶ ὁ λόγος ἡ μεγαλυτέρα προτροπὴ πρὸς ἀρετὴν. Ἐνα ἢ δύο σημεῖα μόνον ἀπὸ ὅσα τὸν ἀφοροῦν θὰ μνημονεύσω μὲ συντομίαν καὶ μάλιστα αὐτὰ πού καὶ νὰ θέλη κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὰ ἀντιπαρέλθῃ.

8. Θὰ μνημονεύσω τὸν προηγούμενον βίον του, ποῖος ἦτο ὁ δρόμος πού τὸν ἔφεραν εἰς τὴν σωτηρίαν, ποῖα ἡ κλῆσις του καὶ ἡ μετάθεσις του εἰς τὸ καλύτερον. Εἶναι ἀγένεια καὶ μικροψυχία νὰ νομίζωμεν ὅτι προσβάλλεται ὁ ἀθλητὴς ὅταν ἀναφέρωμεν τὰς ἀδυναμίας του. Ἔτσι μῆτε τὸν Παῦλον δὲν θὰ ἐπαινέσωμεν, καὶ (ὁ Ματθαῖος) ὁ τελώνης θὰ καταλεχθῇ εἰς τοὺς χειροτέρους, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κυριανός. Τὸν Παῦλον ἐπειδὴ ἀναφέρει τούς προηγούμενους διωγμούς πού ἔκαμε καὶ τὴν μεταφορὰν τοῦ Ζήλου του, διὰ νὰ δοξάσῃ καὶ ἀπὸ ἄλλον δρόμον τὸν εὐεργέτην. Ὁ Ματθαῖος ἐπειδὴ ἔδωκεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὸν χαρακτηρισμόν ὁ τελώνης· κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν μαθητῶν, σάν νὰ ἦτο κανένα τιμητικὸν παράσημον. Ὁ Κυριανός μὲ τὸ νὰ στηλιτεύῃ ἀκούραστα τὴν προηγούμενην κακίαν του, διὰ νὰ καρποφορήσῃ διὰ τὸν Θεόν καὶ τὸν καρπὸν τῆς ἐξαγορεύσεως καὶ νὰ γίνῃ δρόμος τῆς καλυτέρας ἐλπίδος

σοιέρας ἐλπίδος τῶν ἀπὸ κακίας ἐπισηροφόντων. Τίς οὖν ἡ κακία, καὶ σκοπεῖτε, δοῦσα καὶ ἡλίκη τὸ μέγεθος· Δαιμόνων ἦν θεραπευτής, ὁ Χριστοῦ μαθητὴς ἕσιερον καὶ διώκτης πικρότατος, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής· καὶ λόγῳ
 5 καὶ ἔργῳ ιαράσων τὴν ἡμετέραν ὁδόν, διὰ τὸ ἐν ἀμφοτέροις κράτος, ὁ κράτιστος ἀμφοτέρω μετὰ τοῦτο Χριστιανοῖς. "Ὅσον κακὸν καὶ γοητεία τοῦτοις προσπιθεμένη, τῶν ἐκείνου τὸ γνωριμώτατον! ὅσα δεινότερον καὶ ἀπλησία σώματος, ἢ καὶ τοὺς ἄλλα σοφοῦς ἐκμαίνειν δύναται, καὶ χεῖρον φρο-
 10 νεῖν θιάζεται, καθάπερ ὑβριστῆς πῶλος, τὸν λογισμὸν συναρπάζουσα!

9. Ἦκει δὲ ἡμῖν ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ὁ λόγος. Καὶ μὴ πρὸς τὰ πρῶτά τις ὁρῶν Κυπριανοῦ, ταῖς ἡδοναῖς ἐφιέτω τοῖς δὲ τελευταίοις σωφρονιζέσθω. Παρθένος τις ἦν
 15 τῶν εὐπαιρίδων, καὶ κοσμίων. Ἀκούετε, παρθένοι, καὶ συναγάλλεσθε, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ἐπὶ ζυγὸν δοῦσαι σώφρονές τε καὶ φιλοσόφρονες· κοινὸν γὰρ ἀμφοτέροις καλλώπιμα τὸ διήγημα. Καὶ ἡ παρθένος καλὴ τῷ εἶδει σφόδρα· προσαδέτω αὐτῇ μεθ' ἡμῶν ὁ θεῖος Δαβὶδ, «Πᾶσα ἡ δόξα», λέγων, «τῆς
 20 θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν», νύμφη Χριστοῦ γνησία, κάλλος ἀπόθειον, ἄγαλμα ἔμψυχον, ἀνάθημα ἄσουλον, τέμενος ἀνεπίθαιον, κῆπος κεκλειομένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη (προσαδέτω γὰρ τι καὶ Σολομών), μόνω Χριστῷ τηρουμένη. Ταύτης ὁ μέγας ἦλω Κυπριανός, οὐκ οἶδ' ὅθεν καὶ δπως, τῆς
 25 πάντα ἀσφαλοῦς καὶ κομίας. Ψάουσι γὰρ ὀφθαλμοὶ λίχνοι καὶ τῶν ἀφανύσιων, τὸ προχειρότατον ὀργάνων καὶ ἀπλησιότατον. Καὶ οὐχ ἦλω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπεῖρα. "Ὡ τῆς εὐθηθείας, εἰ αὐτήν σιλήσειν ἤλπιζε, μᾶλλον δὲ τῆς ἀναισχυντίας τοῦ τὰ τοιαῦτα τολμῶντός τε καὶ τολμᾶν πείθοντος! Ἐκεῖνος
 30 καὶ εἰς τὸν παράδεισον ἀπ' ἀρχῆς παρέδω κατὰ τοῦ πρώτου πλάσματος· καὶ μέσος ἀγγέλων ἵσταιται τὸν Ἰὼβ ἐξαιτήσον·

5. Ψαλμ. 44, 14.

6. Ἕσμη Ἕσμη. 4, 12.

διά πολλούς πού ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ κακία καὶ προσέξατε πόσον ἦτο τὸ μέγεθός της. Ἦτο ἱερεὺς τῶν δαιμόνων ὁ μετέπειτα μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Ἦτο διώκτης ἀγριώτατος ὁ μέγας ἀγωνιστὴς τῆς ἀληθείας. Ἐκλόνιζε τὸν δρόμον* μας μὲ τὸν λόγον καὶ τὰ ἔργα του, ἐπειδὴ ἦτο καὶ εἰς τὰ δύο ἰσχυρός, ὁ ἰσχυρότατος καὶ εἰς τὰ δύο ἔπειτα μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Πόσον εἶναι τὸ κακόν, ὅταν προστεθῇ εἰς αὐτὰ καὶ ἡ τέχνη τοῦ μάγου. Καὶ πόσον φοβερώτερον καὶ ἡ ἀπληστία τοῦ σώματος, πού ἠμπορεῖ νὰ ξετρελλάνη καὶ τοὺς σοφοὺς εἰς τὰ ἄλλα καὶ ἐξαναγκάζει εἰς τὰς χειροτέρας σκέψεις, πού ἀφαρπάζει τὸν λογισμόν, ὅπως ἓνα ὑπερήφανο πουλάρι.

9. Φθάνει ὁ λόγος μας εἰς αὐτὸ τὸ κεντρικόν σημεῖον. Ἄς μὴ ἀποβλέψη κανεὶς εἰς τὴν πρώτην ζωὴν τοῦ Κυπριανοῦ, διὰ νὰ ἀπλώσῃ χέρι εἰς τὰς ἡδονάς· ἄς σωφρονισθῇ καλύτερα μὲ τὴν τελευταίαν. Ἦτο μία παρθένος ἀπὸ ἀρχοντας καὶ ἐπισήμους. Ἀκούετε αἱ παρθένοι καὶ συνευφραίνεσθε, ἢ μᾶλλον καὶ ὅσαι εἴσθε ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου φρόνιμαι καὶ αἱ φίλαι σας. Εἶναι κοινόν καὶ διὰ σᾶς καὶ διὰ ἐκείνας ἐγκώμιον ἢ διήγησίς μου. Καὶ ἡ παρθένος αὕτη ἦτο ἐξαιρετικὰ ὠραία. Ἄς τὴν ἐγκωμιάσῃ μαζί μας ὁ θεῖος Δαυῖδ⁵. Ὁλη ἡ ὠραιότης, λέγει, τῆς κόρης τοῦ βασιλέως ἦτο εἰς τὴν ψυχὴν της, γνησίᾳ νύμφη τοῦ Χριστοῦ, καλλονὴ κρυμμένη, ἄγαλμα ἔμψυχον, ἀφιέρωμα ἀσύλητον, ἱερὸν ἀπαραβίαστον, κῆπος κλεισμένος καὶ σφραγισμένος, πηγὴ (ἐὰν προσθέσῃ κάτι καὶ ὁ Σολομών⁶), πού ἐφυλάσσετο μόνον διὰ τὸν Χριστόν. Αὐτὴν πού ἦτο εἰς ὅλα ἀπόρθητη καὶ σεμνή, ἐρωτεύθη ὁ μέγας Κυπριανός, πού καὶ πῶς δὲν γνωρίζω. Τὰ λαίμαργα μάτια ἐγγίζουσι καὶ τὰ ἀνέγγιχτα, τὰ μάτια τὰ πιὸ πρόχειρα καὶ ἀχόρταγα αἰσθητήρια, καὶ δὲν τὴν ἐρωτεύθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔκαμε πρότασιν. Τί ἀπλοϊκότης ἐὰν ἤλιπιζεν ὅτι θὰ τὴν ἐκπορθήσῃ, ἢ μᾶλλον τί ἀναισχυντία ἐκείνου πού τολμᾷ τέτοια τολμήματα καὶ πείθει τοὺς ἀνθρώπους νὰ τολμοῦν. Ἐκεῖνος εἶναι πού ἐτρύπωσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν παράδεισον καὶ προσέβαλε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον· πού ἐστάθη εἰς

καὶ τὸ τελευταῖον, κατ' αὐτοῦ τοῦ μᾶ τοῦ Δεσπότη, τοῦ κατα-
 λύσσοντος αὐτὸν καὶ θανατώσσοντος, καὶ πείραν προσάγει τῷ
 ἀπειράσιμῳ (ἐπειδὴ δεύτερον Ἄδὰμ εἶδε τοῦ Θεοῦ τὸ φαι-
 νόμενον), ὡς καὶ τοῦτον καταπαλαίσων. Ἦγνῶνται γάρ, δι
 5 περιπεσεῖται θεβήτηι, προσδραμῶν ἀνθρωπότηι. Τί οὖν θαν-
 μασιόν, εἰ καὶ διὰ Κυπριανοῦ πειροῖται τῆς ἁγίας ψυχῆς,
 καὶ τοῦ ἀνεπάφου σώματος;

10 Πλὴν ὁ μὲν ἐπειρα, καὶ προαγωγῶ χρηταί, οὐ γεν-
 ναίω τινὶ παλαιῶ τῶν πρὸς ταῦτα ἐπιτηδείων, ἀλλὰ δαιμόνων
 τινὶ τῶν φιλοσωμάτων καὶ φιληδόνων· ἐπειδὴ ταχεῖται πρὸς
 τὴν τῶν τοιοῦτων ὑπηρεσίαν αἱ ἀποσιατικαὶ δυνάμεις καὶ
 φθονεραί, πολλοὺς κοινωνοὺς ζητοῦσαι τοῦ πτώματος. Καὶ
 ὁ μισθὸς τῆς προαγωγίας, θυοίαι τε καὶ σπονδαί, καὶ ἡ δι'
 αἱμάτων καὶ κνίσσης οὐκείωσις· τοιοῦτους γὰρ ἔδει μισθοὺς
 15 εἶναι τοῖς τὰ τοιαῦτα χαριζομένοις. Ἡ δὲ ὡς ἦσθειο τοῦ
 κακοῦ, καὶ τὴν ἐπιβουλήν ἔγνω (ταχύτεραι γὰρ αἱ καθαραὶ
 ψυχαὶ καὶ θεοειδεῖς πρὸς θῆραν τοῦ ἐνεργούντος, κἂν δι
 μάλλιστα σοφιστικῶς ἢ καὶ ποικίλος τὴν ἐπιχείρησιν), τί ποιεῖ,
 καὶ τί ἀντιεχνᾶται τῷ δημιουργῶ τῆς κακίας; Πάντων ἀπο-
 20 γνοῦσα τῶν ἄλλων, ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει, καὶ προστά-
 τὴν ποιεῖται κατὰ τοῦ μισητοῦ πόθου τὸν ἑαυτῆς νυμφίον,
 ὃς καὶ Σωσάνναν ἐρρούσατο, καὶ Θέκλαν διέσωσεν· τὴν μὲν
 ἀπὸ πικρῶν προσβυτέρων, τὴν δὲ ἀπὸ τυράννου μνησιῆρος καὶ
 τυραννικωτέρας μητροῦς. Τίνα τοῦτον; Χριστιόν, ὃς καὶ πνεύ-
 25 μασιν ἐπιτιμᾶ, καὶ κουφίζει βαπτιζομένους, καὶ πεζεύει
 πέλαγος, καὶ λεγεῶνα πνευμάτων τῷ θυτῶ δίδωσι καὶ ῥυε-
 ται μὲν ἐκ λάκκου δίκαιον λέουσι προστεθένια βοράν, καὶ
 χειρῶν ἐκτάσει τοὺς θῆρας νικήσαντα ῥύεται δὲ ὑπὸ κήτους
 καταποθένια φυγάδα προφήτην, κἂν τοῖς σπλάγγνοις τὴν

τό μέσον τῶν ἀγγέλων διὰ νὰ ζητήσῃ τὸν Ἰώβ· καὶ τέλος πού προσβάλλει τὸν ἴδιον τὸν Δεσπότην, πού θὰ τὸν καταλύσῃ καὶ θὰ τὸν θανατώσῃ, καὶ δοκιμάζει τὸ ἀδοκίμαστον (ἐπειδὴ εἶδεν ὡς δεύτερον Ἀδὰμ τὸν φανερωθέντα Θεόν) διὰ νὰ τὸν κατανικήσῃ καὶ αὐτόν. Ἀγνοοῦσεν ὅτι θὰ ἔπεφτεν ἐπάνω εἰς τὴν θεότητα προσβάλων τὸν ἄνθρωπον. Τί τὸ παράδοξον λοιπὸν ἐὰν αὐτός καὶ διὰ μέσου τοῦ Κυπριανοῦ βάζῃ εἰς πειρασμὸν τὴν ἁγίαν ἐκείνην ψυχὴν καὶ τὸ παρθενικὸν σῶμα;

10. Καὶ ὁμως ἐκεῖνος ἐδοκίμασε καὶ ἐχρησιμοποίησε ὡς προαγωγὸν ὄχι κανένα γραῖδιον κατάλληλον διὰ τὰ πράγματα αὐτά, ἀλλὰ κάποιον ἀπὸ τοὺς φιλοσωμάτους καὶ φιληδόνους δαίμονας. Εἶναι γρήγοροι εἰς τὰς ὑπηρεσίας αὐτὰς αἱ δυνάμεις τῆς ἀποστασίας καὶ γεμᾶται φθόνον καὶ ζητοῦν πολλοὺς συντρόφους εἰς τὴν πτώσιν των. Καὶ ὁ μισθὸς τῆς προαγωγίας ἦσαν θυσίαι καὶ σπονδαὶ καὶ σύνδεσις μὲ αἷμα καὶ κνίσσαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τῶν δαιμόνων διὰ τὰς ὑπηρεσίας των. Ἐκείνη ἐνίωσε τὸ κακὸν καὶ ἀντελήφθη τὴν ὑποβουλήν (αἱ καθαρὰ καὶ θεόμορφα ψυχὰ εἶναι κατὰ τὸ κυνήγι ταχύτεραι ἐκείνου πού τὰς κυνηγᾷ καὶ ἅς εἶναι εἰς τὴν προσπάθειάν του ὑπερβολικὰ σοφιστικὸς καὶ πολυμήχανος). Τί κάνει λοιπὸν ἐκείνη ἀμέσως καὶ τί τέχνην ἀντιτάσσει εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς κακίας; Ἀφοῦ ἀπεγοητεύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν καὶ παίρνει προστάτην τῆς κατὰ τοῦ μισητοῦ πόθου τὸν νυμφίον τῆς, πού, καὶ τὴν Σωσάνναν ἐπροστάτευσε καὶ τὴν Θέκλαν ἔσωσε. Τὴν πρώτην ἀπὸ ἐχθρικοὺς πρεσβυτέρους, τὴν δευτέραν ἀπὸ τυραννικὸν μνηστῆρα καὶ ἀκόμη τυραννικωτέραν μητέρα. Ποῖος εἶναι αὐτός; Ὁ Χριστὸς πού ἐπιτιμᾷ τοὺς ἀνέμους, κάνει ἐλαφροὺς ὄσους βουλιάζουν, βαδίζει ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐξαποστέλλει εἰς τὸν βυθὸν μίαν λεγεῶνα δαιμόνων. Σώζει ἀπὸ τὸν λάκκον τὸν δίκαιον πού ἐρρίφθη βορὰ τῶν λεόντων καὶ ἐνίκησε τὰ θηρία μὲ τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν. Σώζει ἀκόμα τὸν φυγάδα προφήτην πού τὸν κατέπτε τὸ κῆτος καὶ ὁμως διέσωσε τὴν πίστιν του μέσα εἰς τὰ σπλάχνα τοῦ κήτους. Σώζει ἐπίσης

πίσιν διασωσάμενον σώζει δὲ Ἄσουρίους ἐν φλογὶ παίδας, ἀγγέλω τὴν πυρᾶν καταφύξας, καὶ τοῖς τρισὶ παραζεύξας τὸν τέταρτον.

11. Ταῦτα καὶ πλείω τούτων ἐπιφημίζουσα, καὶ τὴν Παρ-
 5 θένον Μαρίαν ἱκετεύουσα βοηθῆσαι παρθένω κινδυνευούῃ, τὸ τῆς νηστειᾶς καὶ χαμευνίας προβάλλεται φάρμακον· ἁμοῦ μὲν τὸ κάλλος μαραίνουσα ὡς ἐπίβουλον, ἵν' ὑποσπάσῃ τῆς φλογὸς τὴν ἕλην, καὶ δαπανήσῃ τὸ τῶν παθῶν ὑπέκκαυμα· ἁμοῦ δὲ τὸν Θεὸν ἰλεουμένη διὰ τῆς πίστεως καὶ διὰ τῆς
 10 ταπεινώσεως· οὐδενὶ γὰρ οὕτω τῶν πάντων, (ὡς κακοπαθεῖα, θεραπεύεται Θεός, καὶ δάκρυσι τὸ φιλόανθρωπον ἀντιδίδοται. Ποθεῖτε τὰ ἐξῆς, οἶδ' ὅτι, τοῦ διηγήματος. Ἀγωνιᾶτε γὰρ ὑπὲρ τῆς παρθένου, καὶ τοῦ ἐραστοῦ δὲ οὐχ ἦτιον, μὴ εἰς κακὸν ἀμφοτέροις ὁ πόθος ἔληξεν. Ἀλλὰ θαρ-
 15 σεῖτε. Πίστεως γὰρ ὁ πόθος πρόξενος γίνεται· καὶ παρθένον ἐαντιῶ μνησιεύων ὁ ἐρασιῆς, ὑπὸ Χριστοῦ μνησιεύεται· καὶ ἢ μὲν τῶν πόθων φλόξ ἀποσβέννυται, ἢ δὲ τῆς ἀληθείας ἀνάπεται. Πῶς καὶ τίνα τρόπον; Ἐνταῦθά μοι τὸ τοῦ διηγήματος ἥδιον. Νικᾷ ἢ παρθένος, νικᾷται ὁ δαίμων. Ὁ πει-
 20 ρασιῆς πρόσσεισι τῷ ἐρασιῇ, καταμηνύει τὴν ἦτιαν· περιφρονεῖται. Δυσχεραίνει τῆς ὑπεροφίας· ἀμύνεται τὸν ὑπερόπτην. Ἡ ἄμυνα δὲ τίς; Εἰς αὐτὸν εἰσοικίζεται τὸν τέως θεραπευτὴν, ἵνα κακῶ τὸ κακὸν ἐκκρουσθῇ, καὶ λύσσα λύσεως ἴαμα γένηται. Τῆς παρθένου μὲν ἀπακρούεται, καθάπερ τι μηχᾶ-
 25 νημα τεῖχος ὄχυροῦ καὶ γενναίου, λόγου φυγᾶς καὶ δεήσεως· τῷ πέμψαντι δὲ προσπαλαίει, (ὦ τοῦ θαύματος!) πρὸς τὸν θαλόγγια πάλιν ἀνασιραφεῖς, καὶ συμπνίγων, ὥσπερ τινὰ Σαοὺλ δεύτερον.

12. Τί οὖν ὁ ἄφρων ἐρασιῆς καὶ σώφρων ἐπίληπτος;
 30 Ζητεῖ τοῦ κακοῦ τὴν λύσιν, εθρίσκει· εὐμήχανον γὰρ ἅπαν

καὶ τοὺς παῖδας ἀπὸ τὰς φλόγας εἰς τὴν Ἀσσυρίαν, δροσίζων τὴν φλόγα μὲ ἄγγελόν του καὶ συμπληρώνων τοὺς τρεῖς μὲ τέταρτον.

11. Αὐτὰ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ βοῶν καὶ ἱκετεύων τὴν παρθένον Μαρίαν νὰ βοηθήσῃ μίαν παρθένον ποῦ ἐκινδύνευε, χρησιμοποιεῖ ὡς ἀσπίδα τὴν νηστείαν καὶ τὸ πλάγιασμα εἰς τὴν γῆν. Συγχρόνως ἀσχημίζει τὸ κάλλος τῆς ὡς ἀπατηλόν, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ ὑλικόν ἀπὸ τὴν φλόγα καὶ νὰ δαπανήσῃ τὸ προσάναμμα τῶν παθῶν. Συνᾶμα ἐξιλεώνει τὸν Θεὸν μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ταπεινώσιν τῆς. Διότι μὲ τίποτε ἄλλο δὲν λατρεύεται ὁ Θεὸς ὅσον μὲ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ ἀντιδωρίζει τὴν φιλανθρωπίαν του εἰς τὰ δάκρυα. Ἐπιθυμεῖτε, γνωρίζω καλὰ, τὴν συνέχειαν τῆς διηγήσεως. Ἔχετε ἀγωνίαν διὰ τὴν κόρην καὶ ὄχι ὀλιγωτέραν καὶ διὰ τὸν ἐραστήν, μήπως κατέληξεν εἰς συμφορὰν καὶ διὰ τοὺς δύο ὁ πόθος των. Μὴ φοβῆσθε. Ὁ πόθος γίνεται πρόξενος πίστεως καὶ μνηστεύοντας ὁ ἐραστὴς τὴν κόρην μαζί του, δέχεται τὴν μνηστείαν τοῦ Χριστοῦ ὁσθῆνεται τότε ἡ φλόγα τῶν πόθων καὶ ἀνάβει ἡ φλόγα τῆς ἀληθείας. Μὲ ποῖον τρόπον; Ἐδῶ εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστον σημεῖον τῆς διηγήσεώς μου. Νικᾶ ἡ κόρη, νικᾶται ὁ δαίμων. Ὁ δαίμων τοῦ πειρασμοῦ ἔρχεται εἰς τὸν ἐραστήν καὶ ἀναγγέλλει τὴν ἥτταν του καὶ γίνεται ἀντικείμενον περιφρονήσεως. Θυμῶναι διὰ τὴν ὑπεροψίαν του καὶ ἀποκρούει τὸν ὑπερόπτην. Καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἀπόκρισις; Κατοικεῖ μέσα εἰς τὸν ἴδιον τὸν μάγον διὰ νὰ κτυπηθῇ τὸ κακόν μὲ τὸ κακόν καὶ νὰ γίνῃ ἡ λύσσα φάρμακον τῆς λύσεως. Ἀπὸ τὴν κόρην πάντως ἀποκρούεται, ὅπως ἓνα μηχανήμα ἀπὸ φρούριον ὄχυρόν καὶ ἀπόρθητον καὶ γίνεται φυγὰς τοῦ λόγου καὶ τῆς παρακλήσεως. Παλεύει τώρα μὲ ἐκείνον ποῦ τὸν εἶχε στείλει καὶ — ὦ θαῦμα! — στρέφεται πάλιν ἐναντίον ἐκείνου ποῦ τὸν εἶχε ἐκσφενδονίσει ὡς βέλος καὶ τὸν πνίγει σάν ἓνα δεῦτερον Σαοῦλ.

12. Τί κάνει λοιπὸν ὁ ἄμμαλος ἐραστὴς καὶ μυαλωμένος αἰχμάλωτος τοῦ δαίμονος; Ζητᾶ τὴν λύσιν τοῦ κακοῦ καὶ τὴν εὐρίσκει. Γίνεται πολυμήχανος ὁποῖος εὐρίσκειται

- τὸ πιεζόμενον. Τίς ἢ λύσις; Ἐπὶ τὸν τῆς παρθένου κατα-
 φεύγει Θεόν, ὡσπερ Σαουλ ἐπὶ τὴν κινύραν τοῦ Δαβὶδ
 καὶ τὰ κρούαματά· πρόσκειται τῷ ταύτης Ποιμένι· καθαίρειται,
 ὡσπερ τοῦ πόθου διὰ τῆς πληγῆς, οὕτω τοῦ πονηροῦ πνεύ-
 5 ματος διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως· μετατίθεται τὸν πόθον·
 ἐπὶ πολὺ μὲν ἀπισιοῦμενος καὶ ἀποπεμπόμενος· καὶ γὰρ ἐ-
 δόκει τὸ πρᾶγμα τῶν ἀπίστων εἶναι καὶ θαυμασίων, Κυ-
 πριανὸν ἐν Χριστιανοῖς ἀριθμηθῆναί ποτε, εἰ καὶ πάντες
 ἄνθρωποι· μετατίθεται δ' οὖν, καὶ ἀπόδειξις τῆς μεταβολῆς
 10 ἐναργῆς· προτιθῆσι δημοσίᾳ καὶ γοητικὰς βίβλους· θριαμ-
 βεύει τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τὴν ἀσθένειαν· κηρύσσει τὴν
 ἄνοιαν, λαμπρὰν ἐξ αὐτῶν αἶρει τὴν φλόγα, πρὸς δαπανᾶ
 τὴν μακρὰν ἀπάτην, ἣ μὴ φλογὶ σαρκὸς οὐκ ἐπήμυνεν ἀπί-
 σιται τῶν δαιμόνων, οἰκειοῦται Θεῷ. Ὡ τῆς χάριτος!
 15 Ὅση Θεὸν εὕρισκει πονηρῷ πόθῳ καὶ πνεύματι, πρόσβαιον
 ἱερὸν τῆς ἱερᾶς γίνεται ποιμνῆς, ὡς δὲ ἐγὼ τινος ἤκουσα,
 καὶ νεωκόρος, πολλὰ δεηθεὶς, ἵνα φιλοσοφήσῃ τὸ ταπεινὸν
 εἰς κάθαρσιν τῆς προτέρας ἀλαζονείας. Εἴτα ποιμῆν, καὶ
 ποιμένων ὁ κράτιστός τε καὶ δοκιμώτατος. Οὐ γὰρ τῆς Καρ-
 20 χηδονίων προκαθέζεται μόνον Ἐκκλησίας, οὐδὲ τῆς ἐξ ἐ-
 κείνου καὶ δι' ἐκεῖνον περιβοήτου μέχρι νῦν Ἀφρικῆς, ἀλ-
 λά καὶ πάσης τῆς ἑσπερίου, σχεδὸν δὲ καὶ τῆς ἑώας αὐτῆς,
 νοτίου τε καὶ βορείου λήξεως, ἐφ' ὅσα ἐκεῖνος ἤλθε τῷ
 θαύματι. Οὕτω Κυπριανὸς ἡμέτερος γίνεται.
- 25 13. Ταῦτα ὁ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων Θεός· ταῦτα,
 ὁ τὸν Ἰωσήφ ἀγαγὼν εἰς Αἴγυπτον ὄνιον διὰ ἀδελφῶν
 ἐπηρείας, καὶ ἐν γυναικὶ δοκιμάσας, καὶ ἐν οἰτοδοσίᾳ δο-
 ξάσας, καὶ ἐν ἐνυπνίοις σοφίας, ἵν' ἐπὶ ξένης πιστευθῆ,

εἰς τὴν ἀνάγκην· καὶ ποία ἡ λύσις; Καταφεύγει εἰς τὸν Θεὸν τῆς κόρης, ὅπως ὁ Σαοῦλ εἰς τὴν κιθάρα καὶ τὰ κιθαρίσματα τοῦ Δαυῖδ, πλησιάζει εἰς τὸν ποιμένα της. Ὅπως μὲ τὸ παίξιμον ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸν πόθον ὁ Σαοῦλ, ἐλευθερώνεται καὶ ὁ Κυπριανὸς ἀπὸ τὸ πονηρὸν πνεῦμα μὲ τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστόν. Μεταφέρει τὸν πόθον του. Δὲν τὸν ἐπίστευαν ὅμως πολὺν καιρὸν καὶ τὸν ἀπεμάκρυναν, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα τοὺς ἐφαίνετο ἀπὸ τὰ ἀπίστευτα καὶ θαυμαστά, νὰ συγκαταλεχθῆ κάποτε ὁ Κυπριανὸς μὲ τοὺς Χριστιανούς, ἂν καὶ εἴμεθα ὅλοι ἄνθρωποι. Ἀλλάζει ὅμως στρατόπεδον καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς μεταβολῆς εἶναι ὀλοφάνερη. Ἐκθέτει δημοσίᾳ τὰ μαγικὰ βιβλία του. Διαπομπεύει τὴν ἀδυναμίαν τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ. Διαλαλεῖ τὴν ἀνοησίαν των, ὑψώνει ἀπὸ αὐτὸ λαμπρὰν φλόγα, καταστρέφει μὲ τὴν φωτιάν τὴν πολυχρόνιον ἀπάτην, πού δὲν ἠμπόρεσε ν' ἀποκρούσῃ μίαν καὶ μόνην φλόγα τῆς σαρκός. Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονας, γίνεται οἰκείος τοῦ Θεοῦ. Τί ὠραῖο κατόρθωμα τῆς χάριτος, ἡ ὁποία εὕρισκε τὸν Θεὸν διὰ μέσου πονηροῦ πόθου καὶ πνευματικὰ γίνεται ἱερὸν πρόβατον τοῦ ἱεροῦ κοπαδιοῦ καί, ὅπως ἤκουσα ἀπὸ κάποιον, καὶ ἐπιμελητῆς τοῦ ναοῦ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς παρακλήσεις, διὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ταπείνωσιν καὶ νὰ καθαρθῆ ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἀλαζονείαν του. Ἐπειτα γίνεται ποιμὴν, καὶ ἀπὸ τοὺς ποιμένας ὁ πιὸ δυνατὸς καὶ δόκιμος. Δὲν γίνεται μόνον ὁ προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Καρχηδονίων, οὔτε τῆς Ἀφρικῆς πού ἔγινε περιβόητη ἕως σήμερα ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ χάρις εἰς ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς δυτικῆς καὶ σχεδὸν καὶ τῆς ἀνατολικῆς, τῆς νοτίου ἐσχατιᾶς καὶ τῆς βορείου, ἕως ἐκεῖ πού ἔφθασεν ἐκεῖνος μὲ τὰ θαύματά του. Ἔτσι ἔγινε ἰδικὸς μας ὁ Κυπριανός.

13. Αὐτὰ ἐπιτελεῖ ὁ Θεὸς πού κάμνει σημεῖα καὶ τέρατα. Αὐτὰ, ἐκεῖνος πού ἔφερον ἀγορασμένον τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ φθόνον τῶν ἀδελφῶν του, πού τὸν ἐδοκίμασε μὲ τὴν γυναῖκα, τὸν ἐδόξασε κατὰ τὴν σιτοδείαν, πού ἔδειξε σοφὸν εἰς τὰ ὄνειρα, διὰ νὰ κερδίσῃ ἐμπιστο-

- καὶ ὑπὸ Φαραῶ τιμηθῆ, καὶ πατὴρ γένηται πολλῶν μυριάδων, δι' ἧς Αἴγυπτος θαοανίσκεται, θάλασσα τέμνεται, ἄριος θεται, ἥλιος ἴσταιται, γῆ τῆς ἐπαγγελίας κληρονομεῖται. Οἶδε γὰρ πόρρωθεν καταβάλλεσθαι τῶν μεγάλων πραγμάτων
- 5 ἢ σοφία τὰς ὑποθέσεις, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία οἰκονομεῖσθαι, ἵνα καὶ μᾶλλον θαυμάζηται. Ἀπόχρη καὶ ταῦτα τῶν τοῦ Κυπριανοῦ καλῶν εἰς μέτρον εὐφημίας τελειωτάτης. Νῦν δὲ ἰσοαυτὰ ἔστι τὰ λειπόμενα καὶ τοιαῦτα, ὥστε εἰ καὶ μηδὲν αὐτῶ τῶν προειρημένων ὑπῆρχεν εἰς ἔπαινον,
- 10 ἔξαρκεῖν τοῖς ἐξῆς ἱκανῶς ἅπαντας. Ἴνα γὰρ τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, τὴν τῶν χρημάτων περιφρόνησιν, τὴν τοῦ ὑψοῦ κατὰ λυοῖν, τὴν τοῦ σώματος παιδαγωγίαν καὶ καθαρότητα τῶν προτέρων ὁρμῶν ἀντίπαλον, τὸ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόσοπον, τὸ περὶ τὰς ἐντεύξεις ὑψηλὸν τε ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπον, ὡς ἴσον ἀπέχειν εὐτελείας καὶ αὐθαδείας· τὰς χαμηνίας, τὰς ἀγρυπνίας, ὅς, καίτοι τῶν τοιοῦτων ὀφθαλμῶν ὄν, κατὰ πολὺ τῶν προειληφθῶτων ἐκράτει τὴν περὶ λόγους φιλοτιμίαν, ἐξ ὧν ἦθος ἅπαν ἐπαίδευσεν, καὶ δογμάτων ἀπαιδευσίαν ἐκάθηρε, καὶ ἀνδρῶν βίους ἐκόσμησε, καὶ τῆς
- 20 ἀρχικῆς καὶ βασιλικῆς Τριάδος τὴν θεότητα τεμνομένην, ἔστι δὲ ὅφ' ὧν καὶ συναλειφομένην, εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγεν, ἐν ὅροις μείνας εὐσεβοῦς ἐνώσεώς τε καὶ συναριθμήσεως· ἵνα ταῦτα συνέλω διὰ τὴν ἀμετρίαν, τῇ τοῦ βίου καταλύσει συγκαταλύσω τὸν λόγον.
- 25 14. Ἐμαίνετο καθ' ἡμῶν Δέκιος, καὶ πάσας ἰδέας κολάσεων ἐπενόει, καὶ ἵκεν μὲν ἤδη παρῆν τῶν δεινῶν, τὰ δὲ ἔμελλεν· ἴσον δὲ ἀγώνισμα ποιεῖται, καὶ Χριστιανοὺς ἐλεῖν, καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ διώκτας ὑπερβαλεῖν, μᾶλλον δέ,

7. Ὁ Κυπριανὸς δὲν ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Δεκίου, ἀλλὰ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τὸ 304.

σύνην εἰς τὴν Ξενιτεῖα καὶ νὰ τιμηθῆ ἀπὸ τὸν Φαραῶ καὶ νὰ γίνῃ πατέρας πολλῶν μυριάδων, πού χάριν αὐτῶν βασανίζεται ἡ Αἴγυπτος, χωρίζεται ἡ θάλασσα, πέφτει ἡ βροχὴ ἀπὸ ψωμί, σταματᾷ ὁ ἥλιος, δίδεται ὡς κληρονομία ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Γνωρίζει ἡ θεία σοφία νὰ θέτῃ ἀπὸ μακριὰ τὰς καταβολὰς τῶν μεγάλων πραγμάτων καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα νὰ οἰκονομῇ τὰ ἀντίθετα, διὰ νὰ θαυμάζεται περισσότερο. Θὰ ἦσαν καὶ αὐτὰ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰς ἀρετὰς τοῦ Κυπριανοῦ, διὰ νὰ δοθῆ τὰ μέτρον δι' ἓνα τελειότατον ἐγκώμιον. Τώρα ὅμως εἶναι τόσα καὶ τέτοια ὅσα ἀπομένουν, ὥστε καὶ κανένα ἀπὸ τὰ προηγούμενα νὰ μὴ εἶχεν ἐκεῖνος, φθάνουν διὰ νὰ νικήσῃ μὲ αὐτὰ τοὺς πάντας: Διὰ νὰ συντομεύσω τὰ ἐνδιάμεσα τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, τὰ ξερρίζωμα τῆς ὑπερηφανείας, τὴν χαλιναγώγησιν τοῦ σώματος καὶ τὴν καθαρότητά του, πού ἐγένεν ἀντίπαλος τῶν προηγούμενων ὀρμῶν, τὸ φιλοσοφικὸν ντύσιμόν του, τὴν σοβαρότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν κοσμιότητα κατὰ τὰς συναναστροφὰς του, σὰν μεσότητα ἀνάμεσα εἰς τὴν μικροπρέπειαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν, τὸ πλάγιασμα εἰς τὸ ἔδαφος, τὰς ἀγρυπνίας, πού ἂν καὶ εἶχε ἀργήσῃ νὰ τὰ διδαχθῆ ὑπερτεροῦσεν εἰς αὐτὰ ἀπὸ τοὺς προηγούμενους του. Τὴν φιλοτιμίαν εἰς τοὺς λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους διεμόρφωνε τὸν χαρακτῆρα του καὶ ἐκάθαρε τὴν διδασκαλίαν του ἀπὸ τὴν ἀπαιδευσίαν, ἐρρῦθμισε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀρχικῆς καὶ βασιλικῆς Τριάδος τὴν θεότητα πού ἐκομματιάζετο (καὶ πού ἀπὸ μερικοὺς καὶ διεγράφετο τελείως) τὴν ἐπανεφέρε εἰς τὴν ἀρχαίαν τιμὴν, παραμένων μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς εὐλαβικῆς ἐνώσεως καὶ συναριθμήσεως. Διὰ νὰ τὰ συντομεύσω αὐτὰ πού εἶναι ἀμέτρητα, θὰ συνδυάσω τὸ τέλος τοῦ λόγου μου μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

14. Ἐμάνιαζεν ὁ Δέκιος ἔναντίον μας καὶ ἐπινοοῦσε κάθε μορφήν βασανιστηρίου· αἱ συμφοραὶ ἦσαν παροῦσαι καὶ ἄλλαι ἐπαπειλοῦντο· θεωρεῖ ἴσον ἀγώνισμα καὶ τοὺς χριστιανοὺς νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ξεπεράσῃ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὸν διώκτας· καὶ πῶς καλά, ἤθελε ἢ νὰ συλλάβῃ ὄλους

ἢ Χριστιανούς πάντας, ἢ Κυπριανὸν μόνον ἐλεῖν τε καὶ παραιοῦσθαι. "Ὅσῳ γὰρ εὐσεβείᾳ τε καὶ δόξῃ διαφέρειν τὸν ἄνδρα ἐγίνωσκε, τοσοῦτῳ καὶ τὴν νίκην ἑαυτῷ περιφανεσιέραν ἑώρα καὶ λαμπροτέραν, εἰ τούτου κρατήσοιεν. Ἐ-
 5 κείνος μὲν γὰρ Χριστιανῶν μόνον ὑπάρχειν κρατεῖν, οὕτω δὲ καὶ φιλοσοφίας αὐτῆς, καὶ λόγων. Καὶ τὴν γλώσσαν περιελεῖν πρότερον, εἰτα ἀφώνους ἀπαγαγεῖν καὶ ἀλόγους τοὺς ὑπ' ἐκείνης ἐρειδομένους, ἀρίστης εἶναι σιραιτηγίας ἐνόμιζεν· οὐκ ὀρθῶς μὲν, οὐδὲ εὐσεβῶς ταῦτα διανοούμενος, οὐ
 10 μὴν παντάπασιν ἀλογίσιως, πρὸς γε τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν καὶ ἐπιχείρησιν· ἔδειξε δὲ τὸ ἔργον. Ἐπειδὴ γὰρ ἄπασαν προσβολὴν τε καὶ πείραν ἀνδρικῶς τε καὶ γενναίως ἀποσεισάμενος, ὥσπερ τις πέτρα παράλιος κυμάτων ἐπιδρομάς, τέλος ἐξορίαν ὑπ' αὐτοῦ κατακρίνεται· οὐ τὸ καθ' ἑαυτὸν ἔσιτερξεν
 15 ὁ γεννάδας, οὐδὲ ἠγάπα σωζόμενος· οὐδὲ ἀσφάλειαν τῷ σώματι μᾶλλον τὴν ἀτιμίαν ἐνόμιζεν, ἢ ψυχῆς κίνδυνον τὴν ἡσυχίαν, καὶ τὸ περιορᾶν τοὺς ἄλλους τῷ καιρῷ κινδυνεύοντις, οὐκ ὄντιος τοῦ παιδοτριβοῦντος, καὶ πρὸς τὸν ἀγῶνα θαρρύνοντιος. Οὐ γὰρ μικρὸν δύνασθαι καὶ λόγον εἰς ἀνδρείας προσ-
 20 θήκην τοῖς ἀποδουμένοις πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς στάδιον.

15. Διὰ τοῦτο τῷ σώματι μὲν ἀπῆν, τῷ πνεύματι δὲ παρῆν, καὶ τοῖς ἀθλοῦσι συνηγωνίζετο· καὶ τῇ γλώσση μὲν βοηθεῖν οὐκ εἶχεν, βοηθεῖ δὲ τῷ γράμματι. Πῶς; Ἀλείπτῃς ὑπερόριος γίνεται, τοὺς προιτρεπτικούς συγγράφων, καὶ λο-
 25 γογραφῶν τὴν εὐσέβειαν, καὶ πλείους ἐκεῖνος σχεδὸν ἐξ ἐπιστολῶν ποιεῖται μάρτυρας μόνος, ἢ πάντες δι' ἑαυτῶν οἱ παρόντες τοῖς τότε κάμνονοι. Πείθει γὰρ, μὴ πατρίδα, μὴ γένος, μὴ περιουσίαν, μὴ δυναστείαν, μὴ ἄλλο τι τῶν χαμαὶ κειμένων, ἐμπροσθεν ἄγειν τῆς ἀληθείας, καὶ τῶν ἐκεῖθεν

τούς Χριστιανούς ἢ τὸν Κυπριανὸν μόνον καὶ νὰ τὸν ὑποτάξῃ. Διότι ὅσον ἐγνώριζεν ὅτι ἐξεχώρισεν ὁ Κυπριανὸς εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν δόξαν, τόσον ἔβλεπεν ὅτι θὰ ἐγένετο ἐνδοξότερα καὶ λαμπρότερα ἢ νίκη του, ἐὰν ἐνικουῖσε ἐκείνον. Μόνον αὐτὸς ὁ τρόπος ὑπῆρχε διὰ νὰ νικήσῃ τούς Χριστιανούς, αὐτὸς εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ρητορικὴν. Καὶ ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ πρῶτα τὴν γλῶσσαν, νὰ πάρῃ ἔπειτα μαζί του χωρὶς φωνῆν ἢ χωρὶς λόγον αὐτοὺς πού ἐστηρίζοντο ἐπάνω εἰς αὐτήν· αὐτὴ ἐνόμιζε πῶς ἦτο ἢ καλυτέρα στρατηγική. Δὲν ἦσαν βέβαια οὔτε ὀρθὰ οὔτε εὐσεβῆ τὰ διανοήματα αὐτά, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ τελείως ἀβάσιμα σχετικὰ μὲ τὰς προθέσεις καὶ τὰ σχέδιά του. Τὸ ἔδειξεν ἡ πρᾶξις. Κάθε ἐπίθεσιν καὶ κάθε δοκιμασίαν ἀφοῦ τὴν ἀπέκρουσε γενναῖα, ὅπως ἓνας θαλασσινὸς βράχος τὰς ἐπιδρομὰς τῶν κυμάτων, καταδικάζεται τέλος ἀπὸ αὐτὸν εἰς ἐξορίαν. Δὲν ἐφρόντιζε διὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τοῦ ἦτο ἀρκετὴ ἢ ἰδικὴ του σωτηρία. Οὔτε ἐπίστευε πῶς πολὺ ὅτι ἡ ἀτιμία ἀποτελοῦσε ἀσφάλειαν διὰ τὴν ζωὴν του ἀπὸ ὅ,τι ἀποτελοῦσε κίνδυνον τῆς ψυχῆς ἢ ἀπραξία καὶ ἡ ἀδιαφορία διὰ τοὺς ἄλλους, πού ἐκινδύνευσαν εἰς τὴν κρίσιμον περίστασιν καὶ δὲν εἶχαν τὸν προπονητὴν καὶ αὐτὸν πού θὰ τοὺς ἐνεθάρρυνε εἰς τὸν ἀγῶνα. Διότι δὲν εἶναι καὶ τοῦ λόγου ἡ δύναμις ἀσήμαντὴ εἰς τὸ νὰ προσθέσῃ ἀνδρείαν εἰς αὐτοὺς πού ρίπτονται μέσα εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρετῆς.

15. Διὰ τοῦτο ἦτο μὲν ἀπὼν μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ παρὼν μὲ τὸ πνεῦμα καὶ συνηγωνίζετο μὲ αὐτοὺς πού ἀθλοῦσαν. Μὲ τὴν γλῶσσαν δὲν ἠμποροῦσε νὰ βοηθήσῃ, βοηθεῖ ὅμως μὲ γράμματα. Πῶς; Γίνεται ἓνας προπονητὴς ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς περιοχῆς, συγγραφέων λόγους προτρεπτικούς, γίνεται ὁ λογογράφος τῆς εὐσεβείας καὶ κάμνει ἐκεῖνος μόνος μὲ τὰ γράμματά του περισσοτέρους μάρτυρας ἢ ὄλοι μὲ τὴν παρουσίαν των, ὅσοι ἦσαν παρόντες εἰς αὐτοὺς πού τότε ἐκακοπαθοῦσαν. Τοὺς ἔπειθε νὰ μὴ βάζουν μήτε τὴν πατρίδα, μήτε τὴν περιουσίαν, μήτε τὸ ἀξίωμα, μήτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ γήινα πρὶν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὶν

ἀποκειμένων ἀθλων τῆς ἀρετῆς, τοῖς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ κινδυνεύουσι. Καὶ ταύτην εἶναι πραγματειῶν τὴν ἀρίστην, αἷματος ὀλίγου βασιλείαν οὐρανῶν ὠνήσασθαι, καὶ δόξης αἰδιότητα τῶν προσκαίρων ἀντιλαβεῖν ἀγαθῶν. Μίαν μὲν γὰρ εἶναι
 5 πατριίδα τοῖς ὑψηλοῖς, τὴν νοουμένην Ἱερουσαλήμ, οὗ τὰς μικροῖς ὀφίους ἐνταῦθα διειλημμένας, καὶ πολλοὺς ἀμειψούσας οὐκίτηρας· μίαν δὲ γένους λαμπρότητα, τὴν τῆς εἰκόνης τήρησιν, καὶ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἐξομοίωσιν, ὅσον ἐφικτὸν τοῖς σαρκὸς δεσμοῖς, καὶ θραχεῖαν ἀπορροήν τοῦ καλοῦ
 10 δέχεσθαι δυναμένοις· μίαν δὲ δυναστείαν, τὸ κατὰ τοῦ πονηροῦ κράτος, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνάλωτον καὶ ἀήτιhton ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν, ἥνικα κακίας πρὸς ἀρετὴν ἀγωνίζεται καὶ κόσμος πρὸς κόσμον, ὁ δυνάμενος πρὸς τὸν ἑστώτα, καὶ πικρὸς ἀγωνοθέτης πρὸς γενναίους ἀγωνιστάς,
 15 καὶ Βελλίαρ πρὸς Χριστὸν παρατάσσεται. Διὰ ταῦτα καταφρονεῖν μὲν ξιφῶν ἀνέπειθε, ψυχρὸν δὲ νομίζειν τὸ πῦρ, ἡμέρους δὲ οἶεσθαι θηρῶν τοὺς ἀγριωτάτους, λιμὸν δὲ ὑπολαμβάνειν τὴν ἀνωτάτω τρυφήν, δάκρυα δὲ τῶν οὐκείων, καὶ θρήνους, καὶ οἰμωγὰς παραιρέχειν, ὡς τοῦ πονηροῦ δε-
 20 λεάσματα, καὶ κωλύματα τῆς θείας ὁδοπορίας. Ταῦτα γὰρ εἶναι ἀνδρεῶν ψυχῶν καὶ γενναίων, καὶ λογισμοῦ σῶφρονος. Καὶ τὸ παράδειγμα ἐγγύθεν αὐτὸς ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων, πάντα ἠγησάμενος, σκύβαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ.

16. Οὕτω διανοούμενος Κυπριανός, καὶ οὕτως ὀπλιζῶν
 25 τοῖς λόγοις πρὸς τὸν ἀγῶνα, πολλοὺς ἀθλητὰς ἀπειρογάξειο. Καὶ τίνα μισθὸν τούτων κομίζεται; Ὡς δαυιλῆ καὶ φιλότιμον! Μάρτυς ἐπὶ πᾶσιν οἷς προσέπεμψε γίνεται, ξίφει τὴν κεφαλὴν τμηθεὶς καὶ ταῖς πολλαῖς βασάνοις ταύτην ἐπιτίθει τὴν κορωνίδα. Οὕτω Χριστοῦ προσάγεται, οὕτω πρὸς
 30 Χριστὸν μεταίθεται, ὁ πολὺς ἐν ἀσθεῖα, καὶ πλείων ἐν

ἀπό τοὺς ἄθλους τῆς ἀρετῆς πού προέρχονται ἀπὸ ἐκεῖ δι' ὅσους ἀγωνίζονται διὰ τὸ ἀγαθόν. Αὕτη εἶναι ἡ ὡραιότερα προσπάθεια, μὲ ὀλίγον αἷμα νὰ ἀγοράσῃς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ λάβῃς τὴν αἰωνίαν δόξαν ὡς ἀντάλλαγμα προσκαίρων ἀγαθῶν. Μία πατρίδα ὑπάρχει δι' ὅσους ἀποβλέπουν εἰς τὸν οὐρανόν, ἡ νοητὴ Ἱερουσαλήμ ὅχι αἱ πατρίδες τῆς γῆς πού περιορίζονται μέσα εἰς μικρὰ ὄρια καὶ πού ἀλλάζουν πολλοὺς κατοίκους. Καὶ μία εἶναι ἡ λαμπρότης τῆς καταγωγῆς, ἡ διαφύλαξις τῆς εἰκόνας καὶ ἡ ἔξομοίωσις πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ὅσον εἶναι δυνατὸν διὰ τοὺς δεσμώτας τῆς σαρκός, πού ἔμποροῦν νὰ δεχθοῦν μίαν μικρὰν σταγόνα τοῦ καλοῦ. Καὶ ἓνα εἶναι τὸ ἀξίωμα, ἡ νίκη κατὰ τοῦ πονηροῦ καὶ τὸ νὰ παραμείνῃ ἀπόρθητη καὶ ἀνίκητη ἡ ψυχὴ εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς διὰ τὴν εὐσέβειαν, ὅταν ἡ κακία ἀγωνίζεται κατὰ τῆς ἀρετῆς, ὁ κόσμος κατὰ τοῦ κόσμου, ἐκεῖνος πού καταστρέφεται μὲ αὐτὸν πού μένει, ὁ σκληρὸς ἀγωνοθέτης μὲ τοὺς γενναίους ἀγωνιστάς, ὁ Βελίαρ πού ἀντιπαρατάσσεται εἰς τὸν Χριστόν. Διὰ τοῦτο προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ περιφροῦν τὰ ξίφη, νὰ νομίζουν τὴν φωτιάν δρόσον, νὰ θεωροῦν ἡμερα τὰ πιὸ ἄγρια θηρία, τὴν πείναν των νὰ τὴν ἀντιμετωπίζουν ὡς τρυφήν τοῦ οὐρανοῦ, νὰ μὴ λογαριάζουν τὰ δάκρυα τῶν ἰδικῶν των καὶ τοὺς θρήνους καὶ τὰς οἰμωγὰς, ἐπειδὴ εἶναι δολώματα τοῦ πονηροῦ καὶ ἐμπόδια εἰς τὴν θείαν ὁδοιπορίαν. Αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα τῶν ἀνδρικῶν καὶ γενναίων ψυχῶν καὶ τοῦ φρονίμου νοῦ. Τὸ παράδειγμα εἶναι ἐδῶ, αὐτὸς πού τὰ λέγει καὶ τὰ γράφει αὐτά, πού τὰ ἐθεώρησεν ὅλα σκύβαλα, διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν Χριστόν.

16. Ἔτσι ἐσκέπετο ὁ Κυπριανὸς καὶ ἔτσι ἐξώπλιζε μὲ τοὺς λόγους του διὰ τὸν ἀγῶνα, δημιουργώντας πολλοὺς ἀθλητάς. Τί μισθὸν ἔλαβεν; Ἄφθονον καὶ τιμητικόν. Ἐπειτα ἀπὸ ὅσους προέπεμψε γίνεται καὶ ὁ ἴδιος μάρτυς τοῦ κόβουν μὲ ξίφος τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κορωνίδα μιᾶς σειρᾶς βασάνων. Ἔτσι ὁδηγεῖται εἰς τὸν Χριστόν, ἔτσι μετεφέρθη εἰς τὸν Χριστόν, ὁ μέγας εἰς τὴν

εὐσεβείᾳ Κυπριανός, ὁ μέγας καὶ διώκτης καὶ σιφανίτης, ὁ τὴν μεταβολὴν οὐχ ἤτιον ἢ τὴν ἀρετὴν θαυμάσιος. Οὐ γὰρ οὕτω μέγα τύπον ἀγαθοῦ διασώσασθαι, ὡς τὸ καινοτομηῆσαι θεοσεβείαν. Τὸ μὲν γὰρ τῆς συνηθείας, τὸ δὲ τῆς εὐδουλίας· 5 καὶ τὸ μὲν τῶν πολλοῖς ὑπαρχόντων, τοῦ δὲ ὀλίγα τὰ παραδείγματα.

17. Ἄλλ' ὅλον δὴ κάκεινο τῶν ἐκείνου θαυμάτων; Μικρὸν ἔτι τῷ λόγῳ προσκατερήσαμεν, ἵνα τῷ ἀθλητῇ χαρισώμεθα. Τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ ἀνδρὸς πολιτεία, τοιοῦτος δὲ ὁ 10 τῆς ἀθλήσεως τρόπος. Ἐπεὶ δὲ καταλύει τὸν βίον (εἰ θέμις τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ μὴ πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν ὀνομάσαι τὸ ἐκείνου πρᾶγμα, ἢ πόθου πλήρωσιν, ἢ δεσμῶν λύσιν, ἢ θάρρους διάζευξιν), θαυματουργεῖται τι κἀνιαῦθα τῶν προσηλωφύτων ἄξιον· τὸ μὲν ὄνομα πολὺ παρὰ πᾶσι Κυπριανοῦ, καὶ 15 οὐ Χριστιανοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τὴν ἐναντίαν ἡμῖν τεταγμένοις (πᾶσι γὰρ ὁμοίως τὸ καλὸν αἰδέσιμον)· τὸ σῶμα δὲ ἀφανὲς ἦν, καὶ ὁ θησαυρὸς παρὰ τινι γυναικί τῶν θερμῶν εἰς εὐσεβείαν, καὶ τοῦτο ἐπὶ μικρὸν οὐκ οἶδ' εἶτε τιμῶντιος τοῦ Θεοῦ τὴν φιλόθεον, καὶ διὰ τοῦτο περιεχομένην τοῦ μάρ- 20 τυρος, εἶτε τὸν πόθον ἡμῶν γυμνάζοντιος, εἰ μὴ φέροιμεν ζημιούμενοι, καὶ τῶν ἀγίων λειψάνων ἀποστερούμενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠνέσχετο τὸ πάντων ἀγαθὸν ἴδιον ποιῆσαί τινος ὁ τῶν μαρτύρων Θεός, οὐδὲ τὸ κοινὸν ζημιῶσαι τῇ πρὸς ἐκείνην χάριτι, δημοσιεύει τὸ σῶμα δι' ἀποκαλύψεως, καὶ 25 ταύτην γυναικί τινι τῶν ἀξίων τὴν τιμὴν καταθέμενος· ἵν' ἀγιασθῶσι καὶ γυναῖκες, ὥσπερ τὸν Χριστὸν καὶ τεκοῦσαι πρότερον, καὶ τοῖς μαθηταῖς ἀπαγγείλασαι μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, οὕτω καὶ νῦν Κυπριανόν, ἡ μὲν παραδείξασα, ἡ δὲ παραδοῦσα τὸ κοινὸν ὄφελος. Τοῦτο τῶν ἐκείνου

8. Καὶ ὁμοίως σημαντικὸν εἶναι καὶ «τὸ φυλάξει τ' ἀγαθὰ» τοῦ Δημοσθένους. Ἦς προσεχθῆ ἔδω ἡ βαθεῖα ἐξήγησις τοῦ Γρηγορίου.

9. Ἡ γυναῖκα ἐλέγετο Ρουφίνα καὶ ἦτο, ὡς λέγουσιν, ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Κλαυδίου.

ασέβειαν καὶ μεγαλύτερος εἰς τὴν εὐσέβειαν Κυπριανός, ὁ μέγας καὶ ὡς διώκτης καὶ ὡς στεφανηφόρος, ὁ θαυμάσιος ὄχι ὀλιγώτερον διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀπὸ ὅ,τι διὰ τὴν ἀρετὴν του. Διότι δὲν εἶναι τόσον μέγα νὰ διατηρήσῃς τὴν σφραγιδα τοῦ ἀγαθοῦ⁹ ποῦ ἔχεις, ὅσον τὸ νὰ παρουσιασθῆς αἴφνης ὡς θεοσεβῆς. Τὸ ἓνα εἶναι ὀποτέλεσμα τῆς συνηθείας, ἐνῶ τὸ ἄλλο καρπὸς ὀρθῆς ἀποφάσεως· τὸ πρῶτον εἶναι κοινόν εἰς πολλούς, διὰ τὸ ἄλλο ἔχομεν ὀλίγα παραδείγματα.

17. Τί ὅμως πάλιν εἶναι καὶ ἐκεῖνο τὸ θαῦμα του; " Ἀς κάνωμεν ἀκόμη ὀλίγην ὑπομονήν, πρὸς χάριν τοῦ ἀθλητοῦ. Αὐτὴ ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἀθλήσεώς του. Καὶ ὅταν φθάνη εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του (ἐὰν εἶναι ὀρθόν νὰ χρησιμοποιήσω αὐτὴν τὴν λέξιν καὶ ὄχι τὴν ἔκφρασιν ἐκδημίαν πρὸς τὸν Κύριον, ἢ ὀλοκλήρωσιν τοῦ πόθου του, ἢ σπάσιμον τῶν δεσμῶν, ἢ διάζευξιν ἀπὸ τὸ βάρος) γίνεται καὶ ἐδῶ κάποιο θαῦμα ἰσάξιον μὲ τὰ προηγούμενα. Τὸ ὄνομα τοῦ Κυπριανοῦ ἦτο μεγάλο εἰς ὅλους καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀντιθέτους μας, ἐπειδὴ τὸ καλὸν εἶναι σεβαστὸν εἰς ὅλους. Τὸ σῶμα του ὅμως παρέμεινε κρυμμένον, ἦτο ὁ θησαυρὸς εἰς τὰ χέρια μιᾶς γυναῖκας ἀπὸ τὰς θερμάς εἰς τὴν πίστιν καὶ μάλιστα διὰ πολὺ διάστημα. Δὲν γνωρίζω ἐὰν τὸ ἔκαμε ὁ Θεὸς διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν φιλόθεον γυναῖκα, ποῦ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐφύλαγε τὸν μάρτυρα ἢ διὰ νὰ γυμνάσῃ τὸν πόθον μας, ἐὰν δὲν ἀνεχώμεθα νὰ μᾶς ζημιώσουν καὶ νὰ μᾶς στεροῦν τὰ ἅγια λείψανα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠθέλησεν ὁ Θεὸς τῶν μαρτύρων τὸ ἀγαθὸν ὄλων νὰ τὸ κάμῃ ἰδιοκτησίαν ἐνός, οὔτε νὰ ζημιώσῃ τὸ σύνολον μὲ τὴν εὐνοίαν πρὸς ἐκείνην, κάμνει γνωστὸν τὸ σῶμα μὲ ἀποκάλυψιν, ποῦ τὴν ἐνεπιστεύθη καὶ αὐτὴν εἰς κάποιαν γυναῖκα⁹ ποῦ ἤξελε τῆς τιμῆς. Διὰ νὰ ἀγιασθοῦν καὶ οἱ γυναῖκες, ὅπως προηγουμένως εἶχαν καὶ τὸν Χριστὸν γεννήσει καὶ ἀπαγγείλει εἰς τοὺς μαθητάς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του. " Ἔτσι καὶ τώρα ἡ μία μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ ἡ ἄλλη νὰ παραδώσῃ τὸν Κυπριανόν, τὴν ὠφέλειαν ὄλων.

καλῶν τὸ τελευταῖον. Οὕτως εἰς μέσον ἔρχεται ὁ τοῦ μὴ λαθεῖν ἄξιος, καὶ οὐ συγχωρεῖται φιλοσοφῆσαι τὴν ἐαυτοῦ κλοπὴν, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς σώμασι τιμῶν κρείσσων ἐκεῖνος καὶ ὑψηλότερος.

- 5 18. Τὰ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν ἰσαῦτα, καὶ οὐκ οἶδ', διὸ δεῖ πλείονα λέγειν. Οὐδὲ γάρ, εἰ μακρὸν ἀποτειναιμεν λόγον, εἴπομεν ἂν ἡ τῶν ἐκείνω προσόντων ἄξιον, καὶ ὧν ἕκασιτος περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑπελήφεν. Καὶ ταῦτα, ὅσον ἀφοσιώσασθαι τὴν ὀφειλομένην ἐκείνω τιμὴν, διήλθομεν τὰ δὲ λοι-
- 10 πὰ παρ' ὑμῶν αὐτῶν προσθεῖον, ἵνα ἡ καὶ αὐτοὶ τῷ μάρτυρι προσενέγκητε, τὴν τῶν δαιμόνων καθάρσειν, τὴν τῶν νόσων κατάλυψιν, τὴν τοῦ μέλλοντος πρόγνωσιν ἃ πάντα δύναται Κυβριανοῦ καὶ ἡ κόνις μετὰ τῆς πίστεως, ὡς ἴσασι οἱ πεπειραμένοι, καὶ τὸ θαῦμα μέχρις ἡμῶν παραπέμψαντες, καὶ
- 15 τῷ μέλλοντι παραδώσοιτες χρόνῳ. Μᾶλλον δὲ τὰ μείζω τούτων προεισενέγκατε, καὶ οἷα τοὺς ἐκεῖνον γνησίως τιμῶντας εἰκόσ, σῶματος κένωσιν, ψυχῆς ἀνάστασιν, κακίας ἀποφυγὴν, ἀρετῆς ἐπίδοσιν· αἱ παρθένου τὴν ἀσαρκίαν, αἱ γυναῖκες τὴν εὐκοσμίαν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ σῶματος, οἱ νέοι τὴν κατὰ
- 20 τῶν παθῶν ἀνδρείαν, οἱ πρεσβῦται τὴν εὐθουλίαν, οἱ ἐν δυναστεία τὴν εὐνομίαν, οἱ ἐν στρατηγίᾳ τὴν ἡμερότητα, οἱ ἐν λόγοις τὸ εὐλογον.

- Εἶπω ἡ καὶ τῶν ἡμετέρων, οἱ ἱερεῖς τὴν μυσταγωγίαν, οἱ τοῦ λαοῦ τὴν εὐπείθειαν, οἱ ἐν πένθει τὴν παράκλησιν, οἱ ἐν εὐημερίᾳ τὸν φόβον, οἱ πλούσιοι τὴν
- 25 μετὰδοσιν, οἱ πένητες τὴν εὐχαριστίαν πάντες τὴν κατὰ τοῦ πονηροῦ καὶ πικροῦ διώκτου παράταξιν, ἵνα μὴ φαινόμενος δάλλη, μὴ τοξεύῃ κρυπτόμενος, μὴ ὡς σκότιος πολεμῆ, μὴ

Αυτό ἦτο τὸ τελευταῖον ἀπὸ τὰ δῶρα του. Ἔτσι ἔρχεται ἀνάμεσά μας αὐτὸς ποῦ ἦτο ἄξιός νά μὴ μείνη κρυμμένος καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νά φιλοσοφήσωμεν τὸ κρύψιμόν του, ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶναι ἀνώτερος καὶ ὑψηλότερος ἀπὸ τὰς τιμὰς πρὸς τὸ σῶμα.

18. Τόσα εἶχα ἐγὼ νά εἰπῶ καὶ δὲν γνωρίζω διατί θά ἔπρεπε νά ἐπεκταθῶ περισσότερον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ ἀπευθύναμεν μακρὸν λόγον οὔτε τότε δέ θά τοῦ ἐλέγαμε κάτι ἀντάξιον πρὸς τὰς ἀρετὰς του ὡς πρὸς τὴν ὑπόληψιν πού τοῦ ἔχει καθέννας. Καὶ ὅσα εἶπαμεν, τὸ ἀκάμαμεν διὰ νά τοῦ ἀποδώσωμεν τὴν τιμὴν ποῦ τοῦ ὀφείλομεν. Τὰ λοιπὰ ἄς προστεθοῦν ἀπὸ ἐσᾶς τοὺς ἰδίους, διὰ νά προσφέρετε καὶ ἐσεῖς κάτι εἰς τὸν μάρτυρα, τὴν καθαίρεσιν π.χ. τῶν δαιμόνων, τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, τὴν πρόγνωσιν τῶν μελλοντικῶν. Τὰ ἡμποροῦν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ λείψανα τοῦ Κυριανοῦ ὅταν ὑπάρχη ἡ πίστις, ὅπως γνωρίζουν ὅσοι ἔλαβαν πείραν καὶ ἔχουν μεταδώσει τὸ θαῦμα καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ θά τὸ παραδώσουν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἡ μᾶλλον προσφέρετε ἐσεῖς τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τέτοια, ποῦ εἶναι φυσικὸν νά προσφέρουν ὅσοι τὸν τιμοῦν γνήσια, τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σώματος τὴν πτέρωσιν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀποφυγὴν τῆς κακίας, τὴν πρόδοον εἰς τὴν ἀρετὴν. Αἱ κόραι ἄς προσφέρουν τὴν παρθενίαν των, αἱ γυναῖκες τὴν ὠραιότητα τῆς ἀρετῆς μᾶλλον παρά τοῦ σώματος, οἱ νέοι τὴν ἀνδρείαν κατὰ τῶν παθῶν, οἱ γέροντες τὴν ὀρθὴν σκέψιν, οἱ ἄρχοντες τοὺς καλοὺς νόμους, οἱ στρατιῶται τὴν ἡμερότητα, οἱ χρησιμοποιοῦντες τοὺς λόγους τὴν λογικὴν.

Ἄς εἰπῶ κάτι καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικά μας· οἱ ἱερεῖς ἄς προσφέρουν τὴν ἱεράν λατρείαν, ὁ λαὸς τὴν ὑπακοήν, ὅσοι πενθοῦν τὴν παρηγορίαν, ὅσοι εὐτυχοῦν τὸν φόβον, οἱ πλοῦσιοι τὴν μετάδοσιν εἰς τοὺς ἄλλους, οἱ πτωχοὶ τὴν εὐχαριστίαν των. Ὅλοι ἄς προσφέρουν τὴν ἀντιπαράταξιν των κατὰ τοῦ πονηροῦ καὶ σκληροῦ διώκτου των, διὰ νά μὴ κτυπῶ ἀπὸ τὰ φανερά καὶ τοξεύῃ ἀπὸ τὰ κρυφά, νά μὴ

ὡς ἄγγελος φωτὸς παίζη, καὶ κλέπητῃ πρὸς τὸ τῆς ἀπωλείας
θάρασθρον.

19. Δεινὸν ὀφθαλμοῖς ἀλῶναι, καὶ γλώσσην ἰσθῆναι,
καὶ ἀκοῇ δελεασθῆναι, καὶ διὰ θυμοῦ ζέσαντος ἐμπρησθῆναι,
5 καὶ γεύσει κατενεχθῆναι, καὶ ἀφῆ μαλακιοθῆναι, καὶ τοῖς
δπλοῖς τῆς σωτηρίας, ἄλλοις θανάτου χρῆσασθαι· δέον τῷ
θυρεῷ φραξαμένους τῆς πίστεως, σιῆναι πρὸς τὰς μεθοδίας
τοῦ Πονηροῦ· καὶ μετὰ Χριστοῦ νικήσαντας, καὶ μετὰ τῶν
μαρτύρων ἀθλήσαντας, τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκοῦσαι φωνῆς·
10 Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν
ἐπηγγελμένην ὑμῖν βασιλείαν, ἔνθα εὐφραινομένων πάντων
ἢ κατοικία, καὶ χορευόντων χορείαν τὴν ἀκαιάλυτον· ἔνθα
ἤχος ἑορταζόντων, καὶ φωνὴ ἀγαλλιᾶσεως, καὶ θεότιτος ἔλ-
λαμψις τελεωτέρα καὶ καθαρωτέρα, ἧς νῦν ἐν αἰνίγμασι
15 καὶ σκιαῖς ἢ ἀπόλοις. Τούτοις Κυπριανὸς χαίρει μᾶλλον
τιμώμενος, ἢ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις· ταῦτα καὶ παρῶν
ἐφιλοσόφει τῷ βίῳ, καὶ ἀπὼν πᾶσι διακελεύεται διὰ τῆς
ἡμετέρας φωνῆς· ἦν μηδαμῶς ἀτιμάσθητε, εἶπερ τι μέλει
τῆς ἐκείνου καρτερίας ὑμῖν, καὶ τῶν ἐκείνου περὶ τῆς ἀλη-
20 θείας ἀγωνισμάτων, κάμου τοῦ ταῦτα προσθεύοντος.

Αὐταῖ σοι τῶν ἐμῶν λόγων αἱ ἀπαρχαί, ὧ θεία καὶ ἱερὰ κε-
φαλή τοῦτό σοι καὶ τῶν λόγων γέρας καὶ τῆς ἀθλήσεως· οὐ κό-
τινος Ὀλυμπιακός, οὔτε μῆλα Δελφικὰ παίγνια, οὐδὲ Ἰο-
θμικὴ πίσυς, οὐδὲ Νεμαίας σέλινα, δι' ὧν ἔφηβοι δυσιν-
25 χεῖς ἐτιμήθησαν· ἀλλὰ λόγος, τὸ πάντων οἰκειότατον τοῖς
Λόγου θεραπευταῖς· εἰ δὲ καὶ τῶν ὄσων ἄθλων καὶ λόγων
ἄξιον, τοῦ Λόγου τὸ δῶρον. Σὺ δὲ ἡμᾶς ἐποπιεύεις ἄνωθεν
ἴλεως, καὶ τὸν ἡμέτερον διεξάγοις λόγον καὶ βίον, καὶ τὸ
ἱερὸν τοῦτο ποιμνιον ποιμαίνουσι, ἢ συμποιμένοις, τὰ τε ἄλλα

ἀντιμάχεται ὡς σκότος καὶ νὰ μὴ Ξεγελαῖ ὡς ἄγγελος φωτὸς καὶ νὰ μὴ μᾶς παρασύρῃ εἰς τὸ θάραθρον τῆς ἀπωλείας.

19. Εἶναι φαβερὸν νὰ αἰχμαλωτισθῆς μὲ τὰ μάτια, νὰ κτυπηθῆς ἀπὸ τὴν γλώσσαν, νὰ δελεασθῆς μὲ τὴν ἀκοήν, νὰ σὲ ἀνάψῃ θυμὸς φλογισμένος, νὰ νικηθῆς ἀπὸ τὴν γνῶσιν, νὰ λυγίσῃς ἀπὸ τὴν ἀφήν, νὰ χρησιμοποιοῦσῃς τὰ ὄπλα τῆς σωτηρίας ὡς ὄπλον θανάτου. Πρέπει ἀφοῦ προφυλαχθοῦμε μὲ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, νὰ ἀντισταθοῦμε εἰς τὰς μεθοδείας τοῦ πονηροῦ. Καὶ ἀφοῦ νικήσωμεν μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ ἀφοῦ ἀθλήσωμεν μαζὶ μὲ τοὺς μάρτυρας, νὰ ἀκούσωμεν ἐκείνην τὴν δυνατὴν φωνήν « Ἐλατε, σεῖς ποὺ ἔχει εὐλογῆσει ὁ Πατὴρ μου, κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν ποὺ ὁ σᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ », ὅπου εἶναι ὁ τόπος ποὺ κατοικοῦν ὅλοι ὅσοι εὐφραίνονται καὶ χορεῦουν τὸν ἀτελείωτον χορὸν ὅπου ὁ θόρυβος ἐκείνων ποὺ ἐορτάζουν, καὶ ἡ φωνὴ τῆς χαρᾶς, καὶ τῆς θεότητος ἡ τελεία καὶ καθαρὰ λάμψις ποὺ τώρα ἀπολαμβάνομεν μὲ αἰνίγματα καὶ σκιᾶς. Αὐτὴ ἡ τιμὴ χαροποιεῖ τὸν Κυπριανὸν περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους μαζὶ. Αὐτὰ ἐφιλολογοῦσεν ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὴν Ζωὴν καὶ τώρα ποὺ εἶναι ἀπὼν τὰ συμβουλεύσει εἰς ὅλους μὲ τὴν ἰδικὴν μου γλώσσαν. Αὐτὴν τὴν γλώσσαν μὴ τὴν περιφρονήσετε ποσῶς, ἐὰν ἐνδιαφέρεσθε καθόλου διὰ τὴν καρτερίαν ἐκείνου, καὶ διὰ τὰ ἀγωνίσματα ἐκείνου διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ δι' ἐμένα ποὺ ἔχω τὴν αὐτὴν γνῶμην.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος λόγος μου δι' ἐσένα, ὦ θεῖε καὶ ἱερὲ Κυπριανέ! Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔπαθλον καὶ τῶν λόγων καὶ τῆς ἀθλήσεώς σου. Δέν εἶναι ὁ κότινος τῆς Ὀλυμπίας, οὔτε μῆλα, παιγνίδια τῶν Δελφῶν, οὔτε Ἰσθμικὸν πεῦκον, οὔτε σέλιννα τῆς Νεμέας, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστεφανώθησαν δυστυχισμένοι ἔφηβοι. Τὸ ἔπαθλόν σου εἶναι λόγος, τὸ πιὸ οἰκτεῖον ἀπὸ ὅλα δι' ὅσους ὑπηρετοῦν τὸν Λόγον. Ἐὰν εἶναι ἄξιον τῶν ἄθλων καὶ τῶν λόγων σου, τότε εἶναι δῶρον τοῦ Λόγου. Σὺ νὰ μᾶς παρακολουθῆς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μὲ συμπάθειαν, νὰ κατευθύνῃς τὸν ἰδικόν μας λόγον καὶ βίον καὶ νὰ ποιμαίνῃς τὸ ἱερόν τοῦτο κοπάδι ἢ νὰ τὸ συμποιμαί-

εὐθύνων ὡς οἶον τε πρὸς τὸ θέλισιον, καὶ τοὺς θαρεῖς
 λύκους ἀποπεμπόμενος, τοὺς θηρευτὰς τῶν συλλαβῶν καὶ
 τῶν λέξεων· καὶ τὴν τῆς ἁγίας Τριάδος Ἐλλαμνιν, ἧς σὸ νῦν
 παρασιάτης, τελεωτέραν τε καὶ λαμπροτέραν ἡμῖν χαριζόμε-
 5 νος, ἣν προσκυνοῦμεν, ἣν δοξάζομεν, ἣ συμπολιτευόμεθα,
 προσκυνοῦντες Πατέρα ἐν Υἱῷ, Υἱὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι,
 ἣ καὶ παρασιαίημεν ὑστερον εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι, ἧς
 καὶ μεταλάβοιμεν τέλει τελείως, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυ-
 ρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
 10 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νης μαζί μας κατευθύνοντάς το πρὸς τὸ καλύτερον εἰς ὅλα καὶ ἀποδιώκοντας καὶ τοὺς ἀρπακτικούς λύκους, τοὺς κυνηγούς τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων. Καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν λάμψιν, τῆς ὁποίας εἶσαι τώρα παραστάτης, νὰ τὴν χαρίζης εἰς ἡμᾶς τελειοτέραν καὶ λαμπροτέραν. Τὴν Τριάδα προσκυνοῦμεν, αὐτὴν δοξάζομεν, μὲ αὐτὴν συνεδέσαμεν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Πατέρα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ, τὸν Υἱὸν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰς αὐτὴν νὰ παρουσιασθοῦμε ἔπειτα καθαροὶ καὶ ἀνεμπόδιστοι καὶ ὡς γίνωμεν κοινωνοὶ τῆς, τέλειοι μὲ τέλειον τρόπον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὅλη ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ

ΛΟΓΟΣ ΜΓ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

5 1. Ἐμελλεν ἄρα, πολλὰς ἡμῖν ἐποθέσεις τῶν λόγων
ἀεὶ προιθεις ὁ μέγας Βασίλειος (καὶ γὰρ ἐφιλοτιμεῖτο τοῖς
ἐμοῖς λόγοις, ὡς σὺπω τοῖς ἑαυτοῦ τῶν πάντων οὐδεὶς),
ἑαυτὸν νῦν ἡμῖν προθήσειν, ἐπόθεισιν ἀγώνων μεγίστην τοῖς
περὶ λόγους ἐσπουδακοῖν. Οἶμαι γάρ, εἴ τις τῆς ἐν λόγοις
10 δυνάμεως πείραν ποιούμενος, ἔπειτα πρὸς μέτρον κρῖναι
ταύτην θελήσειε, μίαν ἐκ πασῶν ὑπόθεισιν προσησόμενος,
καθάπερ οἱ ζωγράφοι τοὺς ἀρχετύπους πίνακας, ταύτην ἂν
ὄφελών μόνην, ὡς λόγον κρείττονα, τῶν ἄλλων ἐλέσθαι τὴν
πρώτην. Τοσοῦτον ἔργον ἢ τοῦ ἀνδρὸς εὐφημία, μὴ ὅτι γε
15 ἡμῖν τοῖς πάλαι πᾶν τὸ φιλότιμον καταλύσασιν· ἀλλὰ καὶ οἷς
θίος ἐστὶν ὁ λόγος, ἐν τοῦτο ἐσπουδακοῖ καὶ μόνον, ταῖς
τοιαύταις ἐνευδοκιμεῖν ὑποθέσεις. Ἐχω μὲν οὕτω περὶ
τούτων, καί, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, λίαν ὀρθῶς. Οὐκ οἶδα δέ,
εἰς ὃ τι ἂν ἄλλο χρησαίμην τοῖς λόγοις, μὴ νῦν χρησόμενος
20 ἢ ὃ τί ποτ' ἂν μᾶλλον ἑμαυτῷ χαρισαίμην, ἢ τοῖς ἀρετῆς
ἐπαινέταις, ἢ τοῖς λόγοις ἀθλοῖς, ἢ τὸν ἄνδρα τοῦτον θαυ-
μάσας. Ἐμοὶ τε γὰρ ἔσται τοῦτο χρέος ἱκανῶς ἀφρωσιωμέ-
νον. Χρέος δέ, ἔπερ ἄλλο τι, τοῖς ἀγαθοῖς τὰ τε ἄλλα καὶ
περὶ τὸν λόγον, ὁ λόγος. Ἐκείνοις δ' ἅμα μὲν ἡδονὴ γένοι-
25 το, καὶ ἅμα παρὰ κληοῖς εἰς ἀρετὴν, ὁ λόγος. Ὅν γὰρ τοὺς
ἐπαίνους οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις· ἐπ' οὐδενὸς
οὐδ' ἑαυτοῦ τῶν ἀπάντων, οὐκ ἔστιν ἐφ' ὅτι, οὐχὶ τῶν ἀπάντων.

ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. Ἦτο ἐπόμενον. Μοῦ ἐπρότεινε πάντοτε πολλά θέματα ὁμιλιῶν ὁ μέγας Βασίλειος θεωρώντας ὡς δόξαν του τοὺς λόγους μου, ὅπως δὲν ἐθεωροῦσεν ἕως τώρα κανεὶς τοὺς ἰδικούς του. Τώρα μοῦ προτείνει τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του, πελώριο θέμα καὶ ἀγώνισμα δι' ὄσους ἔχουν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ρητορικὴν. Ἐάν κάποιος διαπιστώνοντας τὴν δύναμίν του εἰς τοὺς λόγους θελήσῃ νὰ τὴν δοκιμάσῃ ἔπειτα εἰς ἓνα ὑπόδειγμα παίρνοντας ἓνα ὁποιοδήποτε θέμα, ὅπως οἱ ζωγράφοι τοποθετοῦν ἐμπρὸς των τὰ πρότυπά των, νομίζω ὅτι τοῦτο τὸ θέμα μόνον θὰ ἐξαιρέσῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ διαπραγμάτευσιν καὶ θὰ λάβῃ τὸ πρῶτον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Τόσῃν δυσκολίαν ἔχει ὁ ἔπαινος τοῦ ἀνδρὸς ὄχι δι' ἡμᾶς μόνον ποὺ ἀπὸ παλαιὰ ἐξηντλήσαμεν κάθε φιλοδοξίαν ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ζωὴ των ἐστάθη ὁ λόγος, καὶ ἐνδιαφέρθησαν διὰ τοῦτο μόνον, πῶς νὰ διακριθοῦν δηλ. εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίληψίς μου διὰ τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ εἶναι ὀρθή, ὅπως μὲ πείθει ὁ λογισμὸς μου. Ποῦ ἄλλοῦ ὅμως θὰ ἐχρησιμοποιοῦσα τὴν ρητορικὴν μου ἂν ὄχι τώρα; Ἡ ποίαν μεγαλυτέραν χάριν θὰ ἔκαμνα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου ἢ εἰς τοὺς ἐγκωμιαστάς τῆς ἀρετῆς ἢ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ρητορικοὺς λόγους, ἀπὸ τὸ νὰ θαυμάσω τὸν ἄνδρα τοῦτον; δι' ἐμένα τοῦτο θὰ ἦτο ὑποχρέωσις ἀρκετὰ ἱερὴ (καὶ ὁ λόγος εἶναι χρέος μεγαλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ὅλα τὰ ἄλλα καὶ μάλιστα εἰς τὸν λόγον). Δι' ἐκείνους μακάρι νὰ γίνῃ ὁ λόγος ταυτόχρονα εὐχαρίστησις καὶ προτροπὴ εἰς τὴν ἀρετὴν. Ὅ,τι ἐπαινεῖται τοῦτο γνωρίζω σαφῶς ὅτι καὶ δυναμῶνει καὶ εἰς καμμίαν ἀπολύτως περίπτωσιν δὲν συμβαί-

Τοῖς τε λόγοις αὐτοῖς ἀμφοτέρωθεν ἂν ἔχοι τὸ πρᾶγμα καλῶς. Εἰ μὲν ἐγγὺς ἔλθοιεν τῆς ἀξίας, τὴν ἐαυτῶν ἐπιδειγμένοις δύναμιν· εἰ δὲ πλεῖστον ἀπολειφθεῖεν (δὲ πᾶσα παθεῖν ἀνάγκη τοῖς ἐκείνων ἐγκωμιάζουσιν), ἔργῳ δεδηλω-
5 κῶσι τὴν ἦτιαν, καὶ τὸ κρεῖττον ἢ κατὰ λόγου δύναμιν εἶναι τὸν εὐφημούμενον.

2. Ἄ μὲν οὖν πεποίηκέ μοι τὸν λόγον, καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἐνεσησάμην, ταῦτά ἐστιν. Εἰ δὲ τοσοῦτον ἀπήνη-
τηκα τοῦ καιροῦ δεύτερος, καὶ μετὰ τοσοῦτους ἐπαινέτας,
10 ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὰ ἐκείνου σεμνύναντας, μηδεὶς θαυμα-
ζέτω. Ἄλλὰ συγγινωσκέτω μὲν ἢ θεία ἢ ψυχὴ, καὶ πάντ' ἐ-
μοὶ σεβασμία καὶ νῦν καὶ πρότερον. Πάντως δὲ ὡς οὖν ἡ-
μῖν ὄν, ἐπηνώρθου πολλὰ τῶν ἐμῶν, δοῦν τε φίλιας καὶ
νόμῳ κρεῖττονι (οὐ γὰρ ἀισχύνομαι τοῦτο λέγειν, διὸ καὶ
15 πᾶσι νόμος ἦν ἀρετῆς)· οὕτω καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς γενόμενος,
συγγνώμων ἔσται τοῖς ἡμετέροις. Συγγινωσκέτωσαν δὲ καὶ
θεῶν δοσι θερμοτέρου τοῦ ἀνδρὸς ἐπαινέται· εἴπερ τίς ἐστιν
ἄλλου θερμοτέρου, ἀλλὰ μὴ τοῦτο μόνον πάντες ὁμοῖοι
τὴν τοῦ ἀνδρὸς εὐφημίαν. Οὐ γὰρ ὀλιγωρία τὸ εἰκὸς ἐνελί-
20 πομεν· μὴ ποτε τοσοῦτον ἀμελήσαιμεν, ἢ ἀρετῆς, ἢ τοῦ φι-
λικοῦ καθήκοντος· οὐδὲ τῷ νομίζειν ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν
προσῆκειν τὸν ἔπαινον. Ἄλλὰ πρῶτον μὲν ὥκνουν τὸν λόγον
(εἰρήσειαι γὰρ ἰαληθές), ὥσπερ οἱ τοῖς ἱεροῖς προσιόντες,
πρὶν καθαρῶσαι καὶ φωνὴν καὶ διάνοιαν. Ἐπειτα, οὐκ
25 ἀγνοοῦντας μὲν, ὑπομνήσω δ' οὖν δμως, ὧν μετὰξὺ περὶ
τὸν ἀληθῆ λόγον ἠσυχολήμεθα κινδυνεύοντα, καλῶς θιασθέν-
τες, καὶ κατὰ Θεὸν ἴσως ἐκδημοὶ γεγονότες, καὶ οὐδ' ἀπὸ
γνώμης ἐκείνῳ τῷ γενναίῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῆ, καὶ
μηδὲν ἕτερον ἀναπνεύσαντι, διὸ μὴ λόγον εὐσεβῆ καὶ κόσμου
30 παντὸς σωτήριον. Τὰ γὰρ τοῦ σώματος ἴσως οὐδὲ θαρρη-

1. Ὅπωςδήποτε ὑπάρχει ἐδῶ μιὰ δυσκολία ἢ ὁποῖα νομίζομεν ὅτι ἔμπορεῖ νὰ ὑπερνηκῆθῃ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

2. Ἡ συνήθεια τοῦ καθαρῶν τῶν πιστῶν προτοῦ εἰσελθούντων εἰς τὸν ναόν.

3. Μαρτυρία ὅτι ὁ λόγος ἔχει γραφῆ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχε δράσει κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ἤτοι τὸ 382 μ.Χ.

νει διαφορετικά¹. Ἐνῶ οἱ ἴδιοι οἱ λόγοι ἤμποροῦν νά κερδίσουν ἀπό δύο ἀπόψεις· νά δείξουν τήν δύναμιν των ἐάν προσεγγίσουν τήν ἀξίαν· ἐάν ὑπολειφθοῦν σημαντικά (πού ἀνάγκη πᾶσα θά τὸ πάθουν ὅσοι τὸν ἐγκωμιάζουν) θά φανερώσουν ἔμπρακτα τήν ἀνεπάρκειάν των καὶ τήν ἀνωτερότητα τοῦ ἐγκωμιαζομένου ἀπὸ τήν δύναμιν τοῦ λόγου.

2. Αὐτά λοιπὸν εἶναι πού ἐπροκάλεσαν τὸν λόγον μου καὶ πού δι' αὐτά ἔβαλα ἔμπρὸς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν. Καὶ ἐάν ἐπαρουσιάσθην ἔπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸν καὶ ἔπειτα ἀπὸ τόσους ἐγκωμιαστάς, πού καὶ εἰς ἰδιωτικὰ συναθροίσεις ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἐτίμησαν τὰ ἔργα του, ἄς μὴ θαυμάζη κανένας. "Ἄς δώσῃ τήν συγγνώμην της ἡ θεία ψυχὴ, σεβαστὴ εἰς ἐμένα ἀπὸ κάθε ἄποψιν καὶ τώρα καὶ προηγουμένως. Ὅπωςδήποτε ὅταν ἦτο μαζί μας διώρθωσε πολλὰ λάθη μου, σύμφωνα μὲ τήν ἀπαίτησιν τῆς φιλίας καὶ μὲ ἓνα μέτρον ἀνώτερον (δὲν ἐντρέπομαι νά εἰπῶ, διότι δι' ὄλους ἦτο κανὼν ἀρετῆς). "Ἔτσι καὶ τώρα πού ἔφθασεν ἐπάνω ἀπὸ ἐμᾶς θά συγχωρήσῃ τὰ λάθη μας. "Ἄς φανοῦν συγχωρητικοὶ καὶ οἱ θερμότεροι ἀπὸ ἐσᾶς ἐπαινέται τοῦ ἀνδρός, ἐάν βέβαια ὑπάρχη κάποιος θερμότερος ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν εἶναι ὄλοι ἴδιοι εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον μόνον, τὸν ἔπαινον τοῦ ἀνδρός. Δὲν παρελείψαμεν τὸ καθῆκον μας ἀπὸ ἀδιαφορίαν· ἄς μὴ ἀμελήσωμεν ποτέ τόσον πολὺ τήν ἀρετὴν καὶ τὸ φιλικὸν καθῆκον μας οὔτε ἐπειδὴ νομίζομεν ὅτι τὸ ἐγκώμιόν του ἦτο μᾶλλον ἔργον πού ἤρμοζεν εἰς ἄλλους. Ἄλλὰ εἰς τήν ἀρχὴν ἠσθανόμενον δισταγμὸν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν (θά εἰπῶ τήν ἀλήθειαν), ὅπως ὅσοι πλησιάζουν εἰς τὰ ἱερά² πρὶν ἐξαγνισθοῦν καὶ ὡς πρὸς τὴν φωνὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν διάνοιαν³. "Ἐπειτα δὲν τὸ ἀγνοεῖτε βέβαια· θά σᾶς ὑπενθυμίσω ὅμως τί ἐκάναμεν ἐν τῷ μεταξὺ σχετικὰ μὲ τὸν ἀληθῆ λόγον πού ἐκινδύνευεν. Ἐξηναγκάσθημεν καλῶς καὶ ἴσως μὲ θέλημα Θεοῦ ἐφύγαμεν μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας καὶ οὔτε παρά τὴν θέλησιν ἐκείνου τοῦ γενναίου ἀγωνιστοῦ τῆς ἀληθείας, πού ἀναπνοὴ του ὑπῆρξεν ὁ εὐσεβὴς λόγος καὶ σωστικὸς ὄλου τοῦ κόσμου. Διὰ τὸ σῶμα του ἴσως οὔτε νά τολμήσῃ δὲν πρέπει

σαι χρῆ λέγειν ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ ὑπὲρ τὸ σῶμα, πρὶν ἐν-
 θένδε μετανασθῆναι, καὶ μηδὲν ἀξιοῦν τι τῶν τῆς ψυχῆς καλῶν
 ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ παραβλάπτεσθαι. Τὰ μὲν δὴ τῆς ἀπολογίας
 ἐνταῦθα κείσθω. Καὶ γὰρ οὐδὲ μικροτέρας οἶμαι ταύτης
 5 δεήσειν ἡμῖν, πρὸς ἐκεῖνον γε ποιουμένοις τὸν λόγον, καὶ
 τοὺς εἰδότας σαφῶς τὰ ἡμέτερα. Ἦδη δὲ πρὸς αὐτὴν ἡμῖν
 ἰεόν τὴν εὐφημίαν, αὐτὸν προσηγορευμένοις τοῦ λόγου τὸν
 ἐκείνου Θεόν, μὴ καθυβρίσαι τὸν ἄνδρα τοῖς ἐγκωμίοις, μηδὲ
 πολὺ δεῦτερον τῶν ἄλλων ἐλθεῖν κἂν ἐκείνου πάντες ἴσον
 10 ἀπολειπόμεθα, καθάπερ οὐρανοῦ καὶ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, οἱ
 πρὸς αὐτὰ βλέποντες.

3. Εἰ μὲν οὖν ἑώρων αὐτὸν γένει καὶ τοῖς ἐκ γένους
 φιλοτιμούμενον, ἢ τίτι τῶν μικρῶν ὄλως, καὶ οἷς οἱ χαμαὶ
 βλέποντες, ἄλλος ἂν ἡρώων ὄφθη κατάλογος. Ὅσα τῶν
 15 ὑπὲρ ἐκεῖνον τοῖς χρόνοις ἐκείνῳ συνεισηνεργεῖν εἶχομεν!
 Καὶ οὐδ' ἂν ταῖς ἱστορίαις παρήκαμεν ἔχειν τι πλεόν ἡμῶν·
 ἐκεῖνό γε πλεόν ἔχοντες πάντως, τὸ μὴ πλάσμασι, μηδὲ μύ-
 θοις, αὐτοῖς δὲ τοῖς πράγμασι καλλωπίζεσθαι, καὶ ὧν πολ-
 λοὶ μάρτυρες. Πολλὰ μὲν γὰρ Πόντιος ἡμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς
 20 προβάλλει τὰ διηγήματα, καὶ οὐδενὸς ἐλάττω τῶν πάλαι πε-
 ρὶ αὐτὸν θαυμάτιον, ὧν πλήρης πᾶσα συγγραφή τε καὶ ποιή-
 σις· πολλὰ δὲ τὸ ἐμὸν ἔδαφος τοῦτο, οἱ σεμνοὶ Καππαδόκαι,
 τὸ μηδὲν ἤτιον κουροτρόφον, ἢ εὐπίπον. Ὅθεν τῷ πατρὶ
 γένει τὸ μητροῦν ἡμεῖς ἀντανίσχομεν. Στρατηγίαι τε καὶ
 25 δημαγωγίαι, καὶ κράτις ἐν βασιλείαις αὐλαῖς· ἔτι δέ, περι-
 σουσίαι, καὶ θρόνων ἕψη, καὶ τιμαὶ δημόσιαι, καὶ λόγων
 λαμπρότητες, τίνων, ἢ πλείους, ἢ μείζους; Ὡν ἡμῖν εἰ
 βουλομένοις εἰπεῖν ἐξῆν, οὐδὲν ἂν ἦσαν ἡμῖν οἱ Πελο-
 πίδαί, καὶ Κεκροπίδαί, καὶ οἱ Ἀλκμαίωνες, Αἰακίδαί τε
 30 καὶ Ἡρακλεῖδαί, καὶ ὧν οὐδὲν ὑψηλότερον· οἵτινες ἐκ τῶν

4. Ὁ Γρηγόριος ἐταλαιπωρήθη ἀπὸ πολλὰς ἀσθενείας.

5. Εἰς πεζὸν λόγον διὰ τὰ θαυμάσια τοῦ Πόντου ἔγραψε ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πολύβιος. Ὁ Ἀπολλώνιος ὀμιλεῖ δι' αὐτὰ εἰς τὸ ποίημά του "Ἀργοναυτικά".

6. Ὄνομασαι οἰκογένειαι τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος ἐκτός τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν ποὺ ἦσαν σύγχρονοι τοῦ Πεισιστράτου.

νά ὁμιλήσῃ ἕνας ἄνδρας γενναῖος πού εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸ σῶμα πρὶν φύγῃ ἀπὸ ἐδῶ καὶ πού δὲν θεωρεῖ ἄξιον ὁ δεσμός μετὰ τὸ σῶμα⁴ νὰ παραβλάψῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς. "Ἄς σταματήσῃ ἕως ἐδῶ ἢ ἀπολογία μου. Δὲν θὰ χρειασθῇ, νομίζω, νὰ γίνῃ μακροτέρα, ἀφοῦ ὁμιλῶ πρὸς ἐκείνους καὶ πρὸς ἀνθρώπους πού γνωρίζουν πέρα ἕως πέρα τὰ ἰδικά μας. "Ἄς περάσωμεν τώρα εἰς τὸ ἐγκώμιον στήνοντες ἐμπρὸς εἰς τὸν λόγον μας τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ἐκείνου⁵ ἄς μὴ ὑψώσωμεν ὑπερβολικὰ τὸν ἄνδρα οὔτε νὰ μείνωμεν πολὺ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀκόμη καὶ ἐὰν ὑπολειπώμεθα ὅλοι ἀπὸ ἐκείνων ἴσα ὅπως ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀκτινοβόλον ἥλιον, ὅσοι ἀτενίζουν πρὸς αὐτά.

3. "Ἄν τὸν ἔβλεπα νὰ θεωρῇ τιμὴν τοῦ τὸ γένος τοῦ καὶ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἢ κάτι τι ἀπὸ τὰ ἐντελῶς μικρὰ πού θεωροῦν τιμητικὰ ὅσοι βλέπουν πρὸς τὴν γῆν, θὰ ἐβλέπατε ἕνα νέον κατάλογον ἡρώων. Πόσα θὰ εἶχαμεν νὰ ἀναφέρωμεν μαζί μετὰ ἐκείνους διὰ τοὺς προηγουμένους τοῦ κατὰ τὸν χρόνον. Καὶ δὲν θὰ ἀφήναμεν εἰς τὰς διηγήσεις νὰ ἔχουν κάτι περισσότερο ἀπὸ τοὺς λόγους μας. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ ὑπερεῖχαμεν ἀπὸ αὐτὰς κατὰ τὸ ὅτι δὲν καυχόμεθα διὰ πλαστὰ περιστατικά ἢ διὰ μύθους, ἀλλὰ διὰ πραγματικά γεγονότα, διὰ τὰ ὁποῖα οἱ μάρτυρες εἶναι πολλοί. Ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πατέρα ὁ Πόντος μᾶς παρέχει πολλὰς διηγήσεις πού δὲν εἶναι καθόλου κατώτεροι ἀπὸ τὰ παλαιὰ ποντιακὰ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα γεμίζουν ὅλην τὴν πεζογραφίαν καὶ ὅλην τὴν ποίησιν⁶. Πολλὰ ἐπίσης προσφέρει καὶ ἡ ἰδική μου αὐτῇ ἐδῶ γῆ, ἡ ὑπερήφανος Καππαδοκία, πού δὲν εἶναι καθόλου ὀλιγώτερον τροφὸς παλληκαριῶν ἢ εὐίππος. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ πατρικὸν γένος ἀντιπαρατάσσομεν τὸ μητρικόν. Στρατηγίαι, πολιτικά ἀξιώματα, δύναμις εἰς τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ἀκόμη περιουσίαι, ὕψη ἀξιωματίων, δημόσιαι τιμαί, λόγοι γεμᾶτοι λάμπριν. Ποῖοι ἄλλοι εἶχαν ἀπὸ αὐτὰ περισσότερα ἢ πιδὲ μεγαλοπρεπῆ. Ἐὰν μᾶς ἐπετρέπετο νὰ ὁμιλήσωμεν δι' αὐτά, ὅπως θέλομεν, θὰ ἐξηφανίζοντο οἱ Πελοπίδαι, οἱ Κεκροπίδαι καὶ οἱ Ἀλκμαίωνες, οἱ Αἰακίδαι καὶ οἱ Ἡρακλεῖδαι⁶ καὶ ἐκείνοι πού

οικείων φανερώς εἰπεῖν οὐκ ἔχοντες, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καια-
φεύγουσι, δαίμονας δὴ τινας, καὶ θεούς, καὶ μύθους τοῖς
προγόνοις ἐπιφημίζοντες, ὧν τὸ σεμνότατον ἀπιστία, καὶ
ἕβρις τὸ πιστευόμενον.

5 4. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἡμῖν ὁ λόγος, κατ' ἄνδρα
κρίνεσθαι τὴν εὐγένειαν ἀξιούσιν, καὶ μὴ, τὰς μὲν μορφάς,
καὶ τὰς χροῶς ἐξ ἐαντιῶν δοκιμάζεσθαι, καὶ τῶν Ἰππων
τοὺς εὐγενεσιᾶτους ἢ ἀιμοσιᾶτους, ἡμᾶς δὲ ζωγραφεῖσθαι
τοῖς ἔξωθεν, ἐν ἧ δύο τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχόντων ἀτιῶ, καὶ
10 ταῦτα οἰκεῖα τῷ ἐκείνου βίῳ, καὶ οἷς ἂν μάλιστα ἠσθεῖη λε-
γομένοις, εἰπῶν, ἐπ' αὐτὸν καὶ δὴ τρέφομαι. Ἄλλου μὲν
οὖν ἄλλο τι γνώρισμα καὶ διήγημα, καὶ γένους, καὶ τοῦ καθέ-
καστου, ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον, καθάπερ τις κληρὸς πατρῶος,
ἢ πόρρωθεν, ἢ ἐγγύθεν ἠργμένος, κάτεισιν εἰς τοὺς ὑστερον·
15 τοῦτω δὲ γενοῖν τοῖν ἀμφοτέροιν τὸ εὐσεβὲς ἐπίσημον, δη-
λώσει δὲ νῦν ὁ λόγος.

5. Διωγμὸς ἦν, καὶ διωγμῶν ὁ φρικωδέστατος καὶ θα-
ρύτατος· εἰδότες λέγω τὸν Μαξιμῖνον, δε πολλοῖς τοῖς ἐγγύ-
θεν γενομένοις ἐπιφυεῖς, πάντας φιλανθρώπους ἀπέδειξε,
20 θράσει τε πολλῶν ῥέων, καὶ φιλονεικῶν τὸ τῆς ἀσεβείας
κράτος ἀναδήσασθαι. Τοῦτον πολλοὶ μὲν ὑπερέσχον τῶν ἡ-
μετέρων ἀγωνιστῶν, καὶ μέχρι θανάτου διηγωνισμένοι, καὶ
πρὸ τοῦ θανάτου μικρὸν τοσοῦτον ἀπολειφθέντες, ὅσον ἐπι-
βιῶναι τῇ νίκῃ, καὶ μὴ συναπελθεῖν τοῖς παλαίσμασιν, ἀλλ'
25 ὑπολειφθῆναι τοῖς ἄλλοις ἀλείπται τῆς ἀρετῆς, ζῶντες μάρ-
τυρες, ἔμπνοοι σιῆλαι, σιγῶντα κηρύγματα, σὺν πολλοῖς δὲ
τοῖς ἀριθμουμένοις καὶ οἱ πρὸς πατρός τοῦτω πατέρες, οἷς
πᾶσαν ἀσκήσασιν εὐσεβείας ὁδόν, καλὴν ἐπήνεγκεν ὁ και-

δέν ὑπάρχει ἀνώτερός των. Αὐτοὶ ἐπειδὴ δέν ἔχουν νὰ ἀναφέρουν τίποτε φανερὰ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των, καταφεύγουν εἰς τὰ ἀφανῆ ἀποδίδοντες τὴν καταγωγὴν τῶν προγόνων των εἰς κάποιους δαίμονας καὶ θεοὺς καὶ παραμύθια. Εἰς αὐτὰ εἶναι ἐνδεδειγμένον νὰ ἀπιστῆς, ἐνῶ ἡ πίστις εἰς αὐτὰ καταντᾷ ὕβρις.

4. Ὁ λόγος μας ἀναφέρεται εἰς ἄνδρα ποὺ ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ κρίνεται σχετικὰ μὲ τὴν εὐγένειαν ὡς ἄνδρας καὶ ὄχι ἀκόμη καὶ τὰ εὐγενέστερα βέβαια ἄλογα καὶ τὰ κατωτέρας ράτσας νὰ δοκιμάζονται ὡς ἄλογα σχετικὰ μὲ τὰς μορφὰς καὶ τὰ χρώματα, ἐνῶ ἐμεῖς ζωγραφιζόμεθα μὲ γνωρίσματα ἐξωτερικά. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἀναφέρω ἓνα ἢ δύο γνωρίσματα ποὺ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἦσαν στοιχεῖα τῆς ζωῆς του καὶ ποὺ θὰ τοῦ προκαλέσουν ἐάν λεχθοῦν τὴν πιὸ μεγάλην εὐχαρίστησιν, θὰ στραφῶ καὶ εἰς αὐτόν. Διάφορα εἶναι τὰ γνωρίσματα καὶ τὰ ἱστορικά τῶν διαφόρων, οἰκογενειακὰ καὶ ἀτομικὰ ἢ μικρὰ ἢ μεγαλύτερα, ὅπως πατρικὴ κληρονομία ποὺ ἤρχισεν ἀπὸ μακρύτερα ἢ ἐγγύτερα καὶ κατεβαίνει εἰς τοὺς ἀπογόνους. Καὶ τῶν δύο γενῶν ὅμως τούτου ἔμβλημα ἦτο ἡ εὐσέβεια καὶ ὁ λόγος τώρα θὰ τὸ φανερώσῃ.

5. Ἦτο διωγμὸς καὶ μάλιστα ὁ περισσότερον βαρὺς καὶ φρικτός. Ἐννοῶ τὸν διωγμὸν τοῦ Μαξιμίνου⁷ δι' ὅσους γνωρίζουν, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐβλάστησεν ἐπάνω εἰς πολλοὺς ἄλλους ποὺ ἐγίναν τώρα τελευταῖα, τοὺς ἔδειξεν ὅλους φιλανθρωποὺς, καθὼς ἐξελίχθη μὲ πολλὴν θρασύτητα καὶ διαφιλονεικοῦσε νὰ περιβληθῇ τὴν δύναμιν τῆς ἀσεβείας. Τὸν διωγμὸν τοῦτον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ἀγωνιστὰς τὸν ὑπερενίκησαν μὲ τὸ νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ μέχρι θανάτου ἢ σχεδὸν μέχρι θανάτου. Τόσον μόνον ἔζησαν, ὅσον νὰ ἐπιβιώσουν μετὰ τὴν νίκην καὶ νὰ μὴ φύγουν μαζί μὲ τὰ ἀγωνίσματα, ἀλλὰ νὰ παραμείνουν χάριν τῶν ἄλλων παρακινηταὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, ζωντανοὶ μάρτυρες, στήλαι ἔμπνοοι, κηρύγματα σιωπηλά. Εἶχε πολλοὺς προγόνους ἀπὸ τὸν πατέρα του μέσα εἰς πλῆθος ἄλλων προγόνων. Εἰς τοὺτους ποὺ ἐβάδισαν ὅλον τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἔφεραν

ρός ἐκεῖνος τὴν κορωνίδα. Παρασκευῆς μὲν γὰρ σθίως εἶ-
χον καὶ γνώμης, ὡς πάντα ραδίως οἴσονται, ἐξ ὧν στεφανοῦ
Χριστὸς τοὺς τὴν ἐκείνου μιμησαμένους ὑπὲρ ἡμῶν ἄθλοιον.

6. Ἐπεὶ δὲ νόμιμον αὐτοῖς ἔδει καὶ τὸν ἀγῶνα γενέσθαι
5 (νόμος δὲ μαρτυρίας, μήτε ἐθελοντὰς πρὸς τὸν ἀγῶνα χω-
ρεῖν, φειδοῦ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀσθενεσιτέρων, μήτε
παρόντας ἀναδύεσθαι· τὸ μὲν γὰρ θράσους, τὸ δὲ ἀνανδρίας
ἐστίν· καὶ τούτῳ τιμῶντες ἐκεῖνοι τὸν νομοθέτην), τί μη-
χανῶνται; Μᾶλλον δέ, πρὸς τί φέρονται παρὰ τῆς πάντα
10 τὰ ἐκείνων ἀγούσης προνοίας; Ἐπί τινα τῶν Ποντικῶν
ὄρων λόχμην (πολλὰ δὲ αὐταὶ παρ' αὐτοῖς εἰσι καὶ βαθεῖαι,
καὶ ἐπιπλεῖστον διήκουσαι) καταφεύγουσι, λίαν ὀλίγοις χρώ-
μενοι, καὶ τῆς φυγῆς συνεργοῖς, καὶ τῆς τροφῆς ὑπηρέταις.
Ἄλλοι μὲν οὖν θαναμαζέτωσαν τὸ τοῦ χρόνου μῆκος (καὶ γὰρ
15 ἐπὶ πλείστον αὐτοῖς, ὡς φασί, τὸ τῆς φυγῆς παρειδήθη, ἔ-
τος που ἑβδομον, καὶ μικρὸν τι πρὸς), τό τε τῆς διαίτης
σώμασιν εὖ γεγονάσι στενὸν τε καὶ παρηλλαγμένον, ὡς τὸ
εἰκόσ· καὶ τὸ ὑπαιθρίοις κρυμοῖς, καὶ θάλλεσι, καὶ ὄμβροις
ταλαιπωρεῖν· ἢ τε ἄφιλος ἐρημία, καὶ τὸ ἀκοινῶνητόν τε
20 καὶ ἄμικτον· ὅσον εἰς κακοπάθειαν τοῖς ὑπὸ πολλῶν δορυφο-
ρουμένοις καὶ τιμωμένοις; Ἐγὼ δέ, ὁ τούτων μεῖζόν ἐσσι
καὶ παραδοξότερον, λέξων ἔρχομαι ἀπιστήσῃ δ' οὐδεῖς,
ἢ ὅστις οὐδὲν μέγα οἶεται τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμοὺς
καὶ κινδύνους, κακῶς γινώσκων καὶ λίαν ἐπικινδύνως.
25 7. Ἐπόθουν τι καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν οἱ γεννάδει, τῷ
χρόνῳ κάμνοντες, καὶ τῶν ἀναγκαίων ὄντες ἐπικορεῖς· καὶ
τὰ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἐφθέγγεαντο (οὐ γὰρ ἦσαν γογγυσταὶ
κατὰ τοὺς ἐκείνους ἐν τῇ ἐρήμῳ ταλαιπωροῦντας μετὰ τὴν
ἐξ Αἰγύπτου φυγῆν, ὡς ἄρα βελτίων Αἴγυπτος αὐτοῖς εἶη

8. Αἱ ἀντιλήψεις τῶν πατέρων εἶναι ἀποσαφηνισμένοι. Ὁ Ὀρι-
γένης θεωρεῖ ἐνδοξον τὸ νὰ ἀποθνήσκῃ κανεὶς διὰ τὴν ἀλήθειαν,
δὲν νομίζει ὁμοῦ κακὸν τὸ νὰ μὴ δίδῃ κανεὶς ἀφορμὴν. Παρομοίαν
ἀντιλήψιν ἐκφράζει καὶ ὁ ἱ. Χρυσόστομος, ὅταν λέγῃ· Οὐκ ἐγκλημα
τὸ μὴ ρίπτειν ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον ἀλλὰ τὸ ἐμπερόντα μὴ σῆναι
γενναίως.

ὁ καιρός ἐκεῖνος ὠραῖον ἐπιστέγασμα. Αὐτὴ ἦτο ἡ προ-
 παρασκευὴ καὶ ἡ γνώμη των, νὰ τὰ ὑποφέρουν μὲ προθυ-
 μίαν ὅλα, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς στεφανώνει ὅλους αὐ-
 τοὺς, πού ἐμιμήθησαν τὴν πρὸς χάριν μας ἄθλησίν του.

6. Ὁ ἀγὼν των ἔπρεπε νὰ ἀποβῆ σύμφωνος μὲ τοὺς
 κανόνας (Καὶ ὁ κανὼν τοῦ μαρτυρίου εἶναι νὰ μὴ προχω-
 ρῆς ἐθελοντικά πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀπὸ λύπην πρὸς τοὺς
 διώκτας καὶ τοὺς ἀσθενεστεροὺς, μήτε ὅμως νὰ τὸν ἀπο-
 φεύγῃς ὅταν σοῦ παρουσιασθῇ⁸. Τὸ πρῶτον μαρτυρεῖ θρα-
 σύτητα, τὸ δεύτερον ἀνανδρίαν. Καὶ μὲ τοῦτο ἐτιμοῦσαν
 ἐκεῖνοι τὸν νομοθέτην). Τί μηχανεῦνται λοιπόν; Ἡ μᾶλ-
 λον πού τοὺς ὀδηγεῖ ἡ πρόνοια πού κατευθύνει ὅλας τὰς
 πράξεις των; Καταφεύγουν εἰς μίαν λόχμην τῶν βουνῶν
 τοῦ Πόντου (ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλαὶ καὶ βαθεῖαι λόχμαι,
 πού ἐκτείνονται εἰς μῆκος). Εἶχαν ὀλίγους συνεργοὺς τῆς
 φυγῆς των καὶ βοηθοὺς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς. Οἱ
 ἄλλοι ἄς θαυμάζουν λοιπόν τὸ μῆκος τοῦ χρόνου (παρε-
 τάθη ἡ φυγὴ των εἰς πάρα πολὺ διάστημα, ἐπτά ἔτη καὶ
 κάτι ἀκόμη) καὶ τὴν περιωρισμένην καὶ ἄτακτον διατροφήν
 σωμάτων καλοθρεμμένων, ὅπως ἦτο φυσικόν, καθὼς καὶ
 τὴν ταλαιπωρίαν των εἰς τὰ ψύχη καὶ τὰ καύματα καὶ τὰς
 βροχὰς τῆς ὑπαίθρου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφιλόξενος ἐρημία καὶ
 ἡ ἔλλειψις συναναστροφῆς καὶ ἐπικοινωνίας, πόσον ἐσυν-
 τελοῦσαν εἰς τὴν καταταλαιπώρησιν ἀνθρώπων πού τοὺς
 ἐτριγύριζαν ἄλλοτε καὶ τοὺς ἐξυπηρετοῦσαν πολλοί. Ἐγὼ
 ὅμως θὰ ἐκθέσω ἀμέσως αὐτὸ πού εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
 ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ πιὸ παράδοξον. Δέν θὰ ἀπιστήσῃ κανένας
 παρὰ μόνον ὁποῖος δέν θεωρεῖ σπουδαίους τοὺς διωγμοὺς
 καὶ τοὺς κινδύνους χάριν τοῦ Χριστοῦ, γνώμη πού εἶναι
 κακὴ καὶ πολὺ ἐπικίνδυνη.

7. Ἐποθοῦσαν καὶ κάποιαν εὐχαρίστησιν οἱ γενναῖοι
 καθὼς ὑπέφεραν ἀπὸ τὸν πολὺν καιρὸν καὶ ἑστεροῦντο
 καὶ τὰ ἀπαραίτητα. Βεβαίως δέν εἶπαν τοὺς λόγους τῶν
 Ἰσραηλιτῶν. Δέν ἐγόγγυζαν ὅπως ἐκεῖνοι πού ἐταλαιπω-
 ροῦντο μέσα εἰς τὴν ἔρημον μετὰ τὴν φυγὴν ἀπὸ τὴν Αἴ-
 γυπτον, ὅτι βέβαια ἡ Αἴγυπτος ἦτο καλυτέρα δι' αὐτοὺς

τῆς ἐρημίας, πολλὴν τῶν λεθῆτων καὶ τῶν κρεῶν χορηγοῦ-
 σα τὴν ἀφθονίαν, τῶν τε ἄλλων, ὅσα ἐκεῖσε ἀπέλιπον· ἢ
 γὰρ πλινθία καὶ ὁ πηλὸς οὐδὲν ἦν αὐτοῖς τότε διὰ τὴν ἄ-
 νοιαν), ἄλλα δὲ ὡς εὐσεβέστερα, καὶ πισιότερα. Τί γάρ
 5 ἔστιν, ἔλεγον, τῶν ἀπίσιων, εἰ ὁ τῶν θαυμασίων Θεός,
 ὁ θρέψας πλουσίως ἐν ἐρήμῳ ξένον λαόν, καὶ φρυγάδα, ὥστε
 καὶ ἄριον ὀμβρῆσαι, καὶ θλύσαι ὄρνιθας, τρέφων οὐ τοῖς
 ἀναγκαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς περιτιτοῖς· εἰ ὁ τεμῶν θάλασ-
 σαν, καὶ σιήσας ἥλιον, καὶ ποταμὸν ἀνακύνσας, καὶ ἄλλα δὴ
 10 ὑπειπόντες, ὅσα πεποιήκατε (φιλεῖ γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις φιλι-
 στορεῖν ἢ ψυχῇ, καὶ πολλοῖς θαύμασιν ἀνυμνεῖν τὸν Θεόν)·
 οὗτος, ἐπήγον, καὶ ἡμᾶς θρέψειε σήμερον τοῖς τῆς τρυφῆς
 τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστάς; Πολλοὶ μὲν θῆρες τὰς τῶν
 πλουσίων διαφυγόντες τραπέζας, ἅπερ ἦν ποτε καὶ ἡμῖν,
 15 τοῖς ὄρεσι τοῦτοις ἐμφωλεύουσι· πολλοὶ δὲ ὄρνιθες τῶν ἐδώ-
 διμων τοὺς ποθοῦντας ἡμᾶς ὑπερλίπναιται, ὧν τί μὴ θηράσι-
 μόν σοι θελήσαντι μόνον; Ταῦτι' ἔλεγον, καὶ ἡ θήρα παρῆν,
 ὄφρον ἀντόματον, ἀπραγμάτευτος πανδαιοῖα, ἔλαφοι τῶν λό-
 φων ποθὲν ὑπερφανέστες ἀθρόως. Ὡς μὲν εὐμεγέθεις! ὡς
 20 δὲ πίονες! ὡς δὲ πρόθυμοι πρὸς σφαγὴν! Μονονουχὶ καὶ
 τοῦτο εἰκάζειν ἦν, ὅτι μὴ ἰάχιον ἐκλήθησαν, ἐδυσχέραινον.
 Οἱ μὲν εἶλκον τοῖς νεύμασιν, οἱ δὲ ἤγοντο. Τίνος διώκον-
 τος ἢ συναναγκάζοντος; Οὐδενός. Τίνων ἰππέων; Ποίων
 κυνῶν; Τίνος ὑλακῆς, ἢ κραυγῆς, ἢ νέων προκαταλαβόντων
 25 τὰς διεξόδους τοῖς θήρας νόμοις; Εὐχῆς δέσμοι καὶ δικαί-
 ας αἰτήσεως. Τίς ἔγνω τοιοῦτον θήραμα τῶν νῦν, ἢ τῶν
 πάποτε;

8. Ὡ τοῦ θαύματος! Αὐτοῦ τοῦ θηράματος ἦσαν ταμίαι.

ἀπὸ τὴν ἔρημον παρέχοντας εἰς αὐτοὺς ἀφθονίαν ἀπὸ κρέατα καὶ τροφὰς καὶ πολλὰ ἄλλα ὅσα ἐγκατέλειψαν ἐκεῖ. Τὴν πλινθοποιίαν καὶ τὸν πηλὸν καθόλου τότε δὲν τὸν ὑπελόγιζαν ἀπὸ ἀνοησίαν. Εἶχαν ἄλλους λόγους πού ἐξέφραζαν τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν πίστιν των. Διατί θὰ ἦτο, ἔλεγαν, ἀπὸ τὰ ἀπίστευτα, ἂν ὁ Θεὸς τῶν θαυμάτων πού ἔθρεψε πλουσιοπάροχα εἰς τὴν ἔρημον ἓνα λαὸν Ξενιτευμένον καὶ πρόσφυγα, ὥστε καὶ ψωμί νὰ τοὺς ρίψη ὡς βροχὴν καὶ πουλιά νὰ τοὺς στείλῃ διατρέφοντάς τους ὄχι μὲ τὰ ἀπαραίτητα μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ περιττὰ ἂν αὐτὸς πού διεχώρισε τὴν θάλασσαν καὶ ἔκαμε τὸν ἥλιον νὰ σταματήσῃ καὶ ἀνέκοψε τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ (ἐπρόσθεταν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα εἶχε κάμει, διότι συνηθίζει ἡ ψυχὴ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς νὰ ἐνθυμῆται παλαιὰ περιστατικὰ καὶ μὲ πολλὰ θαύματα νὰ ἀνυμνῇ τὸν Θεόν), διατί θὰ ἦτο ἀπὸ τὰ ἀπίστευτα, συνεπέραιναν, ἐὰν αὐτὸς παραχωροῦσε κάποιαν τρυφὴν σήμερα καὶ εἰς ἐμᾶς τοὺς ἀγωνιστάς τῆς εὐσεβείας; Πολλὰ ἄγρια ζῶα πού ἐξέφυγαν ἀπὸ τὰ τραπέζια τῶν πλουσίων, πού κάποτε τὰ εἶχαμε καὶ ἐμεῖς καὶ τώρα ἐμφωλεύουν εἰς τὰ ὄρη αὐτὰ καὶ πολλὰ πουλιά ἀπὸ αὐτὰ πού τρώγονται πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ ἐμᾶς πού τὰ ποθοῦμεν. Τί ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ κυνηγήσῃς ἀρκεῖ νὰ θέλῃς μόνον; Αὐτὰ ἔλεγαν καὶ τὸ κυνήγι ἦτο πλούσιον, προσφάγι αὐτόματον, πανδαισία ἀκοπίαστη, ἐλάφια πού ἐφάνησαν αἴφνης ἐπάνω ἀπὸ τοὺς λόφους. Πόσον ἦσαν μεγάλα, πόσον ἦσαν παχιά καὶ πόσον ἔτοιμα διὰ τὴν σφαγὴν. Καὶ τοῦτο ἠμποροῦμεν σχεδὸν νὰ τὸ εἰκάσωμεν ἄγανακτοῦσαν διότι δὲν εἶχαν καλέσει γρηγορώτερα. Αὐτοὶ τὰ προσήλκυαν μὲ τὰ νεύματά των καὶ ἐκεῖνα ἀκολουθοῦσαν. Ποῖος τὰ κατεδίωκεν ἢ τὰ ἔσπρωχνε ὅλα μαζί; Κανείς. Ποῖοι ἵπποι; Ποῖοι σκύλοι; Ποῖο γαύγισμα ἢ ποῖα κραυγὴ ἢ ποῖοι νέοι πού εἶχαν προκαταλάβει τὰ περᾶσματα κατὰ τοὺς νόμους τοῦ κυνηγίου; Ἦσαν αἰχμάλωτα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δικαίας αἰτήσεως. Ποῖος ἀπὸ τοὺς τωρινούς ἢ ὅσους ἐζῆσαν εἰς τὸ παρελθὸν γνωρίζει τέτοιου εἴδους κυνήγι;

8. ὦ θαῦμα! Ἦσαν αὐτοὶ πού διεχειρίζοντο τὸ κυνή-

"Οσον φίλον, εἶχειο θελήμασι μόνον ὄσον περιτιόν, ἀπεπέμ-
 φθη ταῖς λόχραις εἰς δευτέραν τράπεζαν. Οἱ ὄψοιοι οὐδέδι-
 οί, τὸ δεῖπνον εὐπρεπές, οἱ δαιτύμονες εὐχάριστοι, προσίμιον
 ἔχοντες ἤδη τῶν ἐλπυζομένων, τὸ παρὸν θαῦμα. Ἐξ οὗ καὶ
 5 πρὸς τὴν ἀθλησιν, ὑπὲρ ἧς ταῦτα ἦν ἀντιοῖς, ἐγένοντο προθυ-
 μότεροι. Τοιαῦτα τὰ ἐμὰ διηγήματα. Σὺ δέ μοι λέγε τὰς
 Ἐλαφηβόλους σου, καὶ τοὺς Ὁρίωνας, καὶ τοὺς Ἀκταίωνα,
 τοὺς κακοδαίμονας θηρευτὰς, ὁ ἐμὸς διώκτης, ὁ τοὺς μύ-
 θους θαυμάζων, καὶ τὴν ἀντιδοθεῖσαν ἔλαφον τῆς παρθένου,
 10 εἴ τι τοσοῦτον εἰς φιλοτιμίαν ἔσσι σοι, κἂν δῶμεν μὴ μῦθον
 εἶναι τὸ ἱστορούμενον. Ὡς τὰ γε ἐξῆς τοῦ λόγου, καὶ λίαν
 αἰσχρά. Τί γὰρ ὄφελος τῆς ἀντιδόσεως, εἰ σώζει παρθένον,
 ἵνα ξενοκιοεῖν διδαχθῆ, ἀπανθρωπίαν μαθοῦσα φιλανθρω-
 πίας ἀντίδοσιν; Τοῦτο μὲν οὖν τοσοῦτον ἐκ πολλῶν ἔν, καὶ
 15 ἀντὶ πολλῶν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. Καὶ τοῦτο διηλήθον, οὐχ ἵν'
 ἐκείνῳ προσθῶ τι τῆς εὐδοξίας (οὔτε γὰρ θάλασσα δεῖται
 τῶν εἰσορέων εἰς αὐτὴν ποταμῶν, κἂν εἰσορέωσιν διπλῆ-
 σιοὶ καὶ μέγιστοι, οὔτε τῶν εἰσοισόντων τι πρὸς εὐφημίαν,
 ὁ νῦν ἐπαινούμενος)· ἀλλ' ἵν' ἐπιδείξαιμι, οἷον ἀντιῶ τῶν
 20 ἐξαρχῆς ὑπαρχόντων, καὶ πρὸς ὃ παράδειγμα βλέπων, ὄσον
 ὑπερηκόντισεν. Εἰ γὰρ μέγα τοῖς ἄλλοις τὸ προσλαβεῖν τι
 παρὰ τῶν ἄνωθεν εἰς φιλοτιμίαν, μεῖζον ἐκείνῳ τὸ προσθεῖ-
 ναι τοῖς ἄνω παρ' ἐαντιῶ, καθάπερ ρεύματος ἀναιρέχοντος.

9. Τῆς δὲ τῶν πατέρων συζυγίας, οὐχ ἥτιον κατὰ τὸ
 25 τῆς ἀρετῆς ὁμοίμων, ἢ καὶ τὰ σώματα, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα
 γνωρίσματα, πιωχοιροφίαι, ξενοδοχίαι, ψυχῆς κάθαρσις ἐξ
 ἐγκρατείας, ἀπόμοιρα κητήσεως Θεῶ καθιερωθείσης (πρᾶγμα

9. Ἐλαφηβόλος εἶναι ἡ Ἄρτεμις ποῦ θυμωμένη μετὰ τὸν Ἀκταίωνα
 καὶ τὸν Ὁρίωνα, φημιόμενος καὶ αὐτοὺς κυνηγούς, προκάλεσε τὴν
 καταστροφὴν τοὺς.

10. Γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὸν γνωστὸν μῦθον τῆς Ἰφιγενείας,
 ὅπως σαφέστερα φαίνεται εἰς τὰς ἀμέσως ἐπομένους γραμμάς.

γι. Ὅσον ἀπὸ αὐτὸ ἦτο ἐπιθυμητόν, τὸ ἐκρατοῦσαν μόνον μέ τὸ θέλημά των. Ὅσον ἦτο περιττόν, τὸ ἐδιωχναν εἰς τὰς λόχμας δι' ἓνα δεύτερον γεῦμα. Οἱ μάγειροι ἔτοιμοι, τὸ δεῖπνον εὐπρόσωπον, οἱ συνδαιτυμόνες εὐχάριστοι, εἶχαν ἀπὸ τώρα ὡς προοίμιον ὄσων ἤλπιζαν τὸ παρὸν θαῦμα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγίνοντο προθυμότεροι πρὸς τὴν ἄθλησιν χάριν τῆς ὁποίας τοὺς προσεφέροντο ὅλα αὐτά. Αὐταὶ εἶναι αἱ διηγήσεις μου. Σὺ τώρα ἀνάφερε τοὺς Ἐλαφηβόλους⁹ καὶ τοὺς Ὠρίωνας καὶ τοὺς Ἀκταίωνας τοὺς ἀθλίους κυνηγούς, ἐσὺ ὁ ἰδικὸς μου διώκτης, πού θαυμάζεις τοὺς μύθους καὶ τὸ ἐλάφι πού ἐδόθη εἰς ἀντικατάστασιν τῆς παρθένου¹⁰. ἔάν ἔχῃς τόσον μεγάλην φιλοτιμίαν. Καὶ ἔάν ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ ἱστορούμενα δέν εἶναι μῦθος. Διότι ἡ συνέχεια τοῦ λόγου εἶναι πολὺ ἄσχημη. Ποία εἶναι δηλαδὴ ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀντικατάστασιν, ἔάν σώζῃ τὴν κόρην διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν Ξενοκτονίαν μανθάνουσα τὴν ἀπανθρωπίαν ὡς ἀντάλλαγμα τῆς φιλανθρωπίας; Τοῦτο λοιπὸν εἶναι τόσον μέγα, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ δεῖγμα διὰ τὰ πολλὰ, ὅπως θέλω νὰ εἰπῶ. Τὰ ἐξιστόρησα αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ προσθέσω κάτι εἰς τὴν καλὴν του φήμην. Οὔτε ἡ θάλασσα ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τοὺς ποταμούς πού ἐκβάλλουν εἰς αὐτήν, ἀκόμη καὶ ἔάν ἐκβάλλουν εἰς αὐτήν πάρα πολλοὶ καὶ πολὺ μεγάλοι, οὔτε ὁ ἐπαινούμενος ἀπὸ ἐκείνους πού εἰσφέρουν κάτι πρὸς δόξαν του. Τὸ ἔκαμα διὰ νὰ δείξω πόσην δόξαν εἶχεν αὐτός ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς ποῖο παράδειγμα ἀτενίζων ἐξεπέρασε τόσον πολὺ κάθε μέτρον. Διότι ἔάν εἶναι σπουδαῖον διὰ τοὺς ἄλλους νὰ λάβουν ἀπὸ τοὺς προγόνους κάποια ἀφορμὴν πρὸς φιλοτιμίαν, εἶναι σπουδαιότερον δι' ἐκείνους νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἀξίαν τῶν προγόνων ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ὅμοια μέ ρεῦμα ἀντίστροφον.

9. Τῆς συζυγίας τῶν γονέων του, ὄχι ὀλιγώτερον κατὰ τὴν ὁμοτιμίαν τῆς ἀρετῆς ἀπὸ ὅ,τι κατὰ τὰ σώματα, ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ ἄλλα γνωρίσματα· διατροφή πτωχῶν, ὑποδοχὴ ξένων, καθαρμὸς τῆς ψυχῆς μέ τὴν ἐγκράτειαν, μέρος παρουσίας πού ἀφιερῶθη εἰς τὸν Θεόν (τὰ πράγμα-

οὕτω τότε πολλοῖς σπουδαζόμενον, ὡσερ νῦν ἀξήθεν τε
καὶ τιμηθὲν ἐκ τῶν πρώτων ὑποδειγμάτων), τὰ τε ἄλλα, ὅσα
Πόντῳ καὶ Καππαδοκίαις μερισμένοις ἤρκεσε πολλῶν πλη-
ροῦν ἀκοᾶς· ἐμοὶ δὲ μέγιστον δοκεῖ καὶ περιφανέστατον ἢ
5 εὐτεκνία. Τοὺς γὰρ αὐτοὺς πολύπαιδας καὶ καλλίπαιδας,
μῦθοι μὲν ἴσως ἔχουσιν· ἡμῖν δὲ τοῦτους ἢ πεῖρα παρέστησε,
τοιούτους μὲν αὐτοὺς γεγονότας, ὥστε εἰ καὶ μὴ τοιούτων ἦ-
σαν πατέρες, ἐαντιοῖς εἰς εὐδοξίαν ἀρκεῖν· τοιούτων δὲ πεφη-
νότιες πατέρες, ὥστε εἰ καὶ μὴ αὐτοὶ τοσοῦτον ἦσαν εἰς ἀρε-
10 τήν, πάντας ὑπεραίρειν τῇ εὐτεκνίᾳ. Ἐνα μὲν γὰρ ἢ δύο
γενέσθαι τῶν ἐπαινουμένων, κἂν τῇ φύσει δοίη τις· ἢ δὲ
διὰ πάντων ἀκρότης, σαφὲς τῶν ἀγαθόντων ἐγκώμιον. Δηλοῖ
δὲ ὁ μακαρισμὸς τῶν ἱερέων καὶ τῶν παρθένων ἀρετῆς,
καὶ τῶν ἐν γάμῳ, μηδὲν τῇ συζυγίᾳ βλαβῆναι βιασαμένων,
15 πρὸς τὴν ἴσην τῆς ἀρετῆς εὐδοκίμῃσιν, ἀλλὰ βίων αἰρέσεις
μᾶλλον, ἢ πολιτείας ἰατρία ποιησαμένων.

10. Τίς οὐκ οἶδε τὸν τοῦτου πατέρα, Βασίλειον, τὸ μέγα
παρὰ πᾶσιν ὄνομα, ὃς παιρικῆς εὐχῆς ἔιυχεν, ἵνα μὴ λέγω
μόνος, εἴπερ τις ἀνθρώπων; Παντός γὰρ κρατῶν ἀρετῆ,
20 παρὰ τοῦ παιδὸς κωλύεται μόνου τὸ πρωτεῖον ἔχειν. Τίς
Ἐμμελίαν, τὴν ὅπερ ἐγένετο προσκληθεῖσαν, ἢ γενομένην ὃ
παρεκλήθη· τὴν τῆς ἐμμελείας ὄντως φερώνυμον, ἢ τοῦτο
ἐν γυναιξὶν ὥφθη, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ὅπερ ἐν ἀνδρά-
σιν ἐκεῖνος. Ὡσι' εἴπερ ἔδει δουλεύσονται πάντως τῇ φύσει
25 τὸν νῦν εὐφημούμενον ἀνθρώποις δοθῆναι, ὡσερ τινὰ τῶν
πάλαι παρὰ Θεοῦ δεδομένων εἰς κοινὸν ὄφελος, μήτε ἐξ

11. Ὁ Πόντος καὶ ἡ Καππαδοκία εἶχαν μοιρασθῆ τὰ κατορθώμα-
τα τῆς ἀρετῆς των.

12. Ὅπως δὲ ἦν ἡ σκέψις τοῦ Γρηγορίου δὲν εἶναι ἀπλῆ καὶ
ἡμπορεῖ νὰ μὴ εἶναι καταναητὴ μὲ τὰ πρῶτα.

13. Κοινὴ ἀσκῆσις τῆς ἀρετῆς εἰς διαφορετικὰς μορφὰς βίου.

τα αὐτὰ δὲν τὰ ἐπιδίωκαν τότε ἀκόμη πολλοί, ὅπως διεδόθη καὶ ἐξετιμήθη τῶρα ἔπειτα ἀπὸ τὰ πρῶτα παραδειγμάτων). Ἦταν καὶ ἄλλα ὄσα τὰ ἐμοιράσθησαν ὁ Πόντος¹¹ καὶ οἱ Καππαδοκαὶ καὶ ἔφθασαν νὰ γεμίσουν τὴν ἀκοὴν πολλῶν. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως καὶ λαμπρότερον δι' ἐμένα ὑπῆρξεν ἡ καλλιτεκνία. Διότι τοὺς πολυτέκνους καὶ συνάμα καλλιτέκνους τοὺς συναντῶμεν εἰς τοὺς μύθους. Αὐτοὺς ὅμως μᾶς τοὺς παρέστησεν ἡ πείρα μὲ αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα, ὥστε καὶ τέτοιων παιδιῶν χωρὶς νὰ εἶναι πατέρες, αὐτὸ νὰ ἐπαρκῆ διὰ τὴν καλὴν των φήμην. Τώρα ὅμως ποὺ ἀπεδείχθησαν πράγματι πατέρες τέτοιων παιδιῶν ἀκόμη καὶ ἐὰν οἱ ἴδιοι δὲν ἦσαν τόσο προχωρημένοι εἰς τὴν ἀρετὴν, ὑπερβαίνουν τοὺς πάντας μὲ τὴν καλλιτεκνίαν των¹². Τὸ νὰ γίνουν ἓνα ἢ καὶ δύο παιδιά ἄξια ἐπαίνου ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἀποδώσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν φύσιν ἢ τελειότης ὅμως ποὺ ἐξηπλώθη εἰς ὄλα εἶναι σαφές ἐγκώμιον ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπραγματοποίησαν. Τὸ δηλώνει ὁ μακαριστός ἀριθμὸς τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν, καθὼς καὶ τῶν ἐγγάμων, ποὺ δὲν ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποστοῦν κάποιαν βλάβην ἀπὸ τὴν συζυγίαν, ὥστε νὰ μὴ εὐδοκιμήσουν ἐξ ἴσου εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ ποὺ ἔκαμαν τὰ πράγματα αὐτὰ περισσότερον προτιμήσεις διαφοροτικῶν βίων παρὰ τοῦ τρόπου ζωῆς¹³.

10. Ποῖος δὲν ἐγνώριζε τὸν πατέρα του Βασίλειον, ὄνομα μεγάλο εἰς ὄλους, ποὺ ἔτυχε τῆς πατρικῆς εὐχῆς περισσότερον ἀπὸ τὸν καθένα, ἐὰν ὄχι μόνος ἀπὸ ὄλους. Τοὺς νικᾷ ὄλους εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ μόνον ἀπὸ τὸ παιδί του ἐμποδίζεται νὰ ἔχη τὸ πρωτεῖον τῆς ἀρετῆς. Ποῖος ἀγνοεῖ τὴν Ἐμμέλειαν ποὺ ὠνομάσθη προκαταβολικὰ δι' ὅ,τι ἐγινεν ἢ ποὺ ἐγινεν αὐτὸ διὰ τὸ ὅποιον εἶχεν ὀνομασθῆ. Ἀληθινὰ ἔφερε τῆς Ἐμμελείας (δηλ. τῆς κοσμιότητος) τὸ ὄνομα, ποὺ ἀνεδείχθη μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ἂν πρέπει νὰ ἐκφρασθῶ μὲ συντομίαν, ὅ,τι ἐκεῖνος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν. Ὡστε ἐὰν ἔπρεπεν αὐτός ποὺ ἐπαινοῦμεν τώρα νὰ δοθῆ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ δουλεύσῃ εἰς αὐτούς, ὅπως κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ποὺ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ

ἄλλων μᾶλλον ἀρομύζειν, ἢ ἐκείνων τοῦτον γενέσθαι, μήτε ἐκείνοις ἐτέρου μᾶλλον ἢ τοῦδε πατρᾶσιν ὀνομασθῆναι ὅπερ οὖν καλῶς ποιοῦν καὶ συνέδραμεν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἐπαινῶν νόμῳ θείῳ πειθόμενοι, ὃς πατρᾶσι κελεύει πᾶσαν
 5 νέμειν τιμὴν, τοῖς μνημονευθεῖσιν ἀποδεδώκαμεν, ἐπ' αὐτὸν ἴωμεν ἤδη, ἰσοσῦτον εἰπόντιες, ὃ καὶ πᾶσιν ἂν οἶμαι δόξειεν ἀληθῶς λέγεσθαι τοῖς ἐκείνον ἐπιστοιημένοις, ὅτι μόνῃς ἡμῖν ἔδει τῆς ἐκείνου φωνῆς ἐκεῖνον ἐγκωμιάζουσιν. Ὁ γὰρ αὐτὸς ὑπόθεσίς τε λαμπρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι καὶ μόνος τῆ τοῦ
 10 λόγου δυνάμει τῆς ὑποθέσεως ἄξιος. Κάλλους μὲν δὴ, καὶ ρώμης, καὶ μεγέθους, οἷς τοὺς πολλοὺς ὀρῶ χαίροντας, τοῖς βουλομένοις παραχωρήσομεν· οὐχ ὅτι κἂν τοῦτοις ἔλαττον ἴνος ἠνέγκαιτο τῶν μικρολόγων, καὶ περὶ τὸ σῶμα καλινδουμένων, ἕως ἣν ἔτι νέος, καὶ οὐπω φιλοσοφία τῶν σαρκῶν
 15 καιεκράτησεν· ἀλλ' ἵνα μὴ ταυτὸν πάθω τοῖς ἀπειροτέροις τῶν ἀθλητῶν, οἳ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς εἰκῆ παλαιομένοις καὶ παρέργοις κενώσαντες, ἥτιους ἐν τοῖς καιροῖς εὐρίσκονται, καὶ τοῖς ἐξ ὧν τὸ νικᾶν ὑπάρχει, καὶ στεφανίτας ἀναγορεύεσθαι. Ἄ δὲ οὐδαμῶς ἂν εἰπὼν οἶμαι περιττὸς δόξειν, οὐδὲ
 20 ἔξω τοῦ σκοποῦ θάλλειν τὸν λόγον, ταῦτ' ἐπαινέσομαι.

11. Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἀνωμολογήσθαι τὸν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεσιτέραν, καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομπρὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνῃς ἔχεται τῆς
 25 σωτηρίας, καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπιτύουσιν, ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλεράν, καὶ Θεοῦ πρόρρω θάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Ὡσπερ γὰρ οὐρανόν, καὶ γῆν, καὶ ἄερα, καὶ ὄσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς ἴνες ἐξειλίφρασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ

14. Ρητὴ ὁμολογία τοῦ Γρηγορίου διὰ τὴν ἀείαν ποῦ ἀποδίδει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γραμματεῖαν.

τὸ ὄφελος ὄλων, νὰ μὴ ἤρμοζε μήτε αὐτὸς νὰ γεννηθῆ ἀπὸ ἄλλους μᾶλλον παρὰ ἀπὸ αὐτοῦς, μήτε ἐκεῖνοι νὰ ὀνομασθοῦν κάποιου ἄλλου πατέρες μᾶλλον καὶ ὄχι ἐκείνου. Ὡραία ἔκαμε καὶ συνέπεσε τὸ πρᾶγμα τοῦτο. Καὶ ἀφοῦ ἀπεδώσαμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐγκωμίου εἰς αὐτοῦς ποῦ ἀνεφέραμεν ἀκολουθοῦντες τοὺς θείους νόμους, οἱ ὅποιοι ἐπιτάσσουν νὰ ἀπονέμωμεν εἰς τοὺς προγόνους κάθε τιμὴν, ἃς ἔλθωμεν τῶρα εἰς τὸν ἴδιον λέγοντες τόσα ὅσα νομίζω ὅτι θὰ φανοῦν εἰς ὄσους τὸν γνωρίζουν ὅτι λέγονται ἀληθινά. Θὰ εἶχαμεν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐκείνου μόνον, ὅταν ἐγκωμιάζωμεν ἐκεῖνον. Διότι αὐτὸς ἀποτελεῖ θέμα λαμπρὸν διὰ τοὺς ἐγκωμιαστάς καὶ αὐτὸς μόνος ἦτο ἄξιος διὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου του. "Ἄς ἀφήσωμεν τὴν ὁμορφίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέγεθος εἰς ὄσους τὰ θέλουν — πολλοὶ χαίρονται ἀπὸ αὐτά. "Ὅχι διότι θὰ ἐφαίνετο καὶ εἰς αὐτὰ κατώτερος ἀπὸ κάποιους ποῦ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ μικρὰ καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ σωματικά, ἕως ὅτου ἦτο νέος καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑπερισχύσει ἢ φιλοσοφία ἀπὸ τὴν σάρκα. Θὰ ἐπάθαινα ὁμως τὸ ἴδιον μὲ τοὺς πιὸ ἀπείρους ἀπὸ τοὺς ἀθλητάς, οἱ ὅποιοι ρίπτοντες τὴν δύναμίν των εἰς τὰ τυχαῖα καὶ δευτερεύοντα σημεῖα τῆς πάλης ἀποδεικνύονται νὰ ὑστεροῦν εἰς τὰ καίρια καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ ἐξασφαλίζουν τὴν νίκη καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ νικητοῦ. "Ὅσα δὲν θὰ φανοῦν καθόλου ὅτι περιττολογῶ ἐὰν τὰ ἀναφέρω οὔτε ὅτι ὀδηγῶ τὸν λόγον μου ἔξω ἀπὸ τὸ στόχον του, αὐτὰ θὰ ἐγκωμιάσω.

11. Νομίζω ὅτι ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἔχουν ὁμολογήσει, ὅτι ἡ μὀρφωσις εἶναι τὸ πρῶτον ἀγαθὸν ποῦ ἔχομεν. "Ὅχι μόνον αὐτὴ ἢ εὐγενεστέρα καὶ ἰδικὴ μας ποῦ περιφρονοῦσα κάθε κομψότητα καὶ κάθε φιλοδοξίαν τῶν λόγων κρατᾷ μόνον τὴν σωτηρίαν καὶ τὸ κάλλος τῶν νοητῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ μὀρφωσις¹⁴ τὴν ὁποίαν πολλοὶ χριστιανοὶ ἀπὸ κακὴν ἐκτίμησιν ἀπορρίπτουν, διότι τάχα εἶναι ὑπουλη καὶ ἀπατηλὴ καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεόν. Τὸ πρᾶγμα ἔχει κάπως ἔτσι. Δὲν πρέπει νὰ περιφρονοῦμεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα καὶ ὅσα ἀνήκουν εἰς αὐτά, ἐπειδὴ μερι-

τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρή-
 σιμον αὐτῶν καρπούμενοι πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν, ὅ-
 σον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν· οὐ γὰρ Κίσιτη τὴν κίσιον ἐπα-
 νισιάντιες κατὰ τοὺς ἄφρονας, ἀλλ' ἐκ τῶν δημιουργημάτων
 5 τὸν Δημιουργὸν καταλαμβάνοντες, καί, ὅ φησιν ὁ θεὸς
 Ἀπόστολος, αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς Χριστόν· ὡς
 δὲ καὶ πρὸς, καὶ τροφῆς, καὶ σιδήρου, καὶ τῶν ἄλλων,
 οὐδὲν καθ' ἑαυτὸ χρησιμώτατον ἴσμεν, ἢ βλαβερώτατον, ἀλλ'
 ὅπως ἂν δοκῇ τοῖς χρωμένοις· ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐρπυστικῶν
 10 θηρίων ἔστιν, ἃ τοῖς πρὸς σωτηρίαν φαρμάκοις συνεκεράσα-
 μεν οὕτω καὶ τούτων, τὸ μὲν ἐξεταστικόν τε καὶ θεωρητι-
 κόν, ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμονας φέρει, καὶ πλάνην,
 καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπιτύσαμεν· διτι μὴ κἂν τούτων πρὸς
 θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κρεῖττον κατα-
 15 μαθόντες, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων, ἰσχὺν τοῦ καθ' ἡμᾶς
 λόγου πεποιημένοι. Οὐκ οὐκ ἀτιμαστέον τὴν παιδευσιν, διτι
 τοῦτο δοκεῖ τισιν· ἀλλὰ σκαιούς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπιτέ-
 ον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἱ βούλονται· ἂν ἅπαντας εἶναι καθ'
 ἑαυτούς, ἴν' ἐν τῷ κοινῷ τὸ κατ' αὐτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς
 20 τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγχους διαδιδράσκωσιν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο
 ἀποθήμεθα καὶ ἀνωμολογησάμεθα, φέρε τὰ κατ' αὐτὸν θεω-
 ρήσωμεν.

12. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα τῆς ἡλικίας ὑπὸ τῷ μεγάλῳ πα-
 τρί, ὃν κοινὸν παιδευτὴν ἀρετῆς ὁ Πόντιος τηρικᾶντα προῦ-
 25 βάλλετο, σπαργανούται καὶ διαπλάττεται πλάσιν τὴν ἀρίστην
 τε καὶ καθαρωτάτην, ἣν ἡμερικὴν ὁ θεὸς Δαβὶδ καλῶς ὀνο-
 μάζει, καὶ τῆς νυκτερινῆς ἀντίθετον. Ὑπὸ δὴ τούτῳ, καὶ
 θίον καὶ λόγον συναυξανόμενους τε καὶ συνανιόντας ἀλλή-
 λους, ὁ θαυμάσιος ἐκπαιδεύεται· οὐ Θεϊτικόν τι καὶ ὄρει-

15. Τὴν ζωὴν τοῦ Βασιλείου τὴν σχετικὴν μὲ τὴν μὸρφωσίν του.

κοὶ δὲν τὰ ἐκλαμβάνουν ὀρθὰ καὶ σέβονται τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ καρπούμεθα ἀπὸ αὐτὰ ὅ,τι εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀπόλαυσίν μας καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν ὅ,τι εἶναι ἐπικίνδυνον. Νὰ μὴ ξεσηκώνωμεν τὴν κτίσιν ἐναντίον τοῦ κτίστου, ὅπως οἱ ἀνόητοι, ἀλλὰ νὰ συλλαμβάνωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ Δημιουργοῦ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καί, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος, νὰ αἰχμαλωτίζωμεν κάθε νόημα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅπως ἡ φωτιὰ καὶ τὰ τρόφιμα καὶ τὸ σίδηρον καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα κανένα δὲν γνωρίζομεν νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὸ πάρα πολὺ χρήσιμον ἢ θλαβερόν, ἀλλὰ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γνώμην ὄσων τὰ χρησιμοποιοῦν, τώρα δὲ καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔρπετά τὰ ἀνεμείξαμεν εἰς τὰ φάρμακα διὰ τὴν θεραπείαν μας, ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐδέχθημεν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν θεωρίαν. Ἀπερρίψαμεν ὅμως ὅ,τι ὀδηγεῖ εἰς τοὺς δαίμονας καὶ τὴν πλάνην καὶ εἰς τὸν θυθὸν τῆς ἀπωλείας. Διότι καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐλάβαμεν ὠφέλειαν διὰ τὴν θεοσέβειαν, ἀφοῦ ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ χειρότερον τὸ καλύτερον καὶ ἀφοῦ μετεβάλαμεν τὴν ἀσθένειαν εἰς δύναμιν τοῦ ἰδικοῦ μας λόγου. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ περιφρονήσωμεν τὴν μόρφωσιν, ἐπειδὴ μερικοὶ ἔχουν αὐτὴν τὴν γνώμην. Ἀλλὰ νὰ θεωρήσωμεν ἀγροίκους καὶ ἀκαλλιεργήτους ὄσους εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, καὶ πού θὰ ἠθελαν νὰ εἶναι ὅλοι ὅπως αὐτοί, ὥστε εἰς τὸ κοινὸν πάθος νὰ κρύπτεται τὸ ἰδικὸν των καὶ νὰ διαφεύγουν τὸν ἔλεγχον τῆς ἀπαιδευσίας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐθέσαμεν τοῦτο ὡς βάσιν καὶ τὸ ἀπεδέχθημεν, ἅς ἐξετάσωμεν ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτόν¹⁵.

12. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μεγάλου πατρὸς του, πού ὁ Πόντος τότε εἶχε προβάλει ὡς κοινὸν διδάσκαλον, σπαργανώνεται καὶ λαμβάνει ἀγωγὴν πού εἶναι ἡ ἀρίστη καὶ καθαρωτάτη καὶ πού ὁ Δαυὶδ τὴν ὀνομάζει ἡμερινὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν νυκτερινὴν. Κάτω ἀπὸ αὐτοῦ τὴν προστασίαν λοιπὸν ἐκπαιδεύεται ὁ θαυμαστός καὶ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν λόγον πού ἠυξάνοντο καὶ ἐπροχωροῦσαν μαζί. Δὲν ἐ-

- ον ἄντρον ἀρχῶν, ὡς ἀρειῆς ἐργασιήριον, οὐδέ τινα Κέν-
 ταυρον ἀλαζόνα τῶν κατ' αὐτὸν ἡρώων διδάσκαλον, οὐδὲ
 πῶκας βάλλειν, ἢ κατατρέχειν νεβρῶν, ἢ θηρεύειν ἐλάφους,
 ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενος, ἢ τὰ πολεμικὰ κράτιστος εἶναι, ἢ
 5 πωλοδαμνεῖν ἄριστα, τῷ αὐτῷ πόλῳ καὶ διδασκάλῳ χρώμε-
 νος, ἢ μυελοῖς ἐλάφων τε καὶ λεόντων τοῖς μυθικοῖς ἐκ-
 τρεφόμενος· ἀλλὰ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν παιδευόμενος, καὶ
 θεοσέβειαν ἐξασκούμενος, καί, συνελόντι φάναι, πρὸς τὴν
 μέλλουσαν τελειότητα διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς μαθημάτων ἀγόμε-
 10 νος. Οἱ μὲν γάρ, ἢ βίον μόνον, ἢ λόγον κατωρθωκότις, τῷ
 ἐτέρῳ δὲ λείποντες, οὐδὲν τῶν ἐτεροφθάλμων ἐμοὶ δοκεῖν
 διαφέρουσιν, οἷς μεγάλη μὲν ἡ ζημία, μεῖζον δὲ τὸ αἰσχρὸς
 ὄρωσι καὶ ὄρωμένοις. Οἷς δὲ κατ' ἀμφοτέρω εὐδοκίμειν
 ἔπαρχει, καὶ εἶναι περιδεξίους, τοῦτοις καὶ τὸ εἶναι τελει-
 15 οῖς, καὶ βιοτεύειν μετὰ τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος. Ὅπερ
 οὖν ἐκείνῳ συμβέβηκεν εὖ ποιοῦν οἰκοῦν ἔχοντι τῆς ἀρειῆς
 τὸ παράδειγμα, πρὸς ὃ βλέπων εὐθύς ἄριστος ἦν. Ὡσπερ
 τοὺς πῶλους καὶ τοὺς μόσχους ὄρωμεν, ὁμοῦ τῇ γενέσει ταῖς
 μητρᾷσιν ἐαυτῶν παρασκαίροντας· οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ πατρὶ
 20 παραθέων ἐγγύθεν ἐν πωλικῷ τῷ φρονάγματι, καὶ τῶν ἄ-
 κρων τῆς ἀρειῆς κινήματων, οὗ παραπολὸν λειπόμενος· εἰ
 βούλει δέ, κὰν τῇ οικιαγραφίᾳ τὸ μέλλον τῆς ἀρειῆς κάλλος
 ὑποσημαίνων, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀκριθείας, τὰ τῆς
 ἀκριθείας προχαραιτόμενος.
- 25 13. Ἐπεὶ δὲ ἰκανῶς εἶχε τῆς ἐνιαυθα παιδεύσεως, ἔ-
 δει δ' αὐτὸν μηδὲν τῶν καλῶν διαφυγεῖν, μηδὲ τῷ φιλοπόνῳ
 τῆς μελέσεως ἀπολειφθῆναι, συλλεγούσης ἐκ παντὸς ἀνθους
 τὰ χρησιμώτατα, ἐπὶ τὴν Καισαρέων πόλιν ἐπέιγεται, τῶν
 τῆδε μεθέξων παιδευτηρίων ταύτην δὲ λέγω τὴν περιφανῆ
 30 τε καὶ ἡμετέραν (ἐπεὶ καὶ τῶν ἐμῶν λόγων αὕτη καθηγε-
 μὼν καὶ διδάσκαλος), τὴν οὐχ ἥτιον λόγων μητρόπολιν, ἢ

16. Γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὸν Ἀχιλλέα.

17. Δὲν διευκρινίζεται ἐὰν πρόκειται διὰ τὴν Καισάρειαν τῆς
 Καππαδοκίας ἢ τῆς Παλαιστίνης, ὅπου φέρεται ὅτι ἐαπούδασε ὁ Γρη-
 γόριος. Μᾶλλον ὁμως ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην.

καυχᾶτο διὰ κάποιο ὄρεινόν θεσσαλικόν σπήλαιον¹⁶ καὶ ἐργαστήριον ἀρετῆς· οὔτε διὰ κάποιον Κένταυρον ὑπερήφανον διδάσκαλον τῶν συγχρόνων του ἡρώων, οὔτε ἐδιδάσκετο ἀπὸ αὐτὸν νὰ κτυπᾷ λαγούς καὶ νὰ πιάνη μὲ τὸ τρέξιμο Ζαρκάδια καὶ νὰ κυνηγᾷ ἐλάφια ἢ νὰ εἶναι ἐγκρατέστατος εἰς τὰ πολεμικά ἢ νὰ εἶναι ἄριστος δαμαστής νέων ἀλόγων χρησιμοποιοῦν τὸν ἴδιον ὡς ἄλογο καὶ διδάσκαλον ἢ νὰ τρέφεται μὲ μυαλὰ ἐλαφιῶν καὶ λεόντων, ὅπως λέγουν οἱ μῦθοι. Ἐδιδάσκετο τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν καὶ ἐγυμνάζετο εἰς τὴν θεοσέβειαν καὶ μὲ ἓνα λόγον ὠδηγεῖτο ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματά του εἰς τὴν μελλοντικὴν τελειότητα. Διότι ὅσοι ἔχουν ἐπιτύχει ἢ τὸν βίον μόνον ἢ τὸν λόγον καὶ εἰς τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο ὑστεροῦν, νομίζω δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ μονοφθάλμους, οἱ ὅποιοι ὑφίστανται μεγάλην ζημίαν καὶ εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερα ἐντροπὴ δι' ὅσους βλέπουν καὶ δι' ὅσους βλέπονται. Ὅποιοι ὅμως προοδεύουν καὶ εἰς τὰ δύο καὶ εἶναι ἀμφιδέξιοι, αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὴν τελειότητα καὶ ζωὴν γεμάτην ἀπὸ τὴν ἐκεῖ μακαριότητα. Ἡ εὐτυχία αὐτὴ συνέβη εἰς ἐκείνον, ποῦ εἶχεν οἰκογενειακὸν παράδειγμα ἀρετῆς, πρὸς τὸ ὅποιον ἀτενίζοντας ἦτο ἄριστος εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ὅπως βλέπομεν τὰ πουλάρια καὶ τὰ μοσχάρια, εὐθύς μόλις γεννηθοῦν, νὰ σκιρτοῦν δίπλα εἰς τὰς μητέρας των, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἔτρεχεν ἀπὸ κοντὰ μὲ τὸν πατέρα του καὶ ὅπως πουλᾶρι χρεμετίζοντας, χωρὶς νὰ ὑστερῇ πολὺ εἰς τὰ ἄκρα κινήματα τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἐὰν θέλετε, εἰς μίαν σκιαγραφίαν ὑπεδήλωνε τὴν μελλοντικὴν ὠραιότητα τῆς ἀρετῆς καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀκριβοῦς εἰκόνας ἔκαμε τὴν προδιαγραφὴν της.

13. Καὶ ὅταν ἔγινεν εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμὸν κάτοχος τῆς ἐδῶ μορφώσεως καὶ δὲν ἔπρεπε κανένα καλὸ νὰ τοῦ διαφύγη οὔτε νὰ ὑστερήσῃ ἀπὸ τὴν φιλόπονον μέλισσαν, ποῦ συλλέγει τὰ χρησιμώτατα ἀπὸ κάθε λουλούδι, σπεύδει εἰς τὴν Καισάρειαν¹⁷, διὰ νὰ λάβῃ τὴν παιδείαν της. Ἀναφέρομαι εἰς τὴν ἔξακουστὴν καὶ ἰδικὴν μου Καισάρειαν (ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι καὶ τῶν ἰδικῶν μου λόγων ὠδηγὸς καὶ διδάσκαλος). Αὐτὴ ποῦ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι

τῶν πόλεων ὧν ὑπέρχεται καὶ καθ' ὧν ἔχει τὴν δυναστείαν
 ἦν εἴ τις τοῦ ἐν λόγοις κράτους ἀποστερήσειεν ἀφηρηκῶς ἔ-
 σται αὐτὸ τὸ κάλλιστόν τε καὶ ἰδικώτατον. Ἄλλα μὲν γὰρ
 τῶν πόλεων ἄλλοις ἀγάλλονται καλλωπίσασιν, ἢ παλαιοῖς
 5 ἢ νέοις, ὅπως ἂν οἶμαι, τῶν διηγημάτων ἔχωσιν, ἢ τῶν
 ὀρωμένων τῇ δέ, λόγοι τὸ γνῶρισμα, ὥσπερ ἐν τοῖς θπλοῖς
 ἢ τοῖς δράμασι τὰ ἐπίσημα. Τὰ δὲ ἐξῆς αὐτοὶ διηγείσθωσαν,
 οἱ καὶ παιδεύσαντες τὸν ἄνδρα παρ' ἑαυτοῖς, καὶ τῆς παι-
 δεύσεως ἀπολαύσαντες· ὅσος μὲν ἦν διδασκάλοις, ὅσος δὲ
 10 ἠλιξι, τοῖς μὲν παρεκτεινόμενος, τοὺς δὲ ὑπεραίρων κατὰ
 πᾶν εἶδος παιδεύσεως· ὅσον κλέος ἐντὸς ὀλίγου χρόνου
 παρὰ πᾶσιν ἠνέγκατο, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ δήμου, καὶ τοῖς πρώ-
 τοις τῆς πόλεως· μείζω μὲν τῆς ἡλικίας τὴν παιδευσιν, μείζω
 δὲ τῆς παιδεύσεως τὴν τοῦ ἡθους πῆξιν ἐπιδεικνύμενος·
 15 ῥήτωρ ἐν ῥήτορσι, καὶ πρὸ τῶν σοφιστικῶν θρόνων φιλό-
 σοφος ἐν φιλοσόφοις, καὶ πρὸ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ δογμάτων
 τὸ μέγιστον, ἱερεὺς Χριστιανοῖς, καὶ πρὸ τῆς ἱερωσύνης·
 τοσοῦτον ἦν αἰτιῶν τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκῶς ἐν ἅπα-
 σιν. Τῶ δὲ λόγοι μὲν τὸ πάρεργον ἦσαν, τοσοῦτον ἐξ αὐτῶν
 20 ὀρεπομένω, ὅσοι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίαν συνεργοὺς
 ἔχειν· ἐπειδὴ δεῖ καὶ τῆς ἐν τούτοις δυνάμεως πρὸς τὴν
 τῶν νοουμένων δήλωσιν· κίνημα γὰρ ναρκώντων ἐστί, νοῦς
 ἀνεκκλάλητος. Φιλοσοφία δὲ ἢ οπουδὴ, καὶ τὸ ραγῆναι κό-
 σμου, καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι τοῖς κάτω τὰ ἄνω πραγμα-
 25 τευόμενον, καὶ τοῖς ἀσιτάτοις καὶ ῥέουσι τὰ ἐσιῶτα καὶ
 μένοντα κατακτιώμενον.

14. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, τὴν προκαθεζομένην τῆς
 Ἐφῶς πόλιν (καὶ γὰρ ἠδδοκίμει σοφιστῶν τε καὶ φιλοσόφων
 τοῖς τελεωτάτοις, ὧν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰ κράτιστα συνελέ-

μητρόπολις τῶν πόλεων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀνωτέρα καὶ τὰς ὁποίας ἐξουσιάζει. Ἀπὸ αὐτὴν ἂν στερήσῃ κανέναν τὸ κάλλος εἰς τοὺς λόγους, θὰ τῆς ἀφαιρέσῃ τὸ ὠραιότατον καὶ πλέον ἰδικόν της γνώρισμα. Κάθε μία πόλις προβάλλει μὲ διαφορετικὸν στόλισμα παλαιότερον ἢ νεώτερον, ὅπως ἀκουῖμε νὰ διηγοῦνται ἢ ὅπως βλέπομεν. Αὐτὴ ὁμως ἔχει ὡς γνώρισμά της τοὺς λόγους, ὅπως εἶναι τὰ ἐμβλήματα εἰς τὰ ὄπλα ἢ εἰς τὰ δράματα. Τὰ μετέπειτα ἄς τὰ ἐκθέσσουν οἱ ἴδιοι, ποὺ καὶ τὸν ἄνδρα ἐμόρφωσαν κοντὰ τοὺς καὶ ἀπὸ τὴν μόρφωσίν του ἐπωφελήθησαν. Πόσον μέγας ἦτο διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς συνομηλικούς συμμαθητάς του· τοὺς πρώτους ἐπροσπαθοῦσε νὰ τοὺς φθάσῃ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ξεπερνοῦσεν εἰς κάθε εἶδος μορφώσεως. Πόσῃν δόξαν ἐκέρδισεν ἐκ μέρους ὄλων μέσα εἰς ὀλίγον χρόνον καὶ ἀπὸ τὸν λαόν καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως. Ἐπεδείκνυε μόρφωσιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν ἡλικίαν του καὶ ἀπὸ τὴν μόρφωσιν μεγαλυτέραν τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτήρος. Ρῆτωρ μεταξὺ τῶν ρητόρων καὶ πρὶν ἀπὸ τὰς σχολὰς τῶν ρητοροδιδασκάλων· φιλόσοφος μεταξὺ τῶν φιλοσόφων καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἱερεὺς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν πρὶν ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην. Τόσον πολὺ τὸν παρεδέχοντο ὄλοι εἰς ὅλα. Ἐκεῖνος ὁμως εἶχε τοὺς λόγους ὡς πάρεργον καὶ τόσον μόνον ἐκορυφολογοῦσεν ἀπὸ αὐτοὺς ὅσον διὰ νὰ ἔχῃ βοηθοὺς εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν τῆς εὐσεβείας. Διότι βέβαια χρειάζεται καὶ ἡ δύναμις τούτων τῶν λόγων διὰ τὴν φανέρωσιν ὅσων νοοῦνται. Διότι τὸ νόημα ποὺ μένει ἀνεκφραστον εἶναι κίνησις πνευμάτων ποὺ ἔχουν νεκρωθῆ. Ἐνῶ φιλοσοφία εἶναι ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀπόσπασις ἀπὸ τὸν κόσμον, ἡ συνένωσις μὲ τὸν Θεὸν ἀνταλλάσσοις τὰ κάτω μὲ τὰ ἄνω καὶ κατακτῶσα μὲ τὰ ἄστατα καὶ ρέοντα τὰ σταθερὰ καὶ μόνιμα.

14. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται εἰς τὸ Βυζάντιον, τὴν πρωτοκάθεδραν πόλιν τῆς Ἀνατολῆς (διότι ἐφημίζετο τότε διὰ τοὺς ἐξαιρέτους σοφιστὰς καὶ φιλοσόφους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐξ αἰτίας τῆς ταχύτητος καὶ τῆς με-

ξαιο ἰάχε τε καὶ μεγέθει φύσεως)· ἐντιϋθεν, ἐπὶ τὸ τῶν
 λόγων ἔδαφος τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πέμπεται, καὶ
 τῆς καλῆς περὶ τὴν παιδεύειν ἀπλησιίας· Ἀθήνας τὰς χου-
 σᾶς ὄντως ἐμοί, καὶ τῶν καλῶν προξένους, εἶπερ τινί. Ἐ-
 5 κείναι γάρ μοι τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐγνώρισαν τελεώτερον, οὐδὲ
 πρὶν ἀγνοούμενον· καὶ λόγους ἐπιζητῶν, εὐδαιμονίαν ἐκομι-
 σάμην· καὶ τρόπον ἕτερον ταυτὸ πέπονθα τῷ Σαούλ, ὃς
 τὰς ὄνους τοῦ πατρὸς ἐπιζητῶν, βασιλείαν εὔρατο, μεῖζον τοῦ
 ἔργου τὸ πάροργον ἐμπορευσάμενος. Τὸ μὲν δὴ μέχρι τοῦ-
 10 τῶν εὐδρομος ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ διὰ λείας τῆς ὁδοῦ φέρων,
 καὶ ἄγαν εὐπόρου, καὶ βασιλικῆς ὄντως τῶν τοῦ ἀνδρὸς
 ἐγκωμίων· τὸ δ' ἐντιϋθεν, οὐκ οἶδ', ὃ τι τῷ λόγῳ χρῆσω-
 μαι, καὶ ποῖ τράπωμαι· ἔχει γάρ τε καὶ πρόσαντες ἡμῖν ὁ
 λόγος. Ποδῶ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ
 15 τοῦ καιροῦ τοῦτου λαθόμενος, καὶ τῶν κατ' ἐμαντόν τι προσ-
 θεῖναι τοῖς εἰρημένοις, καὶ μικρόν τι προσδιατριῖναι τῷ
 διηγήματι, ὅθεν τε καὶ ὅπως ἡμῖν, καὶ ἵνος τῆς ἀρχῆς
 συνέσιη τὸ τῆς φιλίας, εἶπουν συμπνοίας καὶ συμφυτίας, εἰ
 χρῆ προσειπεῖν οἰκειότερον. Φιλεῖ γὰρ οὔτε ὄντως ῥαδίως
 20 ἀναχωρεῖν τῶν τερπνῶν θεαμάτων, καὶ ἀφέλκη τις βία,
 πρὸς αὐτὰ πάλιν φέρεσθαι· οὔτε λόγος τῶν ἡδίσιων διηγη-
 μάτων. Δέδοικα δὲ τὸ φορτικὸν τῆς ἐγχειρήσεως. Πειράσο-
 μαι μὲν οὖν, ὡς οἶόν τε μετρίως, τοῦτο ποιεῖν. Ἄν δ' ἄρα
 τι καὶ διαζώμεθα ὑπὸ τοῦ πόθου, συγγνώμη τῷ πάνθει πάν-
 25 τῶν παθῶν ὄντι δικαιοτάτῳ, καὶ ὃ μὴ παθεῖν ἢ ζημία τοῖς
 γε νοῦν ἔχουσι.

15. Εἶχον ἡμᾶς Ἀθηναί, καθάπερ τι ρεῦμα ποτάμιον,
 ἀπὸ μιᾶς οὐχισθέντιας πηγῆς τῆς πατρίδος, εἰς διάφορον ὑ-
 περορίαν κατ' ἔρωτα τῆς παιδεύσεως, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ
 30 οὐνελθόντιας, ὡςπερ ἀπὸ συνδήματος, οὕτω Θεοῦ κινήσαν-

γαλwsύνης τῆς φύσεώς του συνεκέντρωσε τὰ πιό βασικά δόγματα). Ἀπό ἐδῶ εἰς τὴν γῆν τῶν λόγων τὰς Ἀθήνας κατευθύνεται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαινετὴν ἀπληστίαν τῆς μορφώσεως. Εἰς τὰς Ἀθήνας πού ἐστάθησαν ἀληθινὰ χρυσαὶ δι' ἐμένα καὶ πού μου ἐπροξένησαν ὅ,τι καλόν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον. Αὐταὶ ἔγιναν αἰτία νὰ γνωρίσω καλύτερα τὸν ἄνδρα, πού καὶ πρωτύτερα δὲν μου ἦτο ἄγνωστος. Λόγους ἐπιζητοῦσα καὶ ἐπῆρα εὐδαιμονίαν. Μὲ ἄλλον τρόπον ἔπαθα ὅ,τι καὶ ὁ Σαοῦλ, ὁ ὁποῖος ἀναζητῶν τοὺς ὄνους τοῦ πατρὸς του εὗρηκε τὴν βασιλείαν, κερδίζων τὸ πάρεργον μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ἔργον. Μέχρις ἐδῶ λοιπὸν ὁ λόγος μου ἦτο καλοτάξιδος, μᾶς ἐπήγαινε ἀπὸ δρόμον ὀμαλόν, εὐκολοβάδιστον καὶ ἀληθινὰ βασιλικόν, τὸν δρόμον τῶν ἐγκωμίων τοῦ Βασιλείου. Παρακάτω δὲν γνωρίζω πῶς νὰ χρησιμοποιήσω τὸν λόγον καὶ ποῦ νὰ στραφῶ, διότι ὁ λόγος ἔχει καὶ κάποιαν δυσκολίαν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τοῦ λόγου καὶ ἀρπάζων τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω εἰς ὅσα εἶπα καὶ κάτι ἀπὸ ὅσα μὲ ἀφοροῦν καὶ νὰ ἐπιμείνω ἐπ' ὀλίγον ἀκόμη εἰς ὅσα λέγω, ἀπὸ ποῦ ἐξεκίνησε καὶ πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἤρχισεν ἡ σύμμηξις τῆς φιλίας μας, μὲ ἄλλους λόγους ἢ σύμνησις καὶ ἡ συνένωσις (ἐάν πρέπει νὰ χρησιμοποιήσω οἰκειοτέρας λέξεις). Διότι μήτε ἡ ὄψις τῶν τερπνῶν θεαμάτων συνηθίζει νὰ περνᾷ μὲ εὐκολίαν καὶ ἂν προσπαθῆ νὰ τὰ ἀπομακρύνῃ κάποιος βιαίως, φέρεται πάλιν εἰς αὐτά. Ὅμοια δὲν περνᾷ οὔτε ἡ ἀφήγησις τῶν πλέον εὐχαρίστων διηγημάτων. Φοβοῦμαι τὸν φόρτον πού δημιουργεῖ τὸ ἐγχείρημα, θὰ προσπαθῆσω ὅμως νὰ τὸ κάμω ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερο σύμφωνα μὲ τὸ μέτρον. Ἐὰν τώρα ὁ πόθος μου μὲ ἐκβιάζῃ, ἃς συγχωρηθῆ τὸ πάθος, διότι εἶναι τὸ πλέον δίκαιον ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη καὶ πού ζημία εἶναι νὰ μὴ πάθῃ κανεὶς τὸ πάθος τοῦτο.

15. Μᾶς ἐδέχθησαν αἱ Ἀθηναί, ὅπως ἓνα ποτάμι πού κυλᾷ διακλαδισμένον ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν τῆς πατρίδος εἰς διαφορετικὴν ξενιτιὰν ἀπὸ ἔρωτα τῆς παιδείας καὶ πού συνητηθήμεν πάλιν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, ὡσάν ἀπὸ σύνθη-

ιος. Είχον δὲ μικρῶ μὲν ἐμὲ πρότερον· τὸν δ' εὐθὺς μετ'
 ἐμέ, μετὰ πολλῆς προδεχθέντα καὶ περιφανοῦς τῆς ἐλπίδος.
 Καὶ γὰρ ἐν πολλῶν γλώσσαις ἔκειτο πρὶν ἐπισηῆ· καὶ μέγα
 ἐκάστοις ἦν προκαταλαβεῖν τὸ σπουδαζόμενον. Οὐδὲν δὲ οἶον
 5 καὶ ἡδυομά τι προσδεῖναι τῷ λόγῳ μικρὸν ἀφήγημα, τοῖς μὲν
 εἰσόσιν, ὑπόμνηοιν, τοῖς δὲ ἀγνοοῦσι, διδασκαλίαν. Σοφι-
 σιομανοῦσιν Ἀθήνησι τῶν νέων οἱ πλεῖστοι καὶ ἀφρονέοι-
 ροι· οὐ τῶν ἀγεννῶν μόνον καὶ τῶν ἀνωσύμων, ἀλλ' ἤδη καὶ
 τῶν εὖ γεγονότων καὶ περιφανεσιτέρων, ἅτε πλήθος σύμμι-
 10 κιον ὄντες, καὶ νέοι, καὶ δυσκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς. Ὅπερ
 οὖν πάσχοντις ἔστιν ἰδεῖν, περὶ τὰς ἀντιθέτους ἵπποδρο-
 μίας, τοὺς φιλίππους τε καὶ φιλοθεάμονας· πηδῶσι, βοῶσιν,
 οὐρανῶ πέμπουσι κόνιν, ἠνιοχοῦσι καθήμενοι, παίουσι τὸν
 ἀέρα, τοὺς ἵππους δὴ τοῖς δακτύλοις, ὡς μάστιξι, ζευγνύ-
 15 οῦσι, μειαζευγνύουσιν, οὐδενὸς ὄντες κύριοι ἀντιδιδῶσιν
 ἀλλήλοις ραδίως ἠνιόχους, ἵππους, ἵπποστιασίας, σιραιηγούς.
 Καὶ ταῦτα τίνας; Οἱ πένητες πολλάκις καὶ ἄποροι, καὶ μηδ'
 ἂν εἰς μίαν ἡμέραν τρωφῆς εὐπορήσαντες· τοῦτο καὶ αὐτοὶ
 πάσχουσιν ἀτέχνως περὶ τοὺς ἐαυτῶν διδασκάλους, καὶ ἀντι-
 20 τέχνους, ὅπως πλείους τε ὦσιν αὐτοί, κάκεινους εὐπορωτέ-
 ρους ποιῶσι δι' ἐαυτῶν σπουδὴν ἔχοντες· καὶ τὸ πρᾶγμα
 ἐστὶν ἐπιεικῶς ἄισπον καὶ δαιμόνιον. Προκαταλαμβάνονται
 πόλεις, ὁδοί, λιμένες, ὁρῶν ἄκρα, πεδία, ἐσχαιαί, οὐδὲν
 8 τι μὴ τῆς Ἀτικῆς μέρος, ἢ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, αὐτῶν
 25 τῶν οἰκητόρων οἱ πλεῖστοι· καὶ γὰρ τοῦτους μεμεριομένους
 ταῖς σπουδαῖς ἔχουσιν.

16. Ὅτι δ' ἂν οὖν τις ἐπισηῆ τῶν νέων, καὶ ἐν χερσὶ
 γένηται τῶν ἐλόγιων (γίνεται δέ, ἢ βιασθεῖς, ἢ ἐκόν), νό-
 μος αὐτός ἐστιν αὐτοῖς Ἀτικὸς, καὶ παιδιὰ σπουδῆ σύμμι-

18. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωηροτάτην περιγραφὴν διερωτᾶται
 κανεῖς πόσας φορές παρηκολούθησε ἵπποδρομίας ὁ ἅγιος, ἐνῶ εἶναι
 βέβαιον ὅτι συχναστὴς τοῦ ἵπποδρόμου δὲν ἔγινε ποτέ.

μα, ὅπως ὁ Θεὸς εἶχε ρυθμίσει τὴν κίνησιν μας. Ὅλιγον πρωτύτερα εἶχαν δεχθῆ ἔμένα καὶ ἐκείνον εὐθύς ἔπειτα ἀπὸ ἔμένα τὸν ἐδέχθησαν μὲ πολλὴν καὶ λαμπρὰν ἐλπίδα. Διότι πρὶν φθάσῃ ἐκεῖ εὐρίσκετο εἰς τὰ στόματα πολλῶν καὶ ἔθεωροῦσεν ὁ καθείς ὅτι θὰ ἦτο ἐπιτυχία ἐὰν ἐμάντευε τὸ ἀντικείμενον τῆς σπουδῆς του. Εὐκόλον εἶναι νὰ προσθέσω καὶ μίαν μικρὰν ἀφήγησιν, στόλισμα τοῦ λόγου μου, ὑπενθύμισιν εἰς ὄσους γνωρίζουν. Ἔχουν τὴν μανίαν τῆς σοφιστικῆς εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περισσότεροι καὶ οἱ πιὸ ἀνόητοι ἀπὸ τοὺς νέους. Ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ ἀνωνύμους ἀλλὰ καὶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι, ἐπειδὴ εἶναι ἑτερόκλητον πλῆθος καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι καὶ νέοι καὶ δυσκολοσυγκράτητοι εἰς τὰς ὁρμάς. Τί λοιπὸν ἤμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ παθαίνουν οἱ φίλιπποι καὶ φιλοθεάμονες εἰς τὰς ἀντιθέτους ἵπποδρομίας; Πηδοῦν, κραυγάζουν, στέλλουν τὴν σκόνην εἰς τὸν οὐρανὸν, ἠνιοχοῦν καθισμένοι εἰς τὴν θέσιν των. Κτυποῦν τὸν ἀέρα, καὶ τὰ ἄλογα μὲ τὰ δάκτυλα, ὅπως μὲ μαστίγια, σελλώνουν καὶ ξεσελλώνουν τὰ ἄλογα, χωρὶς νὰ ἔχουν κανένα ἰδικὸν τους, ἀνταλλάσσουν μεταξὺ τους εὐκόλα ἠνιόχους, ἄλογα, σταύλους, στρατηγούς. Καὶ ποῖοι τὰ κάνουν αὐτά; Συχνὰ οἱ πτωχοὶ καὶ στερούμενοι, πού δὲν ἔχουν ἀπολαύσει τροφήν οὔτε μίαν ἡμέραν. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς παθαίνουν καὶ αὐτοὶ σχετικῶς πρὸς τοὺς διδασκάλους των καὶ τοὺς σπουδαστάς των, διὰ νὰ γίνουν περισσότεροι οἱ ἴδιοι καὶ φροντίζοντες νὰ κάμουν πλουσιωτέρους μὲ τὰ χρήματά των τοὺς διδασκάλους των. Τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀνοησία καὶ παραφροσύνη. Πιάνουν ἀπὸ πιὸ μπροστὰ πόλεις, δρόμους, λιμάνια, τὰ ἄκρα τῶν βουνῶν, τὰ χωράφια, τὰ ἀπόμακρα μέρη δὲν μένει μέρος τῆς Ἀπτικῆς καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἀκόμα καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς κατοίκους, τοὺς περισσοτέρους διότι καὶ τοὺτους τοὺς ἔχουν μοιράσει ἀνάλογα μὲ τὰς σπουδὰς των¹⁸.

16. Ὄταν λοιπὸν φθάσῃ κάποιος νέος καὶ πέσῃ εἰς τὰ χέρια τῶν κυνηγῶν του (καὶ πέφτει εἴτε ἀφοῦ ἐξαναγκασθῆ εἴτε θεληματικὰ) ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς ἕνας νόμος Ἀπτικός καὶ ἕνα παιγνίδι ἀνάμεικτον μὲ σοβαρότητα. Κατὰ πρῶ-

κιος· Πρωϊον μὲν ξεναγεΐται παρὰ τινι τῶν προειληφότων,
 ἢ φίλων, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πατρίδος, ἢ τῶν
 ὄσοι περιτιτοὶ τὰ σοφιστικά, καὶ προσαγαγοὶ τῶν λημμάτων,
 κἀντεῦθεν μάλιστα διὰ τιμῆς ἐκείνοις· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μι-
 5 οσὸς ἐστὶν αὐτοῖς τῶν σπουδαστῶν τυγχάνειν. Ἐπειτα ἐρε-
 σχελεΐται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός· βούλεται δὲ αὐτοῖς,
 οἶμαι, τοῦτο τῶν νεηλῦδων συσιέλλειν τὸ φρόνημα, καὶ ὑπὸ
 χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν. Ἐρεσχελεΐται δέ, παρὰ μὲν
 τῶν, θρασύτερον· παρὰ δὲ τῶν, λογικώτερον, ὅπως ἂν ἀγροί-
 10 κίας, ἢ ἀσιειότιτος ἔχη. Καὶ τὸ πρῶγμα, τοῖς μὲν ἀγροοῦσι
 ἴλιαν φοβερόν καὶ ἀνήμερον, τοῖς δὲ προειδόσι καὶ μάλα ἠδὺ
 καὶ φιλόανθρωπον. Πλείων γάρ ἐστὶν ἢ ἔνδειξις, ἢ τὸ ἔργον
 τῶν ἀπειλουμένων. Ἐπειτα πομπεύει διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐπὶ
 τὸ λουτρόν προαγόμενος. Ἡ ποιμπὴ δέ· Διατάξαντες ἐαυ-
 15 τοὺς σποικηδὸν κατὰ συζυγίαν ἐκ διασημάτων, οἱ τελούντες
 τῷ νέῳ τὴν πρόοδον, ἐπὶ τὸ λουτρόν προπέμπουσιν. Ἐπειδὴν
 δὲ πλησιᾶσῃσι, βοῆ τε πολλῇ καὶ ἐξάλμασι χρώμενοι, καθά-
 περ ἐνθουσιῶντες (κελεύει δὲ ἡ βοή, μὴ προσβαίνειν, ἀλλ'
 ἴστασθαι, ὡς τοῦ λουτροῦ σφᾶς οὐ παραδεχομένου)· καὶ ἅμα
 20 τῶν θυρῶν ἀρασομένων, πατάγω τὸν νέον φοβήσαντες, εἴτα
 τὴν εἴσοδον συγχωρήσαντες, οὕτως ἤδη τὴν ἐλευθερίαν
 διδῶσιν, ὁμότιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ, καὶ ὡς αὐτῶν ἓνα δε-
 χόμενοι καὶ τοῦτο ἐστὶν αὐτοῖς τῆς τελειῆς τὸ τερονότιον,
 ἢ ταχίστη τῶν λυπούντων ἀπαλλαγὴ καὶ κατάλυσις. Τότε
 25 τοῖνυν ἐγὼ τὸν ἐμὸν καὶ μέγαν Βασίλειον, οὐκ αὐτὸς δι'
 αἰδοῦς ἤγον μόνον, τὰ τε τοῦ ἡθους σιάσιμον καθορῶν, καὶ
 τὸ ἐν λόγοις κείριον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἔπειθον ὁμοίως
 ἔχειν, ὄσοι τῶν νέων ἀγροοῦντες τὸν ἄνδρα ἐτύγχανον. Τοῖς
 γὰρ πολλοῖς εὐθύς αἰδέσιμος ἦν, ἀκοῆ προκατειλημμένος.
 30 Ἐξ οὗ τί γίνεται; Μόνος σχεδὸν τῶν ἐπιδημούντων, τὸν

τον φιλοξενείται ἀπὸ κάποιον ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ἔχουν πρῶτοι συλλάβει εἴτε εἶναι φίλοι εἴτε συγγενεῖς εἴτε συμπατριῶται εἴτε σπουδαῖοι εἰς τὰ σοφιστικά καὶ πρόξενοι τῶν κερδῶν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον κερδίζουν τὴν τιμὴν ἐκείνων διότι δι' αὐτοὺς εἶναι καὶ τοῦτο μισθός, νὰ συγκαταλέγωνται μεταξύ τῶν σπουδαστῶν. Ἐπειτα χλευάζεται ἀπὸ καθένα πού ἐπιθυμεῖ. Καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ καταστείλουν τὸ φρόνημα τῶν νεοερχομένων καὶ νὰ τοὺς κάνουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑποχειρίους των. Ἀπὸ ἄλλους χλευάζεται μέ περισσότερο θράσος ἀπὸ ἄλλους πιὸ μετρημένα κατὰ τὸ μέτρον πού εἶναι καθένας ἀγροῖκος ἢ εὐγενής. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο δι' ὅσους τὸ ἀγνοοῦν εἶναι πολὺ φοβερόν καὶ ἄγριον, εἰς ὅσους ὁμως τὸ γνωρίζουν εἶναι πολὺ εὐχάριστον καὶ φιλοφρονητικόν. Διότι εἶναι περισσότερο ἀπειλὴ παρὰ ἐκτέλεισις τῶν ἐπαπειλουμένων. Ἐπειτα περνᾷ μέ πομπὴν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ ὁδηγεῖται εἰς τὸ λουτρόν. Ἡ πομπὴ σχηματίζεται ἔτσι ἀφοῦ ἀνὰ ζεύγη σχηματίσουν στίχους ἐκ διαστημάτων, ὅσοι τελοῦν τὴν πομπὴν τοῦ νέου, τὸν προπέμπουν εἰς τὸ λουτρόν. Ὅταν πλησιάσουν μέ πολλὰς κραυγὰς καὶ χοροπηδήματα σὰν νὰ ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ ἐνθουσιασμόν (καὶ ἡ κραυγὴ λέγει νὰ μὴ προχωροῦν ἀλλὰ νὰ σταματήσουν, διότι τὸ λουτρόν δὲν τοὺς δέχεται) καὶ συνάμα βροντῶντες τὰς θύρας φοβίζουσιν τὸν νέον μέ τὸν πάταγον καὶ τότε τοῦ ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδον. Ἐτσι πλέον τοῦ ἀποδίδουν τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὸν δέχονται ἀπὸ τὸ λουτρόν ὡς ἴσον των καὶ ὡς ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστον δι' αὐτοὺς σημεῖον τῆς τελετῆς, ἡ ταχυτάτη παῦσις τῶν δυσαρέστων καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτά. Τότε λοιπὸν καὶ ἐγὼ τὸν ἰδικόν μου καὶ μέγαν Βασίλειον τὸν ἐπήγαινα μέ σεβασμόν βλέπων τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ τὴν οὐσιαστικότητα τῶν λόγων του ὅχι ἐγὼ μόνον ἀλλὰ ἔπειθα καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συμπεριφέρωνται ὁμοῖα, ὅσοι ἔτυχε νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν. Διότι εἰς τοὺς περισσότερους εὐθύς ἐνέπνεεν σεβασμόν ἀπὸ ὅ,τι εἶχαν ἀκούσει δι' αὐτόν. Τί ἀποτέλεσμα εἶχεν αὐτό; Σχεδὸν μόνος ἀπὸ ὅσους ἦλθαν

κοινὸν διέφυγε νόμον, κρείττονος ἢ κατὰ νέηλυν ἀξιοῦθεις τῆς τιμῆς.

17. Τοῦτο ὑμῖν τῆς φιλίας προσίμιον· ἐντεῦθεν ὁ τῆς συναφείας σπινθήρ· οὕτως ἐπ' ἀλλήλοις ἐιρώθημεν. Ἔπειτα
- 5 **συνηρέχθη** τι καὶ τοιοῦτον· οὐδὲ γὰρ τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον· Οὐχ ἀπλοῦν γένος εὐρίσκω τοὺς Ἀρμενίους, ἀλλὰ καὶ λίαν κρουπιόν τι καὶ ὑφαλον. Τότε τοίνυν τῶν ἐκ πλειονος αὐτῷ συνήθων καὶ φίλων τινές, εἰ' ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς ἄνωθεν ἐταιρίας (καὶ γὰρ ἐκείνης τῆς διατριβῆς ὄντες ἐ-
- 10 **τόγγανον**), προσιόντες αὐτῷ μετὰ φιλικῶν πλάσματος (φθόνος δὲ ἦν, οὐκ εὐνοια τὸ προσάγον), ἐπιηρώτων τε αὐτόν, φιλονεικῶς μᾶλλον ἢ λογικῶς καὶ ὑποκλίνειν ἑαυτοῖς ἐπειρώτων δια τῆς πρώτης ἐπιχειρήσεως, τὴν τε ἄνωθεν τοῦ ἀνδρὸς εὐφρῦϊαν εἰδότες, καὶ τὴν τότε τιμὴν οὐ φέροντες.
- 15 **Δεινὸν** γὰρ εἶναι, εἰ προεὐληφότες τοὺς τριβῶνας, καὶ λαρυγγίζειν προμελετήσαντες, μὴ πλέον ἔχουεν τοῦ ξένου τε καὶ νεήλυδος. Ἐγὼ δὲ ὁ φιλαθηναῖος καὶ μάταιος (οὐ γὰρ ἠσοδύμην τοῦ φθόνου, πιστεύων τῷ πλάσματι), ἤδη κλινομένων αὐτῶν, καὶ τὰ νῶτα μεταβαλλόντων (καὶ γὰρ ἐζηλοτύ-
- 20 **πονν** τὸ τῶν Ἀθηνῶν κλέος ἐν ἐκείνοις καταλυθῆναι, καὶ τάχιστα περιφρονηθῆναι), ὑπήρειδόν τε τοὺς νεανίας ἐπανάγων τὸν λόγον, καὶ τὴν παρ' ἑμαυτοῦ ροσὴν χαριζόμενος (δύναται δὲ καὶ ἡ μικρὰ προσθήκη τὸ πᾶν ἐν τοιούτοις), «ἴσας ὑομίνῃ τὰς κεφαλὰς», τὸ τοῦ λόγου, κατέστησα. Ὡς δὲ
- 25 **τὸ τῆς διαλέξεως ἔγγων ἀπόρητον**, οὐδὲ καθεκτόν εἰ τιγχανόν, ἀλλὰ σαφῶς ἤδη παραγυμνούμενον, ἐξαίφνης μεταβαλὼν, πρόμναν τε ἐκρουσάμην, ἐκείνῳ θέμενος, καὶ ἑτεροαλκέα τὴν νῆκην ἐποίησα. Ὁ δὲ ἤσθη τε αὐτίκα τῷ γενομένῳ (καὶ γὰρ ἦν ἀγγίνους, εἰ καὶ τις ἄλλος), καὶ προθυμίας πλησθεῖς,
- 30 **ἵνα τελέως αὐτόν καθομηρίσω**, ἔφεπε κλονέων τῷ λόγῳ τοὺς γεννάδας ἐκείνους, καὶ παίων συλλογισμοῖς, οὐ πρὶν ἀνῆκεν,

19. Ὀμήρου Ἰλιάς, Α, 72.

20. Ὀμήρου Ἰλιάς Χ, 188.

διέφυγε τὸν κοινὸν νόμον καὶ ἔγινεν ἄξιος τιμῆς περισσοτέρας ἀπὸ ὅσων παρέχεται εἰς τοὺς νεοελθόντας.

17. Αὐτὸ ἦταν τὸ προοίμιον τῆς φιλίας μας, ἀπὸ ἐδῶ ἀνεπήδησεν ἡ σπίθα τοῦ δεσμοῦ μας, ἔτσι ἐπληγώθημεν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἔπειτα συνέπεσε καὶ τὸ ἐξῆς πού δέν ἀξίζει νὰ τὸ παραλείψω. Δέν εὐρίσκω εὐθεῖς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀρμενίας, εἶναι μυστικοὶ καὶ ὑπουλοὶ. Τότε λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ σχετικούς καὶ φίλους του, ἀπὸ τὸν πατέρα του ἀκόμη καὶ ἀπὸ παλαιὰν φιλίαν (προήρχοντο ἀπὸ ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν συναναστροφὴν) τὸν ἐπλησίσαν μὲ πλαστήν φιλίαν, τοὺς εἶχε φέρει κοντά του ὁ φθόνος, ὄχι ἡ εὐνοια, καὶ τὸν ἐρωτοῦσαν μὲ τρόπον ἐριστικὸν περισσότερο παρὰ φιλοσοφικὸν προσπαθοῦντες νὰ τὸν ὑποδουλώσουν ἀπὸ τὴν πρώτην ἀρχήν, ἐπειδὴ καὶ τὴν προηγουμένην εὐφυΐαν τοῦ Βασιλείου ἐγνώριζαν καὶ τὴν τότε τιμὴν δέν ὑπέφεραν. Διότι θὰ ἦτο φοβερόν, νὰ ἔχουν προαποκτήσει τοὺς φιλοσοφικούς τρίβωνας καὶ νὰ ἔχουν προμελετήσῃ τοὺς λαρυγγισμούς των, νὰ μὴ πλεονεκτοῦν ὁμως εἰς τίποτε ἀπὸ τὸν ξένον καὶ νεοελθόντα. Καὶ ἐγὼ ὁ φίλος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀνόητος (δέν εἶχα ἀντιληφθῆ τὸν φθόνον καὶ ἐπίστευσα εἰς τὴν ὑποκριτικὴν συμπεριφορὰν των) ἐνῶ ἤδη ἐστρέφοντο καὶ ἔδειχναν τὴν πλάτην, ἐφθονοῦσαν βλέποντες νὰ διαλύεται ἡ δόξα πού εἶχαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ περιφρονοῦνται ταχύτατα, ὑπεστήριξα τοὺς νέους ἀποκαθιστῶν τὸν λόγον καὶ χαρίζων εἰς αὐτοὺς τὸ βᾶρος μου (εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς καὶ μικρὰ προσθήκη ἐπιτυχᾶνει τὸ πᾶν) ἀποκατέστησα «ἴσα εἰς τὴν μάχην τὰ κεφάλια»²⁸, ὅπως λέγει ἡ παροιμία. Ὅταν ὁμως ἀντελήφθην τὸ μυστικὸν τῆς συνομιλίας πού δέν τὸ ἔκρυβαν πλέον ἀλλὰ ἦτο τώρα σαφές καὶ ἀπροκάλυπτον, ἀλλάζω ξεφνικὰ στάσιν ἀνακρούων πρῦμναν, προστίθεμαι μὲ τὸ μέρος του καὶ κάμνω τὴν νίκην νὰ κλίνη πρὸς τὸ ἄλλο μέρος. Εὐχαριστήθη μὲ τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο (διότι ἦτο ἔξυπνος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον). Καὶ ἀφοῦ ἐκυριεύθη ἀπὸ προθυμίαν (διὰ νὰ ἐφαρμόσω εἰς αὐτὸν τοὺς λόγους τοῦ Ὀμήρου) κατεδίωκε κλονίζων μὲ τὸν λόγον²⁹ τοὺς παλληκαράδες ἐκείνους καὶ

ἢ τελέως τρέφασθαι, καὶ τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδήσασθαι. Οὗτος δεύτερος ἡμῖν τῆς φιλίας, οὐκ ἔτι σπινθήρ, ἀλλ' ἤδη πυρρὸς ἀνάπτειται περιφανῆς καὶ ἀέριος.

18. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπῆλθον ἄπρακτοι, πολλὰ μὲν τῆς
 5 προπειθείας ἑαυτοῖς καταμεμψάμενοι, πολλὰ δὲ τῆς ἐπιβου-
 λῆς ἑμοὶ δυσχεράναντες, ὡς καὶ φανερὰν ἔχθραν ὁμολογήσαι,
 καὶ προδοσίαν ἐπικαλεῖν, οὐκ ἐκείνων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐ-
 τῶν Ἀθηναίων· ὡς διὰ τῆς πρώτης πείρας ἐληλεγμένων, καὶ
 ἡσχυμμένων ὑφ' ἐνὸς ἀνδρός, καὶ ταῦτα μὴδὲ τοῦ θαρρεῖν
 10 καιρὸν ἔχοντος. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ ἀνθρώπινον τὸ πάθος, ὅ-
 ταν μεγάλα ἐλπίσαντες ἀθρόως τοῖς ἐλπισθεῖοι ἐντύχωμεν,
 ἐλάττω τῆς δόξης ὄραν τὰ φαινόμενα), τοῦτο καὶ αὐτὸς πά-
 σχων, ἐσκυθρόπαζεν, ἐδυσφόρει, τῆς ἐπιδημίας ἑαυτὸν ἐπαι-
 νεῖν οὐκ εἶχεν. Ἐζήτει τὸ ἐλπισθέν· κενὴν μακαρίαν τὰς
 15 Ἀθήνας ὠνόμαζεν. Ὁ μὲν δὲ ταῦτα· ἐγὼ δὲ τῆς λύπης ἀφή-
 ρουν τὸ πλεῖστον, καὶ λογικῶς συγγινόμενος καὶ κατεπέ-
 δων τοῖς λογισμοῖς· καί, ὅπερ ἦν ἀληθές, οὕτε ἦθος ἀνδρός
 εὐθύς ἀλωτὸν εἶναι, λέγων, διὸ μὴ χρόνῳ πολλῷ καὶ συνου-
 σία τελευτήρα, οὕτε παίδενον τοῖς πειρωμένοις, ἐξ ὀλίγων
 20 τε καὶ ἐν ὀλίγῳ γνωρίζεσθαι. Ὅθεν ἐπανῆγον αὐτὸν εἰς τὸ
 εὐθυμον, καὶ πείραν διδούς καὶ λαμβάνων, πλεον ἑμαντιῶ
 συνέδησα.

19. Ὡς δέ, προϊόντος τοῦ χρόνου, τὸν πόθον ἀλλήλοις
 καθωμολογήσαμεν, καὶ φιλοσοφίαν εἶναι τὸ σπουδαζόμενον,
 25 τηνικαῦτα ἤδη τὰ πάντα ἡμεν ἀλλήλοις, ὁμοστέγοι, ὁμοδίαι-
 τοι, συμφρεῖς, τὸ ἐν βλέποντες, αἰεὶ τὸν πόθον ἀλλήλοις συν-
 ἀξοντες θερμότερόν τε καὶ βεβαιότερον. Οἱ μὲν γὰρ τῶν
 σωμάτων ἕρωτες, ἐπειδὴ ρέοντων εἰσὶ, καὶ ρέουσι ἴσα καὶ

21. Τὸ κοινὸν μυστικὸν ποῦ συνδέει τοὺς δύο φίλους εἰς μίαν λεπτοτάτην σχέσιν ποῦ καταλήγει εἰς τὸ περίφημον «μία ψυχὴ εἰς δύο σώματα» (κεφ. Κ') καὶ κάνει τὸν Γρηγόριον νά ἐκφρασθῆ μετὰ τὸν λυρισμὸν τῶν κεφ. ΙΘ' καὶ Κ'. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς ἰδανικῆς φιλίας.

κτυπῶν αὐτούς μέ τούς συλλογισμούς δέν τούς ἀφῆκε, πρὶν τούς τρέψη εἰς φυγὴν καὶ κερδίση καθαρὰν νίκην. Αὐτὴ ἦτο ἡ δευτέρα τῆς φιλίας μας ὄχι πλέον σπῖθα ἀλλὰ τώρα ἦναψε φλόγα ὀλόλαμπρη εἰς τὸν αἰθέρα.

18. Ἔφυγαν λοιπὸν αὐτοὶ ἔτσι ἄπρακτοι. Κατηγόρησαν τὸν ἑαυτὸν τους καὶ τὰ ἔβαλαν μέ ἐμένα, διότι τάχα τούς ὑπενόμμεσα, ὥστε καὶ τὴν φανερὴν των ἔχθραν ἐναντίον μου ὠμολόγησαν καὶ μέ κατηγορίαν διὰ προδοσίαν ὄχι μόνον ἐκείνων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἐπειδὴ εἶχαν ἀποκαλυφθῆ μέ τὴν πρώτην ἀπόπειραν καὶ ἐντροπιάσθησαν ἀπὸ ἓνα ἄνδρα καὶ μάλιστα, ἐνῶ δέν εἶχε τὸν καιρὸν νὰ ξεθαρρευθῆ αὐτός (εἶναι ἀνθρώπινον πάθος, ὅταν ὕστερα ἀπὸ μεγάλας ἐλπίδας ἐπιτύχωμεν ξαφνικὰ ὅσα εἶχαμεν ἐλπίσει, νὰ τὰ βλέπωμεν κατώτερα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα μας). Τὸ ἴδιο καὶ αὐτός πάσχων ἐγένετο σκυθρωπός, ἐδυσφοροῦσε, δέν ἠμποροῦσε νὰ ἐπαινέσῃ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸν ἐρχομὸν του ἐδῶ. Ἐζητοῦσεν αὐτὰ πού εἶχεν ἐλπίσει, ἀποκαλοῦσε τὰς Ἀθήνας κούφια μακαριότητα. Ἔτσι ἐκεῖνος. Ἐγὼ ἐπροσπαθοῦσα νὰ τοῦ ἀφαιρέσω τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λύπης, ὁμιλῶν εἰς αὐτὸν λογικὰ καὶ καθησυχάζων τὴν ταραχὴν τῶν λογισμῶν του, τοῦ ἔλεγα καὶ κάτι τι πού εἶναι ἀληθινόν, ὅτι δέν συλλαμβάνεται ἀμέσως ὁ χαρακτήρ ἑνὸς ἀνθρώπου παρὰ ἔπειτα ἀπὸ μακρὸν χρόνον καὶ προσεκτικὴν συναναστροφὴν, οὔτε ἡ παιδεία κάποιου γίνεται γνωστὴ εἰς ὅποιους τὸ ἐπιχειροῦν ἀπὸ ὀλίγα μόνον δείγματα καὶ εἰς ὀλίγον χρόνον. Ὡστε τοῦ ἐπανέφερα τὴν εὐθυμίαν του καὶ καθὼς τὸν ἐδοκίμαζα καὶ μέ ἐδοκίμαζεν τὸν συνέδεσα μέ ἐμένα.

19. Καθὼς μέ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ ὠμολογήσαμεν τὸν πόθον μας ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ ὅτι αὐτὸ πού μᾶς ἐνδιέφερε ἦτο ἡ φιλοσοφία²¹, τότε πλέον ἐγίναμεν τὰ πάντα ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον, ὁμόστεγοι, ὁμοτράπεζοι, ἓνας οἱ δύο, ἀποβλέποντες εἰς τὸ ἴδιο καὶ πάντοτε αὐξάνοντες ὁ ἓνας τὸν πόθον τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ γίνῃ θερμότερος καὶ μόνιμος. Οἱ σωματικοὶ ἔρωτες, καθὼς ἀφοροῦν εἰς πράγματα πού περνοῦν, περνοῦν καὶ ἐκεῖνοι ὅπως τὰ ἑαρινὰ λουλούδια.

ἤρινοῖς ἀνθεσιν. Οὐτε γὰρ φλόξ μένει, τῆς ὕλης δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται, οὔτε πόθος ὑφίσταται, μαραινομένου τοῦ ὑπεκκαύματος. Οἱ δὲ κατὰ Θεόν τε καὶ σὺφρονες, ἐπειδὴ πράγματι εἰσιῶτός εἰσι, διὰ τοῦτο καὶ
5 μονιμώτεροι, καὶ ὅσω πλέον αὐτοῖ τὸ κάλλος φαντάζεται, τοσοῦτω μᾶλλον ἐαντιῷ τε καὶ ἀλλήλοις συνδεῖ τοὺς τῶν αὐτῶν ἐρασιάς. Οὐτός τοῦ ὑπὲρ ἡμᾶς ἔρωτος νόμος. Αἰσθάνομαι μὲν οὖν ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ μέτρου φερόμενος, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τούτους ἐμπίπτω τοὺς λόγους, οὐκ ἔχω
10 δ' ὅπως ἐμαντὸν ἐπίσχω τοῦ διηγήματος. Ἄει γὰρ μοι τὸ παρεθὲν ἀναγκαῖον φαίνεται καὶ κρεῖττον τοῦ προληφθέντος. Κἂν μὲ τις ἀπάγη τοῦ πρόσω τωραυνικῶς, τὸ τῶν πολυπόδων πείσομαι, ὧν τῆς θαλάσσης ἐξελκομένων, προσέξονται ταῖς κοιτύλαις αἱ πέτραι, καὶ οὐ πρὶν ἀφεθῆσονται, ἢ παρ' ἀλλήλων
15 τι προσλαθεῖν ἐκ τῆς βίας. Εἰ μὲν οὖν συγχωρήσοι τις, ἔχω τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ μὴ, παρ' ἐμαντοῦ λήφομαι.

20. Οὕτω δὴ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, καὶ τοιαύτας ὑποσιήσαντες ἐδτειχεῖ θαλάμῳ χρυσέας κίονας, ὃ φησι Πίνδαρος, οὕτως ἤειμεν εἰς τὸ πρόσω, Θεῷ καὶ πόθῳ συνεργοῖς
20 χρώμενοι. Ὡ! πῶς ἀδακρυτὴ τὴν τοῦτων ἐνέγκω μνήμην; Ἴσαι μὲν ἐλπίδες ἤγον ἡμᾶς, πράγματι ἐπιφθονωτάτου, τῶν λόγων φθόγος δὲ ἀπῆν, ζῆλος δὲ ἐσπουδάξειο. Ἀγῶν δὲ ἀμφοτέροις, οὐχ ὅσις αὐτὸς τὸ πρωτεῖον ἔχοι, ἀλλ' ὅπως τῷ ἐτέρῳ τοῦτου παραχωρήσειεν· τὸ γὰρ ἀλλήλων εὐδόκι-
25 μον ἴδιον ἐποιούμεθα. Μία μὲν ἀμφοτέροις ἐδόκει ψυχὴ, δύο σώματα φέρουσα. Καὶ εἰ τὸ πάντα ἐν πᾶσι κείσθαι, μὴ πεισιτέον τοῖς λέγουσιν ἀλλ' ἡμῖν γε πεισιτέον, ὡς ἐν ἀλλήλοις, καὶ παρ' ἀλλήλοις ἐκείμεθα. Ἐν δ' ἀμφοτέροις ἔργον,

22. Πίνδαρος, Ὀλυμπιονίκος VI.

23. Γνώμη τοῦ Ἀναξαγόρα.

Ούτε ἡ φλόγα μένει, ὅταν τὰ ξύλα τελειώσουν, ἀλλὰ χάνεται μαζί μέ αὐτὰ πού τήν τρέφουν, οὔτε ὁ πόθος ὑπάρχει, ὅταν τὸ προσάναμμα σβῆση. Οἱ θεῖοι ὁμως καί φρόνιμοι ἔρωτες, ἐπειδή ἀναφέρονται εἰς κάτι σταθερόν, διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι καί μονιμώτεροι καί ὅσον περισσότερο παρουσιάζεται τὸ κάλλος των τόσο περισσότερο συνδέουν τοὺς ἐραστάς μέ αὐτό καί μεταξύ των. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος τοῦ ἰδικοῦ μας ἔρωτος. Αἰσθάνομαι ὅτι θγαίνω ἔξω ἀπό τόν καιρόν καί τὸ μέτρον, δέν γνωρίζω πῶς παρασύρομαι εἰς τοὺς λόγους τούτους ἀλλά καί νά συγκρατήσω τόν ἑαυτόν μου ἀπό ὅσα λέγω ἐπίσης δέν ἠμπορῶ πάντοτε μοῦ φαίνεται ἀπαραίτητον ὅ,τι παραμέρισα καί καλύτερον ἀπό ὅ,τι ἐπροτίμησα. Καί ἐάν κάποιος μέ ἔξωθήσῃ νά προχωρήσω μέ τήν βίαν, θά πάθω ὅ,τι καί τὰ ὀκταπόδια ὅταν τὰ τραβοῦν ἀπό τὰ θαλάμια τους, κολλοῦν εἰς τὰς κοτύλας των οἱ πέτρες καί δέν ξεκολλοῦν παρὰ ἀφοῦ ἀποσπάσουν τὰ μέν ἀπό τὰς δέ ἕνα μέρος διὰ τῆς βίας. Ἐάν μοῦ τὸ παραχωρήσῃ κάποιος, ἔχω ὅ,τι ζητῶ ἐάν ὄχι, τὸ λαμβάνω ἀπό τόν ἑαυτόν μου.

20. Μέ τέτοιον δεσμόν μεταξύ μας καί μέ τέτοιους χρυσοῦς στύλους ἀφοῦ ἐστηρίξαμεν τὸ καλοκτισμένον σπίτι τῆς φιλίας μας²², ὅπως λέγει ὁ Πίνδαρος, ἐπροχωρούσαμεν ἔτσι πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἔχοντες ὡς βοηθοὺς τόν Θεόν καί τόν πόθον μας. Πῶς νά ὑποφέρω τήν ἀνάμνησιν ὄλων αὐτῶν τῶν πραγμάτων χωρὶς δάκρυα; Μᾶς ἐκινουῦσαν ἐξ ἴσου οἱ ἐλπίδες διὰ τήν ρητορικήν, πρᾶγμα πού προκαλεῖ τόν φθόνον ἢ φθόνος ὁμως δέν ὑπῆρχε μεταξύ μας, ἐμελετούσαμεν ὁ ἕνας τόν ζῆλον τοῦ ἄλλου. Ἀγωνιζόμεθα καί οἱ δύο, ὄχι ποῖος νά ἔχη ὁ ἴδιος τὸ πρωτεῖον, ἀλλὰ πῶς νά τὸ παραχωρήσῃ εἰς τόν ἄλλον τήν εὐδοκίμησιν ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου τήν ἐθεωρούσαμεν ἰδικήν μας. Ἐφαίνετο νά ἔχωμεν οἱ δύο μας μίαν ψυχὴν πού ἐκατοικοῦσεν εἰς δύο σώματα. Καί ἐάν δέν πρέπει νά πιστεύωμεν ὅσους λέγουν ὅτι τὰ πάντα εὐρίσκονται μέσα εἰς τὰ πάντα²³, εἰς ἐμένα ὁμως πρέπει νά πεισθῆτε ὅτι ἐζούσαμεν ὁ ἕνας μέσα εἰς τὸ εἶναι τοῦ ἄλλου καί δίπλα εἰς τόν ἄλλον. Κοινὴ ἐπιδίωξις

ἡ ἀρετή, καὶ τὸ ζῆν πρὸς τὰς μελλούσας ἐλπίδας, πρὶν ἐν-
 θένδε ἀπελθεῖν, ἐνθένδε μεθισταμένοις. Πρὸς δὲ βλέποντες,
 καὶ θίον καὶ προᾶξιν ἄπασαν ἀπηυθύνομεν, παρὰ τε τῆς ἐν-
 τολῆς οὐτως ἀγόμενοι, καὶ ἀλλήλοις τὴν ἀρετὴν παραθή-
 5 γοντες καί, εἰ μὴ μέγα ἐμοὶ τοῦτο εἰπεῖν, κανόνες ὄντες
 ἀλλήλοις καὶ οἰᾶσθαι, οἷς τὸ εὐθές, καὶ μὴ, διακρίνεται.
 Ἐταίρων τε γὰρ ὠφελοῦμεν, οὐ τοῖς ἀοελεγεσιαίοις, ἀλλὰ τοῖς
 σωφρονεσιαίοις· οὐδὲ τοῖς μαχιμωιαίοις, ἀλλὰ τοῖς εἰρηνη-
 κωιαίοις, καὶ οἷς συνεῖναι λυσιτελέστατον· εἰδότις, διὲ κα-
 10 κίας ῥῆον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι· ἐπεὶ καὶ νόσου
 μετασχεῖν μᾶλλον, ἢ ὑγίειαν χαρίσασθαι. Μαθημάτων δὲ οὐ
 τοῖς ἡδίσοις πλέον, ἢ τοῖς καλλίστοις ἐχαίρομεν· ἐπειδὴ
 κἀντιεῦθεν ἔστιν, ἢ πρὸς ἀρετὴν τυποῦσθαι τοὺς νέους, ἢ
 πρὸς κακίαν.

15 21. Δύο μὲν ἐγνωρίζοντο ἡμῖν ὁδοί· ἡ μὲν πρώτη καὶ
 τιμιωτέρα, ἡ δὲ δευτέρα καὶ οὐ τοῦ Ἰσοῦ λόγον· ἡ τε πρὸς
 τοὺς ἱεροὺς ἡμῶν οἴκους, καὶ τοὺς ἐκεῖσε διδασκάλους φέ-
 ρουσα, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἔξωθεν παιδευτάς. Τὰς ἄλλας δὲ
 τοῖς βουλαμένοις παρήκαμεν, ἐσορίας, θέατρα, πανηγύρεις,
 20 συμπόσια. Οὐδὲν γάρ, οἶμαι, τίμιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέ-
 ρει, μηδὲ ποιεῖ θελίτους τοὺς περὶ αὐτὸ σπουδάζοντας. Ἄλ-
 λους μὲν οὖν ἄλλαι προσηγορίαι τινὲς εἰσιν, ἢ παιρόθεν, ἢ
 οἰκοθεν, ἐκ τῶν ἰδίων ἐπιτηδευμάτων, ἢ πράξεων· ἡμῖν δὲ
 τὸ μέγα προᾶγμα καὶ ὄνομα, Χριστιανὸς καὶ εἶναι καὶ ὄνο-
 25 μάζεσθαι· ᾧ πλέον ἐφρονοῦμεν, ἢ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης ὃ
 Γύγης εἶπερ μὴ μῦθος ἦν ἐξ ἧς Λυδῶν ἐτυράννησεν· ἢ τῷ
 χρυσοῦ ποτε Μίδα, δι' ὃν ἀπώλειο ἐπιτυχῶν τῆς εὐχῆς, καὶ

24. Πλάτωνος Πολιτεία 359 d καὶ ε.

25. Ὁ γνωστός βασιλεὺς τῆς Φρυγίας μὲ τὰ «ῶτα ὄνου», ὅπως λέγει ὁ μῦθος, εἰς τὴν ἀπέραντον δίψαν τοῦ χρυσοῦ ποῦ ἦτο ὁ χαμὸς του.

καὶ τῶν δύο ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ συμμόρφωσις τῆς ζωῆς μας πρὸς τὰς μελλοντικὰς ἐλπίδας, ἀλλάζοντες τὴν ἐδῶ κατοικίαν μας προτοῦ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ. Τὴν ἐπιδιώξιν αὐτὴν ἔχοντες ἐμπρὸς μας κατευθύναμεν τὴν ζωὴν μας ὀλοκληρον καὶ κάθε ἐνέργειάν μας· μᾶς ὠδηγοῦσεν ἡ ἐντολὴ καὶ ἠκονίζαμεν ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον τὴν ἀρετὴν μας καὶ εἴμεθα, ἐὰν δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν τοῦτο νὰ τὸ εἰπῶ, ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον κανὼν καὶ μέτρον, μὲ τὰ ὁποῖα διακρίνεται τὸ ὀρθὸν καὶ μὴ ὀρθόν. Ἐκ τούτων σπουδαστὰς μας συναναστρεφόμεθα ὄχι βέβαια τοὺς πιὸ ἀνηθικούς ἀλλὰ τοὺς πιὸ φρονίμους· οὔτε τοὺς πιὸ ἐρίστικους ἀλλὰ τοὺς πιὸ εἰρηλικούς καὶ ἐκείνους πού ἡ συναναστροφή τους εἶναι ὠφελιμωτέρα. Διότι ἐγνωρίζαμεν ὅτι εἶναι εὐκολώτερον νὰ λάβῃς τὴν κακίαν παρὰ νὰ μεταδώσῃς τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ εἰς μίαν ἀσθένειαν εἶναι εὐκολώτερον νὰ λάβῃς παρὰ νὰ χαρίσῃς τὴν ὑγείαν. Καὶ εἰς τὰ μαθήματα ἐφθάσαμεν νὰ χαιρώμεθα ὄχι μὲ τὰ πιὸ εὐχάριστα ἀλλὰ μὲ τὰ πιὸ ὠφέλιμα. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ οἱ νέοι συμμορφώνονται πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν κακίαν.

21. Δύο δρόμοι μᾶς ἦσαν γνωστοί· ὁ ἓνας ἦτο ὁ πρῶτος καὶ ὁ σημαντικώτερος· ὁ ἄλλος ὁ δεύτερος καὶ ἐξ ἴσου ἀξιόλογος. Ὁ πρῶτος ὠδηγοῦσεν εἰς τοὺς ἱεροὺς οἴκους μας καὶ τοὺς ἐκεῖ διδασκάλους καὶ ὁ ἄλλος εἰς τοὺς ἐξωτερικούς καθηγητὰς. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἀφήσαμεν εἰς ὄσους ἤθελαν τὰς ἐορτὰς, τὰ θέατρα, τὰς πανηγύρεις, τὰ συμπόσια. Διότι τίποτε, νομίζω, δὲν ἀξίζει, ἐὰν δὲν ὀδηγῇ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν κάμνει καλύτερους ὄσους ἀσχολοῦνται μὲ αὐτό. Διὰ τοὺς ἄλλους ὑπάρχουν διάφοροι ἄλλαι ὀνομασίαι ἢ ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ τὰς ἀπασχολήσεις καὶ τὰς πράξεις των. Ἐμεῖς ὁμως ἔχομεν τὸ μέγα προσόν καὶ ὄνομα νὰ εἴμεθα καὶ νὰ λεγώμεθα χριστιανοί. Αὐτό ἦτο μεγαλυτέρα καύχησις δι' ἡμᾶς ἀπὸ ὅ,τι ἡ περιστροφή τοῦ δακτυλιδιοῦ διὰ τὸν Γύγην²⁴ μὲ τὴν ὁποίαν (ἐὰν αὐτό δὲν εἶναι μῦθος) ἐκυβέρνησε τοὺς Λυδοὺς, καὶ ἀπὸ ὅ,τι ὁ χρυσὸς διὰ τὸν Μίδαν²⁵ ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου ἐχάθη, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς αἰτήσεως

πάντα χρυσὸν κηρσάμενος· ἄλλος οὗτος Φρύγιος μῦθος. Τὸν γὰρ Ἀβάριδος οἰσὶν τί ἂν λέγοιμι τοῦ Ὑπερβορέου, ἢ τὸν Ἀργεῖον Πήγασον, οἷς οὐ τοσοῦτον ἦν τὸ δι' ἀέρος φέρεσθαι, ὅσον ἡμῖν πρὸς θεὸν αἵρεσθαι δι' ἀλλήλων, καὶ οὖν ἀλ-
 5 λήλοις; Ἐἶπω τι συντομώτερον· Βλαθεραὶ μὲν τοῖς ἄλλοις Ἀθῆναι, τὰ εἰς ψυχὴν (οὐ γὰρ φαύλως τοῦτο ὑπολαμβάνεται τοῖς εὐσεβειτέροις)· καὶ γὰρ πλουτοῦσι τὸν κακὸν πλοῦτον, εἰδῶλα, μᾶλλον τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, καὶ χαλεπὸν μὴ συναρ-
 πασθῆναι τοῖς τούτων ἐπαινέταις καὶ συνηγόροις· ἡμῖν δ' οὐ-
 10 δεμία παρὰ τούτων ζημία, τὴν διάνοιαν πεπικνωμένοις καὶ πεφραγμένοις. Τούναντίον μὲν οὖν, εἴ τι χρῆ καὶ παράδο-
 ξον εἰπεῖν, εἰς τὴν πίσιν ἐντιεῦθεν ἐβεβαιώθημεν, καταμα-
 θόντες αὐτῶν τὸ ἀπαιτητὸν καὶ κίβδηλον, ἐνταῦθα δαιμόνων
 καταφρονήσαντες, οὐ θαυμάζονται δαίμονες. Καὶ εἴ τις ἔστιν,
 15 ἢ πιστεύεται ποταμός, δι' ἅλης ῥέων γλυκός, ἢ ζῶον ἐν
 πυρὶ οκαῖρον, ᾧ τὰ πάντα ἀλίσκεται, τοῦτο ἡμεν ἡμεῖς ἐν
 πᾶσι τοῖς ἥλιξι.

22. Καὶ τὸ κάλλιστον, διὸ καὶ φραγρία τις περὶ ἡμᾶς οὐκ ἀγεννῆς ἦν, ὑπ' ἐκείνω καθηγεμόνι παιδευομένη καὶ
 20 ἀγομένη, καὶ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσα· εἰ καὶ πεζοὶ παρὰ Λύ-
 διον ἄρμα ἐθέομεν, τὸν ἐκείνου δρόμον καὶ τρόπον· ἐξ ὧν
 ὑπῆρξεν ἡμῖν ἐπισήμοις μὲν εἶναι παρὰ τοῖς ἡμετέροις παι-
 δευταῖς καὶ συμπράκτορσιν, ἐπισήμοις δὲ παρὰ τῇ Ἑλλάδι
 πάσῃ, καὶ ταύτης μάλιστα τοῖς γνωριμωτάτοις. Ἦδη δὲ καὶ
 25 μέχρι τῆς ὑπερορίας προήλθομεν, ὡς σαφὲς γέγονεν ἐκ πλειό-
 νων τῶν ταῦτα διηγουμένων. Παρὰ τοσοῦτοις μὲν γὰρ οἱ ἡ-
 μέτεροι παιδευταί, παρ' ὅσοις Ἀθῆναι παρὰ τοσοῦτοις δὲ
 ἡμεῖς, παρ' ὅσοις οἱ παιδευταί, συνακουόμενοί τε ἀλλήλοις καὶ
 συλλαλούμενοι, καὶ ξυνορῖς οὐκ ἀνώνημος, καὶ ὄντες παρ'
 30 αὐτοῖς, καὶ ἀκούοντες. Οὐδὲν τοιοῦτον αὐτοῖς οἱ Ὀρέσται

26. Δεινὸς τοξότης τῆς ἀρχαιότητος.

27. Τὸ γνωστὸν πτερωτὸν ὄλογον, ποῦ ἐγίνε το σῦμβολον τῆς ποιήσεως.

28. Ὁ Ἀλφειὸς ποταμὸς ποῦ διαρρέει τὴν Ἥλιδα.

του καὶ ἀφοῦ ὅλα τὰ κινήματά του μετεβλήθησαν εἰς χρυσόν. Τοῦτο εἶναι ἄλλος φρυγικός μῦθος. Καὶ τί νὰ ἀναφέρω τὸ βέλος τοῦ ὑπερβορείου Ἀβάριδος²⁶ ἢ τὸν Ἀργεῖον Πήγασον²⁷, πού δὲν ἐπήγαιναν διὰ μέσου τοῦ ἀέρος ὅσον ὑψωνόμεθα ἐμεῖς πρὸς τὸν Θεόν μετὰ τὴν βοήθειαν ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Νὰ εἰπῶ κάτι πιὸ σύντομον. Διὰ τοὺς ἄλλους ἦσαν βλαβεραὶ αἱ Ἀθῆναι ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν — δὲν εἶναι κακὴ αὐτὴ ἡ γνώμη τῶν εὐσεβῶν — διότι ἔχουν τὸν κακὸν πλοῦτον, τὰ εἰδῶλα, περισσότερον ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ εἶναι δύσκολον νὰ μὴ γίνης θῦμα ἐκείνων πού τὰ ἐπαινοῦν καὶ τὰ ὑπερασπίζου. Ἐμεῖς ὅμως δὲν ἔχομεν καμμίαν ζημίαν ἀπὸ αὐτὰ διότι ἔχομεν τὴν διάνοιαν στεγανὴν καὶ περιφραγμένην. Τὸ ἀντίθετον μάλιστα, ἐὰν χρειάζεται κάπως νὰ παραδοξολογήσω, ἀπὸ ἐδῶ ἀπεκτίσαμεν τὴν σταθερότητα τῆς πίστεώς μας, ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν κατὰ βάθος τὸ σφαλερὸν καὶ τὸ κίβδηλον τῶν Ἀθηναίων, ἐδῶ κατεφρονήσαμεν τοὺς δαίμονας, ὅπου οἱ δαίμονες θαυμάζονται. Καὶ ἐὰν ὑπάρχη κάποιος ποταμός²⁸ εἰς τὴν πραγματικότητα ἢ εἰς τὴν φαντασίαν μας πού κυλᾷ γλυκὺς ἀνάμεσα ἀπὸ ἀλάτι ἢ κάποιον ζῶον πού σκιρτᾷ ἐπάνω εἰς τὴν φωτιάν, ἢ ὅποια τὰ πάντα ὑποτάσσει, τοῦτο ἀκριβῶς ἡμεθα ἐμεῖς ἀνάμεσα εἰς ὅλους τοὺς συνομηλικούς μας.

22. Τὸ ὠραιότερον εἶναι ὅτι ἐσχηματίσθη ἀπὸ ἐμᾶς μία ἀδελφότης πού ἐκεῖνος διεμόρφωνε καὶ κατηύθυνεν ὡς ἀρχηγός μετὰ κοινὰς ἱκανοποιήσεις, μολονότι ἐγὼ ἔτρεχα πεζός δίπλα εἰς ἄρμα Λυδικόν, ὅπου καὶ ὅπως ἐπήγαιναν ἐκεῖνος. Αὐτὰ ἔκαμαν νὰ γίνωμεν γνωστοὶ εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς συναδέλφους μας, γνωστοὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πιὸ ἐπιφανεῖς Ἑλληνας. Εἶχαμεν πλέον ξεπεράσει τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἔγινε σαφές ἀπὸ διηγήσεις πολλῶν. Ἦκούοντο οἱ διδάσκαλοί μας εἰς ὅσους ἤκούοντο αἱ Ἀθῆναι, συνακουόμεθα καὶ ἐμεῖς οἱ δύο καὶ συναναφερόμεθα εἰς τόσους ἀνθρώπους, εἰς ὅσους καὶ οἱ διδάσκαλοί μας καὶ δὲν ἡμεθα ἓνα Ζεῦγος ἄσημον καὶ κοντὰ καὶ μακρὰν τῶν διδασκάλων μας. Τίποτε δὲν ἦσαν δι' αὐτούς οἱ Ὀρέσται καὶ οἱ Πυλάδαι, τίποτε οἱ

- καὶ οἱ Πυλάδαι· οὐδὲν οἱ Μολιονίδαι, τῆς Ὀμηρικῆς δέλ-
του τὸ θαῦμα, οὗς κοινωνία συμφορῶν ἐγνώρισε, καὶ τὸ
καλῶς ἄρμα ἐλαύνειν, μεριζομένους ἐν ταυτιῷ ἡγίας καὶ μά-
σιγας. Ἄλλὰ γὰρ ἔλαθον ἐμαυτὸν, εἰς τοὺς ἐμούς ὑπαχθεὶς
5 ἐπαίνους, ὁ μὴδὲ παρ' ἐτέρου ποτὲ τοῦτο δεξάμενος. Καὶ
θαυμασιὸν οὐδέν, εἰ κάπταῦθα τῆς ἐκείνου φιλίας τι παρα-
πέλασσα, ὥσπερ ζῶντιος εἰς ἀρειήν, οὕτω μετασιάντιος εἰς
εὐφημίαν. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν νύσσαν ἐπαγαγέσθω πάλιν ἡμῖν
δ λόγος.
- 10 23. Τίς μὲν οὕτω πολιὸς ἦν τὴν σύνεσιν, καὶ πρὸ τῆς
πολιᾶς; ἐπειδὴ τοῦτω καὶ Σολομὼν τὸ γῆρας ὀρίζεται. Τίς
δὲ οὕτως αἰδέσιμος, ἢ παλαιοῖς, ἢ νέοις, μὴ διτι τῶν κατὰ τὸν
αὐτὸν ἡμῖν χρόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πλεῖσιον προειληφότων;
τίς μὲν ἦτιον ἐδεῖτο λόγων, διὰ τὸν τρόπον; τίς δὲ μᾶλλον
15 μειέσχε λόγου, καὶ μετὰ τοῦ τρόπου; ποῖον μὲν εἶδος οὐκ
ἐπῆλθε παιδεύσεως; μᾶλλον δέ, ποῖον οὐ μεθ' ὑπερβολῆς
ὡς μόνον; Οὕτω μὲν ἅπαντα διελθὼν, ὡς οὐδεὶς ἔν' οὕτω
δὲ εἰς ἄκρον ἔκαστον, ὡς τῶν ἄλλων οὐδέν. Σπουδὴ γὰρ
εὐφυῖα συνέδραμεν, ἐξ ὧν ἐπισιῆμαι καὶ τέχνηαι τὸ κράτιος
20 ἔχουοιν. Ἡκισία μὲν τάχους φύσεως διὰ τόνον δεδόμενος,
ἦκισία δὲ τόνου διὰ τάχος· οὕτω δ' ἀμφοτέρω συλλαβῶν, καὶ
εἰς ἓν ἀγαγών, ὥστε ἄδηλον εἶναι, ποτέρω τούτων ἐκείνος
θαυμασιώτερος. Τίς μὲν ρητορικὴν ισοσύτιος, τὴν πρὸς μέ-
νος πνέουσαν, εἰ καὶ τὸ ἦθος αὐτιῷ μὴ κατὰ ρήτορας ἦν;
25 τίς δὲ γραμματικὴν, ἢ γλῶσσαν ἐξελληνίζει, καὶ ἱστορίαν
συνάγει, καὶ μέτροις ἐπισιαιεῖ, καὶ νομοθετεῖ ποιήμασιν;
τίς δὲ φιλοσοφίαν, τὴν ὄντως ἐψηλὴν τε καὶ ἄνω θάινουσαν,
δοσὴ τε πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ, δοσὴ τε περὶ τὰς λογικὰς ἀ-

29. Ὀμηρικοὶ ἥρωες, διδυμοὶ, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ ὡς Ἀκτορίωνες ἀπὸ τοῦ ὀνόματός τοῦ πατέρα των Ἀκτορος. Ἰλιάδα Λ, 749 καὶ Ψ 638.

30. Ἐκφρασίς ποῦ ἀγαπᾷ ὁ Γρηγόριος.

Μολιονίδαι²⁸, τὸ θαυμάσιον ζεῦγος τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως, πού τοὺς ἔκαμε γνωστοὺς κοινή μοῖρα συμφορῶν καὶ καλὴ ἠνιόχῃσις τοῦ ἄρματος, ὅπου ἐμοιράζοντο ταυτοχρόνως ἠνία καὶ μαστίγιον. Ἐδιδάχθην ὁμως καὶ ἔγινα ὁ ἴδιος ἀντικείμενον τῶν ἐπαίνων μου, ἐγὼ πού οὔτε ἀπὸ ἄλλον δὲν ἐδέχθην νὰ ἐπαινοῦμαι. Καὶ δὲν εἶναι διόλου παράδοξον ἐὰν καὶ ἐδῶ κοντὰ εἰς ἐκεῖνον ἀπῆλαυσα καὶ ἐγὼ κάτι ἀπὸ τὴν φιλίαν ἐκεῖνου, πού ἐπέρασεν εἰς τὴν δόξαν, ὅπως ἐζησεν εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἄλλὰ ἄς μᾶς ξαναφέρῃ ὁ λόγος εἰς τὴν ἀφετηρίαν του.

23. Ποῖος εἶναι τόσοσιν γέρων εἰς τὴν σύνεσιν καὶ προτοῦ γηράση ἀκόμη; Διότι μὲ τὴν σύνεσιν ὀρίζει τὸ γῆρας καὶ ὁ Σολομών. Ποῖος εἶναι τόσοσιν σεβάσμιος εἰς τοὺς γεροντοτέρους εἴτε εἰς τοὺς νέους, ὄχι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μας μόνον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους; Ποῖος εἶχεν ὀλιγωτέραν ἀνάγκην ἀπὸ λόγους διὰ νὰ ρυθμίση τὴν συμπεριφορὰν του; Ποῖος πάλιν ἤκουσε περισσότερον λόγους παρ' ὄλην τὴν ὀρθὴν συμπεριφορὰν του; Μὲ ποῖο εἶδος μορφώσεως δὲν ἀπησχολήθη; Ἡ μᾶλλον μὲ ποῖο δὲν ἀπησχολήθη μὲ ὑπερβολὴν σὰν νὰ ὑπῆρχε μόνον αὐτὸ καὶ τόσοσιν πολὺ ἀπησχολήθη μὲ ὅλα ὅσων δὲν ἀπησχολήθη κανεὶς μὲ ἓνα μόνον²⁹. Ἡ μελέτη ἐβοήθησε τὴν εὐφυΐαν του καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο αἰ ἐπιστῆμαι ἀντλοῦν τὴν δύναμιν των. Πάρα πολὺ ὀλίγην ἀνάγκην εἶχεν ἀπὸ ταχύτητα πνεύματος ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως καὶ πολὺ ὀλίγην ἀπὸ δύναμιν πνεύματος ἐξ αἰτίας τῆς ταχύτητος. Ἔτσι εἶχε συνδυάσει καὶ τὰ δύο καὶ τὰ ἔφερεν εἰς ἐνότητα, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ διακρίνης εἰς ποῖο ἀπὸ τὰ δύο ἦτο ἐκεῖνος πιὸ ἀξιοθαύμαστος. Ποῖος ἦτο τόσοσιν ἱκανὸς εἰς τὴν ρητορικὴν πού πνέει φλόγα, ἐὰν καὶ ὁ τρόπος του δὲν ἦτο ρητορικός; Ποῖος ἦτο τόσοσιν ἱκανὸς εἰς τὴν γραμματικὴν ἢ ἐξελληνίζε τὴν γλῶσσαν; Ποῖος συνεκέντρωνε τόσας γνώσεις, ἦτο κάτοχος τῆς στιχουργικῆς καὶ ἔθετε νόμους εἰς τὴν ποίησιν; Ποῖος ἦτο τόσοσιν ἱκανὸς εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴν, πού εἶναι ὑψηλὴ πράγματι καὶ τείνει εἰς τὰ ἄνω, εἴτε ἀναφέρεται εἰς πρακτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ

ποδείξεις καὶ ἀντιθέσεις ἔχει καὶ τὰ παλαιόματα, ἦν δὴ
 διαλεκτικὴν ὀνομάζουσιν· ὡς ῥῆον εἶναι τοὺς λαβυρίνθους
 διεξελεθῆναι, ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἄρκυς διαφυγεῖν, εἰ
 5 τούτου δεήσειεν; Ἀστρονομίας δέ, καὶ γεωμετρίας, καὶ ἀ-
 ριθμῶν ἀναλογίας ἰσοσῦτον λαβῶν, ὅσον μὴ κλονεῖσθαι τοῖς
 περὶ ταῦτα κομποῖς· τὸ περιττὸν διέπνυσεν, ὡς ἄχρηστον τοῖς
 εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν· ὥστε μᾶλλον μὲν τὸ αἰρεθὲν τοῦ παρε-
 θέντος ἐξεῖναι θαυμάζειν, μᾶλλον δὲ τοῦ αἰρεθέντος τὸ παρε-
 θέν. Ἰατρικὴν μὲν γὰρ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρωστία, καὶ
 10 νοσοκομία, φιλοσοφίας καὶ φιλοπονίας οὖσαν καρπὸν, ἀναγκαί-
 αν ἀτιῶ πεποιήκασιν· ὅθεν ἀρξάμενος, εἰς ἕξιν τῆς τέχνης
 ἀφίκετο· καὶ ταύτης, οὐχ ὅση περὶ τὸ φαινόμενον ἔχει καὶ
 κάτω κείμενον, ἀλλ' ὅσον δογματικὸν καὶ φιλόσοφον. Ἀλλὰ
 τί ταῦτα, καίπερ τηλικαῦτα τυγχάνοντα, πρὸς τὴν ἐν ἰῶ
 15 ἦθει τοῦ ἀνδρὸς παιδεύσιν; Αἴηρος τοῖς τοῦ ἀνδρὸς πεπειρα-
 μένοις ὁ Μίνως ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ραδάμανθυς, οὓς ἀσφοδελῶν
 λειμώνων καὶ Ἑλλήσπονδων πεδίων ἠξίωσαν Ἕλληνας, ἐν φαν-
 τασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊ-
 κῶν, οἶμαι, βιβλίων καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλησίαν
 20 τι διηρέθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες.

24. Εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ πλήρης παιδεύσεως
 ἢ φορτὴς, ὡς γοῦν ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει - τὸ γὰρ ἐπέ-
 κεινα Γαδείρων οὐ περαιόν -· ἔδει δὲ λοιπὸν ἐπανόδου
 καὶ βίου τελεωτέρου, καὶ τοῦ λαβέσθαι τῶν ἐλπιζομένων
 25 ἡμῖν καὶ συγκειμένων. Παρῆν ἡ τῆς ἐκδημίας ἡμέρα, καὶ
 ὅσα τῆς ἐκδημίας, ἐξιτήριοι λόγοι, προπόμπιοι, ἀνακλήσεις,

31. Ὁ Μίνως καὶ ὁ Ραδάμανθος ἦσαν ἀντιστοίχως βασιλεῖς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Λυδίας, πού ἐξ αἰτίας τῆς δικαιοσύνης των ἐγίναν δικασταὶ εἰς τὸν Ἄδην. Κατέληξαν εἰς τὰ Ἑλλήσπονδων πεδία, τὸν Παράδεισον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

32. Τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτάρ, πέρα ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, νὰ πλεύσῃ κανεῖς.

θέματα εἴτε ἀσχολεῖται μὲ λογικὰς ἀποδείξεις καὶ ἀντιθέσεις καὶ ἀμφισβητήσεις καὶ ἔχει ὡς γνωστὸν τὸ ὄνομα διαλεκτικῆ; Ἔτσι εἶναι εὐκολώτερον νὰ περάσῃς μέσα ἀπὸ λαβυρίνθους παρά νὰ διαφύγῃς, ἐὰν ἐχρειάζετο, ἀπὸ τὰ δίκτυα τῶν λόγων ἐκείνου. Ἀπὸ τὴν ἀστρονομίαν, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὰς σχέσεις τῆς ἀριθμητικῆς ἐπῆρε τόσην μὀρφωσιν, ὥστε νὰ μὴ κλονίζεται ἀπὸ τὰ παράδοξα τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν. Ἐπεριφρόνησε τὸ περισσὸν ὡς ἄχρηστον δι' ὅσους ἐπιδιώκουν τὴν εὐσέβειαν. Ὡστε ἠμπορεῖ νὰ θαυμάσῃ κάποιος αὐτὸ πού ἐπροτιμήθη περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἐπεριφρονήθη καὶ ἐκεῖνο πού ἐπεριφρονήθη περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπροτιμήθη. Τὴν ἰατρικὴν πού εἶναι καρπὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλοπονίας του, τὴν ἔκαμαν ἀπαραίτητον καὶ ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματός του καὶ ἡ περιποίησης τῶν ἀσθενῶν. Ἀπὸ αὐτὰ ἤρχισε καὶ ἐπέτυχε τὴν κατοχὴν τῆς τέχνης, κατοχὴν πού δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ χαμηλότερον ἐπίπεδον ἀλλὰ ὑψώνεται εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τί σημασία ὅμως ἔχουν ὅλ' αὐτά, καὶ ἅς εἶναι τόσον ἀξιόλογα, διὰ τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος του; Εἶναι φλυαρία δι' ὅσους ἔχουν πείραν τοῦ ἀνδρός, ὅσα λέγονται διὰ τὸν Μίνωα ἐκεῖνον καὶ τὸν Ραδάμανθον, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνες τοὺς ἔκριναν ἀξίους διὰ τοὺς ἀσφοδελοὺς λειμῶνας καὶ τὰ Ἡλύσια πεδία²¹. Εἶχαν συλλάβει, βλέπετε, μὲ τὴν φαντασίαν τὸν ἰδικὸν μας παράδεισον, παίρνοντας ἀφορμὴν νομίζω ἀπὸ τὰ μωσαϊκὰ βιβλία καὶ τὰ ἰδικὰ μας, ἂν καὶ διαφέρουν κάπως εἰς τὴν ὀνομασίαν, καθὼς δηλώνουν τὸν παράδεισον μὲ ἄλλο ὄνομα.

24. Αὐτὰ συνέβαιναν μὲ τὸν Βασίλειον, γεμᾶτον ἀπὸ μὀρφωσιν τὸ σκάφος, ὅσον ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις — πέρα ἀπὸ τὰ Γάδειρα²² δὲν πηγαίνει κανεὶς—. Ἔπρεπε τέλος νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ νὰ ἐπιδοθοῦμεν εἰς τελειότεραν ζωὴν, πραγματοποιώντας ὅσα ἠλπίζαμεν καὶ εἶχαμεν συμφωνήσει. Ἐφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναχωρήσεως μὲ ὅλα τὰ σχετικὰ λόγοι ἀποχαιρετισμοῦ, κατευδῶματα, παρακλήσεις, θρῆνοι, ἐναγκαλισμοί, κλά-

- οίμωγαί, περιπλοκαί, δάκρυα. Οὐδὲν γὰρ οὕτως οὐδενὶ λυπηρόν, ὡς τοῖς ἐκεῖσε συννόμοις, Ἀθηναίων, καὶ ἀλλήλων τέμνεσθαι. Γίνεται δὴ ἰοίτε θέαμά τι ἔλεινδον καὶ ἱστορίας ἄξιον. Περισιάντες ἡμᾶς ὁ τῶν ἐταίρων καὶ ἡλικῶν χορὸς, ἔ-
 5 σσι δὲ ὧν καὶ διδασκάλων, οὐδ' ἄν, εἴ τι γένοιτο, μεθήσειν ἔφρασκον, ἀντιβολοῦντες, διαζόμενοι, πείθοντες τί γὰρ σὸ λέγοντες; τί δ' οὐ πράτιοντες, ὧν τοὺς ἀλγοῦντας εἰκός; Ἐνταῦθά τι κατηγορήσω μὲν ἔμμαντοῦ, κατηγορήσω δὲ τῆς θείας ἐκείνης καὶ ἀλήπτου ψυχῆς, εἰ καὶ τολμηρόν. Ὁ μὲν γάρ,
 10 τὰς αἰτίας εἰπὼν τῆς περὶ τὴν ἐπάνοδον φιλονεικίας, κρείτων ὄφθη τῶν κατεχόντων καὶ θία μὲν, συνεχωρήθη δ' οὖν δμῶς τὴν ἐκδημίαν. Ἐγὼ δὲ ὑπελείφθη Ἀθήνησι· τὸ μὲν τι μαλακισθεῖς - εἰρήσεται γὰρ τὰληθές -, τὸ δὲ τι προδοθεῖς παρ' ἐκείνου, πεισθέντος ἀφεῖναι μὴ ἀφιέντα, καὶ παραχω-
 15 ρῆσαι τοῖς ἔλκουσι. Πρῶγμα, πρὶν γενέσθαι, μὴ πιστευόμενον· γίνεται γὰρ ὡσπερ ἐνὸς σώματος εἰς δύο τομῆ, καὶ ἀμφοτέρων νέκρωσις· ἢ μόσχων συντροφῶν καὶ ὁμοζύγων διάζευξις, γοερὸν μυκωμένων ἐπ' ἀλλήλοις, καὶ σὸ φερόντων τὴν ἀλλοτριώσιν. Οὐ μὴν μακρότερόν μοι τὸ τῆς ζημίας·
 20 οὐ γὰρ ἠνειχόμεν ἐπιπλεῖον ἔλεινδος δοῦσθαι, καὶ πᾶσι λόγον ὑπέχειν τῆς διασιώσεως· ἀλλ' ἐπιμείναντά με ταῖς Ἀθήναις χρόνον οὐχὶ συχνόν, ποιεῖ τὸν Ὀμηρικὸν ἵππον ὁ πόθος καὶ τὰ δεομὰ ρήξας τῶν κατεχόντων, κροαίνω κατὰ πεδίων, καὶ πρὸς τὸν σὺννομον ἐφερόμην.
 25 25. Ὡς δ' οὖν ἐπανήκαμεν, μικρὰ τῷ κόσμῳ καὶ τῇ σκηνηῇ χαρισάμενοι, καὶ ὅσον τὸν τῶν πολλῶν πόθον ἀφοσιώσασθαι - οὐ γὰρ αὐτοί γε εἶχομεν θεατρικῶς, οὐδ' ἐπιδεικτι-

ματα. Διὰ κανένα τίποτα δὲν εἶναι τόσον λυπηρόν, ὅσον δι' ἐκείνους πού ἔζησαν ἐκεῖ μαζί τὸ νὰ χωρίζονται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Συμβαίνει τότε ἓνα θέαμα θλιβερόν πού ἀξίζει νὰ τὸ περιγράψω. Μᾶς περιεκύκλωσε τὸ πλῆθος τῶν συντρόφων καὶ τῶν συνηλικίων μας, καθὼς καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους μας καὶ ἔλεγαν ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσουν ὅ,τι καὶ νὰ γίνη. Καὶ μᾶς παρακαλοῦσαν καὶ μᾶς ἐξεβίαζαν καὶ ἤθελαν νὰ μᾶς πείσουν. Καὶ τί δὲν ἔλεγαν· καὶ τί δὲν ἔκαναν ἀπὸ ὅσα κάνουν ὅσοι πονοῦν. Ἐδῶ θὰ κατηγορήσω διὰ κάτι τὸν ἑαυτὸν μου. Θὰ κατηγορήσω ἐπίσης καὶ ἐκείνην τὴν θείαν καὶ ἀσύλληπτον ψυχὴν ἂν καὶ εἶναι τολμηρόν. Ἐκεῖνος τοὺς ἀνέφερε τοὺς λόγους τῆς ἐπανόδου, διὰ τὴν ὁποίαν ἐφιλονοκούσαμεν καὶ ἐνίκησεν ἐκείνους πού τὸν ἐκρατοῦσαν. Ἐγὼ ὁμως ἔμεινα πίσω εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἔδειξα ἀδυναμίαν — πρέπει νὰ λεχθῆ ἡ ἀλήθεια —, ἀφ' ἑτέρου διότι ὡσάν νὰ ἐπροδόθην ἀπὸ ἐκείνον, πού ἐπείσθη νὰ ἀφήσῃ ἐμένα πού δὲν τὸν ἄφηνα καὶ νὰ μὲ παραχωρήσῃ εἰς ἐκείνους πού μὲ ἐτραβοῦσαν. Καὶ ἔγινε τότε κάτι ἀπίστευτον προτοῦ συμβῆ. Γίνεται κάτι ἀνάλογον μὲ τὸν χωρισμὸν ἐνὸς σώματος εἰς δύο καὶ νέκρωσις καὶ τῶν δύο τμημάτων, ἢ κάτι ἀνάλογον μὲ τὸν χωρισμὸν δύο μοσχαριῶν πού ἐζοῦσαν εἰς τὸ ἴδιον παχνὶ καὶ εἰς τὸν ἴδιον ζυγὸν καὶ βγάζουν λυπητερά μουκανητὰ τὸ ἓνα διὰ τὸ ἄλλο καὶ δὲν ὑποφέρουν τὸν χωρισμὸν των. Ὡστόσο δὲν ἐκράτησε διὰ πολὺν χρόνον ἡ τιμωρία μου. Δὲν ἤμποροῦσα νὰ ἀνθέξω νὰ μὲ βλέπουν ὄλο καὶ περισσότερον ἀξιολύπητον καὶ νὰ δίδω εἰς ὄλους λόγον διὰ τὸν χωρισμὸν. Ἀφοῦ ἔμεινα εἰς Ἀθήνας ὄχι πολὺν καιρὸν ἀκόμη μὲ κάμνει ὁ πόθος μου κάτι σάν τὸν ὀμηρικὸν Ἴππον²³· ἀφοῦ ἔσπασα τὰ σχοινιά ἐκείνων πού μὲ ἐκρατοῦσαν, καλπάζω εἰς τὴν πεδιάδα, τρέχω πρὸς τὸν σύντροφον τῆς ζωῆς μου.

25. Ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν πατρίδα μας καὶ ἐκάμαμε μικρὰν ὑποχώρησιν εἰς τὸ θέατρον τοῦ κόσμου, ὅσον διὰ νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πολλῶν — προσωπικῶς δὲν εἶχαμεν καμμίαν διάθεσιν διὰ θεατρισμοὺς καὶ

- κῶς -, τάχιστα ἐγενόμεθα ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τελοῦμεν εἰς
 ἄνδρας ἐξ ἀγενείων, ἀνδρικώτερον τῆ φιλοσοφία προσβαί-
 νοντες· οὐ σὺν ἀλλήλοις μὲν εἶμι - οὐ γὰρ ἀφήκεν ὁ φθόνος -,
 τῷ πόθῳ δὲ σὺν ἀλλήλοις. Τὸν μὲν γὰρ ἡ Καισαρέων κατέ-
 5 χει πόλις, ὡς τινα δεύτερον οἰκιστήν τε καὶ πολιούχον· ἔ-
 πευτα ἐκοδημίαι τινές, ἐπειδὴ γε ἡμᾶς οὐκ εἶχε, τῶν ἀναγ-
 καίων ὑπολαμβάνουσι, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῆς προκειμένης
 φιλοσοφίας. Ἐμὲ δὲ πατέρων εὐλάβεια, καὶ γηροκομία, καὶ
 συμφορῶν ἐπανάστασις κατασοχῶσα, τοῦ ἀνδρός ἀπήγαγεν·
 10 οὐ καλῶς μὲν ἴσως, οὐδὲ δικαίως, ἀπήγαγε δ' οὐδ. Σκοπῷ
 δέ, εἰ μὴ κἀντιεῦθέν μοι πᾶσα ἡ περὶ τὸν θῆλον ἀνωμαλία
 καὶ δυσκολία συνέπεσε, καὶ τὸ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν οὐκ εὐο-
 δον, οὐδὲ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ὑποθέσεως ἄξιον. Τὰ μὲν
 οὐν ἡμέτερα, ὅλη τῷ Θεῷ φίλον, ἀγέσθῳ ἄγχιτο δὲ ταῖς
 15 ἐκείνου πρεσβείαις ἄμεινον. Τὸν δέ, ἡ πολύτροπος τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπία, καὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένος οἰκονομία, διὰ
 πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ γνωρίσασα, καὶ ἀεὶ λαμπρότερον ἀπο-
 δείξασα, λαμπιῆρα τῆς Ἐκκλησίας προτίθημι περιφανῆ τε
 καὶ περιβόητον, τοῖς ἱεροῖς τοῦ πρεσβυτερίου θρόνοις τέως ἐγ-
 20 καταλέξασα, καί, διὰ μιᾶς τῆς Καισαρέων πόλεως, τῆ οἰκουμέ-
 νη πάσῃ πρῶσεύουσα. Καὶ τίνα τρόπον; Οὐ σχεδιάσασα τὸν βα-
 θυμόν, οὐδὲ ὁμοῦ τε πλύνασα καὶ σοφίασα, κατὰ τοὺς πολ-
 λούς τῶν νῦν τῆς προσιασίας ἐφιεμένων· ἀλλὰ τάξει καὶ
 νόμῳ πνευματικῆς ἀναβάσεως, τῆς τιμῆς ἀξιῶσασα.
- 25 26. Οὐκ ἐπαινῶ γὰρ ἐγὼ τὴν παρ' ἡμῖν ἀταξίαν καὶ ἀ-
 κοσμίαν, ἔστιν ὅτε καὶ ἐφ' ὧν προεδρευόντων ἐν θήμασιν. Οὐ
 γὰρ ἀπάντων τολμήσω κατηγορεῖν, οὐδὲ δίκαιον. Ἐπαινῶ
 τὸν νηίτην νόμον, ὃς τὴν κόπην πρότερον ἐγγχειρίσας τῷ νῦν

ἐπιδείξεις — Ἄμεσως ἐγίναμεν κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἠλλάξαμεν ἀπὸ ἀγένεια παιδιὰ εἰς ἄνδρας, προχωροῦντες ἀνδρικότερα εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Δὲν ἤμεθα πλέον ὁ ἓνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον — ὁ φθόνος μᾶς τὸ εἶχε ἀρνηθῆ· ὁ πόθος ὅμως μᾶς ἐκρατοῦσε δίπλα - δίπλα. Τὸν Βασίλειον τὸν κρατᾶ ἡ Καισάρεια, ὡς κάποιον δεύτερον ἰδρυτὴν καὶ πολιούχον της, ἐν συνεχείᾳ τὸν ἀπασχολοῦν μερικὰ ταξίδια κατ' ἀνάγκην, ἐπειδὴ ἐγὼ δὲν ἤμουν κοντὰ του, ὄχι ἄσχετα πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ποῦ ἦτο ὁ σκοπός του. Ἐμένα μὲ ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ αὐτὸν ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ γηροκομία τῶν γονέων μου καὶ κάποια ἀναστάσεις ἀπὸ συμφορὰς ποῦ μὲ κατέλαβαν. Πιθανῶς δὲν ἦτο οὔτε ὀρθὸν οὔτε δίκαιον, ὡστόσο μὲ ἀπεμάκρυναν. Καὶ σκέπτομαι μήπως ἀπὸ ἐδῶ μοῦ συνέβη κάθε ἀνωμαλία καὶ δυσκολία τῆς ζωῆς μου καὶ ἡ ὄχι ἀνεμπόδιση πορεία πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὄχι ἀνταξία τῆς ἐπιθυμίας μου ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ. Τὴν ἰδικὴν μου ζωὴν ἄς τὴν ὀδηγήσῃ ὁ Θεὸς ὅπως θέλει· ἄς τὴν ὀδηγήσῃ κάπου καλύτερα μὲ τὰς πρεσβείας τοῦ Βασιλείου. Ἡ πολύτροπος φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ οἰκονομία του διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν ἔκαμεν ἐκεῖνον γνωστὸν μὲ πολλὰ περιστατικά ποῦ ἐμεσολάβησαν καὶ τὸν ἀνέδειξαν ὄλο καὶ λαμπρότερον, τὸν προβάλλει ὡς φάρον τῆς ἐκκλησίας περίοπτον καὶ περιλάλητον, ἀφοῦ τὸν συγκατέλεξεν εἰς τὴν ἱερὰν τάξιν τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀπὸ μίαν πόλιν, τὴν Καισάρειαν, τὸν ἔκαμεν πυρσὸν ὅλης τῆς οἰκουμένης. Μὲ ποῖον τρόπον; Δὲν ἔφτιασεν ἐκ τοῦ προχείρου τὸ ἀξίωμα, οὔτε τὴν ἴδιαν ὥραν τὸν ἔλουσεν καὶ τὸν ἔκαμεν σοφόν, ὅπως γίνεται σήμερα μὲ τοὺς πολλοὺς ποῦ ἐπιθυμοῦν τὰς πρωτοστασίας· τὸν ἔκαμεν ἄξιον τῆς τιμῆς μὲ τὴν τάξιν καὶ τὸν νόμον τῆς πνευματικῆς προόδου.

26. Δὲν ἐπαινῶ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀκοσμίαν μας, κάποτε καὶ αὐτῶν ποῦ προεδρεύουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν θὰ τολμήσω βέβαια νὰ τοὺς κατηγορήσω ὅλους. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι καὶ δίκαιον. Ἐπαινῶ τὸν ναυτικὸν νόμον ποῦ εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου δίδει πρῶτα τὸ κουπί, ἀπὸ αὐ-

κυβερνήτη, κάκειῖθεν ἐπὶ τὴν πρόωραν ἀγαγών, καὶ πιστεύσας
 τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει, μετὰ τὴν πολ-
 λὴν τυφθεῖσαν θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκεψιν.
 Ὡς δὲ κἂν τοῖς πολεμικοῖς ἔχει σιραιώτης, ταξίαρχος,
 5 σιραιηγός. Ἀβιη ἢ τάξις ἀρίστη καὶ λυσιτελεσιότιη τοῖς ἀρ-
 χομένοις. Τὸ δ' ἡμέτερον, πολλοῦ ἂν ἦν ἄξιον, εἰ οὕτως εἶχε.
 Νῦν δὲ κινδυνεύει, τὸ πάντων ἀγιώτατον τάγμα, τῶν παρ'
 ἡμῖν πάντων εἶναι καταγελασιότατον. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς
 μᾶλλον, ἢ κακουργίας, ἢ προεδρία οὐδὲ τῶν ἀξιοτέρων, ἀλ-
 10 λὰ τῶν δυνατωτέρων, οἱ θρόνοι. Σαμουήλ ἐν προφήταις,
 ὁ τὰ ἔμπροσθεν βλέπων· ἀλλὰ καὶ Σαούλ, ὁ ἀπόβλητος. Ρο-
 βοὰμ ἐν βασιλευσιν, ὁ Σολομῶντιος· ἀλλὰ καὶ Ἰεροβοὰμ, ὁ
 δοῦλος καὶ ἀποσιότης. Καὶ Ιατρὸς μὲν οὐδεὶς, οὐδὲ ζωγράφ-
 φος, ὅσοις οὐ φύσεις ἀρρωσιτημάτων ἐσκέφατο πρότερον, ἢ
 15 πολλὰ χρώματα συνεκέρρασεν, ἢ ἐμόρφωσεν· ὁ δὲ πρόεδρος
 ἐδρίσκειται ῥαδίως, μὴ πονηθεῖς, καὶ πρόσφατος τὴν ἀξίαν,
 ὁμοῦ τε σπαρεῖς καὶ ἀναδοθεῖς, ὡς ὁ μῦθος ποιεῖ τοῦς γί-
 γαντας. Πλάτιτομεν ἀσθημερὸν τοῦς ἀγίους, καὶ σοφοὺς εἶ-
 ναι κελεύομεν τοῦς οὐδὲν σοφισθέντας, οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ
 20 προεισοενεγκόντας τι, πλὴν τοῦ βούλεσθαι. Καὶ ὁ μὲν σιέρ-
 γει τὴν κάτω χώραν, καὶ ταπεινῶς ἔσθηκεν, ὁ τῆς ὑψηλῆς
 ἄξιος, καὶ πολλὰ μὲν τοῖς θείοις λόγοις ἐμμελειήσας, πολλὰ
 δὲ τῆ σαρκὶ νομοθεήσας εἰς ὑποταγὴν πνεύματος· ὁ δὲ σο-
 θαρῶς προκαθέξεται, καὶ τὴν ὄφρυν αἴρει κατὰ τῶν βελ-
 25 τιόνων, καὶ οὐκ ἐπιτρέμει τοῖς θρόνοις, οὐδὲ φρίσσει τὴν
 ὄψιν, τὸν ἐγκρατῆ κάτω βλέπων· ἀλλ' ὁμοῦ τῷ κράτει, καὶ
 σοφώτερον ἑαυτὸν ὑπολαμβάνει, κακῶς εἰδῶς, καὶ τὸ φρο-
 νεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφρηρημένος.

τὸ τὸν φέρει εἰς τὴν πλώρην καὶ τοῦ ἐμπιστεύεται τὴν ἀνίχνευσιν τῆς πορείας καὶ τέλος τὸν καθίζει εἰς τὸ τιμόνι, ἔπειτα ἀπὸ πολὺ σχίσιμον τῶν κυμάτων καὶ πολλὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνέμων. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ εἰς τὰ στρατιωτικά. Στρατιώτης, ταξίαρχος, στρατηγός. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀρίστη σειρά καὶ ἡ ὠφελιμωτάτη διὰ τοὺς ἀρχομένους. Πολὺ μεγάλην ἀξίαν θὰ εἶχεν, ἐὰν ἐπικρατοῦσε καὶ εἰς ἡμᾶς παρομοία τάξις. Τώρα ὁμως κινδυνεύει ἡ ἀγιωτάτη ἀνάμεσα εἰς ὄλας τάξις, νὰ εἶναι ἡ περισσότερον καταγέλαστος ἀπὸ ὄλας τὰς τάξεις μας. Διότι ἡ πρωτοστασία δὲν κερδίζεται περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν παρά ἀπὸ ἀθεμίτους ἐνεργείας. Καὶ οἱ θρόνοι περιέρχονται ὄχι εἰς τοὺς πῖθ ἀξίους ἀλλὰ εἰς ὄσους ἔχουν περισσότεραν δύναμιν. Συγκαταλέγεται εἰς τοὺς προφήτας ὁ Σαμουήλ, πού βλέπει τὸ μέλλον, ἀλλὰ καὶ ὁ Σαούλ, ὁ ἀποδιοπομπαῖος. Κατατάσσεται εἰς τοὺς Βασιλεῖς ὁ Ροβοάμ τοῦ Σολομῶντος· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰεροβοάμ, ὁ δοῦλος καὶ ἀποστάτης. Ἰατρὸς δὲν γίνεται κανεὶς οὔτε ζωγράφος, πού δὲν ἐμελέτησε πρῶτα τὴν φύσιν κάθε ἀσθενείας ἢ δὲν ἀνέμειξε πολλὰ χρώματα, καὶ δὲν ἐσχεδίασε μορφάς. Ὁ προκαθήμενος ὁμως εὐρίσκεται εὐκολα χωρὶς νὰ κοπιάσῃ, ἀποκτᾷ ἀμέσως ἀξίαν, σπείρεται καὶ φυτρώνει, ὅπως εἰς τὸν μῦθον γίνεται μὲ τοὺς γίγαντας. Πλαστοουργοῦμεν αὐθημερόν τοὺς ἀγίους καὶ ὀρίζομεν νὰ γίνουν σοφοὶ αὐτοὶ πού δὲν ἔχουν τίποτε διδαχθῆ, οὔτε ἔχουν προσφέρει καμμίαν ὑπηρεσίαν πρὶν λάβουν τὸν βαθμὸν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι τὸν ἐπιθυμοῦσαν. Καὶ ὁ ἕνας ὑπομένει τὴν χαμηλὴν θέσιν καὶ στέκεται μὲ ταπεινοφροσύνην, ἐνῶ εἶναι ἀξίος διὰ τὴν ὑψηλὴν, ἐπειδὴ ἔχει μελετήσει πολὺ τὰ θεῖα λόγια καὶ ἔθεσε πολλοὺς νόμους διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς σαρκός. Ἐνῶ ὁ ἄλλος κάθεται εἰς τὴν πρώτην θέσιν μὲ σοβαροφάνειαν, σηκώνει τὸ φρύδι κατὰ τῶν καλυτέρων του καὶ δὲν αἰσθάνεται τρόμον διὰ τὸν θρόνον οὔτε τὸν καταλαμβάνει φρίκη, βλέπων τὸν ἱκανὸν χαμηλά. Ἄλλὰ λαμβάνων τὴν δύναμιν νομίζει συνάμα σοφώτερον τὸν ἑαυτὸν του. Πέφτει βέβαια ἔξω καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ ἔχει ἀφαιρέσει τὴν ἱκανότητα νὰ σκέπτεται.

27. Ἄλλ' οὐχ ὁ πολὺς οὖτω καὶ μέγας Βασίλειος· ἀλλ' ὡσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὖτω καὶ τοῦ περὶ ταῦτα κόσμου, τοῖς πολλοῖς τύπος καθίσταται. Τὰς γὰρ ἱερὰς πρότιρον ὑπαναγινώσκων τῷ λαῷ βίβλους, ὁ τοῦτων ἐξηγητής, 5 καὶ ταύτην οὐκ ἀπαξιῶσας τὴν τάξιν τοῦ θήματος, οὕτως ἐν καθέδρᾳ προσβυτέρων, οὕτως ἐν ἐπισκόπων αἰνεῖ τὸν Κύριον, οὐ κλέψας τὴν ἐξουσίαν, οὐδ' ἀρπάσας, οὐδὲ διώξας τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τιμῆς διωχθεὶς, οὐδ' ἀνθρωπίνην χάριν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ καὶ θείαν δεξάμενος. Ὁ μὲν οὖν τῆς προ- 10 εδρίας λόγος ἀναμεινάτω· τῷ δὲ τῆς ὑφ' ἐδρίας μικρὸν τι προσδιατρίβωμεν. Οἷον γὰρ με καὶ τοῦτο μικροῦ παρέδραμεν, ἐν μέσῳ τῶν εἰρημένων κείμενον!

28. Ἐγένετό τις πρὸς τὸν ἄνδρα διαφορὰ τῷ πρὸ τοῦτου καθηγεμόνι τῆς Ἐκκλησίας (τὸ μὲν ὄθεν, καὶ ὅπως, σιωπᾶν 15 ἄμεινον, πλὴν ἐγένετο), ἀνδρὶ ἰάλλα μὲν οὐκ ἀγεννεῖ, καὶ θανασιῶ τὴν εὐσέθειαν, ὡς ἔδειξεν ὁ τότε διωγμός, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν ἔνστασις, ὅμως δὲ τι παθόντι πρὸς ἐκεῖνον ἀνθρώπινον. Ἄπειται γὰρ οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος, ὡς μόνον ἂν εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ παν- 20 τελῶς ἄπαισιον καὶ ἀνάλωτον πάθει. Κινεῖται οὖν ἐπ' αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ὄσον ἐκκριτον καὶ σοφώτερον· εἴτερ σοφώτεροι τῶν πολλῶν, οἱ κόσμον χωρίσαντες ἑαυτούς, καὶ τῷ Θεῷ τὸν θίον καθιερώσαντες. Λέγω δὲ τοὺς καθ' ἡμᾶς Ναζιραίους, καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα ἐσπονδακότας· οἱ 25 δεινὸν ποιησάμενοι τὸ σφῶν κράτος παριδεῖν περιωρισμένον καὶ ἀπωσμένον, πρᾶγμα τολμῶσιν ἐπικινδυνότατον. Ἀπόστασιν ἐγνωσοῦσι καὶ ρῆξιν τοῦ μεγάλου καὶ ἀσπασίαιτου τῆς Ἐκκλησίας σώματος, οὐκ ὀλίγην καὶ τοῦ λαοῦ μοῖραν παρατεμόμενοι, ὅση τε τῶν κάτω, καὶ ὅση τῶν ἐπ' ἀξίαις. Ρᾶ- 30 σιον δὲ τοῦτο ἦν ἐκ τριῶν τῶν ἰσχυροτάτων. Ὁ τε γὰρ ἄνηρ

34. Ἐννοεῖται ὁ Εὐσέβιος, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἐγινε ὁ διωγμός τοῦ Οὐάλεντος.

35. Τοὺς μοναχοὺς.

27. Δέν ἦτο ἔτσι ὁ πολὺς καὶ μέγας Βασίλειος. Ὅπως εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἔτσι καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν ἔγινε παράδειγμα διὰ τοὺς πολλοὺς. Εἶχε τὸ διακόνημα νὰ διαβάζη τὰ ἱερὰ βιβλία εἰς τὸν λαόν, αὐτὸς πού ἦτο ὁ ἐξηγητὴς των, χωρὶς νὰ ἀπαξιῶσῃ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ὅμοια εἰς τῶν πρεσβυτέρων καὶ εἰς τῶν ἐπισκόπων τοὺς θρόνους δοξολογεῖ τὸν Θεόν. Δέν εἶχε κλέψει τὴν ἐξουσίαν, οὔτε τὴν εἶχε ἀρπάσει, οὔτε ἐκυνήγησε τὴν τιμὴν, ἀλλὰ ἐκυνηγήθη ἀπὸ τὴν τιμὴν, οὔτε ἐδέχθη ἀνθρωπίνην χάριν ἀλλὰ τὴν θεῖαν χάριν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἄς περιμένῃ ὀλίγον ὁ λόγος διὰ τὴν πρωτοκαθεδρίαν. Ἄς ἐπιμείνωμεν ἀκόμη δι' ὀλίγον εἰς τὸ διάστημα πού ἦτο ὑφιστάμενος. Πῶς θὰ μοῦ διέφευγε παρ' ὀλίγον καὶ τοῦτο, ἐνῶ εὐρίσκεται ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνα πού ἔχουν λεχθῆ.

28. Ἐσημειώθη κάποια διαφορὰ τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὸν προηγούμενον προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας²⁴. Τὸ ἀπὸ ποῦ καὶ τὸ πῶς εἶναι καλύτερον νὰ τὸ ἀποσιωπήσωμεν, πάντως ἔχει σημειωθῆ. Ὁ ἄνδρας αὐτὸς ἦτο ἀξιόλογος καὶ ἀξιοθαύμαστος εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὅπως ἔδειξεν ὁ τότε διωγμὸς καὶ ἡ ἐναντίον του ἐπίθεσις, ἐδοκίμασεν ὅμως κάποιο ἀνθρώπινον πάθος ἐναντίον τοῦ Βασιλείου. Δέν ἐγγίζει μόνον τοὺς πολλοὺς ὁ φθόνος ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρίστους, διὰ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς μόνον ἐντελῶς ἀλάθητος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ πάθος. Στρέφεται λοιπὸν ἐναντίον του τὸ ἐκλεκτότερον καὶ σοφώτερον τμῆμα τῆς Ἐκκλησίας, ἂν σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς εἶναι ὅσοι ἐχώρισαν τὸν ἑαυτὸν των ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀφιέρωσαν τὸν βίον των εἰς τὸν Θεόν. Ἐννοῶ τοὺς Ναζιραίους²⁵ τοὺς ἰδικούς μας, πού ἔχουν μεγάλον ἐνδιαφέρον δι' αὐτά. Αὐτοὶ ἐθεώρησαν φοβερὸν νὰ ἰδοῦν τὸ κραταίωμα των νὰ περιϋβρίζεται καὶ νὰ ἀπωθῆται, ἐτόλμησαν κάτι πάρα πολὺ ἐπικίνδυνον. Βάζουν εἰς τὸν νοῦν των ἀποστασίαν καὶ ρῆξιν τοῦ μεγάλου καὶ ἀστασιάστου σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀποσχίζοντες ὄχι μικρὸν τμῆμα καὶ ἀπὸ τὸν λαόν, ἀπὸ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματούχους. Ἀπὸ τρία ἰσχυρότατα τοῦτο ἦτο τὸ πιὸ εὐκόλον. Διότι καὶ σεβαστὸς ἦτο ὁ ἀνθρωπος ὅσον

αἰδέοιμος, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων, καὶ ἱκανὸς θάρσος παρασχεῖν, εἴπερ ἐβούλετο, τῷ συσιήματι. Τὸν τε λυποῦντα δι' ὑποψίας εἶχεν ἡ πόλις, ἐκ τῆς περὶ τὴν κατάστασιν ταραχῆς, ὡς οὐκ ἔννομον, οὐδὲ κανονικῶς μᾶλλον, ἢ τυραννικῶς τὴν προσιασίαν δεξάμενον. Καὶ παρήσαν τῶν δυτικῶν ἀρχιερέων τινές, μετέλκοντες πρὸς ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὄσον ὀρθόδοξον.

29. Τί οὖν ὁ γεννάδας ἐκεῖνος, καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ μαθητῆς; Οὐτε γὰρ ἀνιτείνειν εἶχε πρὸς τοὺς ὑβριστάς, ἢ τοὺς σπουδασιάς, οὐδὲ πρὸς αὐτοῦ τὸ μάχεσθαι, ἢ διασιπᾶν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἄλλως πολεμουμένης, καὶ σφαλερῶς διακειμένης, ὑπὸ τῆς τότε τῶν αἰρετικῶν δυναστείας. Καὶ ἅμα συμβούλοις ἡμῖν περὶ τούτου χρησάμενος καὶ παραινέταις γνησίους, φυχὰς ἐνθένδε οὖν ἡμῖν πρὸς τὸν Πόντιον μεταχωρεῖ, καὶ τοῖς ἐκεῖσε φροντιστηρίοις ἐπιποιεῖ, αὐτὸς δὲ καθισιτᾷ τι μνήμης ἄξιον, καὶ τὴν ἔρημον ἀσπάζεται μετὰ Ἡλίου καὶ Ἰωάννου, τῶν πάντων φιλοσόφων τοῦτο λυσιτελεῖν αὐτῷ μᾶλλον ἡγούμενος, ἢ τι διανοηθῆναι περὶ τῶν παρόντων τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας ἀνάξιον, καὶ διαφθεῖρειν ἐν ζάλη τὴν ἐν γαλήνῃ τῶν λογισμῶν κυβέρονται. Καίπερ δὲ σθιω φιλοσόφον καὶ θαυμασίας οὔσης τῆς ἀναχωρήσεως, κρείττω καὶ θαυμασιωτέραν εδρήσομεν τὴν ἐπάνοδον. Ἔσχε γὰρ οὕτως.

30. Ἐν τούτοις ὄντων ἡμῶν, ἐξαίφνης ἐφίσταται νέφος χαλάζης πλήρες καὶ τειριγὸς ὀλέθριον, πᾶσαν ἐκτριψαν Ἐκκλησίαν, καθ' ἧς ἐρράγη, καὶ ὄσσην ἐπέλαβε βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσότατος καὶ μισοχριστιότατος, καὶ δύο τὰ μέγιστα ταῦτα νοσῶν, ἀπλησίαν καὶ βλασφημίαν· ὁ μετὰ τὸν διώκτην, διώκτης, καὶ μετὰ τὸν ἀποσιτάτην, οὐκ ἀποσιτάτης μὲν, οὐδὲν δὲ ἀμείνων Χριστιανοῖς, μᾶλλον δὲ Χριστιανῶν τῷ εὐσεβε-

36. Αὐτοὶ ἦσαν ὁ Λούκιφρος καὶ ὁ Εὐσέβιος, ἀπεσταλμένοι τῆς ἀγίας Ἐδρας διὰ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κατάπυσιν τῶν ἐρίδων.

37. Ἐννοεῖται ὁ Οὐάλης, πρᾶγμα ποῦ φανερώνει ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ἦτο ἐπίσκοπος ἐπὶ Ἰουλιανοῦ· ἐπροχειρίσθη εἰς ἐπίσκοπον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Οὐάλεντος.

δὲν γνωρίζω ἐὰν ἦτο κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας φιλοσόφους καὶ ἱκανὸς νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τὴν παράταξιν, ἐὰν τὸ ἤθελεν. Ἄλλὰ καὶ τὸν πρόξενον τῆς λύπης τὸν ὑπωσιάζετο ἡ πόλις, ἐξ αἰτίας τῆς ταραχῆς κατὰ τὴν ἐγκατάστασίν του, ὅτι δὲν ἦτο νόμιμος καὶ ὅτι εἶχε δεχθῆ τὴν πρωτοκαθεδρίαν περισσότερον τυραννικά παρά κανονικά. Καὶ ἰδοὺ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δυτικούς ἀρχιερεῖς³⁶, πού παρέσυραν πρὸς τὸ μέρος των τὸ ὀρθόδοξον τμήμα τῆς Ἐκκλησίας.

24. Καὶ πῶς ἐστάθη ἐκεῖνος ὁ γενναῖος καὶ μαθητῆς τοῦ εἰρηνικοῦ: Διότι οὔτε νὰ ἀντιτείνῃ ἤμποροῦσε πρὸς τοὺς ὑβριστὰς ἢ τοὺς σπουδαστὰς, οὔτε ἦτο εἰς τὴν φύσιν του νὰ μάχεται ἢ νὰ διασπᾷ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἢ ὅποια καὶ εἰς ἄλλο εἶδος πολέμου εὐρίσκετο καὶ εἰς ἐπικίνδυνον θέσιν, ἐξ αἰτίας τότε τῆς δυνάμεως τῶν αἰρετικῶν. Καὶ ἀφοῦ μὲ ἐχρησιμοποίησεν ὡς σύμβουλον συνάμα εἰς τοῦτο καὶ ὡς παρακινήτην, μεταβαίνει μαζί μου ὡς φυγὰς εἰς τὸν Πόντον καὶ γίνεται ὁ ἐπιστάτης τῶν ἐκεῖ σπουδαστηρίων. Θεσπίζει κάτι ἀξιομνημόνευτον, ἀσπάζεται τὴν ἔρημον μὲ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Ἰωάννην, τοὺς μεγάλους πνευματικούς. Νομίζων ὅτι τοῦτο τὸν ὠφελεῖ μᾶλλον παρά νὰ στοχασθῆ κάτι ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας του διὰ τὰ παρόντα καὶ νὰ καταστρέψῃ μέσα εἰς τὴν ζάλην τὴν γαληνιαίαν κυβέρνησιν τῶν λογισμῶν. Καὶ μολονότι ἦτο τόσον πνευματικὴ καὶ θαυμαστὴ ἡ ἀναχώρησις, θὰ εὐρωμεν ἀνωτέραν καὶ πολὺ πῶς θαυμασίαν τὴν ἐπιστροφὴν. Ἔγινεν ὡς ἐξῆς:

30. Ἡμεθα ἀπησχολημένοι μὲ αὐτὰ καὶ ξαφνικά μᾶς σκεπάζει ἓνα σύννεφον βαρὺ ἀπὸ χαλάζι, πού ἐβροντοῦσεν ἀπαίσια καὶ πού συνέτριψεν ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τῆς ὁποίας ἐξέσπασε καὶ τὴν ὁποίαν κατεπλάκωσεν. Ἐνωῶ τὸν βασιλεῖα³⁷ τὸν μανιασμένον φίλον τοῦ χρυσοῦ καὶ ἐχθρὸν τοῦ Χριστοῦ, βαριά ἀσθενῆ ἀπὸ δύο νόσους, τὴν ἀπληστίαν καὶ τὴν βλασφημίαν. Αὐτὸς πού ἦτο διώκτης μετὰ τὸν διώκτην, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀποστάτην, ὄχι ἀποστάτης, εἰς τίποτε ὅμως καλύτερος διὰ τοὺς Χριστιανούς

σιάτω μέρει, καὶ καθαρωτάτω, καὶ προσκυνητῇ τῆς Τριάδος, ἦν δὴ μόνην εὐσέβειαν ἐγὼ καλῶ, καὶ δόξαν σωτήριον. Οὐ γὰρ θεότητες ταλαντεύμεν, οὐδὲ τὴν μίαν καὶ ἀπρόδοτον φύσιν ἀποξενοῦμεν ἑαυτῆς, ἐκφύλοις ἀλλοτριώτησιν, οὐδὲ
 5 κακῶ τὸ κακὸν ἰώμεθα, τὴν ἄθεον Σαβελλίου συναίρεσιν ἀσεβειότερα διαιρέσει καὶ καταιομητῇ λύοντες· ἦν Ἄρειος νοσήσας, ὁ τῆς μανίας ἐπόννημος, τὸ πολὺ τῆς Ἐκκλησίας διέσεισε καὶ διέφθειρεν· οὕτε τὸν Πατέρα τιμήσας, καὶ ἀτιμάσας τὰ ἐξ αὐτοῦ, διὰ τῶν ἀντίων θαθμῶν τῆς θεότητος.
 10 Ἄλλὰ μίαν μὲν δόξαν Πατρὸς γινώσκουμεν, τὴν ὁμοιμίαν τοῦ Μονογενοῦς· μίαν δὲ Υἱοῦ, τὴν τοῦ Πνεύματος. Καὶ ὅτι ἂν τῶν τριῶν κάτω θῶμεν, τὸ πᾶν καθαιρεῖν νομίζομεν· τρία μὲν ταῖς ἰδιότησιν, ἐν δὲ τῇ θεότητι σέβοντες καὶ γινώσκοντες. Ὡν οὐδὲν ἐννοῶν ἐκεῖνος, οὐδὲ ἄνω βλέπειν
 15 δυνάμενος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων αὐτὸν ταπεινούμενος, συνταπεινοῦν ἐτόλμησεν ἑαυτῷ καὶ φύσιν θεότητος· καὶ κτίσμα γίνεται πονηρόν, εἰς δουλείαν κατὰ τὴν δεοποιείαν, καὶ μετὰ τῆς κτίσεως ἰθεὶς τὴν ἄκτιστον φύσιν καὶ ὑπέρχρονον.

31. Ὁ μὲν οὖν οὕτω φρονῶν, καὶ μετὰ τοιαύτης ἡμῖν
 20 ἐπιτροπεύει τῆς ἀσεβείας. Οὐ γὰρ ἄλλο τι, ἢ βαρβαρικὴν καταδρομὴν τοῦτο ὑπαληπιέον, καθαιροῦσαν, οὐ τείχη, καὶ πόλεις, καὶ οἰκίας, οὐδέ τι τῶν μικρῶν καὶ χειροποιήτων, καὶ αὐθις ἀνορθουμένων, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς αὐτὰς κατασύρουσαν. Συνεισβάλλει δὲ αὐτῷ καὶ στρατὸς ἄξιος, οἱ κακοὶ τῶν
 25 Ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες, οἱ πικροὶ τειράρχαι τῆς ὑπ' αὐτὸν οἰκουμένης· οἱ τὸ μὲν ἔχοντες ἤδη τῶν Ἐκκλησιῶν, τῷ δὲ προσβάλλοντες, τὸ δὲ ἐλπίζοντες ἐκ τῆς τοῦ βασιλέως ροπῆς καὶ χειρός, τῆς μὲν ἐπαγομένης, τῆς δὲ ἀπειλουμένης, ἦκον καὶ τὴν ἡμετέραν καταστρεφόμενοι, οὐδενὶ τοσοῦτον θαρρεῖν

ἢ μᾶλλον διὰ τὸ καλύτερον τμήμα τῶν Χριστιανῶν καὶ καθαρώτερον, πού ἀναπέμπει προσκύνησιν εἰς τὴν Τριάδα, πρᾶγμα πού ἐγὼ ἀποκαλῶ τὴν μόνην εὐσέβειαν καὶ σωτήριον δόξαν. Δὲν κλονίζομεν τὴν θεότητα, οὔτε τὴν ἀλλοτριώνομεν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἀπρόσιτον φύσιν μὲ ἀλλόκοτα ἀλλοτριώματα, οὔτε θεραπεύομεν τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν, δὲν διαλύομεν δηλαδὴ τὴν ἄθεον συναίρεσιν τοῦ Σαβελλίου μὲ τὴν πιό ἀσεβῆ διαίρεσιν καὶ τὸ κατατεμάχισμα, μὲ τὴν ἀσθένειαν δηλαδὴ τοῦ Ἀρείου, πού ἔχει τὸ ὄνομα τῆς μαρίας καὶ πού ἐκλόνισε καὶ ἠλλοίωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τὸν Πατέρα δὲν ἐτίμησε καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προσέβαλε μὲ τοὺς ἀνίσους βαθμοὺς τῆς θεότητος. Ἐνῶ γνωρίζομεν μόνον μίαν δόξαν τοῦ Πατρὸς, τὸν ὁμότιμον Υἱὸν του, καὶ μόνον μίαν δόξαν τοῦ Υἱοῦ, τὸ ὁμότιμον Πνεῦμα. "Ὅποιο ἀπὸ τὰ τρία θέσωμεν πιό κάτω, νομίζομεν ὅτι ἀνατρέπομεν τὸ πᾶν, διότι σεβόμεθα καὶ ἀναγνωρίζομεν τρία κατὰ τὰς ιδιότητας, ἓνα ὅμως κατὰ τὴν θεότητα. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐννοοῦσεν ἐκεῖνος, οὔτε ἠμποροῦσε νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἄνω ἀλλὰ ἐταπεινῶντο ἀπὸ ἐκείνους πού τὸν ἔσυραν ἑτόλμησε νὰ συνταπεινώσῃ μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν φύσιν τῆς θεότητος. Καὶ γίνεται κτίσμα πονηρόν, καταβιβάζων τὸ κυριαρχικόν του ἀξίωμα εἰς δουλείαν καὶ θέτων εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν μὲ τὴν κτίσιν τὴν ἄκτιστον καὶ ὑπέρχρονον φύσιν.

31. Μὲ τέτοιας ἀντιλήψεις καὶ μὲ τέτοιαν ἀσέβειαν ἐκστρατεύει ἐναντίον μας. Διότι δὲν πρέπει νὰ τὸ θεωρήσωμεν τοῦτο τίποτε ἄλλο ἀπὸ βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν, πού κρημνίζει ὄχι τείχη καὶ πόλεις καὶ οἰκίας οὔτε κάτι ἀπὸ αὐτελῆ κατασκευάσματα τῶν χειρῶν πού ἀνεγείρονται πάλιν, ἀλλὰ πού σύρει τὰς ψυχὰς τὰς ἰδίας εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ καὶ στρατὸς ἀντάξιος, οἱ κακοὶ ἡγέται τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ σκληροὶ τετράρχαι τῆς οἰκουμένης πού ἐξουσιάζει. Αὐτοὶ κατέχοντες ἤδη μέρος ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας, ἄλλο πάλιν μέρος κτυπῶντες καὶ ἄλλο ἐλπίζοντες νὰ λάβουν, ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ βασιλέως καὶ τὸ χέρι, πού ἄλλους ὑπέτασσε καὶ ἄλλους ἀπειλοῦσεν,

ἔχοντες ἰῶν ἀπάντων, ὅσον τῆ ἰῶν προειρημένων μικροψυχία, καὶ ἀπειρία τοῦ ἰηρικαῦτα ἡμῶν προεδρεύοντος, καὶ τοῖς ἐν ἡμῖν ἀρρωσιήμασιν. Ὁ μὲν οὖν ἄγων πολὺς· ἡ δὲ προθυμία ἰῶν πλείσιον οὐκ ἀγεννῆς, ἡ δὲ παράταξις ἀσθε-
 5 νῆς, οὐκ ἔχουσα τὸν προαγωνιστὴν καὶ τεχνίτην ὑπέρομαχον ἐν δυνάμει λόγου καὶ Πνεύματος. Τί οὖν ἡ γενναία καὶ μεγαλόφρων ἐκείνη ψυχὴ, καὶ ὄντως φιλόχριστος; Οὐδὲ πολλῶν ἔδεήθη λόγων πρὸς τὸ παρῆναι καὶ συμμαχεῖν· ἀλλ' ὁμοῦ τε εἶδεν ἡμᾶς προσβεύοντις - κοινὸς γὰρ ἦν ὁ ἀ-
 10 γὼν ἀμφοτέροις ὡς τοῦ λόγου προσεβλημένος -, καὶ τῆς προσθείας ἠτιήθη· καὶ διελὼν ἄριστα παρ' ἑαυτῷ καὶ φιλοσοφώτατα τοῖς τοῦ Πνεύματος λογισμοῖς, ἄλλον μὲν εἶναι μικροψυχίας καιρὸν - ἔτι καὶ τοιοῦτον ἔδει παθεῖν τὸν τῆς ἀδείας -, ἄλλον δὲ μακροθυμίας, τὸν τῆς ἀνάγκης· ἐπὶ τοῦ
 15 Πόντου μεθ' ἡμῶν ἀπαντοῖσθαι, καὶ ζηλοῦπε τὴν ἀλήθειαν κινδυνεύουσαν, καὶ γίνεται σύμμαχος ἐθελοντῆς, καὶ τῆ μητρὶ φέρων ἑαυτὸν τῆ Ἐκκλησίᾳ δίδωσιν.

32. Ἐὰρ οὖν προεδυμήθη μὲν οὕτως, ἠγώνισται δὲ τῆς προθυμίας ἔλαιον; ἢ διαγωνίζεται μὲν ἀνδρικῶς, οὐ συνε-
 20 τῶς δέ; ἢ πεπαιδευμένως μὲν, ἀκινδύνως δέ; ἢ πάντα μὲν ταῦτα τελείως καὶ ὑπὲρ λόγον, ὑπελείπει δὲ τι τῆς μικροψυχίας ἐν ἑαυτῷ λείψανον; Οὐδαμῶς. Ἄλλ' ὁμοῦ τὰ πάντα καταλλάττεται, βουλεύεται, παραιτῆται· λύει τὰ ἐν τῷ μέσῳ σκᾶλλα καὶ προσκόμματα, καὶ οἷς ἐκεῖνοι θαρροῦντες
 25 καθ' ἡμῶν ἐστρατεύσαντιο. Τὸ μὲν προσλαμβάνει, τὸ δὲ κατέχει, τὸ δὲ ἀποκρούεται. Γίνεται τοῖς μὲν τεῖχος ὀχυρὸν καὶ χαράκιμα· τοῖς δὲ πέλεκυς κόπιων πέτραν, ἢ πῦρ ἐν ἀκάνθαις, ὃ φησὶν ἡ θεία Γραφή, ραδίῳ, ἀναλίσκον τοὺς φρυγα-

ἔφθασαν διὰ νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν ἰδικὴν μας. Τὴν τόλμην των ἐστήριξαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μικροψυχίαν αὐτῶν ποῦ προανεφέραμεν καὶ εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ τότε προκαθημένου μας καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς μας ἀδυναμίας. Ὁ ἀγὼν ἦτο μέγας ἢ προθυμία τῶν περισσοτέρων δὲν ἦτο ἀσήμαντος, ἀλλὰ ἢ παρὰταξίς μας ἦτο ἀσθενής, ἀφοῦ ἔλειπεν ὁ πρόμαχος καὶ ὁ ἀμάχητος τεχνίτης μὲ δύναμιν λόγου καὶ Πνεύματος. Καὶ τί ἔπραξεν ἡ γενναία καὶ μεγαλόπνοος ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἀληθινὰ φιλόχριστος; Οὔτε λόγους πολλοὺς δὲν ἐχρειάσθη διὰ νὰ δώσῃ τὸ «παρῶν» καὶ νὰ συμπολεμήσῃ. Μόλις μᾶς εἶδε νὰ πηγαίνωμεν πρὸς αὐτὸν ὡς πρεσβευταὶ — κοινὸς ἦτο ὁ ἀγὼν καὶ διὰ τοὺς δύο, διότι ἡμεθα ὑπερασπισταὶ τοῦ λόγου — ἀμέσως ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πρεσβειάν μας. Καὶ ἀφοῦ μὲ τοὺς λογισμοὺς τοῦ Πνεύματος ἐξεχώρισεν ἄριστα καὶ φιλοσοφικώτατα μέσα του ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ καιρὸς τῆς μικροψυχίας — ἐὰν ἔπρεπε μὲ μικροψυχίαν νὰ ζήσῃ τὸν καιρὸν τῆς ἐλευθερίας του — καὶ ἄλλος ὁ καιρὸς τῆς ἀνάγκης, εὐθύς ξεσηκώνεται μαζί του ἀπὸ τὸν Πόντον καὶ κυριεύεται ἀπὸ Ζῆλον διὰ τὴν ἀλήθειαν ποῦ ἐκινδύνευε. Γίνεται ἐθελοντικὰ σύμμαχος καὶ ἔρχεται καὶ προσφέρει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν.

32. Μήπως ὅμως ἔδειξε μὲν τόσην προθυμίαν ἀλλὰ ἠγωνίσθη ὀλιγώτερον σφοδρὰ ἀπὸ τὴν προθυμίαν του; Ἡ μήπως ἠγωνίσθη μὲν ἀνδρικά, χωρὶς ὅμως σύνεσιν; Καὶ μήπως ἔδειξε μὲν παιδείαν, ἀπέφυγεν ὅμως νὰ κινδυνεύσῃ; Ἡ εἰς ὅλα αὐτὰ ἐφάνη τέλειος καὶ χωρὶς ψεγάδι, ἔμενεν ὅμως μέσα του κάποιον λείψανον μικροψυχίας; Καθόλου. Τὰ ρυθμίζει ὅλα, σκέπτεται, ἀντιπαρατάσσεται. Βγάζει ἀπὸ τὴν μέσῃν τὰ ἐμπόδια καὶ τὰ προσκόμματα καὶ ὅ,τι εἶχε δώσει θάρρος εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν ἐναντίον μας. Δέχεται τὸ ἓνα, τὸ ἄλλο τὸ κρατεῖ, τὸ τρίτον τὸ ἀποκρούει. Διὰ τούτους γίνεται τεῖχος, ὀχύρωμα καὶ χαράκωμα. Διὰ τοὺς ἄλλους γίνεται τσεκούρι ποῦ κόβει τὴν πέτραν ἢ φωτιά μέσα εἰς τὰ ἀγκάθια, διὰ τὴν ὁποίαν ὀμιλεῖ ἡ θεία Γραφή, ποῦ ἐξαφανίζει εὐκόλα τὰ φρύγα-

νώδεις καὶ ὑβριστὰς τῆς Θεότητος. Εἰ δέ τι καὶ Βαρνάβας, ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων, Παύλῳ σινηγωνίσατο, Παύλῳ χάρις τῷ προελομένῳ, καὶ συνεργὸν ποιησαμένῳ τοῦ ἀγωνίσματος.

- 5 33. Οἱ μὲν οὖν σῆτως ἀπῆλθον ἄπρακτοι, καὶ κακοὶ κακῶς τότε πρῶτον αἰσχυνθέντες καὶ ἠτιηθέντες, καὶ μαθόντες μὴ ραδίως Καππαδοκῶν καταφρονεῖν, εἰ καὶ πάντων ἀνθρώπων ὧν οὐδὲν σῆτως ἴδιον, ὡς τὸ τῆς πίστεως ἀρραγές, καὶ πρὸς τὴν Τριάδα πιστὸν καὶ γνήσιον παρ' ἧς καὶ τὸ
- 10 ἠνώσθαι καὶ τὸ ἰσχύειν αὐτοῖς, ἀ βοηθοῦσι βοηθουμένοις, μᾶλλον δέ, πολλῶ κρείττω καὶ ἰσχυρότερα. Τῷ δέ τι δευτερον ἔργον καὶ σπούδασμα γίνεται, θεραπεύειν τὸν πρόεδρον, λύειν τὴν ὑποψίαν, πείθειν πάντας ἀνθρώπους, ὡς ἀμὲν λελύπητο, πειρὰ τις ἦν τοῦ πονηροῦ καὶ πάλη ταῖς εἰς
- 15 τὸ καλὸν ὁμοιοῦσας θασκαίνοντος· αὐτὸς δὲ ἦδει νόμους εὐπειθείας καὶ πνευματικῆς ἰάξεως. Διὰ τοῦτο παρῆν, ἐσόφιζεν, ὑπήκουεν, ἐνουθέτει, πάντα ἦν αὐτῷ, σύμβουλος ἀγαθός, παρασιότης δεξιός, τῶν θείων ἐξηγητής, τῶν πρακτικῶν καθηγητής, γήρως θακτηρία, πίστεως ἔρεισμα, τῶν ἐν-
- 20 δον ὁ πιστότατος, τῶν ἐκτός ὁ πρακτικώτατος· ἐνὶ λόγῳ, ἰσοῦτος εἰς εὐνοίαν, ὅσος εἰς ἔχθραν τὸ πρὶν ἐνομίζετο. Ἐντεῦθεν αὐτῷ περιῆν καὶ τὸ κράτος τῆς Ἐκκλησίας, εἰ καὶ τῆς καθέδρας εἶχε τὰ δεύτερα. Τὴν γὰρ εὐνοίαν εἰσφέρων, τὴν ἐξουσίαν ἀντελάμβανε· καὶ ἦν θαυμασὴ τις ἢ
- 25 συμφωνία, καὶ ἡ πλοκὴ τοῦ δύνασθαι. Ὁ μὲν τὸν λαὸν ἤγεν, ὁ δὲ τὸν ἄγοντα καὶ ὅλον λεοντοκόμος τις ἦν, τέχνη ἰθασοσεύων τὸν δυνασιεύοντα. Καὶ γὰρ ἐδεῖτο, νεωσιὶ μὲν ἐπὶ τὴν καθέδραν τεθεῖς, ἔτι δὲ τῆς κοσμητικῆς ὕλης τι πνέων, οὐπω δὲ κατηρητισμένος ἐν τοῖς τοῦ Πνεύματος, πολλοῦ δὲ

38. Ὁ Γρηγόριος εἶναι διὰ τὸν Βασιλείον ὅτι ὁ Βαρνάβας διὰ τὸν Παῦλον ἔναντι τοῦ φίλου του παίρνει πάντοτε τὴν δευτέραν θέσιν.

να καὶ ὄσους βλασφημοῦν τὴν θεότητα. Ἐὰν τώρα καὶ ὁ Βαρνάβας⁸⁸ ποὺ τὰ λέγει καὶ τὰ γράφει αὐτά, ἐβοήθησε κάτι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Παύλου, ἢ εὐχαριστία ἄς δοθῇ εἰς τὸν Παῦλον ποὺ τὸν ἐπροτίμησε καὶ τὸν ἔκαμε συναγωνιστὴν του.

33. Ἐφυγαν λοιπὸν αὐτοὶ ἔτσι ἄπρακτοι καὶ κακὴν κακῶς τότε διὰ πρώτην φοράν ἐντροπιασμένοι καὶ ἠττημένοι καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν νὰ μὴ περιφρονοῦν εὐκόλα τοὺς Καππαδόκας, καὶ ἄς περιφρονοῦν ὄλους τοὺς ἄλλους. Τόσον ἰδικόν των δὲν ἔχουν ἄλλο γνῶρισμα ὅσον τὴν ἀρράγιστον καὶ ὀρθὴν καὶ γνησίαν πίστιν πρὸς τὴν Τριάδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἰσχύν των καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ βοήθεια ποὺ προσφέρουν ἢ μᾶλλον πολὺ ἀνωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα. Καὶ ἐκεῖνος ἀναλαμβάνει δεύτερον ἔργον καὶ ἀγῶνισμα, περιποιεῖται τὸν προκαθήμενον, διαλύει τὴν ὑποψίαν, πείθει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι αἱ λῦπαι ποὺ εἶχεν ὑποστῆ ἦσαν ἕνας πειρασμὸς τοῦ πονηροῦ καὶ ἕνας ἀγῶν, ποὺ φθονεῖ κάθε ὁμόνοιαν ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὸ καλόν. Ὁ ἴδιος ἐγνώριζε τοὺς νόμους τῆς εὐπειθείας καὶ τῆς πνευματικῆς τάξεως. Διὰ τοῦτο ἦτο παρών, ἐδίδασκεν, ὑπήκουε, συνεβούλευεν ἦτο δι' αὐτὸν τὰ πάντα, ὁ εἰλικρινῆς σύμβουλος, ὁ ἐπιδέξιος παραστάτης, ὁ ἐξηγητῆς τῶν θείων, ὁ ὁδηγὸς διὰ ὅσα ἦσαν νὰ πραχθοῦν, τῶν γηρατειῶν του ἢ βακτηρία, τὸ στήριγμα τῆς πίστεως, ὁ πλέον ἔμπιστος μέσα καὶ ὁ πλέον δραστήριος ἔξω. Μὲ ἕνα λόγον, ἔγινε φίλος ὄσων προηγουμένως ἐνομιζέτο ἐχθρὸς. Ἀπὸ τοῦτο περιῆλθεν εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας, μολονότι ἦτο δεύτερος εἰς τὸ ἀξίωμα. Προσέφερεν ἀγάπην καὶ ἐλάμβανεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἦτο θαυμαστὴ ἡ ἰσορροπία των καὶ ἡ πλοκὴ τῆς δυνάμεως ὁ ἕνας ἦτο ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ καὶ ὁ ἄλλος ὠδηγοῦσε τὸν ὁδηγόν. Καὶ ἦτο ὡσάν κάποιος θηριοδασκῆς ποὺ ἐδάμαζε μὲ τὴν τέχνην του τὸν βασιλέα τῶν λεόντων. Διότι εἶχεν ἀνάγκην, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθη πρόσφατα εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ εἶχεν ἀκόμη μέσα του τὴν πνοὴν τῆς κοσμικῆς ὕλης καὶ δὲν ἦτο ἀκόμη κατηρτισμένος εἰς τὰ πνευματικά, καὶ γύρω ἔβραζε

τοῦ κλύδωνος περιζέοντος, καὶ τῶν ἐπικειμένων τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρῶν, τοῦ χειραγωγούντος καὶ ὑπερείδοντος. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμμαχίαν ἠγάπα, καὶ κρατιούντος ἐκείνου, κρατεῖν αὐτὸς ὑπελάμβανε.

- 5 34. Τῆς δὲ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἀνδρὸς κηδεμονίας καὶ προσιασίας, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα γνωρίσματα· παρηρησία πρὸς ἄρχοντας, τοὺς τε ἄλλους, καὶ τοὺς δυνατωτάτους τῆς πόλεως· διαφορῶν λήσεις οὐκ ἀπιστούμεναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐκείνου φωνῆς τυπούμεναι, νόμῳ τῷ τρόπῳ χρώμεναι· προσ-
- 10 ταιαίαι τῶν δεομένων, αἱ μὲν πλείους πνευματικαί, οὐκ ὀλίγαι δὲ καὶ σωματικαί - καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ψυχὴν φέρει δι' εὐνοίας δουλοῦμενον - πτωχοτροφίαι, ξενοδοχίαι, παρθενοκομίαι· νομοθεσίαι μοναστῶν, ἔγγραφοί τε καὶ ἄγραφοι· εὐχῶν διατάξεις, εὐκοσμίαι τοῦ θήματος, τὰ
- 15 ἄλλα οἷς ἂν ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ Θεοῦ τεταγμένος, λαὸν ὠφελήσειεν· ἐν δέ, ὃ μέγιστόν τε καὶ γνωριμώτατον. Διμῶς ἦν, καὶ τῶν πάποτε μνημονευομένων ὁ χαλεπώτατος· ἔκαμνε δὲ ἡ πόλις, ἐπικουρία δ' ἦν οὐδαμόθεν, οὐδέ τι φάρμακον τῆς κακώσεως. Αἱ μὲν γὰρ παραλαίαι τὰς
- 20 ταιαύτας ἐνδείας οὐ χαλεπῶς ἀναφέρουσι, διδοῦσαι τὰ παρ' ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρὰ τῆς θαλάσσης δεχόμεναι· τοῖς δ' ἠπειρώταις ἡμῖν, καὶ τὸ περιτεῦθον ἀνόνητον καὶ τὸ ἐνδέον ἀνεπινόητον, οὐκ ἔχουσιν ὕπως, ἢ διαθώμεθ' αἱ τῶν ὄντων, ἢ τῶν οὐκ ὄντων εἰσκομισόμεθα· καὶ ὁ χαλεπώτατόν ἐστιν ἐν
- 25 τοῖς τοιούτοις, ἢ τῶν ἐχόντων ἀναληγσία καὶ ἀπληγσία. Τηροῦσι γὰρ τοὺς καιροὺς, καὶ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας, καὶ γεωργοῦσι τὰς συμφοράς· οὕτε, τῷ Κυρίῳ δανείζειν τὸν ἐλεοῦντα πτωχοὺς, ἀκούοντες· οὐδ' διὸ συνέχων οἷον δημοκατάρατος· οὐτ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἢ τοῖς φιλανθρώποις

πολλή θαλασσοταραχή καὶ ἦσαν πλῆθος οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας πού ἐπετίθεντο, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ κάποιον νὰ τὸν χειραγωγῇ καὶ νὰ τὸν στηρίξη. Διὰ τοῦτο καὶ ἀγαποῦσε τὴν συμμαχίαν καὶ ἐνῶ τὸν ἐκρατοῦσεν ἐκεῖνος, ἐνόμιζεν ὅτι ἐκρατοῦσεν ὁ ἴδιος.

34. Ἡ φροντίς καὶ ἡ διοίκησις τῶρα τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ αὐτὸν εἶχαν καὶ πολλὰ ἄλλα γνωρίσματα· αὐτὰ ἦσαν παρρησία καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς πόλεως, συμβιβασμοὶ πού δὲν διεφιλονεικοῦντο ἀλλὰ διεμορφώνοντο ἀπὸ τὴν φωνὴν του, χρησιμοποιοῦν ὡς νόμον τὸν τρόπον του, προστασία ἐκείνων πού εἶχαν ἀνάγκην, πνευματικὴν περισσότερον ἀλλὰ καὶ σωματικὴν ὄχι ὀλιγωτέραν — διότι καὶ τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ὑποδουλῶντων μὲ τὴν ἀγάπην, — διατροφή τῶν πτωχῶν, φιλοξενία, φροντίδα τῶν παρθένων, νομοθεσία διὰ μοναχοὺς, γραπτὴ καὶ ἄγραφη, καθορισμὸς εὐχῶν, σεμνὴ ἐμφάνισις ἀπὸ τὸ βῆμα καὶ πολλὰ ἄλλα —, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ταγμένος εἰς τὴν παράταξιν τοῦ Θεοῦ, ἠμπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τὸν λαόν. Ἐνα ὁμοῦ γνώρισμα ἦτο τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ πιὸ γνωστόν. Ἦτο λιμὸς καὶ μάλιστα ὁ βαρύτερος ἀπὸ ὅσους ἕως τότε μνημονεύονται. Ὑπέφερον ἡ πόλις καὶ βοήθεια δὲν ὑπῆρχεν ἀπὸ πουθενά οὔτε φάρμακον διὰ τὴν ταλαιπωρίαν. Αἱ παράλαιοι περιοχαὶ δὲν σηκῶνουν μὲ δυσκολίαν τὰς ἐλλείψεις αὐτάς, διότι προσφέρουν τὰ προϊόντα των καὶ δέχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι' ἡμᾶς ὁμοῦ πού εἴμεθα μεσόγειοι καὶ αὐτὸ πού περισσεύει δὲν ὠφελεῖ καὶ αὐτὸ πού λείπει δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ πορισθοῦμε, ἀφοῦ δὲν γνωρίζομεν πῶς νὰ διαθέσωμεν κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχομεν ἢ νὰ εἰσαγάγωμεν κάτι ἀπὸ ὅσα λείπουν. Καὶ ὑπῆρχε καὶ αὐτὸ πού εἶναι τὸ βαρύτερον εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς, ἡ ἀναλγησία καὶ ἡ ἀπληστία ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν. Παρακολουθοῦν τοὺς καιροὺς καὶ ἐμπορεῦνται τὴν ἐλλειψίν καὶ καλλιεργοῦν τὰς συμφοράς. Δὲν ἀκούουν ὅτι ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανερίζει εἰς τὸν Θεόν οὔτε ὅτι ὁποῖος κρύβει τὸ σιτάρι νὰ εἶναι καταραμένος ἀπὸ τὸν λαόν. Οὔτε τίποτε ἄλλο ἀκούουν ἀπὸ ὅσας ὑποσχέσεις ἔ-

ἐπηγγελμένων, ἢ τοῖς ἀπανθρώποις ἠπειλημένων. Ἄλλ' εἰοὶ
 τοῦ δέοντος ἀπλησιότεροι, καὶ φρονοῦσι κακῶς· ἐκείνοις μὲν
 τὰ ἑαυτῶν, ἑαυτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγγνα κλείοντες, οὗ
 καὶ μᾶλλον χρήζοντες ἀγνοοῦσιν, ἢ αὐτῶν ἕτεροι. Ταῦτα μὲν
 5 οἱ σιπῶναι καὶ σιτοκάπηλοι, καὶ μήτε τὸ συγγενὲς αἰδοῦμε-
 νοι, μήτε περὶ τὸ Θεῖον εὐχάριοιτο, παρ' οὗ τὸ ἔχειν αὐτοῖς,
 ἄλλων πιεζομένων.

35. Ὁ δὲ ὕειν μὲν οὐκ εἶχεν ἄριον ἐξ οὐρανοῦ δι' εὐ-
 χῆς, καὶ τρέφειν ἐν ἐρήμῳ λαὸν φυγάδα, οὐδὲ πυνθῆσαι πη-
 10 γάζειν τροφήν ἀδάπανον κενώσει πληρουμένοις - δ καὶ παρά-
 δοξον -, ἵνα τρέφη τρέφουσαν εἰς φιλοξενίας ἀντίδοσιν· οὐδὲ
 πέντε ἄριους ἐσιτᾶν χιλιάδας, ὧν καὶ τὰ λείψανα πολλῶν
 τραπεζῶν ἄλλη δύναμις. Ταῦτα γὰρ Μωϋσέως ἦν, καὶ Ἡ-
 λίου, καὶ τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ, παρ' οὗ κἀκεῖνοις τὸ ταῦτα δύνα-
 15 σθαι. Ἴσως δὲ καὶ τῶν καιρῶν ἐκείνων, καὶ τῆς τότε κα-
 ταστάσεως· ἐπειδὴ τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὗ τοῖς πιστεύου-
 σιν. Ἄ δὲ τούτοις ἐστὶν ἀκόλουθα, καὶ εἰς ταυτὸν φέρει,
 ταῦτα καὶ διανοήθη καὶ κατεπράξατο μετὰ τῆς ἀληθῆς πί-
 στικτικῆς. Λόγῳ γὰρ τὰς τῶν ἐχόντων ἀποθήκας ἀνοίξας καὶ
 20 παραινέσει, ποιῆι τὸ τῆς Γραφῆς· Διαθρύπτει πεινώσει τρο-
 φήν, καὶ χοριάζει πτωχοὺς ἄριων, καὶ διατρέφει αὐτοὺς
 ἐν λιμῷ, καὶ ψυχὰς πεινώσας ἐμπλήρῃσιν ἀγαθῶν. Καὶ τίνα
 τρόπον; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν εἰς προσθήκη. Συναγαγὼν
 γὰρ ἐν ταυτῷ τοὺς λιμοῦ τραυματίας, ἔστι δὲ οὗς καὶ μικρὸν
 25 ἀναπνέοντας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νηπίους, γέροντας, πᾶ-
 σαν ἡλικίαν ἐλεεινήν, πᾶν εἶδος τροφῆς ἐρανίζων, ὅση τυγ-
 χάνει λιμοῦ βοήθεια, ἔτινος τε πλήρεις προθεῖς λέβητας,

χουν δεχθῆ οἱ φιλόθρωποι καὶ οἱ ἀπάνθρωποι ἀπειλάς. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὅσον πρέπει ἄπληστοι καὶ δὲν σκέπτονται ὀρθά. Εἰς ἐκείνους κλείουν τὴν ἰδικὴν των εὐσπλαγχνίαν καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τους τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα ποῦ ἀγνοοῦν ὅτι αὐτοὶ ἔχουν μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνους. Αὐτὰ οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προμηθευταὶ τοῦ σίτου, μήτε τοὺς συγγενεῖς λυποῦνται, μήτε εἰς τὸν Θεὸν εὐαρεστοῦν, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἔχουν τὰ ἀγαθὰ των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι στενοχωροῦνται.

35. Ὁ Βασίλειος δὲν ἠμποροῦσε νὰ βρέξῃ ψωμί ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν προσευχὴν του καὶ νὰ θρέψῃ μέσα εἰς τὴν ἔρημον τὸν φυγάδα λαόν. Οὔτε ἠμποροῦσε νὰ βγάξῃ τροφὴν ποῦ δὲν δαπανᾶται ἀπὸ τὸν πυθμένα τῆς ὑδρίας ποῦ ἐγέμιζεν ἀδειάζουσα, διὰ νὰ τρέφῃ αὐτὴν ποῦ τὸν ἔτρεφε — πρᾶγμα παράδοξον — ἀνταποδίδων τὴν φιλοξενίαν. Οὔτε ἠμποροῦσε μὲ πέντε ἄρτους νὰ θρέψῃ χιλιάδας ποῦ τὰ ἀπομεινάρια τους νὰ ἐπαρκέσουν διὰ πολλὰ ἄλλα τραπέζια. Αὐτὰ ἦσαν ἔργα τοῦ Μωυσέως καὶ τοῦ Ἥλιου καὶ τοῦ Θεοῦ μου, ποῦ δίδει εἰς αὐτοὺς τὴν δύναμιν δι' αὐτά. Ἴσως εἶναι ἀκόμη καὶ τῶν καιρῶν ἐκείνων καὶ τῆς τότε καταστάσεως, ἐπειδὴ τὰ σημεῖα δίδονται εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ ὄχι εἰς τοὺς πιστοὺς. Καὶ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτὰ καὶ ὀδηγοῦν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, αὐτὰ καὶ τὰ ἐσκέφθη καὶ μὲ τὴν ἰδίαν πίστιν τὰ ἐπραγματοποίησε. Μὲ τὸν λόγον καὶ τὰς προτροπὰς του ἤνοιξε τὰς ἀποθήκας τῶν πλουσίων καὶ πραγματοποιεῖ ὅ,τι λέγει ἡ Γραφή· μοιράζει τροφὴν εἰς ὄσους πεινοῦν, χορταίνει μὲ ψωμί τοὺς πτωχοὺς, τοὺς διατρέφει εἰς περίοδον λιμοῦ καὶ γεμίζει μὲ ἀγαθὰ ἀνθρώπους πεινασμένους⁹⁹. Μὲ ποῖον τρόπον; δὲν εἶναι ἀνάξιον νὰ προστεθῆ καὶ αὐτό. Συναθροίζων τοὺς κτυπημένους ἀπὸ τὸν λιμὸν εἰς τὸ ἴδιον μέρος, ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποῦ μόλις ἀνέπνεαν, ἄνδρας, γυναῖκας, νήπια, γέροντας, τὰς ἡλικίας ποῦ εἶναι ἄξιοι συμπαθείας, ἐνεργῶν ἔρανον εἰς κάθε εἶδος τροφῆς, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν πείναν, παραθέτων χύτρας γεμάτας ἀπὸ

καὶ τοῦ ταριχευτοῦ παρ' ἡμῖν ὄφου, καὶ πένθιας τρέφοντος.
 Ἔπειτα, τὴν τοῦ Χριστοῦ διακονίαν μιμούμενος, ὅς, καὶ λεν-
 τίῳ διαζωννύμενος, οὐκ ἀπηξίου νίπιειν τοὺς πόδας τῶν
 μαθητῶν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισίν, εἴτουν συνδούλοις, πρὸς
 5 τοῦτο συνεργοῖς χρώμενος, ἐθεράπευε μὲν τὰ σώματα τῶν
 δεομένων, ἐθεράπευε δὲ τὰς ψυχὰς, συμπλέκων τῇ χρείᾳ
 τὸ τῆς τιμῆς, καὶ ῥάους ποιῶν ἀμφοτέρωθεν.

36. Τοιοῦτος ἦν ὁ νέος σιτοδότης ἡμῖν, καὶ δεύτερος
 Ἰωσήφ· πλὴν διὰ καὶ πλέον τι λέγειν ἔχομεν. Ὁ μὲν γὰρ
 10 καιαπραγματεύεται τοῦ λιμοῦ, καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐξωνεῖται
 τῷ φιλανθρώπῳ, τὸν τῆς ἀφθονίας καιρὸν εἰς τὸν τοῦ λιμοῦ
 διαθέμενος, καὶ τοῖς εἰτέρων ὀνειροῖς εἰς τοῦτο διατατιόμε-
 νος· ὁ δὲ προῖκα χρησιὸς ἦν, καὶ τῆς σιτοδείας ἐπίκουρος
 ἀπραγμάτευτος, πρὸς ἕν ὄρων, τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάν-
 15 θρωπον κηῖσασθαι, καὶ τῶν ἐκεῖθεν τυχεῖν ἀγαθῶν διὰ
 τῆς ἐνιαυθα σιτομετρίας. Ταῦτα μετὰ τῆς τοῦ λόγου τροφῆς,
 καὶ τῆς τελεωτέρας εὐεργεσίας καὶ διαδόσεως, τῆς ὄντως
 οὐρανίου καὶ ὑψηλῆς· εἴπερ ἄριστος ἀγγέλων λόγος, ᾧ ψυχὰι
 τρέφονται καὶ ποτίζονται Θεὸν πεινώσαι, καὶ ζητοῦσαι τρο-
 20 φὴν οὐ ρέουσαν, οὐδ' ἀπιστοῦσαν, ἀλλ' ἀεὶ μένουσαν· ἥς σιτο-
 δότης ἦν ἐκεῖνος, καὶ μάλα πλούσιος, ὁ πενήσιτος ὧν ἴομεν
 καὶ ἀπορώτατος, οὐ λιμὸν ἄριων, οὐδὲ δίψαν ὕδατος ἐξιώ-
 μενος, λόγου δὲ πόθον, τοῦ ἀληθῶς ζωτικοῦ καὶ τροφίμου,
 καὶ εἰς αὐξήσιν ἄγοντος πνευματικῆς ἡλικίας τὸν καλῶς
 25 τρεφόμενον.

37. Ἐκ δὴ τοῦτων καὶ τῶν τοιούτων (τί γὰρ δεῖ πάντα
 λέγοντα διατρέθειν;) ἄρι τοῦ φερωνύμου τῆς εὐσεβείας με-
 τατεθέντος, καὶ ταῖς ἐκείνου χερσὶν ἠδέως ἐναποψύξαντος,
 ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον ἀνάγεται· οὐκ ἀμογητὶ

χυλὸν καὶ ἀπὸ τὰ παστὰ ψάρια ποῦ παρασκευάζομεν ἑμεῖς καὶ ἀποτελοῦν τροφήν τῶν πτωχῶν. Ἐπειτα μιμεῖται τὴν διακονίαν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκόμη καὶ τὸ λέντιον ζωομένος δὲν ἔκρινεν ἀνάξιόν του νὰ πλύνῃ τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του καὶ μὲ τὰ ἰδικά του παιδιὰ δηλ. τοὺς συνδούλους του, χρησιμοποιοῦν αὐτοὺς ὡς βοηθοὺς, ἐθεράπευε τὰ σώματα ὅσων εἶχαν ἀνάγκην, ἐθεράπευε καὶ τὰς ψυχάς, συμπλέκων τὴν τιμὴν μὲ τὴν ἀνάγκην, ἀνακουφίζων αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

36. Αὐτὸς ἦτο ὁ δεῦτερος σιτοδότης μας καὶ δεῦτερος Ἰωσήφ. Ἐχομεν ὅμως νὰ εἰποῦμεν καὶ κάτι περισσότερο. Ὁ ἓνας ἐμπορεύεται τὸν λιμὸν καὶ ἐξαγοράζει τὴν Αἴγυπτον μὲ τὴν φιλανθρωπίαν διαθέτων τὴν περίοδον τῆς ἀφθονίας εἰς τὴν περίοδον τοῦ λιμοῦ καὶ λαμβάνων πρὸς τοῦτο διαταγὴν ἀπὸ τὰ ὄνειρα τρίτων. Ἐνῶ ὁ ἄλλος ἦταν ἀφιλοκερδῆς εἰς τὴν χρηστότητά του, χωρὶς νὰ ἐμπορεύεται βοηθὸς εἰς τὴν ἔλλειψιν. Ἀπέβλεπεν εἰς ἓνα, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ νὰ λάβῃ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ μὲ τὸ ἐδῶ μέτρημα τοῦ σιταριοῦ. Αὐτὰ μαζὶ μὲ τὴν τροφήν τοῦ λόγου καὶ τὴν τελειοτέραν εὐεργεσίαν καὶ διανομήν, ποῦ εἶναι ἀληθινὰ οὐρανία καὶ ὑψηλὴ. Ἐὰν βέβαια ἄρτος τῶν ἀγγέλων εἶναι ὁ λόγος, μὲ τὸν ὁποῖον τρέφονται καὶ ποτίζονται αἱ ψυχαὶ ποῦ πεινοῦν τὸν Θεὸν καὶ ζητοῦν τροφήν ποῦ δὲν κυλᾷ καὶ δὲν φεύγει ἀλλὰ παραμένει παντοτινά. Αὐτῆς τῆς τροφῆς σιτοδότης ἦταν ἐκεῖνος, σιτοδότης πάμπλουτος αὐτὸς ὁ πιὸ φτωχὸς καὶ ὁ πιὸ ἄπορος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν καὶ δὲν ἐθεράπευε τὴν πείναν τοῦ ψωμιοῦ καὶ τὴν δίψαν τοῦ νεροῦ, ἀλλὰ τὸν πόθον τοῦ λόγου ποῦ ἀληθινὰ δίδει ζωὴν καὶ τρέφει καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς πνευματικῆς ἡλικίας αὐτὸν ποῦ τρέφεται καλά.

37. Τί χρειάζεται νὰ τὰ λέγω ὅλα καὶ νὰ χρονοτριβῶ; Ἀφοῦ μέσα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοιά τους αὐτὸς ποῦ ἦταν φερώνυμος τῆς εὐσεβείας εἶχε πρόσφατα ἀποθάνει, ἀφῆλων ἦσυχια τὴν ψυχὴν του μέσα εἰς τὰ χέρια ἐκείνου, ὁδηγεῖται εἰς τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς. Τοῦτο δὲν

μέν, οὐδὲ ἄνευ βασκανίας καὶ πάλης τῶν τε τῆς παιδείδος
 προεδρευόντων, καὶ τῶν πονηροτάτων τῆς πόλεως ἐκείνοις
 συντειαγμένων. Πλὴν ἔδει νικῆσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον·
 καὶ μέντοι καὶ νικᾷ πολλῇ τῇ παρουσίᾳ. Κινεῖ γὰρ ἐκ τῆς
 5 ὑπεροχῆς τοὺς χρίστους, ἄνδρας ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμους
 καὶ ζηλωτάς, καὶ μετὰ τούτων τὸν νέον Ἀβραὰμ καὶ παιρι-
 ἀρχην ἡμέτερον, τὸν ἐμὸν λέγω πατέρα, περὶ ὃν τι καὶ
 συμβαίνει θαυμάσιον. Οὐ γὰρ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν μόνον
 ἐκλελοιπώς, ἀλλὰ καὶ νόσῳ τειρωχόμενος, καὶ πρὸς ταῖς
 10 ὀσχάταις ἀναπνοαῖς ὢν, καταιολμᾷ τῆς ὁδοῦ, βοηθήσων τῇ
 ψήφῳ, καὶ θαροῆσας τῷ Πνεύματι. Καὶ τι σύντομον φθέγ-
 ξομαι, νεκρὸς ἐντεθεὶς ὡς ἰάφῳ τινὶ τῷ φορείῳ, νέος ἐπάνει-
 σιν, εὐσθενής, ἄνω βλέπων, ρωσθεὶς ἐκ τῆς χειρὸς καὶ
 τῆς χρίσεως, οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, διὸ καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ
 15 χρισθέντιος. Τοῦτο προσκείσθω τοῖς παλαιοῖς διηγήμασιν, διὸ
 πόνος ὑγείαν χαρίζειται, καὶ προθυμία νεκροῖς ἀνίστησι, καὶ
 πηδᾷ γῆρας χρισθὲν τῷ Πνεύματι.

38. Οὕτω δὲ τῆς προεδρίας ἀξιωθεὶς, ὡς, τοὺς τοι-
 ούτους μὲν γεγονότας, τοιαύτης δὲ χάριτος τειυχηκότας,
 20 οὕτω δὲ ὑπειλημμένους, εἰκός· σὸ κατήσχυεν οὐδενὶ τῶν
 ἐξῆς, ἢ τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν, ἢ τὰς τῶν πεπιστευκότων
 ἐλπίδας· ἀλλὰ ἰσοσῦτον ἑαυτὸν ὑπερβάλλον ἀεί, ὅσον πρὸ
 τούτου τοὺς ἄλλους ἐδείκνυτο, κάλλιστά τε καὶ φιλοσοφώτατα
 περὶ τούτων διανοούμενος. Ἐγεῖτο γάρ, ἰδιώτου μὲν ἀρε-
 25 τὴν εἶναι, τὸ μὴ κακὸν εἶναι, ἢ τι καὶ ποσῶς ἀγαθόν. Ἄρ-
 χοντος δὲ καὶ προστάτου κακίαν, καὶ μάλιστα τὴν τοιαύτην
 ἀρχήν, τὸ μὴ πολὺ τῶν πολλῶν προέχειν, μηδὲ ἀεὶ κρείττω
 φαίνεσθαι, μηδὲ συμμετρεῖν τῇ ἀξίᾳ καὶ τῷ θρόνῳ τὴν ἀ-
 ρειήν. Μόγις γὰρ εἶναι τῷ ἄκρῳ τοῦ μέσου κατατυγχάνειν,
 30 καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀρειῆς ἔλξειν τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ μέ-

ἔγινε χωρὶς κόπον καὶ χωρὶς φθόνον καὶ πάλην τῶν προκαθημένων τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἰσχυρῶν ποῦ εἶχαν μ' ἐκείνους συνταχθῆ. Ἦταν ἀναπόφευκτον ὁμως νά νικήσῃ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Νικᾷ λοιπὸν καὶ μάλιστα συντριπτικά. Μετακινεῖ ἀπὸ μακρυνὰς περιοχὰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν χρίσουν, ἄνδρας γνωστοὺς διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν ζῆλον των, μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ τὸν νέον Ἀβραάμ καὶ ἰδικὸν μας πατριάρχη, ἐννοῶ τὸν πατέρα μου, μὲ τὸν ὁποῖον γίνεται κάτι θαυμαστὸν. Δὲν εἶχεν ἀφανισθῆ μόνον ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐτῶν ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσθένεια τὸν ἐταλαιπωροῦσε καὶ εὐρίσκετο εἰς τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς του, ἀναλαμβάνει ὁμως μὲ τόλμην τὸ ταξίδι, διὰ νά βοηθήσῃ μὲ τὴν ψῆφον του, παίρνων θάρρος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα. Θὰ εἰπῶ δύο λόγια ἀκόμη· τὸν ἐβάλαμεν εἰς ἓνα φορεῖον, ὅπως μέσα εἰς ἓνα τάφον καὶ ἐπιστρέφει νέος, θαλερός, μὲ τὸ βλέμμα ὑψηλά, δυναμωμένος ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν καὶ τὴν χρίσιν, καὶ δὲν θὰ εἶναι πολὺ νά προσθέσω καὶ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ χρισθέντος. Ἄς προστεθῆ καὶ τοῦτο εἰς τὰς παλαιὰς διηγήσεις, ὅτι ὁ πόνος χαρίζει ὑγείαν, ἡ προθυμία σηκώνει τοὺς νεκροὺς καὶ σὰν νέος πηδᾷ ὁ γέρων ποῦ τὸν ἔχρισε τὸ Πνεῦμα.

38. Ἀφοῦ εἶχεν ἔτσι ἀξιωθῆ τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ὅπως εἶναι φυσικὸν δι' ὅσους ἔχουν τόσην ἀξίαν καὶ ἔχουν δεχθῆ τόσην χάριν καὶ ἔτσι θεωροῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν ἐντρόπισσε τίποτε ἀπὸ τὰ παρακάτω οὔτε τὴν ἰδικὴν του φιλοσοφίαν οὔτε τὰς ἐλπίδας ὅσων τοῦ εἶχαν ἐμπιστοσύνην. Ὑπερέβαλλε πάντοτε τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον προηγουμένως ὑπερέβαλλε τοὺς ἄλλους, ἔχων πάρα πολὺ ὠραίαν καὶ φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν δι' αὐτά. Ἐπίστευε δηλ. ὅτι εἶναι ἀρετὴ τοῦ ἰδιώτου νά μὴ εἶναι κακὸς ἢ νά εἶναι ὡς ἓνα βαθμὸν ἀγαθός. Διὰ τὸν ἄρχοντα ὁμως καὶ τὸν προκαθημένον ἀποτελεῖ κακίαν, καὶ μάλιστα εἰς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, νά μὴ ξεπερνᾷ πολὺ τοὺς ἄλλους καὶ νά μὴ γίνεται καθημερινὰ ἀνώτερος, οὔτε νά ἔχη ἀξίαν καὶ ἀρετὴν σύμμετρον μὲ τὸν θρόνον. Εἶναι δύσκολον ὁ ἄκρος νά ἐπιδιώκῃ τὸ μέσον καὶ μὲ τὸ πλεόνασμα τῆς ἀρετῆς του νά

τριον· μάλλον δέ, ἵνα τι φιλοσοφήσω περὶ τούτων ἄμεινον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σωτήρος ἐγὼ θεωρῶ, οἶμαι δὲ καὶ τῶν σοφωτέρων ἕκαστος, ἠνίκα μεθ' ἡμῶν ἐγένετο, μορφωθεὶς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἡμέτερον, τοῦτο κἀνιαῦθα συμβεβηκέναι λογίζομαι.

5 Ἐκεῖνός τε γὰρ προέκοπιε, φησὶν, ὡσπερ ἡλικία, οὕτω δὴ καὶ σοφία καὶ χάρις· οὐ τῷ ταῦτα λαμβάνειν ἀξιοῖν (τί γὰρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τελείου γένοιτ' ἂν τελεώτερον;), ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρὸν ταῦτα παραγυμνοῦσθαι καὶ παρεκφαίνεσθαι. Τὴν τε τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν, οὐχὶ προσθήκην, ἀλλ' ἐργασίαν οἶμαι

10 μείζω τῆνικαῦτα λαμβάνειν, ὅλη πλείονι τῇ ἐξουσίᾳ χρωμένην.

39. Πρῶτον μὲν ἐκεῖνο πᾶσι ποιεῖ φανερόν, ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης χάριτος ἦν αὐτῷ· ἔργον, ἀλλὰ Θεοῦ δῶρον τὸ δεδομένον· δηλώσει δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον. Οἶα γὰρ μοι φιλο-

15 σοφῶντι περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον συνεφιλοσόφει! Τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάντων οἰομένων καὶ προσδραμεῖσθαι με τῷ γεγονότι, καὶ περιχαρήσεσθαι (ὅπερ ἐτέρον καὶ παθεῖν ἴσως ἦν), καὶ συνδιανεμεῖσθαι τὴν ἀρχὴν μάλλον ἢ παραδυναστεύειν, καὶ τῇ φιλίᾳ τοῦτο τεκμαιρομένων· ἐπειδὴ τὸ φορτικὸν φεύ-

20 γων ἐγώ, καὶ γὰρ ἐν ἅπασιν, εἴπερ ἄλλος τις, καὶ ἅμα τοῦ καιροῦ τὸ ἐπίφθονον, ἄλλως τε καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὠδινόντων ἔτι καὶ ταρασσομένων, οἴκοι κατέμεινα, θία χαλινώσας τὸν πόθον. Μέμφεται μὲν, συγγινώσκει δέ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπισιάντα μὲν, τὴν δε τῆς καθέδρας τιμὴν οὐ δεξάμενον,

25 τῆς αὐτῆς ἔνεκεν αἰτίας, οὐδὲ τὴν τῶν προεσβυτέρων προτίμησιν, οὐτε ἐμέμφαιτο, καὶ προσεπήγεσεν, εὖ ποιῶν· τῷ φρον κατηγορηθῆναι μάλλον ὑπ' ὀλίγων ἐλόμενος, τῶν ταύτην ἀγνοησάντων τὴν οἰκονομίαν, ἢ τι προᾶξαι τῷ λόγῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ βουλευμασιν ἐναντίον. Καίτοι, πῶς ἂν μάλλον

30 ἔδειξεν ἄνθρωπος πάσης θωπείας καὶ κολακείας κρείττω

σύρη τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ μέτριον. Ἡ μάλλον διὰ νὰ ὁμιλήσω δι' αὐτὰ πιὸ πνευματικά, αὐτὸ πού βλέπω νὰ γίνεται μέ τὸν Σωτῆρα μας — ὅπως τὸ βλέπει καὶ καθένας ἀπὸ ὄσους γνωρίζουν — ὅταν ἦταν ἀνάμεσά μας, νὰ λάβῃ δηλ. τὴν μορφήν τὴν ἰδικὴν μας καὶ ἐν τούτοις ἀνωτέραν μας, τὸ ἴδιον στοχάζομαι ὅτι ἔχει συμβῆ καὶ ἐδῶ. Ἐκεῖνος, λέγει, προέκοπτεν ὅπως εἰς τὴν ἡλικίαν ἔτσι καὶ εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὴν χάριν. (Ἔτσι ὅτι αὐτὰ ἔπαιρναν αὐξήσιν, διότι εἰς τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ τελειότερος αὐτὸς πού ἦτο τέλειος ἀπὸ τὴν ἀρχήν; ἐγίνοντο μόνον πιὸ καθαρά καὶ πιὸ ἐμφανῆ). Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρὸς νομίζω ὅτι δέν ἔπαιρνε προσθήκην ἀλλὰ εὐρυτέραν ἐφαρμογήν, ἐπειδὴ εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του περισσότερον ὑλικόν.

39. Πρῶτα κάμνει φανερόν εἰς ὅλους ὅτι τὸ ἀξίωμα δέν ἦταν χάρισμα ἀνθρώπων ἀλλὰ τὸ εἶχε λάβει ὡς δῶρον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀπόδειξιν ἀποτελεῖ καὶ ὅ,τι ἐγίνε με ἐμέ. Πόσον ἐσυμμερίζετο τὴν νοοτροπίαν μου τῆς περιόδου ἐκείνης. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐνόμιζαν ὅτι θὰ τρέξω κοντά του διὰ τὸ γεγονός, ὅτι θὰ ἐγινόμουν περιχαρῆς — καὶ ἴσως κάποιος ἄλλος νὰ ἐδοκίμαζε τὸ συναίσθημα αὐτὸ — καὶ ὅτι θὰ ἐμοιραζώμεθα μάλλον τὴν ἀρχὴν μεταξὺ μας καὶ ὅτι δέν θὰ ἐβοηθοῦσα ἀπλῶς, πρᾶγμα πού συνεπείραινεν ἀπὸ τὴν φιλίαν μας. Ἐγὼ ὁμως ἀποφεύγων νὰ γίνω φορτικὸς — τὸ ἀπέφευγα εἰς ὅλα περισσότερον ἀπὸ τὸν καθένα — καθὼς καὶ τὴν τάξιν τῆς ἐποχῆς διὰ φθόνον, ἀφοῦ ἐξ ἄλλου καὶ τὰ πράγματα γύρω του ἦσαν εἰς ἐξέλιξιν καὶ ταραχήν, ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα χαλινώνων τὸν πόθον μου μέ τὴν βίαν. Μὲ μέμφεται ἀλλὰ μέ συγχωρεῖ. Ἐπειτα, ὅταν ἐπῆγα κοντά του χωρὶς ὁμως νὰ δεχθῶ τὴν τιμὴν τοῦ θρόνου διὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς λόγον οὔτε τὸ νὰ προτιμηθῶ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους, ὄχι μόνον δέν μέ κατηγορήσεν ἀλλὰ καὶ μέ ἐπήνεσε καὶ καλὰ ἔκαμεν. Ἐπροτίμησε νὰ κατηγορηθῆ μάλλον διὰ ὑπερηφάνειαν ἀπὸ ὀλίγους, πού δέν κατενόησαν τὴν στάσιν αὐτὴν παρὰ νὰ πράξῃ κάτι ἀντίθετον εἰς τὸν λόγον καὶ τὰς προθέσεις του. Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ δείξῃ κάποιος καλύτερα ὅτι ἡ ψυχὴ του εἶ-

τὴν ψυχὴν ἔχων, καὶ πρὸς ἓν μόνον βλέπων, τὸν τοῦ καλοῦ νόμον, ἢ περὶ ἡμῶν οὕτω διανοηθεὶς, οὓς ἐν πρώτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων καὶ συνήθων ἐγγνώρισεν;

40. Ἐπειτα, τὸ σιασιάζον πρὸς ἑαυτὸν μαλάσσει, καὶ
 5 θεραπεύει λόγος ἰατρικῆς μεγαλόφρονος. Οὐ γὰρ θαυπευικῶς, οὐδὲ ἀνελευθέρως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν νεανικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἄν τις οὐ τὸ παρὸν σκοπῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν εὐπειθειαν οἰκονομῶν. Ὅρων γὰρ τὸ μὲν ἀπαλόν, ἔκλυτον καὶ μαλακίζον, τὸ δὲ αὐστηρόν, τρα-
 10 χύνον καὶ ἀπανθαδιάζον, ἀμφοτέροις βοηθεῖ δι' ἀλλήλων ἐπιεικεία μὲν τὸ ἀντιτυπές, σιερρότητι δὲ τὸ ἀπαλὸν κεραισάμενος· ὀλίγα μὲν λόγου προσδεηθεὶς, ἔργῳ δὲ τὰ πλείω δυνηθεὶς πρὸς τὴν θεραπείαν· οὐ τέχνη δουλούμενος, ἀλλ' εὐνοία σφειτεριζόμενος· οὐ δυνασιεῖα προσχρῶμενος, ἀλλὰ
 15 τῷ δύνασθαι μὲν, φείδεσθαι δὲ προσαγόμενος. Τὸ δὲ μέγιστον, τῷ πάντας ἠτιᾶσθαι τῆς αὐτοῦ διανοίας, καὶ ἀπρόοιτον εἰδέναι τὴν ἀρετὴν· καὶ μίαν μὲν ἑαυτοῖς σωτηρίαν ἠγεῖσθαι, τὸ μετ' ἐκείνου τε καὶ ὑπ' ἐκείνῳ τειτάχθαι, ἕνα δὲ κίνδυνον, τὸ προσκρούειν ἐκείνῳ, καὶ ἀλλοτριώσιν ἀπὸ Θεοῦ
 20 νομίζειν τὴν ἀπ' ἐκείνου διάστασιν· οὕτως ἐκόντιες ὑπεχώρησαν καὶ ἠτιθήσαν, καὶ ὡς ἤχθρ βρονηῆς ὑπεκλίθησαν, ἄλλος ἄλλον εἰς ἀπολογίαν προφθάνοντες, καὶ τὸ μέρος τῆς ἀπεχθείας εἰς μέτρον μειτενεγκόντιες εὐνοίας, καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν ἐπιδόσεως, ἣν δὴ μόνην ἀπολογίαν ἰσχυροτάτην ἠῦρισκον·
 25 πλὴν εἴ τις διὰ κακίαν ἀντίαιον ἡμελήθη καὶ παρερρίφη, ἴν' αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ συντριβῆ καὶ καταναλωθῆ, καθάπερ ἰὸς σιδήρῳ συνδαπανώμενος.

ναι άνωτέρα από κολακείαν και φιλοφροσύνην και ότι αποβλέπει εις ένα μόνον, τόν νόμον του καλοῦ, εάν δέν έσκέπτετο έτσι δι' έμέ πού μέ θέτει μεταξύ τών πρώτων από τούς αγαπητούς και τούς οίκειους του;

40. "Επειτα μαλακώνει αυτούς πού έστασίαζαν εναντίον του και τούς θεραπεύει με λόγουσ ~~μιασ μεγαλοψύχου~~ ιατρικῆς. Δέν τό κάνει τουτο κολακευτικά και άνελεύθερα, αλλά μέ πολλήν δύναμιν και έλευθεριότητα, όπως κάποιος πού δέν αποβλέπει μόνον εις τό παρόν αλλά οίκονομεί και τήν μελλοντικήν ύποταγήν. Βλέπων δηλαδή ότι ή ήπιότης οδηγεί εις τήν χαλάρωσιν και τήν άδιαφορίαν, ενώ ή άυστηρότης σκληρύνει τόν άλλον και τόν αποθρασύνει, βοηθει τό ένα μέ τό άλλο. Άνέμειξε μέ έπιείκειαν τό πείσμα και τήν ήπιότητα μέ σταθερότητα. "Έτσι δια τήν θεραπείαν όλίγον του έχρειάσθη ό λόγος και τά περισσότερα τά έπέτυχε μέ τά έργα. Δέν ύπεδούλωνε μέ τεχνάσματα αλλά έκανε τούς άλλους ιδικούς του μέ τήν φιλίαν, δέν έχρησιμοποιούσε τήν δύναμιν τῆς έξουσίας του, τούς έφερε κοντά του όχι βέβαια μέ άδυναμίαν αλλά και μέ προσοχήν. Και τό σπουδαιότερον, τούς έφερε κοντά του έπειδή τούς ένικοῦσε μέ τό πνεῦμα του και άνεγνώριζαν ως άπροσπέλαστον τήν άρετήν του και έπειδή ένόμιζαν ότι μία μόνον σωτηρία ύπάρχει δι' αυτούς, να είναι φίλοι του και ύποτακτικοί του' και ένας κίνδυνος, να προσκρούσουν εις τό θέλημα του και έπειδή έθεωρούσαν αποξένωσιν από τόν Θεόν τήν διάστασιν από εκείνον, έτσι θέλοντας υπεχώρησαν και ήττήθησαν και έλύγισαν όπως εις τήν βροντήν, προσπαθώντας να άπολογηθοῦν ό ένας πριν από τόν άλλον και μεταβάλλοντας τόν βαθμόν τῆς έχθρας των εις βαθμόν φιλίας και έπιδόσεως εις τήν άρετήν, πού τήν εύρισκαν ως τήν μόνην πανίσχυρον άπολογίαν. Δέν υπεχώρει, παρά μόνον εάν κάποιος δια κακίαν άθεράρητον παρεμελήθη και παρεμερίσθη, δια να συντριβῆ και να έξαφανισθῆ μέσα εις αύτήν, όπως συνδαπανάται ό σίδηρος μαζί μέ τήν σκουριάν του.

41. Ἐπει δὲ τὰ οἴκοι κατὰ νοῦν εἶχεν αὐτῷ, καὶ ὡς οὐκ
 ἂν τις ᾤηθη τῶν ἀπίστων κάκεινον ἡγνοηκότων, περινοεῖ
 τι τῆ διανοίᾳ μείζον καὶ ὑψηλότερον. Τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάν-
 των τὸ ἐν ποσὶ μόνον ὁρῶντων, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς ὅπως ἀ-
 5 σφαλῶς ἔξει λογιζομένων, εἴπερ τοῦτο ἀσφαλές, περαιοτέρω
 δ' οὐ προϊόντων, οὐδέ τι μέγα καὶ νεανικόν, ἢ ἐννοῆσαι, ἢ
 καταπράξασθαι δυναμένων· καίτοι τὰλλα μέτριος ὢν, ἐν
 τούτοις οὐ μειριάζει· ἀλλ' ὑποῦ τὴν κεφαλὴν διάρρας, καὶ
 κύκλω τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα περιαγαγών, πᾶσαν εἶσω ποιεῖ-
 10 ται τὴν οἰκουμένην, ὅσην ὁ σωτήριος λόγος ἐπέδραμεν. Ὁ-
 ρῶν δὲ τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ κληρον, καὶ τοῖς αὐτοῦ λόγοις,
 καὶ νόμοις, καὶ πάθεσι περιποιηθέντα, τὸ ἅγιον ἔθνος, τὸ
 βασίλειον ἱεράτευμα, κακῶς διακεείμενον, εἷς τε μυρίας δό-
 ξας καὶ πλάνας διεσπασμένον· καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου μειηρ-
 15 μένην καὶ μεταπεφυτευμένην ἄμπελον, ἐκ τῆς ἀθέου καὶ
 σκοτεινῆς ἀγνοίας εἰς κάλλος τε καὶ μέγεθος ἀπειρον προ-
 ελθοῦσαν, ὡς καλύψαι πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ὁρῶν καὶ κέ-
 δρων ὑπερεκείνεσθαι· ταύτην πονηρῷ καὶ ἀγρίῳ σὺν, τῷ
 διαβόλῳ, λελυμασμένην· οὐκ αὐταρκες ὑπολαμβάνει θρηγεῖν
 20 ἡσυχῇ τὸ πάθος καὶ πρὸς Θεὸν μόνον αἶρειν τὰς χεῖρας,
 καὶ παρ' ἐκείνου τῶν κατεχόντων κακῶν λύσιν ζητεῖν, αὐ-
 τὸς δὲ καθεύδειν· ἀλλὰ τι καὶ βοηθεῖν, καὶ παρ' ἑαυτοῦ
 συνεισφέρειν ὄψιο δεῖν.

42. Τί γὰρ εἶναι τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀνιαρότερον, ὑπερ
 25 δὲ τοῦ κοινοῦ χρῆναι μᾶλλον σπουδάζειν τὸν ἄνω βλέποντα;
 Ἐνὸς μὲν γὰρ εὔπράτιοντος, ἢ κακῶς, οὐδὲν τῷ κοινῷ τοῦ-
 το ἐπισημαίνειν· τοῦ κοινοῦ δὲ οὕτως ἢ ἐκείνως ἔχοντος,
 καὶ τὸν καθ' ἕκαστον ὁμοίως ἔχειν, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην.
 Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ σκοπῶν ἐκεῖνος, ὁ τοῦ κοινοῦ κηδε-
 30 μῶν καὶ προσιάτης (ἐπειδὴ σῆς δστέων καρδία αἰσθητικῇ,

41. Καί ἀφοῦ τὰ πράγματα τῆς πατρίδος ἐτακτοποιήθησαν ὅπως ἤθελε καὶ ὅπως δὲν θὰ ἐφαντάζετο κάποιοις ἀπὸ ὄσους δὲν τὸν ἐπίστευαν καὶ δὲν τὸν ἐγνώριζαν, σκέπτεται κάτι ἀνώτερον καὶ ὑψηλότερον. Ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐβλεπαν μόνον ὅ,τι ἦτο ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια των καὶ ἐσκέπτοντο πῶς νὰ ἐξασφαλίσουν ὅ,τι τοὺς ἀφοροῦσεν, ἐὰν βέβαια εἶναι αὐτὸ ἀσφαλές, καὶ δὲν ἐπροχωροῦσαν παρά πέρα οὔτε ἠμποροῦσαν νὰ ἀναλάβουν κάτι μεγάλον καὶ τολμηρὸν, ἐκεῖνος εἰς αὐτὰ δὲν τηρεῖ τὸ μέτρον, ποῦ τὸ ἐτηροῦσεν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. Ἄφοῦ ἐσήκωσεν ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀφοῦ ἔστρεψε γύρω γύρω τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς, περικλείει μέσα εἰς αὐτὴν ὄλην τὴν οἰκουμένην, ὅσην ἐπεσκέφθη ὁ σωτήριος λόγος. Βλέπων ἀκόμη τὴν μεγάλην κληρονομίαν τοῦ Θεοῦ, ποῦ τὴν εἶχε φροντίσει μὲ τοὺς ἰδικούς του λόγους καὶ νόμους καὶ τὰ ἰδικὰ του παθήματα, τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, νὰ εὐρίσκεται εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἔχη διασπασθῆ εἰς μυρίας δοξασίας καὶ πλάνας· βλέπων τὴν ἄμπελον ποῦ εἶχε μεταφερθῆ καὶ μεταφυτευθῆ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ποῦ ἀπὸ τὴν ἄθεον καὶ σκοτεινὴν ἄγνοιαν ἐφθασεν εἰς ἄπειρον κάλλος καὶ μέγεθος, ὥστε νὰ σκεπᾶσθ ὄλην τὴν γῆν καὶ νὰ ξεπεράσθ τὰ βουνὰ καὶ τὰ κέδρα, βλέπων αὐτὴν νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὸν πονηρὸν καὶ κακὸν ἀγριόχοιρον, τὸν διάβολον, δὲν ἐθέωρησεν ἀρκετὸν νὰ θρηνηῆ ἡρεμα τὴν συμφορὰν καὶ νὰ ὑψώνη μόνον τὰ χέρια εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ζητῆ ἀπὸ ἐκεῖνον τὴν λύσιν τῶν δεινῶν ποῦ τὸν εὐρῆκαν καὶ ὁ ἴδιος νὰ κοιμᾶται ἐνόμιζεν ἀπεναντίας ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ἐπρεπε νὰ βοηθῆσθ καὶ νὰ συνεισφέρῃ κάτι.

42. Τί εἶναι πιὸ λυπηρὸν ἀπὸ τὴν συμφορὰν αὐτὴν τὴν στιγμὴν ποῦ πρέπει αὐτός ποῦ βλέπει ἄνω νὰ ἐνδιαφέρεται περισσότερο διὰ τὸ σύνολον; Ἐὰν εὐτυχῆ ἢ δυστυχῆ ἔνας, τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν διὰ τὸ σύνολον. Ἐνῶ ὅταν τὸ σύνολον εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν κατάστασιν, ἀνάγκη πᾶσα καὶ ὁ καθένας χωριστὰ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Αὐτὰ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν ἐκεῖνος καὶ ἐξήταζεν, ὁ κηδεμών καὶ προστάτης τοῦ συνόλου. Τὸ

- ὡς Σολομῶντι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ· καὶ τὸ μὲν ἀνάλγητον, εὐθυμον· τὸ δὲ συμπαθές, λυπηρόν· καὶ τῆξις καρδίας, θυμονος λογιμός), διὰ τοῦτο ἐφοφάδαζεν, ἠγιάτιο, κατειρώσκειο, ἔπαοχε τὸ Ἰωνᾶ, τὸ Δαβίδ, ἀπελέγειο τὴν ψυχὴν, οὐκ
- 5 ἐδίδου ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ νοσιαγμὸν τοῖς βλεφάρους· προοεδαπάνα τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν ταῖς φροντίσιν, ἕως εὖρη τοῦ κακοῦ λύοιν· ἐπιζητεῖ θεῖαν βοήθειαν, ἣ ἀνθρωπίνην, ἥτις σιήσει τὸν κοινὸν ἐμπρησμόν, καὶ τὴν ἐπέχουσαν ἡμᾶς σκοιόμαιναν.
- 10 43. Ἐν μὲν οὖν ἐκεῖνο ἐπινοεῖ καὶ λίαν σωτήριον· Συναγαγὼν ἑαυτὸν, ὡς οἶόν τε ἦν, καὶ συγκλείσας τῷ πνεύματι, καὶ πάντας μὲν ἀνθρωπίνους λογιμοὺς κινήσας, πᾶν δὲ τῶν Γραφῶν θάθος ἀναλεξάμενος, λογογραφεῖ τὴν εὐσέβειαν, καὶ ἀντιθέσις πάλαις καὶ μάχαις τὸ πολὺ τῶν αἰρετικῶν ἀποκρούεται θράσος· τοὺς μὲν καὶ εἰς χεῖρας ἰόντας,
- 15 ἀγχεμάχοις ὄπλοις τοῖς ἀπὸ γλώσσης καταστρεφόμενος· τοὺς δὲ πόρρωθεν, βάλλον τοξεύμασι τοῖς ἐκ μέλανος, οὐδὲν αἰμιότερον τῶν ἐν ταῖς πλαξὶ χαραγμάτων· οὐδὲ ἐνὶ τῆς Ἰουδαίοις ἔθνει, καὶ μικρῷ τούτῳ, νομοθειοῦντιος περὶ βρωμάτων,
- 20 τῶν, καὶ πωμάτων, καὶ προσκαίρων θυσιῶν, καὶ σαρκὸς καθαρσιῶν· ἀλλὰ παντὶ γένει καὶ μέρει τῆς οἰκουμένης, περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ἐξ οὗ καὶ τὸ σῶζεσθαι περιγίνεται. Δεύτερον δὲ (καὶ γὰρ ὁμοίως ἀτιεὲς ἄλογος προᾶξις, καὶ λόγος ἄπρακτος), προσεΐθει τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἐκ
- 25 τοῦ πράττειν ἐπικουρίαν· τοῖς μὲν ἐπιδημῶν, πρὸς δὲ τοὺς πρεσβέων, τοὺς δὲ καλῶν, νουθειῶν, ἐλέγχων, ἐπιτιμῶν, ἀπειλῶν, ὄνειδίζων, προπολεμῶν ἐθνῶν, πόλεων, τῶν καθ'

40. Παρ. 14, 30.

41. Ἰω. 4, 9.

42. Ψαλμ. 131, 4.

43. Ὅπως ὁ Μωυσῆς.

σαράκι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ αἰσθαντικὴ καρδία, ὅπως νομίζει ὁ Σολομῶν⁴⁰ καὶ ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ ἀναλγησία φέρει εὐθυμίαν ἐνῶ ἡ συμπόνια λύπην καὶ λειώσιμον τῆς καρδίας, εἶναι ὁ ἔμμονος λογισμός. Διὰ τοῦτο ἐσφάδαζεν, ἐστενοχωρεῖτο, κατεργώγετο, ἔπασχεν ὅ,τι ὁ Ἰωνᾶς⁴¹ καὶ ὁ Δαυὶδ, ἔφθανεν εἰς ἀπόγνωσιν, δὲν ἔδιδεν ὕπνον εἰς τὰ μάτια του καὶ νυσταγμὸν εἰς τὰ βλέφαρά του⁴². Ἐδαπανοῦσεν ὅ,τι τοῦ εἶχε μείνει ἀπὸ σάρκα μὲ τὰς φροντίδας ἕως ὄτου εὐρῆ λύσιν εἰς τὸ κακόν. Ἐπιδιώκει τὴν θείαν ἢ τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, ἡ ὁποία θὰ σταματήσει τὴν κοινήν φωτιάν καὶ τὸ σκοτομάνημα πού μᾶς ἐσκέπασε.

43. Ἐπινοεῖ ἐκεῖνο τὸ μοναδικόν καὶ ἐξαιρετικὰ σωτήριον. Ἄφοῦ συγκεντρώθη ὅσον ἦτο δυνατόν καὶ ἀπεκλείσθη πνευματικά καὶ ἀφοῦ ἀνεκίνησε κάθε ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ ἐπεσκόπησεν ὅλον τὸ βάθος τῶν Γραφῶν, συγγράφει λόγους διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ ἀντιπαλαίων καὶ ἀντιμαχόμενος ἀποκρούει τὸ μέγα θράσος τῶν αἰρετικῶν. Ἄλλους, μὲ τοὺς ὁποίους ἦλθεν εἰς τὰ χέρια, τοὺς ὑποτάσσει μὲ τὰ ἀγχέμαχα ὄπλα τῶν λόγων. Ἄλλους ἀπὸ μακρυᾶ, κτυπῶν αὐτοὺς μὲ τὰ βέλη τῆς μελάνης, πού δὲν εἶναι καθόλου κατωτέρα ἀπὸ τὰ χαράγματα εἰς τὴν πλάκα. Καὶ δὲν ἐνομοθετοῦσε⁴³ διὰ τὸ ἓνα ἔθνος τῆς Ἰουδαίας — πού ἦτο καὶ μικρὸν — διὰ φαγητᾶ καὶ ποτᾶ καὶ προσκαίρους θυσίας καὶ καθαρμούς τῆς σαρκός, ἀλλὰ διὰ κάθε ἀνθρώπινον γένος καὶ κάθε περιοχὴν τοῦ κόσμου περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχεται ἡ σωτηρία. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐξ ἴσου ἀτελεῖς ἢ χωρὶς λόγους πρᾶξεις καὶ ὁ χωρὶς πρᾶξιν λόγος, προσθέτει δεύτερον, εἰς τὸν λόγον τὴν βοήθειαν τῆς πράξεως. Εἰς ἄλλους ἐπήγαιναν ὁ ἴδιος, εἰς ἄλλους ἔστελλεν, ἄλλους ἐκαλοῦσεν, ἐνουθετοῦσεν, ἤλεγχεν, ἐπιτιμοῦσεν, ἀπειλοῦσε, ἐκατηγοροῦσε, ἐπρο-

ἔκασιον, πᾶν εἶδος ἐπινοῶν σωτηρίας, πανταχόθεν ἰώμενος· ὁ Βεσσελεὴλ ἐκεῖνος, ὁ τῆς θείας ἀρχιτέκτων οκηγῆς, πάση πρὸς τὸ ἔργον ὕλη καὶ τέχνη χρώμενος, καὶ πάντα πλέκων εἰς κάλλους ἐνὸς περιουσίαν καὶ ἁρμονίαν.

5 44. Τί ἰάλλα χρῆ λέγειν; Ἄλλ' ἦκεν αὐτῷ ἡμῖν ὁ χρι-
 οιομάχος βασιλεύς, καὶ τῆς πίστεως τύραννος, μετὰ πλείο-
 νος τῆς ἀσθεείας καὶ θερμοιέρας τῆς παρατάξεως, ὡς πρὸς
 ἀνταγωνιστὴν ἰσχυρότερον ὄντος αὐτῷ τοῦ λόγου, κατὰ τὸ
 ἀκάθαρτον ἐκεῖνο πνεῦμα καὶ πονηρόν, ὃ τοῦ ἀνθρώπου,
 10 λυθὲν καὶ περιπλανηθέν, πρὸς τὸν αὐτὸν ἀναστρέφει μετὰ
 πλείονων πνευμάτων εἰσοικισθησόμενον, ὥσπερ ἐν τοῖς Ἐθαγ-
 γελίοις ἠκούσαμεν. Τοῦτου γίνεται μιμητῆς ἐκεῖνος, ὁμοῦ τε
 τὴν προτιέραν ἦτιαν ἀνακαλεσόμενος, καὶ προσθήσων τι τοῖς
 πρώτοις παλαίσμασι. Δεινὸν γὰρ εἶναι καὶ σχέτιλιον, πολλῶν
 15 μὲν ἐθνῶν ἐπάρχοντα, πολλῆς δὲ δόξης ἠξιωμένον, πάντας
 δὲ τοὺς κύκλω καταστρεφάμενον τῷ κράτει τῆς ἀσθεείας,
 καὶ χειρωσόμενον πᾶν τὸ προσιυχόν, ἐνὸς ἀνδρός, καὶ μιᾶς
 πόλεως ἦτιω ὀφθῆναι, καὶ γέλωτα ὄφλειν, οὐ τοῖς ἄγονοι
 μόνον αὐτὸν προστάταις τῆς ἀθείας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώ-
 20 ποις, ὡς ὑπελάμβανε.

45. Τὸν μὲν δὴ Περοῶν βασιλέα φαοῖν, ἐπειδὴ ποτε
 κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐσιγράτευε, πᾶν μὲν γένος ἀνθρώπων
 ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνων, παντὶ δὲ ζέων θυμῷ καὶ φρονήματι,
 οὐ ταύτη μόνον ἐπαίρεσθαι, καὶ ἄμειρον εἶναι ταῖς ἀπειλαῖς·
 25 ἀλλ' ὡς μᾶλλον αὐτοὺς καταπλήξειε, φοβερόν ἐαντὸν ποιεῖν,
 καὶ ταῖς κατὰ τῶν στοιχείων καινοτομίαις. Γῆ τις ἠκούειο
 ξένη, καὶ θάλασσα τοῦ νέου δημιουργοῦ, καὶ σιραιὸς ἠπει-
 ρον πλέων, καὶ πεζεύων πέλαγος, νῆσοί τε ἀρπαζόμεναι, καὶ
 θάλασσα μασιζομένη, καὶ ὅσα τῆς ἐμπλήκτιον σαφῶς ἦν σιρα-
 30 τιᾶς καὶ σιραιηγίας, κατὰπληξίς μὲν τοῖς ἀγεννεσιτέροις,

μαχοῦσε διὰ ἔθνη, πόλεις, ἄτομα, ἐπινοοῦσε κάθε εἶδος σωτηρίας, ἐθεράπευεν ἀπό κάθε ἄποψιν. Ἦτο ἐκεῖνος ὁ Βεσελεήλ, ὁ ἀρχιτέκτων τῆς θείας σκηνῆς, πού μετεχειρίζετο διὰ τὸ ἔργον του κάθε ὑλικόν καὶ κάθε τέχνην καὶ πού συνεδύαζε τὰ πάντα εἰς μιᾶς ὁμορφιᾶς ὑπερβολὴν καὶ ἁρμονίαν.

44. Διατί πρέπει νὰ ἀναφέρω τὰ ἄλλα; Μᾶς ἦλθεν ὁμως πάλιν ὁ χριστομάχος βασιλεὺς καὶ τύραννος τῆς πίστεως, μὲ περισσοτέραν ἀσέβειαν καὶ πιό μανιώδη στρατόν, ἐπειδὴ ὁ λόγος του θά ἀπευθύνετο πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἰσχυρότερον. Ἡ ἐπάνοδος αὐτῆ ἦτο παρομοία μὲ τὸ ἀκάθαρτον καὶ πονηρὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, πού, ἀφοῦ ἀπεδεσμεύθη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ περιεπλανήθη, ἐπιστρέφει εἰς τὸν ἴδιον, διὰ νὰ κατοικήσῃ μέσα του μὲ περισσότερα πνεύματα, ὅπως ἔχομεν ἀκούσει εἰς τὰ Εὐαγγέλια. Αὐτὸ μιμεῖται ἐκεῖνος, καὶ διὰ νὰ ξεπλύνῃ συγχρόνως τὴν προηγουμένην ἦτταν καὶ διὰ νὰ προσθέσῃ νέα παλαίσματα εἰς τὰ πρῶτα. Διότι εἶναι φοβερόν καὶ ἀνυπόφορον ἔνῳ εἶναι ἄρχων πολλῶν ἐθνῶν καὶ ἔχει ἀξιωθῆ πολλῆς δόξης καὶ εἶχεν ὑποτάξει ὅλους τοὺς γύρω μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἀσεβείας καὶ εἶχε κάμει ὑποχείριον ὅ,τι εἶχεν εὔρεθῆ ἐμπρὸς του, νὰ παρουσιασθῆ ὅτι ἐνικήθη ἀπὸ ἓνα ἄνδρα καὶ μίαν πόλιν καὶ νὰ γελοιοποιηθῆ ὄχι μόνον ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ὠδηγοῦσαν, ἀλλὰ, ὅπως ἐνόμιζε, καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

45. Λέγουν ὅτι, ὅταν κάποτε⁴⁴ ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁδηγῶν ἐναντίον της κάθε ἀνθρωπίνην φυλὴν καὶ βράζων εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα, δὲν ἐστήριζεν εἰς αὐτὰ μόνον τὴν ἔπαρσίν του καὶ τὰς ὑπερμέτρους ἀπειλάς. Ἄλλὰ διὰ νὰ τοὺς καταπλήξῃ, παρουσίαζε φοβερόν τὸν ἑαυτὸν του καὶ μὲ τὰς παραδοξότητάς του ἐναντι τῶν στοιχείων. Ἐγένετο λόγος διὰ μίαν παράδοξον γῆν καὶ θάλασσαν τοῦ νέου δημιουργοῦ καὶ διὰ στρατόν πού ἔπλεεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπεζοποροῦσεν εἰς τὸ πέλαγος, διὰ νησιά πού ἠρπάζοντο καὶ θάλασσαν πού ἐμαστιγώνετο καὶ δι' ὅσα μαρτυροῦν διὰ μίαν στρατιὰν καὶ στρατηγίαν ἀνόητα. Διὰ τοὺς πιό δειλοὺς αὐτὰ ἀποτελοῦσαν ἀφορμὴν

γέλως δὲ τοῖς ἀνδρικοτέροις καὶ σιεροτέροις τὸ φρόνημα.
 Ὁ δὲ τοιοῦτου μὲν οὐδενὸς ἐδεῖτο καθ' ἡμῶν σιραιῶν·
 δὲ δὲ ἦν ἐκείνων χεῖρον καὶ βλαβερότερον, τοῦτο ποιῶν καὶ
 λέγων ἠκούετο. Ἔθιτο εἰς οὐρανὸν τὸ σιόμα αὐτοῦ, βλασφη-
 5 μίαν λαλῶν εἰς τὸ ἔθνος, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διῆλθεν ἐπὶ
 τῆς γῆς. Καλῶς γὰρ αὐτὸν ὁ θεῖος Δαυὶδ πρὸς ἡμῶν ἐ-
 σιηλίτευσε, τὸν οὐρανὸν εἰς γῆν κλίναται, καὶ μετὰ τῆς
 κίσεως ἀριθμοῦντα φύσιν τὴν ὑπερκόσμιον, ἣν οὐδὲ χωρεῖν
 ἢ κτίοις δύναται, κἂν μεθ' ἡμῶν τι γένηται λόγῳ φιλανθρω-
 10 πίας, ἵν' ἡμᾶς ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν χαμαὶ κειμένους.

46. Καὶ δὴ λαμπρὰ μὲν αὐτοῦ τὰ πρῶτα νεανιεύματα,
 λαμπρότερα δὲ τὰ τελευταῖα καθ' ἡμῶν ἀγωνίσματα. Τίνα
 δὴ λέγω τὰ πρῶτα; Ἐξορίαί, φυγαί, δημεύσεις, ἐπιβουλαι
 φανεραὶ τε καὶ ἀφανεῖς· τὸ πείθειν, οὗ καιρὸς ἦν· τὸ διάζε-
 15 σθαι, τοῦ πείθειν οὐκ ὄντιος. Οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν Ἐκ-
 κλησιῶν, ὅσοι τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς· οἱ δὲ
 εἰσαγόμενοι, ὅσοι τῆς βασιλικῆς ἀπωλείας ἐτύγχανον, οἱ τὰ
 χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτοῦντες, οἱ γράφοντες τὰ
 τοῦτων ἔτι χαλεπώτερα. Προσβυτέρων ἐμπρηστοὶ θαλάσσιοι·
 20 σιραιηγοὶ δυσοεθεῖς, οὗ Περσῶν κρατοῦντες, οὗ Σκύθας
 χειρούμενοι, οὐκ ἄλλο τι βαρβαρικὸν ἔθνος ἀνακαθαίροντες·
 ἀλλ' Ἐκκλησιαίς ἐπισιραιεύοντες, καὶ θυσιασηρίων κατορ-
 χούμενοι, καὶ τὰς ἀναιμάκτους θυσίας ἀνθρώπων καὶ θυσι-
 ῶν αἵμασι χραίνοντες, καὶ παρθένων αἰδῶ καθυβρίζοντες.
 25 Ἴνα τί γένηται; Ἴν' ἐξωσθῇ μὲν Ἰακώβ ὁ πατριάρχης
 ἀντεισαχθῇ δὲ Ἡσαῦ, ὁ μεμισημένος καὶ πρὸς γενέσεως.
 Ταῦτα τῶν πρώτων αὐτοῦ νεανευμάτων τὰ διηγῆματα, ἃ καὶ
 μέχρι τοῦ νῦν κινεῖ τοῖς πολλοῖς δάκρυον εἰς μνήμην λόγια
 καὶ ἀκουόμενα.

30 47. Ἐπεὶ δὲ πάντα διεξελθὼν, ἐπὶ τὴν ἄσειστον καὶ

45. Ὁ τόνος εἶναι θέβαια εἰρωνικός.

46. Πρόκειται διὰ ὀγδόντα ἱερεῖς, ποὺ ἐστάλησαν εἰς τὸν Οὐά-
 λεντα, ἐπιβιβόσθησαν εἰς πλοῖα ποὺ τὰ ἐπυρπόλησαν, καὶ οἱ ἱερεῖς
 εὔρον τὸν θάνατον μέσα εἰς αὐτά.

47. Μὲ τὸν Ἰακώβ ἐννοεῖται ὁ Ἀθανάσιος.

καταπλήξεως, διὰ τούς πιό σταθερούς καί γενναίους εἰς τὸ φρόνημα ἀφορμὴν διὰ γέλοιο. Αὐτός ὅμως ἀπὸ τίποτε τέτοιο δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐκστρατεύων ἐναντίον μας, ἀλλὰ ὅ,τι ἦτο χειρότερον ἀπὸ αὐτὰ καί πιό θλαβερόν, αὐτὸ τὸν ἠκούαμεν νὰ λέγη καί νὰ πράττη. "Ἔστρεψε τὸ στόμα του πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐξετόξευσε τὴν βλασφημίαν του πρὸς τὸ ὕψος, καὶ ἡ γλῶσσα του διέσχισε τὴν γῆν. Πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς τὸν ἐστηλίτευσε μ' ἐπιτυχίαν ὁ θεῖος Δαυῖδ, αὐτὸν ποῦ ἔκλινε τὸν οὐρανὸν πρὸς τὴν γῆν καὶ ποῦ ἐλογάριασε μὲ τὴν κτίσιν τὴν φύσιν τὴν ὑπερκόσμιον, ποῦ οὔτε νὰ τὴν χωρῆση ἢ κτίσις δὲν ἤμπορεῖ, ἀκόμη καὶ ἐὰν μᾶς πλησιάσῃ κάπως λόγῳ φιλανθρωπίας, διὰ νὰ μᾶς ἐλκύσῃ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἐμᾶς ποῦ κοιτόμεθα χάμω.

46. Λαμπραὶ ἦσαν αἱ πρῶται παλληκαριαὶ του καὶ λαμπρότερα τὰ τελευταῖα κατορθώματά⁴⁵ του ἐναντίον μας. Ποῖα θεωρῶ ὡς πρῶτα; Ἐξορίαι, φυγαί, δημεύσεις, ἐπιβουλαὶ φανεραὶ καὶ ἀφανεῖς, ἢ πειθῶ, ὅπου ἦταν εὐκαιρία, ὁ ἐξαναγκασμός ὅπου ἢ πειθῶ ἦταν ἀδύνατος. "Ἄλλοι ἐξεδιώκοντο ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τὸν λόγον, τὸν ὀρθὸν καὶ τὸν ἰδικὸν μας. "Ἄλλοι ὠδηγοῦντο εἰς αὐτάς, ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τὴν βασιλικὴν τρέλλαν, ὅσοι ἀπαιτοῦσαν τὰ ἐγγραφα τῆς ἀσεβείας καὶ ποῦ οἱ ἴδιοι ἔγραφαν⁴⁶ τὰ πολὺ χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Ἐμπρησμοὶ πρεσβυτέρων μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, στρατηγοὶ ἀσεβεῖς, ποῦ δὲν νικοῦν τοὺς Πέρσας καὶ δὲν ὑποτάσσουν τοὺς Σκύθας οὔτε ἐπανεφέρον εἰς ὑποταγὴν κανένα ἄλλο βαρβαρικὸν ἔθνος⁴⁷ ἐξεστράτευαν ἐναντίον Ἐκκλησιῶν, ἐχόρευαν ἐπάνω εἰς τὰ θυσιαστήρια καὶ ἐμόλυναν τὰ ἀναιμάκτους θυσίας μὲ αἵματα ἀνθρώπων καὶ θυσιῶν καὶ ἐπρόσβαλλαν τὴν τιμὴν τῶν παρθένων. Διὰ νὰ γίνῃ τί; Νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ Ἰακώβ⁴⁷ ὁ πατριάρχης καὶ νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν θέσιν του ὁ Ἡσαῦ, ποῦ ἔγινε μισητός προτοῦ γεννηθῆ. Ἴδου οἱ διηγῆσεις διὰ τὰ πρῶτα του ἀνδραγαθήματα, τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη προκαλοῦν τὰ δάκρυα τῶν πολλῶν, ὅταν τὰ ἀναφέρῃ κάποιος ἢ τὰ διηγῆθῃ.

47. Ἄφου τὰ ἐπέρασεν ὅλα πέρα πέρα, ὤρμησε κατε-

ἀνεπηρέαστον ἦνδε τῶν Ἐκκλησιῶν μητέρα, ὡς δουλωσόμενος ὤρμησε, καὶ τὸν λειπόμενον ἔτι μόνον ζωτικὸν σπινθήρα τῆς ἀληθείας· ἰότε πρῶτον ἦοθειο κακῶς βουλευοάμενος. Ὡς γὰρ θέλος ἰσχυροτέρῳ προσπεόν, ἀπεκρούσθη, καὶ
 5 ὡς καλῶς ραγείς, ὑπεχώρησε. Τοιούτῳ τῷ προσιάτῃ τῆς Ἐκκλησίας ἐνέιυχε, καὶ τοσοῦτῳ προσδῶλῳ περιρραγείς διελύθη. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα λεγόντων τε καὶ ἰστορούντων, τῶν ἰότε πεπειραμένων, ἔστιν ἀκούειν· ἰστορεῖ δὲ οὐδεὶς, ὅστις οὐ τῶν ἀπάντων. Ἄλλὰ τοσοῦτοι θαυμάζουσιν, ὅσοι τοὺς ἰότε
 10 ἀγῶνας γνωρίζουσι, τὰς προσβολάς, τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ἀπειλάς, τοὺς ἐκ τοῦ δικαστικοῦ τάγματος προσπεμπομένους αὐτῷ, καὶ πείθειν ἐπιχειροῦντας, τοὺς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ, τοὺς ἐκ τῆς γυναικωνίδος, τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας, καὶ ἐν ἀνδράσι γυναικας, τοὺς τοῦτο μόνον ἀνδρικούς τὴν ἀσέ-
 15 βειαν· οἱ τὸ φυσικῶς ἀσελγαίνειν οὐκ ἔχοντες, ᾧ δένανται μόνον, τῇ γλώσση πορνεύουσι· τὸν ἀρχιμάγειρον Ναβουζαρδάν, τὰς ἐκ τῆς τέχνης μαχαίρας ἐπαπειλοῦντα, καὶ τῷ οἰκείῳ πυρὶ πεμπόμενον. Ὁ δὲ μάλιστα μοι τῶν ἐκείνου θαυμάσιον, καὶ οὐδὲ βουλομένῳ παρελθεῖν δυνατὸν τοῦτο δώσω
 20 τῷ λόγῳ συνελὼν ὅσον ἐνδέχεται.

48. Τίς οὐκ οἶδε τὸν τηνικαῖτα ὑπαρχον, πολλῶ μὲν τῷ οἰκείῳ θράσει καθ' ἡμῶν μάλιστα χρώμενον (ἐπειδὴ καὶ παρ' ἐκείνων ἦν τῷ βαπτίσματι τελεσθεὶς, ἢ συντελεσθεὶς, πλείω δὲ τῶν ἀναγκαίων ὑπηρειοῦντα τῷ ἐπιτάτῳ, καὶ
 25 διὰ τοῦ πάντα χαρίζεσθαι, τὸ κράτος ἐαυτῷ συντηροῦντα καὶ φυλάττοντα χρονωότερον; Τούτῳ βρέμοντι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λεόντιον μὲν τὸ εἶδος προσεβλημένῳ, λεόντιον δὲ θρυχωμένῳ, καὶ μηδὲ προσιτὸν τοῖς πλείοσιν, ὁ γεννάδας ἐκεῖνος εἰσάγεται μᾶλλον δέ, εἴσεισιν, ὥσπερ εἰς ἐ-
 30 ροτήν, οὐκ εἰς κρίσιν καλούμενος. Πῶς ἂν ἀξίως διηγησάμην, ἢ τὴν τοῦ ὑπάρχου θρασύτητα, ἢ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς

48. Τὸν Ναβουζαρδάν εἶχε στείλει ὁ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐδῶ ὑπονοεῖται ὁ Δημοσθένης πού ὁ Οὐόλης ἔστειλεν εἰς τὸν Βασίλειον.

49. Ὁ γνωστὸς Μάδεστος.

πάνω εἰς τὴν ἄσειστον καὶ ἀνεπηρέαστον αὐτὴν μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν μόνην πού ἀκόμη ἀπέμενε σπῖθα τῆς ἀληθείας διὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Τότε διὰ πρώτην φοράν ἀντελήφθη ὅτι ἔπεσεν ἔξω. Διότι ὅπως βέλος πού χτυπᾷ σέ κάτι ἰσχυρότερον, ἀπεκρούσθη, καὶ ἀφοῦ κατεκομματιάσθη, ὑπεχώρησε. Τέτοιοι ἀφοῦ εὐρῆκε τὸν προστάτην τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τόσον ἰσχυρόν βράχον ἀφοῦ προσέκρουσε διελύθη. Τὰ ἄλλα ἡμπορεῖτε νὰ τὰ ἀκούσετε ἀπὸ ὅσα λέγουν καὶ διηγοῦνται ἐκεῖνοι πού τὰ ἐζησαν· καὶ τὰ διηγείται ὁ καθένας. Ἄλλὰ τόσον πολλοὶ θαυμάζουν, ὅσοι γνωρίζουν τοὺς τότε ἀγῶνας, τὰς ἐπιθέσεις, τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ἀπειλάς, τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τὸ δικαστικόν σῶμα, πού προσπαθοῦσαν νὰ τὸν κάμψουν, τοὺς στρατιωτικούς, τοὺς ἀπὸ τὸν γυναικωνίτην, ἄνδρας μέσα εἰς τὰς γυναῖκας καὶ γυναῖκας μέσα εἰς τοὺς ἄνδρας πού μόνον ἓνα ἀνδρικὸν ἔχουν, τὴν ἀσέβειαν, καὶ οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ δὲν ἔχουν τὴν φυσικὴν ἰκανότητα νὰ ἀσελγοῦν, πορνεύουν μὲ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὅποιον ἡμποροῦν, μὲ τὴν γλῶσσαν, τὸν ἀρχιμάγειρον Ναβουζαρδᾶν⁴⁸, πού ἐφοβέριζε μὲ τὰ κουζινομάχαιρά του καὶ τὸν ἔστελλαν οἱ φωτιᾶς τοῦ μαγειρίου του. Καὶ τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστον δι' ἐμὲ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του καὶ πού δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὸ προσπεράσω ἀκόμη καὶ νὰ θέλω, αὐτὸ θὰ ἱστορήσω συντομεύοντάς το ὅσον παίρνει.

48. Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸν τότε ὑπαρχον⁴⁸, πού ἦταν τόσον ὑπερβολικὴ ἢ μανία του ἐναντίον μας — ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ ἐμᾶς εἶχε λάβει τὸ τελειοποιητικὸν βάπτισμα — καὶ προσέφερεν εἰς τὸν κύριόν του περισσοτέρας ἀπὸ ὅσας ἔπρεπεν ὑπηρεσίας καὶ μὲ τὸ νὰ ἐκτελῇ ὅλα τὰ θελήματά του διετηροῦσε καὶ ἐξησφάλιζε πιὸ μακροχρόνια τὴν ἐξουσίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του; Εἰς αὐτὸν πού ἐμούγκριζε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, πού ἦτο ὁμοιος μὲ λεοντᾶρι καὶ ἐβρυχᾶτο ὅπως τὸ λεοντᾶρι καὶ ἦτο ἀπλησίαστος διὰ τοὺς πολλούς, φέρουν ἐκεῖνον τὸν ἀτρόμητον· ἢ μᾶλλον εἰσέρχεται ὁ ἴδιος, σάν νὰ καλῆται εἰς ἐορτὴν καὶ ὄχι εἰς δίκην. Πῶς θὰ ἡμποροῦσα νὰ διηγηθῶ ἐπάξια ἀπὸ τὴν μίαν τὴν θρασύτητα τοῦ ὑπάρχου ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλην τὴν συνετὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀν-

αὐτὸν μετὰ συνέσεως ἔνστασιν; Τί σοι, φησὶν, ὧ οὐτιος, θού-
 λεται, ἰοῦνομα προσειπὼν (οὐπω γὰρ ἐπίσκοπον ἡξίου κα-
 λεῖν), ἰὸ κατὰ ἰσοοῦτου κράτους ἰολυῶν, καὶ μόνον ἰῶν
 ἄλλων ἀπανθαδιάζεσθαι; Τοῦ χάριν, ὁ γεννάδας φησί, καὶ
 5 τίς ἡ ἀπόνοια; Οὐπω γὰρ ἔχω γινώσκειν. "Οτι μὴ τὰ θασι-
 λέως θρησκεύεις, φησί, ἰῶν ἄλλων ἀπάντων ὑποκλιθέντων
 καὶ ἡιτημένων. Οὐ γὰρ ταῦτα, ἔφη, βασιλεὺς ὁ ἐμὸς θούλε-
 ται· οὐδὲ κίτομα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, Θεοῦ τε κίτομα
 ἰγγάτων, καὶ Θεὸς εἶναι κεκελευαμένος. Ἡμεῖς δὲ τί σοι
 10 δοκοῦμεν; "Ἡ οὐδέν, ἔφη, ταῦτα προσιάτιοντες; Τί δαί;
 οὐ μέγα σοι ἰὸ μεθ' ἡμῶν τετάχθαι, καὶ κοινωνοὺς ἔχειν ἡ-
 μᾶς; "Υπαρχοὶ μὲν, φησὶν, ὑμεῖς, καὶ ἰῶν ἐπιφανῶν, οὐκ
 ἀρνήσομαι· οὐπω δὲ Θεοῦ τιμιώτεροι. Καὶ ἰὸ κοινωνοὺς
 ἔχειν, μέγα μὲν (πῶς γὰρ οὐ; πλάσμα Θεοῦ καὶ ὑμεῖς), ἀλλ'
 15 ὡσεὶ τινὰς ἄλλους ἰῶν ὑφ' ἡμῖν τεταγμένων. Οὐ γὰρ προσώ-
 ποις τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ πίσει χαρακτηριζέσθαι.

49. Τότε δὴ κινήθέντα τὸν ὑπαρχον, ζέσαι τε πλέον ἰῶ
 θυμῶ, καὶ ἰῆς καθέδρας ἐξανασιῆσαι, καὶ ἰραχνιέροις πρὸς
 αὐτὸν χρῆσασθαι λόγοις. Τί δαί; οὐ φοβῆ τὴν ἐξουσίαν, φη-
 20 οῖν; Μὴ τί γένηται; μὴ δὲ τί πάθω; Μὴ τί; Τῶν πολλῶν
 ἐν, ἃ ἰῆς ἐμῆς δυναστείας εἰσὶν. Τίνα ταῦτα; γνωριζέσθω
 γὰρ ἡμῖν. Δήμευσιν, ἐξορίαν, βασάνους, θάνατον. Εἴ τι ἄλ-
 λο, φησὶν, ἀπειλεῖ· ἰούτων γὰρ οὐδὲν ἡμῶν ἀπειται. Καὶ
 τὸν εἰπεῖν· Πῶς καὶ τίνα τρόπον; "Οτι τοι, ἔφη, δημεύσει
 25 μὲν οὐχ ἀλωτός, ὁ μηδὲν ἔχων, πλὴν εἰ ἰούτων χρήσεις ἰῶν
 ἰρυχίνων μου ρακίων, καὶ βιβλίων ὀλίγων, ἐν οἷς ὁ πᾶς ἐμοὶ
 βίος. Ἐξορίαν δὲ οὐ γινώσκω, ὁ μηδενὶ ἰότῳ περιγραπτος,
 καὶ μήτε ταύτην ἔχων ἐμήν, ἦν οἰκῶ νῦν, καὶ πᾶσαν ἐμήν,
 εἰς ἦν ἂν ριφῶ· μᾶλλον δὲ, ἰοῦ Θεοῦ πᾶσαν οὐ πάροικος ἐγὼ

δρός πρὸς αὐτόν; Τί θέλεις ἐσύ — καὶ εἶπε τὸ ὄνομά του, διότι δὲν τὸν ἐθεωροῦσεν ἄξιον νὰ τὸν καλῆ ἐπίσκοπον — τί θέλεις μὲ τὸ θάρρος σου ἐμπρὸς εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἀνοηταίνεις μόνος ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Διατί ἐρωτᾷς, τοῦ λέγει ὁ γενναῖος, ποῖα εἶναι ἡ ἀνοησία; Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀντιληφθῶ. Δὲν πιστεύεις ὅ,τι καὶ ὁ βασιλεύς, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔσκυψαν καὶ ἐνικήθησαν. Δὲν εἶναι, τοῦ εἶπεν, αὐτὸ τὸ θέλημα τοῦ ἰδικοῦ μου βασιλέως. Οὔτε ἀνέχομαι νὰ προσκυνῶ κάποιο κτίσμα, ἐνῶ εἶμαι ὁ ἴδιος κτίσμα μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ γίνω θεός. Καὶ ἐμεῖς τί σοῦ φαινόμεθα, τὸν ἐρωτᾷ, ἢ ἡ διαταγὴ μας εἶναι μηδέν; Καὶ νὰ σοῦ εἰπῶ, δὲν εἶναι διὰ σέ τίποτε νὰ ταχθῆς μὲ τὸ μέρος μας καὶ νὰ μᾶς ἔχῃς φίλους; Εἴσθε ὑπαρχοί, ἀπαντᾷ, καὶ σπουδαῖοι, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ὅχι ὅμως σπουδαιότεροι ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ τὸ νὰ σᾶς ἔχωμεν φίλους εἶναι βέβαια σημαντικόν (πῶς ὅχι; εἴσθε καὶ σεῖς τοῦ Θεοῦ πλάσματα), εἶναι ὅμως τὸ ἴδιον σὰν νὰ ἔχωμεν κάποιους ἀπὸ τοὺς ὑποτακτικούς σας. Διότι ἡ χριστιανικότης δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ πρόσωπα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστιν.

49. Τότε λοιπὸν ἐταράχθη πλέον ὁ ὑπαρχος καὶ ἤναψεν ἀπὸ τὸν θυμόν, ἐπετάχθη ἀπὸ τὸ κάθισμα καὶ τοῦ ἀπηύθυνε λόγια σκληρά. "Ἀκου ἐδῶ, τοῦ λέγει, δὲν φοβᾶσαι τὴν ἐξουσίαν; Μήπως γίνῃ καὶ μήπως πάθω τί; Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ πού εἶναι τῆς ἐξουσίας μου. Ποῖα εἶναι αὐτά; Πρέπει νὰ τὰ μάθῃς. Δήμευσις, ἐξορία, βασανιστήρια, θάνατος. Νὰ μὲ φοβερῆς μὲ ὅ,τι ἄλλο, τοῦ λέγει. Ἄπο αὐτὰ δὲν μὲ ἐγγίζει τίποτε. Καὶ ἐκεῖνος ἠρώτησε Ἐπὶ πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Τοῦ εἶπε Ἐπίοτι βέβαια τὴν δήμευσιν δὲν τὴν φοβεῖται αὐτός πού δὲν ἔχει τίποτε, ἐκτός ἐὰν ἔχῃς ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ τὰ σχισμένα κουρέλια μου καὶ τὰ ὀλίγα βιβλία μου, πού ἀποτελοῦν ὅλην τὴν περιουσίαν μου. Τὴν ἐξορίαν δὲν τὴν ἐννοῶ, ἐγὼ πού δὲν περιορίζομαι εἰς ἕνα τόπον, καὶ δὲν ἔχω ἰδικόν μου οὔτε τὸ μέρος πού τώρα κατοικῶ, καὶ κάθε μέρος εἶναι ἰδικόν μου ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῶ ἢ μᾶλλον, κάθε μέρος εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἐγὼ εἶμαι ξένος καὶ περαστικός. Τὰ βασανιστήρια; Τί θά μοῦ πάρουν,

καὶ παρεπίδημος. Αἱ θάσσανοι δέ, τί ἂν λάβοιεν, οὐκ ὄντος σώματος, πλὴν εἰ τὴν πρώτην λέγεις πληγὴν; Ταύτης γὰρ οὐ μόνης κύριος. Ὁ δὲ θάνατος εὐεργέτης. Καὶ γὰρ θᾶπτον πέμπει με πρὸς Θεόν, ᾧ ζῶ, καὶ πολιτεύομαι, καὶ τῷ πλείστῳ,
5 **τέθνηκα, καὶ πρὸς δὲ ἐπέιγομαι πόρρωθεν.**

50. Τοῦτοις καταπλεγέντα ἰὸν ὑπαρχον, Οὐδείς, φάναι, μέχρι τοῦ νῦν οὕτως ἐμοὶ διείλεκται, καὶ μετὰ τοσαύτης τῆς παρηγοίας, τὸ ἑαυτοῦ προσθεῖς ὄνομα. Οὐδὲ γὰρ ἐπι-
σκοπῶ ἴσως, φησὶν, ἐνέτυχες· ἢ πάντως ἂν τοῦτον διειλέχθη
10 ἰὸν τρόπον, ὑπὲρ τοιούτων ἀγωνιζόμενος. Τᾶλλα μὲν γὰρ ἐπεικεῖς ἡμεῖς, ὑπαρχε, καὶ παντὸς ἄλλου ταπεινότεροι, τοῦτο τῆς ἐντολῆς κελευούσης· καὶ μὴ διτι τοσοῦτω κράτει, ἀλλὰ μηδὲ τῶν ὑπὸντων ἐνὶ τῇ ὀφρῶν ἀλτροντες. Οὐδὲ Θεὸς τὸ κινδυνεύομενον καὶ προκείμενον, τᾶλλα περιφρονοῦντος,
15 πρὸς αὐτὸν μόνον βλέπομεν. Πῦρ δέ, καὶ ξίφος, καὶ θῆρες, καὶ οἱ τὰς σάρκας ἰέμνοντες ὄνυχες, τροφή μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν, ἢ κατάπληξις. Πρὸς ταῦτα ὑβρίζε, ἀπειλεῖ, ποιεῖ πᾶν ὃ τι οὖν ἂν ἢ βουλομένῳ σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. Ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς· ὡς ἡμᾶς γε οὐκ αἰρήσεις, οὐδὲ
20 πείσεις, συνθέσθαι τῇ ἀσθεΐᾳ, κἂν ἀπειλῆς χαλεπώτερα.

51. Ἐπειδὴ ταῦτα εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἰὸν ὑπαρχον, καὶ τὴν ἐνστασιν μαθεῖν τοῦ ἀνδρός, οὕτως ἀκατάληπτον καὶ ἀ-
ήγητον, ἰὸν μὲν ἔξω πέμψαι καὶ μετὰστῆσθαι, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, ἀλλὰ τινος αἰδοῦς καὶ ὑποχωρήσεως.
25 **Αὐτὸν δὲ τῷ βασιλεῖ προσελθόντα, ὡς εἶχε τάχους, «Ἡτιή-
μεθα, βασιλεῦ», εἰπεῖν, «τοῦ ἡσθε προβεβλημένου τῆς Ἐκ-
κλησίας. Κρείττων ἀπειλῶν ὁ ἀνήρ, λόγων σιερρότερος, πειθοῦς ἰσχυρότερος. Ἄλλον δεῖ τινα πειρᾶν τῶν ἀγενε-
σιέρων· τοῦτον δέ, ἢ βιάζεσθαι φανερώς, ἢ μὴ προσδοκᾶν**

ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει σῶμα, ἐκτὸς ἐὰν ἐννοῆς τὸ πρῶτον κτύπημα. Αὐτὸ μόνον εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν σου. Ὁ θάνατος εἶναι εὐεργέτης, πού θὰ μὲ στείλῃ τὸ γρηγορώτερον εἰς τὸν Θεόν, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχω καὶ ζῶ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχω ἀποθάνει καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπειγομαι νὰ φθάσω ἀπὸ μακρυὰ.

50. Ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ αὐτὰ ὁ ὑπαρχος καὶ εἶπεν ἀναφέρων τὸ ὄνομά του. Κανείς ἕως τώρα δὲν ὠμίλησεν εἰς ἐμένα (τὸν Μόδεστον) ἔτσι καὶ μὲ τὸσον θάρρος. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν συνήντησες ἀκόμη ἐπίσκοπον, τοῦ ἀπεκρίθη, ὁπότε θὰ σοῦ ὠμιλοῦσε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀφοῦ θὰ ἠγωνίζετο διὰ τέτοια πράγματα. Εἰς τὰ ἄλλα ἐμεῖς, ὑπαρχε, εἴμεθα μετριοπαθεῖς καὶ πιὸ ταπεινοὶ ἀπὸ τὸν καθένα, διότι ἔχομεν αὐτὴν τὴν ἐντολήν. Ὅχι εἰς τὸσον μεγάλην δύναμιν ἀλλὰ καὶ εἰς ἓνα τυχαῖον δὲν δείχνομεν ὑπερηφάνειαν. Ὅπου εἶναι ἐμπρὸς μας ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἀγωνισθῶμεν δι' αὐτόν, περιφρονοῦμεν τὰ ἄλλα καὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἀτενίζομεν. Ἡ φωτιά, τὸ ξίφος, τὰ θηρία, τὰ νύχια πού ξεσχίζου τὰς σάρκας, εἶναι δι' ἡμᾶς εὐχαρίστησις μᾶλλον, παρὰ φόβος. Δι' αὐτὰ ὕβριζέ μας, φοβέριζε, κάμε ὅ,τι σοῦ ἀρέσει, χαίρου τὴν ἐξουσίαν σου. Ἄς τὰ ἀκούσῃ αὐτὰ καὶ ὁ βασιλεὺς· ἐμᾶς δὲν θὰ μᾶς συλλάβῃς, οὔτε θὰ μᾶς πείσῃς νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ τὴν ἀσέβειαν, ἀκόμη καὶ νὰ μᾶς συλλάβῃς, οὔτε θὰ μᾶς πείσῃς νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ τὴν ἀσέβειαν, ἀκόμη καὶ μὲ φοβερωτέρας ἀπειλὰς.

51. Ὅταν τὰ εἶπε αὐτὰ καὶ τὰ ἤκουσεν ὁ ὑπαρχος καὶ εἶδε τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἀνδρός, πού ἦτο τὸσον ἀτρόμητος καὶ ἀκαταμάχητος, μὲ κάποιον σεβασμὸν καὶ ὑποχωρητικότητα καὶ ὄχι πιά μὲ τὸν ἴδιον ἀπειλητικὸν τόνον εἶπε νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἔξω. Ὁ ἴδιος τρέχει, μὲ ὄσσην ταχύτητα διέθετεν, εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ λέγει· Ἐνικήθημεν, βασιλεῦ, ἀπὸ τὸν προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ φοβέρας, σταθερώτερος ἀπὸ λόγους, πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τὴν πειθῶ. Πρέπει νὰ δοκιμάσωμεν μὲ κάποιον κατώτερον. Ἐναντίον αὐτοῦ ἢ πρέπει νὰ ἀσκήσωμεν βίαν

εἴξειν ταῖς ἀπειλαῖς. Ἐφ' οἷς, ἑαυτοῦ καιταγνόγια τὸν βασιλέα, καὶ τῶν ἐγκωμίων τοῦ ἀνδρὸς ἠιτηθέντα (θανμάζει γὰρ ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιος), μήτε θιάζεσθαι κελεύσαι καὶ ταυτὸν τῷ σιδήρῳ παθεῖν, ὅς μαλᾶσσειται μὲ τῷ πυρὶ, 5 μένει δὲ ὁμως σιδήρος· καὶ τρέψαντα εἰς θάψμα τὴν ἀπειλήν, τὴν μὲν κοινωνίαν οὐδέξασθαι, τὴν μετὰθεοῖν αἰσχυνόμενον, ζητεῖν δὲ ἀπολογία, ἥτις εὐπρεπεσιότιη· δηλώσει δὲ καὶ ταύτην ὁ λόγος.

52. Εἰς γὰρ τὸ ἱερὸν εἰσελθὼν μετὰ πάσης τῆς περὶ 10 αὐτὸν δορυφορίας (ἦν δὲ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, καὶ ἀθροῖσιμος), καὶ τοῦ λαοῦ μέρος γενόμενος, οὕτως ἀφοσιούται τὴν ἔνωσιν. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔνδον ἐγένετο, καὶ τὴν ἀκοὴν προσβαλοῦση τῇ ψαλμωδίᾳ κατεβρονηθήθη, τοῦ τε λαοῦ τὸ πέλαγος εἶδε, καὶ πᾶσαν τὴν 15 εὐκοσμίαν, ὅση τε περὶ τὸ θῆμα, καὶ ὅση πλησίον, ἀγγελικὴν μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνην τὸν μὲν τοῦ λαοῦ προτειαγμένον ὄρθιον, οἷον τὸν Σαμουὴλ ὁ λόγος γράφει, ἀκλινῆ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ὕψιν καὶ τὴν διάνοιαν, ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος, ἀλλ' ἐστηλωμένον, ἵν' οὕτως εἶπω, Θεῷ καὶ τῷ 20 θήματι· τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἐστηκότας ἐν φόβῳ τινὶ καὶ σεβάσμαι· ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε, καὶ πρὸς οὐδὲν παράδειγμα ἠδύνατο θεωρεῖν τὰ ὁρώμενα, ἔπαθέ τι ἀνθρώπινον, σκότιου καὶ δίνης πληροῦται τὴν ὕψιν καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ θάμβους. Καὶ τοῦτο ἦν τοῖς πολλοῖς ἄδηλον ἔτι. Ἐπεὶ δὲ τὰ δῶρα τῇ 25 θείᾳ ιραπέξῃ, προσενεγκεῖν ἔδει, ὧν αὐτουργὸς ἦν, συνεπελάθειτο δ' οὐδεὶς, ὥσπερ ἦν ἔθος, ἄδηλον ὄν, εἰ προσήσεται, τηρικαῦτα τὸ πάθος γνωρίζεται. Περιτρέπει γὰρ, καὶ εἰ μή τις τῶν ἐκ τοῦ θήματος ὑποσχῶν τὴν χεῖρα, τὴν περιτροπὴν ἔστησε, κἄν καιτηνέχθη πτώμα δακρῶν ἄξιον. Εἶεν.

χωρίς προσχήματα ἢ νά μὴ περιμένωμεν ὅτι θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπειλάς. Ἐν συνεχείᾳ ὁ βασιλεὺς ἐκατηγόρησε τὸν ἑαυτὸν του καὶ νικημένος ἀπὸ τὰ ἐγκώμια πρὸς τὸν ἄνδρα — θαυμάζει τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ ἀντίπαλος — εἶπε νά μὴ τὸν κακομεταχειρισθοῦν. "Ἐπαθεν ὅ,τι καὶ ὁ σίδηρος πού μαλακώνει μὲ τὴν φωτιάν, μένει ὅμως σίδηρος. Καὶ μολοντί ἡ ἀπειλή μετεβλήθη εἰς θαυμασμόν, δὲν ἐδέχθη τὴν κοινωvίαν τῆς πίστεως ἀπὸ ἐντροπήν νά ἀλλάξῃ ἰδέας καὶ ἀναζητοῦσεν ἓνα εὐπρόσωπον τρόπον ἀπολογίας. Θὰ τὸ εἰπῆ καὶ τοῦτο ὁ λόγος.

52. Ἄφοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ ὄλην τὴν ἀκολουθίαν του (ἦτο ἡμέρα τῶν Θεοφανείων μὲ κοσμοσυρροήν) καὶ ἀφοῦ ἔγινε καὶ αὐτὸς τμῆμα τοῦ λαοῦ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τελεῖ ἐπισήμως τὴν ἔνωσιν. Ἄξίζει νά μὴ παραλείψωμεν καὶ τοῦτο. "Ὅταν εἰσῆλθε μέσα εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐβρόντησεν ἡ ἀκοή του ἀπὸ τὴν ψαλμωδίαν πού τὸν ἐκτύπησε καὶ εἶδε καὶ τὴν θάλασσαν τοῦ λαοῦ καὶ ὄλην τὴν ἱεροπρέπειαν κοντὰ εἰς τὸ βῆμα καὶ ἐκεῖ γύρω, ἀγγελικὴν μᾶλλον παρὰ ἀνθρωπίνην" καὶ ὅταν εἶδεν ἐκεῖνον ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν λαὸν ὄρθιον, ὅπως ὁ λόγος περιγράφει τὸν Σαμουήλ, ἀκλινῆ καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, σὰν νά μὴ εἶχε μεσολαβήσει τίποτε νέον, ἀλλὰ στηλωμένον, διὰ νά εἰπῶ ἔτσι, εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸ Βῆμα, καὶ εἶδε καὶ τοὺς γύρω του νά στέκωνται μὲ κάποιον φόβον καὶ σεβασμόν, ὅταν τὰ εἶδεν ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν ἠμποροῦσε νά συγκρίνῃ μὲ κανένα ἄλλο παράδειγμα ὅσα ἐβλεπεν, ἔπαθεν ὅ,τι παθαίνουν οἱ ἄνθρωποι, ἐγέμισεν ἡ ὄψις καὶ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸ θάμβος μὲ σκοτισμόν καὶ ζάλην, πρᾶγμα πού δὲν ἐνοιωσαν οἱ πολλοί. "Ὅταν ὅμως ἔπρεπε νά προσφέρῃ τὰ δῶρα⁵⁹ εἰς τὴν θεῖαν τράπεζαν, πού ὁ ἴδιος τὰ εἶχεν κατασκευάσει, δὲν τὸν ἐβοήθησε κανεὶς, ὅπως ἦτο συνήθεια, ἐπειδὴ ἦτο ἄγνωστον ἐὰν θὰ τὰ προσέφερε, τότε ἔγινε γνωστὸν τί εἶχε πάθει. Κλονίζεται καὶ ἐὰν κάποιος ἀπὸ τὸ Βῆμα δὲν ἐσταματοῦσε τὸν κλονισμόν του ἀπλώνων τὸ χέρι, θὰ ἐστρώνετο εἰς τὸ ἔδαφος καὶ θὰ ἦταν ἄξιός διὰ κλάματα. "Ἄς εἶναι.

53. Ἡ δὲ αὐτῷ διείλεται τῷ βασιλεῖ, καὶ μετ' ὅσης φιλοσοφίας (ἐπειδὴ γε αὐτὸς τρόπον τινὰ συνεκκλησιάσους ἡμῖν, εἴσω τοῦ παραπειάσματος ἑαυτὸν ἐποίησαιο, εἰς τὴν ὄψιν ἦλθε καὶ λόγους, ποθῶν ἐκ πλείονος), τί χρὴ καὶ λέγειν, τί δ' ἄλλο γε, ἢ Θεοῦ φωνᾶς, αἱ τοῖς περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἡμῖν τοῖς συνεισελθοῦσιν, ἠκούσθησαν; Αὕτη γίνεται τῆς τοῦ βασιλέως περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας ἀρχή, καὶ κατὰστασις πρώτη τοῦτο τὸ λῆμμα τῆς τότε διοχλοῦσης ἐπηρείας τὸ πλείστον, ὥσπερ τι ρεῦμα, διέλυσεν.
54. Ἐτερον δὲ τῶν εἰρημένων οὐκ ἔλατιον. Ἐνίκων οἱ πονηροί, καὶ κυροῦνται κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐξουσία· καὶ οὐδὲν ἀπῆν τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. Ἡ νῦξ παρῆν, ὁ δὲ φερὸς εὐτρεπῆς, οἱ μισοῦντες ἐν κρότοις, ἐν ἀθυμίᾳ τὸ εὐσεβές, περὶ τὸν πρόθυμον ὀδοιπόρον ἡμεῖς, ἰάλλα ὅσα τῆς καλῆς ἀτιμίας πάντα πεπλήρωται. Τί οὖν; Λύει ταύτην Θεός. Ὁ γὰρ πατάξας Αἰγύπτου τὰ πρωτότοκα, τραχνομένης κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, οὗτος καὶ τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως θραύει νόσου πληγῆ· καὶ τὸ ἰάχος ὅσον! Ἐκεῖθεν τὸ γράμμα τῆς ἐξουσίας, ἐντεῦθεν τὸ δόγμα τῆς ἀρρωστίας· καὶ ἡ χεὶρ ἐπέχειται τοῦ πονηροῦ γραφῆς, καὶ ὁ ἅγιος ἀνασώζεται, καὶ γίνεται πυρετοῦ δῶρον ἀνῆρ εὐσεβῆς, βασιλέα θρασὺν σωφρονίζοντος. Τί τοῦτων ἐνδικώτερον, ἢ ἰαχύτερον; Τὰ δὲ τοῦτων ἐξῆς· Ἐκαμνεν ὁ παῖς τῷ βασιλεῖ, καὶ πονηρῶς εἶχε τοῦ σώματος· συνέκαμνε δὲ ὁ πατήρ, (καὶ τί γὰρ ὁ πατήρ;) πανταχόθεν ἐπιζητῶν ἐπικουρίαν τῷ πάθει, καὶ ἰατρῶν τοὺς ἀρίστους ἐκλεγόμενος, καὶ λιταῖς προσκείμενος, εἴπερ ἄλλοιέ ποτε, καὶ κατὰ γῆς ἐρριμμένος. Ποιεῖ γὰρ καὶ βασιλέας ἰαπεινοὺς πάθος· καὶ θαυμασιὸν οὐδέν, ἐπεὶ καὶ Δαυτὸ πρότερον ταυτὸ ἐπὶ τῷ παιδί πεπονθῶς, ἀναγέγραπται. Ὡς σὲ οὐδὲν εὗρισκεν οὐδαμόθεν τοῦ κακοῦ φάρμακον, ἐπὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀνδρὸς καταφεύγει καὶ δι' ἑαυτοῦ μὲν οὐκ εἰσκαλεῖ, τὸ τῆς ὑβρεως

53. Τί εἶπεν αὐτός εἰς τὸν βασιλέα καὶ μὲ πόσῃν φιλοσοφίαν (ἀφοῦ συνεκκλησιάσθη μαζί μας, ἔλαβε θέσιν μέσα εἰς τὸ παραπέτασμα καὶ εἶδε καὶ ἤκουσε μὲ πόθον μεγάλον) τί χρειάζεται καὶ νὰ τὰ ἀναφέρω; Τί ἄλλο τοῦ εἶπε παρὰ λόγους τοῦ Θεοῦ, πού ἤκουσαν οἱ γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ ἐμεῖς, πού εἶχαμε συνεισέλθει; Τοῦτο γίνεται ἀπαρχὴ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ βασιλέως πρὸς ἐμᾶς καὶ ἡ πρώτη ἡρέμησις. Τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο διέλυσε τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς ἐπιδρομῆς πού τότε μᾶς ἐνωχλοῦσεν.

54. Καὶ κάτι ἄλλο, ὄχι μικρότερον ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθῆ. Ἐνικουῦσαν οἱ κακοὶ καὶ καταδικάζεται ὁ Βασιλεῖος εἰς ἐξορίαν καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ σχετικὰ δὲν ἔλειπεν· εἶχεν ἀπλωθῆ ἢ νύκτα, τὸ ἀμάξι ἐκλονίζετο, ὅσοι τὸν ἐμισοῦσαν ἐθορυβοῦσαν, λυπημένος ὁ εὐσεβῆς λαός, περιεστοιχίζαμεν ἐμεῖς τὸν πρόθυμον ὁδοιπόρον. Συμπληρωμένα ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν λαμπρὰν ἀτιμίαν. Καὶ ἔπειτα; Τὴν σταματᾷ ὁ Θεός. Αὐτός πού ἐπάταξε τὰ πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου, ὅταν αὐτὴ ἔδειξε σκληρότητα κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ ἴδιος συνετρίβει καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως μας μὲ τὸ κτύπημα τῆς νόσου. Καὶ μὲ πόσῃν ταχύτητά. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ γραφὴ τῆς ἐξορίας, ἀπὸ ἐδῶ τὸ μάθημα ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Συγκρατεῖται τὸ χέρι τοῦ κακοῦ γραμματέως, ὁ ἅγιος σώζεται καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος εὐλαβῆς δῶρον τοῦ πυρετοῦ, πού σφρονίζει τὸν βασιλέα. Τί πιὸ σύμφωνον μὲ τὴν δικαιοσύνην ἀπὸ αὐτὰ καὶ πιὸ γρήγορον; Τὰ πράγματα μὲ τὴν σειράν. Ἦτο ἄρρωστος ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως καὶ ὑπέφερε σωματικά. Μαζὶ ἦτο ἄρρωστος καὶ ὁ πατέρας (τί νὰ κάμη ὁ πατέρας;). Ἐζητοῦσεν ἀπὸ παντοῦ βοήθειαν εἰς τὸν πόνον του, καὶ τοὺς ἀρίστους ἰατροὺς καλῶν καὶ περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε καταφεύγων εἰς προσευχὰς καὶ σωριασμένος εἰς τὸ ἔδαφος. Ὁ πόνος κάμνει ταπεινοὺς ἀκόμη καὶ τοὺς βασιλεῖς (δὲν εἶναι καθόλου περίεργον, διότι καὶ ὁ Δαυὶδ ἐγράφη ὅτι ἔπαθε παλαιότερα τὸ ἴδιον διὰ τὸ παιδί του). Καὶ ἀφοῦ δὲν εὔρισκε πουθενὰ θεραπείαν τοῦ κακοῦ, καταφεύγει εἰς τὴν πίστιν τοῦ Βασιλείου. Δὲν τὸν καλεῖ βέ-

- ὑπόγειον αἰσχυρόμενος, εἰτέροις δὲ τὴν πρεσβείαν ἐπιτρέπει
 τῶν οἰκειοτάτων ἑαυτῷ καὶ φιλιῶτων. Καὶ ὃς παρῆν, οὐδὲν
 ἀναδὸς, οὐδὲ τοῦ καιροῦ κατεξαναοιάς, ὥσπερ ἄλλος τις, καὶ
 ὁμοῦ τῇ παρουσίᾳ ῥάων ἢ νόσος γίνεται, καὶ χρησιμοτέρων ὁ
 5 πατήρ τῶν ἐλπίδων καὶ εἰ μὴ τὴν ἄλμην τῷ ποιίμῳ ὕδαι
 συνεκέρρασεν, ὁμοῦ τε τοῦτον εἰσκαλέσας, καὶ τοῖς εἰεροδόξοις
 πιστεύσας, κἄν ὑγείας τυγῶν ὁ παῖς ταῖς τοῦ πατρὸς χερσὶν
 ἀπεσώθη. Καὶ τοῦτο ἐπιστεύεται παρὰ τῶν ἡνικαῦτα παρόν-
 των, καὶ κοινωνούντων τοῦ πάθους.
- 10 55. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τῷ ὑπάρχῳ μικρὸν ὑπερέρον φασὶ
 συμβῆναι. Κάμπει καὶ τοῦτον ταῖς τοῦ ἁγίου χερσὶν συμπε-
 σοῦσά τις ἄρρωστιά. Καὶ ὄντως πληγὴ τοῖς εὖ φρονοῦσι
 παιδεύμα γίνεται, καὶ κρείττων ἐνημερίας πολλάκις κακο-
 πάθεια. Ἐκαμνεν, ἐδυσφόρει, προσέπεμπεν, ἡντιθέλει. «Τὴν
 15 ἀπολογία ἔχεις ἐδόξα, δὸς σωτηρίαν». Καὶ μὲν τοι καὶ τυγχά-
 νει ταύτης, ὡς αὐτός τε ὠμολόγει, καὶ πολλοὺς ἐπειθε τῶν οὐκ
 εἰδόντων· οὐ γὰρ ἐπαύειο τὰ ἐκείνου καὶ θαυμάζων, καὶ διη-
 γούμενος. Ἐρ' οὖν τὰ μὲν πρὸς ἐκείνους αὐτῷ τοιαῦτα,
 καὶ εἰς τοῦθ' ἡκοντα τέλους. Τὰ τε πρὸς εἰτέρους εἰτέρος,
 20 ἢ περὶ μικρῶν, ἢ μικρὰ πεπολέμηται, ἢ μειρίως πεφιλοσό-
 φηται, ἢ οἰγῆς ἀξίως, ἢ οὐ λίαν ἐπαινεῖως; Οὐ μενοῦν· ἀλλ'
 ὁ κινήσας ποτὲ τῷ Ἰσραὴλ Ἄδερ τὸν ἀλιτήριον, οὗτος κινεῖ
 καὶ τοῦτω τὸν τῆς Ποντικῆς μοίρας ὑπαρχον· προφάσει μὲν,
 ὡς ὑπὲρ γενναίου τινὸς ἀγανακτοῦντα, τὸ δ' ἀληθὲς τῆς ἀσε-
 25 θείας ὑπερμαχοῦντα, καὶ κατὰ τῆς εὐσεβείας ἰσιτάμενον.
 Ἐὼ ἰάλλα ὄσα καὶ οἶα κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐξύθρισεν, ἴσον
 δὲ εἰπεῖν, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὃν, καὶ δι' ὃν ὁ πόλεμος·

βαια ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ ἐντρέπετο τὴν πρόσφατον προσβολὴν, ἀναθέτει ὁμως εἰς ἄλλους ἀπὸ τοὺς οἰκειοτάτους καὶ ἀγαπητοὺς του νὰ μεσιτεύσουν. Πηγαίνει αὐτὸς ἀμέσως, χωρὶς ἀναβολὴν καὶ χωρὶς δικαιολογίαν διὰ τὴν ὥραν, ὅπως θὰ ἔκαμνεν ἄλλος. Τὴν ἰδίαν ὥραν πού εἰσηλθεν ἡ ἀσθένεια ἐγένεν ἐλαφροτέρα καὶ ὁ πατέρας ἐλπίζει τὸ καλύτερον. Καὶ ἐὰν δὲν ἀνεμείγνυε τὴν ἀρμύραν μὲ τὸ πόσιμον νερό, καλῶν τὸν Βασίλειον, ἀλλὰ πιστεύων καὶ εἰς τοὺς ἄλλοδόξους, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εὖρη τὴν ὑγείαν του τὸ παιδί καὶ νὰ δοθῇ σῶον εἰς τὰ χέρια τοῦ πατέρα. Τοῦτο τὸ ἐπίστευαν καὶ ὅσοι ἦσαν παρόντες τότε καὶ μετεῖχαν εἰς τὸν πόνον.

55. Λέγουν ὅτι τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συνέβη ὀλίγον ἀργότερα καὶ εἰς τὸν ὑπαρχον. Κάποια ἀσθένεια πού τὸν εὕρηκε τὸν γονατίζει ἐμπρός εἰς τὸν ἅγιον. Καὶ ἀληθινὰ τὸ κτύπημα εἰς τοὺς φρονίμους γίνεται παιδαγωγία καὶ συχνά ἡ κακοπάθεια εἶναι ὠφελιμωτέρα ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν. Ὑπέφερον, ἔκλαιεν, ἐδυσφοροῦσεν, ἔστελλε συνεχῶς, παρεκάλει. "Ἐχεις τὴν ἀπολογίαν (πρὸς τὸν Κύριον), ἐκραύγαζε, δῶσε τὴν σωτηρίαν. Καὶ νά, πού τὴν ἐπιτυχᾶνει, ὅπως ὁ ἴδιος ὠμολογοῦσε καὶ ἔπειθε καὶ τοὺς ἄλλους πού δὲν τὸ ἤξευραν. Δὲν ἔπαυε νὰ ἐκφράζη τὸν θαυμασμόν του καὶ νὰ διηγῆται ὅσα ἐκεῖνος ἔπραξε. Μήπως ὁμως πρὸς αὐτοὺς μόνον ἔκαμε παρομοίας πράξεις πού εἶχαν αὐτὴν τὴν κατάληξιν, καὶ πρὸς ἄλλους ἄλλας πράξεις, ἐντελῶς ἀσημάντους ἢ συνήνητησε μικρὰν ἀντίδρασιν ἢ ἔδειξε μετρίαν φιλοσοφίαν ἢ ἔπραξεν ἄξια σιωπῆς ἢ ὄχι ἀξιέπαινα; "Ὁχι βέβαια. Ἄλλὰ αὐτὸς πού ἐκίνησε κάποτε τὸν ἀλιτήριον "Ἄδερ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, αὐτὸς κινεῖ ἐναντίον τούτου τὸν ὑπαρχον τῆς ποντιακῆς μοίρας. Ἡ πρόφασις ἦτο ὅτι τάχα ἀγανακτοῦσε διὰ κάποιο γύναιον, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐγένετο ὑπέρμαχος τῆς ἀσεβείας καὶ πολέμιος τῆς εὐσεβείας. Ἀφήνω ὅλα τὰ ἄλλα, μὲ ὅσα καὶ μὲ ὅποια ἐξύβρισε τὸν ἄνδρα καί, διὰ νὰ εἰπῶ τὸ δίκαιον καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ἐναντίον τοῦ ὁποίου καὶ διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ὁ πόλεμος. Θὰ ἀναφερθῶ τώρα εἰς αὐτὸ πού ἐνῶ κατεντροόπισσε τὸν

δ δὲ μάλιοια καὶ τὸν ὑβριστὴν ἤσχυνε, καὶ τὸν ἀγωνιστὴν ἔψωσεν, εἶπερ τι μέγα καὶ ὑψηλὸν ἢ φιλοσοφία, καὶ τὸ κρατουμένα τῶν πολλῶν ταύτη φαίνεσθαι, τοῦτο δώσω τῷ λόγῳ.

56. Γυναῖκά τινα τῶν ἐπιφανῶν ἐξ ἀνδρὸς οὐ πρὸ πολ-
 5 λοῦ τὸν θίον ἀπολιπόντος, ὁ τοῦ δικασιοῦ συνέδρος ἐβιάζετο, πρὸς γάμον ἔλκων ἀπαξιοῦσαν. Ἡ δὲ οὐκ ἔχουσα, ὅπως διαφύγη τὴν τυραννίδα, βουλὴν βουλευέται, οὐ τολμηρὰν μᾶλλον ἢ συνειήν. Τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσφεύγει, καὶ Θεὸν ποιεῖται προσιάτην κατὰ τῆς ἐπηρείας. Τί οὖν ἔδει ποιεῖν, ὧ
 10 πρὸς τῆς Τριάδος ἀτιῆς (Ἦν εἶπω τι καὶ δικανικῶς μεταξὺ τῶν ἐπαίνων)! μὴ δι τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ τῶν τοιούτων ἅπασι νομοθέτην, ἄλλον δὲ τινα πολὺ μετ' ἐκείνον, ἱερέα δὲ ὅμως; Οὐκ ἀντιποιεῖσθαι, κατέχειν, κήδεσθαι, χεῖρα ὀρέγειν Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ νόμῳ τῷ τειμηκότι θυσιασιτή-
 15 ρια; οὐ πάντα ὁρᾶσαι καὶ παθεῖν ἐδελῆσαι πρότερον, ἢ τι βουλευέσασθαι κατ' ἀτιῆς ἀπάνθρωπον, καὶ καθυβρίσαι μὲν τὴν ἱερὰν τραπέζαν, καθυβρίσαι δὲ τὴν πίστιν μετ' ἧς ἰκέτευεν; «Οὐ», φηοῖν ὁ κενὸς δικαστής· «ἀλλ' ἠτιᾶσθαι χρὴ πάντας τῆς ἐμῆς δυναστείας, καὶ προδοτίας γενέσθαι Χρι-
 20 στιανοῦς τῶν οἰκείων νόμων». Ὁ μὲν ἐζήτει τὴν ἰκέτιν· ὁ δ' εἶχετο κατακράτις. Ὁ δ' ἐξεμαίνεται, καὶ τέλος πέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τὸν τοῦ ἁγίου κοιτωνίσκον ἐξερευνήσοντας, οὐ κατὰ χρεῖαν μᾶλλον, ἢ ἀτιμίαν. Τί λέγεις; Οἶκον ἐκείνου τοῦ ἀπαθοῦς, ὃν περιέπουσιν ἄγγελοι, ὧ καὶ προσ-
 25 βλέπειν ὄκνουσι γυναῖκες; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρεῖναι καὶ ἀπολογεῖσθαι κελεύει· οὐδὲ ἡμέρως καὶ φιλανθρωπῶς, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν κατακρίτων. Καὶ ὁ μὲν παρῆν· ὁ δὲ προὐκάθητο, γέμων θυμοῦ καὶ φρονήματος. Εἰσιτήκει δέ, ὅλον ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς, Πιλάτου κρίνοντος. Οἱ κε-
 30 ραννοὶ δὲ ἡμέλουν, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ μάχαιρα ἐσιλιθοῦτο ἔτι,

ύβριστήν, ὕψωσε τὸν ἀγωνιστήν, ἐὰν εἶναι κάτι μέγα καὶ ὑψηλὸν ἢ φιλοσοφία, ὅπου ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἔναντι τῶν πολλῶν.

56. Κάποιαν γυναῖκα, σύζυγον ἐνὸς ἐπιφανοῦς ποῦ εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀποβιώσει, ὁ πάρεδρος τοῦ δικαστοῦ τὴν ἐπίεζε νὰ νυμφευθοῦν, ἐνῶ ἐκείνη δὲν ἤθελε. Μὴ ἔχουσα πῶς νὰ ἀποφύγῃ τὴν βίαν, κάνει μίαν σκέψιν ποῦ δὲν ἦτο πιὸ πολὺ τολμηρὰ ἀπὸ ὅ,τι ἦτο συνετὴ. Καταφεύγει εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ κάμνει τὸν Θεὸν προστάτην τῆς κατὰ τῆς προσβολῆς. Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ κάμῃ, διὰ τὸ ὄνομα τῆς Τριάδος (ἀνάμεσα εἰς τὰ ἐγκώμια νὰ εἰπῶ καὶ κάτι δικανικόν), ὄχι μόνον ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ νομοθέτης τῶν πραγμάτων αὐτῶν δι' ὅλους, ἀλλὰ καὶ κάποιος ἄλλος πολὺ ὑποδεέστερός του, ἀλλ' ὡστόσοσον ἱερεύς; Νὰ μὴ διεκδικήσῃ, νὰ μὴ κρατήσῃ, νὰ μὴ ἐνδιαφερθῇ, νὰ μὴ ἀπλώσῃ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ κατὰ τὸν νόμον ποῦ τιμᾷ τὰ θυσιαστήρια; Νὰ μὴ προτιμήσῃ νὰ κάμῃ καὶ νὰ πάθῃ τὸ πᾶν, παρὰ νὰ σκεφθῇ ἔναντίον τῆς κάτι ἀπάνθρωπον καὶ νὰ προσβάλλῃ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ νὰ προσβάλλῃ καὶ τὴν πίστιν μὲ τὴν ὁποίαν ἰκέτευεν; "Ὁχι, λέγει ὁ κούφιος δικαστής. Πρέπει νὰ ὑποχωρήσουν ὅλοι εἰς τὴν δύναμίν μου καὶ νὰ γίνουν οἱ χριστιανοὶ προδόται τῶν νόμων τους. Αὐτὸς λοιπὸν ἐζητοῦσε τὴν ἰκέτιδα καὶ ἐκεῖνος τὴν ὑπερήσπιζε μὲ σθένος. Ἐφρένιαζεν ἐκεῖνος καὶ τέλος στέλλει κάποιους ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας νὰ ἐρευνήσουν τὸν κοιτῶνα τοῦ ἁγίου, ὄχι τόσοσιν διότι ἔπρεπεν ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀτιμάσῃ. Τί μᾶς λέγεις; Τὸ σπίτι τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς πάθος, ποῦ προστατεύουν οἱ ἄγγελοι, ὅπου καὶ τὸ βλέμμα τους φοβοῦνται νὰ ρίψουν αἱ γυναῖκες; Δὲν τοῦ κάνει μόνον αὐτὸ ἀλλὰ διατάσσει νὰ παρουσιασθῇ καὶ νὰ ἀπολογηθῇ, αὐτοπροσώπως καὶ διατάσσει ὄχι μὲ τρόπον ἥπιον καὶ συμπαθῆ ἀλλὰ τὸν βλέπει ὡς κατάδικον. Παρουσιάσθη ὁ Βασίλειος καὶ ἐκεῖνος ἐκάθητο εἰς τὴν θέσιν του, γεμᾶτος θυμὸν καὶ πάθος. Ἐστέκετο ὅπως ὁ Ἰησοῦς μου καὶ ὁ Πιλάτος ἔκρινεν. Οἱ κεραυνοὶ καθυστεροῦσαν, ἡ μάχαιρα τοῦ Θεοῦ ἠκονίζετο ἀκόμη καὶ ἠτοιμάζετο, τὸ τόξον ἔτεν-

καὶ ἀνεβάλλετο· καὶ τὸ τόξον ἐνετεινείο μὲν, κατείχετο δέ, τῇ μετανοίᾳ καιρὸν ὑπανοῖγον. Ὅσοις δὴ τοῦ Θεοῦ νόμος.

57. Ἐθροει δὴ πάλην ἐτιέραν ἀγωνισιοῦ καὶ διώκιον. Τὸ περιανχένιον ράκος σφενδονᾶσθαι προσέταπεν· ὁ δέ, 5 «Προσαποδύσομαί σοι», φησὶν, «εἰ θούλει, καὶ τὸ χιτώνιον». Τύπτειν ἠπείλει τὸν ἄσαρκον· ὁ δὲ ὑπέκλυτε. Ξέειν τοῖς δυνξιν· ὁ δέ, «Ἰατρεῦεις», φησὶ, «τὸ ἦπαρ, ὁρᾶς ὅπως με καταιρῶρον τοῖς τοιούτοις θεραπεύων σπαράγμασι». Οἱ μὲν οὖν ἐν τοῖτοις ἦσαν. Ἡ δὲ πόλις ἦοθειο τοῦ κακοῦ, καὶ τοῦ 10 κοινοῦ πάντων κινδύνου (κίνδυνον γὰρ ἕκαστος ἐαυτοῦ τὴν ὕβριν ταύτην ἐνόμιζεν), ἐκμαίνεται πᾶσα καὶ ἀνάπτειται καὶ ὡς καπνοῦ σμῆνος κινήσαντος, ἄλλος ἐπ' ἄλλῳ διεγείρεται καὶ ἀνίσταται, γένος ἅπαν, καὶ ἡλικία πᾶσα, οἱ περὶ τὴν ὀπλοποιητικὴν καὶ θασιλείον ἰοιουργικὴν μάλιστα. Καὶ γὰρ 15 εἶσι περὶ τὰ τοιαῦτα θερμοτέροιο, καὶ τὸ τολμᾶν ἐκ τῆς παρρησίας ἔχοντες. Καὶ πᾶν ἦν ὄπλον ἐκάσιω, τὸ παρὸν ἐκ τῆς τέχνης, εἴτε τι ἄλλο τῷ καιρῷ ὑχοιο σχεδιασθέν. Αἱ δᾶδες ἐν χερσὶν, οἱ λίθοιο προσεβλημένοι, τὰ ρόπαλα εὐτρεπῆ, δρόμος ἀπάντων εἰς, βοῆ μία, προθυμία κοινή. Θυμός, ὁ δει- 20 νὸς ὀπλίτης, ἦ σιραιηγός. Οὐδὲ γυναῖκες ἄσπλοιο τηνικαῦτα, τοῦ καιροῦ θήγοτος· μελίαι δ' ἦσαν ἀνταῖς αἱ κερκίδες· αἱ οὐδὲ γυναῖκες ἔμενον ἔτι, τῷ ζήλῳ ρωσθεῖσαι, καὶ εἰς ἀνδρῶν θάρσος μεταλλατιόμεναι. Βραχὺς ὁ λόγος· μερίζεσθαι τὴν εὐσέθειαν ᾠοντο, εἰ τοῦτοιο διέλοιοιο καὶ οὔτοιο ἀπτοῖς 25 εὐσεθέσιοτος ἦν, δς πρῶτοιο ἐπιβαλεῖ χεῖρα τῷ τολμητῆ τῶν τοιοούτων. Τί οὖν ὁ σοβαρὸς ἐκεῖνος καὶ θρασὺς δικαστής; Ἰκέτης ἦν, ἐλεεινός, ἄθλιος, τίνος οὐ ταπεινότερος; ἔως ἐπιφανεῖς ὁ χωρὶς αἵματος μάρτυς, καὶ χωρὶς πληγῶν σιεφανίτης, καὶ θία τὸν λαδὸν κατασχῶν αἰδοῖ κραιτηθέντα, τὸν

τώνετο ἀλλὰ ἀκόμη ἐκρατεῖτο, ἀφήνων καιρὸν διὰ μετάνοιαν. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ.

57. Κοίταξε τώρα ἄλλην πάλιν τοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ τοῦ διώκτου. Διέταξε νὰ τοῦ ἀποσπάσουν τὸ περιαιχένιον. Νὰ βγάλω, εἶπε, ἂν θέλης καὶ τὸ χιτώνιον. Ἐπειλοῦσε ὅτι θὰ ἐκτυποῦσεν αὐτὸν ποῦ δὲν εἶχε σάρκα καὶ ἐκεῖνος ἔσκυπεν. Ὅτι θὰ τὸν ἔσχιζε μὲ τὰ νύχια καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε Ἐραπεύεις τὸ συκώτι μὲ βασανίζει καὶ βλέπεις ὅτι μὲ θεραπεύεις μὲ αὐτὰ τὰ Ξεσχίσματά σου. Αὐτὰ ἐκεῖνοι. Καὶ ἡ πόλις μόλις ἀντελήφθη τὸ κακὸν καὶ τὸν κοινὸν κίνδυνον ὄλων (ἰδικὸν τοῦ κίνδυνον ἐνόμιζεν ὁ καθένας τὴν προσβολὴν αὐτὴν), κυριεύεται ὀλόκληρος ἀπὸ μανίαν καὶ ἀνάβει. Καὶ ὡσὰν ἓνα νέφος καπνοῦ νὰ τοὺς ἠρέθισε, Ξεσηκώνονται ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ ἰδίως οἱ βασιλικοὶ ὀπλοποιοὶ καὶ ὑφαντουργοί, διότι εἶναι θερμότεροι εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς καὶ παίρνουν τὴν τὸλμην των ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ κάθε τι ἐγίνετο ὄπλον διὰ τὸν καθένα, τὸ ἐργαλεῖον τῆς τέχνης του εἴτε κάτι ἄλλο ποῦ αὐτοσχεδιάσθη διὰ τὴν περίστασιν. Εἰς τὰ χέρια οἱ δαυλοὶ, οἱ πέτρες ποῦ ἐρρίπτοντο, τὰ εὐμεταχειρίστα ρόπαλα, μία ἢ κατεύθυνσις ὄλων, μία κραυγὴ, προθυμία κοινή. Ὁ θυμὸς ἦταν ὁ φοβερὸς πολεμιστῆς ἢ ὁ δεινὸς στρατηγός. Μῆτε αἱ γυναῖκες δὲν ἔμειναν ἄοπλες τότε, καθὼς τὰς ἠρέθιζεν ἡ περίστασις. Αἱ σαῖται τοῦ ἀργαλειοῦ ἦσαν δι' αὐτὰς κοντάρια καὶ δὲν παρέμειναν πλέον γυναῖκες ἀλλὰ τὰς ἐδίδε δύναμιν ὁ ζῆλος των καὶ ἀποκτοῦσαν ἀνδρικὸν θάρρος. Δὲν χρειάζονται πολλὰ λόγια ἐνόμιζαν ὅτι ἐμοιράζοντο τὴν εὐσέβειαν, ἐὰν διαμελίσουν ἐκεῖνον. Καὶ εὐσεβέστερος δι' αὐτοὺς ἦτο ὁποῖος πρῶτος ἔβαζε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς αὐτὸν ποῦ ἐτολμοῦσε τὰς πράξεις αὐτάς. Καὶ ὁ ἀγέρωχος καὶ ἐπηρμένος ἐκεῖνος δικαστῆς; Ἰκέτης ἦτο ἐλεεινὸς καὶ ἀξιολύπητος, πιὸ ταπεινὸς ἀπὸ τὸν καθένα. Ἔως οὗτο ἐνεφανίσθη αὐτὸς ποῦ ἔγινε μάρτυς χωρὶς νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του καὶ νικητῆς χωρὶς νὰ δεχθῇ κτυπήματα καὶ ἀφοῦ ἐσταμάτησεν ἀμέσως τὸν λαὸν ποῦ συνεκρατήθη ἀπὸ ἐντροπήν, ἔσωσε

ἰκέτην ἑαυτοῦ καὶ ὑβριστὴν διεσώσατο. Ταῦτα ὁ τῶν ἁγίων
 Θεός, ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὁ
 τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιασώβμενος, ἰαπεινοῖς δὲ χάριν ἐπιμε-
 τρῶν. Τί δὲ οὐκ ἔμελλεν ὁ τεμῶν θάλασσαν, καὶ ποταμὸν
 5 ἀνακῆψας, καὶ σιοιχεῖα τυραννήσας, καὶ χειρῶν ἐκιάσει
 ἰσάπαια σήσας, ἵνα διασώσῃ λαὸν φυγάδα, καὶ τοῦτον ἐξαι-
 ρῆσεν τῶν κινδύνων;

58. Ὁ μὲν δὴ κοσμικὸς πόλεμος ἐνταῦθα ἐτελεύτησε,
 καὶ πέρας εἶχεν ἐκ Θεοῦ δεξιόν, καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως
 10 ἄξιον. Ἀρχεται δὲ ὁ πόλεμος ἐνθὺνδε ἤδη τῶν ἐπισκόπων,
 καὶ τῶν ἐκείνοις συμμάχων· οὐ πολὺ μὲν τὸ ἄδοξον, πλείων
 δὲ ἡ βλάβη τοῖς ἀρχομένοις. Τίς γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους πείσειε
 μειριάζειν, οὐτω τῶν προσειώτων διακειμένων; Εἶχον μὲν
 γὰρ οὐδ' ἐκ πλείονος ἐπιεικῶς πρὸς αὐτόν, ἰσιῶν ὄντων
 15 τῶν ὑπαιτίων. Οὐτε γὰρ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ συνέβαινον,
 δι μὴ πᾶσα ἀνάγκη τοῖς πλήθεσι διαζόμενοι οὐτε ἰθὺ ἐπὶ
 τῇ χειροτονίᾳ μικροψυχίαν τελέως καταλελύκασιν· καὶ τὸ
 παρὰ πολὺ τῆς δόξης κρατεῖσθαι, πάντων βαρύτεριον ἦν αὐ-
 τοῖς, εἰ καὶ ὁμολογεῖν αἰσχισιόν. Ἐγένετο δὲ καὶ ἄλλη τις
 20 διαφορὰ, ἣ ταῦτα ἐκαινοποίησε. Τῆς γὰρ πατρίδος ἡμῶν
 εἰς δύο διαιρεθείσης ἡγεμονίας καὶ μητροπόλεις, καὶ πολλὰ
 τῶν ἐκ τῆς προτέρας τῇ νέᾳ προσαγωγῆς, ἐνιεῦθεν καὶ τὰ
 ἐκείνων ἐστιασιάσθη. Ὁ μὲν γὰρ ἤξιον τοῖς δημοσίοις συνδι-
 αιρεῖσθαι καὶ τὰ ἡμέτερα, καὶ διὰ τοῦτο μειτοποιεῖτο τῶν νεω-
 25 σιῶν προσελθόντων, ὡς αὐτῶν διαφορόντων ἤδη κάκεινον κε-
 χωρισμένων· ὁ δὲ τῆς παλαιᾶς εἶχετο συνηθείας, καὶ τῆς
 ἐκ τῶν Πατέρων ἄνωθεν διαιρέσεως. Ἐξ ὧν πολλὰ καὶ δει-
 νά, τὰ μὲν συνέβαινον ἤδη, τὰ δὲ ὠδίνετο. Ὑπεσπῶντι σύνο-
 δοι παρὰ τοῦ νέου μητροπολίτου, πρόσοδοι διηρηπάζοντο· πρε-

τόν ικέτην καὶ ὑβριστήν του. "Ἐτσι ἠθέλησεν ὁ Θεὸς τῶν ἀγίων, ποῦ τὰ πάντα ἤμπορεῖ νὰ τὰ μεταβάλλῃ εἰς τὸ καλύτερον, αὐτὸς ποῦ ἀντιτίθεται εἰς τοὺς ὑπερηφάνους καὶ σκορπίζει τὴν χάριν του εἰς τοὺς ταπεινοὺς. Καὶ τί δὲν θὰ ἔπραπτεν αὐτὸς ποῦ ἐχώρισε τὴν θάλασσαν καὶ ἀνέκοψε τὴν ροὴν τοῦ ποταμοῦ, ποῦ ἐπέβαλε τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ μὲ τὸ ἄπλωμα τῶν χειρῶν του ἔστησε τροπαια, διὰ νὰ σώσῃ τὸν κυνηγημένον λαόν του καὶ νὰ τὸν λυτρώσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους;

58. Ἐδῶ ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος τοῦ κόσμου ἐναντίον του καὶ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς τέλος εὐτυχές, ἀντάξιον τῆς πίστεώς του. Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἀρχίζει πλέον ὁ πόλεμος τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν συμμάχων των, ἓνας πόλεμος πολὺ θλιβερὸς καὶ πῶς πολὺ ἐπιζήμιος διὰ τοὺς ἀρχομένους. Ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους νὰ κρατοῦν τὸ μέτρον, ὅταν οἱ ἄρχοντες ἔχουν τέτοιας διαθέσεις; Δὲν ἔτρεφαν πρὸς αὐτὸν οὔτε ἀπὸ πρῶτύτερα συμπάθειαν καὶ ἦσαν οἱ λόγοι τρεῖς. Οὔτε εἰς τὸν λόγον τῆς πίστεως συμφωνοῦσαν, παρὰ μόνον ἂν ὑποχωροῦσαν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀπὸ πολλὴν ἀνάγκην. Οὔτε εἶχαν ἐντελῶς ἐγκαταλείψει τὴν μικροψυχίαν διὰ τὴν χειροτονίαν του. Τὸ ὅτι τοὺς ὑπερέβαλλεν εἰς τὴν δόξαν ἦτο τὸ βαρύτερον δι' αὐτούς, μολονότι εἶναι αἰσχρότατον νὰ τὸ ὁμολογῇ κανεὶς. Ἐσημειώθη καὶ μία ἄλλη διαφορὰ ποῦ τὰ ἀνεπέσεν ὅλα αὐτά. Διηρέθη ἡ πατρίς μας εἰς δύο διοικήσεις καὶ μητροπόλεις καὶ πολλὰ ἀπὸ τὴν παλαιάν μετεφέρθησαν εἰς τὴν νέαν, πρᾶγμα ποῦ ἔφερε τὸν πόλεμον μεταξὺ των. Ἐκεῖνος εἶχε τὴν ἀξίωσιν μαζί μὲ τὰ πολιτικά νὰ διαιρεθοῦν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ διὰ τοῦτο διεκδικοῦσε ἐκείνους ποῦ τοῦ ἦλθαν πρόσφατα, διότι τάχα εἶχαν χωρισθῆ ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἦτο πλέον τῆς ἰδικῆς του φροντίδος. Ἐνῶ ὁ Βασίλειος ἐκράτοῦσε τὴν παλαιάν συνήθειαν καὶ ἐδέχετο τὴν παλαιάν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων μας διαίρεσιν. Ἀπὸ ἐδῶ προῆλθαν πολλὰ δεινὰ καὶ ἐκοιλοπονοῦντο καὶ ἄλλα. Ὑπέκλεπτε συνόδους ὁ νέος μητροπολίτης²¹ καὶ διήρπαζεν εἰσοδήματα. "Ἄλλους ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν δια-

σβύτεροι τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ μὲν ἀνεπείδοντο, οἱ δὲ ὑπηλλάτιοιο. Ἐξ ὧν συνέβαινε, καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν χειρόν ἔχειν διωσιταμένων καὶ τεμνομένων. Καὶ γὰρ πως ταῖς καινοτομίαις χαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ τὰ σφῶν ἡδέως παρακερδαίνουσι· καὶ ῥᾶν τι καταλῦσαι τῶν καθεσιῶτων, ἢ καταλυθὲν ἐπαναγαγεῖν. Ὁ δὲ πλεῖον αὐτὸν ἐξέμηρεν, αἱ Ταυρικαὶ πρόσοδοι καὶ παρόδιοι, αὐτῶ μὲν ὀρώμεναι, ἐκείνῳ δὲ προσγενόμεναι, καὶ τὸν ἅγιον Ὁρέστην ἐκκαρποῦσθαι, μέγα ἐτίθει· ὡς καὶ τῶν ἡμιόνων λαβέσθαι ποτὲ τοῦ ἀνδρὸς ἰδίαν ὁδὸν ὀδεύοντος, εἴργων τοῦ πρόσω μετὰ λησιτρικοῦ συντάγματος. Καὶ ἡ σκῆψις, ὡς εὐπρεπής! Τὰ γὰρ πνευματικὰ τέκνα, καὶ αἱ ψυχαί, καὶ ὁ τῆς πίστεως λόγος, καὶ ταῦτα τὰ τῆς ἀπλησιᾶς ἐπικαλύμματα, πρᾶγμα τῶν εὐπορίσιων, καὶ τὸ μὴ χρῆναι δασμοφορεῖν κακοδόξοις· πᾶς γὰρ ὁ λυπῶν, κα-
 15 κόδοξος.

59. Οὐ μὴν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ ὄντως μητροπολίτης, ἢ συναπήχθη τοῖς πιαίοουσιν, ἢ παριδεῖν ταῦτα ἠνέσχετο, ἢ μικρὰν τοῦ κακοῦ λύσιν ἐπενόει. Ἀλλὰ σκοπῶμεν, ὡς μεγάλην καὶ θαυμασίαν, (καὶ τί γὰρ;) ἢ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἀξίαν. Προσθήκην γὰρ τῆς Ἐκκλησιᾶς ποιεῖται τὴν σιάνην, καὶ τὴν συμφορὰν ὡς κάλλισια διατίθεται, πλείοσιν ἐπισκόποις τὴν παιρίδα καταπικνωσας. Ἐξ οὗ τί γίνεται; Τρία τὰ κάλλιστα ψυχῶν ἐπιμέλεια πλείων, καὶ τὸ πόλιν ἐκάστην τὰ ἐαυτῆς ἔχειν, καὶ τὸ λυθῆναι
 25 ταύτῃ τὸν πόλεμον. Ταύτης τῆς ἐπινοίας δέδοικα, μὴ καὶ αὐτὸς ἐγενόμην πάρεργον. Ἡ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ εἰπεῖν εὐπρεπὲς χρῆ. Πάντα γὰρ τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζων, οὐμενοῦν ὄπσον εἰπεῖν δυνατὸν, ἐν τοῦτο ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω (καὶ γὰρ ὁμολογήσω πὸ πάθος), οὐδὲ ἄλλως τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενον,

φόρων ἐκκλησιῶν τοὺς μετέπειθε καὶ ἄλλους τοὺς ἀντικαθιστοῦσε. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο καὶ αἱ ἐκκλησίαι νὰ πηγαίνουν χειρότερα, καθὼς ἐχωρίζοντο καὶ ἐκομματιάζοντο. Δοκιμάζουν κάποιαν χαρὰν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰς καινοτομίας καὶ ἀρέσκονται οἱ ἴδιοι εἰς παράνομα κέρδη. Ἐξ ἄλλου εἶναι εὐκολώτερον νὰ κρημνίσῃς κάτι πού ὑπάρχει, παρά ἀφοῦ κρημνισθῇ νὰ τὸ ἀποκαταστήσῃς. Αὐτὸ πού τὸν ἐτρέλλαινε περισσότερο ἦσαν τὰ Ταυρικά ἔσοδα τὰ διερχόμενα, πού ἐκεῖνος τὰ ἔβλεπε μόνον καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἄλλον ἔθεωροῦσε σπουδαῖον νὰ καρποῦται τὰς προσόδους τοῦ ἁγίου Ὁρέστου. Ἐφθασε μάλιστα εἰς τὸ σημεῖον νὰ κρατήσῃ κάποτε τοὺς ἡμιόνους τοῦ ἀνδρός πού ἐβάδιζε τὸν δρόμον του, ἐμποδίζων αὐτὸν μὲ συντροφίαν ληστῶν νὰ προχωρήσῃ. Καὶ τί ὠραία πού ἦτο ἡ δικαιολογία! Βεβαίως, τὰ πνευματικὰ τέκνα καὶ αἱ ψυχαὶ καὶ ὁ λόγος τῆς πίστεως καὶ ὅλα τὰ προσχήματα τῆς ἀληθσίας, πού εὐρίσκονται εὐκολώτατα, καὶ τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν φόρους εἰς τοὺς αἰρετικούς. Ἀσφαλῶς ὅποιος μᾶς στενοχωρεῖ εἶναι αἰρετικός.

59. Ἄλλὰ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀληθινὰ τῆς ἀνω Ἱερουσαλήμ μητροπολίτης οὔτε ἐπῆρε τὸν δρόμον ἐκείνων πού ἔσφαλλαν οὔτε ἐδέχθη αὐτὰ νὰ τὰ παραβλέψῃ, οὔτε εὐρῆκε μικράν λύσιν τοῦ κακοῦ. Ἄς ἰδοῦμεν πόσον μεγάλη ἦτο καὶ θαυμαστή καὶ — διατί ὄχι; — ἀνταξία τῆς ψυχῆς ἐκείνου. Εἰς ὠφέλειαν τῆς Ἐκκλησίας μεταβάλλει τὴν διάστασιν καὶ τὴν συμφορὰν τὴν διευθετεῖ μὲ τρόπον ἄριστον τοποθετῶν περισσοτέρους ἐπισκόπους πυκνὰ πυκνὰ εἰς τὴν πατρίδα. Τί προκύπτει ἀπὸ τοῦτο; Τρία ὠραιότατα ἐπιτεύγματα: περισσοτέρα ἐπιμέλεια τῶν ψυχῶν, κάθε πόλις νὰ ἔχῃ τὴν ἰδικὴν τῆς ἀρχὴν, νὰ παύσῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ διαμάχῃ. Τῆς ἐπινοήσεως αὐτῆς φοβοῦμαι μήπως ἔγινε καὶ ἐγὼ ἓνα ἐξάρτημα. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω τί ἄλλο κατάλληλον πρέπει νὰ ἰσχυρισθῶ. Εἰς ὅλα θαυμάζω τὸν ἄνδρα καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῶ πόσον, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐπαινέσω τοῦτο μόνον — θὰ ὁμολογήσω τί μου συμβαίνει — πρᾶγμα πού ἐξ ἄλλου δὲν ἀγνοοῦν οἱ πολλοί.

τὴν περὶ ἡμᾶς καινοτομίαν καὶ ἀπιστίαν, ἧς οὐδὲ ὁ χρόνος τὴν λύτην ἀνάλωσεν. Ἐκεῖθεν γάρ μοι πᾶσα συνέπεσεν ἡ περὶ τὸν θίον ἀνωμαλία καὶ σύγχυσις, καὶ τὸ φιλοσοφεῖν μὴ δυναθῆναι, ἢ μὴ νομίζεσθαι, εἰ καὶ βραχὺς τοῦ δευτέρου
 5 λόγος· πλὴν εἴ τις ἐκεῖνο δέξαιτο, ἡμῶν τοῦ ἀνδρὸς ὑπεραπολογουμένων, διτι μείζω φρονῶν, ἢ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τῶν ἐνθένδε πρὶν ἀποδιῶναι μεινασιᾶς, πάντα ἐποιεῖτο τοῦ Πνεύματος· καὶ φιλίαν αἰδεῖσθαι εἰδώς, ἐνιαυθα μόνον ἠτίμαζεν, οὗ Θεὸν ἔδει προτιμηθῆναι, καὶ πλεῖον ἔχειν
 10 τῶν λυομένων τὰ ἐλπίζόμενα.

60. Δέδοικα μὲν οὖν, μὴ ραθυμίας ἔγκλημα φεύγων, παρὰ τοῖς τὰ ἐκείνου πάντα ἐπιζητοῦσιν, ἀπληθείας περιπέσω γραφῇ, παρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι τὸ μέτριον, ὃ μηδὲ ἐκεῖνος ἠτίμαζε, «Τὸ πᾶν μέτρον ἄριστον», ἐν τοῖς μάλιστα ἐπαιῶν,
 15 καὶ παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ θίον φυλάξας. Ὅμως δὲ ἀμφοτέρους περιφρονῶν, τοὺς τε λίαν συντόμους, καὶ τοὺς ἄγαν ἀπλήθους, ὡδί πως τῷ λόγῳ χρήσομαι. Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι κατορθοῦσιν, οἱ δὲ τινα τῶν τῆς ἀρετῆς εἰδῶν ὄντων πλειόνων ἅπαντα δὲ οὐδεὶς ἐπῆλθε πρὸς τὸ ἀκρότατον, οὐκ
 20 κοινῶν τῶν νῦν ἡμῖν γνωσκομένων· ἀλλ' οὕτως ἄριστος ἡμῖν, ὅς ἂν τὰ πλείω τυγχάνῃ καιωρθωκῶς, ἢ ἐν διτι μάλισια. Ὁ δὲ οὕτω διὰ πάντων ἀφίκετο, ὡς εἶναι φιλοτιμία τις φύσεως. Σκοπῶμεν δὲ οὕτως· Ἀκτιοῖαν τίς ἐπαινεῖ, καὶ θίον ἄσκευον, καὶ ἀπέριτον; Ἐκείνῳ δέ, τί ποτε ἦν, πλὴν
 25 τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς σαρκὸς καλυμμάτων; Πλοῦτος δέ, τὸ μηδὲν ἔχειν, καὶ ὁ σταυρός, ᾧ συνέξῃ μόνῳ, ὦν πολλῶν χρημάτων ἐνόμιζεν ἑαυτῷ τιμιώτερον. Ἄπαντα

52. Ὁ Γρηγόριος νομίζει ὅτι χειροτονώντας τον ὁ Βασίλειος δὲν ἔμεινε πιστός ἐναντί του ὡς πρὸς ὅσα εἶχαν συμφωνήσει μεταξὺ των ὡς φίλοι. Ἄλλὰ πόσον ὠραῖο, χριστιανικά μᾶλλον, εὕρισκε τὴν λύσιν ἀμέσως πρὸ κάτω.

53. Ἡ γνώμη εἶναι τοῦ Κλεοβούλου τοῦ Ροδίου, ἐνός ἀπὸ τούς ἐπτά σοφοῦς.

έννοῶ τὴν νέαν συμπεριφορὰν καὶ τὴν ἀπιστίαν⁵² ἐναντίον μου, πού ὁ χρόνος δὲν ἔχει σθῆσει τὴν λύπην τῆς. Ἀπὸ αὐτὸ προῆλθεν ὅλη ἡ ἀνωμαλία εἰς τὴν ζωὴν μου καὶ ἡ σύγχυσις, τὸ νὰ μὴ ἀσκήσω τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ μὴ λογαριασθῶ ὡς ἀσκῶν τὴν φιλοσοφίαν, ἐάν καὶ τὸ δεῦτερον δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν. Ἐκτός μόνον ἐάν δεχθῆ κανεὶς τοῦτο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐμεῖς συνηγοροῦμεν μὲ τὸ παραπάνω, ὅτι δηλαδὴ ξεπερνῶν τὰ ἀνθρώπινα διανοήματα καὶ μεταναστεύων ἀπὸ τὰ ἐδῶ προτοῦ ἀποθάνῃ, ἐκτελοῦσεν ὅ,τι τοῦ ἔδειχνε τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἐνῶ ἐγνώριζε νὰ σέβεται τὴν φιλίαν, ἐδῶ μόνον δὲν τὴν ἐτιμοῦσεν, ὅπου ἔπρεπε νὰ προηγηθῆ εἰς τὴν τιμὴν ὁ Θεὸς καὶ νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ αὐτὰ πού διαλύονται σπουδαιότερα ὅσα ἐλπίζομεν.

60. Φοβοῦμαι λοιπὸν μήπως, προσπαθῶν νὰ ἀποφύγω κατηγορίαν ὀκνηρίας ἀπὸ ὅσους ζητοῦν μὲ ἐπιμονὴν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν, περιπέσω εἰς κατηγορίαν δι' ἀπληστίαν ἀπὸ ὅσους ἐπαινοῦν τὸ μέτριον, πού καὶ ἐκεῖνος δὲν περιεφρονοῦσεν, ἐπαινῶν πάρα πολὺ τὸ ἴπαν μέτρον ἄριστον⁵³ καὶ φυλάσσων αὐτὸ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του. Περιφρονῶν ὅμως καὶ τοὺς δύο, καὶ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς μεγάλης συντομίας καὶ ὅσους εἶναι ἄπληστοι ν' ἀκούουν, κάπως ἔτσι θὰ συνεχίσω τὸν λόγον μου. "Ἄλλοι ἐπιτυχᾶνουν τοῦτο καὶ ἄλλοι ἐκεῖνο καὶ ἄλλοι πάλι κάποια ἀπὸ τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς πού εἶναι πολλά. "Ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς κανεὶς δὲν τὰ ἐπέτυχε πέρα ὡς πέρα, ἀπὸ ὅσους τουλάχιστον γνωρίζομεν ἐμεῖς τώρα. Καὶ ἄριστος εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας ὁποῖος ἐπιτύχη τὰ περισσότερα ἢ ἓνα εἰς τὸν μεγαλύτερον δυνατὸν βαθμὸν. Ὁ Βασίλειος ὅμως τὰ ἐπραγματοποίησεν ὅλα εἰς τέτοιον βαθμὸν ὥστε νὰ ἀποτελῆ κάποιαν ὑπερηφάνειαν τῆς φύσεως. "Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν ἔτσι. Ποῖος ἐπαινεῖ τὴν ἀκτιμοσύνην καὶ τὴν ἀπλῆν καὶ ἀπέριπτον ζωὴν; Τί εἶχε λοιπὸν ἐκεῖνος ἐκτός ἀπὸ τὸ σῶμα του καὶ τὰ ἀπαραίτητα τῆς σάρκας καλύμματα; Πλοῦτος του ἦταν τὸ νὰ μὴ ἔχη τίποτε καὶ ὁ σταυρὸς, μὲ τὸν ὁποῖον μόνον εἶχε συνδέσει τὴν ζωὴν του καὶ πού τὸν ἐθεωροῦσε πολυτιμότερον ἀπὸ πολλά χρήματα. "Ὅλα, καὶ ἂν

μὲν γὰρ οὐδ' ἄν, εἰ βούλοιτό τις, δυνατὸν εἶναι κηήσασθαι
 πάντων δὲ εἰδέναι καταφρονεῖν, καὶ οὕτω κρείττω τῶν
 πάντων φαίνεσθαι. Οὕτω δὲ διανοηθεῖς, καὶ οὕτως ἔχων,
 βωμοῦ μὲν οὐκ ἐδεήθη, καὶ τῆς κενῆς δόξης, οὐδὲ δημοσίου
 5 κηρύγματος τοῦ, «Κράτης Κράτεια Θηβαῖον ἐλευθεροῦ». *Εἶναι γὰρ, οὐ δοκεῖν, ἐπολύδαζεν ἄριστος. Οὐδὲ πίθον ᾧ-
 κει καὶ μέσην τὴν ἀγοράν, ὥστε πᾶσι παρατηροῦσθαι, καινὴν
 εὐπορίαν τὸ ἀπορεῖν ποιούμενος· ἀφιλότιμος δὲ πένης ἦν
 καὶ ἀνήροιος· καὶ πάντων ἐκβολὴν σιέρξας, ὧν ποτε εἶχε,*
 10 *κούφως διέπλει τὴν τοῦ βίου θάλασσαν.*

61. Θαυμασιὸν ἢ ἐγκράτεια, καὶ ὀλιγάροκεια, καὶ τὸ μὴ
 κρατεῖσθαι τῶν ἡδονῶν, μηδ', ὡς ὑπὸ πικρᾶς καὶ ἀνελευθέ-
 ρου δεσποίνης, τῆς γαστρὸς ἄγεσθαι. Τίς οὕτω μᾶλλον ἄ-
 τροφος ἦν, οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, καὶ ἄσαρκος; Τὰς μὲν γὰρ
 15 πλημονάς καὶ τοὺς κόρους τοῖς ἀλογωτέροις ἀπέρριψε, καὶ
 ὧν ἀνδραποδώδης καὶ κάτω γενευκῶς ὁ βίος. Αὐτὸς δὲ
 οὐδὲν ἤδει μέγα τῶν μετὰ τὸν λαιμὸν ὁμοίων, ἀλλὰ τοῖς
 ἀναγκαίοις διέζη μόνον, ἕως ἐξῆν, καὶ μόνην ἤδει τροφήν,
 τὸ μὴ τροφῶν φαίνεσθαι, μηδὲ διὰ τοῦτο δεῖσθαι πλειόνων·
 20 ἀλλὰ πρὸς τὰ κρίνα βλέπειν καὶ τὰ πιηνά, οἷς ἄτεχνον τὸ
 κάλλος, καὶ σχέδιος ἢ τροφή, κατὰ τὴν μεγάλην παραίνεσιν
 τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, καὶ σάρκα δι' ἡμᾶς πιωχεύσαντος, ἵν' ἡ-
 μεῖς πλουτισθῶμεν θεόβητα. Ἐντεῦθεν αὐτῷ τὸ ἐν χιτώνιον,
 καὶ τριβώνιον, καὶ ἡ χαμευνία, καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἀλου-
 25 σία, τὰ ἐκείνου σεμνολογήματα, καὶ τὸ ἡδιστὸν δεῖπνον καὶ
 ὄψον, καὶ οἱ ἄλλες, ἡ καινὴ καρυκεία, καὶ ποτὸν νηφᾶλιόν τε
 καὶ ἄφθονον, δ γεωργοῦσι πηγαὶ μηδὲν πονουμένοις. Ἐξ
 ὧν, ἢ μεθ' ὧν νοσοκομῆται καὶ λαιροῦται, τὸ κοινὸν ἡμῶν ἐμ-

ἤθελε κανένας, δέν εἶναι δυνατόν νά τά ἀποκτήσῃ ἤμπορεῖ ὅμως νά τά περιφρονήσῃ ὅλα καί νά γίνῃ νικητῆς ὄλων. Μέ τέτοιας σκέψεις καί τέτοιαν διάθεσιν δέν ἐχρειάσθη βωμὸν οὔτε δόξαν ματαίαν οὔτε τὸ δημόσιον κήρυγμα «ὁ Κράτης τὸν Κράτητα τὸν Θηβαῖον ἐλευθερώνει»⁵⁸. Ἐφρόντιζε δηλ. νά εἶναι, ὄχι νά φαίνεται ἄριστος. Οὔτε ἐκατοικοῦσε εἰς πιθάρι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, ὥστε νά κάνῃ ἀπόλαυσίν του τὴν τρυφήν τῶν ἄλλων, μεταβάλλων εἰς παράδοxon εὐπορίαν τὴν ἀπορίαν. Ἦτο πτωχός, ἀφιλόδοξος καί ἀνεπιτήδευτος. Ἐδέχθη νά τά χάσῃ ὅλα ὅσα κάποτε εἶχε καί ἐπερνοῦσεν ἀνάλαφρος τὴν θάλασσαν τῆς Ζωῆς.

61. Ἀξιοθαύμαστον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἐγκράτεια καί ἡ ὀλιγάρκεια καί ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καί τὸ νά μὴ διευθύνῃ ἡ κοιλία, ἐξουσιάζουσα ἀνελεύθερη. Ποῖος ἦτο χωρὶς τροφήν περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν καί, δέν εἶναι πολὺ νά τὸ εἰπῇ κανεὶς, χωρὶς σάρκας; Τὴν ἀφθονίαν καί τοὺς ὑπερχορτασμοὺς τοὺς ἄφησε διὰ τοὺς περισσότερο ἀλόγους καί αὐτοὺς ποὺ ἡ Ζωὴ των ἦτο παρομοία μέ ζωὴν ἀνδραπόδων καί ἐβλεπε πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ἴδιος δέν ἐθεωροῦσε τίποτε μέγα ἀπὸ ὅσα εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν λαιμόν, ἀλλὰ ἐζοῦσε μέ τὰ ἀπαραίτητα μόνον ὅσον ἦτο ἐπιτρεπτόν καί ἡ μόνη τρυφή ποὺ ἐγνώριζεν ἦτο νά εἶναι φανερόν ὅτι δέν τρυφᾷ καί διὰ τοῦτο καί δέν εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ περισσότερα. Ἐβλεπε τὰ κρίνα καί τὰ πουλιά ποὺ εἶχαν φυσικὴν ὁμορφίαν καί πρὸχειρον τροφήν, κατὰ τὴν μεγάλην προτροπὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἰδικοῦ μου, ποὺ ἐπτώχευσε πρὸς χάριν μας κατὰ τὴν σάρκα διὰ νά πλουτήσωμεν ἐμεῖς κατὰ τὴν θεότητα. Ἀπὸ ἐδῶ προήρχετο ὁ ἕνας χιτῶν ποὺ ἐφοροῦσε καί τὸ ἕνα ἐπανωφόρι, τὸ πλάγισμα χάμω καί ἡ ἀγρυνία, ἡ ἀπλυσία, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὰ καυχήματά του, τὸ νοστιμώτατον δεῖπνον καί προσφάγι, τὸ ψωμί καί τὰ παστά, τὰ νέα αὐτὰ καρυκεύματα, καί τὸ ποτὸν τὸ ἄφθονον τῆς φρονιμάδος, ποὺ τὸ προσφέρουν αἱ πηγαὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δέν κουράζονται νά τὸ ἀντλήσουν. Ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται ἢ αὐτὰ παρακολουθοῦν αἱ νοσοκομίαι, αἱ ἰατρεῖαι,

φιλοσόφημα. Ἔδει γάρ με τῶν ἀνιαρῶν τὸ ἴσον ἔχειν, τοῖς ἄλλοις λειπόμενον.

62. Μέγα παρθενία, καὶ ἀζυγία, καὶ τὸ μετ' ἀγγέλων
 τειάχθαι, καὶ τῆς μοναδικῆς φύσεως· ὁκνῶ γὰρ εἰπεῖν Χρι-
 5 σιοῦ, ὅς, καὶ γεννηθῆναι θελήσας διὰ τοὺς γεννητοὺς ἡμᾶς,
 ἐκ Παρθένου γεννᾶται, παρθενίαν νομοθετῶν, ὡς ἐνθένδε
 μετὰγουσαν, καὶ κόσμον συντέμνουσαν, μᾶλλον δὲ κόσμον
 κόσμῳ παραπέμπουσαν, τὸν ἐνεσιῶτα τῷ μέλλοντι. Τίς οὖν
 ἐκείνου μᾶλλον, ἢ παρθενίαν εἰμίησεν, ἢ σαρκὶ ἐνομοθέτη-
 10 σεν, οὐ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐ-
 σπούδασε; Τίνος οἱ παρθενῶνες, καὶ τὰ ἔγγραφα διατάγμα-
 τα, οἷς πᾶσαν μὲν αἰσθησὶν ἐσωφρόνιζε, τῶν δὲ μέλος ἐρύ-
 θμιζε, καὶ ὄντως παρθενίαν ἔπειθεν, εἴσω καὶ τὰ κάλλη
 σιγρέφων ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὰ μὴ βλέπόμενα· καὶ τὸ
 15 μὲν ἔξωθεν ἀπομαραίνων, καὶ τὴν ὕλην ὑποσπῶν τῆς φλο-
 γός, τὸ δὲ κρυπτὸν τῷ Θεῷ δεικνύς, ὅς μόνος τῶν καθαρῶν
 ψυχῶν ἐστὶ νυμφίος, καὶ τὰς ἀγρύπνους ἐαυτῷ συνεισάγει
 ψυχάς, εἰάν μετὰ λαμπρὸν τῶν λαμπάδων αὐτῷ, καὶ δα-
 ψιλοὺς τῆς τοῦ ἐλαίου τροφῆς ἀπαντήωσιν; Τοῦ τοῖνον
 20 ἐρημικοῦ θίου, καὶ τοῦ μιγάδος, μαχομένων πρὸς ἀλλήλους
 ὡς τὰ πολλά, καὶ διυσταμένων, καὶ οὐδαιτέρου πάντως ἢ τὸ
 καλόν, ἢ τὸ φαῦλον ἀνεπίμικτον ἔχοντος· ἀλλὰ τοῦ μὲν, ἡσυ-
 χίου μὲν ὄντος μᾶλλον, καὶ καθεσηκότιος, καὶ Θεῷ συνί-
 γοντος, οὐκ αὐτόφου δέ, διὰ τὸ τῆς ἀρειῆς ἀβασάνιστον καὶ
 25 ἀσύγκριτον· τοῦ δέ, πρακτικωτέρου μὲν μᾶλλον καὶ χρησι-
 μωτέρου, τὸ δὲ θορυβῶδες, οὐ φεύγοντες, καὶ τοῦτους ἄ-
 ριστα κατήλλασεν ἀλλήλοις καὶ συνεκέρασεν· ἀσκητήρια καὶ
 μοναστήρια δειμάμενος μὲν, οὐ πόρρω δὲ τῶν κοινωνικῶν

τὸ κοινὸν ἀντικείμενον τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας. Ἐπρεπε νὰ εἶχα ἴσον μέρος εἰς τὰ ἀνιαρά, ἀφοῦ εἰς τὰ ἄλλα ἤμουν πολὺ κατώτερός του.

62. Μέγα πρᾶγμα ἡ παρθενία καὶ ἡ ἀγαμία, τὸ νὰ ταχθῆς μὲ τὴν παράταξιν τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν μοναχικὴν ζωὴν. Διστάζω νὰ εἰπῶ νὰ ταχθῆς μὲ τὸν Χριστόν, πού καὶ ὅταν ἠθέλησε νὰ γεννηθῆ δι' ἡμᾶς τοὺς γεννητούς, γεννᾶται ἀπὸ τὴν Παρθένον, κατοχυρώνων τὴν παρθενίαν, διότι ἀπὸ ἐδῶ μᾶς μεταφέρει ἀλλοῦ καὶ συντομεύει τὴν κοσμικὴν ὑπαρξίν μας ἢ μᾶλλον τὸν κόσμον αὐτὸν εἰς τὸν ἄλλον παραπέμπει, τὸν τωρινὸν δηλ. εἰς τὸν μελλοντικόν. Ποῖος λοιπὸν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ἐτίμησε τὴν παρθενίαν ἢ περιώρισε μὲ νόμους τὴν σάρκα, ὄχι μὲ τὸ προσωπικὸν του παράδειγμα μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα τῆς σπουδῆς καὶ τοῦ Ζήλου του; Τίνος ἦσαν οἱ παρθενῶνες καὶ αἱ γραφαὶ διατάξεις, μὲ τὰ ὁποῖα ἐσωφρόνιζε κάθε αἴσθησιν καὶ ἐρρῦθμιζε τὴν λειτουργίαν κάθε μέλους καὶ ἐπειθεν εἰς τὴν ἀληθινὴν παρθενίαν, στρέφων τὴν ὠραιότητα πρὸς τὰ μέσα, ἀπὸ τὰ ὀρατὰ εἰς τὰ ἀόρατα; Πού ἀπεμάραινε τὰ ἐξωτερικὰ καὶ ἀποσποῦσε τὴν ὕλην ἀπὸ τὴν φλόγα' παρουσίαζε τὰ κρυπτά εἰς τὸν Θεόν, πού εἶναι ὁ μόνος νυμφίος τῶν καθαρῶν ψυχῶν καὶ πού τὰς ἀγρύπνους ψυχὰς τὰς συνεισάγει μαζί του, ἐὰν τὸν συναντήσουν μὲ ἀναμμένας τὰς λαμπάδας καὶ μὲ ἄφθονον τὸ λάδι πού τὰς τροφοδοτεῖ; Ὅμοια καὶ μὲ τὸν μοναχικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον' συχνὰ ἀλληλομαχοῦν καὶ βρίσκονται εἰς διάσασιν καί, ὅπως καὶ νὰ εἶναι, κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο δέν ἔχει καθαρὸν τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν, ἀλλὰ ὁ ἕνας εἶναι βέβαια πολὺ πιὸ ἡσυχος καὶ σταθερὸς καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, δέν τοῦ λείπει ὅμως ἡ ἀλαζονεία, ἐπειδὴ ἀποκτᾷ τὴν ἀσύγκριτον ἀρετὴν χωρὶς θάσανα, ἐνῶ ὁ ἄλλος πάλιν εἶναι πιὸ πρακτικὸς καὶ χρήσιμος χωρὶς ὅμως νὰ ἀποφεύγῃ τὸν θόρυβον καὶ τὴν ταραχὴν. Ἐκεῖνος τοὺς συνεφιλίωσεν ἄριστα μεταξὺ τους καὶ ἔκαμεν ἓνα συγκερασμὸν αὐτῶν. Ἐκτίσε βέβαια ἀσκητήρια καὶ μοναστήρια ὄχι ὅμως μακριὰ ἀπὸ μεικτὰς κοινωνίας, οὔτε τὰ περιέκλεισεν οὔτε ἐχώρι-

καὶ μιγάδων, οὐδέ, ὡσπερ τειχίῳ τινὶ μέσῳ, ταῦτα διαλαβῶν καὶ ἀπ' ἀλλήλων χωρίσας, ἀλλὰ πλησίον συνάψας καὶ διαζεύξας· ἵνα μήτε τὸ φιλόσοφον ἀκοινωνήτιον ἦ, μήτε τὸ πρακτικῶν ἀφιλόσοφον ὡσπερ 'δὲ γῆ καὶ θάλασσα, τὰ παρ' 5 ἑαυτῶν ἀλλήλοις ἀντιιδόντες, εἰς μίαν δόξαν Θεοῦ συντρέχωσι.

63. Τί ἔτι; Καλὸν φιλανθρωπία, καὶ πτωχοτροφία, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας βοήθημα. Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως πρόελθε, καὶ θέασαι τὴν καινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαύρισμα, εἰς δ' τὰ 10 περιτὰ τοῦ πλούτου, ἥδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποιθῆται, σήτας ἀποσειόμενα, καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα, καὶ φθόνου πάλην, καὶ καιροῦ φθορὰν διαφρέγοντα· ἐν τῷ νόσος φιλοσοφεῖται, καὶ συμφορὰ μακαρίζεται, 15 καὶ τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον, ἐπιτάπυλοι Θῆβαι, καὶ Αἰγύπτιαί, καὶ τείχη Βαβυλώνια, καὶ Μανσόλου Καρικὸς τάφος, καὶ Πυραμίδες, καὶ Κολοσοῦ χαλκὸς ἄμειρος, ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων, ἀλλὰ τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἱστορίαις διδόνουσιν· ὧν οὐδὲν τοὺς ἐγείραντας, πλην δόξης ὀλίγης ὤνησεν; 20 Ἐμοὶ δὲ θαυμασιώτατον, ἢ σύντιμος τῆς σωτηρίας ὁδός, ἢ ῥάσιη πρὸς σῶραν ἀνάβασις. Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου, καὶ τετελευτηκότιες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλειςιν, ἀπελανθόμενοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλιότατων, δνόμασι μᾶλλον ἢ σώματι γνωριζόμενοι οὐδέ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ

σεν αὐτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα μὲ κάποιον ἐνδιάμεσον τοῖχον, ἀλλὰ τὰ ἔβαλεν εἰς μίαν κοντινὴν συνάφειαν καὶ χωρισμόν. Εἶχε σκοπὸν μῆτε οἱ πνευματικοὶ νὰ μένουν χωρὶς ἐπικοινωνίαν μῆτε οἱ πρακτικοὶ χωρὶς πνευματικὴν τροφοδοσίαν, ἀλλὰ νὰ ἀντιπροσφέρουν οἱ μὲν εἰς τοὺς δὲ καθέννας τὸ ἰδικόν του, ὅπως ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα συντρέχουν εἰς τὴν μίαν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

63. Τί ἄλλο ἀκόμη; Ὁραῖον πρῶγμα ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ διατροφή τῶν πτωχῶν καὶ ἡ βοήθεια πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Προχώρησε ὀλίγον ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐκοίταξε τὴν νέαν πόλιν, τὸ ταμεῖον τῆς εὐσεβείας, τὸ κοινὸν θησαύρισμα ὧσων εὐποροῦν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποθέτουν τὰ περισσεύματα τοῦ πλούτου των, καὶ τώρα ἀκόμη καὶ τὰ ἀπαραίτητα, μὲ τὰς παραινέσεις του. Ἐκεῖ αὐτὰ ἀποτινάσσουν τὸν σκῶρον, καὶ ἀπογοητεύουν τοὺς κλέπτας καὶ διαφεύγουν τὴν πάλην τοῦ φθόνου καὶ τοῦ καιροῦ τὴν φθοράν. Ἐκεῖ ἡ ἀσθένεια ἀντιμετωπίζεται φιλοσοφικά, ἡ συμφορὰ γίνεται ἀντικείμενον μακαρισμοῦ καὶ δοκιμάζεται ἡ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἄλλους. Τί ἀποτελοῦν δι' ἑμένα ἔμπρὸς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο αἱ ἐπτάφυλαι Θῆβαι, καὶ αἱ Θῆβαι τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὰ τεῖχη τῆς Βαβυλῶνος, καὶ ὁ Καρικὸς τάφος τοῦ Μαουσώλου, καὶ αἱ Πυραμίδες, καὶ ὁ χάλκινος ὄγκος τοῦ Κολοσσοῦ, οἱ πελώριοι ναοὶ καὶ τὰ κάλλη ὧσων ἀκόμη δὲν ὑπάρχουν καὶ ὅσα ἄλλα θαυμάζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ἀποθανατίζουν εἰς τὰς διηγήσεις των; Αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγην δόξαν εἰς τί ἄλλο ὠφέλησαν τοὺς δημιουργοὺς των; Τὸ πιὸ θαυμάσιον δι' ἑμένα εἶναι ἡ σύντομος ὁδὸς τῆς σωτηρίας, ἡ εὐκολωτάτη ἀνάβασις εἰς τὸν οὐρανόν. Δὲν ἀπλῶνεται πλέον ἔμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας θέαμα φοβερόν καὶ θλιβερόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ ἀποθαμένοι εἰς τὰ περισσότερα μέλη τοῦ σώματος, πού ἐκδιώκονται ἀπὸ τὰς πόλεις, τὰ σπίτια, τὰς ἀγοράς, τὰ πηγάδια, ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀγαπητοὺς των καὶ πού ἀπὸ τὰ ὀνόματα μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τὰ σώματα ἀναγνωρίζονται. Οὔτε στήνονται εἰς τὰς συναθροίσεις καὶ τὰς συνάξεις διὰ νὰ τραγουδοῦν Ζεύγη Ζεύγη, χωρὶς οὔτε νὰ

συζυγίαν τε και συναυλίαν, μηκέτ' ἐλεσόμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι σοφιστὰι μελῶν ἐλεεινῶν, εἴ τιςι καὶ φωνὴ λείπεται.

Τί ἂν ἄπαντα ἐκτραγωδοίην τὰ ἡμέτερα, οὐκ ἀρκοῦν-
 5 τος τοῦ λόγου τῷ πάθει; Ἄλλ' ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων
 ἔπεισεν, ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ'
 αἰτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς
 ἐκείνους ἀπανθρωπίας· ἀλλ' ἐν ταῖς ἀλλοτριαῖς συμφοραῖς,
 τὰ οἰκεία εὖ τίθεσθαι, καὶ δανείζειν Θεῷ τὸν ἔλεον, ἐλέου
 10 χρῆζοντας. Διὰ τοῦτο, οὐδὲ τοῖς χεῖλεσιν ἀπηξίου τιμᾶν τὴν
 νόσον, ὃ εὐγενῆς τε καὶ τῶν εὖ γεγονότων, καὶ τὴν δόξαν
 ὑπέρολαμπρος, ἀλλ' ὡς ἀδελφὸς ἠσπάζειο, οὐχ ὅπερ ἂν τις
 ἀπολάβοι κενοδοξῶν, (τίς γὰρ ἰσοῦτον ἀπεῖχε τοῦ πάθους;) ἀλλὰ
 καὶ προσίεναι τοῖς σώμασιν ἐπὶ θεραπείᾳ διὰ τῆς ἐαν-
 15 τοῦ φιλοσοφίας τυπῶν, καὶ φθεγγομένη καὶ σιωπῶσα παραί-
 νεσις. Καὶ οὐχ ἡ μὲν πόλις οὕτως, ἡ χώρα δὲ καὶ τὰ ἐκτός,
 ἐτέρως· ἀλλὰ κοινὸν ἅπασιν ἀγῶνα προὔθηκε τοῖς τῷ λαῷ
 προεσιῶσι, τὴν εἰς αὐτοὺς φιλανθρωπίαν, καὶ μεγαλοφυχίαν.
 Καὶ ἄλλων μὲν οἱ ὀνοποιοί, καὶ αἱ λιπαραὶ τραπέζαι, καὶ
 20 τὰ μαγεύρων μαγγανεύματα καὶ κομπεύματα, καὶ οἱ φιλό-
 καλοι δίφροι, καὶ τῆς ἐσθῆτος ὄση μαλακὴ τε καὶ περιορέ-
 ουσα· Βασιλείου δέ, οἱ νοσοῦντες, καὶ τὰ τῶν τραυμάτων
 ἄκη, καὶ ἡ Χριστοῦ μίμησις, οὐ λόγῳ μὲν, ἔργῳ δὲ λέπραν
 καθαίροντος.

25 64. Πρὸς ταῦτα, τί φήσουσιν ἡμῖν οἱ τὸν τύφον ἐγκαλοῦν-
 τες ἐκεῖνῳ καὶ τὴν ὄφρυν, οἱ πικροὶ τῶν τηλικούτων κριταί,
 καὶ τῷ κανόνι τοὺς οὐ κανόνας προσάγοντες; Ἔστι λεπρούς
 μὲν ἀσπάζεσθαι, καὶ μέχρι τούτου συνταπεινοῦσθαι, τῶν δὲ
 ὑγιαίνόντων κατοφροῦσθαι; Καὶ τήκειν μὲν τὰς σάρκας

συμπονοῦνται πλέον ἀπὸ τοὺς ἄλλους διὰ τὴν νόσον των, ἀλλὰ καὶ νὰ μισοῦνται ἀπὸ πάνω, ἐφευρέται αὐτοὶ θλιβερῶν τραγουδιῶν, ἐὰν ἔχη ἀπομείνει εἰς μερικοὺς καὶ αὐτὴ ἡ φωνή.

Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ διεκτραγωδῶ τὰ πάθη μας, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀρκετὸς ὁ λόγος μου δι' αὐτό; Ἐκεῖνος ὡστόσον περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μᾶς ἐπεισεν ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἴμεθα ἄνθρωποι νὰ μὴ καταφρονοῦμεν τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ προσβάλλωμεν τὸν Χριστὸν, τὴν κοινὴν κεφαλὴν ὄλων, μὲ τὴν ἀπανθρωπίαν μας πρὸς ἐκείνους, ἀλλὰ εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων νὰ βλέπωμεν τὰς ἰδικὰς μας καὶ νὰ δανεῖζωμεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν εὐσπλαχνίαν, τὴν στιγμὴν ποὺ ἔχομεν οἱ ἴδιοι ἀνάγκην ἀπὸ εὐσπλαχνίαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἀπηξιοῦσε νὰ τιμᾷ καὶ μὲ τὰ χεῖλη ἀκόμη τὴν νόσον αὐτὸς ὁ εὐγενὴς καὶ ἀπὸ εὐγενεῖς, ποὺ ἡ δόξα του εἶναι ὑπέρλαμπρος· τοὺς ἠσπάζετο ὡς ἀδελφούς του, ὄχι ἀπὸ κενοδοξίαν ὅπως θὰ ὑπέθετε κανεὶς (ποῖος ἄλλος ἀπείχεν ἀπὸ τὸ πάθος αὐτὸ τόσο πολὺ;), ἀλλὰ διὰ νὰ ὑποτυπώσῃ μὲ τὴν φιλοσοφημένην χειρονομίαν του ὅτι πρέπει νὰ πλησιάζωμεν τὸ σῶμα μὲ σκοπὸν τὴν θεραπείαν του. Καὶ ἦτο μία παραίνεσις ποὺ ὠμιλοῦσε χωρὶς λόγους. Καὶ δὲν συνέβαινεν ἔτσι εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον διαφορετικὰ· εἶχεν ἐπιβάλει κοινὸν ἀγῶνα εἰς ὄλους, ποὺ ἦσαν προστάμενοι τοῦ λαοῦ, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν πρὸς τοὺς πάσχοντας. Οἱ μάγειροι καὶ τὰ πλούσια τραπέζια ἦσαν δι' ἄλλους, οἱ σάλτσες καὶ τὰ καρυκεύματα τῶν μαγείρων, τὰ φίνα ἀμάξια καὶ τὰ φορέματα τὰ ἀπαλά καὶ χυτὰ. Διὰ τὸν Βασίλειον ἦσαν οἱ ἄρρωστοι, αἱ θεραπείαι τῶν πληγῶν, ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ· ὄχι μὲ λόγους, ἀλλὰ μὲ ἔργα ἐκαθάριζε τὴν λῆπραν.

64. Τί ἔχουν νὰ παρατηρήσουν εἰς αὐτὰ ὅσοι τὸν κατηγοροῦν διὰ ὑπερηφάνειαν καὶ ὑπεροψίαν, οἱ φαρμακεροὶ κριταὶ τῶν πολὺ μεγάλων ποὺ ὑποβάλλουν εἰς τὸν κανόνα αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἐξαίρεσις τῶν κανόνων; Εἶναι δυνατόν νὰ ἀσπάζεται τοὺς λεπρούς, νὰ ταπεινώνεσαι ἕως αὐτὸ τὸ σημεῖον, νὰ μὴ καταδέχεσαι ὅμως τοὺς ὑγιεῖς; Νὰ λειώνης

δι' ἐγκρατείας, τὴν ψυχὴν δὲ οἰδαίνειν κενῶ φρονάγματι;
 Καὶ τοῦ μὲν Φαρισαίου καταγινώσκειν, καὶ διηγείσθαι τὴν
 ἐξ ὄγκου ταπεινώσιν, καὶ Χριστὸν εἰδέναι μέχρι δούλου μορ-
 φῆς κατελθόντα, καὶ τελώναις συνέσθοντα, καὶ νίπιοντα τοῦς
 5 πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ στανυρὸν οὖν ἀπαξιούοντα, ἵνα προση-
 λώσῃ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν (καίτοι τί τοῦτου παραδοξότερον,
 Θεὸν στανυρούμενον βλέπειν, καὶ τοῦτον μετὰ λησιτῶν, καὶ
 ὑπὸ τῶν παριόντων γελώμενον, τὸν ἀνάλωτον, καὶ τοῦ παθεῖν
 ὑψηλότερον). αὐτὸν δὲ ὑπερνεφεῖν, καὶ μηδὲν γινώσκειν
 10 ὁμοίτιμον, ὃ δοκεῖ τοῖς ἐκείνῳ βασκαίνουσιν; Ἄλλ' οἶμαι
 τὸ τοῦ ἡθους εὐπαθές, καὶ θεσθικός, καὶ ἀπεξεσμένον, τῦφρον
 ὠνόμασαν. Οἱ δ' αὐτοὶ μοι δοκοῦσι ραδίως ἄν καὶ τὸν ἀν-
 δρεῖον καλέσαι θρασύν, καὶ δειλὸν τὸν περιεσκαμμένον, καὶ
 τὸν σῶφρονα μισάνθρωπον, καὶ τὸν δίκαιον ἀκοινωνήτον.
 15 Καὶ γὰρ οὐ φαύλως τοῦτό τινες πεφιλοσοφήκασιν· "Οἱ «πα-
 ραπεπήγασιν ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι, καὶ εἰσὶ πῶς ἀγχιθου-
 ρου» καὶ ῥᾶστον, ἄλλο τι ὄντα ἕτερον νομισθῆναι τοῖς μὴ τὰ
 τοιαῦτα πεπαιδευμένοις.

Τίς γὰρ ἐκείνου μᾶλλον ἢ ἀρετὴν ἐτίμησεν, ἢ κακίαν ἐ-
 20 κόλασεν, ἢ χρησιτὸς ὄφθη τοῖς κατορθούσιν, ἢ τοῖς ἁμαρτιά-
 νουσιν ἐμβροιθής; οὐ καὶ τὸ μεῖδιμα πολλάκις ἔπαινος ἦν,
 καὶ τὸ σιωπᾶν ἐπιτίμησις, οἰκείῳ συνειδῶμι τὸ κακὸν θασα-
 νίζουσα; Εἰ δὲ μὴ σιωμύλος τις ἦν, μηδὲ γελοιασιθής, καὶ
 ἀγοραῖος, μηδὲ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, ἐκ τοῦ πᾶσι πάντα
 25 γίνεσθαι, καὶ χαρίζεσθαι, τί τοῦτο; Οὐκ ἐπαινεῖός μᾶλλον
 ἢ μεμπτέος τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; Εἰ μὴ καὶ τὸν λέοντα αἰ-
 τιφτό τις, διτι μὴ πιθήκειον βλέπει, ἀλλὰ θλοσυρὸν καὶ θα-
 σιλικόν, οὐ καὶ τὰ σκιότηματα γενναῖα, καὶ μετὰ θαύματος

54. Ὁ Μένανδρος λέγει· «ἐγγύς ἀγαθῶ κακὸν παραπέφυκε» ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης θέλει τὰ ἐλαττώματα καὶ πλεονεκτήματα «ἀγχιθουρα».

τὴν σάρκα σου μὲ τὴν ἐγκράτειαν καὶ νὰ φουσκώνης τὴν ψυχὴν σου μὲ κούφιαν λύσαν; Νὰ καταδικάζης τὸν Φαρισαῖον καὶ νὰ διηγῆσαι τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀλαζονείας του, νὰ γνωρίζης ὅτι ὁ Χριστὸς κατέβη ὡς τὴν μορφήν τοῦ δούλου, ὅτι συνέτρωγε μὲ τοὺς τελῶνας, ἔπλυε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του καὶ ἀνάξιόν του δὲν ἔκρινε τὸν σταυρὸν, προκειμένου νὰ σταυρώσῃ τὴν ἰδικὴν μου ἁμαρτίαν — καὶ ἄς μὴ ὑπάρχη παραδοξότερον ἀπὸ αὐτό, νὰ βλέπῃς δηλαδὴ τὸν Θεὸν νὰ σταυρώνεται καὶ μάλιστα μαζὶ μὲ τοὺς ληστὰς καὶ νὰ γελάται ἀπὸ τοὺς περαστικούς ὁ ἀσύλληπτος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ πάθος —. Καὶ ἔπειτα ὁ ἴδιος νὰ ὑψώνεσαι ἐπάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, νὰ μὴ ἀναγνωρίζης τίποτε ὡς ὁμοτιμὸν σου, πρᾶγμα πού κάνουν ὅσοι φθονοῦν ἐκεῖνον; "Ὁχι, ἀλλὰ νομίζω ἔπαρσιν ὠνόμασαν τὴν σταθερότητα καὶ ἀσφάλειαν καὶ τελειότητα τοῦ χαρακτῆρος του. Αὐτοὶ ὅμως νομίζω καὶ τὸν ἀνδρεῖον θὰ τὸν καλέσουν θρασύν καὶ τὸν περιεσκεμμένον δειλὸν καὶ τὸν φρόνιμον μισάνθρωπον καὶ τὸν δίκαιον ἀκοινώνητον. Ἀσφαλῶς δὲν διετύπωσαν ἄστοχα μερικοὶ φιλοσοφοῦντες τὴν γνώμην ὅτι στήνονται δίπλα εἰς τὰς ἀρετὰς αἱ κακίαι καὶ ἔχουν τὰς θύρας δίπλα δίπλα⁵⁴. Εἶναι ἐξ ἄλλου εὐκολώτατον νὰ νομισθῇ κάποιος διάφορος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἀπὸ τοὺς μὴ ἔξοικειωμένους μὲ αὐτά.

Ποῖος περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνον ἐτίμησε τὴν ἀρετὴν, ἐτιμώρησε τὴν κακίαν, ἐφάνη καλὸς πρὸς τοὺς ἐπιτυχόντας καὶ βαρὺς διὰ τοὺς ἁμαρτάνοντας; Καὶ τὸ μειδιάμα του ἦτο συχνά ἔπαινος καὶ ἡ σιωπὴ του ἐπιτίμησις, πού ἐβασάνιζε τὸ κακὸν μὲ τὴν ἰδίαν του τὴν συνειδήσιν; Ἐὰν δὲν ἦτο γλυκομίλητος οὔτε ἀστεῖος οὔτε κοινωνὸς οὔτε ἀρεστός εἰς τοὺς πολλούς, μὲ τὸ νὰ γίνεται καὶ νὰ χαρίζῃ τὰ πάντα εἰς τοὺς πάντας, ποίαν σημασίαν ἔχει τοῦτο; Δὲν πρέπει νὰ ἐπαινεθῇ μᾶλλον παρά νὰ κατηγορηθῇ κατὰ τὴν κρίσιν ἐκείνων πού ἔχουν νοῦν; "Ὡρα εἶναι νὰ κατηγοροῦσε κανεὶς καὶ τὸ λεοντᾶρι ἐπειδὴ δὲν κοιτάζει σάν πίθηκος ἀλλὰ ἄγρια καὶ βασιλικά, πού καὶ τὰ σκιρτήματά του εἶναι ἀνδρειωμένα καὶ προκαλοῦν ἀγάπην γεμάτην θαυμα-

ἀγαπώμενα· καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς σκητῆς θαναμάζοι, ὡς ἠδεῖς
 τε καὶ φίλανθρώπους, οὗτοι τοῖς δήμοις χαρίζονται, καὶ κινου-
 σι γέλωτα τοῖς ἐπὶ κόρρης ραπίσμασι καὶ φορήμασι. Καίτοι
 πάν εἰ τοῦτο ζητοῖμεν, τίς μὲν οὕτως ἠδὺς ἐν ταῖς συνου-
 5 σίαις, ὅσα ἐμὲ γινώσκειν τὸν μάλιστα ἐκείνου πεπειραμένον;
 τίς διηγῆσασθαι χαριέστερος; τίς μὲν σκῶπαι παιδευτικῶς;
 τίς δὲ καθάψασθαι ἀπαλῶς; Καὶ μήτε τὴν ἐπιτίμησιν θρασυ-
 ποιῆσαι, μήτε τὴν ἄνεσιν ἔκλυσιν, ἀλλ' ἀμφοτέρων τὴν ἀμε-
 τριάν φυγεῖν, ἀμφοτέροις οὖν λόγῳ καὶ καιρῷ χρώμενον,
 10 κατὰ τοὺς Σαλομῶντος νόμους, παντὶ πράγματι καιρὸν δι-
 τάξαντος.

65. Ἄλλὰ τί ταῦτα πρὸς τὴν ἐν λόγοις τοῦ ἀνδρὸς ἀρε-
 τήν, καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας κράτος τὰ πέρατα οἰκειούμενον;
 Ἔτι περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους στρεφόμεθα, τῆς ἄκρας
 15 ἀπολειπόμενοι, ἔτι πορθμὸν διαπερῶμεν, ἀφέντες τὸ μέγα καὶ
 θατὸν πέλαγος. Οἴμαι γάρ, εἴ τις ἐγένετο, ἢ γενήσεται σάλ-
 πιγξ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος φθάνουσα, ἢ Θεοῦ φωνὴ τὸν κό-
 σμον περιλαμβάνουσα, ἢ σεισμὸς οἰκουμένης ἔκ τινος καινο-
 τομίας καὶ θαύματος, ταῦτα εἶναι τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ
 20 διάνοιαν, ἰσοῦσιον ἅπαντας ἀπολείπουσαν καὶ κάτω τιθεῖσαν,
 ὅσον τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν ἡμεῖς.

Τίς μὲν ἐαυτὸν ἐκάθηρε μᾶλλον τῷ Πνεύματι, καὶ ἄ-
 ξιον τοῦ διηγεῖσθαι τὰ θεῖα παρεσκεύασε; τίς δὲ μᾶλλον
 ἐφωτίσθη φῶς γνώσεως, καὶ διέκλυεν εἰς τὰ βάθη τοῦ
 25 Πνεύματος, καὶ μετὰ Θεοῦ τὰ περὶ Θεοῦ διεσκέφατο; τίς
 δὲ λόγον ἔοχεν ἀμείνω τῶν νοηθέντων ἐρμηνευτήν, ὡς μηδ'
 ἐτέρῳ σκάζειν, κατὰ τοὺς πολλούς, ἢ τῷ λόγον οὐκ ἔχοντι,
 ἢ λόγῳ μὴ κατὰ νοῦν βεβηκότι· ἀλλ' ἀμφοτέρωθεν ὁμοίως

σμόν· καὶ νὰ ἐθεύμαζε τοὺς ἀνθρώπους τῆς σκηνῆς ποὺ εἶναι γλυκεῖς καὶ πονετικοί, ἐπειδὴ κάνουν τὸ χατήρι τοῦ κόσμου καὶ προκαλοῦν τὸ γέλιο μὲ τὰ ραπίσματα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς κρότους. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἐὰν τὸ ἐζητούσαμεν, ποῖος ἦτο τόσο γλυκὺς εἰς τὰς συναναστροφάς του, ὅσο γνωρίζω πὼς ἦτο ἐκεῖνος, ἐγὼ ποὺ τόσο πολὺ τὸν εἶχα ζήσει; Ποῖος ἔδινε περισσοτέραν χάριν εἰς ὅ,τι διηγείτο; Ποῖος ἤμποροῦσε νὰ πειράξῃ παιδαγωγικά; Ποῖος νὰ εἰρωνευθῇ μὲ λεπτότητα; Καὶ οὔτε νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἐπιτίμησιν εἰς ἀγριότητα οὔτε τὴν ἐπιείκειαν εἰς ἀτονίαν, ἀλλὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τῶν δύο, χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ δύο μὲ λόγον καὶ εἰς τὴν ὥραν τους, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα τοῦ Σολομῶντος, ποὺ ὀρίζει καιρὸν διὰ κάθε πρᾶγμα.

65. Τί ἀποτελοῦν ὅμως ὅλα αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνδρός εἰς τοὺς λόγους καὶ ἐμπρὸς εἰς τὴν δύναμιν τῆς διδασκαλίας του ποὺ ἐκατακτοῦσε τὰ πέρατα; Ἄκομη στρεφόμεθα γύρω εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους καὶ εἴμεθα πολὺ χαμηλότερα ἀπὸ τὴν κορυφὴν. Ἄκομη περνοῦμεν τὸν πορθμὸν καὶ ἔχομεν ἀφήσει τὸ ἀπέραντον καὶ βαθὺ πέλαγος. Διότι νομίζω ἐὰν ἐγίνετο ἢ ἐὰν γίνῃ κάποια σάλπιγγα ποὺ δονεῖ ἕως πέρα τὸν ἀέρα τοῦ Θεοῦ, φωνὴ ποὺ ἀγκαλιάζει τὴν οἰκουμένην ἢ σεισμὸς τῆς γῆς ὀλοκλήρου ἀπὸ μίαν θαυμαστὴν νέαν ἐκδήλωσιν, αὐτὰ ἦσαν ἢ φωνὴ καὶ ὁ νοῦς ἐκείνου ποὺ τόσο πολὺ ἀφήνει ὀπίσω καὶ βάζει κάτω ὅλους, ὅσον ἐμεῖς ξεπερνοῦμεν τὰ ἄλογα ζῶα.

Ποῖος περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν ἐκαθάρισε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος καὶ τὸν ἔκαμεν ἄξιον νὰ διηγῆται τὰ θεῖα; Ποῖος περισσότερο ἐφωτίσθη μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως, ἔσκυπεν ἐπάνω εἰς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸν ἐμελέτησε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεόν; Ποῖος διέθετε λόγον καλύτερον ἐρμηνευτὴν τῶν διανοημάτων του, ὥστε εἰς κανένα ἀπὸ τὰ δύο νὰ μὴ χωλαίνει, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς πολλοὺς, οὔτε εἰς νοῦν ποὺ δὲν ἔχει λόγον οὔτε εἰς λόγον ποὺ νὰ μὴ στοιχῇ εἰς τὸν

εὐδοκιμεῖν, καὶ αὐτὸν ἴσον ἑαυτῷ φαίνεσθαι, καὶ ὄντως ἄριον. Πάντα μὲν ἐρευνᾶν, καὶ τὰ θάθη τοῦ Θεοῦ, τῷ Πνεύματι μεμαρτύρηται, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντι, ἀλλ' ὡς ἐντροφῶντι τῇ θεωρίᾳ. Πάντα δὲ ἐκείνω διηρεύνηται τὰ τοῦ Πνεύματος, 5 ἐξ ὧν ἦθος ἅπαν ἐπαίδευσεν, καὶ ὑψηγορίαν ἐδίδαξε, καὶ τῶν παρόντων ἀπανεσίτησε, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα μετεσκεύασεν.

66. Ἡλίου μὲν ἐπαινεῖται παρὰ τῷ Δαυτῷ κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ δρόμον τάχος, καὶ δύναμις· λάμποντος ὡς νυμφίου, εὐμεγέθους ὡς γίγαντος, οὗ καὶ τὸ πολὺ διαβαίνειν, 10 ἔχει δύναμιν τοσοῦτον, ὡς ἀπ' ἄκρων τὰ ἄκρα ἰσοτίμως καταφωτίζειν, καὶ μηδὲν ἐλαττοῦσθαι τὴν θερμὴν τοῖς διασιτήμασι. Τοῦ δὲ κάλλος μὲν, ἢ ἀρετῆς μέγεθος δέ, ἢ θεολογία δρόμος δέ, τὸ ἀεικίνητον, καὶ μέχρι Θεοῦ φέρον ταῖς ἀναβάσει· δύναμις δέ, ἢ τοῦ λόγου σπορὰ καὶ διάδοσις. Ὡστε 15 ἔμοιγε, οὐδὲ τοῦτο εἰπεῖν ὀκνητέον, τὸ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελθεῖν τὸν φθόγγον αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν ρημάτων τὴν δύναμιν· ὃ περὶ τῶν ἀποσιόλων ὁ Παῦλος ἔφησε, παρὰ Δαυτῷ ἐκδεξάμενος.

Τίς μὲν ἄλλη συλλόγου σήμερον χάρις; Τίς δὲ συμπο- 20 σίων ἡδονή; Τίς δὲ ἀγορῶν; Τίς δὲ ἐκκλησιῶν; Τίς τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν μετ' ἐκείνους τρυφή; Τίς μονασιῶν, ἢ υιγᾶδων; Τίς τῶν ἀπραγμόνων, ἢ τῶν ἐν πράγματι; Τίς τῶν τὰ ἔξωθεν φιλοσοφούντων, ἢ τὰ ἡμέτερα; Μία, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἡ μεγίστη, τὰ ἐκείνου συγγράμματα καὶ πονή- 25 ματα. Οὐδὲ γραφεῦσιν εὐπορία τις ἄλλη μετ' ἐκείνον, ἢ τὰ ἐκείνου συγγράμματα. Σιωπᾶται τὰ παλαιά, ὅσα τινὲς τοῖς θείοις λόγοις ἐνίδρωσαν· βοᾶται τὰ νέα, καὶ οὐτός ἄριστος ἡμῖν ἐν λόγοις, ὃς ἂν τὰ ἐκείνου μάλιστα τυγχάνῃ γινώσκων,

νοῦν; Εὐδοκιμοῦσε καὶ εἰς τὰ δύο καὶ παρουσιάζετο ἴσος μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ πραγματικὰ ἄρτιος. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι ἐρευνουῖσεν ὅλα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ χάριν τοῦ Πνεύματος, ὄχι ἐπειδὴ αὐτὸ τὰ ἀγνοοῦσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸ ἐντρυφᾷ εἰς τὴν θεωρίαν των. Διερεύνησεν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖο διεπαιδαγώγησε τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων, ἐδίδαξε τὸν λόγον διὰ τὰ οὐράνια καί, ἀποσπῶν ἀπὸ τὰ παρόντα, ἤλλαξε τὴν πορείαν πρὸς τὰ μελλοντικά.

66. Εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Δαβὶδ ἐπαινεῖται τοῦ ἡλίου ἡ ὁμορφιά καὶ τὸ μέγεθος καὶ ἡ ταχύτητα τοῦ δρόμου καὶ ἡ δύναμις. Λάμπει ὅπως ὁ γαμβρός, εἶναι μέγας ὡς γίγας, πού ὁ πελώριος διασκελισμὸς του ἔχει τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ φωτίζη ἀπὸ τὰ ἄκρα ἰσόνομα τὰ ἄλλα ἄκρα, χωρὶς καθόλου νὰ ἐλαττώνεται ἡ θέρμη ἀπὸ τὰς ἀποστάσεις. Τοῦ Βασιλείου ὁμορφιά ἦτο ἡ ἀρετὴ, ἡ θεολογία τὸ μέγεθος του, τροχία του ἡ ἀεικινησία του πού μὲ τὰς ἀναβάσεις της ὁδηγεῖ ἕως τὸν Θεόν. Καὶ δύναμις του ἦτο ἡ σπορὰ τοῦ λόγου καὶ ἡ διάδοσις. Ὡστε ἐγὼ τουλάχιστον δὲν θὰ διστάσω νὰ εἰπῶ ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι «Εἰς ὅλην τὴν γῆν ἠπλώθη ἡ φωνὴ του καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἡ δύναμις τῶν λόγων του», πού ὁ Παῦλος εἶπε διὰ τοὺς ἀποστόλους παίρνοντάς το ἀπὸ τὸν Δαυῖδ.

Ποίαν ἄλλην χάριν ἔχει σήμερα ἡ συγκέντρωσις; Ποίαν εὐχαρίστησιν τὰ συμπόσια καὶ αἱ συνάξεις καὶ αἱ ἐκκλησίαι; Ποία ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀρχόντων, ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, τῶν μοναχῶν ἢ τῶν κοινωνικῶν; Ποία ὄσων ζοῦν ἀποτραθηγμένοι καὶ ὄσων ζοῦν μέσα εἰς τὸν κόσμον; Καὶ ποία ὄσων ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐξωτερικὴν φιλοσοφίαν καὶ ὄσων μὲ τὴν ἰδικὴν μας; Μία μόνον, καθολικὴ καὶ μεγίστη, τὰ συγγράμματα ἐκείνου καὶ τὰ πονήματα. Ἐπειτα ἀπὸ ἐκείνον δὲν ὑπάρχει διὰ τοὺς ἀντιγραφεῖς κανεὶς ἄλλος πλοῦτος παρὰ μόνον τὰ συγγράμματα ἐκείνου. Τὰ παλαιὰ ἀποσιωπῶνται, ὅσα μερικοὶ ἐστήριξαν ἐπάνω εἰς τὰ θεῖα λόγια, ἀκούονται τὰ νέα καὶ ἄριστος εἰς τοὺς λόγους εἶναι αὐτὸς κατὰ τὴν γνώμην μας πού γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ

καὶ διὰ γλώσσης φέρων, καὶ συνειρίζων τὰς ἀκοάς· ἤρκεσε γὰρ εἰς ἀντὶ πάντων τοῖς σπουδαιοτέροις εἰς παιδευσιν.

67. Ἐγὼ τοῦτο μόνον αὐτοῦ διηγῆσομαι Ὅτιαν τὴν Ἑξαήμερον αὐτοῦ μεταχειρίζομαι, καὶ διὰ γλώσσης φέρω, 5 μετὰ τοῦ μετὰ τοῦ κτίστου γίνομαι, καὶ γινώσκω κτίσεως λόγους, καὶ θαυμάζω τὸν κτίστην πλέον ἢ πρότερον, ὅφει μόνη διδασκάλω χρώμενος. Ὅτιαν τοῖς ἀντιρρητικοῖς ἐντύχω λόγοις, τὸ Σοδομιτικὸν ὄρω πῦρ, ᾧ τεφροῦνται γλῶσσαι πυνηραὶ καὶ παράνομοι, ἢ τὸν Χαλάνης πύργον, κακῶς μὲν 10 οἰκοδομούμενον, καλῶς δὲ λυόμενον. Ὅτιαν τοῖς περὶ Πνεύματος, εὐρίσκω Θεόν, ὃν ἔχω, καὶ παρηγοιάζομαι τὴν ἀλήθειαν, ἐπιβατεύων τῆς ἐκείνου θεολογίας καὶ θεωρίας. Ὅτιαν ταῖς ἄλλαις ἐξηγήσεσιν, ἃς τοῖς μικρὰ βλέπουσιν ἀναπίπτουσι, τρισσῶς ἐν ταῖς στεροαῖς ἐαυτοῦ πλαξί τῆς καρ- 15 δίας ἀπογραφάμενος, πείθομαι μὴ μέχρι τοῦ γράμματις ἴστασθαι, μηδὲ βλέπειν τὰ ἄνω μόνον, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω διαβαίνειν καὶ εἰς θάθος ἔτι χωρεῖν ἐκ θάθους, ἄθυσσον ἄθύσσω προσκαλούμενος, καὶ φωτὶ φῶς εὐρίσκων, μέχρι ἂν φθάσω πρὸς τὸ ἀκρότατον. Ὅτιαν ἀθλητῶν ἐγκωμίους 20 προσομιλήσω, περιφρονῶ τὸ σῶμα, καὶ σύνειμι τοῖς ἐπαινούμενοις, καὶ πρὸς τὴν ἀθλησιν διεγείρομαι. Ὅτιαν ἡθικοῖς λόγοις καὶ πρακτικοῖς, καθαίρομαι ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ ναὸς Θεοῦ γίνομαι δεκτικός, καὶ ὄργανον κρουόμενον Πνεύματι, καὶ θείας ὑμνωδὸν δόξης τε καὶ δυνάμεως· τούτῳ 25 μεθαρμόζομαι, καὶ ρυθμίζομαι, καὶ ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος.

68. Ἐπεὶ δὲ θεολογίας ἐμνήσθην, καὶ τῆς περὶ τοῦτο τοῦ ἀνδρὸς μάλιστα μεγαλοφωνίας, ἔτι κάκεινο προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. Χρησιμώτατον γὰρ τοῖς πολλοῖς, τοῦ μὴ

ἔργα του, τὰ ἀναφέρει ἀδιάκοπα καὶ συνετίζει τὰς ἀκοὰς ἑστάθη ἄρκετός ἕνας διὰ τοὺς ἐξαιρετικούς πρὸς μὀρφωσίν των ἀντικαθιστῶν ὅλους τοὺς ἄλλους.

67. Σχετικὰ μὲ αὐτὸν ἐγὼ θὰ ἐκθέσω τοῦτο μόνον. Ὅταν κρατῶ εἰς τὰ χέρια μου τὴν Ἐξαήμερόν του καὶ ὀμιλῶ δι' αὐτὴν ἀδιάκοπα, εὐρίσκομαι μαζί μὲ τὸν κτίστην, κατανοῶ τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας καὶ θαυμάζω τὸν κτίστην περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως, ἔχων ὡς διδάσκαλον τὴν ὄψιν μόνον. Ὅταν ἀνοίξω τοὺς Ἀντιρρητικούς λόγους βλέπω τὴν φωτιάν τῶν Σοδόμων ποὺ κάνει τέφρα τὰς κακὰς γλώσσας ἢ τὸν πύργον τῆς Βαβέλ ποὺ κακῶς οἰκοδομεῖται καὶ καλῶς κατεδαφίζεται. Εἰς τοὺς λόγους πάλιν περὶ Πνεύματος εὐρίσκω εἰς αὐτοὺς τὸν Θεόν μου καὶ ἀποκτῶ θάρρος διὰ νὰ ὀμιλῶ περὶ τῆς ἀληθείας, στηριγμένος εἰς τὴν θεολογίαν ἐκείνου καὶ τὴν διδαχὴν. Ὅταν διαβάζω τὰς ἄλλας ἐξηγήσεις του, ποὺ ἀναπτύσσει δι' ὅσους ἔχουν μικρὰν μὀρφωσιν, τριπλοποτυπῶνων αὐτὰς ἐπάνω εἰς τὰς στερεὰς πλάκας τῆς καρδίας των, πείθομαι νὰ μὴ σταματῶ εἰς τὸ γράμμα μήτε νὰ βλέπω μόνον τὰ ἄνω, ἀλλὰ νὰ πηγαίνω πιὸ πέρα καὶ νὰ προχωρῶ ὀλοένα ἀπὸ βάθος εἰς βάθος, προσκαλῶν τὴν ἄβυσσον μὲ τὴν ἄβυσσον καὶ ἀνακαλύπτων τὸ φῶς μὲ τὸ φῶς, ὥσπου νὰ φθάσω εἰς τὸ ἀκρότατον. Ὅταν ἀσχοληθῶ μὲ τὰ ἐγκώμια τῶν ἀθλητῶν, περιφρονῶ τὸ σῶμα, γίνομαι καὶ ἐγὼ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπαινουμένους καὶ εἶμαι ἔτοιμος νὰ ριχθῶ εἰς τὴν ἄθλησιν. Μὲ τοὺς ἠθικούς του πάλιν λόγους καὶ τοὺς πρακτικούς ἐξαγνίζομαι εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, γίνομαι ναός ποὺ δέχεται τὸν Θεόν καὶ ὄργανον ποὺ τὸ κρούει τὸ Πνεῦμα καὶ ὑμνολογεῖ τὴν θεῖαν δόξαν καὶ δύναμιν Ἐνανατονίζω καὶ Ἐναρρυθμίζω εἰς αὐτὸ τὴν ὑπαρξίν μου καὶ γίνομαι διαφορετικός ἀπὸ ὅ,τι εἶμαι, λαμβάνων τὴν θεῖαν μεταβολήν.

68. Καὶ ἀφοῦ ἐθυμήθηκα τὴν θεολογίαν καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν θεολογικὴν μεγαλοφωνίαν του, θὰ προσθέσω καὶ τοῦτο εἰς ὅσα ἔχουν λεχθῆ. Θὰ εἶναι χρησιμώτατον εἰς τοὺς πολλοὺς διὰ νὰ μὴ βλάπτωνται ἀκόμη καὶ τὴν χειρο-

βλάβιπιδαι, τὴν χεῖρω περὶ αὐτοῦ δόξαν ἔχοντιαι. Πρὸς δὲ
 τοὺς κακούργους ὁ λόγος, οἱ τοῖς ἑαυτῶν κακοῖς βοηθοῦσιν,
 ἐξ ὧν ἄλλοις ἐπηρεάζουσιν. Ἐκεῖνος γάρ, ἔνεκα τοῦ ὀρθοῦ
 λόγου καὶ τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα συναφείας καὶ συ-
 5 θείας ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι κυριώτερον χρὴ εἰπεῖν καὶ σαφέστερον,
 μὴ δτι θρόνων ἐκπεσεῖν, οἷς οὐδὲ ἀπ' ἀρχῆς ἐπεπήδησεν,
 ἀλλὰ καὶ φυγῆν, καὶ θάνατον καὶ τὰς πρὸ τοῦ θανάτου κο-
 λάσεις προθύμως ἐδέξατο ἄν, ὡς κέρδος, οὐ κίνδυνον. Δη-
 λοῖ δὲ οἷς τε ἤδη πεποίηκεν, οἷς τε πέπονθεν· ὅς γε καὶ
 10 ἐξορίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατακριθεῖς, τοσοῦτον ἐπραγμα-
 τεύσατο μόνον, ὅσον ἐνὶ τῶν ἀκολουθῶν εἰπεῖν, ἀραμένω τὸ
 πικρίον ἀκολουθεῖν.

Οἰκονομεῖν δὲ τοὺς λόγους ἐν κρίσει, τῶν ἀναγκαίων
 ἐνόμιζε, τῷ θείῳ Δαυτῶ περὶ τοῦτου συμβούλῳ χρώμενος,
 15 καὶ μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφέρειν, καὶ τὴν
 τῶν αἰρετικῶν δυναστείαν, ἕως ὃ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς
 αἰθρίας ἐπιλάβοι καιρός, καὶ δῶ τῇ γλώσση τὴν παρηγοίαν.
 Οἱ μὲν γὰρ ἐζήτιον λαβέσθαι γυμνῆς τῆς περὶ τοῦ Πνεύ-
 ματος φωνῆς, ὡς εἶη Θεὸς (διπερὶ ὃν ἀληθές, ἀσεβὲς ἐκείνοις
 20 ὑπελαμβάνειο καὶ τῷ κακῷ προστάτῃ τῆς ἀσεβείας). Ἴνα τὸν
 μὲν τῆς πόλεως μετὰ τῆς θεολόγου γλώσσης ὑπερορίσωσιν,
 αὐτοὶ δὲ κατασχόντες τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τῆς ἑαυτῶν κα-
 κίας ὀρμητήριον ποιησάμενοι, ἐντεῦθεν τὸ λειπόμενον ἄπαν,
 ὡς ἔκ τινος ἀκροπόλεως, καταδράμωσιν. Ὁ δέ, ἐν ἄλλαις
 25 μὲν φωναῖς γραφικαῖς, καὶ μαριυρίαις ἀναμφιλέκτοις ταυ-
 τὸν δυναμέναις, καὶ ταῖς ἐκ τῶν συλλογισμῶν ἀνάγκαις,
 οὕτως ἤρχε τοὺς ἀντιλέγοντας, ὥστε μὴ ἀντιβαίνειν ἔχειν,
 ἀλλ' οἰκείαις συνδεῖσθαι φωναῖς, ἥπερ δῆ καὶ μεγίστη λόγου
 δύναμις καὶ σύνεσις.

30 Δηλώσει δὲ καὶ ὁ λόγος, ὃν περὶ τοῦτου συνέγραψε,
 κινῶν τὴν γραφίδα, ὡς ἐκ πωξίδος τοῦ Πνεύματος· τὴν δὲ
 κυρίαν φωνὴν τέως ὑπερετίθειο, παρὰ τε τοῦ Πνεύματος

τέραν ἰδέαν ἐάν ἔχουν δι' αὐτόν. Ὁ λόγος ἀφορᾷ εἰς τοὺς κακούργους, πού μέ τὰς κακίας των βοηθοῦν, ἐνῶ ἄλλους τοὺς βλάπτουν. Διότι ἐκεῖνος ἐξ αἰτίας τῆς συναφείας του μέ τὴν ἀγίαν Τριάδα καὶ μέ θεϊκὴν ὁμοίωσίν του μέ αὐτὴν — δὲν γνωρίζω πῶς νὰ ἐκφρασθῶ κυριολεκτικώτερα καὶ σαφέστερα —, ὄχι μόνον τὴν ἔκπτωσιν ἀπὸ θρόνου, εἰς τοὺς ὁποίους οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δὲν εἶχεν ἐπιπηδήσει, ἀλλὰ θὰ ἐδέχετο πρόθυμα καὶ τὴν φυγὴν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὰ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον βασανιστήρια ὡς κέρδος, ὄχι ὡς κίνδυνον. Τὸ δηλώνει καὶ μέ ὅ,τι ἔκαμε καὶ μέ ὅ,τι ἔχει πάθει ἕως τώρα. Αὐτὸς καὶ ὅταν κατεδικάσθη εἰς ἔξορίαν πρὸς χάριν τῆς ἀληθείας, τόσον μόνον ἐνδιεφέρθη, ὅσον νὰ εἰπῇ εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς του, νὰ ἔρθῃ μαζί του ἀφοῦ λάβῃ τὴν πινακίδα.

Ἐνόμιζεν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα νὰ διευθετῇ τοὺς λόγους μέ σύνεσιν, ἀκολουθῶν τὴν σχετικὴν συμβουλήν τοῦ Δαυὶδ καὶ ὅτι ἡ περίοδος τοῦ πολέμου ἐλάχιστα διέφερε ἀπὸ τὴν θίαν τῶν αἰρέσεων, ἕως ὅτου φθάσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ αἰθρίας καὶ δῶση εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν παρρησίαν. Ἐκεῖνοι ἐζητοῦσαν ν' ἀκούσουν γυμνὴν τὴν φωνὴν τοῦ Πνεύματος, ὅτι εἶναι Θεὸς (πρᾶγμα πού ἐνῶ εἶναι ἀληθινόν, ἐθεωρεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸν κακὸν πρωτοστάτην τῆς ἀσεβείας ὡς ἀσεβὲς). Ὁ σκοπὸς των ἦτο ἐκεῖνον μέ τὴν θεολογικὴν γλῶσσαν του νὰ τὸν ἐξορίσουν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἀφοῦ κάμουν οἱ ἴδιοι κατοχὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν μετατρέψουν εἰς ὀρμητήριον τῆς κακίας των, ἀπὸ ἐδῶ ὡς ἀπὸ ἀκρόπολιν νὰ κάμουν ἐπιδρομὴν εἰς ὅ,τι ἀπομείνῃ. Ἐκεῖνος ὅμως μέ ἄλλους λόγους γραφικοὺς καὶ ἀναντιρρήτους ἀποδείξεις μέ ἴσην δύναμιν καὶ μέ συλλογιστικὰ ἐπιχειρήματα μετεχειρίζετο ἔτσι τοὺς ἀντιλέγοντας, ὥστε νὰ μὴ ἤμποροῦν νὰ ἀντιταχθοῦν, ἀλλὰ νὰ περιπλέκωνται ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των λέξεις, πρᾶγμα πού μαρτυρεῖ μεγίστην δύναμιν λόγου καὶ σύνεσιν.

Ἀπόδειξιν ἀποτελεῖ καὶ ὁ λόγος, πού ἔγραψε δι' αὐτό, κινῶν τὴν γραφίδα του ἀπὸ τὸ καλαμᾶρι τοῦ Πνεύματος. Τὴν βασικὴν τότε λέξιν τὴν ἔθεσεν εἰς τὴν κορυφὴν ζητῶν

αὐτοῦ, καὶ τῶν γνησίων τούτου συναγωνιστῶν χάριν αἰτῶν, τῇ οἰκονομίᾳ μὴ δυοχεραίνειν· μηδὲ μιᾶς ἀντεχομένους φωνῆς, τὸ πᾶν ἀπολέσαι δι' ἀπλησίαν, τῷ καιρῷ παρασυρείσης τῆς εὐσεβείας. Αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐδεμίαν εἶναι ζημίαν, ὑπαλ-
 5 λατομένων μικρὸν τῶν λέξεων, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ ἴσον διδασκομένοις· οὐδὲ γὰρ ἐν ρήμασιν ἡμῖν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον ἢ πράγμασι· μηδὲ γὰρ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπολαβεῖν ἄν, εἰ τὴν τοῦ ἠλειμμένου φωνήν, ἀπὸ τῆς Χριστοῦ, πρὸς ὀλίγον ἐπιζητιῶντες, ἠξίουσαν μεθ' ἡμῶν ἰάτισθαι· τῷ
 10 δὲ κοινῷ μεγίστην ἂν βλάβην γενέσθαι, τῆς Ἐκκλησίας κατασχεθείσης.

69. Ἐπεὶ οὖν γε μᾶλλον ἤδει τὸ Πνεῦμα Θεόν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τοῦτο πολλάκις ἐκήρυξεν, εἴ ποτε καιρὸς ἦν, καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἐρωτῶσι προθύμως ἀνωμολόγησε·
 15 σαφέστερον δὲ πεποίηκεν ἐν τοῖς πρὸς ἐμὲ λόγοις, πρὸς ὧν οὐδὲν ἀπόρητον ἦν αὐτῷ περὶ τούτων κοινολογουμένῳ· μηδὲ ἀπλῶς τοῦτο ἀποφηνάμενος, ἀλλ' ὁ μηδέπω πρότερον πολλάκις πεποίηκεν, ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τὸ φρικωδέστατον, αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἐκπνεεῖν, εἰ μὴ σέβοι τὸ Πνεῦμα μετὰ
 20 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον. Εἰ δὲ μέ τις δέξαιτο κοινωνὸν ἐκείνου κἂν τοῖς τοιοῦτοις, ἐξαγορεύσω τι καὶ τῶν τοῖς πολλοῖς τέως ἀγνοουμένων· οὗτοι τοῦ καιροῦ σινοχωροῦντος ἡμᾶς, ἑαυτῷ μὲν τὴν οἰκονομίαν ἐπέτρεψεν, ἡμῖν δὲ τὴν παρησίαν, οὗς οὐδεὶς ἔμελλε κρίνειν,
 25 οὐδὲ ἀποβάλλειν τῆς πατρίδος, ἀφανείᾳ τειμημένους, ὡς ἐξ ἀμφοτέρων ἰσχυρὸν εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς Εὐαγγέλιον.

Καὶ ταῦτα διηλθόν, οὐχ ἵνα τῆς ἐκείνου δόξης ὑπεραπολογήσωμαι (κρεβίτων γὰρ τῶν ἐγκαλούντων, εἴπερ τινὲς εἶσιν, ὁ ἀνὴρ), ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτον ὕρον τῆς εὐσεβείας νομί-

ἀπὸ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ἀπὸ τοὺς γνησίους ὑπερασπιστὰς τούτου τὴν χάριν νὰ μὴ προβάλλουν δυσκολίας, μήτε ὑποστηρίζοντας μίαν λέξιν, νὰ χάσουν τὸ πᾶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπληστίας των, καθὼς ἡ περίστασις θὰ παρασύρῃ τὴν εὐσέβειαν. Δι' ἡμᾶς δὲν θὰ ἀποτελοῦσε καμμίαν ζημίαν ἢ μικρὰ ἀλληλοαντικατάστασις τῶν λέξεων, ἐὰν ἐδιδασκόμεθα τὸ ἴδιον μὲ ἄλλας λέξεις· διότι ἡ σωτηρία μας δὲν εἶναι σωτηρία μὲ λόγους, ἀλλὰ σωτηρία εἰς τὰ πράγματα· οὔτε τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος θὰ εἶχεν κέρδος, ἐὰν ζητώντας δι' ὀλίγον ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν λέξιν ἀλειμμένος ἢ λέξιν Χριστός, εἶχαν τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν παράταξιν μας, ἐνῶ εἰς τὸ σύνολον θὰ προξενηθῇ μεγίστη ζημία, ἐὰν κατασχεθῇ ἀπὸ αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία.

69. Ὅτι περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀνεγνώριζε τὸ Πνεῦμα ὡς Θεόν, εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ δημοσίᾳ τὸ ἐκήρυξε συχνά, ἐὰν ἐπαρουσιάζετο κάποτε εὐκαιρία, καὶ κατ' ἰδίαν τὸ παρεδέχθη μὲ προθυμίαν εἰς ὅσους τὸν ἐρωτοῦσαν. Ἀκόμη σαφέστερον τὸ ἔκαμεν εἰς τοὺς πρὸς ἐμένα λόγους του καὶ σχετικὰ μὲ αὐτὰ δὲν εἶχε τίποτε πρὸς ἐμένα ἀπόρρητον πού νὰ μὴ τὸ κοινολογήσῃ. Καὶ δὲν τὸ ἐκήρυξεν ἀπλῶς τοῦτο, ἀλλ' ἔκαμεν αὐτὸ πού ποτέ ἕως τότε δὲν εἶχε κάμει προηγουμένως, καταρῶμενος τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὴν πιό φρικτὴν κατάραν, νὰ ἐκπέσῃ ἀπὸ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ἐὰν δὲν ἐπροσκυνοῦσε τὸ Πνεῦμα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὡς ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον. Ἐὰν κάποιος μὲ παρεδέχετο ὡς κοινωνὸν ἐκείνου καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, θὰ ἀποκαλύψω καὶ κάτι ἀπὸ ὅσα ἀγνοοῦν ἕως τώρα οἱ πολλοί. Διότι ὅταν μᾶς ἐπίεζεν ἡ περίστασις, εἰς τὸν ἑαυτὸν του ἀνέθεσε τὴν οἰκονομίαν καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν παρρησίαν, ἐμᾶς πού κανεὶς δὲν ἐπρόκειτο νὰ μᾶς κρίνῃ οὔτε νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα, καθὼς ἐδεχόμεθα τὴν τιμὴν τῆς ἀφανείας μας, διότι καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἐφαίνετο ἰσχυρόν τὸ ἔργον μας εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.

Σὰς τὰ εἶπα αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ ὑπερασπισθῶ τὴν δόξαν του (ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς κατηγοροῦς του, ἐὰν ὑπάρχη κανεὶς), ἀλλὰ νὰ μὴ ἔχουν ἀσθενεστέραν πίστιν

ζοιτες, τὰς ἐν τοῖς γράμμασι μόνας τοῦ ἀνδρὸς εὐδοσκομέ-
 νας φωνάς, ἀσθενεστέραν τὴν πίστιν ἔχουσι, καὶ πόδειξιν
 τῆς ἑαυτῶν κακουργίας, τὴν ἐκείνου θεολογίαν, ἣν ὁ καιρὸς
 ἐποίει μετὰ τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ τὸν τῶν γεγραμμένων νοῦν
 5 δοκιμάζοντες, καὶ τὸν σκοπὸν ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγράφετο, μάλ-
 λον τῇ τε ἀληθείᾳ προσάγωνται, καὶ τοὺς ἀσεβοῦντας ἐπι-
 σιομιζῶσιν. "Ἐμοιγ' οὖν εἶη, καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, ἢ ἐκεί-
 νου θεολογία. Καὶ τοσοῦτον θαρρῶ τῇ περὶ τὸ πρᾶγμα τοῦ
 ἀνδρὸς καθαρότητι, ὥστε καὶ τοῦτο κοινοποιοῦμαι πρὸς ἄ-
 10 πασι· κἀκείνω μὲν τὰ ἐμὰ, ἐμοὶ δὲ τὰ ἐκείνου λογιζοίτο παρὰ
 τε Θεῶ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἐγγνωμονεστέροις. Οὐδὲ γὰρ
 τοὺς εὐαγγελιστὰς φαίμεν ἂν ὑπεναντία ποιεῖν ἀλλήλοις,
 διτι οἱ μὲν τῷ σαρκικῷ τοῦ Χριστοῦ πλεον ἐνησχολήθησαν, οἱ
 δὲ τῇ θεολογίᾳ προσέβησαν· καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς,
 15 οἱ δὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἐποίησαντο τὴν ἀρχήν· οὕτω τὸ
 κήρυγμα διελόμενοι πρὸς τὸ χρήσιμον οἶμαι τοῖς δεχομένοις,
 καὶ οὕτω παρὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς τυπούμενοι Πνεύματος.

70. Φέρε δὴ, πολλῶν ἐν τοῖς πάλαι καὶ νῦν γεγονότων
 ἀνδρῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίζων, νομοθετῶν, σιραιογῶν, προ-
 20 φητῶν, διδασκάλων, τῶν ἀνδρικῶν μέχρις αἵματος, παρ' ἐ-
 κείνοις τὰ ἡμέτερα θεωρήσαντες, κἀντιῦθεν τὸν ἄνδρα γνω-
 ρίσωμεν. Ἀδὰμ ἠξιώθη Θεοῦ χειρὸς, καὶ παραδείσου τυ-
 φῆς, καὶ πρώτης νομοθεσίας· ἀλλ', εἰ μὴ τι λέγω βλάβοφη-
 μον αἰδοῖ τοῦ προσπάτορος, τὴν ἐπιτολήν οὐκ ἐφύλαξεν· ὁ δέ,
 25 καὶ ἐδέξατο ταύτην, καὶ διεσώσατο, καὶ τῷ ξύλῳ τῆς γνώ-
 σεως, οὐκ ἐβλάβη, καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν παρελθὼν,
 εὖ οἶδα, τοῦ παραδείσου τετύχηκεν. Ἐνὼς ἤλπισε πρῶτος
 ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον· ὁ δέ, καὶ ἐπικέκληται, καὶ τοῖς
 ἄλλοις ἐκήρυξεν, ὃ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πολὺ τιμιώτερον. Ἐνὼχ
 30 μετετέθη μικρᾶς εὐσεβείας - ἔτι γὰρ ἐν σκιαῖς ἦν ἢ πίστις -

παραδεχόμενοι ὡς ὄρον τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον μόνον τοῦ ἀνδρὸς ποῦ ἔχει καταχωρισθῆ εἰς τὰ συγγράμματά του καὶ ἀκόμη νὰ μὴ ἔχουν ἀπόδειξιν τῆς κακουργίας των τὴν θεολογίαν ἐκείνου, τὴν ὁποίαν ἐδημιουργοῦσεν ἢ περιστασις μαζί με τὸ Πνεῦμα. Δοκιμάζων τὸ νόημα τῶν γραπτῶν του καὶ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον αὐτὰ ἐγράφοντο νὰ πλησιάζουν περισσότερο τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἀποστομώνουν τοὺς ἀσεβεῖς. "Ἄς γίνῃ ἰδική μου καθὼς καὶ κάθε φίλου μου ἢ θεολογία ἐκείνου. Καὶ ἔχω τόσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν καθαρότητα τοῦ ἀνδρὸς σχετικὰ μετὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ὥστε τὸ κοινοποιῶ ἐνώπιον ὄλων. "Ἄς λογαριασθοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς φρονιμωτέρους τῶν ἀνθρώπων τὰ ἰδικὰ μου ἰδικὰ του καὶ τὰ ἰδικὰ του ἰδικὰ μου. Διότι οὔτε διὰ τοὺς εὐαγγελιστὰς δὲν θὰ ἰσχυριζόμεθα ὅτι ἔπραττον ἀντίθετα μετὰ τῶν, ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀπησχολήθησαν μετὰ τὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν καὶ οἱ δὲ ἐπλησίασαν τὸν Ἰησοῦν Θεὸν καὶ ἄλλοι ἤρχισαν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ ἐπάνω ἀπὸ ἡμᾶς. "Ἔτσι εἶχαν διαιρέσει τὸ κήρυγμα τῶν ἀνάλογα πρὸς τὴν χρησιμότητά του, νομίζω, δι' ὅσους τὸ ἐδέχοντο καὶ ἔτσι ἐσφραγίζοντο ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποῦ ἦτο μέσα εἰς αὐτά.

70. Καὶ εἰς τὸ παρελθόν καὶ τώρα ἔχουν ἀναδειχθῆ διὰ τὴν εὐσεβείαν των πολλοὶ ἄνδρες, νομοθέται, στρατηγοί, προφῆται, διδάσκαλοι, ἀνδρεῖοι μέχρι θανάτου· εἰς τὴν ζωὴν ἐκείνων ἐὰν θεωρήσωμεν τὰ ἰδικὰ μας καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἄς γνωρίσωμεν τὸν ἄνδρα. Ὁ Ἄδὰμ ἤξιώθη τὸ χεῖρ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, τὴν πρώτην νομοθεσίαν· ἀλλὰ, ἐὰν δὲν λέγω κάτι τι βλάσφημον διὰ τὴν τιμὴν τοῦ προπάτορός μας, δὲν ἐφύλαξε τὴν ἐντολήν. Ὁ Βασίλειος ὅμως καὶ τὴν ἐδέχθη καὶ τὴν ἐφύλαξε καὶ δὲν ἔπαθε κανένα κακὸν ἀπὸ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως· διέφυγε, γνωρίζω καλὰ, τὴν φλογίνην ρομφαίαν καὶ ἐπέτυχεν τὸν παράδεισον. Εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅ Ἐνὼς ὅτι πρῶτος ἐπεκαλέσθη τὸν Θεόν· ἐκεῖνος ὅμως καὶ τὸν εἶχεν ἐπικαλεσθῆ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν εἶχε κηρύξει, πρᾶγμα πολυτιμότερον ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν. Ὁ Ἐνὼχ μετετέθη ἀπὸ τὰ ἐδῶ εὐρίσκοντας

ἄθλον εὐράμενος τὴν μετάνθεισιν, καὶ τοῦ ἐξῆς βίου τὸν κίνδυνον διαπέφυγε· τοῦ δὲ ὄλος ὁ βίος μετάνθεισις ἦν, τελείως ἐν βίῳ τελείῳ δοκιμασθέντος. Νῶε κιβωτὸν ἐπιστεύθη, καὶ κόσμου δευτέρου σπέρματα ξύλω μικρῷ πιστευθέντα, καὶ καθ' 5 ὑδάτων σωζόμενα· ὁ δὲ κατακλυσμὸν ἀσεβείας διέφυγε, καὶ κιβωτὸν σωτηρίας τὴν ἐαυτοῦ πεποίηται πόλιν, κούφως· τῶν αἰρειτικῶν ὑπερπλέονσαν, ἐξ οὗ κόσμον ὄλον ἀνεκαλέσατο.

71. Μέγας ὁ Ἀβραάμ, καὶ πατριάρχης, καὶ θύτης καινῆς θυσίας, τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας ἰῶ δεδωκότι προσαγα- 10 γών, ἱερεῖον ἔτιμον, καὶ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐπειγόμενον· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐκείνου μικρόν, ἑαυτὸν προσήγαγε ἰῶ Θεῷ, καὶ οὐδὲν ὡς ἰσότημον ἀντιδόθη, (τί γὰρ καὶ ἦν;) ὥστε καὶ τελεωθῆναι τὸ καλλιέρημα. Ἰσαὰκ ἐπηγγέλθη καὶ πρὸ γενέσεως· ὁ δὲ ἀπτεπάγγελτος ἦν, καὶ τὴν Ρεβέκκαν, λέγω δὴ 15 τὴν Ἐκκλησίαν, οὐ πόρρωθεν, ἀλλ' ἐγγύθεν ἠγάγειο, οὐδὲ διὰ προσθείας οἰκεικῆς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δοθεῖσαν καὶ πιστευθεῖσαν· οὐδὲ καιεσοφίῳ περὶ τὴν τῶν τέκνων προτίμησιν, ἀλλ' ἐκάσιψα τὰ πρὸς ἀξίαν ἀπαρалоγίστως ἔνεμε μετὰ τῆς τοῦ Πνεύματος κρίσεως.

20 Ἐπαινῶ τὴν Ἰακώβ κλίμακα, καὶ τὴν σιήλην, ἣν ἤλειψε ἰῶ Θεῷ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πάλην, ἣν οἶμαι δὲ τοῦ ἀνθρωπειοῦ μέρους πρὸς τὸ θεῖον ὕψος ἀντιπαρέκτασις, καὶ ἀντίθεισις, ὅθεν καὶ ἄγει τὰ σύμβολα τῆς ἡτιωμένης γενέσεως. Ἐπαινῶ καὶ τὴν περὶ τὰ θρέμματα τοῦ 25 ἀνδρὸς εὐμηχανίαν καὶ εὐημερίαν, καὶ τοὺς δώδεκα ἐξ αὐτοὺς πατριάρχας, καὶ τὸν τῶν εὐλογιῶν μερισμὸν οὐκ οὐκ ἀγεννεῖ προφητεία τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' ἐπαινῶ καὶ τοῦτου

τὴν μετάθεσιν ὡς ἓνα μικρὸν ἄθλον εὐσεβείας — διότι ἡ πίστις ἐκινεῖτο ἀκόμη μέσα εἰς τὴν σκιάν —, καὶ ἔτσι ἐξέφυγε τῆς ὑπολοίπου ζωῆς τὸν κίνδυνον. Τοῦ Βασιλείου ὄλος ὁ βίος ἦτο μία μετάθεσις, καθὼς ἐδοκιμάσθη τέλεια μέσα εἰς μίαν τελείαν ζωὴν. Ὁ Νῶε ἐκρίθη ἄξιος διὰ τὴν κιβωτὸν καὶ διὰ τὰ σπέρματα τοῦ δευτέρου κόσμου πού εἶχαν ἀποτεθῆ μ' ἐμπιστοσύνην εἰς ἓνα μικρὸν ξύλον καὶ εἶχαν σωθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ὑδάτων. Ὁ Βασίλειος διέφυγε τὸν κατακλυσμὸν τῆς ἀσεβείας μεταβάλλων τὴν πόλιν εἰς κιβωτὸν σωτηρίας, πού πλέει ἐλαφρὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰ κύματα τῶν αἰρετικῶν ἀπὸ αὐτό, ὄλον τὸν κόσμον τὸν ἐπανέφερον εἰς τὴν πορείαν του.

71. Μέγας ἦτο ὁ Ἀβραάμ καὶ πατριάρχης καὶ θύτης καινῆς θυσίας πού προσέφερε τὸ δῶρον τῆς ὑποσχέσεως εἰς ἐκείνον πού τὸ εἶχε δώσει, σφάγιον πρόθυμον πού ἐβιάζετο διὰ τὴν θυσίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Βασιλείου δὲν ἦτο μικρά· προσέφερε τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν τοῦ ἐδόθη ὡς ἀντίδωρον τίποτε ἰσάξιον (μήπως ὑπῆρχε καὶ τίποτε;), ὥστε νὰ τελειωθῆ ἡ θυσία. Διὰ τὸν Ἰσαάκ εἶχε δοθῆ ἐπαγγελία καὶ προτοῦ γεννηθῆ αὐτὸς ὅμως ἦτο αὐτεπάγγελτος· καὶ τὴν Ρεβέκκαν, ἐννοῶ τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ἀπὸ πλησίον καὶ ὄχι ἀπὸ μακριά, καὶ ὄχι μὲ ἀπεσταλμένους ἰκέτας ἀλλὰ τὴν ἔδωσε καὶ τὴν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἴδιον ὁ Θεός. Οὔτε ἐχρησιμοποίησε πονηρίαν διὰ τὴν ἀγάπην τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ ἀπέδιδεν εἰς τὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ἤξιζε μὲ καθαρὰν σκέψιν καὶ μὲ τὴν διάκρισιν τοῦ Πνεύματος.

Ἐπαινῶ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ καὶ τὴν στήλην πού ἐλείανε χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πάλην πού εἶχε μαζί του ὅποια καὶ ἐὰν ἦτο. Καὶ ἦτο πάντως ἡ ἀντιπαρέκτασις τοῦ ἀνθρωπίνου μέτρου πρὸς τὸ θεῖον ὕψος ἀπὸ ὅπου καὶ παίρνει τὰ σύμβολα τῆς γενέσεως πού νικᾶται. Ἐπαινῶ ἀκόμη καὶ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τοῦ ἀνδρός εἰς τὰ ζωντανά, καὶ τοὺς δώδεκα πατριάρχας πού προέρχονται ἀπὸ αὐτόν, καὶ τὴν διανομὴν τῶν εὐλογιῶν μαζί μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν προφητείαν διὰ τὸ μέλλον. Ἐπαινῶ ὅμως καὶ

τὴν οὐκ ὀραθεῖσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διαβαθεῖσαν κλίμακα ταῖς
κατὰ μέρος εἰς ἀρετὴν ἀναβάσει, καὶ τὴν σιγήλην, ἣν οὐκ
ἤλειψεν, ἀλλ' ἤγειρε ἰϋ Θεῷ, τὰ ἰῶν ἀσεβῶν σιηλιτεύου-
σαν, καὶ τὴν πάλην, ἣν οὐκ ἐπάλαισε πρὸς Θεόν, ἀλλ' ὑπὲρ
5 Θεοῦ, τὰ ἰῶν αἰρετικῶν καταβάλλουσαν, τὴν τε ποιμαντικὴν
τοῦ ἀνδρός, ἐξ ἧς ἐπλούτησε, πλείω ἰῶν ἀσῆμων προβάτων
κησάμενος τὰ ἐπίσημα, τὴν τε καλὴν πολυτεκνίαν ἰῶν κατὰ
Θεὸν γεννηθέντων, καὶ τὴν εὐλογία, ἣ πολλοὺς ἐσιήριξεν.

72. Ἰωσήφ ἐγένετο οἰοδότης, ἀλλ' Αἰγύπτου μόνης,
10 καὶ οὐ πολλάκις, καὶ σωματικῶς· ὁ δὲ πάντων, καὶ αἰεὶ, καὶ
πνευματικῶς, ὅπερ ἐμοὶ τῆς οἰοδοσίας ἐκείνης αἰδεσιμώτε-
ρον. Μετὰ Ἰωῦ τοῦ Αἰδοῦ, καὶ πεπείραται, καὶ νενίκηκε,
καὶ ἀνηγόρευται λαμπρῶς ἐπὶ τέλει ἰῶν ἄθλων, μηδενὶ ἰῶν
τινασσόντων πολλῶν ὄντων κατασεισθεῖς, ἀλλὰ πολλῷ ἰϋ
15 περιόντι τὸν πειραστὴν καταπαλαίσας, καὶ ἰῶν φίλων τὴν
ἀλογία ἐπιστοιμίσας, ἀγνωσόντων τὸ τοῦ πάθους μυστήριον.
«Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ». Καὶ μέγας
Μωϋσῆς μὲν Αἴγυπτον βασανίσας, λαὸν διασώσας ἐν ση-
μείοις πολλοῖς καὶ τέρασι, τῆς νεφέλης εἶσω χωρήσας, νο-
20 μοθειήσας τὸν διπλοῦν νόμον, τὸν τε τοῦ γράμματος ἕξωθεν,
καὶ ὅσος ἐνδοθεν τὸν τοῦ Πνεύματος. Ἀαρὼν δὲ Μυσέως
ἀδελφός, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὸ πνεῦμα, τοῦ λαοῦ προθυόμενος
καὶ προσευχόμενος, μύστης τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης σκηνῆς,
ἦν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.

25 Τούτων δὲ ἀμφοτέρων ζηλωτῆς ἐκεῖνος, βασανίζων μὲν,
οὐ σωματικαῖς μάσιξι, πνευματικαῖς δὲ καὶ λογικαῖς, ἔθνος
αἰρετικῶν καὶ Αἰγύπτιον ἄγων δὲ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν
καλῶν ἔργων, ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πλαξὶ δὲ νόμους
ἐγγράφων, οὐ συντριβομέναις, ἀλλὰ σωζομέναις, οὐκ ἔτι

τοῦ Βασιλείου τὴν κλίμακα πού ὄχι μόνον τὴν εἶδεν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνέβη μὲ τὰ ἰδιαίτερα ἀνεβάσματα του εἰς τὴν ἀρετὴν· καὶ τὴν στήλην τὴν ὁποῖαν δὲν ἐλείανεν ἀλλὰ τὴν ὕψωσεν εἰς τὸν Θεόν καὶ στηλιτεύει τὴν ἀσέβειαν· καὶ τὴν πάλην πού ἐπάλαισεν ὄχι μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ λογαριασμόν τοῦ Θεοῦ καὶ πού κατενίκησε τοὺς αἰρετικούς· ἀκόμη τὴν ποιμαντικὴν τοῦ ἀνδρός ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπλούτησεν ἀποκτῶν περισσότερα ἐπίσημα ἀπὸ ὅ,τι ἀσήμαντα πρόβατα, μαζὶ καὶ τὴν ὠραίαν πολυτεκνίαν ὄσων ἐγέννησε διὰ τὸν Θεόν καὶ τὴν εὐλογίαν του πού ἐστήριξε πολλούς.

72. Ἐγινε σιτοδότης ὁ Ἰωσήφ ἀλλὰ τῆς Αἰγύπτου μόνον, καὶ ὄχι πολλές φορές, καὶ μόνον σωματικά· ἐνῶ ὁ Βασίλειος ὄλων καὶ πάντοτε καὶ πνευματικά, πρᾶγμα πού δι' ἐμὲ εἶναι πολὺ πιὸ ὑπολογίσιμον ἀπὸ τὴν τροφοδοσίαν ἐκείνην. Παράλληλα μὲ τὸν Ἰῶβ τὸν Αὐσίτην καὶ πειρασμούς ὑπέστη καὶ ἐνίκησε καὶ ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄθλων, χωρὶς νὰ κατασεισθῆ ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὄσους προσπαθοῦσαν νὰ τὸν κλονίσουν, ἀλλ' ἐνίκησε τὸν πειρασμόν του μὲ πολλὴν ἄνεσιν καὶ ἀπεστόμωσε τὴν ἀνοησίαν τῶν φίλων του, πού ἀγνοοῦσαν τὸ μυστήριον τοῦ παθήματος. Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἱερεῖς του. Καὶ ἀνεδείχθη μέγας Μωϋσῆς πού ἐβασάνισε τὴν Αἴγυπτον, ἔσωσε τὸν λαὸν μὲ τέρατα καὶ σημεῖα, μπαίνοντας μέσα εἰς νεφέλην, νομοθετῶν τὸν διδυμον νόμον, τὸν ἐξωτερικὸν τοῦ γράμματος καὶ τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ Πνεύματος. Ἀνεδείχθη δὲ Ἀαρών, τοῦ Μωϋσέως ἀδελφός, ὁ ὁποῖος καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἦτο αὐτός πού ἐθυσίαζε καὶ προσηύχετο διὰ τὸν λαόν, ὁ ἱερεὺς τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης σκηνῆς, πού ὄχι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ Κύριος ἔχει στήσει.

Καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐκεῖνος ὑπῆρξε Ζηλωτῆς ὑποβάλων εἰς βάσανον ὄχι μὲ ὑλικά, ἀλλὰ μὲ πνευματικά καὶ λογικά μαστίγια ἓνα ἔθνος αἰρετικὸν καὶ αἰγυπτιακόν, ἐνῶ ὠδηγοῦσε λαὸν περιούσιον, Ζηλωτὴν καλῶν ἔργων εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἔγραφε νόμους εἰς πλάκας πού δὲν συντρίβονται ἀλλὰ διατηροῦνται, ὄχι σκιάς νῶμων, ἀλ-

οιοειδεῖς, ἀλλ' ὅλον πνευματικούς· εἰς δὲ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, οὐχ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, πολλάκις δέ, καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, εἰσιὼν τὴν ἡμέραν, ὄθεν τὴν ἁγίαν ἡμῖν ἀνακαλύπτει Τριάδα καὶ λαὸν καθαίρων, οὐ προσκαίροις ραντίσμα-
 5 σιν, ἀλλ' αἰδίσις ἀγνίσμασι. Τί τὸ κάλλιστον Ἰησοῦ; Στρατηγία, καὶ κληροδοσία, καὶ γῆς τῆς ἁγίας κατὰσχέσις· ὁ δέ, οὐκ ἔξαρχος; οὐ στρατηγὸς τῶν διὰ πίστεως σωζομένων; οὐ κληροδότης τῶν διαφόρων παρὰ Θεῷ κλήρων καὶ μονῶν, ὅς διανέμει τοῖς ἀγομένοις; ὥστε κακείνην δύνασθαι τὴν
 10 φωνὴν εἰπεῖν, διὰ «Σχοινία ἐπέπεσόν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις»· καί, «Ἐν ταῖς χερσί σου οἱ κληροὶ μου», κληροὶ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων, καὶ ἀρπαζομένων πολλῶ τιμιώτεροι.

73. Καί, ἵνα τοὺς κριτὰς παραδράμωμεν, ἢ τῶν κριτῶν τοὺς εὐδοκιμωτάτους, «Σαμουήλ, ἐν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ
 15 ὄνομα αὐτοῦ», καὶ Θεῷ δοτὸς πρὸ γενέσεως, καὶ μετὰ τὴν γέννησιν εὐθὺς ἱερός, καὶ χρίων βασιλέας καὶ ἱερέας διὰ τοῦ κέρατος. Οὗτος δέ, οὐκ ἐκ θρέφους Θεῷ καθιερωμένος ἀπὸ μητέρας, καὶ μετὰ τῆς διπλοῦδος ἐπιδεδομένος τῷ θήματι, καὶ βλέπων τὰ ἐπουράνια, καὶ χριστὸς Κυρίου ἦν, καὶ χρί-
 20 σις τῶν τελειομένων ἐκ Πνεύματος; Δαυὶδ ἐν βασιλεῦσιν αἰδίδιμος, οὐ πολλὰ μὲν ἰοιοροῦνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκαι καὶ τρόπαια, ἢ πραότης δὲ τὸ ἐπισημώτατον, καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἢ τῆς κινύρας δύναμις, καὶ πονηροῦ πνεύματος κατεπάδουσα. Σολομὼν πλάτος καρδίας ἠτήσατο παρὰ Θεοῦ,
 25 καὶ τετύχηκεν, ἐπὶ πλεῖστον προσελθὼν σοφίας καὶ θεωρίας, ὥστε γενέσθαι τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπάντων εὐδοκιμώτατος. Ὁ δέ, τοῦ μὲν τῷ πράφ, τοῦ δὲ τῇ σοφίᾳ, κατὰ τὸν ἑμὸν λόγον, οὐδὲν ἢ μικρῶ λείπεται· ὥστε καὶ βασιλέων θράσος δαιμονούντων καταμαλάσσειν· καὶ μὴ βασιλίσαν νότου μόνον,

λά νόμους πού ἦσαν ὅλοι πνεῦμα. Καί εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσήρχετο ὄχι μίαν φοράν τὸν χρόνον ἀλλὰ συχνά καὶ καθημερινά, νὰ εἰποῦμεν, ἀπὸ ὅπου μᾶς ἐφάνερωνε τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ ἐκάθαιρε τὸν λαὸν ὄχι μὲ πρόσκαιρα ραντίσματα ἀλλὰ μὲ αἰωνίους ἀγνισμούς. Τί ὠραιότερον ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν; Ἡ στρατηγία ἴσως καὶ ἡ διανομὴ κλήρων καὶ ἡ κατοχὴ τῆς ἁγίας γῆς. Καὶ ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο ἔξαρχος; Δὲν ἦτο στρατηγὸς ὅσων σῶζονται μὲ τὴν πίστιν; Δὲν ἦτο διανομεὺς κλήρων καὶ διαμονῶν, πού μοιράζει εἰς αὐτοὺς πού ὁδηγεῖ, ὥστε ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ καὶ τὴν φράσιν ἐκείνην, ὅτι «ἡ μερίς μου ἔπασσε εἰς τὸ καλύτερον μέρος»· καί, «οἱ κληροὶ μου εἶναι εἰς τὰ χέρια σου», κληροὶ πολὺ πιὸ πολῦτιμοι ἀπὸ ἐκείνους πού μᾶς ἔρχονται ἐδῶ κάτω καὶ μᾶς ἀρπάζονται.

73. Ἄς ἀφήσωμεν τοὺς κριτὰς ἢ τοῦλάχιστον τοὺς ἐπισημοτέρους ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ ὁ Σαμουὴλ ἦτο ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπικαλοῦντο τὸ ὄνομά του καὶ προτοῦ γεννηθῆ ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν γέννησίν του ἐθεωρεῖτο ἱερός καὶ ἔχριε βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς ἀπὸ τὸ ἐλαιοδοχεῖον του. Ἄλλὰ μήπως καὶ ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο ἀφιερωμένος ἀπὸ βρέφος καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὴν μήτραν εἰς τὸν Θεὸν καὶ δὲν εἶχε παραδοθῆ εἰς τὸ βῆμα μαζί μὲ τὴν ἱερατικὴν διπλοῖδα, ἔβλεπε πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ χριστὸς ὁ ἴδιος ἦτο συνάμα αὐτὸς πού ἔχριε ὅσους ἐτελειοποιοῦντο πνευματικά; Ὁ Δαυῖδ ἦτο ὁ θρυλικὸς μεταξὺ τῶν βασιλέων διηγοῦνται πολλὰς νίκας κατὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ τρόπαια, τὸ ἐπισημότατον ὅμως ἦτο ἡ πραότης του, δύναμις τῆς κινύρας πρὶν ἀπὸ τὴν βασιλείαν του, πού ἀποκοιμίζει τὸ πονηρὸν πνεῦμα. Ὁ Σολομών ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Θεὸν πλάτος καρδίας καὶ τὸ ἐπέτυχε προχωρῶν εἰς ἀφθονίαν σοφίας καὶ γνώσεων, ὥστε νὰ γίνῃ ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους του πιὸ ἐκτιμώμενος. Καὶ ὁ Βασίλειος κατὰ τὴν γνώμην μου καθόλου ἢ ἐλάχιστα μόνον ὑπολείπεται ἀπὸ τὸν πρῶτον κατὰ τὴν πραότητα, ὥστε νὰ καταμαλάσῃ καὶ δαιμονισμένων βασιλιάδων τὴν θρασύτητα. Καὶ δὲν ἦλθε μόνον ἡ βασίλισσα τοῦ νότου ἢ κάποιος

ἢ τὸν δεῖνα, κατὰ κλέος τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκ τῶν περῶτων τῆς γῆς ἀπαντιᾶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς πέρασι τὴν ἐκείνου σοφίαν γνωρίζεσθαι. Καὶ τὰ ἐξῆς παρήσω τοῦ Σολομῶντος· πᾶσι δὲ δῆλα, καθὼς ἡμεῖς φειδώμεθα.

5 74. Ἐπαινεῖς Ἡλίου τὴν πρὸς τοὺς τυράννους παρησίαν, καὶ τὴν διὰ πρὸς ἀρπαγὴν; Ἐλισσαίου τε τὴν καλὴν κληρονομίαν, τὴν μηλωτήν, ἢ τὸ Ἡλίου Πνεῦμα συνηκολούθησεν; Ἐπαίνει καὶ ἐκείνου τὴν ἐν πυρὶ ζωὴν, ἣν πλήθει λέγω τῶν πειρασμῶν, καὶ τὴν διὰ πρὸς σωτηρίαν, καίοντος
10 μὲν, οὐ κατακαίοντος δέ, τὸ περὶ τὴν θάλασσαν θάνατον, καὶ τὸ καλὸν ἐξ ὑψους δέρον, τὴν ἀσαρκίαν. Ἐὼς τᾶλλα, τοὺς δροσισθέντας ἐν πυρὶ νεανίας· τὸν ἐν γαστρὶ κήτους ἐδξάμενον προφήτην φυγάδα καί, ὡς ἀπὸ θαλάμου, τοῦ θηροῦ προσελθόντα· τὸν ἐν λάκκῳ δίκαιον, λεόντων θράσος πεδήσαντα· ἢ τὴν
15 τῶν ἐπιτὰ Μακκαβαίων ἀθλησιν, σὺν ἱερεῖ καὶ μητρὶ τελειωθέντων ἐν αἵματι, καὶ παντοίοις βασάνων εἶδεσιν. Ὡς ἐκεῖνος ζηλώσας τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν δόξαν ἠνέγκατο.

75. Ἐπὶ δὲ τὴν Νέαν μέτειμι Διαθήκην, καὶ τοῖς ἐνταῦθα εὐδοκίμοις τὰ ἐκείνου παρεξιτάσας, τιμήσω τὸν μαθητὴν
20 ἐκ τῶν διδασκάλων. Τίς Ἰησοῦ πρόδρομος; Ἰωάννης, ὡς φωνὴ Λόγου, καὶ ὡς λύχνος Φωτός, οὗ καὶ προεσκήρτισεν ἐν γαστρὶ, καὶ προέδραμεν εἰς ἄδου, διὰ τῆς Ἡρώδου μαρίας παραπεμφθεὶς, ἵνα κηρύξῃ καθεὶ τὸν ἐρχόμενον. Καὶ εἴ τῳ φαίνεται τολμηρὸς ὁ λόγος, ἐκεῖνο προσεξιταζέτω
25 τοῖς λεγομένοις, διὸ μὴ προιθιεύς, μηδὲ εἰς ἴσον μετὰ τῶν τὸν ἄνδρα ἣν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἀπαντίας, ταύτην

ἄλλος ἄγνωστος νὰ συναντήσουν τὴν σοφίαν του ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐξ αἰτίας τῆς φήμης του, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ πέρατα ἔγινε γνωστὴ ἡ σοφία ἐκείνου. Τὴν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ζωὴν τοῦ Σολομῶντος θὰ τὴν ἀφήσω εἶναι εἰς ὅλους γνωστὴ ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡμεῖς σταθοῦμε φειδωλοὶ εἰς τὰς πληροφορίας μας.

74. Ἐπαινεῖς τὴν παρρησίαν τοῦ Ἡλία ἐμπρὸς εἰς τοὺς τυράννους καὶ τὴν ἀρπαγὴν του μὲ τὸ πύρινο ἄρμα; Καὶ τὴν ὠραίαν κληρονομίαν τοῦ Ἐλισσαίου, ἐννοῶ τὴν ἀρνίσια προβειά, πού τοῦ ἔφερε μαζί της καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡλία; Νὰ ἐπαινῆς τότε καὶ τὴν πυρίνην ζωὴν ἐκείνου, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος, θέλω νὰ εἰπῶ, τῶν πειρασμῶν, τὴν σωτηρίαν διὰ μέσου τῆς φωτιᾶς, πού ἐφλόγιζεν, ἀλλὰ δὲν ἔκαιε, τὸ σχετικὸν μὲ τὴν βάτον θαῦμα καὶ τὸ ὠραῖον δέρμα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὴν ἀσαρκίαν. Ἀφήνω τὰ ἄλλα, τοὺς νέους πού ἐδροσιζοντο μέσα εἰς τὴν φωτιάν, τὸν φυγάδα προφήτην πού ἐπροσευχήθη εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους καὶ πού ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους ὅπως ἀπὸ νυφικὸν θάλαμον. Τὸν δίκαιον μέσα εἰς τὸν λάκκον, πού ἐδέσμευσε τὸ θράσος τῶν λεόντων, ἢ ἀκόμη τὴν ἄθλησιν τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων πού μαζί μὲ τὸν διδάσκαλον καὶ τὴν μητέρα τους ἐτελειώθησαν μὲ αἷμα καὶ πολλῶν εἰδῶν βασανιστήρια. Ἐζήλεψεν ἐκεῖνος τὴν ὑπομονὴν τους καὶ ἐκέρδισε καὶ τὴν δόξαν τους.

75. Θὰ περάσω εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην καὶ ἀφοῦ παραλληλίσω ἐκείνον μὲ τὰς διακεκριμένας μέσα εἰς αὐτὴν μορφάς θὰ τιμήσω τὸν μαθητὴν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους. Ποῖος εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ Ἰησοῦ; Εἶναι ὁ Ἰωάννης, ὡς φωνὴ τοῦ Λόγου, καὶ ὡς λύχνος τοῦ φωτός πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἐσκίρτησε μέσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἐβάδισε πρωτύτερα εἰς τὸν Ἄδην, σταλμένος ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ Ἡρώδου, διὰ νὰ κηρῦξῃ καὶ ἐκεῖ τὸν ἐρχόμενον. Καὶ ἐὰν εἰς κάποιον φαίνεται τολμηρὸς ὁ λόγος, ἅς λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δὲν κάμνω τὸν παραλληλισμὸν αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ θέσω τὸν ἄνδρα ἐμπρὸς οὔτε εἰς ἴσην μοῖραν μὲ τὸν ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους ὅσους ἔχουν γεννήσει

ποιούμαι τὴν παρεξέτασιν· ἀλλὰ ζηλωτὴν ἀποφαίνων, καὶ τοῦ χαρακτιῆρος ἐκείνου ἐν ἑαυτῷ φέροντα.

Ὁδὸν γὰρ μικρὸν τοῖς σπουδαίοις, καὶ μικρὰ τῶν μεγίστων ἢ μίμησις. Ἡ γὰρ οὐκ ἐναργὴς τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας εἰ-
 5 κῶν ὁ ἀνήρ; Καὶ οὗτος ἔρημον ᾤκησε· καὶ τούτῳ τρύχινον ἔσθημα εἶχον αἱ νύκτιες, ἀγνοούμενον, οὐκ ἐπιδεικνύμενον· καὶ οὗτος τὴν ἴσην τροφὴν ἠγάπησε, Θεῷ καθαρῶν ἑαυτὸν
 10 διὰ τῆς ἐγκρατείας· καὶ οὗτος Χριστοῦ κῆρυξ ἠξιώθη γενέσθαι, εἰ καὶ μὴ πρόδρομος· καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτόν, οὐχ ἢ περίχωρος πᾶσα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἢ ὑπερβόριος· καὶ οὗτος μέσος τῶν δύο Διαθηκῶν, τῆς μὲν καταλύων τὸ γράμμα, τῆς δὲ δημοσιεύων τὸ πνεῦμα, καὶ ποιῶν πλήρωσιν τοῦ
 κρυπτιομένου νόμου, τὴν τοῦ φαινομένου κατεάλυσιν.

76. Ἐμιμήσατο Πέτρον τὸν ζῆλον, Παύλου τὸν τόνον,
 15 τῶν ὀνομασιῶν καὶ μειωνομασμένων ἀμφοτέρω τὴν πίστιν τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου τὸ μεγαλόφωνον· πάντων τῶν μαθητῶν τὸ εὐτελὲς καὶ ἀπέριτον. Διὰ ταῦτά τοι καὶ κλεῖς οὐρανῶν πιστεύεται· καὶ οὐχ ὅσον ἀπὸ Ἱεροσολήμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, μείζονα δὲ κύκλον τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαμβάνει· καὶ
 20 υἱὸς θρονιῆς, οὐκ ὀνομάζεται μὲν, γίνεται δέ· καὶ ἐπὶ τὸ οἰῆθος Ἰησοῦ κείμενος, ἐκεῖθεν ἔλκει τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, καὶ τὸ θάθος τῶν νοημάτων. Στέφανος μὲν γὰρ ἐκωλύθη γενέσθαι, εἰ καὶ πρόθυμος ἦν, ἐπισχῶν αἰδοῖ τοὺς λιθάζοντας. Ἐπι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν ἔχω, ἵνα μὴ τοὺς
 25 καθ' ἕκαστον ἐπεξίω περὶ τούτων. Ἐκεῖνος γάρ, τὸ μὲν ἐξεῦρε τῶν καλῶν, τὸ δὲ ἐζήλωσε, τὸ δὲ ἐνίκησε. Τῷ δὲ διὰ πάντων ἐλθεῖν, τῶν νῦν πάντων ἐκράτησεν. Ἐν ἐπὶ πᾶσιν ἐρῶ, καὶ σύντομον.

77. Τοσαύτη τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ τῆς δόξης πε-
 30 ριουσία, ὥστε πολλὰ καὶ τῶν ἐκείνου μικρῶν, ἤδη δὲ καὶ

γυναῖκες. Τόν παρουσιάζω ὡς μιμητὴν του καὶ ὅτι ἔχει ἐπάνω του κάτι ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα ἐκείνου.

Δὲν εἶναι ἀσήμαντον πρᾶγμα οὔτε φθάνει εἰς μικρὸν βαθμὸν ἢ μίμησις τῶν μεγάλων ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὁ Βασίλειος ὀλοφάνερη εἰκὼν τῆς φιλοσοφίας ἐκείνου; Καὶ ὁ Βασίλειος κατώκησεν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ αὐτὸς εἶχε φόρεμα σκληρὸν τὴν νύκτα, πού τὸ ἔκρυβε καὶ δὲν τὸ ἐπεδείκνυε. Καὶ αὐτὸς ἠγάπησε τὴν λιτὴν τροφήν, καθαίρων τὸν ἑαυτὸν του χάριν τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς ἠξιώθη νὰ γίνῃ τοῦ Χριστοῦ κῆρυξ ἂν καὶ ὄχι καὶ πρόδρομος. Καὶ ἐξεκινούσε πρὸς αὐτὸν ὄχι μόνον ἡ γύρω περιοχή, ἀλλὰ καὶ ἡ πιὸ ἀπομακρυσμένη. Καὶ αὐτὸς στέκεται μεταξὺ τῶν δύο Διαθηκῶν, τῆς μιᾶς διὰ νὰ καταλύσῃ τὸ γράμμα, τῆς ἄλλης διὰ νὰ διακηρύξῃ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ μεταβάλλῃ εἰς ὀλοκλήρωσιν τοῦ νόμου πού ἐκρύπτετο τὴν κατάλυσιν τοῦ νόμου πού ἦτο φανερός.

76. Ἐμιμήθη τὸν Ζῆλον τοῦ Πέτρου, τὸ νεῦρον τοῦ Παύλου, τῶν ὀνομαστῶν διὰ τὴν πίστιν καὶ πού ἤλλαξαν ὄνομα δι' αὐτήν. Ἐμιμήθη τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου τὴν μεγαλοφωνίαν. Ὁλων τῶν μαθητῶν ἐμιμήθη τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν λιτότητα. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἐμπιστεύονται τὰ κλειδιὰ τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ κύκλος δὲν ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, περιλαμβάνει εἰς τὸ εὐαγγέλιόν του εὐρύτερον κύκλον. Δὲν ὀνομάζεται υἱὸς τῆς βροντῆς, ὅμως γίνεται. Καὶ πίπτων εἰς τὸ σῆθος τοῦ Ἰησοῦ ἀντλεῖ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων. Ἐμποδίσθη βέβαια νὰ γίνῃ Στέφανος, μολονότι ἦτο πρόθυμος, συγκρατῶν ἀπὸ ἐντροπήν αὐτοῦς πού τὸν ἐλιθοβολούσαν. Ἐμπορῶ νὰ ὀμιλήσω μὲ ἀκόμη ὀλιγώτερα λόγια, διὰ νὰ μὴ μακρηγορῶ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά. Ἐκεῖνος δηλαδὴ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τὴν ἀνεκάλυψεν, ἐκείνην τὴν ἐμιμήθη, τὴν ἄλλην τὴν ὑπερέβαλε. Καὶ μὲ τὸ νὰ περάσῃ ἀπὸ ὅλα, ἐφάνη εἰς ὅλα νικητής. Εἰς ὅλα θὰ προσθέσω ἓνα καὶ σύντομον.

77. Τόσον μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ πλησμονὴ τῆς δόξης, ὥστε πολλά, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ

τῶν σωματικῶν ἐλαιτωμάτων ἐτέροις εἰς εὐδοξίαν ἐπενοή-
 θη. Οἷον ὠχρότητα λέγω, καὶ γενειάδα, καὶ βαδίοματος ἡ-
 θος, καὶ τὸ περὶ λόγον μὴ πρόχειρον, σύννουν τε, ὡς τὰ πολ-
 λά, καὶ εἴσω συννευενκός· ὁ τοῖς πολλοῖς μὴ καλῶς ζηλωθέν,
 5 μηδὲ νοηθέν, σκυθρωπότης ἐγένετο. Ἐπι δὲ εἶδος ἐσθῆτος,
 καὶ σκίμπος σχῆμα, καὶ τρόπος βρώσεως, ὧν οὐδὲν ἐκείνω
 διὰ σπουδῆς ἦν, ἀλλ' ἀπλῶς ἔχον, καὶ συμπίπτον ὡς ἔτυχε.
 Καὶ πολλοὺς ἂν ἴδοις Βασιλείους ἄχρι τοῦ ὀρωμένου, τοὺς
 ἐν ταῖς σκιαῖς ἀνδριάντας· πολὺ γὰρ εἰπεῖν, διὸ καὶ τὸ τῆς
 10 ἡχοῦς ποιερόφωνον. Ἐκείνη μὲν γὰρ, εἰ καὶ τὰ τελευταῖα
 τῆς φωνῆς, ἀλλ' οὐκ ἐναργέστερον ὑποκρίνεται· οἱ δὲ πλεῖον
 ἀπέχουσι τοῦ ἀνδρός, ἢ ὅσον πλησιάζειν ἐπιθυμοῦσιν. Ἐ-
 κείνο δὲ οὐκ ἔτι μικρόν, ἀλλὰ καὶ μέγιστον εἰς φιλοτιμίαν
 εἰκότως, τὸ τυχεῖν ἐκείνω ποιεῖ πλησιάζοντας, ἢ θεραπεύ-
 15 οντας, ἢ τι κατὰ παιδίαν ἢ σπουδῆν εἰρημένον ἢ πεπραγμέ-
 νον, φέρειν ἀπομνημόνευμα· ὥσπερ οὐκ κἀγὼ πολλάκις οἶδα
 καλλωπισάμενος· ἐπεὶ καὶ τὰ πάρεργα τοῦ ἀνδρός, τῶν πο-
 νουμένων ἐτέροις πολὺ τιμιώτερα καὶ περιφανέστερα.

78. Ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον τελέσας, καὶ τὴν πίστιν τηρήσας,
 20 ἐπόθει τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ὁ τῶν σιεφάνων ἐνεσιθήκει καιρός,
 κἀκεῖνο μὲν οὐκ ἤκουσεν· «Εἰς τὸ ὄρος ἀνάβηθι, καὶ τε-
 λεύτα»· τελεύτα δέ, καὶ ἀνάβαινε πρὸς ἡμᾶς· θανατιουργεῖ
 τι κἀντιᾶντα τῶν προειρημένων οὐκ ἔλαιον. Νεκρὸς γὰρ
 ὧν ἤδη σχεδόν, καὶ ἄπνους, καὶ τὸ τοῦ θίου πλεῖστον και-
 25 λελοιπῶς, εὐτιονώτερος γίνεται περὶ τοὺς ἐξιηρούς τῶν
 λόγων, ἵνα τοῖς τῆς εὐσεβείας συναπέλθῃ ρήμασι, καὶ χειρο-
 τονίαις τῶν γησιοιῶτων αὐτοῦ θεραπευτῶν, τὴν χεῖρα δί-
 δωσι καὶ τὸ Πνεῦμα· ὥστε μὴ ζημιωθῆναι τὸ θῆμα τοῦς

ἀσήμαντα γνωρίσματά του καὶ μάλιστα καὶ ἀπὸ τὰ σωματικά ἐλαττώματα ἐκεῖνου τὰ ἐσκέφθησαν ἄλλοι διὰ νὰ δοξασθοῦν. Ἐννοῶ τὴν ὠχρότητα, τὴν γενειάδα, τὸν τρόπον τοῦ βαδίσματος, τὴν προσοχὴν εἰς τὸν λόγον, τὴν περισκεψιν τὴν τόσον συχνὴν καὶ τὴν στροφὴν πρὸς τὰ μέσα, πού ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ οὔτε τὴν ἐμιμήθησαν οὔτε τὴν ἀντελήφθησαν καλά, κατήντησε νὰ γίνῃ σκυθρωπότης. Ἐμιμήθησαν ἀκόμη καὶ τὸ εἶδος τοῦ φορέματος, τὸ σχῆμα τοῦ σκαμνιοῦ, τὸν τρόπον πού ἔτρωγε, διὰ τὰ ὁποῖα αὐτὸς δὲν ἐνδιέφερετο καθόλου ἀλλὰ τὰ ἐδέχετο ἀπλῶ ὅπως ἦσαν καὶ ὅπως ἤρχοντο. Καὶ ἡμπορεῖς νὰ ἰδῆς πολλοὺς Βασιλείους μόλις πού νὰ τοὺς ἀναγνωρίζῃς, ἀνδριάντας μέσα εἰς τὴν σκιάν — διότι θὰ ἦτο πολὺ νὰ εἰπῆς ὅτι ὁμοιάζουν μὲ τὸν ἀντίπαλον πού δίδει ἢ ἡχώ. Ἡ ἡχώ δηλαδὴ ἂν καὶ ἀποδίδει τὸ τέλος τῶν λέξεων ἀποκρίνεται πολὺ πιὸ καθαρά· ἐνῶ αὐτοὶ ἀπέχουν περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν πλησιάσουν. Καὶ ἐκεῖνο δὲν εἶναι μικρὸν, ἀλλὰ πολὺ μεγάλη φυσικὰ ὑπερηφάνεια, τὸ ὅτι ἐπέτυχαν νὰ πλησιάσουν κάποτε ἐκεῖνον ἢ νὰ τὸν ὑπηρετήσουν ἢ νὰ παρουν κάποιαν ἀνάμνησιν ἀπὸ κάτι πού ἐλέχθη ἢ πού ἐπράχθη ἀστεῖα ἢ οοβαρά. Ἀπὸ κάτι τέτοια ἐκολακεύθη καὶ ἐγὼ καὶ τὸ γνωρίζω. Ἐπειδὴ καὶ τὰ πάρεργα τοῦ ἀνδρός εἶναι διὰ τοὺς ἄλλους σημαντικώτερα καὶ ἐνδοξότερα ἀπὸ τὰ κοπιαστικώτερα ἐπιτεύγματα τους.

78. Εἶχε τελειώσει τὸν δρόμον καὶ εἶχε τηρήσει τὴν πίστιν καὶ ἐνῶ ἐποθοῦσε τὸν θάνατον καὶ ἦτο παροῦσα ἡ ὥρα τῶν στεφάνων, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ ἐκεῖνο τὸ «ἀνέβα εἰς τὸ ὄρος καὶ τελείωνε τὴν Ζωὴν σου»⁸⁸, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ «τελείωνε τὴν Ζωὴν σου καὶ ἔλα εἰς ἡμᾶς» θαυματουργεῖ καὶ ἐδῶ κάτι ὄχι μικρότερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐνῶ ἦτο νεκρὸς πλέον καὶ χωρὶς πνοὴν καὶ εἶχε ὀλότελα ἐγκαταλείψει τὴν Ζωὴν, γίνεται ξαφνικὰ πιὸ εὐδιάθετος εἰς τοὺς λόγους διὰ τὸν θάνατον, διὰ νὰ φύγῃ συνοδευόμενος ἀπὸ λόγους εὐσεβείας καὶ μὲ χειραφίαις μὲ τοὺς πιὸ εἰλικρινεῖς ἀπὸ τοὺς θεραπευτάς του, τοὺς δίδει τὴν χεῖρα του καὶ τὸ Πνεῦμα του, ὥστε νὰ μὴ στερηθῇ τὸ θῆμα ἐκεῖνους οἱ

ἐκείνου μαθητιάς, καὶ τῆς ἱερωσύνης συλλήπιοντος. Τοῖς δὲ ἐξῆς ὀκνεῖ μὲν προσελθεῖν ὁ λόγος, προσθήσεται δὲ ὁμοίως, εἰ καὶ ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν πρόπων ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἔχω φιλοσοφεῖν ἐν ἰψῷ πάθει, καὶ εἰ σφόδρα φιλοσοφεῖν ἐσπού-
5 δακα, τῆς κοινῆς μεμνημένος ζημίας, καὶ τοῦ κατασχόντιος πάθους τὴν οἰκουμένην.

79. Ἐκεῖνο μὲν ὁ ἀνὴρ τὰ τελευταῖα πνέων, καὶ παρὰ τῆς ἄνω χοροουσιασίας ἐπιζητούμενος, πρὸς ἣν ἐκ πλείονος ἔβλεπεν ἐγγχεῖτο δὲ περὶ αὐτὸν πᾶσα ἡ πόλις, τὴν ζημίαν
10 οὐ φέροντες, καὶ τῆς ἐκδημίας, ὡς τυραννίδος, καταβοῶν-
τες, καὶ τῆς ψυχῆς λαμβανόμενοι, ὡς καθεκτιῆς καὶ διασθη-
ναι δυναμένης, ἣ χερσίν, ἣ δεῖροισιν. Ἐποίει γὰρ αὐτοὺς καὶ παράφρονας τὸ πάθος· καὶ προσθεῖναι τι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἕκαστος ἐκείνω, εἴπερ οἶόν τε ἦν, πρόθυμος ἦν. Ὡς
15 δὲ ἠτιθήθησαν (ἔδει γὰρ αὐτὸν ἐλεγχθῆναι ἀνθρωπον ὄντα), καὶ, «Εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου», τελευταῖ-
ον εἰπὼν, τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὸν ἀγγέλοις οὐκ ἀηδῶς ἀναπέ-
ψυξεν· ἔστιν ἃ τοὺς παρόντας μυοταγωγῆσας, καὶ βελτίους ποιήσας ταῖς ἐπισοκήφει. Τότε δὴ θαῦμα γίνεται τῶν πώ-
20 ποιεγενομένων ὀνομασιότατον.

80. Προσκομιζετο μὲν ὁ ἅγιος, χερσίν ἁγίων ὑψούμενος· σπουδῆ δ' ἦν ἐκάσιω, ἰψῷ μὲν κρασπέδου λαβέσθαι, ἰψῷ δὲ σκιαῶς, ἰψῷ δὲ τοῦ ἱεροφόρου σκίμπος, καὶ ψαῦσαι μόνον (τί γὰρ ἐκείνου τοῦ οἰώματος ἱερώτερόν τε καὶ καθαρώτε-
25 ρον;), ἰψῷ δὲ τῶν ἀγόντων ἐλθεῖν πλησίον, ἰψῷ δὲ τῆς θείας ἀπολαῦσαι μόνης, ὡς τι κάκεινης πεμπούσης ὄφελος. Πλή-
ρεις ἀγοραί, οἰοαί, διώροφοι, τριώροφοι, τῶν ἐκείνον πα-
ραπεμπόντων, προηγουμένων, ἐπομένων, παρεπομένων, ἀλ-
λήλοις ἐπεμβαινόντων μυριάδες γένους παντός, καὶ ἡλικίας

ὅποιοι ἦσαν μαθηταὶ ἐκείνου καὶ συμμετοχοὶ τῆς ἱερωσύνης του. Τὰ ὑπόλοιπα διστάζει νὰ τὰ πλησιάσῃ ὁ λόγος, θὰ συνεχίσῃ ὁμως, ἂν καὶ ὁ λόγος μας ἀρμόζει περισσότερο εἰς διαφορετικά. Δὲν ἤμπορῶ νὰ φιλοσοφῶ εἰς τὴν συμφορὰν, μολονότι ἔχω σπουδᾶσει ἐξαιρετικὰ τὴν φιλοσοφίαν· δὲν θγαίνει ἀπὸ τὸν νοῦν μου ἡ κοινὴ Ζημία μας καὶ τὸ πένθος πού κατέλαβε τὴν οἰκουμένην.

79. Ἐκοίτετο ὁ Βασίλειος καὶ ἔπνεε τὰς τελευταίας του πνοάς· τὸν ἀναζητοῦσεν ἡ ἄνω χοροστασία, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔστρεφε τὰ βλέμματά του ἀπὸ πολὺν καιρὸν. Εἶχε συγκεντρωθῆ γύρω του ὀλη ἡ πόλις, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀπώλειαν, τὰ ἔβαζαν μὲ τὴν ἐκδημίαν του θεωρῶντες τὴν ὡς τυραννίαν, ἐπροσπαθοῦσαν νὰ κρατήσουν τὴν ψυχὴν σὰν νὰ ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῆ καὶ νὰ ἐξαναγκασθῆ μὲ τὰ χέρια ἢ μὲ τὰς παρακλήσεις. Ἡ συμφορὰ τοὺς ἔκαμε σὰν παράφρονες καὶ ἦτο πρόθυμος καθένας νὰ προσθέσῃ μέρος τῆς ζωῆς του εἰς ἐκείνον, ἂν ἦτο δυνατόν. Ὅταν ἐνικήθησαν (ἔπρεπε νὰ φανῆ ὅτι ἦτο ἄνθρωπος), καὶ ἀφοῦ εἶπε τελευταία «Εἰς τὰ χέρια σου θὰ ἐναποθέσω τὴν ψυχὴν μου», ἄφησε τὴν ψυχὴν του μὲ χαρὰν εἰς τὰ χέρια τῶν ἀγγέλων πού τὸν ἔπαιρναν· ἀρκετὰ μυστήρια ἐξήγησεν εἰς τοὺς παρόντας καὶ μὲ τὰς συμβουλὰς του τοὺς ἔκαμε καλυτέρους. Ἐγίνε λοιπὸν τότε κάποιον θαῦμα τὸ πιὸ φημισμένον ἀπὸ ὅσα εἶχαν γίνει ἔως τότε.

80. Ἐγίνετο ἡ ἐκφορὰ τοῦ ἀγίου, ἐνῶ τὸν ἐκρατοῦσαν ὑψηλὰ οἱ ἅγιοι. Ἀγωνιζόταν καθένας, ἄλλος ν' ἀγγίσῃ τὸ ἄκρον τοῦ φορέματός του, ἄλλος νὰ σκιασθῆ ἀπὸ τὴν σκιάν του, ἄλλος τὸ κρεβάτι πού ἔφερε τὸ ἱερὸν σκῆνωμα νὰ τὸ ἀγγίσῃ καὶ μόνον (τί ὑπῆρχεν ἱερώτερον καὶ πιὸ καθαρὸν ἀπὸ τὸ σῶμα ἐκεῖνο;), ἄλλος νὰ σιμῶσῃ ἐκείνους πού τὸν ἐσήκωναν, ἄλλους ἀπλῶς νὰ κοιτάξῃ, σὰν νὰ ἀκτινοβολοῦσεν ὠφέλειαν καὶ τὸ κοίταγμα. Γεμᾶται αἱ ἀγοραὶ, αἱ στοαί, αἱ διώροφοι καὶ τριώροφοι, ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν προέπεμπαν, πού προηγοῦντο, πού ἀκολουθοῦσαν, πού συνῶδευαν, πού ἐπατοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, μυριά-

ἀπάσης, οὐ πρότερον γινωσκόμεναι. Ψαλμοὶ δὲ θρήνοι ὑπερνικῶμεναι, καὶ τὸ φιλόσοφον τῷ πάθει καταλυόμενον. Ἄγων δὲ τοῖς ἡμετέροις πρὸς τοὺς ἐκτός, Ἑλληνας, Ἰουδαίους, ἐπήλυδας· ἐκείνοις πρὸς ἡμᾶς, δοῖσι πλέον ἀπο-
5 κλαυσάμενος, πλείονος μειάσχη τῆς ὠφελείας.

Πέρασ τοῦ λόγου, καὶ εἰς κίνδυνον τελευτᾷ τὸ πάθος· συναπελθουσῶν ἀπὸ ψυχῶν οὐκ ὀλίγων, ἐκ τῆς τοῦ ὠθισμοῦ βίαις καὶ συγκλονήσεως· αἱ καὶ τοῦ τέλους ἐμακαρίσθησαν, ὡς ἐκείνω συνέδημοι, καὶ θύματα ἐπιτάφια, τάχα ἄν
10 ις εἴποι τῶν θερμοτέρων. Μόλις δὲ τὸ σῶμα διαφυγὸν τοὺς ἀρπάζοντας, καὶ νικῆσαν τοὺς προπομπέοντας, οὕτω τῷ τάφῳ τῶν πατέρων δίδοται, καὶ προστίθεται τοῖς ἱερεῦσιν ὁ ἀρχιερεὺς, τοῖς κήρυξιν ἢ μεγάλη φωνή, καὶ τοῖς ἑμοῖς ὠσὶν ἔνηχος, ὁ μάρτυς τοῖς μάρτυσι.

15 Καὶ νῦν, ὁ μὲν ἔστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς οἶμαι, προσφέρων θυσιάς, καὶ τοῦ λαοῦ προσευχόμενος· οὐδὲ γὰρ ἀπολιπὼν ἡμᾶς, παντάπασιν ἀπολέλοιπεν. Ἡμῶν δὲ Γρηγόριος καὶ ἡμίτομος, τῆς μεγάλης ἀπερρωγῶς καὶ τῆς συζυγίας, καὶ βίον ἔλκων ὀδυνηρόν, καὶ οὐκ
20 εὐδρομον, οἷον εἰκὸς τὸν ἐκείνου κερχωρισμένον, οὐκ οἶδα εἰς δὲ τελευτήσων μετὰ τὴν ἐκείνου παιδαγωγίαν· ᾧ καὶ νῦν ἔτι νουθετοῦμαι, καὶ σωφρονίζομαι διὰ νυκτερινῶν ὕπνων, εἴ ποτε τοῦ δέοντος ἔξω πέσοιμι. Καὶ οὐκ ἐγὼ μὲν οὕτω θρήνους ἀναμίγνυμι τοῖς ἐπαίνοις, καὶ λογογραφῶ τὴν τοῦ
25 ἀνδρὸς πολιτείαν, καὶ προϊθήμι τῷ χρόνῳ κοινὸν ἀρετῆς πίνακα, καὶ πρόγραμμα σωτήριον πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις, ψυχαῖς ἀπάσαις· πρὸς δὲ βλέποντες, ἀπενθυνοῦμεν τὸν βίον, ὡς νόμον ἔμυνον· ὑμῖν δὲ συμβουλεύσοιμι· ἄν ἄλλο τι, τοῖς

δες ἀπὸ κάθε γένος, ἀπὸ κάθε ἡλικίαν, ὁλοτελα ἄγνωστοι προηγουμένως μεταξύ των. Ψαλμωδίαι πού ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τοὺς θρήνους, φιλοσοφία πού τήν κατέλυεν ἢ συμφορά. Συνηγωνίζοντο οἱ ἰδικοί μας μὲ τοὺς ἔξω Ἕλληνας, Ἰουδαίους, Ξενοφέρτους καὶ οἱ ἔξω μὲ τοὺς ἰδικούς μας, ποῖος μὲ περισσότερα κλάματα θὰ κερδίση περισσοτέραν ὠφέλειαν.

Διὰ νὰ τελειώσωμεν, τὸ πένθος κατέληξε νὰ γίνῃ ἐπικίνδυνον· συναπῆλθαν μαζί του ὄχι ὀλίγαι ψυχαὶ ἀπὸ τὸν συνωστισμόν καὶ τὴν βίαν καὶ τὴν ταραχὴν· ἔγιναν μακάριαι, ἐπειδὴ ἔγιναν συνταξιδεύτριαι μ' ἐκείνον καὶ θύματα ἐπιτάφια, θὰ ἔλεγεν ἴσως κάποιος ἀπὸ τοὺς θερμοτέρους. Μὲ δυσκολίαν τὸ σῶμα ἐξέφυγεν αὐτοὺς πού ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τὸ ἀρπάσουν καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς πού τὸ ἐξεπρόβόδιζαν καὶ ἐναποτίθεται εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων καὶ προστίθεται ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τοὺς ἱερεῖς, εἰς τοὺς κήρυκας ἢ φωνὴ ἢ μεγάλη, πού ἀντηχεῖ ἀκόμη εἰς τὰ αὐτιά μου, καὶ ὁ μάρτυς εἰς τοὺς μάρτυρας.

Καὶ τώρα ἐκεῖνος εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκεῖ προσφέρει τὰς θυσίας του δι' ἡμᾶς, καθὼς νομίζω, καὶ προσεύχεται διὰ τὸν λαὸν· ἐγκαταλείποντάς μας δὲν μᾶς ἔχει ἐγκαταλείψει ὁλοτελα. Καὶ ὁ Γρηγόριος μισοπεθαμένος καὶ εἰς τὰ μισὰ κομμένος, ἀπεσπασμένος ἀπὸ τὴν μεγάλην συζυγίαν καὶ σέρνων βίον πονεμένον καὶ ὄχι καλοτάξιδον, αὐτὸς εἶναι ὁ φυσικὸς δρόμος μακρὰν ἀπὸ ἐκείνον, δὲν γνωρίζω ποῦ θὰ καταλήξω, ἔπειτα ἀπὸ τὴν παιδαγωγίαν ἐκείνου. Καὶ τώρα ἀκόμη μὲ νουθετεῖ καὶ μὲ σωφρονίζει μὲ ἐμφανίσεις του κατὰ τὴν νύκτα, ἐὰν κάποτε πέσω ἔξω ἀπὸ τὸ πρέπον. Καὶ δὲν ἀναμιγνύω ἐγὼ θρήνους καὶ ἐπαίνους, δὲν περιγράφω μὲ τὸν λόγον μου τὴν πολιτείαν τοῦ ἀνδρός. Δὲν προβάλλω εἰς τὸν χρόνον ἓνα κοινὸν κατάλογον ἔργων ἀρετῆς καὶ ἓνα πρόγραμμα σωτήριον δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, ὅλας τὰς ψυχὰς, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀποβλέποντας θὰ κατευθύνωμεν τὸν βίον μας ὡς ἔμπυχον ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου. Καὶ ἐσᾶς δὲν θὰ σᾶς συνεβούλευα τώρα πού ἐπιτελέσατε ὅ,τι τὸν ἀφορᾶ, κάτι ἄλλο

τὰ ἐκείνου τετελεσμένοις, ἢ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ βλέπειν, καὶ ὡς
δρῶντος καὶ ὀρωμένου, τῷ Πνεύματι καταριζέσθαι.

81. Δεῦρο δὴ περιστάντες με πᾶς ὁ ἐκείνου χορὸς, ὅσοι
τοῦ δῆματος, καὶ ὅσοι τῶν κείω· ὅσοι τῶν ἡμετέρων, καὶ ὅ-
5 ὅσοι τῶν ἔξωθεν· τὴν εὐφημίαν μοι συνεργάζεσθε, ἄλλος ἄλλο
τι τῶν ἐκείνου καλῶν διηγούμενοι καὶ ζητοῦντες οἱ τῶν
θρόνων, τὸν νομοθέτην· οἱ τῆς πολιτείας, τὸν πολιστήν· οἱ
τοῦ δήμου, τὴν εὐταξίαν· οἱ περὶ λόγους, τὸν παιδευτήν· αἱ
παρθένοι, τὸν νυμφαγωγόν· αἱ ὑπὸ ζυγόν, τὸν σωφρονιστήν·
10 οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν πιερωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν δικα-
σιήν· οἱ τῆς ἀπλότητος, τὸν ὀδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας, τὸν
θεολόγον· οἱ ἐν εὐθυμίᾳ, τὸν χαλινόν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν
παράκλησιν· τὴν βασιχηρίαν, ἢ πολιὰ· τὴν παιδαγωγίαν, ἢ
νεότης· ἢ πενία, τὸν ποριστήν· ἢ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον.
15 Δοκοῦσί μοι καὶ χῆραι τὸν προστάτην ἐπαινέσεσθαι· καὶ δο-
φανοί, τὸν πατέρα· καὶ πιωχοί, τὸν φιλόπιωχον· καὶ τὸν
φιλόξενον, οἱ ξένοι· καὶ ἀδελφοί, τὸν φιλάδελφον· οἱ νο-
σοῦντες, τὸν ἰατρὸν, ἣν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑγίαι-
νοντες, τὸν φύλακα τῆς ὑγείας· οἱ πάντες, τὸν πάντα πᾶσι
20 γενόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάντας ἢ πλείονας.

82. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὦ Βασίλειε, τῆς ἡδίστης σοὶ
ποιτε γλώττης, καὶ ὁμοτίμου, καὶ ἡλικος. Εἰ μὲν τῆς ἀξίας
ἐγγύς, σὴ τοῦτο χάρις· σοὶ γὰρ θαρρῶν, τὸν περὶ σοῦ λόγον
ἐνεσησάμην. Εἰ δὲ πόρρω καὶ παρὰ πολὺ τῆς ἐλπίδος, τί
25 χρὴ παθεῖν, καὶ γῆρα, καὶ νόσῳ, καὶ τῷ σῶ πόθῳ τειρυ-
χωμένους; Πλὴν καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν. Σὺ δὲ
ἡμᾶς ἐποπιεύοις ἄνωθεν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, καὶ τὸν
δεδομένον ἡμῖν παρὰ Θεοῦ σκόλοπα τῆς σαρκός, τὴν ἡμε-
τέραν παιδαγωγίαν, ἢ σιήσῃς ταῖς σεαντιοῦ πρεσβείαις, ἢ
30 πείσῃς καρτερώς φέρειν· καὶ τὸν πάντα βίον ἡμῖν διεξά-
γοις πρὸς τὸ λυσιτελέσαιον. Εἰ δὲ μεταστaiήμεν, δέξαιο

ἀπὸ τὸ νὰ ἀποβλέπετε πάντοτε πρὸς αὐτὸν καὶ σὰν νὰ σὰς βλέπη καὶ νὰ τὸν βλέπετε νὰ καταρτίζεσθε μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος.

81. Ἐλάτε τώρα γύρω μου ὅλος ὁ χορὸς ἐκείνου, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοί, ὅσοι εἴσθε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἔξω. Συνεργασθῆτε μαζί μου εἰς τὸν ἔπαινόν του διηγούμενος ὁ καθένας καὶ κάποιαν ἄλλην ἀπὸ τὰς ἀρετάς του καὶ ἀναζητώντας ὅσοι ἔχετε ἐξουσίαν τὸν νομοθέτην, ὅσοι εἴσθε ἀπὸ πολιτείας τὸν πολιστήν, οἱ προϊστάμενοι τοῦ δήμου τὴν εὐταξίαν, οἱ σχετικοὶ μὲ τοὺς λόγους τὸν διδάσκαλον, αἱ ἄγαμοι τὸν νυμφαγωγόν, αἱ ἔγγαμοι τὸν σύμβουλον, οἱ ἐρημικοὶ τὸν ἀναπτερωτήν, οἱ κοινωνικοὶ τὸν δικαστήν, οἱ ἀγράμματοι τὸν ὀδηγόν, οἱ θεωρητικοὶ τὸν θεολόγον, οἱ εὐθυμοῦντες τὸ χαλινάρι, ὅσοι πενθοῦν τὸν παρηγορητήν, οἱ γέροντες τὴν βακτηρίαν, τὸν παιδαγωγόν ἢ νεότης, ἢ πενία τὸν προμηθευτήν, ὁ πλοῦτος τὸν οἰκονόμον. Καλὸν εἶναι νὰ ἐπαινέσουν καὶ αἱ χῆραι τὸν προστάτην, οἱ ὄρφανοὶ τὸν πατέρα, οἱ πτωχοὶ τὸν φίλον τους, οἱ ξένοι τὸν φιλοξενητήν, τὸν ἀδελφὸν των οἱ ἀδελφοί, οἱ ἄρρωστοι τὸν ἰατρόν, ὅποια καὶ νὰ εἶναι νόσος καὶ θεραπεία, οἱ ὑγιεῖς τῆς υγείας τὸν φύλακα· νὰ ἀναζητήσουν ὅλοι αὐτὸν πού γίνεται ὅλα εἰς ὅλους, διὰ νὰ τοὺς κερδίση ὅλους ἢ τοὺς περισσοτέρους.

82. Αὐτὰ ἔχεις ἀπὸ ἐμένα, Βασίλειε, τὴν γλῶσσαν τὴν γλυκυτάτην κάποτε διὰ σέ καὶ ἰσότιμον καὶ συνήλικον. Ἐὰν ἐπλησιάσαμεν τὴν ἀξίαν σου, εἶναι τοῦτο ἰδικόν σου χάρισμα. Εἰς ἐσένα ἔχων τὸ θάρρος μου ἔστησα τὸν λόγον μου διὰ σέ. Ἐὰν ὁμως ἐστάθην πολὺ πολὺ μακριὰ ἀπὸ ὅ,τι ἠλπίζα, τί πρέπει νὰ πάθω βασανισμένος ἀπὸ τὰ γηρατειά, ἀπὸ τὴν νόσον ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν πῶθον τὸν ἰδικόν σου; Ἀλλὰ τὸ κατὰ δύναμιν εἶναι ἀγαπητόν καὶ εἰς τὸν Θεόν. Σὺ νὰ μᾶς παρακολουθῆς ἀπὸ ψηλά, θεϊκὲ φίλε καὶ σεβαστέ, καὶ τὸν σκόλοπα τῆς σαρκὸς πού μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεὸς νὰ μᾶς παιδαγωγῆ, ἢ σταμάτησέ τον μὲ τὰς πρεσβείας σου ἢ κάνε μας νὰ τὸν ὑπομένωμεν μὲ δύναμιν. Ὅλη μας τὴν ζωὴν ὀδήγησέ την πρὸς τὸ καλύτερον. Καὶ

κάκειῖθεν ἡμᾶς ταῖς σεαυτοῦ σκηναῖς, ὡς ἂν ἀλλήλοις συζῶν-
 τες, καὶ συνεποπιεύοντες τὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν Τριάδα,
 καθαρώτερόν τε καὶ τελεώτερον, ἧς νῦν μειρίως δεδέγμεθα
 τὰς ἐμφάσεις, ἐνιαῦθα σιαίημεν τῆς ἐφέσεως, καὶ ταύτην
 5 λάβοιμεν, ὧν πεπολεμήκαμεν καὶ πεπολεμήμεθα, τὴν ἀντί-
 δοσιν. Σοὶ μὲν οὖν οὗτος παρ' ἡμῶν ὁ λόγος· ἡμᾶς δὲ τίς ἐπαι-
 νέσεται μετὰ σὲ τὸν θίον ἀπολείποντας; εἰ καὶ τι παρόσχοι-
 μεν ἐπαίνον τοῖς λόγοις ἄξιον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
 ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

εις τὴν μετάστασιν μας ἀπὸ ἐδῶ, δέξου καὶ ἡμᾶς ἐκεῖ εἰς τὰς ἰδικὰς σου σκηνάς, ὥστε μαζὶ ζώντας καὶ μαζὶ θεωρώντας τὴν ἁγίαν καὶ μακαρίαν Τριάδα, καθαρώτερα καὶ τελειότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔχομεν δεχθῆ μετρίως τὰς ἐμφανίσεις της νὰ σταθοῦμε εἰς αὐτό τό σημεῖον τοῦ πόθου μας καὶ νὰ λάβωμεν αὐτὴν τὴν ἀντίδοσιν δι' ὅσας ἐπιθέσεις ἐδέχθημεν καὶ δι' ὅσους ἀγῶνας ἐκάμαμεν. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος ὁ ἰδικός μας διὰ σένα. Ἐμᾶς ὅμως ποῖος θὰ μᾶς ἐπαινέσῃ ὅταν ἐγκαταλείψωμεν τὴν ζωὴν ἔπειτα ἀπὸ ἐσένα; Ἄν βέβαια πραγματοποιήσωμεν κάτι τι ἄξιον ἐπαίνου διὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Κύριόν μας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. Ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστὲ θεράπον, καὶ οἰκο-
 5 νόμῳ τῶν τοῦ Θεοῦ μωσιτηρίων, καὶ ἄνεργ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ
 Πνεύματος· οὕτω γὰρ ἡ Γραφή καλεῖ τοὺς διαβεβηκότας
 καὶ ὑψηλοὺς, καὶ ὑπεράνω τῶν ὀρωμένων. Καλῶ δέ σε καὶ
 Θεὸν Φαραὼ πάσης Αἰγυπτιακῆς καὶ ἀντικειμένης δυνάμε-
 10 ως, καὶ στύλον, καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ θέλημα
 Κυρίου, καὶ φωσιτήρα ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντα, καὶ
 πίστεως ἔρεισμα, καὶ Πνεύματος καταγωγίον. Καὶ τί ἂν πά-
 σας ἀπαριθμοίμην τὰς προσηγορίας, ὅσας ἡ ἀρετὴ σοι πε-
 ποίηκεν, ἄλλη τις ἄλλην οἰκειοῦσά τε καὶ προσάγουσα;

2. Πλὴν εἰπέ· πόθεν πάρε; καὶ τίς σου ἡ ἐργασία;
 15 καὶ τί χαριούμενος ἦκεις ἡμῖν; Ἐπειδὴ πάντα σε σὺν Θεῷ,
 καὶ παρὰ Θεοῦ κινούμενον ἔγνων, καὶ ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν
 δεχομένων. Ἦκεις ἡμᾶς ἐποπιεύσων, ἢ τὸν ποιμένα ζητή-
 σων, ἢ τὸ ποιμνιον ἐποψόμενος; Ἡμᾶς μὲν οὐκ ἔτι ὄντας,
 ἀλλὰ τῷ πλείστῳ μέρει συναπελθόντας, καὶ τῷ τόπῳ τῆς
 20 κακώσεως δυσχεραίνοντας· καὶ νῦν μάλιστα, ἡνίκα τὸν ἐπι-
 στήμονα κυβερνήτην, ἢ τὸν λαμπιτήρα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀπο-
 βεβλήκαμεν, πρὸς δὴ ἀπηυθινομένα βλέποντες, ἄνωθεν ἡμῖν
 τὴν σωτηρίαν πρὸσέοντα· ἐκεῖνον μετὰ τοῦ καλοῦ παντὸς
 ἐκδημήσαντα, καὶ πάσης τῆς ποιμαντικῆς ἐδιαξίας, ἣν χρό-
 25 νῷ μακροῦ συνελέξατο, πλήρης ἡμερῶν τε ὁμοῦ καὶ φρονή-
 σεως, καὶ τῷ τῆς καυχῆσεως γήρα, εἰ δεῖ τὸ τοῦ Σολομῶν-
 τος εἰπεῖν, στεφανούμενος. Ποίμνιον ἠπορημένον, καὶ κατα-
 βεβλημένον, καὶ ὁρᾶς ὄσης γέμον ἀδυσμίας καὶ κατηφείας·

1. Ἄπευθύνεται εἰς τὸν Βασίλειον.

2. Δανιήλ 9, 23.

3. ἘΕ. 7, 1.

4. Συμπλοκὴ καὶ συνειρμὸς ἀρετῶν κοῖ προσωνυμιῶν.

5. Μαζὶ μὲ τὸν ποιμένα πατέρα του.

6. Παροιμ. 14, 31.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΤΟΥ
ΜΕ ΑΚΡΟΑΤΗΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. "Ανθρωπε τοῦ Θεοῦ¹, πιστὲ ὑπηρέτη, οἰκονόμη τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπε τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ Πνεύματος². Ἔτσι καλεῖ ἡ Γραφή ὄσους ἔχουν διαβῆ τὸν κόσμον καὶ ὑψώνονται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ὀρατά. Σὲ ἀποκαλῶ καὶ Θεὸν τοῦ Φαραώ³, δηλαδὴ κάθε αἰγυπτιακῆς καὶ ἐχθρικῆς δυνάμεως, στῦλον καὶ ἐδραῖαν βάσιν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Κυρίου θέλημα καὶ φάρον πού κατέχει τὸν λόγον τῆς ζωῆς, στήριγμα τῆς πίστεως, κατάλυμα τοῦ Πνεύματος. Καὶ διατί νὰ ἀπαριθμῶ ὅλας τὰς προσωνομίας, ὅσας σοῦ ἐπροξένησεν ἡ ἀρετὴ σου, ἀφοῦ μία ἄλλη ἀρετὴ σοῦ φέρνει μίαν ἄλλην προσωνομίαν καὶ σοῦ τὴν κάμει ἰδικήν σου;⁴

2. Πές μας ὄμως. Ἄπο ποῦ ἔρχεσαι; Ποῖο εἶναι τὸ ἔργον σου; Τί ἤλθες νὰ μᾶς χαρίσης; Ἐρωτῶ διότι σὲ ἔχω ἀντιληφθῆ νὰ ἐνεργῆς εἰς ὅλα μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ πρὸς εὐεργεσίαν ἐκείνων πού σὲ δέχονται. Ἐχεις ἔλθει διὰ νὰ παρακολουθήσης ἐμένα ἢ νὰ ἀναζητήσης τὸν ποιμένα ἢ νὰ ἐπιβλέψης τὸ κοπάδι; Ἐγὼ δὲν ὑπάρχω πλέον, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἔχω συναπέλθει μαζί του⁵ καὶ ἀγανακτῶ ἐξ αἰτίας τοῦ τόπου τῆς ταλαιπωρίας μου. Πολύ περισσότερο τώρα πού ἔχομεν χάσει τὸν σοφὸν κυβερνήτην ἢ τὸν φάρον τῆς ζωῆς μας, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐστρέψαμε τὰ βλέμματά μας καὶ πού ἀπὸ ὑψηλὰ μᾶς ἐφώτιζε μὲ τὴν πυρὰν τῆς σωτηρίας. Ἐκεῖνος ἔχει ἐκδημήσει συνοδευόμενος μὲ κάθε τιμὴν καὶ ἱερατικὴν εὐκοσμίαν, πού συνεκέντρωσε εἰς μακρὸν διάστημα, ταυτόχρονα πλήρης ἡμερῶν καὶ πλήρης ἀπὸ φρόνησιν καὶ στεφανωμένος μὲ τὸ γῆρας τῆς καυχίσεως⁶, ἐὰν πρέπει νὰ ἀναφέρω τὴν ἔκφρασιν τοῦ Σολομῶντος. Καὶ τὸ ποῖμνιον ἐγκαταλελειμμένον καὶ ἀφανισμέ-

οὐκ ἔτι τόπω χλόης ἐναναπαυόμενον, οὐδὲ ὕδαι ἀναπαύσεως ἐκίρρεφόμενον ζητοῦν κρημνούς, καὶ ἐρημίας, καὶ θάραθρα, καὶ ὧν σπαρήσεται, καὶ διαφθαρήσεται· ἀπισιοῦν εἴ ποτε καὶ ἄλλου ποιμένος συνειοῦ ἐπιτεύξεται, διὸ μὲν οὐ τοιοῦτου, καὶ λίαν πεπεισμένον, ἀγαπῶν δ' ἄν, καὶ εἰ μὴ παραπολὸν χείρονος.

3. Τριῶν δὲ ὄντων, ὕπερ ἔφην, ἃ σοὶ τὴν παρουσίαν ἀναγκαίαν ποιεῖ, καὶ πάντων ἐξ ἴσης, ἡμῶν, τοῦ ποιμένος, τῆς ποιμνῆς· φέρε, κατὰ τὸ ἐν σοὶ πνεῦμα τῆς θεραπείας, ἀπόδος ἐκάοιψ τὸ πρόσφορον, καὶ οἰκονόμησον ἐν κρίσει τὸν λόγον, ἵνα σε καὶ μᾶλλον τῆς σοφίας θαυμάσωμεν. Οἰκονομήσεις δὲ πῶς; Τὸν μὲν ἐπαιέσας τῆς ἀρετῆς τὰ εἰκότια, οὐ μόνον ἴν' ἐνιάρφιον τῷ καθαρῷ καθαρὸν ἐπιβάλλης τὸν λόγον, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις εὐσεβείας χαρακτῆρα, τὴν
 15 ἐκείνου προθεῖης πολιτείαν τε καὶ παραίνεσιν. Ἡμῖν δὲ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου βραχέα φιλοσοφήσας, καὶ τῆς κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν συζυγίας καὶ διαζεύξεως, καὶ τῶν δύο κόσμων, τοῦ τε παρόντος καὶ οὐχ ἐσιώτιος, καὶ τοῦ νοουμένου καὶ μένοντος· καὶ πείσας, τοῦ μὲν περιφρονεῖν τὸ ἀπαιτητόν,
 20 καὶ ἄτακτον, καὶ ἀνώμαλον, καί, ὥσπερ ἐν κῆμασιν, ἄνω καὶ κάτω φέρον τε καὶ φερόμενον· τοῦ δὲ προστίθεσθαι τῷ παλίῳ, καὶ σιαθερῷ, καὶ θεοειδεῖ, καὶ ὡσαύτως ἔχοντι, καὶ πάσης ἐλευθέρῳ ταραχῆς καὶ συγχύσεως. Οὕτω γὰρ ἂν ἦτιον ἀνιῶεν ἡμᾶς οἱ προεκδημήσαντες· ἀλλὰ καὶ ἡδοίεν,
 25 εἰ ἐνθένδε ἀπάγων ἡμᾶς ὁ λόγος, ἄνω τιθεῖται, καὶ τὸ παρὸν ἀηδὲς ἐναποκρούπιοι τῷ μέλλοντι, καὶ πείθοι, διὸ καὶ αὐτοὶ παρὰ Δεσπότην ἀγαθὸν ἐπειγόμεθα, καὶ βελτίων ἢ καιοικία τῆς παροικίας· καὶ ὅπερ ἐστὶ τοῖς πλέουσι λιμῆν εὐδίας, τοῦτο τοῖς ἐνιαῦθα χειμαζομένοις ἢ ἐκεῖσε μετὰστας καὶ
 30 μετὰθεσις· ἢ ὥσπερ οἱ μακρὰν ὁδὸν προκαταλύσαντες, τῶν

νον, βλέπεις πόσον εἶναι λυπημένον καὶ σκυθρωπόν· δὲν ἡσυχάζει εἰς χλοερὰ λιβάδια οὔτε βόσκει δίπλα σὲ δροσερὸ νερό· Ζητεῖ τοὺς κρημνοὺς, τὰς ἐρημίας καὶ τὰ βάραθρα, ὅπου θὰ διασπαρῆ καὶ θὰ καταστραφῆ. Δὲν πιστεύει ὅτι θὰ βρῆ ποτὲ ἄλλον συνετὸν ποιμένα· ὅτι δὲν θὰ βρῆ τέτοιον εἶναι πολὺ βέβαιον, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι πάρα πολὺ χειρότερος.

3. Τρία εἶναι ποὺ κάνουν τὴν παρουσίαν σου ἀναγκαίαν, ἐξ ἴσου καὶ τὰ τρία: ἐγώ, ὁ ποιμένας, τὸ ποῖμνιον. Σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα θεραπείας ποὺ ἔχεις, δῶσε εἰς καθένα τὸ ἀρμόζον, οἰκονόμησε τὸν λόγον μὲ σύνεσιν, διὰ νὰ θαυμάσωμεν ἀκόμη περισσότερο τὴν σοφίαν σου. Τί οἰκονομίαν θὰ κάμῃς εἰς τὸν λόγον σου; Εἰς ἐκεῖνον θὰ κάμῃς τὸν ἀρμόζοντα ἔπαινον, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἀποθέσῃς εἰς τὸν καθαρὸν, καθαρὸν ἐντάφιον, τὸν λόγον ἀλλὰ διὰ νὰ προβάλῃς εἰς τοὺς ἄλλους τὴν πολιτείαν ἐκεῖνου καὶ τὴν παραίνεσιν ὡς σφραγίδα εὐσεβείας. Πρὸς χάριν ἰδικὴν μου νὰ εἰπῆς δύο λόγους φιλοσοφημένους περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, διὰ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν μας σύζευξιν καὶ διάζευξιν, διὰ τοὺς δύο κόσμους· τὸν παρόντα καὶ ἀσταθῆ, καὶ τὸν νοητὸν καὶ μόνιμον. Καὶ νὰ μὲ πείσῃς νὰ περιφρονήσω τοῦ ἐνός τὴν ἀπατηλότητα, τὴν ἀταξίαν καὶ ἀνωμαλίαν, ποὺ ὅπως μέσα εἰς τὰ κύματα μᾶς φέρνει ἄνω κάτω καὶ φέρεται, νὰ προσκολληθῶ ὅμως εἰς τὸν ἄλλον ποὺ εἶναι πάγιος καὶ σταθερὸς καὶ θεοειδής καὶ εἶναι ὁ ἴδιος πάντοτε καὶ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ταραχὴν καὶ σύγχυσιν. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ μᾶς θλίβουν ὀλιγώτερον ὅσοι ἔχουν ἐκδημήσει ἐνωρίτερα· ἀλλὰ καὶ θὰ μᾶς εὐχαριστήσουν, ἐὰν παίρνοντάς μας ἀπὸ ἐδῶ ὁ λόγος μᾶς μεταφέρει ἐπάνω καὶ ἀποκρύψῃ τὸ ἀχάριστον παρὸν μέσα εἰς τὸ μέλλον καὶ μᾶς πείσῃ ὅτι καὶ ἐμεῖς κατευθυνόμεθα εἰς κύριον ἀγαθὸν καὶ ὅτι ἡ μόνιμος κατοικία εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν γῆν τῆς παροικίας. Καὶ ὅτι εἶναι δι' ὅσους ταξιδεύουν τὸ γαλήνιο λιμάνι, τοῦτο εἶναι καὶ δι' ὅσους ταλαιπωροῦνται ἐδῶ ἢ μετὰστας καὶ μετὰθεσις πρὸς τὰ ἐκεῖ. "Ἡ ὅπως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν ξεκουρασθῆ, προετοιμαζόμενοι διὰ μακρὸν ταξίδι, εἶναι πιὸ εὐκο-

ὄδοιποροσθέντων καὶ μοχθούτων ἕξι ῥᾶους καὶ ἀπονώτεροι οὕτως οἱ ἐπιτυχόντες τοῦ ἐκεῖ καταλύματος, τῶν ἕξι τὴν σκολιὰν καὶ κρημνώδη τοῦ θείου τοῦτου τεμνότων ὁδοῦ, ἀμείνους καὶ ἀνεκτίστεροι.

- 5 4. Ἡμᾶς μὲν οὕτω παραμυθήσῃ τὴν ποιμνὴν δὲ πῶς; Πρῶτον μὲν τὴν σὴν ὑποσχόμενος ἐπισιασίαν καὶ ἡγεμονίαν οὗ πᾶσι καλὸν ὑπὸ τὰς πιέρυγας ἀναπαύεσθαι, καὶ οὗ διψῶμεν τῆς φωνῆς μᾶλλον, ἢ πηγῆς τῆς καθαρωτάτης οἱ δίψει κάμνοντες. Δεύτερον δὲ πείσας, ὡς οὐδὲ νῦν ἡ-
- 10 μᾶς ἀπολέλοιπεν ὁ Ποιμὴν ὁ καλός, ὁ ἰθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προσβάτων· ἀλλὰ καὶ πάρεσι, καὶ ποιμαίνει, καὶ ὁδηγεῖ, καὶ γινώσκει τὰ ἴδια, καὶ γινώσκεται ὑπὸ τῶν ἰδί-
ων· σωματικῶς μὲν σὺχ ὁρώμενος, πνευματικῶς δὲ συγγι-
νόμενος, καὶ προσπολεμῶν τῆς ποιμνῆς κατὰ τῶν λύκων,
- 15 καὶ οὐδενὶ συγχωρῶν διὰ τῆς ἀλλῆς ὑπερβαίνοντι λησιρι-
κῶς τε καὶ ἐπιβούλως, ξένη φωνῇ κατασύρειν καὶ διακλέ-
πτειν ψυχὰς τῇ ἀληθείᾳ καλῶς ἡγμένας. Πείθομαι δ', δι
καὶ τῇ πρεσβείᾳ νῦν μᾶλλον, ἢ πρότερον τῇ διδασκαλίᾳ, ὅσω
καὶ μᾶλλον ἐγγίξει Θεῶ, τὰς σωματικὰς πέδας ἀποσεισά-
- 20 μενος, καὶ τῆς ἐπιδηλοῦσης τὸν νοῦν ἰλύος ἀπηλλαγμένος,
καὶ γυμνῶ γυμνός ἐντυγχάνων τῷ πρώτῳ καὶ καθαρωτάτῳ
νοῦ, τάξεως καὶ παρορησίας ἀγγελικῆς, εἰ μὴ τολμηρὸν τοῦτο
εἰπεῖν, ἀξιούμενος. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπὸς διαθήσεις καὶ φιλο-
σοφήσεις ἀμεινον ἢ ὡς ἂν ἀπὸς παραδείξαιμι, καὶ λόγον
- 25 δυνάμει καὶ πνεύματος. Ἴνα δὲ μὴ δι' ἄγνοιαν τῶν ἐκείνου
καλῶν παραπολὸν τῆς ἀξίας ὁ λόγος ἐλατιωθῇ, βραχέα τῆς
εὐφημίας, ἐξ ὧν ἀπὸς συνεπίσταμαι τῷ ἀπελθόντι, σκιαγρα-
φήσω, καὶ προχαράξω, καὶ παραδώσω σοι, τῷ καλῷ τῶν
τοιούτων γραφεῖ, τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου τὸ κάλλος ἀπακρι-
- 30 βῶσαι, καὶ παραδοῦναι ταῖς πάντων ἀκοαῖς τε καὶ διανοαῖς.

5. Ἐκεῖνος τοῖνον (ἵνα πατρίδα, καὶ γένος, καὶ σῶματος
εὐφυῖαν, καὶ τὴν ἕξωθεν περιφάνειαν, καὶ ἅλλα οἷς μέγα

λοι νά ὑποφέρουν ὀλιγώτερον, ἔτσι καί ὅσοι ἐπιτύχουν τὸ ἐκεῖ κατάλυμα εἶναι ἀπὸ ὅσους διασχίζουν ἀκόμη τὴν δύσκολον καὶ ἀπόκρημνον ὁδὸν τῆς Ζωῆς αὐτῆς πιὸ καλοὶ καὶ πιὸ ἀνεκτικοί.

4. Ἐμένα ἔτσι θὰ μὲ παρηγορήσης. Πῶς ὅμως καὶ τὸ κοπάδι; Θὰ τοῦ ὑποσχεθῆς πρῶτον τὴν ἰδικὴν σου φροντίδα καὶ καθοδήγησιν· εἶναι καλὸν δι' ὅλους νά ἀναπαυθοῦμε κάττω ἀπὸ τὰς πτερυγὰς σου καὶ τὴν φωνὴν σου διψοῦμε περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ὅσοι ὑποφέρουν ἀπὸ δίψαν ζητοῦν κρυστάλλινον πηγὴν. Θὰ μᾶς πείσης ἔπειτα ὅτι οὔτε τώρα δὲν μᾶς ἔχει ἀφήσει ὁ Ποιμὴν ὁ καλός, ποῦ ἔδωσε τὴν ψυχὴν του διὰ τὰ πρόβατα, ἀλλὰ εἶναι κοντὰ μας καὶ μᾶς ποιμαίνει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ, γνωρίζει τὰ ἰδικὰ του καὶ τὸν γνωρίζουν καὶ ἐκεῖνα. Δὲν εἶναι ὄρατός σωματικά, μᾶς συντροφεύει ὅμως πνευματικά, ὑπερασπίζεται τὸ κοπάδι κατὰ τῶν λύκων καὶ δὲν συγχωρεῖ κανένα νά σκαρφαλώνη ἀπὸ τὸν φράκτην ὡς ληστής ἐπίβουλος, νά παρασύρῃ μὲ ψευδῆ φωνὴν καὶ ν' ὀρπάζῃ ψυχὰς ποῦ ἔχουν ὁδηγηθῆ καλῶς εἰς τὴν ἀλήθειαν. Πιστεύω ὅτι τὰ ἐπιτυγχάνει αὐτὰ περισσότερο τώρα μὲ τὰς πρεσβείας του ἀπὸ ὅ,τι πρωτύτερα μὲ τὴν διδασχὴν του, ἀφοῦ εἶναι καὶ πολὺ πιὸ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν· ἔχει ἀποτινάξει τὰς σωματικὰς πέδας καὶ ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἰλὺν ποῦ θολώνει τὸν νοῦν καὶ συναντᾷ γυμνός γυμνὸν τὸν πρῶτον καὶ κατακάθαρον νοῦν, ἔχοντας κριθεὶ ἄξιος, ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι τολμηρὸν νά τὸ εἰπῶ, νά λάβῃ θέσιν καὶ παρρησίαν ἀγγελικὴν. Αὐτὰ λοιπὸν ὁ ἴδιος θὰ τὰ διευθετήσῃ καὶ θὰ τὰ φιλοσοφήσῃ καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ σοῦ ὑπεδείκνυα ἐγὼ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματός μου. Καὶ ἀπὸ ἄγνοιαν τῶν ἀρετῶν ἐκείνου, διὰ νά μὴ χάσῃ ὁ λόγος πολὺ ἀπὸ τὴν ἀξίαν του, ὀλίγα διὰ τὸν ἔπαινόν του ἀπὸ ὅσον ὁ ἴδιος γνωρίζω διὰ τὸν ἀπελθόντα θὰ σκιαγραφήσω καὶ θὰ προδιαγράψω καὶ θὰ παραδώσω εἰς ἐσένα τὸν καλὸν γραφεὰ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διὰ νά ζωγραφίσῃς μὲ ἀκρίθειαν τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς ἐκείνου καὶ νά τὸ παραδώσῃς εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ τὸν νοῦν ὄλων.

5. Ὁ λόγος τώρα δι' ἐκείνον. Τὴν πατρίδα, τὸ γένος, τὴν καλὴν σωματικὴν διάπλασιν, τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κό-

φρονούσιν ἄνθρωποι, τοῖς τῶν ἐγκωμίων νόμοις παρεῖς, ἐκ τῶν ἡμῖν πρώτων καὶ οἰκειοτάτων ἄρξωμαι), ρίζης ἐγένετο βλάστημα καὶ ἐπαινετῆς, οὐδὲ εὐφροῦς εἰς εὐσέβειαν (οὐ γὰρ αἰσχύνομαι τοῖς πρώτοις, τοῖς τελευταίοις θαρρῶν),

5 οὐδὲ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ πεφτυενμένης, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου, ἐκ δυοῖν τοῖν ἐναντιωτάτοιν συγκεκραμένης, ἑλληνικῆς τε πλάνης καὶ νομικῆς τερατείας· ὧν ἀμφοτέρων τὰ μέρη φυγῶν, ἐκ μερῶν συνειτέθη. Τῆς μὲν γὰρ τὰ εἰδῶλα καὶ τὰς θυσίας ἀποπεμπόμενοι, τιμῶσι τὸ

10 πῦρ καὶ τὰ λύχνα· τῆς δὲ τὸ Σάββατον αἰδούμενοι, καὶ τὴν περὶ τὰ θρώματα ἔστιν μικρολογίαν, τὴν περιτομὴν ἀτιμάζουσιν. Ὑψιστάριοι τοῖς ἰαπεινοῖς ὄνομα, καὶ ὁ Παντοκράτωρ δὴ μόνος ἀδιοῖς σεβάσιμος. Καὶ οὕτω διφυῆς τις ὧν εἰς ἀσέβειαν, ἐκ τίνος τί γίνεται; Οὐκ οἶδα, πότερον

15 τὴν καλέσασαν αὐτὸν χάριν ἐπαινέσω πλέον, ἢ τὴν ἐκείνου προαίρεσιν. Πλὴν οὕτω τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ λήμης ἀνεκαθάρθη, καὶ ἰσοσύτῳ τάχει τῇ ἀληθείᾳ προσέδραμεν, ὥστε οὐ καὶ μητρὸς, καὶ οὐσίας ἐκπεσεῖν ἄχρι τινός, ὑπὲρ τοῦ ἄνω Πατρὸς καὶ τῆς

20 ἀληθινῆς κληρονομίας ἠνέσχετο, καὶ ῥᾶον ἤνεγκε τὴν αὐμίαν ταύτην, ἢ τὰς μεγίστας τιμὰς ἕτεροι, τοῦτο μὲν ἤτιον θαυμάζω, καίτοι λίαν ὄν θαυμασιόν. Διαιτί; Ὅτι κοινὸν αὐτῷ πρὸς πολλοὺς ἄλλους τὸ φιλοτίμημα, καὶ πάντες εἶσω γενέσθαι διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ σαγήνης, καὶ τοῖς τῶν

25 ἀλιέων λόγοις σαγηνευθῆναι, κἂν οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον τῷ Εὐαγγελίῳ περιληφθῶσιν. Ὁ δὲ μάλιστα μοι τῶν ἐκείνου θαυμάζειν ἔπεισι, τοῦτο εἰπεῖν ἀναγκαῖον.

6. Ἐκεῖνος καὶ πρὸ τῆς ἡμετέρας ἀλλῆς ἦν ἡμέτερος·

σμου, ὅλα τὰ ἄλλα διὰ τὰ ὁποῖα ὑπερῆφανεύονται οἱ ἄνθρωποι, ἀφήνοντάς τα διὰ τοὺς κανονισμοὺς τῶν ἐγκωμίων θὰ ἀρχίσω ἀπὸ ὅσα εἶναι βασικά δι' ἡμᾶς καὶ πάρα πολὺ γνωστά. Ἐκεῖνος λοιπὸν ἦτο βλαστὸς ἀπὸ ρίζαν ὄχι ἀξιέπαινην οὔτε φυτρωμένην εἰς ἔδαφος εὐσεβείας· δὲν ἐντρέπομαι διὰ τὰ πρῶτα, τὸ θάρρος μου προέρχεται ἀπὸ τὰ τελευταῖα. Αὐτὴ δὲν εἶχε φυτευθῆ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ ἦτο ἐπὶ πλέον καὶ ὀλότελα ἀφύσικη καὶ παράξενη, κρᾶμα ἀπὸ δύο ὀλότελα ἀντίθετα μεταξύ των, τὴν Ἑλληνικὴν πλάνην καὶ τὴν νομικὴν θαυματοποιίαν. Εἶχεν ἀποφύγει ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὰ δύο καὶ εἶχε συντεθῆ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καθενός. Ἀπὸ τὴν μίαν ἀρνοῦνται τὰ εἰδῶλα καὶ τὰς θυσίας καὶ τιμοῦν τὴν φωτιάν καὶ τὰς λυχνίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλην σέβονται τὸ Σάββατον καὶ κάποτε καὶ τὴν σχετικὴν μὲ τὰ φαγητὰ φλυαρίαν, ἀλλὰ περιφρονοῦν τὴν περιτομὴν. Ὑψιστάριοι εἶναι τὸ ὄνομα τῶν ταπεινῶν αὐτῶν καὶ ὁ μόνος πού σέβονται εἶναι ὁ Παντοκράτωρ. Καὶ ἐνῶ εἶχε τέτοιαν διπλὴν ροπήν εἰς τὴν ἀσέβειαν, τί ἔγινε καὶ ἀπὸ ποῖον; Δὲν γνωρίζω τί νὰ ἐπαινέσω περισσότερον· τὴν χάριν πού τὸν ἐκάλεσεν ἢ τὴν προαίρεσιν ἐκείνου. Ἄλλὰ τόσοσιν καθαρὸς ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν πού εἶχε ἐπικαθίσει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας του καὶ μὲ τόσῃν ταχύτητά ἔτρεξε εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὥστε καὶ τὴν μητέρα του νὰ ἀφήσῃ καὶ ἐκπτωτος μέχρις ἐνός σημείου ἐδέχθη νὰ γίνῃ ἀπὸ τὴν παρουσίαν του, χάριν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς καὶ τῆς ἀληθινῆς κληρονομίας καὶ πολὺ εὐκολώτερα ὑπέφερε τὴν ἀτιμίαν αὐτὴν ἀπὸ ὅ,τι ἄλλοι τὰς μεγίστας τιμάς· τοῦτο ὁμως δὲν τὸ θαυμάζω καὶ πολὺ, μολοντί εἶναι πολὺ ἀξιοθαύμαστον. Διὰ ποῖον λόγον; Ἐπειδὴ μὲ πολλοὺς ἄλλους ἐμοιράσθη τὴν φιλοτιμίαν αὐτὴν καὶ ἐπειδὴ ὅλοι πρέπει νὰ περάσουν μέσα εἰς τὴν μεγάλην σαγήνην τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ σαγηνευθοῦν μὲ τοὺς λόγους τῶν ἀλιέων, ἔστω καὶ ἐάν τοὺς περιλάβῃ τὸ Εὐαγγέλιον ἄλλους πρωτύτερα καὶ ἄλλους ἀργότερα. Αὐτὸ ὁμως ἀπὸ τὰ ἰδικά του πού μου προκαλεῖ τὸν μεγαλύτερον θαυμασμόν, τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκθέσω.

6. Ἴδικός μας ἦτο ἐκεῖνος καὶ προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὴν

εἰσεποίει γὰρ αὐτὸν ἡμῖν ὁ τρόπος. Ὡσπερ γὰρ πολλοὶ τῶν
 ἡμετέρων οὐ μὲν ἡμῶν εἰσιν, οὓς ὁ θίος ἀλλοτριῶι τοῦ
 κοινῶ σώματος· οὕτω πολλοὶ τῶν ἔξωθεν πρὸς ἡμῶν, ὅσοι
 τῷ τρόπῳ τὴν πίστιν φθάνουσι, καὶ δέονται τοῦ ὀνόματος,
 5 τὸ ἔργον ἔχοντες. Τούτων καὶ ὁ ἐμὸς ἦν πατήρ, πτόρθος
 ἀλλότριος, τῷ θίῳ πρὸς ἡμᾶς ἐπικλίνων. Σωφροσύνη μὲν
 γε ἰσοσῦτον διήνεγκεν, ὥστε ὁ αὐτὸς ἐρασιμώτατος τε ἅμα
 γενέσθαι καὶ κοσμιώτατος· ἃ χαλεπὸν ἀμφότερα συνδραμεῖν.
 Δικαιοσύνης δὲ τί μείζον γνώρισμα καὶ περιφανέστερον, ἢ
 10 διὸ πολιτείας οὐ τὰ δεύτερα ἐσχηκώς, οὐδὲ μὲν δραχμῆ πλείω
 τὴν οὐσίαν πεποίηκε, καίτοιγε τοὺς ἄλλους ὀρῶν τὰς Βριά-
 ρεω χεῖρας ἐπιβάλλοντας τοῖς δημοσίοις, καὶ τοῖς κακοῖς
 πόροις φλεγμαίνοντας; οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἄδικον εὐ-
 πορίαν. Φρονήσεως δέ, μικρὰ μὲν οὐδὲ ταῦτα γνωρίσματα,
 15 δηλώσει δὲ τὰ πλείω προῖων ὁ λόγος. Τούτων καὶ μισθόν,
 οἶμαι, τὴν πίστιν ἠνέγκαιτο. Τὸ δὲ ὅπως (οὐδὲ γὰρ ἄξιον
 οἰωπᾶσθαι προᾶγμα ἰσοσῦτον), αὐτοὶ παρασησώμεν.

7. «Γυναῖκα μὲν ἀνδρῆσαν τίς εὐρήσει»; τῆς θείας ἡ-
 κουσα λεγούσης Γραφῆς· καὶ τὸ δῶρον θεόθεν εἶναι, τὴν ἀ-
 20 γαθὴν παρὰ τοῦ Κυρίου συζυγίαν ἀρμόζεσθαι. Τὸ δ' αὐτὸ
 δακεῖ καὶ τοῖς ἔξωθεν εἶπερ ἐκείνων τό, «Γυναικὸς ἀνὴρ
 χρῆμ' οὐδὲν ληίζεται κάλλιον ἐσθλῆς, οὐδὲ χεῖρον τῆς ἐναν-
 τίας». Τοῦ δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅσοις κατὰ τοῦτο εὐδαιμονέ-
 στερος. Οἶμαι γάρ, εἴ τις ἐκ περάτων γῆς, καὶ παντὸς γέ-
 25 νους ἀνθρώπων, τὴν ἀρίστην ἀρμόσασθαι συζυγίαν ἐσοῦδα-
 σεν, οὐκ εἶναι ταύτης εὐρεῖν ἀμείνω καὶ ἀρμοδιωτέραν. Οὕ-
 τω γὰρ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς ἓν συνῆλθε τὰ κράτιστα,
 ὥστε οὐχ ἥτιον ἀρειῆς ἢ σωμάτων γενέσθαι συζυγίαν τὸν
 γάμον· ἐπεὶ τῶν ἄλλων κρατοῦντες, ἀλλήλων κρατεῖν οὐκ εἶ-

8. Ὁ Βριάρεως, ὅπως τὸν ὀνόμαζαν οἱ θεοὶ, εἶναι γίγας μὲ τὰ ἑκατὸ χέρια· οἱ θνητοὶ τὸν ἔλεγαν Αἰγαίωνα. Προσωποποίησις τῆς θαλάσσης.

9. Παροιμ. 31, 10.

10. Ἀκριβῶς οἱ στίχοι τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργα καὶ ἡμέραι στ. 700) εἶναι· Οὐ μὴ γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληίζεται· ἀμεινον τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὐτῆς κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο.

ιδικήν μας αὐλήν. Υἱοθετημένον υἱὸν τὸν ἔκαμεν εἰς ἡμᾶς ὁ τρόπος τοῦ. Ὅπως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας δὲν εἶναι μαζί μας, ἐπειδὴ ὁ βίος τους τοὺς ἀλλοτριώνει ἀπὸ τὸ κοινὸν σῶμα, ἔτσι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἔξω εἶναι μὲ τὸ μέρος μας, ὅσοι μὲ τὸν τρόπον ἐπιτυχάνουν τὴν πίστιν καὶ τοὺς λείπει τὸ ὄνομα μόνον, ἐνῶ ἔχουν ἔμπρακτα τὴν ιδιότητα. Ἄπὸ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ πατέρας μου, κλάδος ξένος πού ἡ ζωὴ του τὸν ἔκαμε νὰ κλίνη εἰς ἡμᾶς. Εἰς τὴν σωφροσύνην διέφερε τόσο πολύ, ὥστε νὰ γίνῃ ταυτόχρονα ἀγαπητότατος καὶ σεμνότατος, πράγματα πού εἶναι δύσκολον νὰ συμβαδίσουν. Ποῖο ἦτο μεγαλυτέρα ἀπόδειξις καὶ λαμπροτέρα τῆς δικαιοσύνης του παρὰ ὅτι ἐνῶ δὲν εἶχε δεύτερον ἀξίωμα μέσα εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἠῤῥησε οὔτε κατὰ μίαν δραχμὴν τὴν περιουσίαν σου, μολοντί ἔβλεπεν ὅτι οἱ ἄλλοι ἄπλωναν τὰ χέρια τοῦ Βριάρεω⁸ ἐπάνω εἰς τὰ δημόσια καὶ ἐπάθαιναν φλεγμονὴν ἀπὸ κακοὺς πόρους· ἔτσι ἐγὼ καλῶ τὸν ἄδικον πλουτισμόν. Καὶ αὐτὰ βεβαίως δὲν εἶναι μικρὰ γνωρίσματα φρονήσεως, ἀλλὰ τὰ περισσότερα θὰ τὰ δηλώσῃ προχωρώντας ὁ λόγος. Ὡς ἀνταμοιβὴν τούτων ἔλαβε νομίζω τὴν πίστιν. Τὸ πῶς τῶρα τὴν ἔλαβε (δὲν εἶναι βέβαια ἄξιον διὰ σιωπὴν ἓνα τόσον μέγα πρᾶγμα) θὰ τὸ παραστήσωμεν ἡμεῖς.

7. Ποῖος θὰ εὔρη γυναῖκα μὲ φρόνημα ἀνδρικόν⁹; ἤκουσα νὰ ἐρωτᾷ ἡ θεία Γραφή. Τὸ δῶρον εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀγαθὴ συζυγία συναρμόζεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Τὴν ἰδίαν γνώμην ἔχουν καὶ οἱ ἔξω, ἐὰν εἶναι ἰδικόν τους τὸ γνωμικόν. Ὡραιότερον λάφυρον ἀπὸ τὴν καλὴν γυναῖκα δὲν παίρνει ὁ ἄνδρας οὔτε χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀντίθετόν της¹⁰. Εἶναι ἀδύνατον νὰ εἰποῦμε δι' αὐτὸν ποῖος ἦτο εὐτυχέστερος ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τοῦτο. Νομίζω δηλαδὴ ὅτι ἐὰν κάποιος ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς καὶ ἀπὸ οἰανδήποτε φυλὴν ἐπεδίωξε νὰ συνάψῃ τὴν ἀρίστην συζυγίαν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὔρη καλυτέραν καὶ πιὸ ταιριαστήν. Ἔτσι ὠραία ἔσμιξαν εἰς ἓνα ὅ,τι καλυτέρον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας, ὥστε νὰ εἶναι ὁ γάμος συζυγία ὄχι τόσοσων σωμάτων ὅσον ἀρετῆς. Ἐπειδὴ ἐνῶ ξεπερνοῦσαν τοὺς ἄλλους, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ξεπεράσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διότι ἡ

χον, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἰσόροπον καὶ ὁμότιμον.

8. Καὶ τῷ μὲν Ἀδάμ ἢ δοθεῖσα κατ' αὐτὸν βοηθὸς (ἐπειδὴ καλὸν ἦν μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον), ἀντὶ συνεργοῦ πολεμία κατέστη, καὶ οὐχ ὁμόζυγος, ἀλλ' ἀντίθετος· κλέψασα τὸν ἄνδρα δι' ἡδονῆς, καὶ τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀλλοτριώσασα. Τῷ δὲ οὐ συνεργὸς μόνον ἢ παρὰ Θεοῦ δοθεῖσα (ἦτιον γὰρ τοῦτο θαυμασιόν), ἀλλὰ καὶ ἀρχηγὸς γίνεται, ἔργῳ τε καὶ λόγῳ πρὸς τὰ κράτιστα δι' ἐαυτῆς ἄγουσα καὶ τὰ μὲν ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς κρατεῖσθαι νόμῳ
 10 συζυγίας ἄριστον εἶναι κρίνουσα, τῆς εὐσεβείας δὲ οὐκ αἰσχυρομένη παρέχειν ἑαυτὴν καὶ διδάσκαλον. Ὁ θαυμάζειν μὲν ἐκείνης ἄξιον, θαυμάζειν δὲ πλεον τὸν ἐκοντὶ ἠτιώμενον. Ἐκείνη γὰρ ἔστιν ἡ, τῶν ἄλλων γυναικῶν κάλλει φιλοτιμωμένων καὶ ὑπομένων, ὅσον τε φυσικὸν καὶ ὅσον ἐπίπλαστον
 15 ἐν ἐπισιαμένῃ κάλλος, τὸ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ τὴν θεῖαν εἰκόνα ἢ συντηρεῖν, ἢ ἀνακαθαίρειν εἰς δύναμιν τοὺς δὲ γραπτοὺς καὶ τεχνητοὺς κόσμους, ταῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπορρήσασα. Μίαν δὲ ἀληθινὴν εὐγένειαν γινώσκουσα, τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὸ εἰδέναί ποθεν τε γεγόναμεν, καὶ ποῖ κατατήσομεν. Ἐνα δὲ
 20 πλοῦτιον ἀσφαλῆ τε καὶ ἄουλον, τὸ ἀποπλουτεῖν Θεῷ, καὶ τοῖς πένησι, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ γένους τοῖς ἀπανθῆσασιν· οἷς τὸ μὲν ἄχρι τῆς χρείας ἐπαρκεῖν, οὐ λύσιν τῆς συμφορᾶς, ἀλλ' ὑπόμνησιν ἔχειν ἐνόμιζεν· τὸ δὲ ἐλευθεριώτερον εὖ ποιεῖν, τοῦτο εἶναι τιμῆς θεβαίας καὶ παραμυθίας τελεωτάτης. Καὶ
 25 τῶν μὲν τῇ οἰκωφελείᾳ προσεχουσῶν, τῶν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ (καὶ γὰρ χαλεπὸν ἀμφοτέρων ἐπιτυχεῖν), ἀμφοτέροις ἀπάσας νικήσασα, καὶ τῷ περὶ ἑκάτερον ἄκρῳ, καὶ τῷ μόνῃ τὰ δύο

ἀρετή τους ἦτο ἰσόρροπος καὶ ἰσότημος.

8. Διὰ τὸν Ἀδὰμ ἐκείνη πού τοῦ ἐδόθη ὡς βοηθός (ἐπειδὴ ἦτο καλὸν νὰ μὴ εἶναι μόνος ὁ ἄνθρωπος) ἀντὶ νὰ γίνῃ συνεργάτις του ἔγινε ἐχθρά, καὶ ἀντὶ νὰ μοιράζεται τὸν Ζυγὸν ἔγινε ἀντίπαλός του. Ἐξηπάτησε τὸν ἄνδρα μὲ τὴν ἡδονὴν καὶ μὲ τὸ Εὐλὸν τῆς γνώσεως τὸν ἀλλοτρίωσε ἀπὸ τὸ Εὐλὸν τῆς ζωῆς. Ἐνῶ δι' αὐτὸν δέν ἦτο μόνον συνεργάτις του ἐκείνη πού τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν (τοῦτο εἶναι τὸ ὀλιγώτερον θαυμαστὸν) ἀλλὰ γίνεται καὶ ὁδηγός του καὶ μὲ τοὺς ἰδικούς της λόγους καὶ τὰ ἰδικὰ της ἔργα τὸν ὠδηγοῦσε πρὸς τὰ ἄριστα. Ἐκρίνε ὅτι ἦτο ἄριστον νὰ νικᾶται κατὰ τὰ ἄλλα ἀπὸ τὸν ἄνδρα της σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς συζυγίας, δέν ἐδίσταζεν ὅμως νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἑαυτὸν της ὡς διδάσκαλον εἰς τὸ θέμα τῆς εὐσεβείας. Διὰ τοῦτο ἦτο ἐκείνη ἀξία θαυμασμοῦ ἀλλὰ περισσοτέρου θαυμασμοῦ ἄξιος ἦτο αὐτὸς πού ἐνικᾶτο θεληματικά. Ἐκείνη εἶναι αὐτὴ πού ἐνῶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες κολακεύονται καὶ καμαρώνουν διὰ τὴν ὁμορφίαν τους εἴτε φυσικὴν εἴτε πλαστήν, αὐτὴ γνωρίζει μίαν ὁμορφίαν, τὴν ὁμορφίαν τῆς ψυχῆς, πού ἢ συντηρεῖ τὴν θεϊαν εἰκόνα ἢ τὴν βοηθεῖ νὰ ξανασποκτῆσῃ τὴν δύναμίν της. Ὡς ἀπορρίμματα πέταξε εἰς τὰς γυναῖκας τῆς σκηνῆς τὰ βαψίματα καὶ τὰ τεχνητὰ κάλλη. Ἐγνώριζε μίαν μόνον εὐγενῆ καταγωγὴν, τὴν εὐσεβειαν καὶ τὴν γνῶσιν ἀπὸ ποῦ προήλθαμε καὶ ποῦ θὰ καταντήσωμε. Καὶ ἓνα μόνον πλοῦτον ἀσφαλισμένον καὶ ἀσύλητον, τὸ νὰ πτωχεύῃ διὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ μάλιστα δι' ὅσους ἔχουν ξεπέσει ἐνῶ εἶναι ἀπὸ εὐγενεῖς. Δι' αὐτοὺς ἐνόμιζεν ὅτι τὸ νὰ ἔχουν τὰ ἀπαραίτητα δέν ἀποτελοῦσε λύσιν τῆς συμφορᾶς ἀλλὰ ὑπενθύμισιν, ἐνῶ ἢ πιὸ γενναιοδωρῆ εὐεργεσία εἶναι ἀληθινὸν σημεῖον τιμῆς καὶ τελείας παρηγορίας. Καὶ ἐκεῖνες πού διεκρίνοντο διὰ τὴν οἰκοκυροσύνην των καὶ τὰς ἄλλας πού διεκρίνοντο εἰς τὴν εὐσεβειαν (δύσκολον νὰ τὰ ἐπιτύχῃς καὶ τὰ δύο) καὶ εἰς τὰ δύο τὰς ἐνίκησεν ὅλας, καὶ μὲ τὴν ἀκρότητα εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φέρει κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ εἶχε συγκεντρώσει καὶ τὰ δύο.

συναγαγεῖν. Οὕτω μὲν τὸν οἶκον συναύξουσα ταῖς ἑαυτῆς ἐπιμελείαις καὶ περινοίαις, κατὰ τοὺς Σολομῶντιος περὶ τῆς ἀνδρείας γυναικὸς ὅρους καὶ νόμους, ὡς εὐσεβεῖν οὐκ εἰδυῖα οὕτω δὲ προσκειμένη Θεῷ καὶ τοῖς θείοις, ὡς οἰκουρίας
5 πλείσιον ἀπέχουσα· καὶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ ἐτέρου περιβλαπιόμενη πρὸς θάτερον, ἀμφοτέρωθεν δὲ δι' ἀλλήλων κρατύνουσα.

9. Τίς μὲν ἔλαθεν ἐκείνην, εὐχῆς ἢ καιρός, ἢ τόπος; δ καὶ πρῶτον ἦν ἀτιῆ πάντων τῆς ἡμέρας κίνημα. Μᾶλλον δὲ τίς οὕτως ἔχειν ὁμοῦ τῷ αἰτεῖν τὸ αἰτούμενον ἤλπι-
10 σεν; Τίς δὲ ἱερέων οὕτως ἠδέσθη χεῖρα καὶ πρόσωπον, ἢ πᾶν εἶδος φιλοσοφίας εἰμίησεν; Τίς δὲ μᾶλλον νησιείαις καὶ ἀγρυπνίαις τὰς σάρκας ὑπέσπασεν, ἢ ψαλμοῦνταις ἑαυτὴν ἐοιήλωσε παννύχοις τε καὶ ἡμερησίαις; Τίς μὲν παρ-
θενίαν ἠγάσθη πλέον, καίπερ ἀνασχομένη δέσσεως; Τίς δὲ
15 ὀρφανῶν καὶ χειρῶν ἀμείνων ἐγένετο παρασιάτις; τίς δὲ πενθοῦσι τὰς συμφορὰς οὕτω συνυπεκούφισε; Καὶ ταῦτα δὴ, τὰ μικρὰ μὲν ἴσως, τυχὸν δὲ τοιοῦτα καὶ διαπιτύμενα, δι-
μηδὲ προσιτὰ ραδίως τοῖς πλείοσι (τὸ γὰρ οὐκ ἐφικτὸν οὐδὲ πιστὸν πως διὰ τὸν φθόνον), ἐμοὶ δὲ καὶ λίαν τιμώμενα,
20 ὅτι πίστεως ἦν εὐρήματα, καὶ πνευματικῆς ζήσεως ἐγχειρήματα. Οἷον τὸ μήποτε φωνὴν αὐτῆς ἐν ἱεροῖς ἀκουσθῆναι συλλόγοις, ἢ τόποις, ἔξω τῶν ἀναγκαίων καὶ μουσικῶν.

10. Καὶ εἰ μέγα τῷ θυσιασθηρῷ ποτὲ τὸ μὴ πέλεκυν ἐπ' αὐτὸ ἀναβῆναι, μηδὲ ὀφθῆναι, ἢ ἀκουσθῆναι λαξευτήριον
25 (λόγῳ μείζονι, ὡς δέον φυσικὸν καὶ ἄτεχνον εἶναι πᾶν τῷ Θεῷ καθιερούμενον), πῶς οὐκ καὶ παρ' ἐκείνης μέγα, τὸ σιαπῆ τιμᾶσθαι τὰ ἄγια, τὸ μήποτε νῶτα δοθῆναι τῇ σεβασμῶν ιραπέξῃ, μηδὲ καταπινοθῆναι θεῖον ἔδαφος, τὸ μήποτε

Καὶ ἔτσι ἐμεγάλωνε τὸ σπίτι της μὲ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σύνεσιν της σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες καὶ τοὺς νόμους τοῦ Σολομῶντος διὰ τὴν ἀνδρικήν γυναῖκα, σὰν νὰ μὴ εἶχε σχέσιν μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλιν ἦσαν τόσον πλησίον εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ θεῖα σὰν νὰ εὐρίσκετο πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν ἠμποδίζετο εἰς τὸ ἓνα καθόλου ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀλλὰ ἐνίσχυε τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο.

9. Ποῖος καιρὸς ἢ τόπος διὰ προσευχὴν διέφυγε τὴν προσοχὴν της, τὴν προσευχὴν ποὺ ἦτο δι' αὐτὴν ἢ πρώτη ἀπὸ ὄλας κινήσεις τῆς ἡμέρας; Ἡ μᾶλλον ποῖος ἤλπισε τόσον πολὺ ὅτι μαζὶ μὲ τὴν αἴτησιν θὰ ἔχη καὶ τὸ αἰτούμενον; Ποῖος ἐσεβάσθη τόσον τὸ χέρι καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως ἢ ἐτίμησε κάθε εἶδος φιλοσοφίας; Ποῖος περισσότερον μὲ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας ἀφήρησε τὰς σάρκας ἢ ἔστησε τὸν ἑαυτὸν του ὄρθιον μὲ ὀλονυκτίους καὶ ὀλοήμερους ψαλμωδίας; Ποῖος ἠγάπησε περισσότερον τὴν παρθενίαν μολονότι ἀνέχθηκε τὸν γάμον; Ποῖα ἔγινε καλύτερα συμπαραστάτις τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὄρφανῶν καὶ ποῖα συνετέλεσε εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῆς συμφορᾶς τῶν πενθούτων ὅσον αὐτῇ; Αὐτὰ λοιπὸν τὰ μικρὰ ἴσως καὶ διὰ μερικὸς πιθανὸν καὶ περιφρονημένα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καὶ προσιτὰ εἰς τοὺς πολλοὺς — ὅτι δὲν εἶναι κατορθωτὸν δὲν εἶναι οὔτε πιστευτὸν ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου¹¹, ἐγὼ ὅμως αὐτὰ τὰ ἐκτιμῶ καὶ πολὺ μάλιστα, ἐπειδὴ ἦσαν εὐρήματα τῆς πίστεως καὶ τολμήματα πνευματικοῦ Ζήλου. Ποτέ π.χ. δὲν ἠκούσθη ἢ φωνὴ της εἰς τὰς ἱεράς συνάξεις καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἀναγκαίας καὶ μυστικὰς ἀναφωνήσεις.

10. Καὶ ἐὰν ἦτο μέγα διὰ τὸ θυσιαστήριον κάποτε τὸ νὰ μὴ κτυπήσῃ ἐπάνω εἰς αὐτὸ σφυρὶ καὶ νὰ μὴ τὸ ἰδῆ κανεὶς ἢ νὰ ἀκουσθῆ σμίλη (διὰ τὸν σπουδαιότερον λόγον ὅτι πρέπει κάθε τι τὸ καθιερωμένον εἰς τὸν Θεὸν νὰ εἶναι φυσικὸν καὶ ἀνεπεξέργαστον), πῶς δὲν εἶναι μέγα καὶ ἀπὸ μέρους της τὸ νὰ τιμᾶ σιωπηλὰ τὰ ἅγια, τὸ νὰ μὴ δείξῃ ποτέ τὰ νῶτα της εἰς τὴν τράπεζαν τὴν σεβασμίαν, μήτε νὰ πύση ἀκόμη εἰς ἱερὸν τόπον, νὰ μὴ σφίξῃ τὴν δεξιάν

δεξιάν ἐμβληθῆναι ἢ χεῖλη μιγῆναι χερσίν Ἑλληνικαῖς ἢ
 χεῖλεσι μηδὲ τῆς ἰάλλα κοσμιωτάτης γυναικὸς καὶ οἰκειο-
 τάτης, ἀλλὰ μηδὲ ἄλῶν κοινωνῆσαι, μὴ δι᾽ ἐκοῦσαν, ἀλλὰ
 5 μηδὲ θιασθεῖσαν, τοῖς ἀπὸ τῆς θεβήλου καὶ ἀνάγνου τραπέ-
 ζης· μηδὲ μιαρὸν οἶκον ἢ παρελθεῖν ποιε, ἢ ἰδεῖν ἀνασχέ-
 σθαι, παρὰ τὴν τοῦ συνειδότης νομοθεσίαν μηδὲ διηγῆμασιν
 Ἑλληνικοῖς, ἢ ἄσμοσι θεατρικοῖς, καταμολυνθῆναι τὴν ἀ-
 κοήν, ἢ τὴν γλῶσσαν, τὴν τὰ θεῖα δεχομένην ἢ φθεγγομένην
 (οὐδὲν γὰρ ἱεροῖς πρόπειν ἀνίερρον)· καὶ δ᾽ τούτων θαν-
 10 μοσιώτερον, τὸ μήποτε τοσοῦτον δόξαι πένθει σωματικῷ, καί-
 τοιγε διαφερόντως καμπιομένην καὶ τοῖς τῶν ξένων πά-
 θεσιν, ὥσπερ ἢ γοεράν ποιε πρὸ τῆς εὐχαριστίας ραγῆναι φω-
 νήν, ἢ δάκρυον ἐκπεσεῖν βλεφάρου μουσικῶς σφραγισθέν-
 τος, ἢ σχῆμα πένθιμον παραμένειν, καίτοιγε πολλῶν πολ-
 15 λάκις συμπεσόντων αὐτῇ λυπηρῶν, λαμπρᾶς παρούσης ἡμέ-
 ρας. Ψυχῆς γὰρ εἶναι θεοφιλοῦς ὑποκλίνειν τοῖς θεοῖς
 ἅπαν ἀνθρώπινον.

11. Καὶ οἰωπῶ τὰ τούτων ἀπορρητότερα, ὧν Θεὸς μάρ-
 τυς, καὶ τῶν πιστῶν θεραπευιδῶν αἷς τὰ τοιαῦτα ἐπίστευ-
 20 σε. Τὸ γὰρ καθ᾽ ἡμᾶς ἴσως οὐδὲ μνήμης ἀξιωτέον, ὡς ἀνα-
 ξίλους τοῦ ἐλπισθέντος· εἰ κάκεινῃ μέγα τὸ ἐπιχείρημα, δι-
 καὶ πρὸ γενέσεως ἡμᾶς καθυπέσχετο τῷ Θεῷ μηδὲν τὸ
 μέλλον εὐλοβηθεῖσα, καὶ γεννηθέντας εὐθὺς ἀνέθηκε. Θε-
 οῦ δὲ τὸ μὴ πάντῃ διαμαρτεῖν αὐτὴν τῆς εὐχῆς, μηδὲ ἀπω-
 25 σθῆναι τὸ καλλιέρημα. Τούτων μὲν οὖν τὰ μὲν παρῆν ἤδη,
 τὰ δὲ ἔμελλε, ταῖς κατὰ μέρος προσθήκαις ἀξανάμμενα.
 Καὶ καθάπερ ἥλιος ἡδιστον ταῖς ἐωθιναῖς προσβάλλων ἀ-
 κτιοῖ, ταῖς μεσημβριναῖς θερμότερος ἴσταιται καὶ φαιδρότε-
 ρος· οὕτω καὶ αὕτη, οὗ μικρὰ τὰ τῆς εὐσεβείας ἀπ᾽ ἀρχῆς
 30 ὑποφαίνουσα, τῷ τελευταίῳ φωτὶ πλέον ἐξέλαμψε. Τότε δ᾽

12. Ἡ προσφορὰ τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ τὴν Νόνναν εἰς τὸν Θεόν. Τὸ
 σχόλιον· «Οἱ χριστιανοὶ θυσιάζουν, ὅταν προσφέρουν τοὺς ἑαυτοὺς των
 εἰς τὸν Θεόν με πνεῦμα συντετριμμένον καὶ καρδίαν τεταπεινομένην».

κανενός οὔτε νά φιλήσῃ χέρια ἑλληνικά, ἢ νά φιλήσῃ γυναῖκα πού εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα πολύ καθῶς πρέπει καί πολύ γνωστή; Οὔτε νά φάγῃ φαγητό ὄχι θεληματικά ἀλλά οὔτε διά τῆς βίας μαζί μέ συνδαιτυμόνας ἀπό τὸ ἄναγνον καί βέβηλον τραπέζι, οὔτε ποτέ νά περάσῃ ἀπό ἀκάθαρτον σπίτι οὔτε νά δεχθῇ νά τὸ ἀντικρύσῃ ἀντίθετα ἀπό τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεώς της. Οὔτε μέ διηγήματα ἑλληνικά ἢ θεατρικά τραγούδια νά μολύνῃ τὴν ἀκοήν της ἢ τὴν γλῶσσαν πού δέχεται τὰ θεῖα ἢ νά ὀμιλῇ (τίποτε τὸ ἀνίερρον δέν ἀρμόζει εἰς τὰ ἱερά). Τὸ πιὸ ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι ὅτι ποτέ δέν ἔκαμε τὴν παραμικρὰν παραχώρησιν εἰς τὸν σωματικὸν πόνον, μολονότι ἔλυγοῦσε ἐξαιρετικά καί ἀπὸ τὰ πάθη τῶν ἄλλων, ὥστε νά ἀφήσῃ κάποτε κραυγὴν γοερὰν πρὶν ἀπὸ τὴν εὐχαριστίαν ἢ νά κυλήσῃ δάκρυ ἐπὶ τὰ βλέφαρά της πού εἶχαν μυστικά σφραγισθῇ οὔτε νά κρατήσῃ πολύ πένθιμον στάσιν, μολονότι συχνὰ τὴν εὐρῆκαν πολλαὶ θλίψεις, ἀκόμη καί εἰς ἡμέραν λαμπρὰν. Διότι εἶναι γνώρισμα ψυχῆς θεοφιλοῦς τὸ νά ὑποτάσῃ εἰς τὰ θεῖα κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον.

11. Τὰ πιὸ ἀπόρρητα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀποσιωπῶ, διὰ τὰ ὅποια μάρτυς εἶναι ὁ Θεὸς καί αἱ θεραπαινίδες αἱ πισταὶ εἰς τὰς ὁποίας τὰ εἶχεν ἐμπιστευθῇ. Τὸ σχετικὸν μέ ἔμένα δέν πρέπει νά θεωρηθῇ οὔτε μνήμης ἄξιον, διότι δέν ἐφανήκαμε ἄξιοι τῶν ἐλπίδων της. Δι' ἐκείνην βέβαια ἦτο ἐγχείρημα πολὺ μεγάλο, διότι καί πρὶν γεννηθῶ μέ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Θεὸν χωρὶς καθόλου νά ὑπολογίσῃ τί ἔμελλε νά συμβῇ, καί μόλις ἐγεννήθην μέ ἀφιέρωσε εὐθύς. Ἦτο ὅπωςδῆποτε συνέργεια τοῦ Θεοῦ νά μὴ ἀποτύχη ὀλότελα εἰς τὴν προσευχὴν της καί νά μὴ ἀποκρουσθῇ ἢ προσφορά¹². Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα ἦσαν ὠλοκληρωμένα, ἄλλα ἔμελλαν νά ὀλοκληρωθοῦν αὐξανόμενα μέ ἰδιαιτέραν προσθήκην εἰς τὸ κάθε ἓνα τους. Καί ὅπως ὁ ἥλιος μᾶς κτυπᾷ γλυκὰ γλυκὰ μέ τὰς πρωινὰς ἀκτῖνας του καί μέ τὰς μεσημβρινὰς ὑψώνεται θερμότερος καί λαμπρότερος, ἔτσι καί ἐκείνη χωρὶς νά ὑποδηλώνη μικρὰν εὐσέβειαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέ τὸ τελευταῖον φῶς της ἐξέλαμψε περισσότερον. Τότε

οὖν κέντρον οὐ μικρὸν εὐσεβείας οἴκοθεν εἶχεν αὐτὴν ὁ
 εἰσοικισιάμενος, ἄνωθεν μὲν, καὶ ἐκ προγόνων φιλόθεν τε
 καὶ φιλόχριστον, καὶ πατρῶον κληρὸν διαδεξαμένην τὸν τῆς
 ἀρετῆς· ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς ἀγριελαίου, καθὼς ἐκεῖνος, ἐγκεντρι-
 5 οὔθεισαν εἰς καλλιέλαιον, οὐ φέρουσαν δὲ τὸ ἑτεροζυγεῖν δι'
 ὑπερβολὴν πίστεως· ἀλλὰ τοῦτο μόνον φιλοσοφῆσαι μὴ δυ-
 ναμένην, τᾶλλα καρτερικωτάτην οὔσαν γυναικῶν καὶ ἀνδρι-
 κωτάτην, τὸ ἐξ ἡμισείας ἠνώσθαι τῷ Θεῷ διὰ τὴν τοῦ
 τμήματος ἀλλοτριώσιν, ἀλλὰ μὴ προσιεθῆναι τῇ σωματικῇ
 10 συναφείᾳ τὴν συμφύτιαν τοῦ πνεύματος· καὶ διὰ τοῦτο προσ-
 πίπτουσιν μὲν τῷ Θεῷ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ παρ' αὐτοῦ
 τὴν σωτηρίαν τῆς κεφαλῆς αἰτουμένην ἐν πολλαῖς νησιταῖς
 καὶ δάκρυσι, προσκειμένην δὲ τῷ ἀνδρὶ φιλοπόνως, καὶ
 πολυτρόπως αὐτὸν ἐμπορευομένην, ὄνειδιομοῖς, νουθεσίαις,
 15 θεραπείαις, ἀλλοτριώσεσι, τὸ μέγιστον, τῷ οἰκείῳ πρόπῳ,
 καὶ τῷ θερμοτέρῳ περὶ τὴν εὐλάβειαν, ᾧ μάλιστα ψυχὴ
 κάμπιεται καὶ μαλάσσεται, πρὸς ἀρετὴν ἐκουσίως διαζομένη.
 Ἐμελλε δὲ ἄρα κοιλαίνειν τὴν πέτραν τοῦ ὕδατος ραῖς,
 αἰεὶ πλήτιουσα, καὶ χρόνῳ διανύσειν τὸ σπονδαζόμενον δη-
 20 λοῖ δὲ τὰ ἐφεξῆς.

12. Ἡ μὲν καὶ ἤτει ταῦτα καὶ ἤλιπυεν, ἅτε τῇ πίστει
 μᾶλλον ἢ τῇ νεότητι ζέουσα. Καὶ γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἐθάρ-
 ρει τοῖς παροῦσιν, ὡς αὐτὴ τοῖς ἐλπισθεῖσι, πείρα μαθοῦσα
 τοῦ Θεοῦ τὸ φιλόδωρον. Τῷ δὲ συνείργει μὲν πρὸς σωτη-
 25 ρίαν καὶ ὁ λογισμὸς, κατὰ μικρὸν τὴν θεραπείαν παραδε-
 χόμενος· συνείργει δὲ καὶ ὄνειράτων ὄψις, οἷς εὐεργετεῖ
 πολλάκις Θεὸς ψυχὴν ἀξίαν τοῦ σώζεσθαι. Ἄλλὰ τίς ἢ ὄ-
 ψις; Ἐνταῦθά μοι καὶ τὸ τοῦ διηγήματος ἡδιστον· Ἐδοξεν,
 δ μήπω πρότερον, καίτοι πολλάκις τῆς γυναικὸς ἰκετευούσης
 30 καὶ δεομένης, ψάλλειν ἐκ τῶν τοῦ θείου Δαυὶδ ἐκεῖνο τὸ

λοιπόν τὴν εἶχεν αὐτὴν ὄχι μικρὸν κέντρισμα δι' εὐσέβειαν αὐτὸς ποὺ τὴν ἔβαλε εἰς τὸ σπίτι του, φιλόθεον καὶ φιλόχριστον ἀπὸ παλαιὰ καὶ ἀπὸ τοὺς προγόνους καὶ κληρονόμον τῆς πατρικῆς κληρονομίας τῆς ἀρετῆς. Δὲν εἶχεν, ὅπως ἐκεῖνος, ἐμβολιασθῆ εἰς ἡμέρον ἀπὸ ἀγρίαν ἐλίαν καὶ δὲν ἐθάσταζε τὴν συζυγίαν μὲ ἑτερόδοξον ἀπὸ ὑπερβολὴν πίστεως· δὲν ἠμποροῦσε τοῦτο μόνον νὰ φιλοσοφήσῃ ἐνῶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἦτο πολὺ καρτερικὴ καὶ ἀνδρική ἀπὸ τὰς γυναῖκας, τὸ ὅτι εἶχε ἐνωθῆ μὲ τὸν Θεὸν κατὰ τὸ ἥμισυ, ἐπειδὴ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἦτο ἀποξενωμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ προστεθῆ εἰς τὴν σωματικὴν συνάφειαν καὶ ὁ σύνδεσμος τοῦ Πνεύματος. Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος διὰ νὰ προσπίπτῃ νύκτα καὶ ἡμέραν εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ζητῆ ἀπὸ αὐτὸν τὴν σωτηρίαν τῆς κεφαλῆς μὲ πολλὰς νηστείας καὶ δάκρυα. Καὶ ὁ λόγος νὰ καταγίνεται μὲ τὸν ἄνδρα τῆς ἀκούραστη καὶ νὰ τὸν μεταχειρίζεται μὲ χίλιους τρόπους, ὄνειδισμούς, συμβουλὰς, ἐνδιαφέρον, ἀποξένωσιν, καὶ τὸ μέγιστον, μὲ τὸν φιλικὸν τρόπον τῆς, τὴν θέρμην τῆς εἰς τὴν εὐλάβειαν, μὲ τὴν ὁποίαν κυρίως ἡ ψυχὴ λυγίζει καὶ μαλακώνει καὶ ἀναγκάζεται θεληματικὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀρετὴν. Ἐπρόκειτο λοιπόν νὰ κοιλάνῃ τὴν πέτραν ἢ σταγόνα τοῦ νεροῦ κτυπώντας ἀδιάκοπα καὶ μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον. Τὸ φανερῶνουν τὰ ἐπόμενα.

12. Ἐκείνη καὶ τὰ ἐζητοῦσε αὐτὰ καὶ τὰ ἠλπίζε, διότι περισσότερο ἐφλέγετο ἀπὸ πίστιν παρὰ ἀπὸ νεότητα. Διότι κανεὶς δὲν εἶχε τόσην ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ παρόντα ὅσον ἐκείνη ἀπὸ τὰ ἐλπιζόμενα, ἔχοντας μάθει ἀπὸ πείραν τὴν φιλοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ ἐκείνον τώρα συντελοῦσε εἰς τὴν σωτηρίαν του καὶ ὁ λογισμὸς, ποὺ λίγο λίγο παραδέχεται τὴν φροντίδα τῆς. Συντελοῦσε ὅμως καὶ ἡ ὄψις τῶν ὀνείρων, μὲ τὰ ὁποῖα συχνὰ εὐεργετῆ ὁ Θεὸς μίαν ψυχὴν ἀξίαν νὰ σωθῆ. Ποία ἦτο ὅμως ἡ ὄψις αὐτή; Ἐδῶ εἶναι τὸ ὠραιότερον σημεῖον τῆς διηγήσεώς μας. Εἶδε, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶχε ἰδεῖ πρωτύτερα, ἂν καὶ συχνὰ ἡ γυναῖκα προσευχόταν καὶ παρακαλοῦσε, εἶδε ὅτι ἔψαλλε ἀπὸ τὸν θεῖον Δαυὶδ τὸν στίχον «Μ' ἔκαναν νὰ χαρῶ αὐτοὶ ποὺ μοῦ εἶ-

μέρος· «Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· εἰς οἶκον Κυρίου πορευόμεθα». Καὶ ἡ ψαλμωδία ξένη, καὶ ὁ πόθος τῆ ᾠδῆ συνεισέρχεται. Καὶ ὡς ἤκουσεν ἡ τῆς εὐχῆς ἐπιτυχούσα, τὸν καιρὸν ἀρπάζει, ὑποκριναμένη τε τὴν ὄψιν πρὸς τὸ 5 ἥδιον μετὰ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆ χαρᾶ δηλοῦσα τῆς εὐεργεσίας τὸ μέγεθος, καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπιταχύνουσα, μὴ τι παρεμπειὸν ἐμποδίσῃ τῆ κλήσει, καὶ λύσῃ τὸ σπουδαζόμενον. Καὶ δὴ συμβάν τῆνικαῦτα πλείους ἀρχιερεῖς ἐπὶ τὴν Νικαίαν σπεύδειν, ἵνα κατὰ τῆς Ἀρείου σιῶσι μανίας, ἀρι 10 τοῦ κακοῦ φρομένου, καὶ τὴν θεότητα τέμνοντος, δίδωμι μὲν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ τοῖς κήρυξι τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν πόθον ὁμολογεῖ, καὶ ζητεῖ παρ' αὐτῶν τὴν κοινὴν σωτηρίαν, ὧν εἰς Λεόντιος ἦν ὁ πάνυ, ὁ τότε τῆς καθ' ἡμᾶς μητροπόλεως ἐξηγούμενος. Ὁ δὲ κἀνταῦθα παρὰ τῆς χάριτος 15 ἀπήνησε θαῦμα, σφόδρα ἂν ἀδικοίην τὴν χάριν, εἰ σιωπῆ παρέλθοιμι· μάρτυρες δὲ οὐκ ὀλίγοι τοῦ θαύματος· Πλανῶνται τινα πλάνην πνευματικὴν οἱ τῆς ἀκριθείας διδάσκαλοι, καὶ προτυποῖ τὸ μέλλον ἢ χάρις, καὶ τύπος ἱερωσύνης τῆ καιτηχῆσει μίγνυται. Ὡ τῆς ἀκουσίου μνήσεως! Ἐπὶ γὰρ 20 γόνυ κλιθεῖς, οὕτω τοῖς λόγοις τῆς καιτηχῆσεως καταρτίζονται, ὥστε πολλοὺς τῶν παρόντων προφητεῦσαι τὸ μέλλον, οὐ τῶν ὑψηλοτέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ταπεινοτέρων εἰς σύνεσιν, οὐκ ἀμυδροῖς σημείοις πιστωθέντας πρὸς τὸ ἐσόμενον.

25 13. Μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τῷ θαύματι θαῦμα συνάπεται· παραθήσομαι δὲ πιστῶν ἀκοαῖς τὸν λόγον ψυχαῖς γὰρ θεδήλοισι οὐδὲν τῶν καλῶν ἀξιόπιστον. Πρόσεισι μὲν τῆ δι' ὕδατος ἀναγεννήσει καὶ Πνεύματος, δι' ἧς ὁμολογοῦμεν Θεοῦ τὴν τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπου μόρφωσιν τε 30 καὶ τελείωσιν, καὶ τοῦ χοϊκοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα μετάρθωσιν

13. Ψαλμ. 121, 1.

14. Οἱ αὐστηροὶ κρηταὶ τοῦ τυπικοῦ· τὸ περιστατικόν· οἱ κατηχούμενοι, ὅπως ἦτο τότε ὁ Γρηγόριος πατήρ, δὲν ἔπρεπε νὰ γονατίζουσαν ἀλλὰ νὰ παρέχουσαν μόνον τὰ αὐτιά των διὰ τὴν χρίσιν. Ὁ Γρηγόριος ὁμως ἐκλίνε τὰ γόνατα καὶ ὁ κατηχητής του (ὁ διδάσκαλος τῆς ἀκριθείας) ἐπλανήθη καὶ τοῦ ἀδιάθασε τὴν εὐχὴν τῆς ἱερωσύνης ἀντὶ τῆς κατηχῆσεως.

παν, θά πάμε εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου»¹³. Ἦτο ἡ ψαλμωδία πρωτάκουστη καὶ μαζί μὲ τὸ τραγούδι εἰσέρχεται καὶ ὁ πόθος εἰς τὴν ψυχὴν. Μόλις τὸ ἤκουσεν ἐκείνη πού εἶχεν ἐπιτύχει εἰς τὴν προσευχὴν της, ἀρπάζει τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἀφοῦ ὑπεκρίθη εἰς τὴν ὄψιν μεγίστην χαρὰν, πρᾶγμα ἄλλωστε ἀληθινόν, καὶ δηλώνοντας μὲ τὴν χαρὰν της τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, ἐπιταχύνει τὴν σωτηρίαν μήπως τύχη κάτι καὶ ἐμποδίσῃ τὴν κλῆσιν καὶ ματαιώσῃ αὐτὸ πού ἐπεδίωκε. Συνέβη λοιπὸν τότε ἀκριβῶς πολλοὶ ἀρχιερεῖς νὰ σπεύδουν εἰς τὴν Νίκαιαν, διὰ νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τὴν λύσσαν τοῦ Ἀρείου· μόλις ἐβλάσταινε τὸ κακὸν πού ἐχώριζε τὴν θεότητα. Τότε παραδίδεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τοὺς κήρυκας τῆς εὐσεβείας, τοὺς ὁμολογεῖ τὸν πόθον του καὶ τοὺς ζητεῖ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ἔνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο ὁ Λεόντιος ὁ πολὺς, πού τότε ἦτο ὁ κυβερνήτης τῆς μητροπόλεώς μας. Πολύ θά ἀδικοῦσα τὴν χάριν, ἐὰν ἀποσιωποῦσα τὸ θαῦμα πού αὐτὴ παρεχώρησε καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν· οἱ μάρτυρες εἶναι πολλοί. Οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀκριβείας¹⁴ παθαίνουν κάποια πνευματικὴν πλάνην καὶ ἡ χάρις προμηνύει τὸ μέλλον καὶ ἀναμιγνύεται τὸ τυπικὸν τῆς ἱερωσύνης μὲ τὴν κατήχησιν. "Ω, ἡ ἀθέλητη μύησις! Ἡλίνει τὰ γόνατα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στάσιν καταρτίζεται μὲ τοὺς λόγους τῆς κατηχήσεως, ὥστε νὰ προφητεύσουν τὸ μέλλον πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παρόντας, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἔξοχωτέρους ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον ταπεινοὺς εἰς τὴν σύνεσιν, πού ἐβεβαιώθησαν δι' ὅ,τι ἦτο νὰ γίνῃ μὲ σημεῖα ὄχι ἀμυδρά.

13. Μικρὸν εἶναι τὸ ἐνδιάμεσον διάστημα καὶ εἰς τὸ θαῦμα προστίθεται θαῦμα. Θά ἐμπιστευθῶ τὸν λόγον εἰς ἀκοὰς πιστῶν, διότι εἰς ψυχὰς βεβήλους κανένα καλὸν δὲν εἶναι ἀξιόπιστον. Προσέρχεται λοιπὸν εἰς τὴν ἀναγέννησιν μὲ ὕδωρ καὶ Πνεῦμα, μὲ τὴν ὁποῖαν ὁμολογοῦμεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν τελειοποίησιν τοῦ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπου καὶ τὴν μετᾶθесιν καὶ ἀνάπλασιν πρὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ χοϊκοῦ. Καὶ προσέρχεται μὲ θερμὴν τὴν ἐπιθυμίαν καὶ λαμπρὰν τὴν ἐλπίδα, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκα-

- καὶ ἀνάπλασιν· καὶ πρόσεισι μετὰ θερμῆς τῆς ἐπιθυμίας, καὶ λαμπρᾶς τῆς ἐλπίδος, τῷ λουτρῷ προκαθήρας ἑαυτὸν εἰς δύναμιν, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καθαρῆσας πολλῶ μάλ-
 λον, ἢ οἱ τὰς πλάκας παρὰ Μωϋσέως δέξασθαι μέλλοντες.
- 5 Τοῖς μὲν γὰρ μέχρις ἐσθῆτος ὁ ἄγνισμός, καὶ γαστρὸς μικρὰ σιένωσις, καὶ σωφροσύνη τις σχέδιος· τῷ δὲ πᾶς ὁ ἐν μέσῳ βίος παρασκευὴ τῆς ἐλλάμψεως ἦν, καὶ πρὸ τῆς καθάρσεως κάθαρσις ἀσφαλιζομένη τὴν δωρεάν, ἵνα ἡ τε-
 λειδότης τῇ καθαρότητι πιστευθῇ, καὶ μὴ κινδυνεύσῃ τὸ ἀ-
 10 γαθὸν ἐν ἔξει τολμῶσῃ μετὰ τῆς χάριτος. Ἐξεληθόντια δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὕδατος, φῶς περιαισιράπει καὶ δόξα τῆς δια-
 θέσεως ἀξία, μεθ' ἧς προσῆλθε τῷ χαρίσματι τῆς πίστεως· ἔστι μὲν οἷς καὶ τῶν ἄλλων ἐπίδηλος, οἱ τότε μὲν σιωπῇ τὸ
 θαῦμα κατέσχεν, ἐξείπειν οὐ θαρρήσαντες (καὶ γὰρ αὐτοῦ
 15 μόνου ταύτην εἶναι τὴν ὕψιν ἕκαστος ᾤετο), μικρὸν δὲ ὕστε-
 ρον ἀλλήλοις διέδωκαν· τῷ δὲ βαπτιστῇ καὶ τελειωτῇ το-
 σοῦτον ἐναργῆς τε καὶ γνώριμος, ὥστε μηδὲ κατασχεῖν δυ-
 νηθῆναι τὸ μοιτήριον, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ρηῆσαι φωνήν, δι-
 τὸν ἑαυτοῦ διάδοχον τῷ πνεύματι χρίοιεν.
- 20 14. Καὶ τοῦτο οὐδεὶς ἐπισιτήσῃε τῶν ἀκηκοδιῶν τε καὶ
 γιγνωσκόντων, διὸ Μωϋσῆς μὲν διὸ μικρὸς ὢν τοῖς πολ-
 λοῖς, καὶ οὐπω λόγου τινὸς ἀξιούμενος, ἐκ τῆς βᾶτου κα-
 λεῖται, καιομένης μὲν, οὐκ ἀναλισκομένης δέ, μᾶλλον δὲ τοῦ
 ἐν τῇ βᾶτι φανταζομένου, καὶ πισιοῦται τῷ πρώτῳ θαύ-
 25 ματι· Μωϋσῆς ἐκεῖνος, ᾧ θάλασσα τέμνεται, καὶ ἄριος ὕε-
 ται, καὶ πέτρα πηγάζει, καὶ σύλος πυρὸς καὶ νεφέλη
 ὁδηγοῦσι, μετ' ἀλλήλων ἰστιάμενοι, καὶ χειρῶν ἕκτασις τρο-
 πῆσιον ἴσησι, καὶ νικᾷ πολλὰς μυριάδας, τὸν σιαυρὸν σχη-
 ματίζουσα. Ἡσαίας δέ, ὁ τῆς δόξης καὶ τῶν σεραφίμ θεα-
 30 τῆς, καὶ μετ' ἐκείνον Ἱερουσίας, ὁ τὴν μεγάλην κατ' ἐθνῶν

θάρισε τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τὸ λουτρὸν πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἀφοῦ καθηγγίσθη εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἐκείνοι ποῦ πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὰς πλάκας ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν. Δι' ἐκείνους ὁ ἐξαγνισμὸς ἔφθανε ἕως τὸ φόρεμα, ἦτο μικρὸς περιορισμὸς τῆς κοιλίας καὶ μία ἐγκράτεια βραχεῖα. Δι' ἐκείνον ὅμως ὅλος ὁ ἐνδιάμεσος βίος ἦτο μία προετοιμασία τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ καὶ κάθαρσις πρὶν ἀπὸ τὴν κάθαρσιν ποῦ διεσφάλιζε τὴν δωρεάν, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ τελειότης μὲ τὴν καθαρότητα καὶ νὰ μὴ διακινδυνευθῇ τὸ ἀγαθὸν μέσα εἰς ἔξιν, ἢ ὁποία θὰ τολμᾷ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος. "Ὅταν ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ νερὸ τὸν περιαστράπτει φῶς καὶ μία λάμψις ἀξία τῆς διαθέσεώς του, μὲ τὴν ὁποίαν προσῆλθεν εἰς τὴν δωρεάν τῆς πίστεως. Τὸ πρᾶγμα ἐγίνε φανερόν καὶ εἰς μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι τότε ἐκράτησαν τὸ θαῦμα χωρὶς νὰ τὸ εἰποῦν (ἐνόμιζεν ὁ καθένας τοὺς ὅτι αὐτὸς μόνον εἶχεν ἰδεῖ τὸ θέαμα αὐτό) ἀλλὰ ὀλίγον ἀργότερα ἐκοινολόγησαν τὸ πρᾶγμα μεταξὺ των. Εἰς ἐκείνον ὅμως ποῦ τὸν ἐβάπτισε καὶ τὸν ἐτελειοποίησε ἡ λάμψις ἦτο τόσοσὸν καθαρὰ καὶ γνώριμος, ὥστε μήτε νὰ κρατήσῃ δὲν ἠμπόρεσε τὸ μυστήριον ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ ἔβαλε φωνὴν ὅτι μὲ ὤθησιν τοῦ Πνεύματος ἔχρισε τὸν διάδοχόν του.

14. Εἰς τοῦτο κανεῖς ἀπὸ ὅσους ἔχουν ἀκούσει καὶ γνωρίζουν δὲν θὰ ἀπιστήσῃ, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ὅταν ἦτο μικρὸς ἀκόμη διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ δὲν τὸν ὑπελόγιζαν ἀκόμη καθόλου, καλεῖται ἀπὸ τὴν βάτον ποῦ ἐκαίετο ἀλλὰ δὲν κατεστρέφετο ἢ μᾶλλον καλεῖται ἀπὸ αὐτὸν ποῦ τὸν ἐφαντάζετο μέσα εἰς τὴν βάτον καὶ βεβαιώνεται ὡς ἄξιος μὲ τὸ πρῶτον θαῦμα. Ἐκεῖνος ὁ Μωϋσῆς ποῦ κόβει τὴν θάλασσαν, ποῦ προκαλεῖ τὴν βροχὴν τῶν ψωμιῶν, τῆς πέτρας τὸ ἀνάβρυσμα, ποῦ τὸν ὀδηγοῦν ὁ στῦλος τῆς φωτιᾶς καὶ ἡ νεφέλη πηγαίνοντας δίπλα δίπλα καὶ ποῦ στήνει τροπαιὸν ἢ ἔκτασις τῶν χεριῶν καὶ κάνοντας τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ νικᾷ πολλὰς μυριάδας, καὶ ὁ Ἡσαΐας αὐτὸς ποῦ εἶδε τὴν δόξαν καὶ τὰ σεραφεῖμ καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνον ὁ Ἱερεμίας αὐτὸς ποῦ ἐκρίθη ἄξιος διὰ τὴν μεγάλην δύνα-

καὶ βασιλέων πιστευθεὶς δύναμιν· ὁ μὲν ἀκούει θείας φωνῆς, καὶ τῆς προφητείας τῷ ἄνθρωπῳ προκαθαίρεται· ὁ δὲ πρὸ τῆς διαπλάσεως γινώσκειται, καὶ πρὸ γεννήσεως ἀγιάζεται. Παῦλος δὲ διώκτης ὢν ἔτι, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας
 5 κῆρυξ, ὁ τῶν ἐθνῶν ἐν πίστει διδάσκαλος, καὶ φωτὶ περιλάμπεται, καὶ γνωρίζει τὸν διωκόμενον, καὶ τὴν μεγάλην διακονίαν πιστεύεται, καὶ πληροῖ τοῦ Ἐὐαγγελίου πᾶσαν ἀκοήν καὶ διάνοιαν.

15. Τί δεῖ πάντας ἀπαριθμεῖσθαι τοὺς ἐπὶ Θεοῦ προσ-
 10 κληθέντας, καὶ τοιοῦτοις οἰκειωθέντας θαύμασιν, οἷς κάκεινος ἐβεβαιώθη πρὸς τὴν εὐσέβειαν; Καὶ οὐ τὰ μὲν πρῶτα τοιαῦτα, καὶ οὕτως ἄπιοτα καὶ παράδοξα, καίσχυνε δέ τι τῶν προὔπηργμένων τοῖς ἕστερον, ὡς ἂν τις τῶν ἰάχιστα κόρον τοῦ καλοῦ λαμβανόντων, εἶτα τοῦ πρόσω καταφρονοῦντων,
 15 ἢ καὶ παντάπασι πρὸς κακίαν παλινδρομοῦντων· οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλὰ καὶ λίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν προειληφῶτων ἔχειται, ὥστε ἀμφοτέρωθεν συναρμύζειν ἀλλήλοις, τὰ τε πρὸ τῆς ἱερωσύνης τοῖς ἐκείνης καλοῖς, καὶ τὰ μετ' αὐτὴν τοῖς πρότερον· καὶ μήτε ἄλλως ἄρξασθαι πρέπειν ἢ ὡς ἐτελεύ-
 20 τησε, μήτε εἰς ἄλλο προελθεῖν τέλος ἢ οὐ προήρξατο. Πιστεύεται μὲν γε τὴν ἱερωσύνην, οὐ κατὰ τὴν νῦν εὐκολλίαν καὶ ἀταξίαν, ἀλλὰ μικρόν τι διαλιπών, ὥστε τῇ καθάρσει προσιεθῆναι καὶ τὴν τοῦ καθαίρειν ἐμπειρίαν καὶ δύναμιν, ὅπερ δὴ νόμος ἀκολουθίας πνευματικῆς. Ἐπεὶ δὲ πιστεύε-
 25 ται, πλέον ἢ χάρις δοξάζεται, ὡς περ ὄντως Θεοῦ χάρις, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπων, οὐδέ, ὃ φησιν ὁ Ἐκκλησιαστής, δορμὴ τις ἀτιμόνομος, καὶ προαίρεσις πνεύματος.

16. Παραλαβὼν γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν ὁλόκληρη καὶ ἀτηγροικισμένην, οὐ πόρρωθεν μὲν ἐπισκοπῇ ποιμανθεῖσαν, ἀλλ'

μιν κατὰ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων. Ἀκούει ὁ ἓνας τὴν θείαν φωνὴν καὶ γίνεται καθαρὸς μετὰ τὸ πῦρ τῆς προφητείας· ὁ ἄλλος ἀναγνωρίζεται προτοῦ διαπλασθῆ καὶ προτοῦ γεννηθῆ ἀγιαζεται. Ὁ Παῦλος πάλιν ἐνῶ ἦτο ἀκόμη διώκτης, αὐτὸς ὁ μέγας κῆρυξ τῆς ἀληθείας, ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν πίστιν, καὶ μετὰ τὸ φῶς περιλάμπεται καὶ αὐτὸν ποὺ καταδιώκει γνωρίζει καὶ τῆς μεγάλης διακονίας κρίνεται ἄξιος, καὶ γεμίζει κάθε ἀκοὴν καὶ κάθε διάνοιαν μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

15. Διατί πρέπει νὰ ἀπαριθμοῦμε ὅλους ὅσοι ἔχουν προσηλωθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐγέναν ἰδικοί του μετὰ τέτοια θαύματα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐστερεώθη καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν προσπάθειάν του διὰ τὴν εὐσέβειαν; Καὶ δὲν ἦσαν νὰ εἰπῆτε τέτοια τὰ πρῶτα, τόσον ἀπίστευτα καὶ παράδοξα, ἀλλὰ μετὰ τὰ κατοπινὰ κατεντρόπιασε κάτι ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ὅπως αὐτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ καταλαμβάνονται γρήγορα ἀπὸ κόρον διὰ τὸ καλὸν καὶ ἔπειτα ἀδιαφοροῦν διὰ τὰ παρὰ τὰ ἐπιπέρα ἢ καὶ παλινδρομοῦν ὁλοτέλα πρὸς τὸ κακόν. Τοῦτο δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὸ εἰποῦμεν. Ἀλλὰ συνεχίζει τὴν ἰδικὴν του γραμμὴν ἔτσι ὥστε συνδυάζει καὶ τὰ δύο μεταξύ τους, τὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην μετὰ τὰς ἐπιτεύξεις ἐκείνης καὶ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴν μετὰ τὰ προηγούμενα. Καὶ δὲν ἐνδείκνυται νὰ ἀρχίσωμεν ἀλλιῶς παρὰ ὅπως κατέληξε, μήτε νὰ προχωρήσωμε εἰς ἄλλην κατάληξιν παρὰ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου ἤρχισε. Τοῦ ἐμπιστεύονται τὴν ἱερωσύνην ὄχι μετὰ τὴν τωρινὴν εὐκολίαν καὶ ἀταξίαν, ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ κάποιο διάστημα, ὥστε καὶ νὰ καθαρθῆ καὶ νὰ τοῦ προστεθῆ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ δύναμις τοῦ νὰ καθαίρη, ποὺ εἶναι ὁ νόμος τῆς πνευματικῆς ἀκολουθίας. Καὶ ἀφοῦ κατεπιστεύθη τὴν ἱερωσύνην, δοξάζεται ἡ χάρις ἀκόμη περισσότερο, ὡς ἂν τοῦ Θεοῦ χάρισμα ποὺ ἦτο ἀληθινὰ καὶ ὄχι τῶν ἀνθρώπων, οὔτε αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής¹⁵, κάποια ἀδέσμευτη ὀρμὴ καὶ ἐπιθυμία τοῦ Πνεύματος.

16. Παρέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν γεμάτην ἀπὸ βότους καὶ ἀγριόχορτα, ποὺ δὲν εἶχεν ἀπὸ καιρὸν ἐπιτύχει ποιμένα ἀλλὰ ἓνα μόνον πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ὅσον μόνον νὰ κοσμη-

5 δσον ἐνὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ κοσμηθῆναι, καὶ τοῦτω θαυμασίῳ
 μὲν καὶ ἀγγελικῶ τὸν τρόπον, ἀπλουσιέρῳ δὲ ἢ κατὰ τοὺς
 νῦν τῶν λαῶν προσιάτιας· τοῦτου δὲ ἰάχιστα προσληφθέντος,
 ἐπιπολὺν πάλιν ραθυμηθεῖσαν τε καὶ χειροσμανήσασαν ἐξ ἀν-
 10 ούτων τυγχάνων, ἰσαυτήν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου σοφίαν συνε-
 λέξατο, ὥστε τὰ τε ἄλλα μηδενὸς λείπεσθαι τῶν ἐπὶ πλεῖ-
 στον πεπονηκότων, καὶ χάριν ἐκ Θεοῦ ταύτην λαβεῖν ἐξαί-
 ρειον, ὀρθοδοξίας γενέσθαι πατήρ καὶ διδάσκαλος· οὐ κατὰ
 15 καὶ τεχνικῶς τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου προϊσιτάμενος, ὡς ἄν
 οἱ μὴ πῆξιν ἔχοντες πίστεως, ἢ κατηλεύοντες τὴν ἀλήθειαν
 ἀλλ' ἦν τῶν μὲν λόγῳ δυνατῶν εὐσεβέστερος, τῶν ὀρθῶν
 δὲ τῆν διάνοιαν λογικώτερος· μᾶλλον δὲ λόγου τὰ δευτέρα
 φέρων, εὐσεβείᾳ πάντων ἐκράτει. "Ἐνα μὲν Θεὸν εἰδὼς ἐν
 20 Τριάδι προσκυνούμενον, τρία δὲ εἰς μίαν θεότητα συναγόμε-
 να· καὶ οὔτε τῶ ἐνὶ Σαβελλίζων, οὔτε τοῖς τρισὶν Ἀρειαν-
 νίζων, ἢ τῶ σοσιέλλειν θεότητα καὶ ἀναλύειν ἀθέως, ἢ τῶ
 1 καταιτέμνειν ἀνίστοις ἀλλοτριότησιν, ἢ μεγέθους, ἢ φύσεως.
 Οὐ γὰρ ἕκαστον ἀκαιάληπιον καὶ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν ἐπί-
 25 νοιαν, πῶς ἐνιαῦθα τὸ ὑπεραῖρον ἢ νοηθήσεται, ἢ δογματι-
 σθήσεται; Ποῦ δὲ μειρεῖται τὸ ἄπειρον, ἢν', ὃ τῶν περα-
 τουμένων ἐστί, τοῦτο πάθη θεότης, βαθμοῖς μειρουμένη καὶ
 ὑποβάσειν;

17. Ταῦτα ἐγνωὼν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ,
 30 καὶ ἀληθῶς Θεολόγος, καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος περὶ τούτων

18. Οἱ ἀρειανοὶ τοποθετοῦν εἰς τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τὸν Πατέρα,
 εἰς κατώτερον τὸν Υἱόν, καὶ εἰς ἓνα τρίτον τὸ Πνεῦμα.

θῆ, πού ἦτο θέβαια θαυμάσιος καί ἀγγελικός εἰς τὸν τρόπον πολὺ ἀφελέστερος ὁμως ἀπὸ ὅ,τι οἱ τωρινοὶ προϊστάμενοι τοῦ λαοῦ. Συντομώτατα αὐτὸς προσελήφθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔπεσε πάλιν ἐπὶ πολὺ εἰς ἐγκατάλειψιν καὶ ἐθρασομάνησε ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν. Παρὰ ταῦτα κατὰ πρῶτον ἐξημέρωσε τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων ὄχι δύσκολα μὲ λόγους ποιμαντικῆς σοφίας ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ προβάλη ὡς ὑπόδειγμα τὸν ἑαυτὸν του, ὡσάν ἓνα ἀνδριάντα πνευματικόν, σμιλευμένον ἔτσι ὥστε νὰ ἀποδίδῃ τὴν ὠραιότητα κάθε ἀρίστης πράξεως. Ἔπειτα ἐπίδοθεῖς εἰς τὴν σύντονον μελέτην τῶν θείων λόγων, μολονότι ἦτο ὀψιμαθῆς εἰς ὅλα αὐτά, συνεκέντρωσε μέσα εἰς ὀλίγον χρόνον τόσην σοφίαν, ὥστε εἰς τίποτε νὰ μὴ ὑστερῆ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν ὑπερβολικά κοπιάσει ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐξαιρετον χάριν νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ γίνῃ δηλαδὴ πατέρας τῆς ὀρθοδοξίας καὶ διδάσκαλός της· καὶ τοῦτο, ὄχι ὅπως οἱ τωρινοὶ σοφοὶ πηγαίνοντας μὲ τὰς περιστάσεις οὔτε κατευθύνοντας τὸν ἰδικόν μας λόγον μὲ ἐπιδεξίαν χλιαρότητα, ὅπως αὐτοὶ πού δὲν ἔχουν σταθεράν πίστιν ἢ ἐκείνοι πού καπηλεύονται τὴν ἀλήθειαν. Ἦτο ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς εἰς τὸν λόγον πιὸ εὐσεβῆς καὶ ἀπὸ τοὺς ὀρθοφρονοῦντας πιὸ λογικός· ἢ καλύτερα εἶχε τὰ δευτερεῖα εἰς τὸν λόγον ἀλλὰ ὑπερέβαλλεν ὅλους εἰς τὴν εὐσέβειαν. Ἀνεγνώριζε ἓνα Θεὸν πού προσκυνεῖται εἰς τρία πρόσωπα καὶ τρία πρόσωπα πού συνεκεντρῶνοντο εἰς μίαν θεότητα. Εἰς τὸ ἓνα δὲν ἀκολουθοῦσε τοὺς Σαβελλιανούς, εἰς τὰ τρία δὲν κατέληγεν εἰς τὸν Ἄρειον, ἢ μὲ τὸ νὰ συστέλλῃ τὴν θεότητα καὶ νὰ τὴν διαιρῆ ἀθέως ἢ μὲ τὸ νὰ τὴν κομματιάζῃ εἰς ἀνίσους μεταξύ των μονάδας εἰς τὸ μέγεθος ἢ τὴν φύσιν. Ὅπου τὸ κάθε ἓνα εἶναι ἀκατανόητον καὶ ξεπερνᾷ τὴν διάνοιάν μας, πῶς ἐδῶ τὸ ὑπερύψηλον θά νοηθῆ καὶ θά κλεισθῆ εἰς τὴν διδασκαλίαν; Ποῦ μετρεῖται τὸ ἄπειρον, διὰ νὰ πάθῃ ἢ θεότης αὐτὸ πού εἶναι πάθος αὐτῶν πού ἔχουν πέρατα, νὰ μετροῦνται δηλαδὴ μὲ βαθμούς καὶ ὑποβαθμούς;¹⁶

17. Αὐτὰ κατανοώντας ὁ μεγάλος ἐκεῖνος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀληθινὰ θεολόγος καὶ εἰς αὐτά κατευθυνόμε-

κινούμενος, τί χορή λέγειν βίερον, ἢ δι νέαν Ἱερουσαλήμ
 καὶ κιβωτὸν ἄλλην ὑπὲρ ὑδάτων φερομένην, ὡσπερ ὁ μέ-
 γας ἐκεῖνος Νῶε, καὶ τοῦ δευτέρου τούτου κόσμου πατῆρ,
 τήνδε τὴν Ἐκκλησίαν καλεῖσθαι πεποίηκε· τοῦτό τε κατα-
 5 κλυμοῦ τῶν ψυχῶν, καὶ τῆς τῶν αἰρειτικῶν ἐπηρείας σα-
 φῶς ὑπεραίρουσαν καὶ δοφὴ πλήθει τῶν ἄλλων ἐλείπειτο,
 ισοῦτιον εὐδοξία κρατοῦσαν· καὶ τὸ τῆς ἱερᾶς πάσχουσαν
 Βηθλεέμ, ἣν οὐδὲν ἐκώλυσε καὶ μικρὰν εἶναι πόλιν, καὶ
 τῆς οἰκουμένης μητροπόλιν, ὡς Χριστοῦ καὶ τροφὸν καὶ
 10 μητέρα, τοῦ τὸν κόσμον καὶ ποιήσαντος καὶ νικήσαντος;

18. Τεκμήριον δὲ τοῦ λόγου· Καὶ γὰρ ἡνίκα παρὰ τοῦ
 θερμοτέρου μέρους τῆς Ἐκκλησίας κατεστasiaσθημεν, γραμ-
 ματι κλαπέντες καὶ ρήμασι τεχνικοῖς εἰς πονηρὰν κοινωνίαν,
 μόνος μὲν ἐπιστεῦθη τὴν διάνοιαν ἄτριον ἔχειν, καὶ μὴ
 15 τῷ μέλανι τὴν ψυχὴν συμμελαίνεσθαι, εἰ καὶ ἀπλότητι συν-
 ηρηπάσθη, καὶ τὸν δόλον ἐκ τοῦ τῆς ψυχῆς ἀδόλου μὴ ἐφυλά-
 ξατο· μόνος δέ, μᾶλλον δὲ πρῶτος, τὸ σιασιάζον πρὸς ἡμᾶς,
 ζήλω τῆς εὐσεβείας ἐανιῶ τε καὶ τοῖς ἄλλοις κατήλλαξε,
 τελευταῖον τ' ἀποδραμόν, καὶ πρῶτον προσδραμόν, αἰδοῖ τε
 20 τοῦ ἀνδρός, καὶ τῆ τοῦ δόγματος καθαρότητι· ὥσπερ καὶ τὸν
 πολὺν σάλον τῶν Ἐκκλησιῶν κατασβεσθῆναι, καὶ σιῆναι
 τὴν καιαιγίδα εἰς αὔραν, ταῖς ἐκείνου λυθεῖσαν εὐχαῖς τε
 καὶ παραινέσεσιν, εἴ τι δεῖ καὶ νεανιεῖσασθαι, μεθ' ἡμῶν
 κοινωνῶν καὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῆς ἐνεργείας· οἱ πρὸς
 25 πᾶν ἀγαθὸν ἀντιῶ συναιρόμενοι, καὶ οἶον παρομαρτοῦντες
 καὶ παραθέοντες, ἐνταῦθα πλεῖστον μέρος συνεισενεγκεῖν
 ἠξιώθημεν. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τούτων λόγος, μικρὸν τι προ-
 εκδραμών, ἐνταῦθα μεινᾶτω.

19. Τίς δ' ἂν τῶν ἐκείνου καλῶν ἢ τὸ πλῆθος ἐξαρι-
 30 θμήσαιο, ἢ τὰ πλείω παραδραμεῖν ἐθέλων, μὴ χαλεπῶς

17. Ἦσ. 58, 9.

18. «Βέλτιον διὰ τοὺς ἀξίους τιμῆν τοὺς ἀναξίους ἢ τοὺς ἀξίους ἀποστερεῖν τῆς προσηκούσης τιμῆς διὰ τοὺς ἀναξίους», Δημοσθ. Περὶ στεφάνου.

νος με την βοήθειαν του Πνεύματος τί άλλο πρέπει να εειπούμε παρά ὅτι ἔκαμεν αὐτήν τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ὁ Νῶε ἐκεῖνος ὁ μέγας καὶ πατέρας τούτου τοῦ δευτέρου κόσμου, να ὀνομάζεται νέα Ἱερουσαλήμ καὶ ἄλλη κιβωτός πού φέρεται ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Ἄφ' ἑνός μὲν να ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῶν ψυχῶν καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν αἰρετικῶν καὶ ὅσον ὑπελείπετο τῶν ἄλλων κατὰ τὸ πλῆθος τόσον ὑπερεῖχε κατὰ τὴν ὑπόληψιν. Καὶ ἀφ' ἑτέρου να τῆς συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ἱεράν Βηθλεέμ, τὴν ὁποῖαν τίποτε δὲν ἠμπόδισε να εἶναι καὶ μικρὰ πόλις ἀλλὰ καὶ μητρόπολις τῆς οἰκουμένης, ὡς τροφὸς καὶ μητέρα τοῦ Χριστοῦ πού τὸν κόσμον ἐδημιούργησε καὶ ἐνίκησε.

18. Ἀπόδειξις τοῦ λόγου μου Ὅταν ἐδέχθη τὴν ἐξεγερσιν τῆς πιὸ ὀρμητικῆς μερίδος τῆς Ἐκκλησίας, ξεγελασμένοι ἀπὸ ἐπιστολάς καὶ τεχνικοὺς λόγους πρὸς ἐπικοινωνίαν κακὴν, ἐπιστεύθη ἐκεῖνος μόνος ὅτι εἶχεν ἄτρωτον τὴν διάνοιαν καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ του δὲν εἶχε μελανωθῆ ἀπὸ τὸ μελάνι, ἂν καὶ εἶχε παρασυρθῆ ἀπὸ τὴν ἀπλότητά του καὶ δὲν εἶχε προφυλαχθῆ ἀπὸ τὸν δόλον ἢ ἄδολος ψυχὴ του. Καὶ ἐκεῖνος μόνος ἢ μᾶλλον πρῶτος, με τὸν Ζῆλον τῆς εὐσεβείας του πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἄλλους συνεφιλίωσε ἐκεῖνους πού ἐστασίασαν πρὸς ἡμᾶς, αὐτοὺς πού τελευταῖοι εἶχαν ἀπομακρυνθῆ καὶ πρῶτοι εἶχαν προστρέξει ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν καθαρότητα τῆς διδασκαλίας του. Ἔτσι καὶ ὁ πολὺς σάλος τῶν Ἐκκλησιῶν κατεπραῦνθη καὶ ἡ καταιγίδα ἐγίνε αὔρα, ἀφοῦ διελύθη μετὰς προσευχᾶς ἐκεῖνου καὶ τὰς συμβουλὰς, ἂν πρέπει να εἰπῶ καὶ κάτι τολμηρὸν, πού ἔπαιρνε μέρος εἰς τὴν ἰδικὴν μας εὐσέβειαν καὶ ἐνεργητικότητα. Ἐμεῖς πού τὸν ἐβοηθήσαμε εἰς κάθε ἀγαθὸν ἔργον, πού εἶχαμε πάρει τὸ κατόπιν του καὶ ἐτρέχαμε μαζὶ του ἀξιοθήκαμε εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν να συμβάλωμεν ὄχι ὀλίγον. Ἀλλὰ ὁ λόγος δι' αὐτὰ ἄς μείνη εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔχει φθάσει.

19. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἀπαριθμήσῃ τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν του ἢ θέλοντας να παραλείψῃ τὰ περισσότερα

εὔροι τὸ παρειέον; Ἄει γὰρ τὸ τὴν διάνοιαν ἐπεισιόν, κρεῖττον τῶν προεὐληφόντων φαίνεται· καὶ μετὰ τούτου γίνομαι καὶ πλείον ἐμοὶ τοῦ τί χρῆ παραλιπεῖν, ἢ τοῖς ἄλλοις ἐπαινέταις τοῦ τί χρῆ λέγειν ἢ ἀπορία· ὥστε μοι τρόπον τινὰ
 5 ζημίαν γίνεσθαι τὴν περιουσίαν, καὶ δοκιμάζεσθαι τὴν διάνοιαν, τὰ ἐκείνου δοκιμάζειν ἐπιχειροῦσαν καὶ οὐκ ἔχουσαν τὸ νικεῖν εὐρεῖν τοῖς ὁμοίτοις. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σταθερῶν ὑδάτων δρῶμεν συμβαῖνον, διὰ τὴν ψηφίς ἐμπεσοῦσα κέντρον γένηται, ἄλλοι ἐπ' ἄλλῳ κύκλος ἐγειρόμενος καὶ συνε-
 10 χῶς ἐπιφρίσσων ἀεὶ λύει τὸν ἔξωθεν· τοῦτο καὶ αὐτῷ μοι συμβέβηκεν ἀντικρυς. Τὸ μὲν ἐπὶ νοῦν ἦλθε, τὸ δὲ ἐπεισηλθε, τὸ δὲ ὑπεχώρησεν· καὶ κάμνω περὶ τὴν αἴρεσιν, ἀεὶ τοῦ προκαταλαθόντος ὑπεξισταμένου τῷ ἐπεσορέοντι.

20. Τίς μὲν γὰρ ἐκείνου περὶ τὰ κοινὰ σπουδαιότερος;
 15 τίς δὲ τὰ οἴκοι φιλοσοφώτερος, ἐπειδὴ καὶ οἶκον ἐμέρισεν αὐτῷ, καὶ κτηνοῖν σύμμετρον, ὃ πάντα καλῶς καὶ ποικίλως οἰκονομῶν Θεός; Τίς δὲ πένησι, τῷ ἀτιμωτάτῳ μέχρι τῆς ὁμοίτου φύσεως, ἢ τὴν ψυχὴν συμπαθέστερος, ἢ τὴν χεῖρα δαφυλέστερος; τῷ ὄντι γὰρ ὡς οἰκονόμος ἀλλοτριῶν διενο-
 20 εῖτο περὶ τῶν ἰδίων, ἐπικουφίζων τὴν πενίαν εἰς δύναμιν, καὶ δαπανώμενος, οὐ τοῖς περιτιτοῖς μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις, ἢ περὶ δὴ σαφειστάτη φιλοπιτωχίας ἀπόδειξις, καὶ διδοῦς μερίδα, οὐ τοῖς ἐπιτὰ μόνον, κατὰ τὴν τοῦ Σολομῶντος νομοθεσίαν, ἀλλ' εἰ προσέλθοι καὶ ὄγδοος, μηδὲ
 25 ἐνταῦθα μικρολογούμενος, ἀλλ' ἥδιον ἀποκτώμενος, ἢ κτωμένους ἄλλους γινώσκωμεν ἀναιρῶν οὐνδεσμον καὶ χειροτονίαν (ὅπερ ἐμοὶ δύναται μικρολογίαν καὶ δοκιμασίαν τοῦ ληφθέντος, ὅστις τε ἄξιός, καὶ ὅστις οὐ, καὶ ρῆμα γογγυ-

δέν θά εὔρη δύσκολα ὅ,τι πρέπει νά παραλειφθῆ; Αὐτό πού κάθε φορά ἔρχεται εἰς τόν νοῦν μου φαίνεται καλύτερον ἀπό τὰ προηγούμενα, καί διὰ τοῦτο μέ κερδίζει. Καί περισσότερον ἀπορῶ ἐγὼ διὰ τὸ τί πρέπει νά παραλείψω παρά οἱ ἄλλοι ἐπαινέται διὰ τὸ τί πρέπει νά ἀναφέρουν. Ἔτσι ἡ ἄφθονη γνῶσις τῶν περιστατικῶν ἀποβαίνει κατὰ κάποιον τρόπον εἰς ἐμένα Ζημία καί ἡ διάνοιά μου δοκιμάζεται, καθὼς προσπαθεῖ νά δοκιμάσῃ ἐκείνον καί δέν ἤμπορεῖ νά εὔρη ἀνάμεσα εἰς τὰ ἰσάξια αὐτό πού ὑπερέχει. Αὐτό πού βλέπομε νά γίνεται μέ τὰ ἀκίνητα νερά, ὅταν μία πέτρα πού θά πέσῃ γίνῃ κέντρον, ὅποτε νέος κάθε τόσον κύκλος δημιουργούμενος καί φρίσσοντας ἀδιάκοπα διαλύει πάντοτε τὸν πιὸ ἔξω, αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε πέρα πέρα καί μέ ἐμένα. Ἐνῶ δηλ. ἤλθε εἰς τόν νοῦν μου τὸ ἓνα, ἠκολούθησε τὸ ἄλλο καί τὸ πρῶτον ὑπεχώρησε. Καί ἀπαυδῶ μέ τὴν ἐκλογὴν, ἐπειδὴ πάντοτε αὐτό πού ἔρχεται πρῶτον παραμερίζει πάντοτε μπροστὰ εἰς ἐκεῖνο πού ἐπακολουθεῖ.

20. Ποῖος εἶχε περισσότερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἐκείνον διὰ τὰ κοινά; Καί ποῖος ἀντιμετώπιζε τὰ οἰκογενειακά του φιλοσοφικώτερα ἀπὸ αὐτόν; Διότι καί σπῖτι τοῦ ἔδωσεν εἰς τὸ μερίδιόν του καί περιουσίαν ἀνάλογον ὁ Θεὸς πού τὰ πάντα καλά καί ποικιλότροπα οἰκονομεῖ. Καί πρὸς τοὺς πτωχοὺς, τὸ πιὸ περιφρονημένον τμήμα τῆς ὁμοτίμου ὡστόσο φύσεως, ποῖος εἶχε πιὸ συμπαθεῖ ψυχὴν καί πλουσιώτερο χέρι; Διότι πραγματικὰ ἐσκέπετο διὰ τὰ ἰδικά του, ὡς διαχειριστῆς ξένης περιουσίας, ἀνακουφίζοντας τὴν πενίαν κατὰ δύναμιν καί ἐξοδεύοντας ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ περισσεύματά του ἀλλὰ καί ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα. Καί τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν σαφεστάτην ἀπόδειξιν τῆς φιλοπτωχίας. Ἐδίδε μερίδιον ὄχι μόνον εἰς ἑπτὰ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σολομῶντος ἀλλὰ ἂν τοῦ ἐρχόταν καί ὄγδοος δέν τὸ ἔκαμνε Ζήτημα γνωρίζομεν ὅτι ἐκεῖνος πιὸ χαρούμενα ἐσκόρπιζε ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι μαζεύουν. Ἦρνεῖτο «τὸν σύνδεσμον καί τὴν χειροτονίαν» (πράγμα πού δι' ἐμένα σημαίνει μικροπρέπειαν καί δοκιμασίαν δι' ἐκείνον πού θά λάβῃ εἴτε εἶναι ἄξιος εἴτε ὄχι καί ρῆμα γογγυσμοῦ μετὰ τῆς ἐπι-

μοῦ μετὰ τῆς ἐπιδόσεως. Ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, δι-
 δόντες μὲν, τὸ δὲ προθύμως οὐ προσιθύντες· ὁ τοῦ παρέχειν
 μείζον ἐστί καὶ τελεώτερον. Πολλῶ γὰρ θέλιον εἶναι διὰ
 τοὺς ἀξιότους δρέγειν καὶ τοῖς ἀναξίοις, ἢ τοὺς ἀξιότους ἀπο-
 5 σιτερεῖν δέει τῶν ἀναξίων. Καὶ τοῦτο εἶναι φαίνεται, τὸ
 χρῆναι πέμπειν τὸν ἄριον ἐαυτοῦ καὶ καθ' ὕδατος, ὡς οὐ
 παρασυρηθόμενον, οὐδὲ ἀπολούμενον τῷ δικαίῳ τούτων ἐξε-
 τασίῃ, ἀλλ' ἐνιαῦθα καιανιήσονται, οὐ πάντα κείσεται τὰ
 ἡμέτερα, καὶ ἀπανιήσονται ἐν καιρῷ, κἂν ἡμεῖς μὴ τοῦτο
 10 νομίζωμεν.

21. Τὸ δὲ κάλλιστόν τε καὶ μέγιστον, δι τῷ μεγαλοψύ-
 χῳ προσῆν καὶ τὸ ἀφιλότιμον. Ὅσον δὲ καὶ οἶον, δηλώσω
 ἔρχομαι. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα κοινά, καὶ ἡ προθυμία τοῦ
 παρέχειν, ἀτιῶ τε καὶ τῇ ὁμοζύτῳ πρὸς τὸ κάλλιστον ἀμιλ-
 15 λωμένοις· τῆς ἐπιδόσεως δὲ τὸ πλεῖστον τῇ ἐκείνης χειρὶ
 παρῆκεν, ὡς ἀρίστης οἰκονόμου τῶν τοιοούτων καὶ πισιοτά-
 τής. Τίνος δὴ γυναικὸς λέγω, καὶ οἴας, ἢ μηδὲ τὸ Ἄτλαντι-
 κὸν πέλαγος, ἢ εἴ τι ἄλλο τῶν μεγίστων, ἤρκεσεν ἂν ἀπαν-
 τλούμενον; τοσοῦτος ἔρωσ τοῦ παρέχειν αὐτῇ, καὶ οὐτως ἄ-
 20 μετρος· ἢ τὴν Σολομῶντιον θδέλλαν εἰς τοῦναντίον ἐζήλω-
 σε, τῇ περὶ τὸ κρεῖττον ἀπλησίᾳ τὴν εἰς τὸ χεῖρον νικήσα-
 σα καὶ κόρον οὐκ ἔχουσα τῆς περὶ τὸ εὖ ποιεῖν προθυμίας, ἢ μὴ
 δι γε τὴν οὐσίαν ἄπασαν, δσὴ τε ἦν αὐτοῖς, καὶ δση προσεγέ-
 νειο, μικροτέραν ἠγεῖτο τῆς οἰκείας ἐφέσεως· ἀλλὰ καὶ ἐ-
 25 αὐτὴν καὶ τοὺς παῖδας εἰοίμως ἀπέδοιο ἂν, εἴ πως ἐνῆν,
 δ καὶ πολλάκις αὐτῆς λεγούσης ἤκουσα, ὥστε ἐκδαπανηθῆ-
 ναι τοῖς πένησι. Ταύτῃ τὰς ἡγίας δλας ἐπαφῆκε τῆς ἐπιδό-
 σεως. Ὁ καὶ παραδείγματις ἐμοὶ γοῦν κρεῖττον ὑπολαμβά-
 νεται. Τὸ μὲν γὰρ εἰς χρήματα μεγαλόφυχον, καὶ παρ' ἄλλοις
 30 οὐ χαλεπῶς εὔροισις ἂν, ὅσα τε εἰς τὰς κοινὰς καὶ πολιτι-

δόσεως). Τοῦτο τὸ παθαίνουν οἱ πολλοί· δίδουν ἀλλὰ δὲν προσθέτουν καὶ τὴν προθυμίαν, πρᾶγμα ποῦ εἶναι σπουδαιότερον ἀπὸ τὸ νὰ δίδῃς καὶ ἀνώτερον. Εἶναι πολὺ καλύτερον χάριν τῶν ἀξίων νὰ ἀπλώνης τὸ χέρι σου καὶ εἰς τοὺς ἀναξίους παρὰ ἀπὸ φόβον τῶν ἀναξίων νὰ ἀποστερῆς καὶ τοὺς ἀξίους. Φαίνεται ὅτι ἐδῶ ἐφαρμόζεται ὁ λόγος ὅτι πρέπει νὰ ρίξης τὸ ψωμί σου καὶ μέσα εἰς τὸ νερὸ ἀκόμη, διότι δὲν θὰ παρασυρθῇ οὔτε θὰ χαθῇ διὰ τὸν δίκαιον κριτὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀλλὰ θὰ καταλήξῃ ἐκεῖ ὅπου θὰ μαζευθοῦν ὅλα τὰ ἰδικά μας καὶ θὰ τὰ συναντήσωμεν ἐν καιρῷ, καὶ ἄς μὴ θέλωμεν νὰ τὸ παραδεχθοῦμε.

21. Τὸ ὠραιότερον καὶ τὸ μεγαλύτερον εἶναι ὅτι κοντὰ εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀφιλοδοξία. Θὰ φανερώσω τώρα πόσον μεγάλη καὶ τί λογιῆς ἦτο αὐτή. Ἦσαν κοινὰ τὰ χρήματα καὶ ἡ προθυμία τοῦ νὰ δίδουν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του ποῦ συνηγωνίζοντο διὰ τὸ καλύτερον. Εἰς τὸ χέρι ἐκείνης παρεχώρησε τὴν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν νὰ δίδῃ, διότι ἦτο ἀρίστη καὶ πολὺ πιστὴ οἰκονόμος εἰς αὐτά. Εἰς ποίαν γυναῖκα ἀναφέρομαι καὶ τί λογιῆς, διὰ τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ Ἀτλαντικὸς Ὦκεανὸς οὔτε ὁποῖος ἄλλος μεγαλύτερός του θὰ τῆς ἦτο ἀρκετὸς διὰ νὰ ἀντλή; Τόσον μέγαν καὶ τόσον ἄπειρον ἔρωτα εἶχε τοῦ νὰ δίδῃ. Ἐζήλεψε τὴν βδέλλαν¹⁹ τοῦ Σολομῶντος ἀπὸ τὸ ἀντίθετον, νικώντας μὲ τὴν ἀπληστίαν πρὸς τὸ καλύτερον τὴν ἀπληστίαν ἐκείνης πρὸς τὸ χειρότερον, καὶ μὴ ἔχοντας κόρον εἰς τὴν ἐπιθυμίαν της νὰ κάμῃ τὸ καλόν. Ὅχι μόνον ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν της ὅσην εἶχαν καὶ ὅσην ἀπέκτησαν ἐθεωροῦσε μικροτέραν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν της ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτὸν της καὶ τὰ παιδιά της θὰ ἐπωλοῦσε πρόθυμα, ὥστε νὰ ἐξοδευθοῦν διὰ τοὺς πτωχοὺς. Εἰς αὐτὴν ἀφῆκε τὴν ρύθμισιν τῶν δωρεῶν των. Τοῦτο τὸ θεωρῶ ὡς τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τοῦ παραδείγματός του. Τὴν μεγαλοψυχίαν εἰς τὰ χρήματα χωρὶς δυσκολίαν θὰ τὴν συναντήσῃ κανεὶς καὶ εἰς ἄλλους· πολλὰ χρήματα ἐξοδεύονται εἰς φιλοδοξίας διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὰ πολιτικά πράγματα καὶ πολλὰ δανεῖζονται εἰς τὸν Θεὸν μέσῳ τῶν πτωχῶν,

κὰς ἀπόλλυται φιλοτιμίας, ὅσα τε ἰϜ Θεῶ δια τῶν πενήτων δανεῖζεται, καὶ μόνα τοῖς ἀναλίσκουσι θησαυρίζεται τῆς δὲ ἐπὶ τοῦτω δόξης, οὐκ ἔστιν ὄντινα παραχωρήσαντα ραδίως εδρίσκομεν. Τοῦ μὲν γὰρ θαπανᾶν, καὶ ἡ φιλοδοξία τοῖς 5 πολλοῖς παρέχει τὸ πρόθυμον οὗ δὲ ἀφανῆς ἢ ἐπίδοσις, ἐκεῖ καὶ τὸ παρέχειν ἀμβλύτερον.

22. Ἡ μὲν οὖν χεῖρ ἰσοαύτη· καὶ τὰ πλείω τοῖς εἰδδοὶ παρήσομεν, ὥστε, εἴ τι καὶ ἡμῖν μαρτυρεῖται τοιοῦτον, ἐξ ἐκείνης εἶναι τῆς πηγῆς, κακείνου μοῖτραν τοῦ ρεύματος. Τίς 10 δὲ μετὰ Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἰϜ δῆμαι προσήγαγεν, ἢ τὰς κατ' αὐτοῦ ὕδρεις ἐξηλιούπησεν, ἢ τῶν ἀνιέρων σὺν φόβῳ τὴν ἱερὰν ἐκάθηρε τράπεζαν; Τίς δ' οὕτως ἀρρεπεῖ γνώμη, καὶ σταθμοῖς δικαιοσύνης, ἢ δίκην ἔκρινεν, ἢ κακίαν ἐμίσησεν, ἢ ἀρετὴν ἐτίμησεν, ἢ τοὺς ἀρίστους προὔτιμησεν; Τίς 15 μὲν οὕτω συγγνώμων τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἢ τοῖς εὐδρομοῦσι σὺνδρομος; τίς δὲ μᾶλλον ράβδου καὶ θακτηρίας καιρὸν ἐπιστάμενος, τῇ θακτηρίᾳ τὸ πλεόν ἔνεμεν; Τίνος δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ μᾶλλον ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοὺς τε ἄλλους, καὶ 20 δοοὶ Θεῶ ζῶσιν ἐν μοναδικῷ βίῳ καὶ ἄζυγι, γῆν καὶ τὰ περὶ τὴν γῆν ἀτιμάσαντες;

23. Τίς δὲ πλεόν, ἢ τῷφον ἐκόλασεν, ἢ ταπεινοφροσύνην ἠγάπησε, καὶ ταύτην οὐκ ἐπιπλάσιως, οὐδὲ ἐξ ἐπιπολῆς, ὡς οἱ πολλοὶ τῶν νῦν προσποιουμένων φιλοσοφεῖν, καὶ κομφοὶ τὸ φαινόμενον, κατὰ τὰς ἀφρονησιᾶτας τῶν γυναικῶν, αἶ 25 ἀποροῦσαι κάλλους οἰκείου πρὸς τὰ χρώματα καταφεύγουσι, καὶ εἰσὶ πως, ὡς ἂν εἴποιμι, κοσμίως θεατριζόμεναι, δι' εὐδοχημοσύνην ἀσχήμενες, καὶ δι' αἰσχυρὸς αἰσχυρότεραι; Οὐ γὰρ ἐν ἐσθῆτι τὸ ταπεινὸν ἦν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν ψυχῆς κατασιήματι· οὐδὲ θρόνους αὐχένος, ἢ φωνῆς ὕφεις, ἢ προσώπου

20. Ἡ ράβδος τιμωρεῖ ὅποιον ἁμαρτάνει, ἢ θακτηρία στηρίζει τὸν πιστὸν.

τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸν μοναδικὸν θησαυρὸν ἐκείνων πού ἐξοδεύουν. Δύοκολα ὁμως θὰ εὐρωμεν ἐκείνον πού παραχωρεῖ εἰς ἄλλον τὴν δόξαν τῶν δωρεῶν. Διότι καὶ ἡ φιλοδοξία δίδει εἰς τοὺς πολλοὺς τὴν προθυμίαν νὰ δαπανοῦν, ἐνῶ ὅπου ἡ δωρεὰ δὲν εἶναι καὶ τόσον φανερά ἐκεῖ καὶ ἡ τάσις πρὸς παροχὴν ἐξασθενεῖ.

22. Τόσον πολὺ ἤτο λοιπὸν ἀνοικτὸ τὸ χέρι. Τὰ περισσότερα θὰ τὰ ἀφήσω εἰς ὅσους γνωρίζουν, ὥστε καὶ ἂν μαρτυροῦμε κάτι παρόμοιον καὶ ἐμεῖς, νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ ἐκείνην τὴν πηγὴν καὶ νὰ εἶναι ρυάκι ἀπὸ ἐκείνον τὸν ποταμόν. Ποῖος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν προσέφερεν εἰς τὸ βῆμα ἢ ἐρεθίσθη μὲ τὰς ἐναντίον του προσβολὰς ἢ ἐκαθάρισε μὲ φόβον τὴν ἱεράν τράπεζαν ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς; Ποῖος μὲ τόσον ἀταλάντευτον γνώμην καὶ μὲ τὴν ζυγαριὰ τῆς δικαιοσύνης ἔκρινε τὸ δίκαιον, ἐμίσησε τὴν κακίαν, ἐτίμησε τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπροτίμησε τοὺς ἀρίστους; Ποῖος ὑπῆρξε τόσον συμπαθὴς εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἢ εἰς τοὺς εὐδοκιμοῦντας παραστάτης; Καὶ ποῖος περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν γνωρίζοντας τὴν ὥραν τῆς ράβδου* καὶ τῆς βακτηρίας, ἔδιδε τὸν περισσότερον λόγον εἰς τὴν βακτηρίαν; Τίνος ἄλλου οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του ἐστραμμένοι εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοὺς ἄλλους ὅλους ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους ἔχουν ἀφιερωθῆ εἰς τὸν Θεὸν ζῶντας ζωὴν μοναχικὴν καὶ ἀσυντρόφευτον καὶ περιφρονῶν τὴν γῆν καὶ τὰ γῆϊνα,

23. Ποῖος ἐκτύπησε περισσότερον τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ ἠγάπησε τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ μάλιστα ὄχι ἐπίπλαστα καὶ ἐπιφανειακά, ὅπως οἱ περισσότεροι ἀπὸ ὅσους τώρα καμώνονται ὅτι φιλοσοφοῦν καὶ εἶναι φαινομενικὰ συγυρισμένοι, ὅπως αἱ ἀνόηται ἀπὸ τὰς γυναῖκας, πού ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἰδικὴν τους ὁμορφιὰ καταφεύγουν εἰς τὰ χρώματα καὶ θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἰπῶ ὅτι θεατρίζονται μὲ κάποιαν εὐπρέπειαν, δύσμορφοι ἕξ αἰτίας τῆς ὁμορφιάς καὶ ἀσχημότεραι ἕξ αἰτίας τῆς ἀσχημίας; Διότι ἡ ταπεινοφροσύνη του δὲν εὐρίσκετο εἰς τὰ φορέματά του ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδίαν τὴν ψυχὴν του. Λύγισμα τοῦ τραχήλου, τῆς φωνῆς χαμῆλω-

νεῦσις, ἢ θάθος ἐπιήνης, ἢ κεφαλῆς ἐν χρῶ κόσμησις, ἢ βα-
 δίσματος ἦθος τὸ ταπεινὸν ὑπεκρίνειο, τὰ πρὸς ὀλίγον τυ-
 πούμενα, καὶ τάχιστα ἐλεγχόμενα· πᾶν γὰρ ὁ προσποιητόν,
 οὐδὲ μόνιμον. Ἄλλ' ἦν ὁ αὐτὸς ὑψηλότατος μὲν τῷ βίῳ,
 5 ταπεινότατος δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρειτὴν ἀπρόοι-
 τος, τὴν συνοσίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόοιτος. Καὶ συνήθης μὲν
 τὴν ἀμπεχόνην, ἐπίσης φεύγων καὶ τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ταπει-
 νόν· ὑπὲρ δὲ πολλοὺς τὴν ἔνδον λαμπρότητα. Καὶ γαστριὸς
 νόσον, καὶ ἀπλησίαν δαμάζων μὲν, εἰ καὶ τίς ἄλλος, οὐ
 10 δοκῶν δέ· τὸ μὲν ἵνα καθαίρηται τὸ δὲ ἵνα μὴ υπεραιρηται,
 τῷ καινῷ θηρώμενος τὸ εὐδόκιμον. Πολιτικῶ μὲν γὰρ ἔρ-
 γον εἶναι πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν, ἐξ ὧν εὐδοκιμήσει παρὰ
 τοῖς ἔξωθεν, ᾧ μηδὲν ἔστι τοῦ παρόντος βίου μακαριώτερον·
 πνευματικῶ δὲ καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἕν μόνον βλέπειν,
 15 τὴν σωτηρίαν, καὶ ὁ μὲν ἂν εἰς τοῦτο φέρη, μέγα οἴεσθαι,
 ὁ δ' ἂν μή, διαπιτύειν ὡς μηδενὸς ἄξιον καὶ διὰ τοῦτο, τὸ
 μὲν δρώμενον ἀτιμάζειν, ὅπως δ' ἂν ἐντὸς κάλλιστα ἔχοι,
 τοῦτο μόνον σκοπεῖν, καὶ ταῦτα περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, ἐξ
 ὧν αὐτὸς τε πλείουσι ἄξιος ἔσται, καὶ τοὺς ἄλλους ἔλξει
 20 δι' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ θέλισιον.

24. Ὁ δὲ κάλλιστον τῶν ἐκείνου καὶ ἰδιώτατον, καὶ
 οὐδὲ τοῖς πολλοῖς ἀγνοούμενον, ἢ ἀπλότης, καὶ τὸ τοῦ ἦθους
 ἄδολόν τε καὶ ἀμνησίκικον. Ἄλλος μὲν γὰρ ἄλλο τι τῶν πα-
 λαιῶν ἢ τῶν νέων καιρωθῶκεναι πιστεύεται, ὡς ἕκαστος
 25 ἔτυχεν ἐκ Θεοῦ χάριτός τινος ἠξιωμένος. Ἰώβ, τὸ ἐν τοῖς
 πάθεισι καρτερικὸν καὶ ἀνάλωτον· Μωσῆς καὶ Δαυὶδ, τὸ
 προῶν· Σαμουὴλ τὸ χρηματίσαι, βλέπων τὰ ἔμπροσθεν· Φι-

μα, σκύψιμον τοῦ προσώπου, τὸ μακρος τῆς γενειάδος του, τὸ ξύρισμα τῆς κεφαλῆς, ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος, τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ὑπεκρίνετο τὴν ταπεινοφροσύνην, πού μὸλις σχηματισθοῦν φανερώνεται τὸ φεῦδος τους. Διότι ὅτι εἶναι προσποιητὸν δὲν εἶναι οὔτε μόνιμον. Ἄλλὰ συνεδύαζεν ὁ ἴδιος ὕψος βίου καὶ ταπείνωσιν φρονήματος ἦτο ἀπροσέγγιστος εἰς τὴν ἀρετὴν, προσηνέστατος ὅμως κατὰ τὴν συναναστροφὴν. Ἄπλᾳ καὶ συνηθισμένα ἦσαν τὰ φορέματά του, ἀπέφευγεν ἐξ ἴσου τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ εὐτελές. Ὑπερέβαλεν ὅμως πολλοὺς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν λαμπρότητα. Τὴν κοιλιοδουλείαν καὶ τὴν ἀπληστίαν τὴν ἐδοκίμαζε περισσότερον ἀπὸ τὸν καθένα, χωρὶς ὅμως νὰ φαίνεται ἄφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ μένη καθαρὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ τὸ παίρνη ἐπάνω του, ἐπιτυγχάνοντας ἔτσι τὴν καλὴν ὑπόληψιν μὲ νέαν συμπεριφορὰν. Διότι εἶναι ἀπασχόλησις τοῦ κοσμικοῦ ἀνθρώπου νὰ πράττη καὶ νὰ λέγη τὰ πάντα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τοὺς ἔξω καὶ διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ μακάριον ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἔνῳ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χριστιανοῦ ἐπιθυμία εἶναι ἓνα μόνον νὰ σκοπεύῃ, τὴν σωτηρίαν καὶ ὅ,τι ὀδηγεῖ εἰς αὐτὸ νὰ τὸ θεωρῇ σημαντικόν, ὅ,τι ὅμως ὄχι, νὰ τὸ περιφρονῇ ἀφοῦ δὲν ἀξίζει τίποτε. Καὶ δι' αὐτὸ περιφρονεῖ τὰ αἰσθήματα καὶ ἓνα μόνον τὸν ἀπασχολεῖ, πῶς δηλ. νὰ εἶναι ἄριστα εἰς τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον καὶ νὰ φροντίζῃ δι' αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς θὰ ἀποκτήσῃ ἀξίαν καὶ τοὺς ἄλλους θὰ σύρῃ μὲ τὸ παράδειγμά του πρὸς τὸ καλύτερον.

24. Ἄλλὰ ἡ ὠραιότερα ἀρετὴ του ἡ ὁποία καὶ τὸν ἐ-
 χαρακτήριζε καὶ τὴν ὁποίαν οἱ πολλοὶ δὲν ἀγνοοῦν ἦταν ἡ ἀπλότης του, τὸ ἄδολον καὶ ἀμνησικακὸν φυσικὸν του. Κάθε ἓνας ἀπὸ τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους πιστεύεται ὅτι ἐπέτυχε καὶ ἓνα διαφορετικὸν κατ'ὄρθωμα, ὅπως ἔτυχε καθένας νὰ γίνῃ ἄξιος διὰ κάποιαν δωρεάν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰώβ, τὴν καρτερίαν εἰς τὰ παθήματα καὶ τὸ ἀκατάβλητον. Ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Δαυὶδ τὴν πραότητα. Ὁ Σαμουὴλ τὴν προφητείαν διακρίνοντας τὰ μέλλοντα. Ὁ Φινεὲς τὸν ζῆ-

νεές τὸν ζῆλον, ἀφ' οὗ καὶ ὀνομάζεται· Πέτρος καὶ Παῦλος, τὸ σύντινον τοῦ κηρύγματος· οἱ τοῦ Ζεβεδαίου τὸ μεγαλόφωνον, ὃ καὶ θρονιῆς νιούς αὐτοὺς προσηγόρευσεν· καὶ τί ἂν καταριθμοίην ἅπαντας; ἐν γὰρ εἰδόσιν ὁ λόγος. Στεφάνου
 5 δὲ καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς, οὐδὲν οὕτως, ὡς τὸ ἀπόνηρον γνώρισμα. Ὁ μὲν γὰρ οὐδὲ κινδυνεύων ἐμίσει τοὺς θάλλοντας, ἀλλ' ἐλιθάζετο μὲν, ὑπὲρ δὲ τῶν λιθαζόντων ἠῆχετο, ὡς Χριστοῦ μαθητής, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ πάσχειν ἦν αὐτῷ, μείζαν τοῦ θανάτου καρποφορῶν τῷ Θεῷ, τὴν μακροθυμίαν· τῷ δὲ
 10 οὐδὲν μέσον ἦν τῆς ἐπιπλήξεως καὶ τῆς ἀφέσεως, ὡς μικροῦ καὶ κλέπεισθαι τὸ λυποῦν τῷ τάχει τῆς συγχωρήσεως.

25. Θεοῦ μὲν ὀργῆς τρυγίαν τινὰ καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκούομεν, τὸ λείμμα τῆς κατὰ τῶν ἀξίων κινήσεως· ἐπειδὴ Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος. Εἰ γὰρ καὶ κλίνει διὰ φιλανθρω-
 15 πίαν ἐκ τοῦ ἀποτόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον, ἀλλ' οὐ πάντη συγχωρεῖ τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἵνα μὴ τῇ χρησιότητι χεῖρους γίνωνται. Ὁ δὲ οὐδὲν ὑπεκράτει τοῖς παροξύνουσι, καίτοι γε οὐδὲ παντάπασιν ἄτιμος ἦν θυμῷ, κἂν τοῖς πνευματικοῖς μάλιστα τῷ ζήλῳ νικώμενος· πλὴν εἴ που ἰσχύοι παρεσκευα-
 20 σμένος καὶ ὀπλισμένος, καὶ ὡς πρὸς ἀντίπαλον τὸ λυπήσον πρόρωθεν παραιτιαγμένος. Οὕτω δὲ οὐδ' ἂν μυριάσι μειτεκινήθη, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τοῦτο ἐκείνου γλυκὺ τὸ πάθος. Ὁ μὲν γὰρ θυμὸς ἦν αὐτῷ, οὐ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὀφθως, ἐνδοθεν ὑποσμήχων, καὶ πρὸς ἄμυναν εὐτρεπής, οὐδὲ
 25 εἰς ὀργὴν φθάνων ἐκ τοῦ πρώτου κινήματος, καὶ ἀντιδόσεως ἔφεισιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέντρον τῆς μελίσεως δίχα τοῦ θανατοῦν τὸν πλησόμενον· τὸ δὲ φιλάνθρωπον ὑπὲρ ἄνθρωπον. Τροχοὶ πολλάκις ἠπειλοῦντι καὶ μάστιγες, καὶ οἱ παρ-

λον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος τὴν σφοδρότητα τοῦ κηρύγματος. Τὰ τέκνα τοῦ Ζεβεδαίου τὴν βροντερὴν φωνὴν, δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ὠνόμασεν υἱοὺς τῆς Βροντῆς. Τί νὰ τοὺς μετρῶ δλους; Ὁ λόγος ἀπευθύνεται εἰς γνωρίζοντας. Ἀλλὰ ὁ Στέφανος καὶ ὁ πατέρας ὁ ἰδικός μου εἶχαν τὸ ἄκακον ὡς κύριον γνώρισμά των. Ὁ πρῶτος καὶ διατρέχοντας τὸν ἔσχατον κίνδυνον δὲν ἔμισοῦσε αὐτοὺς πού τὸν ἐκτυποῦσαν ἀλλὰ ἐλιθοβολεῖτο καὶ προσηύχετο ὑπὲρ αὐτῶν πού τὸν ἐλιθοβόλουν, ὡς μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ, πρὸς χάριν τοῦ ὁποῖου ἐδέχετο καὶ τὸ πάθος του, προσφέροντας εἰς τὸν Θεὸν καρπὸν μεγαλύτερον ἀπὸ τὸν θάνατον, τὴν ἀπέραντον ὑπομονήν. Ὁ ἄλλος πάλιν δὲν ἄφηγε κανένα διάστημα νὰ μεσολαβῆσῃ ἀπὸ τὴν ἐπίπληξιν μέχρι τῆς συγχωρήσεως, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ὑφαρπάζεται κρυφὰ ἢ λύπη μὲ τὴν ταχύτητα τῆς συγχωρήσεως.

25. Ἐνα κατακάθι τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ πιστεύομε καὶ ἀκοῦμε ὅτι ὑπάρχει, τὸ ὑπόλειμμα τοῦ ἐρεθισμοῦ του κατὰ τῶν ἀξίων, ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς ἐκδικήσεων. Διότι καὶ ἂν κλίνη ἀπὸ τὸ ἀπότομον πρὸς τὴν ὑποχωρητικότητα ἀπὸ φιλανθρωπίαν, δὲν συγχωρεῖ ὀλοτελα ὄσους ἀμαρτάνουν, διὰ νὰ μὴ γίνουν χειρότεροι μὲ τὴν καλωσύνην του. Αὐτὸς ὅμως τίποτε δὲν ἐφύλαγε δι' ὄσους τὸν ἐθύμωσαν, μόλο πού δὲν ἦτο ἐντελῶς ἄτρωτος ἀπὸ τὸν θυμόν, εἰς δὲ τὰ πνευματικὰ ἐκυριαρχεῖτο ἀπὸ ὑπερβολικὸν ζῆλον, ἐκτὸς ἐὰν ἐτύχαινε κάποτε νὰ εἶναι προετοιμασμένος καλὰ καὶ ἐξωπλισμένος, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὡς ἀντίπαλον αὐτὸν πού θὰ τὸν ἐλυποῦσε. Ἔτσι οὔτε μυριάδες δὲν θὰ τὸν ἔκαναν νὰ μετακινηθῆ, ὅπως λέμε, καὶ ἦτο τοῦτο τὸ πάθος ἐκείνου γλυκύ. Ὁ θυμὸς του δηλ. δὲν ἦτο ὅπως τοῦ φιδιοῦ, πού ὑποβόσκει καὶ εὐκόλα μετατρέπεται εἰς ἐκδίκησιν, οὔτε ἔφθανε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ὀργὴν καὶ εἰς ἐπιθυμίαν πρὸς ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ ὅπως τὸ κεντρί τῆς μέλισσας χωρὶς νὰ θανατώνῃ αὐτὸν πού κτυπᾷ ἐπειδὴ ἡ φιλανθρωπία του ἦτο ὑπεράνθρωπη. Διευτυπώνοντο συχνὰ ἀπειλαὶ διὰ τροχοὺς καὶ μάστιγας καὶ ἦσαν κοντὰ ἐκεῖνοι

σισοόμενοι πλησίον και ὁ κίνδυνος ἦν ὧτων θλίψις, ἢ πα-
 ρειῶν ὕβρεις, ἢ πῦξ κατὰ κόρρης· οὕτω τὴν ἀπειλήν διε-
 λύειτο. Ἐοθὴς περιηρεῖτο και ἐπιδοήματα, και κατὰ γῆς ὁ
 κακοῦργος· εἶτα ὁ θυμὸς οὐκ ἐπὶ τὸν ἡδικοκία, τὸν δὲ προ-
 5 θύμως ὑπουργήσαντα, ὡς κακῶν ἐπηρέτην. Πῶς ἂν τις
 μᾶλλον ἐφάνη χρησιτὸς ὢν, ἢ Θεῷ δῶρα προσφέρειν ἄξιος;
 Οὐ γὰρ ἐφθανε κεκινημένος πολλάκις, και ὑπεραπελογεῖτο
 τοῦ κινήσαντος, ἐρυθριῶν ὡς οἰκείοις, τοῖς ἐκείνου παι-
 σμασιν.

- 10 26. Δρόσος ὑφίσταται μᾶλλον ἡλιακὴν ἀκτῖνα ἐωθινὰ
 βάλλουσαν, ἢ τι παρεμένεν ἐκείνῳ θυμοῦ λείψανον· ἀλλ' ὁ-
 μοῦ τε ἐφθέγγειτο, και ὁ χόλος τοῖς ρήμασι συναπέρχεται.
 μόνον ἀφείς τὸ φιλάγαθον, και οὐποτε ἡλίου φανεῖς μακρό-
 15 τερως· οὐδὲ τὴν ἀπολλύουσαν και φρονίμους δρογὴν γεωργή-
 σας, ἢ τι τῆς ἐαυτοῦ κακίας ἐνοσημῆνας τῷ σώματι, τὸ δὲ
 γαληνὸν διασώζων κἂν τῷ κινήματι. Τοιγαροῦν συνέβαιεν
 ἐκείνῳ τὸ παραδοξότατον, οὐ μόνῳ μὲν ἐπιτιμᾶν, μόνῳ δὲ
 ὑπὸ τῶν ἐγκαλουμένων ἀγαπᾶσθαι τε και θαυμάζεσθαι, νι-
 κῶντος τοῦ χρησιτοῦ τὴν θεομύητια· και ὄντως τιμιώτερον
 20 εἶναι τὸ τῷ δικαίῳ παιδεύεσθαι, ἢ τῷ πονηρῷ καταλείφε-
 σθαι· τοῦ μὲν γὰρ και τὸ τραχὺ προσηγὲς διὰ τὴν ὠφέλειαν,
 τοῦ δὲ και τὸ χρησιτὸν ὑποπιον διὰ τὸ κακόηδες. Καίτερο δὲ
 οὕτως ἔχων ψυχῆς και ἡθους ἀπλοῖκοῦ και θεοειδοῦς, ὁ-
 μως τι τοῖς ὕβρειαῖς και φοβερός ἦν διὰ τὴν εὐσέβειαν
 25 μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄλλο τι τὸ πλητιον ἦν, ἢ ἀπλότης καταφρο-
 ρουμένη. Οὐ γὰρ ἦν αὐτὸν εὐχῆς, ἢ κατάρας προσέσθαι ρῆμα,
 και μὴ τι δοῦναι παρανίκα, ἢ ἀγαθὸν διαρκές, ἢ λυπηρὸν
 πρόσκαιρον· τὸ μὲν γὰρ ἦν ἐκ βάθους ψυχῆς, τὸ δὲ ἐπὶ χεί-

21. Νὰ μὴ κρατῆ ὁ θυμὸς μας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἶναι
 και ἡ θεία προτροπή.

πού θά τόν ἔφεραν εἰς τό μέσον' καί ὁ κίνδυνος ἦτο ἢ νά τραβηχθοῦν τά αὐτιά ἢ νά ὑβρισθῇ τὸ πρόσωπον ἢ νά ραπισθοῦν αἱ παρειαί. Ἔτσι ἡ ἀπειλή διελύετο. Ἀφηροῦντο τὰ φορέματα καί τὰ ὑποδήματα καί ὁ κακοῦργος ἰδοῦ κατά γῆς. Ἐπειτα ὁ θυμὸς δέν ἐστρέφετο ἐναντίον αὐτοῦ πού εἶχεν ἀδικήσει ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνου πού τόν εἶχε βοηθήσει πρόθυμα ὡς ὑπηρέτης εἰς τὸ κακόν. Μὲ ποῖον ἄλλον τρόπον ἐφάνη κάποιος περισσότερο ὅτι ἦτο χρηστός ἢ ἄξιος νά προσφέρῃ δῶρα εἰς τὸν Θεόν; Συχνά δέν ἐπρόφθανε νά ἐρεθισθῇ καί ὑπερασιζόταν ἐκείνον πού τόν εἶχε θυμώσει καί ἐκοκκίνιζε σάν νά ἦσαν δικά του τὰ σφάλματα ἐκείνου.

26. Περισσότερον ἄντεχεν ἡ δροσιά τὴν ἡλιακὴν ἀκτῖνα πού τὴν ἐκτυποῦσε τὸ πρῶτὶ ἀπὸ ὅ,τι ἠμποροῦσε νά παραμείνῃ εἰς τὴν ψυχὴν του μικρὸν ἀπομεινάρι θυμοῦ. Ἀλλὰ μὲ τὸ πού θά ὠμιλοῦσε ἐχάνετο μαζί μὲ τοὺς λόγους καί ὁ θυμὸς, ἀφήνοντας ὀπίσω του τὴν καλωσύνην ποτέ δέν ἐκράτησε ἕως τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου²¹. Δέν ἐκαλλιέργησε τὴν ὀργὴν πού καταστρέφει καί τοὺς φρονίμους, οὔτε κάτι ἀπὸ τὴν κακίαν του ἐξεδήλωσε μὲ τὸ σῶμα του ἀλλὰ καί μέσα εἰς τὸν θυμὸν διατηροῦσε τὴν γαλήνην του. Ἐγένετο μὲ αὐτὸν τοῦτο τὸ πολὺ πολὺ παράδοξον, νά μὴ ἐπιτιμῶ βέβαια μόνον αὐτός, αὐτός ὅμως μόνον νά ἀγαπᾶται ἀπὸ ὄσους ἐκατηγοροῦσε καί νά θαυμάζεται, καθῶς ἡ καλωσύνη ἔδιδωχε τὸν θυμὸν. Καί εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα μεγαλυτέρα τιμὴ νά σέ τιμωρῇ ὁ δίκαιος παρά νά σέ κολακεύῃ ὁ πονηρός. Διότι ἡ τραχύτητα τοῦ ἑνός γίνεται προσήνεια διὰ τὴν ὠφελιμότητά της, τοῦ ἄλλου ὅμως καί ἡ καλωσύνη γίνεται ὑποπητὴ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας του. Καίτοι ὅμως ἦτο εἰς τὸν χαρακτῆρα ἀπλοϊκὸς καί θεόμορφος, ὅμως οἱ ὑβρισταὶ ἐνοιωθαν κάποιον φόβον πρὸς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς εὐσεβείας του. Ἡ μᾶλλον τίποτε ἄλλο δέν τοὺς ἐτάραζε παρά ἡ περιφρονημένη ἀπλότητά του. Δέν ἦτο δυνατόν νά ἐκστομίση ἕνα λόγον εὐχῆς ἢ κατάρας καί νά μὴ προσθέσῃ ἀμέσως ἢ ἕνα διαρκές ἀγαθὸν ἢ ἕνα λυπηρὸν πρόσκαιρον. Τὸ ἕνα προήρχετο ἀπὸ τὸ βάθος τῆς

λειοί μόνον, καὶ παιρικὴ τις ἐπίληξις. Πολλοῖς γέ τοι τῶν
 λελυπηκότων οὐδὲ ὑπερήμερος ἀπήνησεν ἢ ἀντίδοσις, οὐδὲ
 ὀπισθόπους ἢ δίκη, τοῦτο δὴ τὸ ποιητικόν· ἀλλὰ παρ' αὐτὰ
 τῆς κινήσεως ἐπιλήγησαν, ἐπεσιράφησαν, προσῆλθον, ἐγονυ-
 5 πείησαν, συγγνώμης ἔτιχον, ἀπῆλθον, ἠιτημένοι καλῶς, ἀ-
 μείνους ἐγένοντο, καὶ σαφρονισθέντες, καὶ συγγνωσθέντες.
 Ἐπεὶ καὶ τὸ σύγγνωμον πολλάκις μέγα πρὸς σωτηρίαν, αἰ-
 δοῖ κατεῖργον τὸν ἀδικήσαντα, καὶ μετάγον εἰς φίλιον ἐκ-
 φόβου τὴν ἀσφαλεσιέραν εὐνοίαν. Ἐπαιδεύθησαν δέ, οἱ μὲν
 10 ὑπὸ βοῶν ἀναοριφθέντες τῇ ζεύγλῃ τειρουχωμένων, καὶ ἀ-
 παντησάντων ἀνθρώως, οὐπω τοῦτο πρότερον πεπονθόντων· οἱ
 δὲ Ἴπλοις σφενδονηθέντες, καὶ συμπαιηθέντες, τῶν εὐπαιδε-
 σιᾶτων τε καὶ ἡμερωιᾶτων· οἱ δὲ πυρρετοῖς ἀσχετοῖς κατα-
 ληφθέντες, καὶ φαντασίαις ὧν τειολμήκασιν· οἱ δὲ ἄλλοι
 15 ἄλλοι τε παιδαγωγηθέντες, καὶ μαθόντες τὴν ὑπακοὴν ἐξ ὧν
 ἔπαθον.

27. Ἄρ' οὖν τὸ μὲν ἐπιεικὲς ἰσοοῦτον αὐτῷ καὶ οὐτω
 γνώριμον ἐντελείας δὲ καὶ τῆς περὶ τὸ πρακτικόν ἀρετῆς
 παρῆκεν εἰτέρω τὸ πλεον ἔχειν; Οὐ μὲν οὖν ἀλλ' ἦν ὁ αὐτὸς
 20 ἡμερος μὲν, εἴ καὶ τις ἄλλος, ἐνεργὸς δὲ κατὰ τὸ ἡμερον.
 Δύο γὰρ τούτων ὡς τὰ πολλὰ μαχομένων ἀλλήλοις καὶ ἀντι-
 καθισταμένων, ἀπλόητος καὶ τραχύητος, καὶ τῆς μὲν τὸ
 ἡμερον ἐχούσης μετὰ τοῦ ἀπράκιου, τῆς δὲ τὸ πρακτικόν
 δίχα τοῦ φιλανθρώπου, ἐκείνῳ συνῆλθε θαυμασίως ἀμφοτέ-
 25 ρα· πράττειν μὲν, ὡς αὐσιηρῶ μετὰ τῆς ἡμερότητος· ὑφίε-
 σθαι δέ, ὡς ἀπράκιῳ μετὰ τῆς ἐντελείας, ἐν προσιστοίαις,
 ἐν παρησίαις, ἐν εἴδει παντὶ κωδερνήσεως. Τὸ γὰρ τοῦ
 ὄφρεως φρόνιμον περὶ τὸ κακὸν τῷ τῆς περισσευῆς ἀκραιῶ
 περὶ τὸ καλὸν ἀναμύξας, οὔτε τὸν φρόνιμον εἴασε κακοῦργον

ψυχῆς, τὸ ἄλλο ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὰ χεῖλη μόνον καὶ ἦτο ἐπίπληξις πατρικῆ. Διὰ πολλοὺς ποὺ τὸν ἐλύπησαν «δὲν ἦλθεν ἢ ἐκδίκησις μετὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν» οὔτε ἐστάθη «ἢ δίκη ὀπισθόπου»²², κατὰ τὸν λόγον τοῦ ποιητοῦ. Ἐκτυπήθησαν εἰς τὰ αἷτια τοῦ θυμοῦ των, ἐπισωπάτησαν, ἐπλησίασαν, ἐγονάτισαν, ἔλαβαν τὴν συγγνώμην καὶ ἔφυγαν καὶ ἀφοῦ ὑπέστησαν ὠραίαν ἦτταν, ἐγιναν καλύτεροι καὶ μὲ τὸν σωφρονισμὸν καὶ μὲ τὴν συγγνώμην. Διότι βέβαια καὶ ἡ συγγνώμη συχνὰ συντελεῖ ἐξαιρετικὰ πρὸς σωτηρίαν, ἐμποδίζοντας μὲ τὴν ἐντροπὴν τὸν ἄδικον καὶ ἀπὸ τὸν φόβον μετατρέποντας εἰς στοργὴν, ποὺ εἶναι ἢ ἀσφαλεστέρα συμπάθεια. Ἐπαιδεύθησαν ἄλλοι ἀφοῦ ἐρρίχθησαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν ζυγὸν βοδιῶν θυμωμένων, ποὺ τὰ συνήντησαν ξαφνικά, ἐνῶ δὲν εἶχαν πάθει προηγουμένως κάτι παρόμοιον. Καὶ ἄλλοι ἀφοῦ ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ ἄλογα καὶ κατεπατήθησαν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἦσαν πρῶτα εἰς τὸ ἔπακρον ὑπάκουα καὶ ἡμερα. Ἄλλους πάλιν τοὺς ἔπιασαν πυρετοὶ ἀκατάσχετοι καὶ τοὺς ἐβασάνιζαν φαντάσματα ὄσων εἶχαν τολμήσει. Οἱ ἄλλοι μὲ κάτι ἄλλο ἐπαιδαγωγήθησαν καὶ ἐδιδάχθησαν τὴν ὑπακοὴν ἀπὸ ὅσα ἔπαθαν.

27. Τόσον μεγάλη ἦτο λοιπὸν ἡ ἐπιείκειά του καὶ τόσον γνωστή. Εἰς τὴν τελειότητα ὅμως καὶ εἰς τὴν ἔμπρακτον ἀρετὴν ἄφησε νὰ ἔχη ἄλλος τὸ προβάδισμα; Ὁχι βέβαια. Ἦταν ἡρεμος περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀλλὰ ὁ δραστηριώτατος συνάμα μέσα εἰς τὴν ἡρεμίαν του. Τὰ δύο αὐτὰ συχνότερα ἀλληλομαχοῦν καὶ ποτὲ δὲν πηγαίνουν μαζί, ἢ ἀπλότητα καὶ ἢ τραχύτητα, καὶ ἔχει ἢ μία τὴν ἡμεράδα μὲ τὴν ἀπραξίαν, καὶ ἢ ἄλλη τὴν δραστηριότητα χωρὶς ὅμως τὴν φιλανθρωπίαν. Εἰς ἐκείνον ἐσυνδυάσθησαν θαυμάσια καὶ τὰ δύο ἔπραττε μὲ αὐστηρότητα καὶ ἡρεμία. Ὁ μετριασμὸς μὲ τὴν τελειότητα ὡσὸν νὰ ἦτο ὄσχετος μὲ τὴν πρᾶξιν εἰς τὴν πρωτοστασίαν, εἰς κάθε εἶδος διακυβερνήσεως. Ἀνέμειξε τὴν φρόνησιν τοῦ φιδιοῦ ἐμπρὸς εἰς τὸ κακὸν μὲ τὸ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς προκειμένου διὰ τὸ καλὸν καὶ δὲν ἄφησε οὔτε ἢ φρόνησις νὰ μεταβληθῇ εἰς κακότητα οὔτε ἢ ἀπλότης εἰς ἀνοησίαν ὄσον ἦτο

γενέσθαι, οὔτε τὸ ἀπλοῦν ἀνόητον ἀλλ' ἐν ἀρετῆς εἶδος, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ἐξ ἀμφοτέρων ἀπηκριβώσατο. Τὸν δὲ τοιοῦτον μὲν γεγονότα, οὔτω δὲ τῆς ἱερωσύνης προσιάντα, τοιαύτης δὲ παρὰ πᾶσι δόξης τευχηκότα, τί θαυμασιὸν καὶ
5 σημείων ἀξιοθῆναι οἷς θεβαιοῖ Θεὸς τὴν εὐσέβειαν;

28. Ἐν δὲ τῶν περὶ ἐκεῖνον θαυμάτων Ἐκαμνεν ἀρρωσία, καὶ πονηρῶς εἶχε τοῦ σώματος. Καὶ τί θαυμασιόν, εἰ κακοπαθοῦσι καὶ ἅγιοι, εἴτε εἰς κάθαρσιν καὶ τῆς μικρᾶς ἰλύος, εἴτε εἰς βάσανον ἀρετῆς καὶ πείραν φιλοσοφίας, εἴτε
10 εἰς παιδεύειν τῶν ἀσθενεσιτέρων ἐν ἐκείνοις μανθανόντων τὸ καρτερεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐκκακεῖν τοῖς πάθεισιν; Ἐκαμνεν οὖν, καὶ ὁ καιρὸς ἦν τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ περιβόητον, ἡ βασιλίτσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα, καὶ ἡ λαμπρὰ νύξ λύουσα τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας, καθ' ἣν ἡμεῖς ὑπὸ πλουσίῳ φωτὶ τὴν
15 σωτηρίαν ἡμῶν ἀδιῶν ἐσορᾶζομεν, καὶ τῷ φωτὶ δι' ἡμᾶς νεκρωθέντι συννεκρωθέντες, καὶ ἀνισιαμένῳ συνανισιαμένῳ. Ἐνιαῦθα μὲν δὴ τοῦ καιροῦ τὸ πάθος· τὸ δὲ ἦν, ὡς ἐν βραχεῖ διηγήσασθαι. Πυρετὸς μὲν σφοδρὸς καὶ διακαῆς πᾶν τὸ βάθος συνέφλεγεν, ἡ δὲ δύναμις ἐπελελοίπει, τῶν σιτίων δὲ
20 ἀποκέκλειστο, ὕπνος δὲ ἀπελήλατο, ἀπορία δὲ εἶχετο, καὶ παλμοῖς συνεκόπιετο. Τὰ δὲ εἶσω τοῦ σώματος ἅπαντα, ἧ τε ὑπερφία, καὶ ὄσον ὑπεραιώρηται, ἰσοσύτοις ἔλκεσιν ἐξηγηθήκει, καὶ οὔτω πικροῖς τε καὶ συνεχέσιν, ὥστε μὴδὲ ὕδαι ῥάδιον εἶναι τὸν πόρον, μὴδὲ ἀκίνδυνον. Ἦρκουν δὲ οὔτε
25 ἰατρῶν τέχνη, οὔτε οἰκείων εὐχαὶ καὶ λίαν προσλιπαρούτων, οὔτε θεραπεία πᾶσα προσαγομένη. Ὁ μὲν οὖν ἐν τοῦτοις ἦν, πνέων μικρὰ καὶ ἀπεγνωσμένα, καὶ μὴδὲ τῶν παρόντων ἐπαιθανόμενος, ἀλλ' ὄλος τῆς ἐκδημίας ὢν, καὶ τῶν πάλαι ποθουμένων ἀδιῶ καὶ ἠτιρεπιόμενων. Ἡμᾶς δὲ
30 εἶχε τὸ ἱερόν, μύστας ὁμοῦ καὶ ἰκείας (ἐπειδὴ τῶν ἄλλων

δυνατόν ἔφθιασεν ἓνα εἶδος ἀρετῆς ἀπό τὰ δύο μέ πᾶσαν ἀκρίβειαν. Ὅταν ἔφθασεν εἰς αὐτό τό σημεῖον τῆς τελειότητος καί ἤσκησεν ἔτσι τήν ἀρχιερωσύνην, καί ὅταν ἐπέτυχε τόσην ὑπόληψιν ἀπό ὅλους, διατί εἶναι ἄξιον ἀπορίας τό ὅτι ἔγινε ἄξιος διὰ τέτοια σημεῖα, μέ τὰ ὁποῖα ὁ Θεός ἐπιβεβαιώνει τήν εὐσέβειαν;

28. Ἴδου ἓνα ἀπό τὰ θαυμάσια πού συνέβησαν εἰς αὐτόν. Ἦτο ἄρρωστος καί ὑπέφερε σωματικά. Καί διατί νά εἶναι παράδοξον πού ὑποφέρουν καί οἱ ἅγιοι εἴτε διὰ νά ἀπαλλαγοῦν καί ἀπό τήν ὀλίγην λάσπην εἴτε διὰ νά δοκιμασθῇ ἡ ἀρετή τους καί νά στερεωθῇ ἡ πνευματικότητά τους εἴτε διὰ νά παιδαγωγηθοῦν οἱ ἀσθενέστεροι μανθάνοντας εἰς τήν περίπτωσιν ἐκείνων νά εἶναι καρτερικοί οἱ ἴδιοι καί νά μὴ ἀγανακτοῦν μέ τὰ παθήματα; Ὑπέφερε καί ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς ἀγίας καί πανενδόξου ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τῆς βασιλίσεως ἡμέρας τῶν ἡμερῶν καί τῆς λαμπρᾶς νυκτός πού διαλύει τό σκότος τῆς ἀμαρτίας, τότε πού μέσα εἰς ἄπλετον φῶς ἐορτάζομεν τήν σωτηρίαν μας καί ἀφοῦ νεκρωθοῦμε μαζί μέ τό φῶς πού ἐνεκρώθη δι' ἡμᾶς ἀναστηνόμεθα μαζί του μέ τήν ἀνάστασίν του. Αὐτήν τήν ἐποχὴν συνέπεσεν ἡ ἀσθενεία του καί ἦτο ἡ ἐξῆς μέ δύο λόγια: Ἔως μέσα εἰς τὰ βάθη του τόν ἔκαιε πυρετός δυνατός, τόν ἄφηναν αἱ δυνάμεις του, ἀπό τὰ φαγητά εἶχεν ἐμποδισθῇ, εἶχε χάσει τόν ὕπνον του, εἶχε καταληφθῇ ἀπό στενοχωρίαν, τόν συνεκλόνιζαν οἱ σπασμοί. Τό στόμα του μέσα ὀλόκληρον εἰς τό πλάϊ καί εἰς τήν ὑπερῶαν εἶχε γεμίσει μέ τόσον πολλὰ ἐξανθήματα πού τοῦ ἐδημιουργοῦσαν τόσην πίκραν καί ἐπέμεναν τόσον πολύ, ὥστε μήτε τό νερόν δέν ἦτο εὐκόλον νά περάσῃ, μήτε ἦτο ἀκίνδυνον. Ἡ τέχνη τῶν ἰατρῶν δέν ἦτο ἀρκετὴ οὔτε αἱ προσευχαὶ τῶν ἰδικῶν του πού δέν ἔπασσαν νά παρακαλοῦν οὔτε κάθε εἶδος θεραπείας πού ἐχρησιμοποιοῦσαν. Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις του, ἀνέπνεε κοφτὰ καί ἀπελπισμένα. Δέν εἶχε συναίσθησιν τῶν γύρω του, εἶχε παραδοθῇ εἰς τήν ἐκδημίαν ὀλόκληρος καί εἰς ὅσα ἀπό παλαιὰ εἶχε ποθήσει καί εἶχεν ἐτοιμάσει. Ἐγὼ εὐρισκόμην εἰς τό ἱερόν, ἱερεὺς μαζί καί

ἀπεγνώκειμεν ἀπάντων), πρὸς τὸν μέγαν Ιατρον καὶ τὴν τῆς
 νυκτὸς ἐκείνης δύναμιν καταφεύγοντας, καὶ τὴν τελευταίαν
 ἐπικουρίαν τί καὶ φῶ; ἐοριάσοντας, ἢ θρηνήσοντας; πανη-
 γυρίσοντας, ἢ τιμήσοντας τὸν οὐκέτι ἐνιαῦθα ἰᾶ ἐπιίαφια;
 5 Ὡ τῶν σακρῶν ἐκείνων, ἃ παρὰ παντὸς ἐχέθη τοῦ λαοῦ
 τηρικαῦτα! ὦ φωνῶν, καὶ βοῶν, καὶ ὕμνων ταῖς ψαλμωδίαις
 συγκινημένων! Ἐζήτουν παρὰ τοῦ ἱεροῦ τὸν ἱερέα, παρὰ τοῦ
 μωσηταίου τὸν μωσιαγωγόν, παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἄξιον παρα-
 σιᾶτην· καὶ ταῦτα ἦν, ἐξαρχούσης τῆς ἐμῆς Μαρίας, καὶ
 10 ἀνακρουομένης τὸ τύμπανον, οὗ τὸ ἐπινίκιον, ἀλλὰ τὸ ἰκείσιον,
 καὶ τότε πρῶτον ἀναισχυριεῖν μαθούσης ὑπὸ τοῦ πάθους,
 καὶ καταβοώσης τοῦ λαοῦ τε ὁμοίως καὶ τοῦ Θεοῦ· τοῦ
 μὲν, συναλγεῖν πασχούση, καὶ προσφιλοτιμεῖσθαι τοῖς δά-
 κρυσι· τοῦ δέ, εἰσακούειν τῶν δεομένων, πάντων αὐτὸν τῶν
 15 πρὸ τούτου θαυμάτων (καὶ γὰρ εὐρειακὸν τὸ πάσχειν) ὑπο-
 μιμνήσκουσα.

29. Τί οὖν ἐνιαῦθα ὁ τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ τοῦ
 κειμένου Θεός; Φρίττειν ἐπέρχεται μοι τοῖς ἐξῆς προσιόν-
 τι τοῦ διηγήματος (φρίττοιτε δὲ καὶ ὑμεῖς, οἱ ἀκούοντες, μὴ
 20 ἀπιστοίητε δέ· οὗ γὰρ δοιοι, ἡμῶν καὶ περὶ ἐκείνου διηγου-
 μένων). Παρῆν ὁ τοῦ μωσηταίου καιρὸς, καὶ ἡ σεβάσιμος
 σιάσις, καὶ ἰάξις, τοῖς τελευτούμενοις ἐφουλάσσουσα· ὁ δὲ παρὰ
 τοῦ ζωοποιούτος τοὺς νεκροὺς καὶ τῆς ἱερᾶς νυκτὸς διατί-
 σιαιται. Μικρὸν ὑποκινεῖται πρῶτον, εἰτα σιερρότερον· εἰτα
 25 καλέσας τῶν παραμερόντων ἰνὰ θεραπευτὴν ἐξ ὀνόματος,
 μικρὰ πάνυ καὶ ἀμυδρᾶ τῇ φωνῇ, παρεῖναι τε καὶ ὀρέγειν
 ἐσθῆτα, καὶ χεῖρα ὑπέχειν ἐκέλευεν. Καὶ ὅς παρῆν μετ' ἐκ-
 πλήξεως, καὶ ὑπηρετεῖ προσδύμως· καὶ ὅς ὡς βακτηρίᾳ τῇ
 χειραγωγίᾳ χρησάμενος, μιμεῖται τὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Μωϋσέα
 30 καὶ ἰὰς παρειμένας χεῖρας εἰς εὐχὴν σχηματίσας, συντελεῖ

23. Μαρία εἶναι θέβαια ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μωϋσέως. Ἐδῶ ὁ Γρηγόριος ἐννοεῖ τὴν μητέρα τοῦ Νόνναν.

ικέτης — ἐπειδὴ εἶχαμεν ἀπελπισθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα — εἶχα καταφύγει εἰς τὸν μέγαν ἰατρὸν καὶ εἰς τῆς νυκτὸς ἐκείνης τὴν δύναμιν καὶ τὴν τελευταίαν ἐπικουρίαν. Θὰ ἐρωτάζαμεν τὸ φῶς ἢ θὰ ἐθρηνούσαμεν; Θὰ ἐπανηγουρίζαμεν ἢ θὰ ἀπεδίδαμε τὰς ἐπιταφίους τιμὰς εἰς ἐκεῖνον ποῦ δὲν ἦτο πλέον ἐδῶ; "Ὡ ἐκεῖνα τὰ δάκρυα ποῦ ἔχυσε τότε ὁλος ὁ λαός. "Ὡ φωναὶ καὶ κραυγαὶ καὶ ὕμνοι ποῦ ἀνεμειγνύοντο μὲ τὰς ψαλμωδίας. Ἐζητοῦσαν ἀπὸ τὸ ἱερόν τὸν ἱερέα, ἀπὸ τὸ μυστήριον τὸν μυσταγωγόν, ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν ἄξιον παραστάτην. Καὶ αὐτὰ ἐγίνοντο μὲ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἰδικῆς μου Μαρίας²⁹, ποῦ ἀνέκρουε τὸ τύμπανον ὄχι τὸ ἐπινίκιον ἀλλὰ τὸ ἱκετήριον καὶ ποῦ τότε διὰ πρώτην φοράν ἔμαθε νὰ μὴ ἐνεργῆ μὲ ἐντροπήν ἐξ αἰτίας τοῦ πάθους. Καὶ ἐφώναζε πρὸς τὸν λαόν, ὅπως καὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ πρῶτος νὰ συμμερισθῆ τὸν πόνον τῆς καὶ νὰ συναγωνισθῆ μαζί τῆς εἰς τὰ δάκρυα, ὁ Θεὸς νὰ εἰσακούσῃ ὄσους ἐδέοντο καὶ ὅλα τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ γεγονός τοῦτο θαύματα — ὁ πόνος εἶναι ἐφευρετικός — τοῦ ὑπενθύμιζε.

29. Τί κάμνει λοιπὸν τότε ὁ Θεὸς τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ τοῦ πλαγιασμένου; Μὲ καταλαμβάνει φρίκη καθὼς προχωρῶ εἰς τὰ ἐπόμενα σημεῖα τῆς διηγήσεώς μου. Καὶ μακάρι νὰ αἰσθάνεσθε καὶ ἐσεῖς φρίκην, ἐσεῖς ποῦ ἀκούτε καὶ νὰ μὴ ἀπιστῆτε. Τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, ἀφοῦ μάλιστα ὀμιλοῦμεν δι' ἐκεῖνον. Ἦτο κοντὰ ἡ ὥρα τοῦ μυστηρίου, τὸ σεβάσμιο σταμάτημα καὶ ἡ τάξις ποῦ τηρεῖται κατὰ τὰ τελούμενα. Καὶ ἐκεῖνον τὸν σηκώνει αὐτὸς ποῦ ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν ἱεράν νύκτα. Κινεῖται ἀδύνατα πρῶτα καὶ ἔπειτα ἐντονώτερα. Ἐπειτα ἐκάλεσε κάποιον ἀπὸ ὄσους τὸν ἐπεριποιοῦντο καὶ εἶχαν παραμείνει μὲ τὸ ὄνομά του μὲ πολὺ χαμηλὴν καὶ ἀβέβαιον φωνὴν καὶ τὸν διέταξε νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ φόρεμά του κρατώντας το μὲ τὸ χέρι του. Ἐπλησίαζε αὐτὸς ξαφνιασμένος καὶ τὸν ἐβοηθοῦσε πρόθυμα. Καὶ ἐκεῖνος χρησιμοποιοῦν τὸ στήριγμα τοῦ χεριοῦ ὡς βακτηρίαν, κάμνει ὅ,τι ἔκαμε εἰς τὸ ὄρος ὁ Μωϋσῆς καὶ ἀφοῦ ἔδωσε εἰς τὰ ἀδύνατα χέρια του τὸ σχῆμα τῆς προσευχῆς, τελεῖ πρόθυμα μαζί μὲ τὸν λαόν

προθύμως ἢ προτελεῖ τοῦ λαοῦ τὰ μοιτήρια, ρήμασι μὲν ὀλίγοις καὶ ὄσοις ἔσθενεν, διανοία δέ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ λίαν τελεωιάτη (ὦ τοῦ θαύματος!), ἄνευ θήματος ἐπὶ θήματος, ἄνευ θυσιαστηρίου θύτης, ἱερῆς πόρρω τῶν τελομένων
 5 νων· καὶ ταῦτα παρῆν ἀπὸ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ μὲν γινωσκόμενα, τοῖς παροῦσι δὲ οὐκ ὁρώμενα. Ἐἴτα ἐπειπὼν τὰ τῆς εὐχαριστίας ρήματα οὕτως, ὡς σὺνηδες, καὶ τὸν λαὸν κατευλογήσας, πάλιν τῆς κλίνης γίνεται, τροφῆς τε μικρὸν τι προσέμενος, καὶ ὕπνου μεταλαβὼν, ἀνα-
 10 καλεῖται τὸ πνεῦμα· καὶ ταῖς μετὰ μικρὸν προσθήκαις τῆς θγείας συναυξηθείσης, ἡ καινὴ παρῆν ἡμέρα τῆς ἐοριῆς (ἦν οὕτως ὀνομάζομεν πρῶτην Κυριακὴν, μετὰ τὴν ἀνασιτάσιμον ταύτην ἔχοντες)· καὶ τὸ ἱερὸν καταλαβὼν σὺν παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματι ἐγκαινίζει τὴν σωτηρίαν, καὶ
 15 θύει τὰ χαριστήρια. Καὶ μοί τι τοῦτο τὸ ἔργον τοῦ περὶ τὸν Ἐξέχαιον θαύματος οὐκ ἀτιμότερον· ὃν ἀσθενήσαντα καὶ δεηθέντα, προσθήκη ζωῆς ὁ Θεὸς ἐδόξασεν· καὶ τοῦτο ἐγνώρισε τῇ σικῆ τῶν ἀναβαθμῶν ἐπαναχθείση, κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σωθέντος αἰτησιν· ὁμοῦ τε τῇ χάριτι καὶ τῷ σημείῳ τὸν θα-
 20 σιλέα τιμῶν, καὶ τῇ προσθήκῃ τῆς ἡμέρας τὴν τῶν ἡμερῶν προσθήκην πισιτούμενος.

30. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν σὺνηδέχθη θαῦμα, οὐ μικρὸν ὕστερον· ἀξιὸν δὲ μηδὲ τοῦτο παραδραμεῖν· ταύτην τε γὰρ τὰ εἰκόδια τιμήσομεν, εἴπερ τινὰ οὐ-
 25 σαν τιμῆς ἀξίαν, ἐκείνῳ τε χαριούμεθα τὴν κοινωνίαν τοῦ διηγήματος. Ἄπειται κἀκείνης ἀρρωστία τῆς πάντα καρτερικῆς, καὶ γενναίας, καὶ ἀνόσου τὸν ἅπαντα χρόνον. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν λυπούντων, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποιείνω λόγον, ἡ ἀτροφία τὸ βαρύτεριον ἦν ἐπὶ συχνὰς ἡμέρας τοῦτο κινδυ-

24. Ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα, ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.

πρό τοῦ λαοῦ τὰ μυστήρια, μέ ὀλίγα λόγια καί μέ ὄσα τοῦ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις του, μέ πνευματικὴν ὁμως δύναμιν ἀκέραιον νομίζω εἰς τέλειον βαθμόν, θαῦμα ἀπίστευτον. Ἦτο εἰς τὸ Βῆμα χωρίς νά ὑπάρχη Βῆμα, θύτης χωρίς θυσιαστήριον, ἱερουργός μακριά ἀπό τὰ τελούμενα. Καί τὰ τελούμενα ἦσαν ἐμπρός του μέ τήν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ ἀντελαμβάνετο αὐτός καί οἱ ἄλλοι δέν τὰ ἔβλεπαν. Ἄφοῦ ἐπρόσθεσε τούς λόγους τῆς θείας εὐχαριστίας ἔτσι, ὅπως κάθε φοράν, καί ἀφοῦ ηὐλόγησε καί ξαναηλόγησε τόν λαόν, ἀνακλίνεται πάλιν εἰς τὸ κρεβάτι του, δέχεται ὀλίγην τροφήν, κοιμᾶται ὀλίγον καί ξαναβρίσκει τās πνευματικάς του δυνάμεις. Καί ἔτσι μέ μικράς προσθήκας, ἀφοῦ ἐδυνάμωσε ἡ ὑγεία του, ἔφθασε ἡ νέα ἡμέρα τῆς Ἑορτῆς (τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἔτσι πρώτην Κυριακὴν²⁴, μετρώντας τὴν μετὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ἀναστάσεως). Καταλαμβάνει τότε τὸ ἱερὸν μαζί μέ ὅλον τὸ πλήρωμα, κάμνει νέαν ἀρχὴν εἰς τὴν σωτηρίαν προσφέροντας τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν. Ἐγὼ θεωρῶ τὸ γεγονός τοῦτο ὄχι κατώτερον ἀπὸ τὸ θαῦμα ποῦ ἐγένετο εἰς τὸν Ἐζεκιάν, τὸν ὁποῖον, ὅταν ἠρρώστησε καί προσηυχῆθη, ἐδόξασε ὁ Θεὸς μέ προσθήκην ζωῆς. Καί αὐτὴν τὴν ἐφανέρωσε μέ τὴν σκιάν τῶν ἀναβαθμῶν ποῦ ἐπαναφέρθηκε σύμφωνα μέ τὴν αἴτησιν τοῦ ἰδίου τοῦ σωθέντος, τιμώντας τὸν βασιλέα ἐκτός ἀπὸ τὴν χάριν καί μέ τὸ θαῦμα καί βεβαιώνοντας μέ τὴν προσθήκην τῆς ἡμέρας τὴν προσθήκην τῶν ἡμερῶν.

30. Τὸ ἴδιον θαῦμα ἐγένετο καί μέ τὴν μητέρα ὄχι πολὺ ἀργότερα. Ἀξίζει νά μὴ τὸ παραλείψω καί τοῦτο. Ἄς ἀποδώσωμεν καί εἰς αὐτὴν τὴν τιμὴν ποῦ τῆς ἀξίζει, καί εἶναι ἀξία τιμῆς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην, καί ἄς κάμωμεν εἰς ἐκείνον τὴν χάριν τῆς κοινῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν διήγησιν. Τὴν βρίσκει κάποια ἀσθένεια καί ἐκείνην τὴν πάντοτε καρτερικὴν καί γενναίαν καί ποῦ ἐπέρασσε χωρίς ἀσθένειαν ὄλην τὴν ζωὴν της. Τὴν ἔκαναν νά ὑποφέρῃ πολλὰ πράγματα διὰ νά μὴ παρατείνω περισσότερο τὸν λόγον μου καί τὸ βαρύτερον ὄλων ἦτο ἡ ἀτροφία ἀπὸ τὴν

νευούση, καὶ μηδὲν εὐρισκοῦση τοῦ κακοῦ φάρμακον. Πῶς
 οὖν τρέφει ταύτην ὁ Θεός; Οὐ μάννα βρέξας, ὡς τὸ πάλαι τῷ
 Ἰσραήλ· ἢ πέτραν ρήξας, ἵνα πηγάζῃ λαῷ διψῶντι· ἢ κόραξιν
 ἐσιτάσας, ὡς τὸν Ἥλιαν ἐκεῖνον· ἢ προφήτην μεταρσίῳ κορέσας,
 5 ὡς τὸν Δανιήλ πρότερον ἐν λάκκῳ λιμῶντιονα. Τίνα δὲ τρέ-
 που; Ἐδοξεν ἐμὲ τὸν ἀδιττὴν φίλιαιον (προειμῆτο γὰρ ἡμῶν
 ἄλλος οὐδ' ἐν ὄνειρῳ, ἀθρόως ἐπισιτάντια νυκτὸς, μετὰ κα-
 κοῦ, καὶ ἄριων τῶν λαμπροτάτων, ἐπευξάμενόν τε ἀδιοῖς,
 καὶ σφραγίσαντα, ὡσπερ φίλον ἡμῖν, θρέψαι τε καὶ ρῶσαι,
 10 καὶ συναγαγεῖν τὴν δύναμιν. Καὶ ἡ τῆς νυκτὸς ὄψις, ἔργον
 ἦν ἀληθείας· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἑαυτῆς γίνεται καὶ τῆς χρη-
 σιοτέρως ἐλπίδος· τῷ τοῦτο δῆλον ἐναργεῖ καὶ φανερῶ γνω-
 ρίσματι. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς ἡμέρας ἐπιλαβοῦσης, εἰσελθὼν
 τότε πρὸς αὐτὴν δροχίος, πρῶτον μὲν φαιδροσιέραν ἢ πρόσθεν
 15 ἐθεασάμην· ἔπειτα, πῶς ἡ νύξ, καὶ διου δέοιτο, τὰ συνήθη
 δὴ ταῦτα ἐπυνθανόμην· Σύ με ἔθρεψας, φησὶν, ὦ τέκνον,
 μάλα ἐτοίμως καὶ φιλανθρώπως, ἔπειτα ἐρωτῆς τό, πῶς
 ἔχοιμι; λίαν καλῶς τε καὶ γαληνῶς. Καὶ ἅμα κατένευον αἰ-
 θεραπεύτριαι πρὸς τοῦτο μὴ ἀντιτείνειν, ἀλλ' ἐτοίμως δέχε-
 20 σθαι τὴν ἀπόκρισιν· μὴ ἀθυμῶ καταβληθεῖη, γυμνωθείσης
 τῆς ἀληθείας. Ἐν ἔτι προσθήσω τῶν κοινῶν ἀμφοτέροις.

31. Πλέοντί μοι τὸ Παρθενικὸν πέλαγος ἀπὸ τῆς Ἀλε-
 ξανδρέων, ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα· ἔπλεον δὲ παντελῶς ἔξω τῆς
 ὄρας, οὕτω τοῦ πόθου πείθοντος, ἐπὶ νηὸς Αἰγυπιαίας· τοῦτο
 25 γὰρ με καὶ μάλιστα προύτρεψεν ὡς οἰκειοῖς προσδραμόντια
 τοῖς ἄξουσι πλέοντι δ' οὖν, ὡς ὀλίγον ἀνήχθημεν, δεινὸς
 συμπίπτει χειμῶν, καὶ ὅλον μὴ πολλῶν πρότερον μνημονεύειν
 εἶχον, ὡς ἔφασκον, οἱ συμπλέοντες. Πάντων δὲ τὸν κοινὸν

ὁποῖαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκινδύνευε καὶ δὲν εὔρισκε φάρμακον τοῦ κακοῦ κανένα. Πῶς λοιπὸν τὴν τρέφει ὁ Θεός; Δὲν ἔβρεξε βέβαια μάννα, ὅπως παλαιότερα εἰς τὸν Ἰσραήλ, οὔτε ἔσπασε τὴν πέτραν, διὰ νὰ πηγάζῃ νερὸ εἰς τὸν διψασμένον λαόν. Οὔτε τῆς ἔδωσε κόρακας ὡς φαγητόν, ὅπως εἰς ἐκεῖνον τὸν Ἥλιαν. Οὔτε τὴν ἐχόρτασε μὲ προφήτην μετέωρον²⁵, ὅπως τὸν Δανιήλ ποῦ τὸν εἶχε πιάσει εἰς τὸν λάκκον προηγουμένως φοβερὴ πείνα. Μὲ ποῖον τρόπον λοιπὸν; Τῆς ἐφάνη ὅτι ἐγὼ ὁ φίλτατός της (ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ὄνειρόν της κανένα ἄλλον δὲν ἐπροτιμοῦσε ἀπὸ ἐμένα) τῆς ἐφάνη ὅτι τῆς ἦλθα βιαστικὰ ἐν καιρῷ νυκτός μὲ πανέρι καὶ ψωμιὰ ἐξαιρετικὰ καὶ ἀφοῦ ἠυχθήθην εἰς αὐτὰ καὶ τὰ ἐσφράγισα, ὅπως ἐσυνήθιζα, τῆς ἔδωσα νὰ φάγῃ καὶ νὰ ἀναρρώσῃ καὶ νὰ εὔρῃ τὰς δυνάμεις της. Τὸ ὄνειρον τῆς νυκτός γίνεται πραγματικότης· ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ συνέρχεται καὶ δημιουργοῦνται αἱ καλύτεραι ἐλπίδες. Τοῦτο γίνεται φανερόν μὲ τὸ ὀλοκάθαρον καὶ ὀλοφάνερον σημεῖον. Ὅταν μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς ἡμέρας εἰσῆλθα εἰς τὸ δωμάτιόν της, μὲ τὴν πρώτην ματιὰν τὴν εἶδα πιὸ εὔθυμον ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως. Τὴν ἐρώτησα ἔπειτα πῶς ἐπέρασε τὴν νύκτα, τί ἤθελε νὰ τῆς κάμω καὶ τὰ ἄλλα τὰ συνηθισμένα. Ἐσὺ μοῦ ἔδωσες φαγητό, εἶπε, παιδί μου, μὲ προθυμίαν καὶ ἀγάπην πολλήν καὶ τώρα μὲ ἐρωτᾷς πῶς αἰσθάνομαι; Πολὺ καλὰ καὶ πολὺ ἤσυχα. Συνάμα μοῦ ἔκαμαν νεῦμα αἰθεραπεύτριαι νὰ μὴ φέρω ἀντίρρησης, μὴ λυπηθῆ καὶ καταβληθῆ, ὅταν μάθῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐνα ἀκόμη θὰ προσθέσω ἀπὸ ὅσα εἶχαν κοινὰ οἱ δύο.

31. Ταξίδεα εἰς τὸ Παρθένιον πέλαγος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ταξίδεα χωρὶς νὰ εἶναι καθόλου ἡ περίοδος τῶν ταξιδίων, τόσον πολὺ μὲ ἐπίεζεν ὁ πόθος μου, ἐπάνω εἰς αἰγινήτικον πλοῖον. Τοῦτο ἦτο ποῦ μὲ προέτρεψε περισσότερον νὰ τρέξω εἰς αὐτοὺς ποῦ θὰ μὲ ὠδηγοῦσαν, ἐπειδὴ ἦσαν ἰδικοί μας. Ἐνῶ ἐταξίδεα λοιπὸν, μόλις ἐβγήκαμε λίγο ἀνοικτά, μᾶς εὔρισκε μίαν φοβερὰ κακοκαιρία, τέτοια ποῦ ὅπως ἔλεγαν οἱ συνταξιδιωταί μας δὲν ἐθυμοῦντο πολλὰς ὁμοίας της ἕως τότε. Ὅλοι ἐφοβοῦντο

θάνατον δεδοικίων, ὁ τῆς ψυχῆς ἦν ἐμοὶ φοβερώτερος. Ἐκινδύνεον γὰρ ἄθλιος ἀπελθεῖν καὶ ἀτέλειος, ποθῶν τὸ πνευματικὸν ὕδωρ ἐν τοῖς φονικοῖς ὕδασι. Καὶ διὰ τοῦτο ἐβόων, ἰκέτευον, ἐπόθουν μικρὰν προθεσίαν· καὶ συνεβόων

5 οἱ συμπλέοντες, καὶ τοῦτο ἐν τοῖς κοινοῖς κινδύνοις, ὡς οὐδὲ τῶν ἐπιτηδείων τινές, ξένοι φιλόανθρωποι, τὸ συναλγεῖν μαθόντες ἐκ τῶν κινδύνων. Τοῦτο ἔπασχον μὲν ἐγὼ, συνέπασχον δὲ οἱ γεννήτορες, διὰ νυκτερινῆς φαντασίας τοῦ κινδύνου μετέχοντες, καὶ ἀπὸ γῆς ἐβόηθουν, τῶν κυμάτων δι'

10 εὐχῆς καιεπάδοντες, ὡς ὅτιερον συμβαλόντες ἔγνωμεν τὸν καιρόν, ἠνίκα ἐπανήλθομεν. Τοῦτο καὶ ἡμῖν ἐδήλωσεν ὕπνος σωτήριος, ἐπειδὴ ποτε τοῦτον ἔγνωμεν, μικρὸν ὑπανέντιος τοῦ κλύδωνος. Ἐριννύος ἐκράτιον ἐγὼ, φοβερόν βλεπούσης, καὶ ἀπειλούσης τὸν κίνδυνον· ταύτην γὰρ ἡμῖν σαφῶς ἡ νύξ

15 ὑπέγραψεν. Ἄλλος ἐδόκει τῶν ἐμπλεόντων (ἦν δὲ παῖς τῶν ἐθνουσιάτων ἐμοὶ καὶ φιλιάτων, καὶ ὑπεραγωνιώντων, οὕτως ἔχοντιος), τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν ἐπιβάσαν τῆς θαλάσσης, καὶ τῆς νηὸς λαβομένην ἐξέλεκεν ταύτην ἐπὶ τὴν γῆν, οὐδ' οὐκ πολλῶ τῶ πόνῳ. Καὶ ἡ ὄψις ἐπιστεύειο· ἡμεροῦτο

20 γὰρ ἡ θάλασσα, καὶ Ρόδος εἶχεν ἡμᾶς ἀντίκα οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ κακοπαθήσαντας. Ἐκείνου τοῦ κινδύνου καὶ ἡμεῖς δῶρον γεγόναμεν· καθυποσχόμενοι, εἰ σωθείημεν, ἡμᾶς αὐτοὺς τῶ Θεῷ, καὶ δεδωκότες ὡς ἀπεσώθημεν.

32. Τὰ μὲν δὴ κοινὰ τοιαῦτα. Πάλαι δὲ οἶμαι θαναμά-

25 ζειν τινὰς τῶν τὰ ἐκείνου σαφῶς ἐγνωκότων, διὰ περὶ μὲν τούτων οὕτω καταγεγόναμεν, ὡς μόνα πρὸς εὐφημίαν ἔχοντες· τῆς δὲ τῶν καιρῶν δυσχερείας τὴν μνήμην ἀναθέμεθα, πρὸς οὓς παραιταξάμενος ἐκεῖνος φαίνεται, ὥπερ ἡ

τὸν κοινὸν θάνατον ἀλλὰ ἐγὼ ἐφοβούμην περισσότερο τὸν θάνατον τῆς ψυχῆς. Ἐκινδύνευα νὰ χαθῶ ἄθλιος καὶ ἀβάπτιστος μέσα εἰς τὰ θανατηφόρα νερά, ἐνῶ ἐποθοῦσα τὸ πνευματικὸν νερό. Καὶ διὰ τοῦτο ἐφώναζα, θερμοπαρακαλοῦσα, ἐποθοῦσα μικρὰν προθεσίαν. Καὶ ἐφώναζαν μαζί μου οἱ συνταξιδιώται μου, ὅπως δὲν θὰ τὸ ἔκαμναν μήτε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους ἦσαν ξένοι φιλόανθρωποι ποὺ εἰς τοὺς κινδύνους ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῶν κινδύνων εἶχαν μάθει νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν λύπην μου. Αὐτὸ ἦτο ποὺ ἐπάθαινα ἐγὼ καὶ ποὺ τὸ ὑπέφεραν μαζί μου καὶ οἱ γονεῖς μου, μετέχοντας εἰς τὴν ἀγωνίαν μὲ φαντασίαν νυκτερινήν. Καὶ μοῦ ἔστειλαν τὴν βοήθειάν των ἀπὸ τὴν γῆν, καταπραῦνοντάς με τὴν προσευχὴν τους τὰ κύματα, ὅπως διεπιστώσαμεν ἀργότερα συνδυάζοντας τὰς ἡμέρας, ὅταν ἐπέστρεψα. Τὸ ἐκατάλαβα τοῦτο καὶ ἀπὸ ἓνα σωτήριον ὕπνον, ποὺ μὲ κατέλαβε μίαν στιγμὴν, ὅταν ἐκόπασε κάπως ἡ τρικυμία. Ὑπερίσχυα ἐγὼ μιᾶς Ἐρινύος ποὺ ἐκοίταζε ἄγρια καὶ μὲ ἀπειλοῦσε μὲ τὸν κίνδυνον. Αὐτὴν τὴν ἄφησε ἡ νύκτα νὰ διαγραφῇ ὀλοκάθαρα. Ἄλλος ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτας ἔβλεπε ἄλλο. Ἦτο ἓνα παιδί ποὺ πολὺ ἀγαποῦσα καὶ συμπαθοῦσα καὶ ποὺ ἐνιωθε ὑπερβολικὴν ἀγωνίαν διὰ τὴν κατάστασίν μου. Εἶδε τὴν μητέρα μου νὰ βαδίζει ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πιάνοντας τὸ πλοῖον νὰ τὸ τραβᾷ εἰς τὴν ξηράν, ὄχι μὲ πολὺν κόπον. Ἐπιστεῦαμεν ὅλοι εἰς τὸ ὄνειρον. Ἐπειδὴ ἡ θάλασσα ἠρεμοῦσε σιγὰ σιγὰ καὶ ἐπιάσαμε τὴν Ρόδον χωρὶς νὰ κακοπαθήσωμεν εἰς τὸ ἐνδιάμεσον. Τοῦ κινδύνου ἐκείνου ἀποτελῶ καὶ ἐγὼ δῶρον. Ἔδωσα τὴν σταθερὰν ὑπόσχεσιν, ἐὰν ἐσωζόμεν, ὅτι θὰ ἀφιέρωνα τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὸν Θεόν, πράγμα ποὺ ἔκαμα εὐθύς μετὰ τὴν σωτηρίαν μου.

32. Αὐτὰ εἶναι τὰ κοινὰ τους σημεῖα. Ἔδω καὶ πολλὴν ὦραν ὅμως νομίζω ὅτι θαυμάζουν μερικοὶ ἀπὸ ὅσους γνωρίζουν μὲ σαφήνειαν τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, ὅτι τὰ διεπραγματεύθηκα μὲ τέτοιον τρόπον, ὡσάν νὰ εἶχα αὐτὰ μόνον νὰ ἐπαινέσω. Τὴν ἀνάμνησιν ὅμως τῆς δυσχερείας τῶν καιρῶν τὴν ἀνεθέσαμεν εἰς ὅσους αὐτὸς φανερώς ἐπολέ-

ἀγνοήσαντες ταῦτα, ἢ μὴ μεγάλα νομίζοντες. Φέρε οὖν καὶ
 ταῦτα προσθῶμεν τοῖς εἰρημένοις· Ἦνεγκεν ὁ καθ' ἡμᾶς
 καιρὸς πρῶτον κακόν, οἶμαι δὲ καὶ τελευταῖον, τὸν ἀποσιά-
 5 την καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν λογισμῶν βασιλέα· ὃς μικρὸν μὲν
 ἔργον ἠγησάμενος εἶναι Πέρσας χειρῶσασθαι, μέγα δὲ τὸ
 Χριστιανούς παρασιήσασθαι, καὶ ἅμα τῶν ἀγόντων αὐτὸν
 δαιμόνων τοῦτο πειθόντων, οὐδὲν εἶδος ἀσεβείας ἐνέλειπε,
 πείθων, ἀπειλῶν, σοφίζόμενος, ἔλκων πρὸς ἑαυτὸν, οὐ μόνον
 οἷς ἐτεχνάζετο, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐβιάζετο. Οὐ μὴν λαθεῖν οἶός
 10 τε ἦν κλέπιων τὸν διωγμὸν σοφιστικαῖς ἐπινοίαις, οὐδὲ μὴν
 καὶ φανερώς τῇ δυναστείᾳ χρώμενος· ἴν' ἐνί γε τῷ τρόπῳ
 πάντως ἀλῶμεν, ἢ κακουργηθέντες, ἢ βιασθέντες. Τοῦτιον
 τίς μᾶλλον ἢ περιφρονήσας, ἢ καταλύσας εὐρίσκειται; Τῆς
 μὲν οὖν περιφρονήσεως πρὸς πολλοῖς ἄλλοις ἐκεῖνο σημεῖον,
 15 οἷ τε τοξόται, καὶ ὁ τοῦτων σιρραιγός, ὃς ἐπῆγεν ἐκεῖνος
 τοῖς ἱεροῖς οἴκοις ἡμῶν, ὡς ἢ παραληφόμενος, ἢ καταστρε-
 φόμενος. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοῖς προσλαβὼν ἄλλοις, κἀνταῦθα
 ἦκεν μετὰ τοῦ Ἰσού φρονήματος, καὶ τὸν ἱερὸν ἐζήτει μετὰ
 τῶν προσταγμάτων, ἰσοῦτιον ἀποσχέσθαι τοῦ τι καταπράξα-
 20 σθαι ὧν ἐβούλετο, ὥσπερ, εἰ μὴ θᾶτιον ὑπεκλίθη τῷ ἐμῷ
 παιδί, ἢ παρ' ἑαυτοῦ συνείς, ἢ τινος συμβουλεύσαντος ἀκού-
 σας, κἂν τοὺς πόδας ξανθεὶς ἀπηλλάγη, ζέσαντος ἐπ' αὐτὸν
 θυμῷ καὶ ζήλῳ περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἱερέως. Τὴν κατάλυσιν
 δὲ πῶς ἂν τις μᾶλλον φανείη, πραγματευσάμενος, ἢ δημοσίᾳ
 25 μὲν εὐχαῖς καὶ δεήσεσι πανδήμοις θάλλων τὸν ἀλιτήριον,
 καὶ οὐδὲ τὸν καιρὸν εὐλαβούμενος· ἰδίᾳ δὲ τὴν νυκτερινὴν
 παράταξιν κατ' αὐτοῦ προβαλλόμενος, χαμευνία μὲν τὰς γε-
 ραιὰς ἐκείνας καὶ δροσερὰς καταιρύχων σάρκας, δάκρυσι
 δὲ πηγάζων τὸ ἔδαφος, μικροῦ καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὄλον καὶ
 30 τοῦτο τῷ τῶν κρυπῶν γνώση μόνῳ φιλοσοφῶν, ἡμᾶς δὲ

μησεν ἢ ὡσάν νά τά ἀγνοούσαμε τάχα ἐμεῖς ἢ νά μὴ τά ἐθεωρούσαμε μεγάλα. "Ἄς τά προσθέσωμεν λοιπόν καί αὐτά εἰς ὅσα εἶπαμε. "Ἐφεραν ἐναντίον μας αἱ περιστάσεις πρῶτον κακόν καί νομίζω καί τελευταῖον τόν βασιλέα, τόν ἀποστάτην τοῦ Θεοῦ καί τῆς λογικῆς²⁶. Ἐθεώρησεν ὡς μικρόν ἔργον τήν ὑποταγήν τῶν Περσῶν καί ὡς μέγα τήν ὑποταγήν τῶν χριστιανῶν, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον τόν ἔπειθαν καί οἱ καθοδηγοί του δαίμονες. Καί διὰ τοῦτο δὲν παρέλειψε κανένα εἶδος ἀσεβείας· ἐχρησιμοποίησε τήν πειθῶν, τὰς ἀπειλάς, τὰς σοφιστίας, τόν προσεταιρισμόν ὄχι μόνον μέ ὅσα ἐσοφίζετο ἀλλὰ καί μέ τήν ἄσκησιν βίας. Δέν ἦτο εἰς θέσιν νά διαφύγη ὅτι ἤθελε νά καμουφλάρη τόν διωγμόν μέ σοφιστικάς ἐπινοήσεις οὔτε πάλι ὅτι ἐχρησιμοποίησε φανερά τήν βίαν· οὔτως ὥστε μέ κάποιον τρόπον νά συλληφθοῦμε ὅπωςδήποτε εἴτε μέ κακοποιήσεις εἴτε μέ τήν βίαν. Ποῖος ἄλλος ὑπάρχει πού τόν ἐπεριφρόνησε τοῦτον περισσότερον ἢ πού τόν ἀχρήστευσε; Τῆς περιφρονησεως ἐκτός ἀπό τά ἄλλα εἶναι καί τοῦτο τὸ σημεῖον: οἱ τοξότες καί ὁ στρατηγός των, πού ἐκεῖνος τοὺς ὠδηγοῦσε ἐναντίον τῶν ἱερῶν μας ἢ διὰ νά τά παραλάβῃ ἢ διὰ νά τά καταστρέψῃ. Ἀφοῦ ἐπετέθη ἐναντίον πολλῶν ἄλλων καί ἔφθασε καί ἐδῶ μέ ἴσο μένος καί ἐζητοῦσε τόν ναόν, μέ τὰς διαταγάς τόσο μακριά ἔμεινε ἀπό τὸ νά ἐπιτύχῃ κάτι ἀπό ὅ,τι ἤθελε, ὥστε ἐάν δὲν ὑποχωροῦσε ἀμέσως εἰς τόν πατέρα μου εἴτε ἐπειδὴ τὸ ἐκατάλαβε ὁ ἴδιος εἴτε ἐπειδὴ ἄκουσε τήν συμβουλήν κάποιου ἄλλου, θά ἔφευγε μέ σπασμένα τὰ πόδια καί ζεματισμένος ἀπό τόν θυμόν καί τόν ζῆλον πού θά ἐξεσήκωνε ἐναντίον του ὁ ἱερεὺς σχετικὰ μέ τόν ναόν. Καί τήν ἀχρήστευσιν πῶς θά τήν ἐπετύγχανε κάποιος καλύτερον παρά, δημοσίᾳ, μέ προσευχὰς καί δεήσεις ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ κτυπώντας τόν ἀλιπῆριον χωρὶς νά λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τήν ὥραν; Κατ' ἴδιαν δέ, ἀντιπαραβάλλων ἐναντίον του τὸ νυκτερινόν ὀπλοστάσιον μέ χαμωπλαγιάσματα ταλαιπωρώντας τὰς γεροντικάς ἐκεῖνας καί τρυφεράς σάρκας καί ποτίζοντας μέ τὰ δάκρυα τὸ ἔδαφος παρ' ὀλίγον ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρον ἔτος. Καί τὸ ἐξεδήλωνε

λανθάνειν ἐπιχειρῶν διὰ τὸ ἀνεπίδεικτον, ὡσπερ ἔφην, τῆς εὐλαθείας; Καὶ λαθῶν ἂν ἦν παντάπασιν, εἰ μὴ ποτε ἀδρόοις ἐπεισελθῶν ἐγώ, καὶ χαμευνίας σύμβολα θεασάμενος, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πυθόμενος, τίνα ταῦτα ἦν, ἔγνω τῆς νυκτὸς
5 τὸ μουσῆριον.

33. Ἐτερον δὲ τοῦ αὐτοῦ καιροῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἀνδρίας διήγημα· ἐσιασίαζεν ἡ Καισαρέων πόλις περὶ προσβολὴν ἀρχιερέως, τοῦ μὲν ὑπεξελθόντος, τοῦ δὲ ἐπιζητουμένου, καὶ ἡ σιᾶσις θερμὴ, καὶ μὴ ραδίαν τὴν λύσιν ἔχουσα. Φύσει τε
10 γὰρ περὶ τοῦτο μάλιστα σιασιώδης ἡ πόλις, διὰ θερμότητα πίστεως, καὶ τὸ τῆς καθέδρας ἐπίδοξον, πλείω τὴν φιλονεικίαν εἰργάζετο. Ταῦτα ἦν, καὶ παρῆσαν τῶν ἐπισκόπων τινὲς τὸν ἀρχιερέα δώσοντες· ὡς δὲ εἰς πλείους τοῦ δήμου διαιρεθέντις, καὶ ἄλλων ἄλλον προσβαλλομένων, ὅπερ ἐν τοῖ;
15 τοιοῦτοις φιλεῖ συμβαίνειν, ὡς ἕκαστος ἔτυχεν ἢ φιλίας πρὸς τινὰς ἔχων, ἢ πρὸς Θεὸν εὐλαθείας, τέλος σωφρονήσας ὁ δῆμος ἅπας, τῶν πρώτων παρ' αὐτοῖς ἕνα, βίῳ μὲν ἐξειλεγμένον, σὺπῳ δὲ τῷ θείῳ βαπτίσομαι κατεσφραγισμένον, τοῦτον ἄκοντα συναρπάσαντες, καὶ ἅμα σιρατιωτικῆς χει-
20 ρὸς συλλαβομένης αὐτοῖς τηνικαῦτα ἐπιδημοῦσης ἐπὶ τὸ βῆμα ἔθεσαν, καὶ τοῖς ἐπισκόποις προσήγαγον, τελεσθῆναί τε ἠξίουσαν καὶ κηρυχθῆναι, πειθοῖ βίαν ἀναμίξαντες· σὸ λίαν μὲν ἐδιάκιως, λίαν δὲ πισιῶς καὶ διαπύρως. Κἀνιαῦθα οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτινα εὐδοκιμώτερον ἐκείνου καὶ θεοσεβέστε-
25 ρον διέδειξεν ὁ καιρὸς. Τί γὰρ γίνεται, καὶ ποῖ προῆλθεν ἡ σιᾶσις; Ἐβιάσθησαν, ἤγγισαν, ἀνεκήρυξαν, ἐπὶ τὸν θρόνον ἔθεσαν, χειρὶ μᾶλλον ἢ γνώμῃ καὶ διαθέσει πνεύματος· ἐδηλώθη δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα. Ὡς γὰρ ἀπηλλάγησαν ἄσμενοι, καὶ γνώμης ἐγένοντο κύριοι, βουλὴν βουλεύονται σὺν ἀλλή-
30 λοις, οὐκ οἶδα μὲν εἰ πνευματικὴν, βουλεύονται δ' ὁμοῦς,

τοῦτο μόνον εἰς τὸν γνώστην τῶν κρυπτῶν, ἐνῶ ἀπὸ ἐμᾶς ἐπροσπαθοῦσε νὰ διαλάβῃ, ἐπειδὴ ὅπως εἶπα ἢ εὐλάβειά του ἦτο ἀνεπίδεικτη. Καὶ θὰ μᾶς εἶχε διαφύγει ὅλως διόλου, ἐάν δὲν εἰσερχόμουν ἐγὼ κάποτε ξαφνικά. Εἶδα τὰ σημάδια τοῦ χαμωπλαγιάσματος καὶ ἀφοῦ ἐρώτησα τοὺς γύρω του τί ἐσήμαιναν αὐτά, ἐκατάλαβα τὸ μυστήριον τῆς νύκτας.

33. Ἕνα ἄλλο περιστατικὸν τῆς ἰδίας ἐποχῆς καὶ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας. Εἶχε ξεσηκωθῆ ἡ πόλις τῶν Καισαρέων διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀρχιερέως, ἐπειδὴ ὁ ἓνας εἶχεν ἀποχωρήσει καὶ ἔψαχναν διὰ τὸν ἄλλον. Καὶ τὸ ξεσήκωμα ἦτο θερμὸν καὶ δὲν εἶχεν εὐκόλον τὴν λύσιν. Ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς ξεσηκώνεται ὑπερβολικά εἰς τὰ ζητήματα αὐτά ἀπὸ θερμότητα πίστεως ἀλλὰ καὶ ἡ λαμπρὰ δόξα τοῦ θρόνου ἄναβε περισσότερον τὴν φιλονεικίαν. Αὐτὰ συνέβαιναν καὶ ἦσαν ἐκεῖ παρόντες μερικοὶ ἐπίσκοποι διὰ νὰ δώσουν τὸν ἀρχιερέα. Καὶ ὁ κόσμος εἶχε διαιρεθῆ εἰς περισσότερα κομμάτια καὶ καθένας ἐπρόβαλλε τὸν ἰδικόν του, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς, κατὰ ποῦ ἔτυχε καθένας ἢ νὰ εἶναι φίλος μὲ κάποιον ἢ νὰ ἔχῃ εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν. Τέλος ὁ κόσμος ὠμοφρόνησε καὶ ἓναν ἀπὸ τοὺς πρώτους μεταξύ των, ἐξαίρετον εἰς τὸν βίον ἀλλὰ ποῦ ἀκόμη δὲν εἶχεν σφραγισθῆ μὲ τὸ θεῖον βάπτισμα, αὐτὸν ἀρπάζοντάς τον χωρὶς νὰ θέλῃ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ κάποιου στρατιωτικοῦ ποῦ ἔτυχεν ἐκεῖ τότε, τὸν ἀνέβασαν εἰς τὸ βῆμα καὶ ὀδηγώντας τον εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἀπαιτοῦσαν νὰ χειροτονηθῆ καὶ νὰ ἀνακηρυχθῆ, ἀναμειγνύοντας τὴν βίαν μὲ τὴν πειθῶ. Τὸ πρᾶγμα βέβαια δὲν ἔγινε πολὺ κανονικά, ἔγινε ὅμως μὲ πολλὴν πίστιν καὶ διάπυρον ζῆλον. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέσις νὰ εἰποῦμεν ποῖον δοκιμώτερον ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ πιὸ εὐλαβῆ ἔδειξεν ὁ καιρός. Τί γίνεται δηλ. καὶ πῶς προῆλθεν ἡ στάσις; Ἐβιάσθησαν, τὸν συνεχώρησαν, τὸν ἀνεκῆρυξαν, τὸν ἔθεσαν εἰς τὸν θρόνον περισσότερον μὲ τὰ χέρια παρά μὲ τὴν γνώμην τοῦ πνεύματος· αὐτὸ ἐφάνη ἀπὸ τὰ μετέπειτα. Ὅταν ἀπεχώρησαν εὐχαριστημένοι καὶ συνῆλθαν, παίρνουν μίαν ἀπόφασιν μεταξύ των, δὲν γνωρίζω ἐάν ἦτο ἀπόφασις πνευματικῆ, ἀποφασίζουσι ὅμως νὰ

μηδὲν κύριον ἡγεῖσθαι τῶν πεπραγμένων, μηδὲ τὴν κατὰ
 σιασιν ἔγκριτον τὴν τε βίαν επικαλοῦντες αὐτῶ, μηδὲν ἡτι-
 5 τον διασθέντι, καὶ ρημάτων λαμβανόμενοι τινων, ὡς εἰρη-
 μένων τηρικαῖα προπειτέστερον ἢ σοφώτερον. Οὐ μὴν ὁ
 μέγας ἀρχιερέυς, καὶ δίκαιος τῶν πραγμάτων ἐξετασιῆς,
 ἢ συναπήχθη τοῖς ταῦτα βουλομένοις, ἢ τὴν γνώμην ἐπήγε-
 10 σεν ἀλλ' ἔμεινεν ἀκλιηὴς καὶ ἀήτιητος, οὐδὲν γε ἡτιον ἢ
 μηδὲ διασθεις δλωσ. Χρηῆναι γάρ, κοινῆς οὔσης τῆς βίας,
 κατηγοροῦντας ἀνικαιηγορεῖσθαι, ἢ ἀφιέντας ἀφίεσθαι, ἢ
 15 τό γε δικαιοῦτερον, μὴ' ἀφιέντας ἀφίεσθαι. Εἰ μὲν γὰρ αὐ-
 τοὺς εἶναι συγγνώμης ἀξιούς, κἀκεῖνον πάντως εἰ δὲ μηδα-
 μῶς ἐκεῖνον, σχολῆ γὰρ ἂν αἰτιούς. Πολλῶ γὰρ βέλτιον εἶναι,
 τότιε κινδυνεύειν καὶ ἀνιτείνειν μέχρι παντός, ἢ ὑστερον
 ἐπιβουλεύειν, κἂν τούτῳ τῶ καιρῶ μάλιστα, ἡνίκα καὶ τὰς
 15 οὔσας ἐχθρας καταλύειν ἄμεινον ἦν, ἢ τὰς οὐκ οὔσας περινο-
 εῖν εἴχε γὰρ οὔτως.

34. Παρῆν μὲν ὁ βασιλεὺς βρέμων Χριστιανοῖς, δι' ὁ-
 γῆς δὲ χειροτονία, ἠπειλεῖτο δὲ ὁ προβληθείς ἐπὶ ξυροῦ δὲ
 ἢ πόλις, ἢ μηκέτ' εἶναι μετὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἢ περι-
 20 σωθῆναι, καὶ τινος φιλανθρωπίας τυχεῖν. Προσεγεγόνει γὰρ
 οἷς παρῶξεντο περὶ τῆς Τύχης, ἐν καιρῶ τῆς ἐντυχίας περι-
 λυθείσης, καὶ ἢ περὶ τὸν ἄνδρα καινοτομία, ὡς τῶν δημο-
 σίων σεουλημένων. Ἐζήτει δὲ ὁ τοῦ ἔθνους ἀρχων ὅ τι χαρί-
 σαιτο τῶ καιρῶ, κἀκεῖνον τί διαθείη κακόν, οὐδὲ ἄλλως πρὸς
 25 αὐτὸν ἔχων ἐπιτηδεύσας, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνιπολιτείας διάφορος
 ὢν. Ἐκάλει δὲ δι' ἐπιστολῶν τοὺς χειροτονήσαντας ὡς κα-
 τηγορήσαντας, οὐκ ἔτι ἀπραγμόνως, ἀλλ' ἤδη τι καὶ ἀπειλῆς
 προσιθεις, ὡς τοῦτο ἀπαιτοῦντος τοῦ βασιλέως. Τότε τούτων
 καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθοῦσης ἐπιστολῆς, οὐδὲν δείσας, οὐδὲ μι-

27. Δηλονότι τῶ χειροτονηθέντι κοί τοῖς χειροτονήσασι, ὁ σχο-
 λιαστής.

μη θεωρήσουν ἔγκυρον τίποτε ἀπό ὅσα ἐγιναν καί νά μή ἐγκρίνουν τήν κατάστασιν κατηγορώντας τον διὰ τήν βίαν, ὡσάν νά εἶχεν ὁ ἴδιος βιασθῆ ὀλιγώτερον, καί πιασμένοι ἀπό μερικούς λόγους πού εἶχαν τότε λεχθῆ μέ περισσοτέραν προπέτειαν παρά σοφίαν. Ἄλλὰ ὁ μέγας ἀρχιερεὺς καί δίκαιος κριτῆς τῶν πραγμάτων δέν παρεσύρθη βέβαια ἀπό αὐτοὺς πού ἔκαμαν αὐτὰ τὰ σχέδια οὔτε καί ἐπήνεσε τήν γνώμην των. "Εμεινεν ἀκλόνητος καί ἀνίκητος, καθόλου ὀλιγώτερον ἀπό ὅ,τι ἂν δέν εἶχε βιασθῆ καθόλου. Διότι πρέπει ὅταν ἡ βία εἶναι κοινή" ἢ νά ἀντικατηγορῆς αὐτοὺς πού σέ κατηγοροῦν ἢ νά τοὺς παραιτῆς ὅταν σέ παραιτοῦν ἢ, πού εἶναι καί τὸ ὀρθότερον, μήτε καί ὅταν σέ παραιτοῦν νά τοὺς παραιτῆς. "Ἄν αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι συγγνώμης, εἶναι ὅπωςδῆποτε καί ἐκεῖνος· καί ἂν ἐκεῖνος δέν εἶναι καθόλου, πολὺ δύσκολα βέβαια θά εἶναι αὐτοί. Πολὺ καλύτερον εἶναι νά κινδυνεύης τότε καί νά ἀντιτείνης ἕως τὰ ἄκρα, παρά νά ὑπονομεύης ἀργότερα καί μάλιστα αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, ὅποτε καλύτερον θά ἦτο νά διαλύη κανεὶς καί τὰς ὑπαρχούσας ἔχθρας παρά νά καλοστοχάζεται τὰς μὴ ὑπαρχούσας. "Εταὶ ἦσαν τὰ πράγματα.

34. Ἦτο παρῶν ὁ βασιλεὺς καί ἐβρυχάτο κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἡ χειροτονία ἐγινόταν μέσα εἰς τὴν ὄργην, ἀπειλαὶ κατὰ τοῦ ὑποψηφίου· ἡ πόλις εὐρίσκετο ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς ἢ νά μὴ ὑπάρχη πλέον ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ νά περισωθῆ καί νά τύχη κάποιας φιλανθρωπίας. Προστίθενται κοντὰ εἰς ὅσα τοὺς εἶχαν παροξύνει σχετικὰ μέ τὸν ναὸν τῆς Τύχης, πού κατεστράφη σέ καιρὸν εὐτυχίας, καί ἡ καινοτομία τοῦ ἀνδρός, ἐπειδὴ τὰ δημόσια εἶχαν διαρπαγῆ. Καί ἐζητοῦσε ὁ ἄρχων τῆς περιοχῆς τί νά δώσῃ ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὴν εὐκαιρίαν καί νά κάμῃ κάποιο κακὸν εἰς αὐτὸν καί δέν εἶχε καμμίαν ἄλλην σχέσιν πρὸς αὐτὸν παρά μόνον ὅτι ἦτο ἐχθρικός λόγῳ ἀντιπολιτεύσεως. Ἐκαλοῦσε μέ ἐπιστολάς ἐκείνους πού τὸν ἐχειροτόνησαν ὡς κατηγοροὺς καί μάλιστα ὄχι πιά οὐδέτερα ἀλλὰ προσέθετε τώρα καί κάποιαν ἀπειλήν, ὅτι τάχα τοῦτο ἦτο ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως. Τότε λοιπὸν ἦλθε καί εἰς αὐτὸν κάποια

κρον ἐπισχῶν (σκοπῶμεν τὴν παρορησίαν, ὄση καὶ μεθ' ὄσου
 τοῦ πνεύματος ἐκ τῶν ἀντεπεσταλμένων), Ἡμεῖς, φησὶν,
 ὦ κράτισι θεγεμῶν, πάντων τῶν πραιομένων ἔχομεν ἐξε-
 ταστὴν ἕνα καὶ βασιλέα, τὸν νῦν πολεμούμενον· ἐκεῖνος καὶ
 5 τὴν νῦν ἐξετάσει χειροτονίαν, ἣν ἐνθεομον καὶ φίλην αὐτῷ
 πεποιήμεθα. Ὑμῖν δὲ ἄλλο μὲν τι θιάζεσθαι βουλομένοις,
 καὶ πάνυ ρῆσιον· τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἡμᾶς ἀφαιρήσεται, τὸ συνη-
 γορεῖν, ὡς ὀρθῶς καὶ δικαίως πεπραγμένοις, τοῖς πεπρα-
 γμένοις· εἰ μὴ καὶ τοῦτον θείητε τὸν νόμον, οἷς οὐ θεμιτὸν
 10 παρακῶπιειν εἰς τὰ ἡμέτερα. Τοῦτο τὸ γράμμα καὶ αὐτὸς
 ἐθαύμασεν ὁ δεξάμενος, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἐχαλέπηεν, ὡς
 οἱ πολλοὶ τῶν τὰ ἐκεῖνου καλῶς γινωσκόντων ἀπήγγελλον·
 τοῦτο καὶ βασιλέως τὴν ὁρμὴν ἔστησε, καὶ τοῦ κινδύνου τὴν
 πόλιν ἀπήλλαξεν, οὐ φαύλως δ' ἂν προσθεῖην, δι καὶ τῆς
 15 αιοχύνης ἡμᾶς. Τοῦτου τοῦ μικροπολίτου τὸ ἔργον, καὶ τῆς
 καθέδρας τὰ δεύτερα ἔχοντος. Ἄρ' οὐ πολλῷ θέλιον οὕτω
 προωτεύειν, ἢ ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων θρόνων φθέγγεσθαι, καὶ
 κρατεῖν ἐν τοῖς πράγμασι μᾶλλον ἢ τοῖς ὀνόμασιν;

35. Ὁ δὲ τελευταῖον μὲν τῶν ἐκεῖνου τῆ ἰάξει, πρῶτον
 20 δὲ τῆ δυνάμει καὶ μέγιστον, τίς οὕτως ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς
 οἰκουμένης, ὧστε ἀγνοεῖν. Ἐστασίαζε πάλιν ἡ αὐτὴ πόλις
 ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ἰάχιστα προσληφθέντος τοῦ καλῶς διασθέν-
 τος, καὶ πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, ὑπὲρ οὐ γενναίως καὶ
 ἀνδρικῶς ἐν τοῖς διωγμοῖς ἠγωνίσαστο. Καὶ ἡ σιάσις ἦν,
 25 ὄσω θερμοτέρα, ἰσοούτω καὶ ἀλογωτέρα. Οὐ γὰρ ἠγνοεῖτο
 τὸ ὑπεραιρον, ὡπερ οὐδ' ἐν ἀστράσιν ἥλιος· ἀλλὰ καὶ λίαν
 ἐπίδηλον ἦν, τοῖς τε ἄλλοις ἄπασι, καὶ τοῦ λαοῦ μάλιστα τῷ
 ἐγκρίτῳ τε καὶ καθαρωτάτῳ, ὄσον τε περὶ τὸ θεῖμα, καὶ δ-

ἐπιστολή· χωρίς καθόλου νά φοβηθῆ οὔτε νά καθυστερήσῃ πρὸς στιγμὴν, ὥς ἰδοῦμε τὴν παρρησίαν του πόση ἦτο καὶ πόσον ἦτο τὸ φρόνημά του ἀπὸ τὴν ἀπάντησίν του. Τοῦ ἀπαντᾷ· Ἐμεῖς, κραταιότατε ἡγεμόνα μας, ἔχομεν δι' ὅλας τὰς πράξεις μας ἓνα μόνον ἐξεταστήν καὶ βασιλέα, αὐτὸν ποῦ τώρα πολεμεῖται. Ἐκεῖνος θὰ ἐξετάσῃ καὶ τὴν χειροτονίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν ἐκάμαμεν σύμφωνον μὲ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν θέλησίν του. Ἐσεῖς θελήσετε εἰς κάτι ἄλλο νά μᾶς ἐκβιάσετε ποῦ εἶναι πολὺ εὐκολώτερον· ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἐμᾶς τοῦτο τὸ πρᾶγμα, δηλ. τὴν ὑπεράσπισιν ὧσων ἐπράξαμεν, διότι τὰ ἐπράξαμεν ὀρθὰ καὶ δίκαια. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θέσετε αὐτὸν τὸν νόμον, ὅτι δὲν πρέπει νά ἀναμειγνύεσθε εἰς τὰ ἰδικὰ μας. Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν τὴν ἐθαύμασεν καὶ ὁ ἴδιος ποῦ τὴν ἐδέχθη, ἂν καὶ ὠργίσθη πρὸς στιγμὴν, ὅπως εἶπαν πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ γνωρίζουν καλὰ ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὸν οἶκον του. Τοῦτο ἐσταμάτησε καὶ τὴν ὀρμὴν τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν πόλιν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ δὲν θὰ ἐπρόσθετα ἀταίριαστα ὅτι καὶ ἐμᾶς μᾶς ἀπήλλαξε ἀπὸ τὴν ἐντροπήν. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς κατοίκου μικρᾶς πόλεως ποῦ εἶχε δευτέραν θέσιν. Δὲν εἶναι ὅμως ἄραγε πολὺ καλύτερον νά πρωτεύῃ κανεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρὰ νά ὁμιλῇ ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτέρους θρόνους καὶ ἀντὶ μὲ τοὺς τίτλους ἢ ἐξουσία του νά ἐκδηλώνεται εἰς τὰ πράγματα;

35. Καὶ κάτι δι' αὐτὸν τελευταῖον εἰς τὴν σειράν, πρῶτον ὅμως εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν σημασίαν. Ποῖος εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον μας ὥστε νά τὸ ἀγνοῇ; Ἐστασίαζε πάλιν ἡ ἴδια πόλις διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα, ἀφοῦ ἐπῆρε κοντὰ του ὁ Θεὸς πολὺ γρήγορα αὐτὸν ποῦ εἶχε δεχθῆ καλὴν βίαν καὶ εἶχεν ἐκδημήσει πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀγωνισθῆ ἀνδρικὰ καὶ γενναῖα τὸν καιρὸν τοῦ διωγμοῦ. Καὶ ὅσον πιὸ θερμὴ ἦτο ἡ στάσις τόσον ἦτο καὶ πιὸ παράλογη. Δὲν ἀγνοοῦσαν ὅ,τι ὑπερεῖχε, ὅπως δὲν παραγνωρίζεται ὁ ἥλιος ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄστρα· ἦτο μάλιστα καὶ πολὺ φανερόν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἔγκριτον μερίδα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν καθαρωτάτην καὶ

- σον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς Ναζιραίοις· ἐφ' οἷς ἔδει τὰς τοιαύτας
προβολὰς κείσθαι μόνοις, ἢ ὅτι μάλιστα, καὶ οὐδὲν ἂν ἦν
ταῖς Ἐκκλησίαις κακόν· ἀλλὰ μὴ τοῖς εὐπορωτάτοις τε καὶ
δυνατωτάτοις, ἢ φοροῦ δῆμον καὶ ἀλογία, καὶ τούτων αὐτῶν
5 μάλιστα τοῖς ἐθωνοτάτοις. Νῦν δὲ κινδυνεύω τὰς δημοσίας
ἀρχὰς ἐδιακτιωτέρας ὑπολαμβάνειν τῶν ἡμετέρων, αἷς ἡ θεία
χάρις ἐπιφημίζεται· καὶ θελίτω τῶν τοιούτων διοικητῆν
φόβον, ἢ λόγον. Ἐπεὶ τίς ἂν ἐπ' ἄλλον ἦλθε τῶν εὐ φρο-
νούτων, σὲ παραλιπών, ὃ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή, τὸν ἐπὶ
10 τῶν χειρῶν Κυρίου ἐξωγραφημένον, τὸν ἄζυγα, τὸν ἀκίη-
μονα, τὸν ἄσαρκον μικροῦ καὶ ἀναίμονα, τὸν ἐν λόγοις μετὰ
τὸν Λόγον, τὸν ἐν φιλοσόφοις σοφόν, τὸν ἐν κοσμικοῖς ὑπερ-
κόσμιον, τὸν ἐμὸν ἐταῖρον καὶ συνεργόν, τὸν συμμεριστὴν τῆς
ψυχῆς, ἴν' εἴπω τι τολμηρότερον, καὶ θίου κοινωνὸν καὶ
15 παιδεύσεως; Ἐβουλόμην ἐλευθερίαν ἔχειν τὸν λόγον, ἐν
ἄλλοις σε γράφων, ἀλλὰ μὴ παρόντος σου τὰ τοιαῦτα ἐξετά-
ζεσθαι, καὶ ὑφίεσθαι τὰ πλείω διὰ κολακείας ὑπόνοιαν. Ἄλλ'
ὃ μοι λέγειν ὁ λόγος ὤρησε, τὸ Πνεῦμα μὲν ἤδει τὸν ἐαν-
τοῦ (πῶς γὰρ οὐ;). ἀντεσιτάει δὲ ὁ φθόνος· τὸ δὲ ὦν,
20 αἰσχύνομαι λέγειν· εἶθε δὲ μηδ' ἄλλων λεγόντων ἀκούειν ἦν,
καὶ κωμφοδούντων ἐπιμελῶς τὰ ἡμέτερα. Τοῦτο μὲν οὖν,
καθάπερ οἱ ποταμοὶ τῶν πετρῶν ἐν μέσῳ τῷ ρεύματι, παρα-
δράμαμεν, σιωπῇ τιμῶντες τὰ λήθης ἄξια· αὐτοὶ δὲ πρὸς
τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου προΐωμεν.
- 25 36. Ἦδει τὰ τοῦ Πνεύματος ἀκριβῶς ὁ τοῦ Πνεύματος·
καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν ταπεινὸν φρονεῖν ὤφειτο δεῖν, μηδὲ κατὰ
σοσιάσεις καὶ προλήψεις μάχεσθαι, χάριτι πλέον ἢ Θεῷ νέ-
μοντας· ἀλλὰ πρὸς ἑν βλέπειν μόνον, τὸ τῶν Ἐκκλησιῶν

εις τὸ ἱερατεῖον καὶ εἰς τοὺς μεταξὺ μας Νοζιρσίους. Ἀπὸ αὐτοὺς μόνον ἔπρεπε νὰ γίνωνται οἱ προτάσεις αὐταὶ ἢ κυρίως ἀπὸ αὐτοὺς καὶ καθόλου δέν θὰ ἐβλάπτετο ἡ ἐκκλησία καὶ ὄχι νὰ γίνωνται ἀπὸ τοὺς πλέον εὐπόρους καὶ δυνατοὺς ἢ ἀπὸ τὴν παράλογον ὀρμὴν τοῦ πλήθους καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ πιὸ φθηνὰ ἄτομα. Τώρα ὅμως εἶμαι ἕτοιμος νὰ θεωρήσω τὰς δημοσίας ἀρχὰς κοσμιωτέρας ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας, διὰ τὰς ὁποίας διεκδικοῦμε τὴν θεῖαν χάριν, καὶ ἀκόμη εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ ὁ φόβος εἶναι καλύτερος ρυθμιστὴς παρὰ ὁ λόγος. Ἀλλιῶς ποῖος θὰ ἐρχόταν εἰς κάποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς φρονίμους, ἐὰν παραλείψω ἐσένα, ὦ θεῖε καὶ ἱερὲ κορυφαῖε³⁶, πού εἶσαι ἐπάνω εἰς τὰ χέρια τοῦ Κυρίου ζωγραφισμένος, χωρὶς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου, χωρὶς περιουσίαν, χωρὶς σάρκα σχεδὸν καὶ χωρὶς αἷμα, μετὰ τὸν Λόγον πρῶτος εἰς τοὺς λόγους, μέσα εἰς τοὺς φιλοσόφους σοφός, μέσα εἰς τοὺς κοσμικοὺς ὑπερκόσμιος, ὁ φίλος ὁ ἰδικός μου καὶ συνεργός, πού μοιραζόμεθα τὴν ἴδιαν ψυχὴν διὰ νὰ ὁμιλήσω τολμηρότερα, ὁ σύντροφος τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς σπουδῆς μου; Ἦθελα νὰ ὁμιλῶ δι' ἐσένα εἰς ἄλλο κείμενον καὶ ὄχι νὰ ἀναφέρομαι εἰς αὐτὰ ἐμπρὸς σου ἐλαττώνοντας τὰ περισσότερα ἀπὸ τὸν φόβον μου νὰ θεωρηθῶ κόλαξ. Θὰ εἰπῶ αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον ἐξεκίνησεν ὁ λόγος μου· τὸ Πνεῦμα ἐγνώριζε τὸν ἰδικόν του, πῶς ὄχι; Ἀλλὰ ἐπολεμοῦσεν ὁ φθόνος. Ὁ φθόνος ποίων; Ἐντρέπομαι νὰ τὸ εἰπῶ. Καὶ μακάρι νὰ μὴ τό ἤκουα νὰ τὸ λέγουν καὶ ἄλλοι καὶ νὰ διακωμωδοῦν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν συμπεριφορὰν μας. Τοῦτο λοιπόν, ὅπως οἱ ποταμοὶ τὰ λιθάρια πού κοίτονται εἰς τὴν μέσην τοῦ ρεύματός των, ἄς τὸ προσπεράσωμε, τιμώντας μὲ τὴν σιγὴν μας ὅσα εἶναι ἄξια τῆς λήθης μας. Καὶ ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὸν λόγον μας.

36. Ἐγνώριζε τὸ Πνεῦμα ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πνεύματος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνόμιζεν ὅτι δέν ἔπρεπε νὰ φρονῆ τίποτε ταπεινὸν μήτε νὰ μάχεται μὲ μερίδας καὶ προκαταλήψεις ἀποδίδων περισσότερον εἰς τὴν συμπάθειαν ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸν Θεόν· ἀλλὰ νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ἓνα μόνον, τὴν ὠφέλειαν

ὄφελος, καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο ἔγραψεν, ἐνου-
 θέτει, συνήρμοζε τὸν λαόν, τοὺς ἱερέας, τοὺς τε ἄλλους καὶ
 ὅσοι τοῦ θήματος, διεμαρτύρειτο, ἐψηφίζετο, ἐχειροτόνει καὶ
 μήπως παρῶν ἐδίδου τῇ πολιῇ τὸ ἐναυθεντεῖν, ὡς οἰκείοις,
 5 τοῖς ἄλλοιτοῖσι. Καὶ τέλος, ἐπειδὴ κανονικὴν ἔδει γενέσθαι
 τὴν χειροτονίαν αὐτῶ, λείποντος ἐνὸς τῶ ἀριθμῶ τῶν ἀνα-
 κηρυξόντων, τοῦ σκίμποδος ἑαυτὸν ἀποσπάσας, γήρα καὶ
 νόσῳ συντριμμένος, ἐπὶ τὴν πόλιν νεανικῶς ἵεται· μᾶλλον
 δὲ φέρεται νεκρῶ τῶ σώματι, καὶ μικρὰ πνεόντι καλὸν
 10 ἐντάφιον αὐτῶ, κἄν εἴ τι δέοι παθεῖν, τὴν σπουδὴν ἐκείνην
 ἔσεσθαι πεπεισμένος. Γίνεται δέ τι κἀνιαῦθα σημεῖον οὐκ
 ἀπιούμενον· Ρώσονται τῶ πόνῳ, νεάζει τῇ προσθυμίᾳ, οἰ-
 κονομεῖ, παραιτάσεται, ἰθῆσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου, προπέμπεται,
 οὐκ ἔτι σορῶ τῶ φορεῖῳ, κιβωτῶ δὲ θείᾳ χρησάμενος. Ἦν
 15 δὲ ἄρι μακροθυμίαν ἐπαινῶν ἐπανοᾶμην, ταύτην ἐνιαῦθα
 καὶ πλέον δείκνυοιν. Οὐ γὰρ φερόντων τῶν συλλειτουργῶν
 τὴν αἰσχύνην τῆς ἥτις, καὶ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι τοῦ γέ-
 ροντος δυναστείαν, καὶ διὰ τοῦτο δυσχεραίνοντων αὐτῶ καὶ
 λοιδορουμένων, ἴσχυσεν οἷς ἐκαριέρει καὶ τούτων ὑπεράνω
 20 γενέσθαι, μέγιστον εὐδρῶν εἰς συμμαχίαν τὴν ἐπιείκειαν,
 καὶ τὸ μὴ ἀντιλοιδορεῖν λοιδορούμενον. Τί γὰρ εἶναι δεινόν,
 εἰ τοῖς πράγμασι νικήσας, φέροι τῇ γλώσση νικώμενος,
 Τοιγαροῦν οὕτω κἀκείνους εἶλε τῇ μακροθυμίᾳ, προσλαθὼν
 καὶ τὸν χρόνον τῆς γνώμης σύμμαχον, ὥστε ἀπελογοῦντι,
 25 προσέπιπτον, μειθάλλοντες εἰς θαῦμα τὴν ἀγανάκτησιν.
 Ἡσχύνοντι τοῖς προτέροις, ἐχρῶντι πατριάρχη, καὶ νομο-
 θέτῃ, καὶ δικαστῇ, τὸ μισεῖν ἀπορρίψαντες.

37. Τοῦ δὲ αὐτοῦ ζήλου καὶ ἡ κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἐν-
 στασις, ἡνίκα ἐπεισιράτευσαν ἡμῖν μετὰ τῆς βασιλικῆς ἀσε-
 30 βείας, ὡς καταστρεφόμενοι καὶ ἡμᾶς, καὶ τοῖς ἄλλοις προσ-

τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο ἔγραψεν, ἐνουθετοῦσε, συνεφιλίωνε τὸν λαόν, τοὺς ἱερεῖς καὶ ὅσοι ἄλλοι τοὺς περιστοιχίζον εἰς τὸ Βῆμα, διεμορτύρετο, ἔδιδε τὴν πῆφον του, ἐχειροτονοῦσε καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ εἶναι παρῶν. Ἔδιδε εἰς τὸ πολίον γῆρας νὰ ἀσκῇ ἔξουσίαν εἰς τοὺς ξένους ὡσάν νὰ ἦσαν ἰδικοί. Καὶ τέλος ἐπειδὴ ἔπρεπε ἢ χειροτονίᾳ νὰ γίνῃ κανονικὴ καὶ ἔλειπε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐκλέκτορας ἀφοῦ ἄφησε τὸ κρεβάτι, βαρηνμένος ἀπὸ τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν φθάνει σάν σπληνικὰ εἰς τὴν πόλιν ἢ μᾶλλον μεταφέρεται μὲ σῶμα νεκρὸν πού μόλις ἀνέπνεε· ἐπίστευε ὅτι ἦτο ὡραῖον ἐντάφιον ἢ βία ἐκείνη, ἂν ἦτο νὰ πάθῃ κάτι. Συμβαίνει ὅμως καὶ ἐδῶ κάτι πού δὲν ἀμφισβητεῖται. Ὁ κόπος τὸν δυναμώνει, ἔχει προθυμίαν νεανικὴν, ρυθμίζει, πολεμεῖ, ἀνεβάζει ἐπὶ τοῦ θρόνου, τὸν προέμπουν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ φορεῖον ὡς νεκροκρέββστον ἀλλὰ ὡς θεῖαν κιβωτόν. Καὶ αὐτὴν τὴν μακροθυμίαν πού μόλις ἔπαυσα νὰ ἐπαινῶ, αὐτὴν ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ δείχνει μὲ τὸ παραπάνω. Δὲν ὑπέφεραν οἱ συλλειτουργοὶ του τὴν ἐντροπὴν τῆς ἡττας των καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ γέροντος εἰς τὰ πράγματα καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἐδημιουργοῦσαν ζητήματα καὶ τὸν ὕβριζαν· ἴσχυσεν ὅμως μὲ τὴν καρτερίαν του νὰ ἀναδειχθῇ ἀνώτερος καὶ ἀπὸ αὐτοὺς, εὐρίσκοντας πάρα πολὺ μέγα διὰ νὰ συμμαχήσῃ μαζί του τὴν ἐπιείκειαν καὶ ὅταν ὕβριζεται νὰ μὴ ἀνταποδίδῃ τὰς ὕβρεις. Διατί νὰ εἶναι φοβερόν ἂν κάποιος πού ἐνίκησεν εἰς τὰ πράγματα ὑποφέρῃ νὰ νικᾶται ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἄλλων; Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἠχημαλώτισε καὶ ἐκείνους μὲ τὴν μακροθυμίαν του, λαμβάνοντας ὡς σύμμαχον τῆς γνώμης του καὶ τὸν χρόνον, ὥστε ἠναγκάζοντο νὰ ἀπολογηθοῦν, ἔπεφτον εἰς τὰ πόδια του, μεταβάλλοντες τὴν ἀγανάκτησιν των εἰς θαυμασμόν. Ἠσθάνοντο ἐντροπὴν διὰ τὰ προηγούμενα, τὸν εἶχαν ὡς πατριάρχην καὶ νομοθέτην καὶ δικαστήν, ἀφοῦ ἀπέβαλαν τὸ μῖσος πρὸς αὐτόν.

37. Τὴν ἰδίαν θέρημην εἶχε καὶ ἡ ἀντίστασις κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ὅταν μᾶς ἐπετέθησαν μαζί μὲ τὰς δυνάμεις τοῦ ἀσεβοῦς βασιλέως, διὰ νὰ μᾶς ὑποτάξουν καὶ ἐμᾶς καὶ νὰ

θήσονται, ἤδη σχεδὸν πᾶσι δεδουλωμένοις. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα μικρόν τι μέρος ἡμῖν συνεισηγήκε, καὶ παρ' ἑαυτοῦ καὶ παρ' ἡμῶν ἴσως· οὗς ἐπῆγεν ἐκείνοις, ὡς πικροτάτοις θηρίοις, οὐκ ἀγεννεῖς σκύλακας, γυμνάζων πρὸς τὴν εὐσέθειαν.
 5 ἂν. Ἐν ἀμφοτέροις μέμφομαι (καὶ μοι μηδὲν δυοχεράνητε τῆς παρορησίας· ἐκρήξω γὰρ τὸ λυποῦν, εἰ καὶ φορτικώτερον), διὰ με τοῖς τοῦ θίου κακοῖς δυοχεραίνοντα, καὶ τῆς ἐρημίας ἐρῶντα, ὡς οὐκ οἶδ' εἰ τις ἄλλος τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τὴν κοινὴν ταύτην ζάλην καὶ κόριν, ὡς ἔχω τάχους,
 10 ἐκκλίνειν φιλονεικοῦντα, καὶ εἰς τὸ ἀσφαλὲς ἀποσώζεσθαι, οὐκ οἶδ' ὅπως τῇ φορτικῇ καὶ ἐπιβούλῳ τῶν ψυχῶν ἀγορᾷ ταύτῃ φέροντες παραδεδώκατε, δι' εὐπρεποῦς ὀνόματος τῆς ἱερωσύνης. Ἐξ ὧν ἤδη μοι τὰ μὲν συνέβη κακά, τὰ δὲ ἐλπίζεται. Τὸ γὰρ ἤδη παθεῖν καὶ πρὸς τὸ μέλλον πως δύσελπι,
 15 κἂν ὁ λογιζόμενος, ἄλλο τι πείθῃ, τὸ κρεῖττον ὑποτιθέμενος.

38. Οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκείνου καλῶν παρέλθοιμι. Πάντα μὲν ἦν καρτερικός, καὶ κρείττων τοῦ προσβλήματος· τῇ τελευταίᾳ δὲ νόσῳ κακοσπαθῶν, ἢ τῷ γήρῳ συνεπίθειο, καὶ ταύτῃ χρονία καὶ σφαλερᾷ, τὸ μὲν ἀρρωσιῆσαι κοινὸν
 20 πρὸς τοὺς ἄλλους ἔοχεν ἀνθρώπους· τοῦτο δέ, οὐκ ἔτι κοινόν, ἀλλὰ σφόδρα ἐκείνου, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀκόλουθον θαύμασιν. Οὐ γὰρ ἔστιν διὰ μὴ τῷ πάντῃ σινοχωρούμενος, καὶ πολλάκις γε τῆς ἡμέρας, ἔστι δὲ διὰ καὶ ὥρας, ὑπὸ μόνῃς ἐρῶννυτο τῆς λειτουργίας· καὶ ὑπεχώρει τὸ πάθος, ὥσπερ
 25 ἐξ ἐντολῆς φυγαδευόμενον. Ζήσας δὲ σχεδὸν τι περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη, πέρα τῶν Δαυιδικῶν ἡμερῶν, περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, καὶ τοῦτων αὐτῶν ἐν τῇ ἱερωσίᾳ πέντε καὶ τρισσαράκοντα, μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἔπειτα ἐν γήρῳ καλῶ καταλύει τὸν βίον. Καὶ τοῦτο, πῶς; Ἐν τοῖς τῆς εὐ-
 30 χῆς ῥήμασί τε καὶ σχήμασιν, οὐδὲν μὲν κακίας ἔχοντος, πλεῖ-

μας προσθέσουν εἰς τοὺς ἄλλους, πού ἦσαν ὅλοι σχεδὸν ὑποδουλωμένοι. Διότι καὶ ἐδῶ δὲν ἦτο μικρὰ ἡ βοήθεια πού προσέφερε ἐκ μέρους του καὶ ἴσως καὶ ἐκ μέρους μας· ὠδήγησεν ἐναντίον ἐκείνων πού ἦσαν θηρία ἀγριώτατο ἐμᾶς, ὄχι κακόσειρα κυνηγόσκυλα, ἐκγυμνάζοντάς μας εἰς τὴν εὐσέβειαν. Δι' ἓνα τοὺς κατηγορῶ καὶ τοὺς δύο — καὶ μὴ μοῦ θυμώσετε διὰ τὸ θάρρος μου· θ' ἀφήσω νὰ ξεσπάσῃ ἡ λύπη μου, ἂν καὶ εἶναι ἐνοχλητικόν. Ἐνῶ δὲν μοῦ ἤρεσαν τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς καὶ ἐποθοῦσα τὴν ἐρημίαν, ὅσον δὲν γνωρίζω ποῖος ἄλλος ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μου, καὶ ἐφιλονικοῦσα ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερον νὰ ξεφύγω τὴν Ζάλην αὐτὴν καὶ τὸν κονιορτὸν καὶ νὰ σωθῶ εἰς ἀσφαλές μέρος, δὲν γνωρίζω πῶς μέ ἐφέρατε καὶ μέ παρεδώσατε εἰς τὴν ἐνοχλητικὴν αὐτὴν καὶ ἐχθρικὴν ἀγορὰν τῶν ψυχῶν μὲ τὸ ὠραῖον ὄνομα τῆς ἱερωσύνης. Ἀπὸ αὐτὰ προῆλθαν σὶ δυστυχίαι μου καὶ περιμένω καὶ ἄλλας. Τὸ ὅτι ἔχω πάθει ἕως τώρα μοῦ δημιουργεῖ κάποια ἀπαισιοδοξίαν καὶ διὰ τὸ μέλλον, καὶ ἄς προσπαθῇ ὁ λογισμὸς μου νὰ μέ πείσῃ διὰ κάτι ἄλλο, ὑποβάλλοντάς μου τὸ καλύτερον.

38. Ἄλλὰ δὲν θὰ ἀντιπαραβῶ καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀρετὰς του. Εἰς ὅλα ἦτο καρτερικὸς καὶ ἐνικοῦσε τὸ σῶμα. Ἐκακοπαθοῦσε ὅμως μέ τὴν τελευταίαν ἀσθένειάν του, ἡ ὁποία προσετέθη εἰς τὸ γῆρας του καὶ ἦτο χρονία καὶ ἐπικίνδυνη. Τὸ ὅτι εἶχεν ἀσθενήσει, αὐτὸ ἦτο ἓνα κοινὸν σημεῖον του μέ τοὺς ἄλλους. Τὸ ἄλλο ὅμως δὲν ἦτο κοινὸν ἀλλὰ ἐντελῶς ἰδικόν του καὶ ἀνάλογον μέ τὰ ἄλλα θαυμάσια. Δὲν ὑπῆρχε περίπτωσις πού νὰ μὴ τὸν ἐστενοχωροῦσε ἡ ἀσθένειά του πολλάς φοράς τὴν ἡμέραν ἀκόμη καὶ τὴν ὥραν καὶ νὰ μὴ εὔρισκε θεραπείαν εἰς μόνην τὴν λειτουργίαν. Ὑποχωροῦσε τὸ πάθος, ὡσάν νὰ τὸ ἐφυγάδευε κάποια ἐντολή. Καὶ ἀφοῦ ἔζησε σχεδὸν ἑκατὸν ἔτη, πέρα ἀπὸ τὰ ὄρια πού ὁ Δαυῖδ καθορίζει διὰ τὴν ζωὴν μας, καὶ τὰ σαράντα πέντε ἀπὸ αὐτὰ, μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀσκώντας τὴν ἱερωσύνην, τέλος μέ γῆρας ἐντιμον τελειώνει τὴν ζωὴν του. Καὶ ποῖο ἦτο τὸ τέλος αὐτό; Μέσα εἰς λόγους καὶ σχήματα προσευχῆς καὶ ἀφήνοντας πλῆθος

5 στα δὲ ἀρετῆς καταλιπὼν ὑπομνήματα. Τοιγαροῦν καὶ τὸ
 σέβας αὐτῷ πλεῖον ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἐν ταῖς ἀπάντων γλώσ-
 σαις καὶ διανοαῖς· καὶ οὐκ ἔστι ραδίως εὐρεῖν, ὅστις ἐκεί-
 νου μεμνημένος, οὐχὶ καὶ τὴν φαντασίαν ἀσπάζεται, τοῦτο
 10 δὴ τὸ τῆς Γραφῆς, χεῖρα θεῖς ἐπὶ σιόματι. Τοιοῦτος μὲν ὁ
 βίος αὐτῷ, τοιαύτη δὲ ἡ τοῦ βίου συμπλήρωσις καὶ τελείωσις.

39. Ἐπεὶ δὲ καὶ μνημόσυνον τῆς ἐκείνου μεγαλοφυχίας
 ἔδει τῷ βίῳ καταλειφθῆναι, τί μᾶλλον ἔδει, ἢ τὸν νεῶν τοῦ-
 10 τον, ὃν Θεῷ τε ἤγειρε καὶ ἡμῖν, ὀλίγα μὲν τῷ λαῷ προσχρησά-
 μενος, τὰ πλείω δὲ οἴκοθεν εἰσενεγκῶν; Ἔργον οὐ σιωπῆς
 ἄξιον, μεγέθει μὲν ὑπὲρ τοὺς πολλούς, κάλλει δὲ σχεδὸν
 ὑπὲρ ἅπαντας· ὁκτώ μὲν ἰσοπλεύρως εὐθείαις εἰς ἑαυτὸν
 ἀπαντιῶντα, κίονων δὲ καὶ σιοῶν κάλλεσι διωρόφων εἰς ὕ-
 15 ψος αἰρόμενον, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πλάσμασιν οὐ λειπομέ-
 νοις τῆς φύσεως· οὐρανῷ δὲ ἄνωθεν κατασιγράπτοντα, πη-
 γαῖς δὲ φωτὸς πλουσταῖς τὰς ὄψεις περιανυγάζοντα, ὥσπερ
 ἀληθῶς φωτὸς οἴκητήριον· δρόμοις τε ἀμφιθέτοις ὕλης τῆς
 λαμπροσιότης ἰσογωνίοις κυκλούμενον, καὶ πολλὴν τὸν ἐν μέ-
 20 σῳ τόπον περιλαμβάνουσι· πυλῶν δὲ καὶ προπυλαίων προ-
 λάμπουσα χάρισι, καὶ πόρρωθεν τοὺς προσιόντας δεξιούμε-
 νον. Καὶ οὕτω λέγω τὸν ἔξωθεν κόσμον, λίθου τετραπέδου,
 καὶ εἰς τρίχα σνηρομομένου κάλλος καὶ μέγεθος, ὅσος τε
 καὶ μαρμάρεος ἐν ἔδραις καὶ κεφαλῶν, αἱ τὰς γωνίας δι-
 ειλῆφασι, καὶ ὅσος ἐπιχώριος μηδὲν τοῦ ξένου λειπόμενος·
 25 ζώνας τε πολυειδεῖς καὶ ποικίλας προβεβλημένας τε καὶ
 ἐνυφασμένας, ἀπὸ κρηπίδος εἰς κορυφήν, ἢ ζημιοῖ τὸν θεα-
 τήν, τὴν ὄψιν ὀρίζουσα. Πῶς ἂν ὁ λόγος ἔργον ἰσοσύτου
 χρόνου, καὶ πόνου, καὶ ἰσοσύτης χειρὸς οὕτως ἐν θραχεῖ
 παρασίσειεν; Ἡ ἰσοσύτον εἰπεῖν ἀρκέσει, διὸ πολλῶν τὰς

ὑπομνήματα ἀρετῆς, χωρὶς ἰχνοσ κακίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ πρὸς αὐτὸν σεβασμὸς ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ ὅ,τι πρὸς ἄνθρωπον μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰ χεῖλη ὄλων. Καὶ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ εὕρης, ποῖος ἐνθυμεῖται ἐκείνον καὶ δὲν ἀσπάζεται καὶ τὴν φανταστικὴν εἰκόνα του, ὅ,τι ἀκριβῶς λέγει ἡ Γραφή, θέτοντας τὸ χεῖρι εἰς τὸ στόμα. Τέτοιος ὑπῆρξεν ὁ θῖος του καὶ τέτοια ἡ ὀλοκλήρωσις καὶ ἡ τελειοποίησίς του.

39. Ἐπειδὴ ὁμως ἔπρεπε νὰ μείνη εἰς τὴν ζωὴν καὶ κάποιον ὑπόμνημα τῆς μεγαλοψυχίας ἐκείνου, τί θὰ ἦτο καλύτερον ἀπὸ τὸν ναὸν αὐτὸν, πού ἀνήγειρε διὰ τὸν Θεὸν καὶ δι' ἐμᾶς παίρνοντας ὀλίγα μόνον ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ καταβάλλοντας τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἰδικά του; Δὲν εἶναι ἔργον ἄξιον διὰ τὴν σιωπὴν, ναὸς μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς περισσότερους καὶ ὠραιότερος ἀπὸ ὄλους σχεδόν. Περιχακῶνεται γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του μὲ ὀκτῶ εὐθείας καὶ ἴσας πλευρὰς καὶ ὑψώνεται πρὸς τὰ ἄνω μὲ τὸ κάλλος τῶν κίωνων του καὶ τῶν διωρόφων στοῶν, μὲ εἰκονογραφίαν πού δὲν ὑπολείπεται ἀπὸ τὴν φύσιν ἀστράπτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν πού τὸν καλύπτει, πλούσιαι πηγαὶ φωτὸς καταφωτίζουν τὰ πρόσωπα, ὡς ἀληθινὰ κατοικητήριον τοῦ φωτὸς. Τὸν περικυκλῶνουν ὀλόγυρα διάδρομοι ἰσογώνιοι ἀπὸ τὸ λαμπρότατον ὑλικὸν καὶ εἶναι εὐρύτατος ὁ χώρος πού περιλαμβάνεται εἰς τὸ μέσον. Λάμπουν ἀπὸ τὴν χάριν αἱ πύλαι καὶ τὰ προπύλαια καὶ ὑποδέχονται ἀπὸ μακρὰ τοὺς προσερχομένους. Καὶ δὲν ὁμιλῶ διὰ τὸν ἐξωτερικὸν διάκοσμον του ἀπὸ κυβολίθους εἰς τριπλὴν διάταξιν ὠραίους καὶ μεγάλους ἢ ἀπὸ μάρμαρον εἰς τὰς βάσεις καὶ τὰ γεισώματα, πού συνδέουν τὰς γωνίας ἢ ἀπὸ λίθον ἐντόπιον, καθόλου κατώτερον ἀπὸ τὸν ξένον, τὰς πολυποικίλους ζῶνας πού εἴτε προεξέχουν εἴτε ἔχουν ἐνσκαφῆ ἀπὸ τὰ θεμέλια μέχρι τῆς κορυφῆς, ἢ ὁποῖα ζημιώνει τὸν θεατὴν περιορίζοντας τὴν θέαν. Πῶς θὰ ἤμποροῦσεν ὁ λόγος νὰ παραστήσῃ εἰς τόσον σύντομον χρόνον ἔργον πού ἐχρειάσθη τόσον διάστημα καὶ τόσην ἐργασίαν καὶ τόσον ἰκανὴν χεῖρά; Ἡ μήπως θὰ φθάσῃ τοῦτο μόνον; Πολλὰ ἔργα

ἄλλας πόλεις κοσμοῦντων ἔργων, ἰδίων τε καὶ δημοσίων,
 τοῦτο καὶ μόνον ἴσχυσε διαβοήτους ἡμᾶς κατασιῆσαι τοῖς
 πλεοσιν. Ἄλλ' ὁ μὲν ναὸς οὕτως ἔχων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἱε-
 ρέως ἔδει, καὶ τοῦτον οἴκοθεν ἐπιδίδωσιν εἰ μὲν κατὰ τὸν
 5 ναόν, οὐκ ἔχω λέγειν, πλὴν ἐπιδίδωσιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ θυ-
 μάτων ἔδει, καὶ ταῦτα προσίθησι, τὰ πάθη τοῦ παιδός, καὶ
 τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν ἴν' ἔχη παρ' αὐτοῦ Θεοῦ ὀλο-
 κάσπωμα λογικόν, ἱερεῖον πνευματικόν ἀντὶ νομικοῦ θύματος
 καλῶς δαπανώμενον.

10 40. Τί φῆς, ὦ πάτερ; ἱκανὰ ταῦτα, καὶ ἀπέχεις τῶν πό-
 νων τὰς ἀμοιβάς, οὐς ἐπὶ τοῖς ἑμοῖς λόγοις ἐμόχθησας,
 τὸν εἴτε προπεμπτήριον, εἴτ' ἐπιτάφιον τοῦτον ξπαινον; καὶ
 δίδως εἰρήνην τῷ λόγῳ, τὸν παλαιὸν τρόπον, κἀνταῦθα τοῦ-
 τον ὀρίζεις, φεύγων τὸν κόρον, ὡς ἂν εἴη σύμμετρος; ἢ τίνα
 15 προσθήκην ἐπιζητεῖς; Ὀρίζεις, οἶδ' δι· καὶ γὰρ ἀνιάρκης.
 Ἐκεῖνο δὲ προσδεῖναι συγχώρησον Γνώρισον ἡμῖν ποῦ πο-
 τε εἰ δόξης, καὶ τὸ περὶ σὲ φῶς, καὶ τὴν σὴν μετ' ὀλίγον
 δμῶζυγα, καὶ τῶν τέκνων, ἃ προκατέθαπας· κἀμὲ ταῖς αὐταῖς
 δέξαι σκηναῖς, ἢ μηδὲν ἔτι, ἢ μικρὰ τῷ βίῳ τούτῳ κακο-
 20 παθήσονται· καὶ πρὸ τῶν σκηνῶν, τῷ γλυκεῖ λίθῳ τούτῳ,
 δν ἀμφοτέροις ἔστησας, τιμῶν κἀνταῦθα τὸν σὸν ἱερὸν καὶ
 δμῶνυμον καὶ τοῦ λόγου συγγνώμην ἔχε, τοῦ τε παρεθέν-
 τος, καὶ τοῦ προσληφθέντος σὴν χάριν. Καὶ διεξάγοις ἀκιν-
 δύνως, μάλιστα μὲν ἔπασαν ποίμνην καὶ πάντας ἀρχιερέας,
 25 ὧν ἐκλήθησ πατήρ, ἐξαιρέτως δὲ τὸν ὑπὸ σοῦ θιασθέντα,
 καὶ τυραννηθέντα πατρικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὡς ἂν μὴ
 πάντα σε μεμφοίμην τῆς τυραννίδος.

41. Σοὶ δὲ τί δοκοῦμεν, ὦ κριτὰ τῶν ἑμῶν λόγων καὶ
 κινήματων; Εἰ μὲν ἀνιάρκως διελέχεται ταῦτα, καὶ τῆς σῆς
 30 ἐπιθυμίας ἀξίως, τοῦτο ἐπιψήφισον, καὶ δεχόμεθα· πάντως

κοσμοῦν τὰς ἄλλας πόλεις, ἰδιωτικά καὶ δημόσια, ἐνῶ αὐτός καὶ μόνον ὁ ναός ἔφθασε διὰ νὰ κάμη ἐμᾶς Ἰακουστοὺς εἰς τοὺς περισσοτέρους. Ἔτσι εἶναι ὁ ναός. Ἐπειδὴ τῶρα ἐχρειάζετο καὶ ἱερεὺς καὶ τοῦτον τὸν δίδει ἀπὸ τὸ σπίτι του ἔάν ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν ναὸν δὲν ἤμπορῶ νὰ εἰπῶ, ἀλλὰ τὸν δίδει ἐν πάσῃ περιπτώσει. Καὶ ἐπειδὴ ὑπῆρχε καὶ ἀνάγκη ἀπὸ θύματα, τὰ προσθέτει καὶ αὐτὰ, τὰ παθήματα τοῦ παιδιοῦ του, καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ εἰς τὰ δεινά. Διὰ νὰ δεχθῆ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός λογικὴν θυσίαν ὀλοκαρπώσεως, ἱερὸν σφάγιον πνευματικὸν ποὺ λειώνει τιμῶς ἀντὶ θύματος νομικοῦ.

40. Τί λέγεις, πατέρα μου; Εἶναι ἄρκετὰ αὐτὰ καὶ διαχωρίζεις ἀπὸ τοὺς μόχθους, τοὺς ὁποίους διὰ τοὺς λόγους μου ὑπέφερες, τὰς ἀμοιβάς, τὸ ἀποχαιρετιστήριον τοῦτο ἢ ἐπιτάφιον ἐγκώμιον; Καὶ δίδεις τέλος εἰς τὸν λόγον κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον καὶ ἕως ἐδῶ τὸν περιορίζεις, ἀποφεύγοντας τὸν κόρον, διὰ νὰ εἶναι ὁ λόγος σύμμετρος; Ἡ μήπως θέλεις καμμίαν ἄλλην προσθήκην; Τὸν περιορίζεις, τὸ γνωρίζω εἶσαι αὐτάρκης. Ἐπίτρεψε νὰ προσθῆσω ἐκεῖνο. Γνώρισέ μου εἰς ποῖον ἀναβαθμὸν τῆς δόξης εὐρίσκεσαι καὶ τὸ φῶς ποὺ σὲ κυκλώνει, τὴν σύζυγον ποὺ συναντᾷς ὀσονούπω, τὰ παιδιά ποὺ ἔχεις ἤδη θάψει. Δέξου καὶ ἐμένα εἰς τὰς αὐτὰς σκηνὰς χωρὶς ἄλλα πλέον βάσανα εἰς τὴν Ζωὴν αὐτὴν ἢ ὀλίγα μόνον. Καὶ προτοῦ μὲ δεχθῆς εἰς τὰς σκηνὰς, πρὸς χάριν τοῦ ἀγαπητοῦ ναοῦ τούτου, ποὺ ἀνήγειρες καὶ διὰ τοὺς δύο μας τιμώντας καὶ ἐδῶ τὸν ἱερέα σου καὶ ὁμώνυμόν σου, συγχώρησέ με καὶ διὰ τὸν λόγον καὶ ὅσον παρελείφθη καὶ ὅσον προσετέθη πρὸς χάριν σου. Καὶ νὰ ὀδηγήσης χωρὶς κίνδυνον πρῶτα ὄλον τὸ ποίμνιον καὶ ὄλους τοὺς ἀρχιερεῖς, τῶν ὁποίων ὠνομάσθης πατήρ καὶ ἰδιαιτέρως αὐτὸν ποὺ ἐδέχθη τὴν πατρικὴν καὶ πνευματικὴν σου βίαν καὶ τυραννίαν, διὰ νὰ μὴ σὲ κατηγορῶ εἰς ὅλα διὰ τὴν τυραννίαν αὐτὴν.

41. Ἐσένα πῶς σοῦ φαινόμεθα, κριτὰ τῶν λόγων μου καὶ τῶν κινήσεών μου; Ἐάν ἔχουν αὐτάρκειαν οἱ λόγοι μου καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἐπιδοκίμα-

- δὲ Θεοῦ ψῆφος ἢ σὴ. Εἰ δὲ παρὰ πολὺ τῆς ἐκείνου δόξης, καὶ τῆς σῆς ἐλπίδος, ἐγγὺς ὁ σύμμαχος. Ἐπάφες τὴν σὴν φωνὴν τοῖς ἐκείνου καλοῖς προσδοκωμένην, ὡς θετὸν ὄριμον πάντως δὲ ὑπόχρεων ἔχει σε τῶν μεγίστων, καὶ ὡς 5 ποιμένα ποιμὴν, καὶ ὡς πατὴρ υἱὸν ἰὸν ἐν χάριτι. Τί θαναματόν, εἰ διὰ σοῦ θρονησας τῇ οἰκουμένῃ, καὶ αὐτός τι τῆς σῆς φωνῆς ἀπολαύσειεν; Τί δεῖ λοιπόν; Τῇ πνευματικῇ Σάρρα, τῇ τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, καὶ δημοζύγῳ, καὶ ἰσοχρόνῳ, συμφιλοσοφῆσαι τὰ ἐπικήδια.
- 10 42. Οὐχ ἡ αὐτὴ φύσις, ὦ μητερ, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· μᾶλλον δὲ ὅλως τῶν θεῶν καὶ τῶν ἐπιγείων. Παρ' ἐκείνοις μὲν τὸ ἄτριπτον καὶ ἀθάνατον, αὐτοῦ τε τοῦ εἶναι, καὶ τῶν ὄσα τοῦ εἶναι· τῶν γὰρ παγίων τὰ πάγια. Τὰ δὲ ἡμέτερα πῶς ἔχει; Ρεῖ τε καὶ φθίρεται, καὶ ἄλλοτε ἄλλην λαμβάνει 15 μεταβολήν. Ζωὴ γοῦν καὶ θάνατος ταῦθ' ὅπερ λέγεται, πλεῖστον ἀλλήλων διαφέρειν δοκοῦντα, εἰς ἄλληλα περιχωρεῖ πως καὶ ἀντικαθίσταται. Ἡ μὲν γὰρ ἐκ φθορᾶς ἀρχομένη τῆς μητρὸς ἡμῶν, καὶ διὰ φθορᾶς ὀδεύουσα τῆς ἀελ τοῦ παρόντος ἐκσιάσεως, εἰς φθορὰν κατασιτρέφει τὴν τοῦ θίου τούτου 20 καιάλυσιν· ὁ δὲ τῶν ἐνιαῦθα κακῶν ἀπαλλαγὴν ἔχων, καὶ πρὸς τὴν ἄνω πολλάκις μετάγων ζωὴν, οὐκ οἶδα εἰ κυρίως προσαγορεύοιτο θάνατος, ἐν ὀνόματι μᾶλλον ἢ πράγματι τὸ φοβερόν ἔχων· καὶ κινδυνεύομεν πάσχειν πως ἄλογον πάθος, ἃ μὲν ἔσιν οὐ φοβερὰ δεδοικότες, ἃ δὲ φοβεῖσθαι 25 ἄξιον ὡς αἰρειώτερα περιέποντες. Μία ζωὴ, πρὸς τὴν ζωὴν βλέπειν· εἰς θάνατος, ἢ ἁμαρτία· ψυχῆς γὰρ ὄλεθρος. Τἄλλα δέ, οἷς μέγα φρονουσί τινες, ὀνειρώτων ὄψις ἐστὶ κατὰ τῶν ὄντων παίζουσα, καὶ ψυχῆς ἀπαιτηλὰ φάσματα. Ἄν οὕτως

σέ τους καί δεχόμεθα ἡ ψῆφος θά εἶναι ψῆφος Θεοῦ. Ἐάν ὁμως ἀπέχουν πολὺ καί ἀπό τὴν δόξαν ἐκείνου καί ἀπό τὴν ἰδικὴν σου ἐλπίδα, ὁ σύμμαχος εἶναι κοντά. Ἐφησε τὴν ἰδικὴν σου φωνὴν διὰ τὰς ἀρετὰς ἐκείνου, τὴν προσδοκοῦμεν, καθὼς βροχὴν εἰς τὴν ὥραν τῆς. Σὲ ὑποχρεώνει πάντως διὰ μέγιστα καί ὡς ποιμὴν ποιμένα καί ὡς πατὴρ υἱὸν πνευματικόν. Δέν εἶναι ἀξιοθαύμαστον, μὲ τὸ στόμα σου νὰ βροντήσῃ εἰς τὴν οἰκουμένην καί νὰ ἀπολαύσῃ καί ὁ ἴδιος κάτι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου φωνήν. Τί μένει λοιπόν; Μὲ τὴν πνευματικὴν Σάρραν, τοῦ μεγάλου πατρὸς μας Ἄβραάμ καί σύζυγον καί ὁμόχρονον, νὰ τελειώσω τὰ πνευματικὰ ἐπικήδεια.

42. Δέν εἶναι, μητέρα μου, ἡ ἴδια ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ καί τῶν ἀνθρώπων ἢ μᾶλλον τῶν θείων καί τῶν ἐπιγείων. Εἰς ἐκεῖνα τὸ ἀμετάβλητον καί ἡ ἀθανασία τοῦ ἰδίου τοῦ εἶναι καί ὄσων ἀνήκουν εἰς τὸ εἶναι ἔπειδὴ τὰ πάγια πηγαίνουν μὲ τὰ πάγια. Πῶς εἶναι τώρα τὰ ἰδικὰ μας; Ρέουν καί φθείρονται καί παίρνουν κάθε τόσο διαφορετικὰς μεταβολὰς. Αὐτὰ λοιπόν πού τὰ ὀνομάζομε Ζωὴν καί θάνατον, ἐνῶ φαίνονται ὅτι διαφέρουν πολὺ μεταξύ των, περιχωροῦν κάπως τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο καί ἀντικαθιστῶνται. Ἡ Ζωὴ ἀρχίζοντας ἀπὸ φθορὰν τῆς μητέρας μας καί βαδίζοντας διὰ μέσου τῆς φθορᾶς τοῦ παρόντος πού πάντοτε ξεφεύγει, ὁδηγεῖ εἰς τὴν φθορὰν τὸ τέρμα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ὁ θάνατος προσφέροντας ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ ἐδῶ δεινὰ καί μεταθέτοντας συχνὰ εἰς τὴν ἄνω Ζωὴν, δέν γνωρίζω ἐάν θάνατος εἶναι μὲ τὸ ἀληθινὸν του ὄνομα καί δέν εἶναι κατ' ὄνομα μόνον φοβερός, ὄχι ὁμως καί εἰς τὴν πραγματικότητα. Καί ὅ,τι παθαίνομεν εἶναι σχεδὸν ἓνα παράλογον πάθος φοβούμεθα ὅσα δέν εἶναι φοβερά καί αὐτὰ πού εἶναι ἄξια φόβου τὰ δεχόμεθα ὡς προτιμότερα. Ἡ Ζωὴ εἶναι μία, νὰ ἀποβλέπῃς πρὸς τὴν Ζωὴν καί ὁ θάνατος ἓνας, ἡ ἀμαρτία, ἐπειδὴ εἶναι ὁ ὄλεθρος τῆς ψυχῆς. Τὰ ἄλλα διὰ τὰ ὁποῖα μεγαλοφρονοῦν μερικοὶ εἶναι ὄνειρα πού τὰ βλέπομεν νὰ περιπαίζου τὴν πραγματικότητά καί ἀπατηλαὶ φαντασίαι τῆς ψυχῆς. Ἐάν εἶναι αὕτη ἡ κατάστασις μας, μητέρα, οὐ-

ἔχωμεν, ὦ μῆτερ, οὔτε τῆ ζωῆ μέγα φρονήσομεν, οὔτε τῷ
 θανάτῳ λίαν ἀνιασόμεθα. Τί τοίνυν δεινὸν πεπόνθαμεν, εἰ
 πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἐνθένδε μεταβεδήκαμεν; εἰ σιρο-
 φῶν, καὶ ἰλίγγων, καὶ κόρων, καὶ τῆς αἰσχροῦς φορολογίας
 5 ἀπηλλαγμένοι, μετὰ τῶν ἐσιώτων καὶ οὐ ρεόντων ἐσόμεθα
 φῶτα μικρά, φῶς τὸ μέγα περιχορευόμενοι;

43. Ἄλλὰ λυπεῖ σε τὸ τῆς διαζεύξεως; ἀλλ' εὐφραίνετω
 τὸ τῆς ἐλπίδος. Ἄλλὰ δεινὸν ἢ χηρεία; ἐκείνῳ δὲ οὐ δεινόν.
 Καὶ ποῦ τὸ τῆς ἀγάπης ἀγαθόν, ἐαντιῶ τὰ ρᾶω διδόντα.
 10 τῷ πλησίον ἀπονέμειν τὰ προσαניתερα; Τί δὲ καὶ δεινὸν
 ὄλωσ τῆ λυθησομένη μετὰ μικρόν; Ἐγγύς ἢ προθεομία, τὸ
 λυπηρὸν οὐκ ἐπίμονον. Μὴ φοριζώμεν ἀγεννέσι λογισμοῖς
 τὰ κουφότατα. Μεγάλων ἐστειρήμεθα καὶ γὰρ τευχήκαμεν
 τὸ μὲν στερεῖσθαι, πάντων, τὸ δὲ τυχεῖν, οὐ πολλῶν. Μὴ
 15 τοῦτο καμπιέτω, ἀλλ' ἐκεῖνο παραμυθεῖσθω. Τὸ γὰρ κρεῖτ-
 τιον, νικᾶν εὐλογώτερον. Ἦνεγκας παίδων ἀποβολήν, τῶν
 ὠραίων ἔτι, καὶ τῷ ζῆν ἐπιτηδείων, ἀνδρικότατα καὶ φιλο-
 σοφώτατα· ἔνεγκε καὶ γηραιῶν κατὰθεσιν σώματος ἤδη τῷ
 βίῳ κάμωντος, εἰ καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπαθεισάτας ὁ τῆς
 20 ψυχῆς τόπος ἀντιῶ συνειτήρησεν. Ἄλλὰ δέη τοῦ κηδεμόνος;
 ποῦ δὲ ὁ σὸς οὔτιος Ἰσαάκ, ὃν ἀντὶ πάντων σοι καταλέλοιπεν;
 Αἴτει παρ' αὐτοῦ τὰ μικρά, τὴν χειραγωγίαν, καὶ τὴν δου-
 λειαν ἀντιδίδου τὰ μείζονα, τὴν μητρικὴν εὐλογίαν, καὶ
 τὰς εὐχάς, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐλευθερίαν. Ἀγανακτεῖς νουθε-
 25 τουμένη; τοῦτο ἐπαινῶ· καὶ γὰρ πολλοὺς νενουθέτηκας, ὅ-
 σους ὁ πολὺς χρόνος ὑπὸ τὴν σὴν ἡγάγε σύνεσιν. Οὐδὲν ὁ
 λόγος πρὸς μὲ τὴν φιλοσοφωτάτην· ἔσιτω κοινὸν τοῖς πεν-
 θούσι παραμυθίας φάρμακον, ὡς ἂν εἶδεῖεν ἀνθρώπους
 ἀνθρώποι προπέμποντες.

τε διὰ τὴν ζωὴν θὰ μεγαλοφρονήσωμεν οὔτε διὰ τὸν θάνατον θὰ λυπηθῶμεν ὑπερβολικά. Τί φοβερόν θὰ πάθωμεν, ἐὰν μεταβαίνωμεν ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ ἐὰν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὰς μεταστροφάς, τοὺς ἰλίγγους, τοὺς κόρους, τὴν αἰσχρὰν φορολογίαν εὔρεθῶμε μὲ ὅσα εἶναι σταθερά καὶ δέν ρέουν, μικρὰ φῶτα ἐμεῖς χορεύοντας γύρω ἀπὸ τὸ μέγα φῶς;

43. Σὲ λυπεῖ ὁ χωρισμός τοῦ συζύγου; Ἄς σὲ εὐφραίνῃ ἡ ἐλπίδα. Εἶναι ἡ χηρεία φοβερόν; Δέν εἶναι φοβερόν εἰς ἐκεῖνον. Καὶ ποῦ εἶναι τὸ μέγα ἀγαθὸν τῆς ἀγάπης, ἂν προσφέρῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὰ εὐκολώτερα καὶ εἰς τὸν πλησίον σου ἀπονέμῃς τὰ δυσκολώτερα; Ἄλλὰ διατί νὰ εἶναι καὶ φοβερόν διὰ σὲ ποῦ ἐντός ὀλίγου φεύγεις; Ἡ προθεσμία ἐπλησίασε, ἡ λύπη δέν θὰ ἐπιμείνῃ. Ἄς μὴ ἐπιβαρύνωμεν μὲ ταπεινοὺς λογισμοὺς τὰ ἐλαφρότατα. Ἐχάσαμεν μεγάλα, διότι καὶ μεγάλα εἶχαμε ἐπιτύχει. Τὸ νὰ χάνουν εἶναι ἡ μοῖρα ὄλων, τὸ νὰ ἐπιτυγχάνουν δέν εἶναι μοῖρα τῶν πολλῶν. Μὴ σὲ λυγίζη λοιπὸν τὸ πρῶτον, ἄς σὲ παρηγορῇ τὸ δεύτερον. Εἶναι πιὸ εὐλόγον νὰ νικᾷ τὸ καλύτερον. Ὑπέφερες τὴν ἀπώλειαν τέκνων εἰς τὴν ἀκμὴν των ἀκόμη καὶ ἰκανωτάτων διὰ τὴν ζωὴν, ὑπέφερες μὲ ἀνδρισμὸν καὶ φιλοσοφίαν. Δέξου τώρα καὶ τὴν κατάθεσιν γηραλέου σώματος ποῦ εἶχε πλέον ἐξαντληθῆ εἰς τὴν ζωὴν, ἂν καὶ εἶχε διαφυλάξει ἀκμαίας τὰς αἰσθήσεις ἢ δύναμις τῆς ψυχῆς. Χρειάζεσαι αὐτὸν ποῦ θὰ σὲ ἐφρόντιζε; Μὰ ποῦ εἶναι ἐτοῦτος ἐδῶ ὁ Ἰσαάκ σου, ποῦ ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους σοῦ ἔχει ἀφήσει; Ζῆτει ἀπὸ αὐτὸν τὰ μικρά, νὰ σὲ χειραγωγῇ καὶ νὰ σὲ ὑπακούῃ. Ἀντιπρόσφερέ του τὰ μεγαλύτερα, τὴν μητρικὴν εὐλογίαν καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν ἀπὸ αὐτὰς ἐλευθερίαν. Ἀγανακτεῖς μὲ τὰς συμβουλὰς μου; Σὲ ἐπαινῶ δι' αὐτό. Ἐχεις συμβουλευθεῖ πολλούς, ὅσους τὸ μάκρος τῶν χρόνων τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν σὺνεσίαν σου. Εἶναι μηδέν ὁ λόγος διὰ ἐσένα ποῦ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ φιλοδοξίαν. Ἄς γίνῃ ὁμοῦς κοινὸν φάρμακον παρηγορίας δι' ὄλους ὅσοι πενθοῦν, διὰ νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι καὶ ὅτι προπέμπουν ἄνθρώπους.

ΛΟΓΟΣ Η'
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΓΟΡΓΟΝΙΑΝ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. Ἀδελφὴν ἐπαινῶν, τὰ οἰκεῖα θαυμάσομαι· οὐ μὴν
5 διὸ οἰκεῖα, διὰ τοῦτο ψευδῶς· ἀλλ' διὸ ἀληθῆ, διὰ τοῦτο
ἐπαινεῖω· ἀληθῆ δέ, οὐχ διὸ δίκαια μόνον, ἀλλ' διὸ καὶ
γινωσκόμενα. Καὶ τὸ πρὸς χάριν οὐ συγχωρεῖται, κἂν ἐθε-
λήσωμεν· ἀλλὰ μέσος ἴσταιαι, οἷόν τις βραβευτῆς ἔντεχνος,
τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας ὁ ἀκροατῆς, οὔτε τὸ παρ' ἀξίαν
10 ἐπαινῶν, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπαιτῶν, ὃ γε δίκαιος. Ὡστε οὐ
τοῦτον ἐγὼ φοβοῦμαι τὸν φόβον, μὴ τι τὴν ἀλήθειαν ὑπερδρά-
μωμεν· ἀλλὰ τοῦναντίον, μὴ τι τῆς ἀληθείας ἐλλείπωμεν,
καὶ παρὰ πολὺ τῆς ἀξίας ἐλθόντες, ἐλαιτώσωμεν τὴν δό-
ξαν τοῖς ἐγκωμίοις· ἐπειδὴ χαλεπὸν καὶ προᾶξιν ἐξισῶσαι
15 καὶ λόγον τοῖς ἐκείνης καλοῖς· μήτε οὖν τι ἀλλοτριῶν ἐπαι-
νεῖσθω πᾶν, ὃ μὴ δίκαιον μήτε ἀτιμαζέσθω τὸ οἰκεῖον, εἰ
τίμιον ἵνα μὴ τῷ μὲν κέρδος ἢ ἀλλοτριότης ἦ, τῷ δὲ εἰς
ζημίαν περισιτῆ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ἀμφοτέρως γὰρ ἂν ὁ
τοῦ δικαίου θλάπιοντο λόγος, κἀκείνων ἐπαινουμένων, καὶ τού-
20 των σιωπαμένων· ὄρω δὲ καὶ κανόνι τῆ ἀληθείᾳ χρώμενοι,
καὶ πρὸς ταύτην βλέποντες μόνον, ἄλλο δὲ οὐδὲν σκοποῦντες,
ὧν οἱ πολλοὶ τε καὶ εὐνοιοι, οὕτω καὶ ἐπαινεσόμεθα καὶ
σιωπησόμεθα τὰ ἐπαίνων ἢ σιωπῆς ἄξια.

2. Πάντων δ' ἀποπώτατον, εἰ ἀποσιτρεῖν μὲν τι τοῖς
25 ἰδίοις, ἢ λαιδορεῖσθαι, ἢ κατηγορεῖν, ἢ ἄλλο τι ἀδικεῖν ἢ

ΛΟΓΟΣ Η΄
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΗΝ ΤΟΥ ΓΟΡΓΟΝΙΑΝ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. Ὁ ἔπαινος τῆς ἀδελφῆς μου ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὰ οἰκογενειακά μου. Θαυμασμόν ὄχι ψεύτικον, ἐπειδὴ εἶναι πράγματα οἰκογενειακά. Εἶναι ἀληθινὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἄξια ἐπαίνου. Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι μόνον δίκαια ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι γνωστὰ. Ὅτι λέγεται πρὸς χάριν δὲν συγχωρεῖται, ἀκόμη καὶ ἐὰν θελήσωμεν ἰστέκεται εἰς τὸ μέσον ὅπως ἓνας βραβευτῆς ἔμπειρος ὁ ἀκροατῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας καὶ οὔτε ποτὲ ἐπαινεῖ ὅτι λέγεται παρ' ἀξίαν, συνάμα δὲ ἀπαιτεῖ τὸ κατ' ἀξίαν, ὁ δίκαιος βέβαια. Ὡστε δὲν κατέχομαι ἀπὸ τὸν φόβον αὐτόν, μήπως προσπεράσω τὴν ἀλήθειαν τὸ ἀντίθετον φοβοῦμαι, μήπως ὑστερήσω τῆς ἀληθείας καὶ παρατρέχων πολὺ ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἐλαττώσω μὲ τὸ ἐγκώμιόν μου τὴν δόξαν τῆς. Εἶναι δύσκολον νὰ ἐξισωθῇ μὲ τὰς ἀρετάς τῆς ἢ πρᾶξις ἢ ὁ λόγος κάποιου ἄλλου. Μῆτε θὰ ἐπαινέσωμεν εἰς αὐτὴν μίαν ἀρετὴν πού δὲν ἔχει, πρᾶγμα ὄχι δίκαιον, μῆτε θὰ ὑποτιμίσωμε τὰ ἰδικὰ τῆς ἐὰν ἔχουν ἀξίαν. Ἔτσι δὲν θὰ κατανοῦσε εἰς κάποιον νὰ τοῦ εἶναι κέρδος κάτι ξένον καὶ εἰς ἄλλον νὰ εἶναι ζημία τὸ ἰδικόν του. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἡμπορεῖ νὰ ζημιωθῇ ὁ λόγος τῆς δικαιοσύνης καὶ ὅταν ἐπαινοῦμεν τὰ ξένα καὶ ὅταν παρασιωποῦμεν τὰ οἰκεῖα. Ἄς χρησιμοποιήσωμεν ὡς ὄρον καὶ κανόνα τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀποβλέποντας εἰς αὐτὴν μόνον χωρὶς νὰ σκοπεύωμε τίποτα ἄλλο ἀπὸ ὅσα οἱ πολλοὶ καὶ εὖωνοι θὰ ρυθμίσωμε τὸν ἔπαινον καὶ τὴν σιωπὴν μας ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα πού εἶναι ἄξια ἐπαίνου ἢ σιωπῆς.

2. Ἀποτελεῖ τὸν πιὸ μεγάλον παραλογισμόν ὄχι νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὀρθόν τὸ νὰ στεροῦμεν κάτι ἀπὸ τοῦς

μικρόν ἢ μείζον, οὐκ εὐαγὲς εἶναι θήσομεν, ἀλλὰ καὶ πάντων κάκιστον τὴν κατὰ τῶν οἰκειωμάτων παρανομίαν λόγου δὲ ἀποστεροῦντες, ὃ πάντων μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς εἰσιν ὀφειλόμενον, καὶ ᾧ τὴν μνήμην ἂν αὐτοῖς ἀθάνατον καταστή-
 5 σαιμεν, ἔπειτα δίκαιόν τι ποιεῖν οἰησόμεθα, καὶ πλείω λόγον ἔξομεν τῶν πονηρῶν τὸ πρὸς χάριν αἰτιωμένων ἢ τῶν ἐπιεικῶν ἀπαιτούτων τὸ πρὸς ἀξίαν. Καὶ τοὺς μὲν ἔξωθεν ἐπαινεῖν οὐ κωλύει τὸ ἄγνωστον καὶ ἀμάστιγον (καίτοι γε πολλῷ δικαιότερον ἦν), τοὺς γινωσκομένους δὲ ἢ φιλία
 10 κωλύει, καὶ ὁ παρὰ τῶν πολλῶν φθόνος, καὶ τούτων μάλιστα τοὺς ἐνθένδε ἀπηλλαγμένους, καὶ οἷς ἄωρον τὸ χαρίζεσθαι, καταλιποῦσι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ἢ ψέγοντας.

3. Ἐπεὶ δὲ ἱκανῶς ὑπὲρ τούτων ἀπολελογήμεθα, καὶ
 15 ἀναγκαῖον ἡμῖν αὐτοῖς ἀπεδείξαμεν ὄντα τὸν λόγον, φέρε, προσθῶμεν ἤδη τοῖς ἐγκωμίοις, τὸ μὲν περὶ τὴν λέξιν γλαφυρὸν καὶ κομπῶν διαπιύσαντες (ἐπειδὴ καὶ ἀκαλλώπιστος ἢ ἐπαινουμένη, καὶ τοῦτο κάλλος αὐτῇ τὸ ἄκοσμον), τὴν δὲ ὀφειλομένην δοίαν ὡς ἄλλο τι χρῆος τῶν ἀναγκαιοτάτων
 20 ἀποπληροῦντες, καὶ ἅμα τοὺς πολλοὺς εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῆς ἀρετῆς ἐκπαιδεύοντες, ἐπειδὴ τοῦτο ἡμῖν ἐν παντὶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ σπουδάζεται καταριζεῖν οὗς ἐπιθευθήμεν. Ἄλλος μὲν οὖν παιρίδα τῆς ἀπελθούσης ἐπαινεῖται καὶ γένος, νόμους ἐγκωμίων αἰδοῦμενος· πάντως δὲ
 25 οὐκ ἀπορήσει πολλῶν καὶ καλῶν λόγων, ὥσπερ μορφὴν τιμίαν τε καὶ καλὴν χρυσοῦ, καὶ λίθοις, καὶ τοῖς ἐκ τέχνης καὶ χειρὸς ὠρατομασιν· ἃ τὴν μὲν αἰσχροὶν ἐλέγχει τῆ παρα-

ιδικούς μας ἢ νὰ τοὺς ὑβρίζωμεν ἢ νὰ τοὺς κατηγοροῦμεν ἢ νὰ τοὺς κάνωμεν μίαν ἄλλην μικράν ἢ μεγάλην ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ χειρότερον ὅλων εἶναι νὰ παραβαίνωμεν εἰς βάρος τῶν οἰκειοτάτων μας, τὰ νομιζόμενα. Ὅταν τοὺς στερήσωμεν τὸν λόγον πού εἶναι ἡ κυριωτέρα ὀφειλή πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς¹ καὶ μὲ τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμε νὰ καταστήσωμεν τὴν μνήμην των ἀθάνατον, θὰ νομίσωμεν ἔπειτα ὅτι κάνομε κάτι δίκαιον καὶ θὰ λάβωμεν πιὸ πολὺ ὑπ' ἄσπιν τοὺς πονηροὺς πού μᾶς κατηγοροῦν διὰ τὸ ὅτι χαριζόμεθα, παρὰ τοὺς δικαίους πού ἀπαιτοῦν, ὅ,τι ἀρμόζει εἰς τὴν ἀξίαν. Καὶ δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐπαινοῦμεν τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλον μας τὸ ὅτι δὲν τοὺς γνωρίζομεν καὶ δὲν ἔχομεν μαρτυρίας δι' αὐτοὺς, ἐνῶ τὸ ἀντίθετον θὰ ἦταν πολὺ δικαιότερον. Θὰ ἐμποδίσῃ ὅμως ἡ φιλία καὶ ὁ φθόνος τῶν πολλῶν νὰ ἐπαινοῦμεν αὐτοὺς πού γνωρίζομεν, καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ἐκείνους πού ἔχουν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ ἐδῶ καὶ διὰ τοὺς ὁποίους τὸ χατίρι δὲν ἔχει θέσιν, ἀφοῦ ἔχουν ἐγκαταλείψει μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ ὅσους τοὺς ἐπαινοῦν καὶ ὅσους τοὺς κατηγοροῦν.

3. Φθάνει ἡ ἀπολογία μας δι' αὐτοὺς· καὶ ἀφοῦ ἀπεδείξαμεν ὅτι ὁ λόγος δι' αὐτοὺς εἶναι ὑποχρεωτικὸς διὰ ἐμᾶς, ἄς προχωρήσωμεν τώρα εἰς τὸ ἐγκώμιον. Ἄς ἀποφύγωμεν τὴν γλαφυρότητα καὶ τὸ περίτεχνον τοῦ λόγου (ἐπειδὴ καὶ αὐτὴν πού ἐπαινοῦμεν δὲν ἐκαλλωπίζετο, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελοῦσε τὸ κάλλος της), καὶ ἄς ὀλοκληρώσωμεν τὴν τιμὴν πού τῆς ὀφείλομεν ὡς χρέος ἀπὸ τὰ πλεον ἀπαραίτητα καὶ ἄς προτρέψωμεν τοὺς πολλοὺς νὰ τὴν ζηλέψουν εἰς τὰ ἔργα της καὶ νὰ τὴν μιμηθοῦν, ἀφοῦ ἄλλωστε τοῦτο εἶναι παντοτινὴ καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα ἐπιδίδωξις μας, δηλαδὴ ἡ κατάρτισις ὄσων μᾶς ἔχουν ἐμπιστευθῆ. Ἄλλος ἄς ἐπαινήσῃ αὐτὴ πού μᾶς ἔφυγε, τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος τιμῶν τοὺς νόμους τῶν ἐγκωμίων. Δὲν θὰ τοῦ λείψουν πάντως οἱ πολλοὶ καὶ καλοὶ λόγοι, ἂν θέλῃ νὰ τὴν τιμήσῃ καὶ μὲ ἔξωτερικὰ στολίσματα, ὅπως εἰκόνα πολύτιμον καὶ ὠραίαν τὴν στολίζομεν μὲ χρυσὸν καὶ λίθους καὶ ἄλλα καλλιτεχνικὰ στολίσματα. Τὰ στο-

θέσει, τῆ καλῆ δὲ οὐ προσθήκη κάλλους ἐστὶν ἠτιώμενα. Ἐγὼ δὲ ἰσοσῦτον τῷ περὶ ταῦτα προσχρησάμενος νόμῳ, ἴσον τῶν κοινῶν γονέων ἐπιμνησθῆναι (καὶ γὰρ οὐδὲ ὄσιον παραδραμεῖν ἀγαθοῦ ἰσοσύτου γεννήτοράς τε καὶ διδασκά-
5 λους), ἐπ' αὐτὴν ὡς ἰάχιστα τρέψω τὸν λόγον, καὶ οὐ ζημιώσω τῶν τὰ ἐκείνης ἐπιζητιούντων τὸν πόθον.

4. Τίς οὖν οὐκ οἶδε τὸν νέον ἡμῶν Ἀβραάμ, καὶ τὴν ἐφ' ἡμῶν Σάρραν; Γρηγόριον λέγω καὶ Νόνναν, τὴν τοῦδε σύζυγον (καλὸν γὰρ μηδὲ τὰ ὀνόματα παρελθεῖν, ὡς ἀρειῆς
10 παράκλησιν), τὸν πίστει δικαιοθέντα, καὶ τὴν τῷ πιστῷ συνοικῆσασαν· τὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν παρ' ἐλπίδα, καὶ τὴν πνευματικῶς ὠδίνουσαν τὸν φυγόντα πατρῶων θεῶν δουλείαν, καὶ τὴν θυγατέρα καὶ μητέρα τῶν ἐλευθέρων· τὸν «ἐξελεθόντα συγγενείας καὶ οἴκου» διὰ τὴν γῆν τῆς
15 ἐπαγγελίας, καὶ αὐτὴν αἰτίαν τῆς ἐκδημίας (τοῦτο γὰρ ἐκείνη μόνον, ἵνα τε τολμήσω, καὶ ὑπὲρ τὴν Σάρραν)· τὸν παροικῆσαντα καλῶς, καὶ τὴν προσδύμως συμπαροικῆσασαν τὸν τῷ Κυρίῳ προσθέμενον, καὶ τὴν κύριον τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα καὶ προσαγορεύουσαν καὶ νομίζουσαν, καὶ μέρος τι διὰ τοῦτο
20 δικαιοθεῖσαν ὧν ἡ ἐπαγγελία, καὶ ὧν ὁ Ἰσαάκ, διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῖς καὶ ὧν τὸ δῶρημα.

5. Ἦς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς εὐξαμένης τε καὶ ὀδηγησάσης. καὶ παρ' ἧς ὁ τύπος τοῦ καλῶς ποιμαίνεσθαι· οὐ τὸ φυγεῖν τὰ εἶδωλα γνησίως, εἶτα καὶ φυγαδεύειν δαίμονας· καὶ ἧς
25 τὸ μὴ ἄλλων ποιεῖν κοινωνῆσαι τοῖς ἐξ εἰδώλων τὴν δρότιμον,

2. Καὶ ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν εἶναι γῆ τῆς Ἐπαγγελίας, ὁ σχολιαστής.

3. Ὁ Γρηγόριος σκέπτεται τὸν ἑαυτὸν του ὡς Ἰσαάκ.

λίματα αὐτὰ μέ τήν παράθεσιν ἐλέγχουν τήν ἄσχημον, εἰς τήν ωραίαν ὄμως, δέν προσθέτουν κάλλος, ἀλλά ἐκμηδενίζονται ἀπό αὐτήν. Ἐγὼ θά χρησιμοποιήσω τήν σχετικήν συνήθειαν, μόνον διὰ νά ἐνθυμηθῶ τοὺς κοινούς γονεῖς μας (ἐπειδὴ δέν εἶναι ἐπιτρεπτόν νά παραδράμωμεν τοὺς γονεῖς καί διδασκάλους, ἕνα τόσον μεγάλο ἀγαθόν), θά στρέψω ἀμέσως τόν λόγον εἰς αὐτήν καί δέν θά ἀφήσω ἀνικανοποίητον τόν πόθον ἐκείνων πού ἐπιζητοῦν ν' ἀκούσουν δι' αὐτήν.

4. Ποῖος λοιπόν δέν γνωρίζει τόν νέον μας Ἀβραάμ καί τήν σύγχρονήν μας Σάρραν; Θέλω νά εἰπῶ τόν Γρηγόριον καί τήν Νόναν, τήν σύζυγόν του (εἶναι καλόν νά μὴ παραλείψωμεν τὰ ὀνόματα πού ἀποτελοῦν προτροπήν πρὸς τήν ἀρετήν) ὁ ἕνας ἐδικαιώθη μέ τήν πίστιν του καί ἐκείνη ἔγινε συγκάτοικος τοῦ πιστοῦ. Πατέρας ἐκεῖνος πολλῶν ἐθνῶν χωρίς νά τὸ περιμένῃ καί ἐκείνη μέ τὰς ὠδύνας τοῦ πνευματικοῦ τοκετοῦ. Ἐκεῖνος διέφυγε τήν δουλείαν τῶν πατρογονικῶν θεῶν καί ἐκείνη ἦταν κόρη καί μητέρα τῶν ἐλευθέρων. Ἐκεῖνος ἐβγήκεν ἀπό τήν συγγένειαν καί τήν οἰκογένειάν του χάριν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας² καί ἐκείνη ἦταν ἡ αἰτία τῆς ἐξόδου αὐτῆς (τοῦτο εἶναι μόνον μ' ἐκείνην σχετικόν, διὰ νά τολμήσω νά εἰπῶ καί κάτι περισσότερον ἀπό τήν Σάρραν). Αὐτόν πού ἔζησε καλά τήν παροικίαν του καί ἐκείνην πού πρόθυμα ἐσυμμερίσθη τήν παροικίαν. Αὐτόν πού προσεκολλήθη εἰς τόν Κύριον καί ἐκείνην πού ὠνόμαζε καί ἐνόμιζε ὡς κύριόν της τόν σύζυγόν της, πράγμα πού συνέβαλε εἰς τήν δικαίωσίν της. Δι' αὐτοὺς ἦταν ἡ ἐπαγγελία καί ἰδικός τους ἦταν ὁ Ἰσαάκ — ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτοὺς — καί ἰδικόν τους τὸ δῶρον³.

5. Ἰδικός της εἶναι μέ τήν προσευχήν καί τήν καθοδήγησίν της ὁ καλὸς ὁ ποιμὴν ἀπό αὐτήν προῆλθεν ὁ τύπος ἐκείνου πού ποιμαίνεται καλῶς. Ἰδική του εἶναι ἡ γνησία διαφυγή ἀπὸ τὰ εἴδωλα καί ἡ φυγάδευσις ἔπειτα τῶν δαιμόνων ἐκείνη πάλι δέν συνέφαγε ποτέ μέ εἰδωλολάτρας. Ἦταν μία συζυγία πού ἐμοιράζετο τήν ἴδιαν τιμὴν,

καὶ δμόφρονα, καὶ δμόφρυχον, καὶ οὐχ ἤμιον ἀρετῆς καὶ τῆς
 πρὸς Θεὸν οὐκείωσης ἢ σαρκὸς συζυγίαν ἴσον μὲν μήκει
 βίου καὶ πολιαῖς, ἴσον δὲ φρονήσει καὶ λάμπει, κατ' ἀλλή-
 λους ἀμιλλωμένους, καὶ τῶν λοιπῶν ὑπεραίροντας· σαρκὶ μὲν
 5 ὀλίγα κατεχομένους, πνεύματι δὲ μειτενηνεγμένους, καὶ πρὸ
 τῆς διαζεύξεως· ὧν οὐχ ὁ κόσμος, καὶ ὧν ὁ κόσμος· ὁ μὲν
 ὑπερορῶμενος, ὁ δὲ προτιμῶμενος· ὧν τὸ ἀποπλουτεῖν, καὶ
 ὧν τὸ πλουτεῖν διὰ τὴν καλὴν πραγματείαν τὰ μὲν τῆδε
 διαπιπύοντων, τὰ δὲ ἐκείθεν ἀντιωνομένων· ὧν βραχὺ μὲν τὸ
 10 τῆς ζωῆς ταύτης λείψανον, καὶ ὅσον ὑπελείφθη τῇ εὐσεβείᾳ,
 πολλῇ δὲ ἡ ζωὴ καὶ μακροαίων ἢ προεκμήκασιν. Ἐν ἔτι
 προσθήσω τοῖς περὶ αὐτῶν λόγοις· οἱ καλῶς καὶ δικαίως
 ἀμφοτέροις τοῖς γένεοις ἐμερίσθησαν· ὁ μὲν ἀνδρῶν εἶναι
 κόσμος, ἡ δὲ γυναικῶν, καὶ οὐ κόσμος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρε-
 15 τῆς ὑπόδειγμα.

6. Παρὰ τούτων Γοργονία καὶ τὸ εἶναι, καὶ τὸ εὐδό-
 κισμον· ἐντεῦθεν αὐτῇ τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα· παρὰ
 τούτων καὶ τὸ ζῆσαι καλῶς, καὶ τὸ ἀπελθεῖν ἴλεως μετὰ
 τῶν χρησιωτέρων ἐλπίδων. Καλὰ μὲν δὴ καὶ ταῦτα, καὶ οἷα
 20 μὴ πολλοῖς ῥαδίως ὑπάρχει τῶν ἐπ' εὐγενίᾳ μέγα κομών-
 των, καὶ φρωμένων τοῖς ἄνωθεν· εἰ δὲ δεῖ φιλοσοφώτερον
 καὶ ὑψηλότερον περὶ αὐτῆς διελθεῖν, Γοργονία πατρὶς μὲν
 ἡ ἄνω Ἰερουσαλήμ, ἡ μὴ βλεπομένη, νοουμένη δὲ πόλις, ἐν
 ἡ πολιτευόμεθα, καὶ πρὸς ἣν ἐπειγόμεθα ἡς πολιτῆς Χρι-
 25 στός, καὶ συμπολιταὶ πανήγυρις καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων
 ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ περὶ τὸν μέγαν πολιτιστὴν
 ἑορταζόντων τῇ θεωρίᾳ τῆς δόξης, καὶ χορευόντων χορείαν
 τὴν ἀκατάλυτον· εὐγένεια δὲ ἡ τῆς εἰκότος τήρησις, καὶ ἡ

τὸ ἴδιο φρόνημα, τὴν ἰδίαν ψυχὴν, συζυγία τῆς σαρκὸς ὅσον καὶ συζυγία πρὸς ἀρετὴν καὶ οἰκείωσιν τοῦ Θεοῦ. Συνηγωνίζοντο μεταξύ των ἐξ ἴσου εἰς τὸ μῆκος τῆς ζωῆς καὶ τὰ γηρατεία, καθὼς ἐπίσης εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν λάμπιν ὑπερέβαλλαν ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὅλιγον τοὺς κατεῖχεν ἡ σάρκα, τοὺς ἐκυβέρνα τὸ πνεῦμα καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον ποῦ τοὺς ἐχώρισε. Δέν ἐνδιεφέρετο διὰ τὸν κόσμον αὐτόν ἀλλὰ διὰ τὸν ἄλλον. Ἐπεριφρονοῦσαν τὸν πρῶτον καὶ ἔδιδαν τὴν προτίμησίν των εἰς τὸν δεῦτερον. Ἀπέρριπταν τὸν γήϊνον πλοῦτον, ἐπλουτοῦσαν ὁμως ἀπὸ τὸ ἐκλεκτὸν ἐμπόρευμα. Ἀπέκρουαν τὰ ἐδῶ καὶ ἔκαναν τὴν ἀγορὰ τῶν ἐκεῖ. Μικρὸν εἶναι τὸ ἀπομεινάρει τῆς ζωῆς διὰ αὐτοὺς καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς εὐσεβείας, πολλὴ ὁμως καὶ μακροχρόνια ἡ ζωὴ διὰ τὴν ὁποίαν ἔχουν κοπιάσει προκαταβολικά. Ἐνα ἀκόμη θὰ προσθέσω εἰς τοὺς λόγους μου δι' αὐτούς: ἀντιστοιχῆσαν καλὰ καὶ δίκαια εἰς τὰ δύο γένη, ἐκεῖνος εἶναι κόσμημα τῶν ἀνδρῶν καὶ ἐκείνη τῶν γυναικῶν καὶ ὄχι μόνον κόσμημα, ἀλλὰ καὶ ὑπόδειγμα ἀρετῆς.

6. Ἀπὸ αὐτοὺς ἡ Γοργονία ἔλαβε καὶ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν προκοπὴν. Ἀπὸ ἐδῶ ἐδέχθη τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας, ἀπὸ αὐτοὺς τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὸν ἡμερον θάνατον μέ τὰς καλυτέρας τῶν ἐλπίδων. Εἶναι καλὰ βεβαίως καὶ αὐτὰ καὶ δέν συναντῶνται εὐκόλα εἰς τοὺς πολλοὺς ποῦ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν εὐγενικὴν των καταγωγὴν καὶ φουσκώνουν διὰ τοὺς προγόνους τους. Ἄν πρέπει τώρα νὰ ὁμιλήσωμεν πνευματικώτερα δι' αὐτὴν καὶ ὑψηλότερα, τῆς Γοργονίας πατρίς ἦταν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ πόλις ποῦ δέν τὴν βλέπομεν, ἀλλὰ τὴν νοοῦμεν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦμε καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν κατευθυνόμεθα κατεπειγόντως. Εἰς αὐτὴν (πρῶτος) πολίτης εἶναι ὁ Χριστός καὶ συμπολίται ἡ πανδημία καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων ποῦ ἔχουν ἀπογραφῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐορτάζουν γύρω ἀπὸ τὸν μέγαν πολιστήν μέ τὴν θεωρίαν τῆς δόξης του καὶ χορεύουν χορὸν ποῦ δέν τελειώνει. Εὐγενῆς καταγωγὴ εἶναι ἡ διαφύλαξις τῆς εἰκόνας καὶ ἡ ἐξο-

πρὸς τὸ ἀρχέυπον ἐξομοίωσις, ἣν ἐργάζεται λόγος καὶ ἀρετή, καὶ καθαρὸς πόθος, αἰεὶ καὶ μᾶλλον μορφῶν τὰ κατὰ Θεόν, τοὺς γνησίους τῶν ἄνω μύσις, καὶ τὸ γινώσκειν ὄθεν, καὶ ἴνες, καὶ εἰς ὃ γεγονάμεν.

5 7. Οὕτως ἐγὼ περὶ τούτων γινώσκω· καὶ διὰ τοῦτο εὐγενεσιέραν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν τὴν ἐκείνης ψυχὴν καὶ οἶδα καὶ ὀνομάζω, κρείττονι ἢ κατὰ τοὺς πολλοὺς εὐγενείας καὶ δυογενείας κανόνι καὶ σιάθμη χρώμενος· καὶ οὐχ αἵμασιν, ἀλλὰ τρόπῳ τινὶ ταῦτα χαρακτηρίζων· οὐδὲ
10 κατὰ φραγείας κρίνων τοὺς ἐπαινουμένους ἢ ψεγομένους, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον. Ἐν εἰδόσι δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ τῶν ἐκείνης καλῶν, καὶ ἄλλος ἄλλο τι συνεισφερέτω, καὶ βοηθεῖτω τῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ μὴ πάντα περιλαβεῖν ἐνὶ δυνατόν, μηδὲ τῷ λίαν δυνατῷ καὶ ἀκοῆν καὶ διάνοιαν.

15 8. Σωφροσύνη μὲν γε ἰσοοῦτον διήνεγκε, καὶ ἰσοοῦτον ὑπερῆρε τὰς κατ' αὐτὴν ἀπάσας, ἵνα μὴ λέγω τὰς παλαιάς, ὧν ὁ πολὺς ἐπὶ σωφροσύνη λόγος, ὥστε εἰς δύο ταῦτα διηρημένου πᾶσι τοῦ θίου, γάμου λέγω καὶ ἀγαμίας, καὶ τῆς μὲν οὔσης ὑψηλοτέρας τε καὶ θειοτέρας, ἐπιπονωτέρας δὲ
20 καὶ σφαλερωτέρας, τοῦ δὲ ταπεινοτέρου τε καὶ ἀσφαλεσιέρου, ἀμφοτέρων φυγοῦσα τὸ ἀηδές, ὅσον κάλλιστόν ἐστιν ἐν ἀμφοτέροις ἐκλέξασθαι, καὶ εἰς ἕν ἀγαγεῖν, τῆς μὲν τὸ ὕψος, τοῦ δὲ τὴν ἀσφάλειαν, καὶ γενέσθαι σῶφρων ἄνθρωπος, τῷ γάμῳ τὸ τῆς ἀγαμίας καλὸν κεράσασα, καὶ δεῖ-
25 ξασα, οὐ μὴθ' ἕτερον τούτων ἢ Θεῷ πάντως, ἢ κόσμῳ συνδεῖ, καὶ δίοιστοι πάλιν ὥστε εἶναι τὸ μὲν παντὶ φευκτὸν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, τὸ δὲ τελέως ἐπαινετόν· ἀλλὰ νοῦς ἐστιν ὃ καὶ γάμῳ καὶ παρθενίᾳ καλῶς ἐπισιαιτῶν, καί, ὥσπερ ἕλη τις, ταῦτα τῷ τεχνίτῃ Λόγῳ ρυθμίζεται καὶ δημι-
30 ουργεῖται πρὸς ἀρετὴν. Οὐ γὰρ ἐπεὶ σαρκὶ συνήφθη, διὰ

μοίωσις πρὸς τὸ πρότυπον, πού ἀπεργάζονται ὁ λόγος καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ καθαρὸς πόθος, πού ὀλοένα καὶ περισσότερον μορφοποιεῖ εἰς τὰ κατὰ Θεὸν τοὺς γνησίους μύατας τῶν οὐρανίων, καὶ ἡ γνῶσις ἀπὸ ποῦ ἐρχόμεθα καὶ ποιοὶ εἴμεθα καὶ διατί ἔχομεν γίνεαι.

7. Ἴδού ἡ γνώμη μου δι' αὐτά. Διὰ τοῦτο γνωρίζω καὶ ὀνομάζω τὴν ψυχὴν ἐκείνης πῶς εὐγενῆ ἀπὸ τὸ ὀρθρινὸν φῶς τοῦ ἡλίου, χρησιμοποιῶν κανόνα καὶ μέτρον καλῆς καὶ κακῆς καταγωγῆς ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι οἱ πολλοί. Καὶ δέν τὰ χαρακτηρίζω ἀπὸ τὸ αἷμα, ἀλλὰ ἀπὸ κάποιον τρόπον. Οὔτε κρίνω αὐτὸν πού ἐπαινῶ ἢ ψέγω ἐν σχέσει μὲ τοὺς προγόνους του, ἀλλὰ ἀτομικῶς καθ' ἓνα. Καὶ ἀφοῦ ὁ λόγος ἀπευθύνεται εἰς ἀνθρώπους πού γνωρίζουν, ὡς συνεισφέρουν τοῦτο ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνο καὶ ὡς ἐνισχύσουν τὸν λόγον. Δέν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ συγκεντρώσῃ ἓνας ὅλα, ἀκόμη καὶ ὁ πολὺ δυνατός καὶ εἰς τὴν ἀκοῆν καὶ εἰς τὸν νοῦν.

8. Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν σωφροσύνην διέφερε τόσον πολὺ καὶ τόσον ἐξεπέρασε ὅλας τὰς συνομηλικούς της, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω καὶ τὰς παλαιότερας της ὀνομαστάς πολὺ διὰ τὴν σωφροσύνην τους, ὥστε ἐπέτυχε τὸ ἐξῆς: "Ὅλοι ἀντιμετωπίζουν δύο μορφὰς ζωῆς· τὸν γάμον καὶ τὴν ἀγαμίαν· ἀνωτέρα εἶναι ἡ μία καὶ πῶς θεϊκῆ, περισσότερον κοπιαστικῆ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη· ταπεινότερος ὁ γάμος καὶ πῶς ἀσφαλισμένος. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο ἐξέφυγε τὸ δυσάρεστον καὶ ἐξέλεξεν ὅ,τι ὠραιότερον ἔχουν, τὰ συνήνωσε εἰς ἓνα ὅλον, τῆς ἀγαμίας τὸ ὕψος καὶ τοῦ γάμου τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐγένε φρόνιμη χωρὶς ἀλαζονείαν, συνδέουσα μὲ τὸν γάμον τὸ καλὸν τῆς ἀγαμίας καὶ δεικνύουσα ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ δύο δέν τὸ συνδέει κατ' ἀνάγκην μὲ τὸν Θεὸν ἢ τὸν κόσμον οὔτε καὶ τὸ χωρίζει, ὥστε τὸ ἓνα ν' ἀποφεύγεται ἀπὸ ὅλους ἐξ αἰτίας τῆς φύσεώς του, καὶ τὸ ἄλλο νὰ ἐπαινῆται καὶ μόνον. Ὁ νοῦς εἶναι πού γίνεται ὁ καλὸς ἐπιστάτης τοῦ γάμου καὶ τῆς παρθενίας καί, ὅπως κάποιο ὑλικόν, τακτοποιοῦνται αὐτά ἀπὸ τὸν τεχνίτην λόγον καὶ γίνονται κατάλληλα διὰ τὴν ἀρετὴν. Τὸ ὅτι ἠνώθη

τοῦτο ἐχωρίσθη τοῦ πνεύματος· οὐδ' ὅτι κεφαλὴν ἔοχε τὸν ἄνδρα, διὰ τοῦτο τὴν πρώτην κεφαλὴν ἠγγνόησεν· ἀλλ' ὀλίγα λειτουργήσασα κόσμῳ καὶ φύσει, καὶ ὅσον ὁ τῆς σαρκὸς ἐβούλει νόμος, μᾶλλον δὲ ὁ τῆ σαρκὶ ταῦτα νομοθεήσας,

5 Θεῶ τὸ πᾶν ἑαυτὴν καθιέρωσεν. Ὁ δὲ κάλλιστον καὶ σεμνότατον, ὅτι καὶ τὸν ἄνδρα πρὸς ἑαυτῆς ἐποίησατο, καὶ οὐ δεσπότην ἄτιπον, ἀλλ' ὁμόδουλον ἀγαθὸν προσεκτήσατο. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ σώματος καρπὸν, τὰ τέκνα λέγω, καὶ τέκνα τέκνων, καρπὸν τοῦ πνεύματος ἐποίησατο, γέ-

10 νος ὅλον καὶ οἰκίαν ὅλην ἀντὶ μιᾶς ψυχῆς Θεῶ καθαγνίσασα, καὶ ποιήσασα γάμον ἐπαινετὸν διὰ τῆς ἐν γάμῳ εὐαρεσιτήσεως, καὶ τῆς καλῆς ἐντεῦθεν καρποφορίας· ἑαυτὴν μὲν, ἕως ἔζη, θπόδειγμα καλοῦ παντὸς τοῖς ἐξ ἑαυτῆς προσιήσασα· ἐπεὶ δὲ προσεκλήθη, τὸ θέλημα τῷ οἴκῳ μετ' αὐτὴν ἐγκα-

15 ταλιποῦσα σιωπῶσαν παραίνεσιν.

9. Ὁ μὲν δὴ θεῖος Σολομῶν ἐν τῇ παιδαγωγικῇ σοφίᾳ, ταῖς Παροιμίαις λέγω, ἐπαινεῖ καὶ οἰκουρίαν γυναικὸς καὶ φιλανδρίαν, καὶ ἀνατίθησι τῇ ἕξῳ περιλαμβανομένην, καὶ ἀκρατήτω, καὶ ἀτίμῳ, καὶ τιμίῳ ψυχᾶς ἀγρευούσῃ ἐν πορ-

20 νικοῖς καὶ σχήμασι καὶ ὀνόμασι, τὴν ἔσω καλῶς ἀνατρεφόμενην, καὶ ἀνδριζομένην τὰ γυναικὸς, πρὸς ἄτρακτον μὲν αἰεὶ τὰς χεῖρας ἐρείδουσαν, καὶ δισσὰς τῷ ἀνδρὶ χλαίνας παρασκευάζουσαν· ὠνούμενην δὲ κατὰ καιρὸν γεώργιον, σιτηγοῦσαν δὲ καλῶς τοῖς οἰκέταις, πλήρει δὲ τραπέζῃ τοὺς

25 φίλους δεξιουμένην, καὶ ἰάλλα ὅσα τὴν σὺφρονα καὶ φιλεργὸν ἐκεῖνος ἀνύμνησεν. Ἐγὼ δὲ εἰ ἀπὸ τούτων ἐπαινοίμην τὴν ἀδελφὴν, ἀπὸ τῆς οἰκίας ἃν ἐπαινοίην τὸν ἀνδριάντα, ἢ ἀπὸ τῶν ὀνύχων τὸν λέοντα, παρεῖς τὰ μείζω καὶ τελεώτερα. Τίς μὲν ἦν φαίνεσθαι μᾶλλον ἀξία; Τίς δὲ ἤτιον ἐφά-

μέ τήν σάρκα, δέν σημαίνει ὅτι ἐχωρίσθη ἀπό τό πνεῦμα, οὔτε ἐπειδῆ ἔλαβεν ὡς κεφαλὴν ἄνδρα, ὅτι ἠγγόνησε διὰ τοῦτο τήν πρώτην κεφαλὴν. Ἄλλα ὀλίγας μόνον ὑπηρεσίας ἀφοῦ προσέφερεν εἰς τόν κόσμον καί τήν φύσιν καί ὅσον ἀπαιτοῦσεν ὁ νόμος τῆς σαρκός ἢ μᾶλλον ὁ Θεός πού ἔθεσε τόν νόμον τῆς σαρκός, ἀφιέρωσε κατὰ πάντα τόν ἑαυτόν της εἰς τόν Θεόν. Ἄλλα τό ὠραιότερον καί σοβαρώτερον εἶναι ὅτι ἐπῆρε μέ τό μέρος της τόν σύζυγόν της καί τόν ἔκαμεν ὄχι ἐξουσιαστήν παράλογον, ἀλλά ὀμόδουλον ἀγαθόν. Καί ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλά καί τόν καρπὸν τοῦ σώματος, ἐννοῶ τὰ τέκνα καί τῶν τέκνων τὰ τέκνα, τὰ ἔκαμε τοῦ πνεύματος καρπούς, καθαγνίζουσα εἰς τόν Θεόν μίαν ὀλόκληρον οἰκογένειαν ὡσάν νά ἦταν μία ψυχὴ μέ τόν γάμον πού τόν ἔκαμεν ἀξιέπαινον, εὐαρεστοῦσα κατὰ τόν γάμον καί καρποφοροῦσα ὀρθά. Ἐκαμεν τόν ἑαυτόν της ὅσον ἐζοῦσεν ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἀπογόνους της διὰ κάθε καλὸν καί ὅταν τήν ἐκάλεσεν ὁ Θεός, ἄφησεν εἰς τό σπίτι τό θέλημά της κατόπιν της ὡς προτροπὴν χωρὶς λόγους.

9. Ὁ θεϊκὸς λοιπὸν Σολομών εἰς τὴν παιδαγωγικὴν του σοφίαν⁵, ἐννοῶ τὰς παροιμίας, ἐπαινεῖ καί τὴν παραμονὴν τῆς γυναικός εἰς τό σπίτι καί τὴν ἀγάπην της πρὸς τόν ἄνδρα της καί εἰς αὐτὴν πού περιπλανᾶται ἔξω καί εἶναι ἀσυγκράτητη καί ἄτιμη καί συλλαμβάνει εἰς τὰ δίχτυά της τὰς ψυχὰς τῶν τιμίων ἀνθρώπων μέ πορνικὰς κινήσεις καί λόγους ἀντιτάσσει αὐτὴν πού ζῆ εἰς τό σπίτι ζωὴν καλὴν καί καταγίνεται μέ τὰ ἔργα τῆς γυναικός, μέ τὴν ρόκα πάντοτε εἰς τὰ χέρια νά φτιάχνη διπλᾶ ἐπανωφόρια εἰς τόν ἄνδρα της. Ἀγοράζει εἰς τόν καιρὸν τοὺς τὰ δημητριακά, ψωμίζει τοὺς ὑπηρέτας καλὰ καί δέχεται τοὺς φίλους μέ τραπέζι γεμᾶτον. Καί μέ πόσα ἄλλα ὁ Σολομών δέν ἔχει ἀνυμνήσει τὴν φρόνιμον καί ἐργατικὴν γυναῖκα. Ἄλλα ἐγὼ ἂν ἐπαινοῦσα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τὴν ἀδελφὴν μου θά ἐπαινοῦσα τόν ἀνδριάντα ἀπὸ τὴν σκιάν του ἢ τόν λέοντα ἀπὸ τὰ νύχια του, καί θά ἄφηνα τὰ μεγαλύτερα καί τελειότερα. Ποία ἦτο περισσότερο ἀξία ἀπὸ αὐτὴν; Ποία πάλιν ἐπαρουσιάσθη ὀλιγώτερον καί ἔκαμε τόν ἑαυτόν της

νη, και ἀπρόσοιτον εἰήρησεν ἑαυτὴν ἀνδρῶν ὄψεσιν; Τίς μᾶλλον ἔγνω μέτρα κατηφείας τε καὶ φαιδρότητας, ὡς μήτε τὸ κατηφές ἀπάνθρωπον δοκεῖν, μήτε τὸ καθ' ἀπαλὸν ἀκόλαστον, ἀλλὰ τὸ μὲν συνειτόν, τὸ δὲ ἡμερον, καὶ ὄρον τοῦτο
 5 εἶναι κοσμιότητος, κραθέντιος τοῦ φιλανθρώπου τῷ ἀναστήματι; Ἄκούετε τῶν γυναικῶν ὅσαι λίαν ἐπιδεικτικαὶ καὶ ῥάθυμοι, καὶ τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτιμάζουσαι. Τίς μὲν οὖτως ὀφθαλμὸν ἐσωφρόνισεν; Τίς δὲ τοσοῦτον γέλωτος κατεγέλασεν, ὡς μέγα δοκεῖν ἐκείνη καὶ ὄρμην μειδιάματος;
 10 Τίς μᾶλλον ἀκοῇ θύρας ἐπέθηκεν; τίς δὲ τοῖς θείοις λόγοις ἠνώφεξε, μᾶλλον δέ, τίς νοῦν ἐπέστησεν ἠγεμόνα γλώσση λαλεῖν τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιώματα; Τίς τὰξιν οὕτως ἐστείλειτο χεῖλεσιν;

10. Εἶπω καὶ τοῦτο βούλεσθε τῶν ἐκείνης καλῶν· ὃ τῆ
 15 μὲν ἄξιον οὐδενὸς ἐδόκει, οὐδ' ὅσαι σὺφρονες ἀληθῶς καὶ κόσμιαί τὸν τρόπον· μέγα δὲ δοκεῖν πεποιθήσασιν αἱ λίαν φιλόκοσμοι καὶ φιλόκαλοι καὶ οὐδὲ λόγῳ καθαιρόμεναι τῶν τὰ τοιαῦτα ἐκπαιδευόντων. Οὐ χρυσοῦς ἐκείνην ἐκόσμησε τέχνη πονηθεὶς εἰς κάλλους περιουσίαν, οὐ ξανθαὶ πλοκαμίδες
 20 διαφαινόμεναι τε καὶ ὑποφαινόμεναι, καὶ βοστρύχων ἔλικες, καὶ σοφίσματα σκηνοποιούντων τὴν τιμίαν κεφαλὴν ἀτιμότατα, οὐκ ἐσθῆτιος περιρροῦσης καὶ διαφανοῦς πολυτέλεια, οὐ λίθων αὐγαὶ καὶ χάριτες χρωμῆσαι τὸν πλησίον ἀέρα, καὶ τὰς μορφὰς περιλάμπουσαι· οὐ ζωγράφων τέχναι καὶ γοη-
 25 τεύματα, καὶ τὸ εὖωνον κάλλος, καὶ ὃ κάτωθεν πλάστης ἀντιδημιουργῶν, καὶ κατακρύπτων τὸ τοῦ Θεοῦ πλάσμα ἐπιβούλοις χρώμασι, καὶ διὰ τῆς τιμῆς αἰσχύνων, καὶ προτιθεὶς τὴν θεῖαν μορφήν εἰδωλον πορνικὸν λίχνους ὄμμασιν,

6. Ὅσοι δηλ. συμβουλεύουν ὅτι ὁ χρυσοῦς καὶ τὰ ὅμοια εἶναι μηδαμινά.

ἀπρόσιτον εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἀνδρῶν; Ποία ἐγνώρισε καλύτερα τὸ μέτρον τῆς σοβαρότητος καὶ φαιδρότητος, ὥστε μήτε ἡ σοβαρότης νὰ φαίνεται ἀπανθρωπία, μήτε ἡ φαιδρότης ἀκολασία, ἀλλὰ ἡ πρώτη νὰ εἶναι σύνεσις καὶ ἡ δευτέρα ἡμερότης, καὶ νὰ εἶναι ὄρος τῆς κοσμιότητος τοῦτο, ἡ ἀνάμειξις τῆς φιλανθρωπίας μὲ τὴν ἀξιοπρέπειαν. Ἄκουσατε ὅσαι ἀπὸ τὰς γυναῖκας εἴσθε πολὺ ἐπιδεικτικαὶ καὶ ὀκνηραὶ καὶ προσβάλλετε τὸ κάλυμμα τῆς ἐντροπῆς. Ποία ἔδειξε τόσον φρόνιμα τὰ μάτια της; Ποία ἐπεριφρόνησε τόσον πολὺ τὸ γέλοιο, ὥστε νὰ εἶναι μέγα δι' αὐτὴν ἀκόμη καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ μειδιάματος; Ποία ἔκλεισε περισσότερο ἀπὸ αὐτὴν μὲ θύρας τὴν ἀκοήν της; Καὶ ποία περισσότερο τὴν ἤνοιξεν εἰς τὰ θεῖα λόγια ἢ μᾶλλον ποία ἔβαλε τὸν νοῦν ὀδηγὸν εἰς τὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ὁμιλῇ τὰ δίκαια τοῦ Θεοῦ; Ποία ἔβαλε τὴν τάξιν εἰς τὰ χεῖλη της;

10. Θέλετε νὰ ἀναφέρω καὶ τοῦτο ἀπὸ τὰ προτερήματά της; Κάτι ποῦ δι' αὐτὴν δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν οὔτε δι' ὅσας εἶναι ἀληθινὰ φρόνιμα καὶ ἔχουν κοσμίαν συμπεριφορὰν τὸ ἐθεώρησαν ὅμως μεγάλης ἀξίας ὅσαι ἀγαποῦν τὸν κόσμον πολὺ* καὶ εἶναι φιλάρεσκοι καὶ δὲν τὰς διορθῶναι ὁ λόγος ὅσων σχετικὰ τὰς συμβουλευοῦν. Ἐκείνην δηλαδὴ δὲν τὴν ἐστόλισεν χρυσός δουλεμένος μὲ τέχνην πρὸς ἀπόκτησιν ὠραιότητος οὔτε Ξανθαὶ πλοκαμίδες μισοδιακρινόμεναι καὶ μισοκρυμμέναι καὶ βόστρυχοι ἐλικοειδεῖς καὶ ἄσεμνα τεχνάσματα ὅσων φτιάχνουν διὰ τὸ θέατρον τὴν σεμνὴν κεφαλὴν. Οὔτε τὴν ἐστόλισεν φόρεμα διάφανον καὶ πολυτελές ποῦ κυματίζει εἰς τὸ σῶμα οὔτε λαμπροὶ λίθοι γεμᾶτοι χάριν ποῦ χρωματίζουν τὸν γύρω ἀέρα καὶ περιλάμπουν τὰς μορφάς. Μήτε τὰ τεχνάσματα καὶ τὰ παρὰ πλανήματα τῶν ζωγράφων καὶ ἡ φθινὴ ὁμορφιά, ὁ πλάστης ἀπὸ τὴν γῆν κάτω ποῦ ἀντιδημιουργεῖ καὶ ποῦ ἐξαφανίζει τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἐπίβουλα χρώματά του καὶ προσβάλλει μὲ τὴν τιμὴν ποῦ προσφέρει καὶ ἐκθέτει ἐμπρὸς εἰς λάγνα μάτια τὴν θεῖαν μορφήν ὡς εἶδωλον πορνικόν, διὰ νὰ κλέψῃ ἢ νόθος ὁμορφιά τὴν φυσικὴν εἰκόνα, ποῦ

ἵνα κλέψῃ τὸ νόθον κάλλος τὴν φυσικὴν εἰκόνα τηρουμένην
 Θεῷ καὶ τῷ μέλλοντι. Ἀλλὰ πολλοὺς μὲν ἤδει καὶ παντοίους
 γυναικῶν κόσμους τοὺς ἔξωθεν, τιμιώτερον δὲ οὐδένα τοῦ
 ἑαυτῆς ἰσχύου, καὶ τῆς ἔνδον ἀποκειμένης λαμπρότητος. Ἐν
 5 μὲν ἔρευθος ἐκείνη φίλον, τὸ τῆς αἰδοῦς· μία δὲ λευκότης,
 ἢ παρὰ τῆς ἐγκρατείας. Τὰς δὲ γραφὰς καὶ ὑπογραφάς,
 καὶ τοὺς ζῶντας πίνακας, καὶ τὴν ῥέουσαν εὐμορφίαν, ταῖς
 ἐπὶ θεάτρων παρῆκε καὶ τῶν τριόδων, καὶ ὄσαις αἰοχύνῃ
 καὶ ὄνειδος τὸ αἰοχύνεσθαι.

10 11. Ταῦτα μὲν δὴ τοιαῦτα· τῆς δὲ φρονήσεως καὶ τῆς
 εὐσεβείας οὐκ ἔστιν ὄσαις ἂν ἐφίκοιτο λόγος, ἢ πολλὰ ἂν
 εὐρεθείη τὰ παραδείγματα, πλὴν τῶν ἐκείνης καὶ κατὰ σάρ-
 κα καὶ κατὰ πνεῦμα πατέρων, πρὸς οὓς μόνους ὁρῶσα, καὶ
 ὧν οὐδὲν ἐλατιουμένη τὴν ἀρειήν, ἐνὶ τούτῳ καὶ μόνον
 15 ἠτιᾶτο καὶ πάνυ προθύμως, ὅτι παρ' ἐκείνων τὸ ἀγαθόν,
 κἀκείνους ῥίζαν καὶ ἤδει καὶ ὠμολόγει τῆς οἰκείας ἐλλάμ-
 πσεως. Τί μὲν τῆς διανοίας ἐκείνης ὀξύτερον, ἢν γε καὶ
 κοινήν σύμβουλον οὐχ οἱ ἐκ γένους μόνον, οὐδ' οἱ ἐκ τοῦ
 αὐτοῦ λαοῦ, καὶ τῆς μιᾶς μάνδρας, ἀλλὰ καὶ οἱ κύκλω δὲ
 20 πάντες ἐγίνωσκον, καὶ νόμον ἄλυτον τὰς ἐκείνης ἐποιοῦν-
 το ὑποθήκας καὶ παραινέσεις; Τί δὲ τῶν λόγων ἐκείνων
 εὐστοχώτερον; τί δὲ τῆς σιωπῆς συνειώτερον; Ἀλλ' ἐπει-
 δή γε σιωπῆς ἐμνήσθη, προσθήσω τὸ οἰκειότατον ἐκείνης,
 καὶ γυναιξὶ προπεωδέστατον, καὶ τῷ παρόντι καιρῷ χρησι-
 25 μώτατον. Τίς μὲν ἔγνω τὰ περὶ Θεοῦ μᾶλλον ἢν τῶν
 θεῶν λογίων καὶ τῆς οἰκείας συνέσεως; Τίς δὲ ἦτιον ἐ-
 φθέγγετο ἐν τοῖς γυναικείοις ὄροις τῆς εὐσεβείας μείνα-
 σα; Ὁ δ' οὖν ὠφείλειο τῇ γε ἀληθῶς εὐσεβεῖν ἐγνωκυία,
 καὶ οὐ καλῇ μόνον ἢ ἀπλησσία, τίς μὲν ἀναθήμασιν οὐτω
 30 ναοὺς κατεκόσμησεν, ἄλλους τε καὶ τὸν οὐκ οἶδ' εἰ μετ'

προορίζεται διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν μελλοντικὸν αἰῶνα. Ἄλλὰ ἐνῶ ἐγνώριζε τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἐξωτερικὰ στολίδια τῶν γυναικῶν, δὲν ἐθεώρησε τίποτε πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς καὶ τὸν ἐσωτερικὸν στολισμὸν. Ἐνα ἐρύθημα τῆς ἦτο ἀγαπητόν, τὸ ἐρύθημα τῆς ἐντροπῆς, καὶ μία λευκότης, ἡ λευκότης τῆς ἐγκρατείας· τὰς γραφὰς καὶ τὰς ὑπογραφὰς καὶ τοὺς ζωντανοὺς πίνακας καὶ τὴν ὁμορφίαν ποὺ φεύγει τὴν ἄφησε διὰ τὰς γυναῖκας τοῦ θεάτρου καὶ τῶν πεζοδρομίων καὶ δι' ὅσας τὸ νὰ ἐντρέπεται κανεῖς εἶναι ἐντροπή καὶ κατηγορία.

11. Ἔτσι ἦσαν αὐτὰ. Ὅσον διὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν εὐσέβειάν τῆς κανεῖς λόγος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὴν περιγράψῃ. Ἡ θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὑρεθοῦν πολλὰ τὰ παραδείγματα ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κατὰ σάρκα καὶ κατὰ πνεῦμα γονεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους μόνον ἀπέβλεπε καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἰς τίποτε δὲν ἐμειονεκτοῦσε κατὰ τὴν ἀρετὴν· εἰς ἓνα μόνον ἐνικᾶτο καὶ μάλιστα μὲ πολλὴν προθυμίαν, τὸ ὅτι εἶχε λάβει ἀπὸ ἐκείνους τὸ ἀγαθὸν καὶ ὅτι ἀνεγνώριζε καὶ ὑμνολογοῦσεν ἐκείνους ὡς πηγὴν τῆς ἀκτινοβολίας τῆς. Δὲν ὑπῆρχε νοῦς ὀξύτερος ἀπὸ τὸν ἰδικὸν τῆς. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἔπαιρναν ὡς σύμβουλον ὄχι οἱ συγγενεῖς τῆς μόνον καὶ οἱ ὁμόφυλοι καὶ ὅσοι ἦσαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μάνδραν ἀλλὰ τὴν ἐγνώριζαν καὶ ὅλοι οἱ γύρω καὶ ἔκαμαν νόμον ἄλυτον τὰς ὑποθήκας καὶ τὰς συμβουλάς τῆς. Τί ἦταν πιὸ εὐστοχον ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς καὶ πιὸ συνετὸν ἀπὸ τὴν σιωπὴν τῆς; Καὶ ἐπειδὴ ἐθυμήθηκα τὴν σιωπὴν τῆς, θὰ προσθέσω τὸ ὀλόδικόν τῆς γνῶρισμα καὶ ἀρμοδιώτατον εἰς τὰς γυναῖκας καὶ χρησιμώτατον εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Ποία ἐγνώριζε καλύτερα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεὸν μέσα ἀπὸ τὰς θείας γραφὰς μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῆς συνέσεώς τῆς; Καὶ ποία ὠμίλησεν ὀλιγώτερον παραμένουσα μέσα εἰς τὰ ὄρια τῆς γυναικείας εὐσεβείας; Καὶ κάτι ποὺ ὠφείλετο εἰς αὐτὴν ποὺ εἶχε τὴν ἀληθινὴν εὐσέβειαν καὶ ποὺ δι' αὐτὸ μόνον ἢ ἀπληστία εἶναι καλὴ. Ποία ἐκόσμησε τόσον πολὺ μὲ ἀφιερῶματα τοὺς ναοὺς, καὶ ἄλλους ἀλλὰ καὶ τοῦτον ποὺ δὲν γνωρίζω ἂν θὰ διακοσμηθῆ ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνα-

ἐκείνην κοσμηθησόμενον; Μᾶλλον δέ, τίς οὐτω γὰρ ἑαυ-
 τὸν ἰῶ Θεῶ ζῶνια παρέστησεν; Τίς δὲ ἰσοοῦτιον ἐδόξασεν
 ἰερέας, ἄλλους τε καὶ τὸν ἐκείνη ἡς εὐσεβείας συναγωνιστὴν
 καὶ διδάσκαλον, οὗ τὰ καλὰ σπέρματα καὶ ἡ καθιερωμένη
 5 τῶν τέκνων ἰῶ Θεῶ συζυγία;

12. Τίς δὲ τὸν οἶκον ἑαυτῆς μᾶλλον προσέθηκε τοῖς ζῶσι
 κατὰ Θεόν, τὴν καλὴν δεξιῶν καὶ πλουτίζουσαν; Καὶ δ' οὐ-
 του μεῖζόν σοι, τίς οὐτως ἐδεξιούτο τῇ αἰδοῖ καὶ τοῖς κατὰ
 Θεὸν διαθήμασιν; Καὶ τὰ ἐπὶ τοῖσι, τίς μὲν νοῦν ἔδει-
 10 ξεν ἀπαθέστερον ἐν τοῖς πάθεσι; τίς δὲ συμπαθεσιέραν ψυ-
 χὴν τοῖς κάμνουσι; τίς χεῖρα δαφιλεσιέραν τοῖς δεομένοις;
 Ὡς ἔγωγε καὶ τὰ τοῦ Ἰῶθ ἄν ἐπ' αὐτὴν θαρρήσας καλλωπι-
 σαίμην· «Θύρα δὲ αὐτῆς παντὶ ἐλθόντι ἠνέγκιο· ἔξω δὲ
 οὐκ ἠῴλλετο ξένος. Ὁφθαλμὸς ἦν τυφλῶν, ποῦς δὲ χολῶν,
 15 μήτηρ δὲ ὀρφανῶν». Τῆς δὲ εἰς χήρας εὐσπλαγχνίας ἰ-
 χρὴ μεῖζον εἰπεῖν, ἢ διὰ τὸ μὴ χήρα κληθῆναι καρπὸν ἠνέγ-
 κατο; Κοινὸν μὲν ἦν ἡ ἐκείνης εἶτα τοῖς πενομένοις ἀφ'
 αἵματος καταγώγιον· κοινὰ δὲ τὰ ὄντα πᾶσι τοῖς δεομένοις
 οὐχ ἦτιον ἢ ἐκάστοις τὰ ἑαυτῶν. «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς
 20 πένησι» καὶ διὰ τὸ ἡς ἐπαγγελίας ἄπιωτον καὶ ἀφενδέσια-
 τον πολλὰ ταῖς ἐκεῖθεν ληνοῖς ἐναπέθειο, πολλὰ Χριστὸν
 καὶ διὰ πολλῶν τῶν εὐπαθόντων ἐδεξιώσατο· καὶ τὸ κάλ-
 λιστον, διὰ μὴ τὸ δοκεῖν παρ' αὐτῆς πλεῖον ἡς ἀληθείας·
 ἀλλ' ἐν ἰῶ κρυπτῶ καλῶς ἐγεώργει ἰῶ βλέποντι τὰ κρυπτά
 25 τὴν εὐσέβειαν. Πάντα τοῦ κοσμοκράτορος ἤρασαν· πάντα
 μετήνεγκεν εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας. Οὐδὲν ἀφῆκε τῇ
 γῆ πλὴν τοῦ σώματος. Πάντων ἠλλάξατο τὰς ἐκεῖθεν ἐλπί-

τόν της; Καί καλύτερα ποία παρέστησε τόν ἑαυτόν της εἰς τόν Θεόν ὡς ναόν ζωντανόν; Ποία ἐδόξασε τόσον πολύ τοὺς ἱερεῖς καί ἄλλους ἀλλά καί ἐκείνον πού ἦτο συναγωνιστής της καί διδάσκαλος τῆς εὐσεβείας, πού ἔρριψε τοὺς καλοὺς σπόρους καί τοῦ ὁποίου ἦταν τὸ ζευγάρι τῶν παιδιῶν τὸ ἀφιερωμένον εἰς τόν Θεόν;

12. Ἀκόμη ποία προσέφερε τὸ σπίτι της προθυμότερα εἰς ὄσους ζοῦν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐκτελοῦσα ὑποδοχὴν πού ἐνδείκνυται καί πλουτίζει; Καί κάτι πού εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερον ποία ἐδέχετο μὲ τὴν σεμνότητα καί τὴν θεάρεστον συμπεριφορὰν; Καί ὅσα ἀκολουθοῦν ποία παρουσίασε νοῦν μέσα εἰς τὰ πάθη πιὸ ἀπαθῆ ἀπὸ ὅ,τι αὐτή; Ποία ἔδειξε ψυχὴν γεμάτην συμπάθειαν διὰ τοὺς πάσχοντας ὅσον αὐτή; Ποῖο χέρι πιὸ πλουσιόδωρον πρὸς ὄσους ἔχουν ἀνάγκην; Διὰ τοῦτο καί ἐγὼ θὰ τὴν ἐστόλιζα τολμηρὰ μὲ τὸν στολισμὸν τοῦ Ἰώβ. «Ἡ θύρα της ἦταν ἀνοιχτὴ εἰς ὅποιον ἤρχετο, δέν ἔμενε ξένος εἰς τὸ ὑπαίθρον. Ἦταν τὸ μάτι τῶν τυφλῶν, τὸ πόδι τῶν χωλῶν, τῶν ὄρφανῶν ἢ μητέρα»⁷. Διὰ τὴν εὐσπλαχνίαν της πρὸς τὰς χήρας τί ἄλλο μεγαλύτερον χρειάζεται νὰ ἀναφέρω ἀπὸ τὸ ὅτι ἔλαβεν ὡς ἀμοιβὴν τὸ νὰ μὴ ὀνομασθῆ χήρα; Ἡ ἐστία της ἦταν κοινὸν καταφύγιον δι' ὅλους τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς, ἢ περιουσία της ἦταν δι' ὅλους ὅσοι εἶχαν ἀνάγκη, ἦταν κοινὴ δι' ὅλους ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅτι ἦταν διὰ τὸν καθένα ἢ ἰδική του. Ἐσκέρπισεν, ἔδωσε εἰς τοὺς πτωχοὺς καί διὰ τὴν σταθερὰν καί ἀληθινωτάτην ἐπαγγελίαν πολλὰ ἀποθήκευσεν εἰς τοὺς ἐκεῖ ληνοὺς, συχνὰ καί εἰς τὸ πρόσωπον πολλῶν εὐεργετηθέντων ὑπεδέχθη τὸν Χριστόν. Καί τὸ ὠραιότατον εἰς αὐτήν δέν ἔθετε ποτέ τὴν ἐμφάνισιν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ κρυφὰ ἐκαλλιεργοῦσε ὀρθὰ τὴν εὐσέβειαν πρὸς χάριν ἐκείνου πού βλέπει τὰ κρυπτά. Ἦρπασε τὰ πάντα ἀπὸ τὰ χέρια του κοσμοκράτορος, μετέφερε τὰ πάντα εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας, τίποτε δέν ἄφησεν εἰς τὴν γῆν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα της. Ὁλων μετέβαλε τὰς πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐλπίδας εἰς τὰ παιδιά της ἐκκλη-

δας· ἕνα τοῖς παισὶ πλοῦτιον ἀφῆκε, τὴν μίμησιν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦτοις φιλοτιμίαν.

13. Καὶ οὐ τὰ μὲν τῆς μεγαλοφυχίας τοιαῦτα καὶ οὕτως ἄπισια, τὸ δὲ οἶμα παρέδωκε τῇ τρυφῇ, καὶ ταῖς ἀκα-
 5 θέκτοις τῆς γαστροῦς ἡδοναῖς, τῷ λυσοῶντι κυνὶ καὶ σπαράτι-
 τονι, ὡς ἂν θαρροῦσα ταῖς εὐποίαις, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, τῆς εἰς τοὺς πένητας ἐθσπλαγχνίας τὸ τρυφᾶν ἐξωνού-
 μενοι, καὶ οὐ καλῶ τὸ κακὸν ἰώμενοι, καλοῦ δὲ τὸ φαῦλον ἀντιλαμβάνοντες· ἢ νησιεῖαις μὲν τὸν χοῦν κατεπάλαισεν,,
 10 ἐτέρῳ δὲ τὸ τῆς «χαμευνίας» παρῆκε φάρμακον· ἢ τοῦτο μὲν ἐξεῦρε τῇ ψυχῇ τὸ βοήθημα, ἕνω δὲ μέτρον ἦτιον ἐτέρου τινὸς ἐπέθηκεν· ἢ τοῦτο μὲν ἐνομοθέτησεν ὡπερ ἀώματος, ἐκλίθη δὲ εἰς γῆν, ἐτέρων παννυχίζοντων ἐν ὄρθῳ οώ-
 ματι, δὲ δὴ μάλισια φιλοσόφων ἀνδρῶν τὸ ἀγώνισμα· ἢ τοῦτο
 15 μὲν οὐ μόνον γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν ὄφθη τῶν γενναιοτάτων ἀνδρικώτερα, ψαλμωδίας δὲ τόνον ἔμφρονα, ἢ θεῶν λογίων ἔντευξιν, ἢ ἀνάπτυξιν, ἢ μνήμην εὐκαιρον, ἢ κλίσι-
 σιν γονάτων κατεσκληρότων, ἢ ὡπερ τῷ ἐδάφει συμπεφυκότων, ἢ δάκρυον ρύπου καθάρσιον ἐν καρδίᾳ συντειριμμέ-
 20 νη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως, ἢ εὐχὴν ἄνω ιθεῖσαν, καὶ νοῦν ἀπλανῆ καὶ μειάροσιον ταῦτα πάντα, ἢ τοῦτων τί ἔστιν δοῖς ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἐκείνην ὑπερβεθηκέναι καυχῆσαι-
 το; Ἄλλ' ἐκεῖνο μέγα μὲν εἰπεῖν, ἀληθές δέ, ὅτι τὸ μὲν ἐξήλου τῶν καλῶν, τοῦ δὲ ἦν ζῆλος· καὶ τὸ μὲν εὔρε, τὸ
 25 δὲ ἐνίκησεν. Καὶ εἰ καθ' ἐν τι τοῦτων ἔσχε τὸ ἀμιλλώμενον, ἀλλὰ τῷ γε μία τὰ πάντα συλλαβεῖν, πάντων ἐκράτησεν. Οὕτω μὲν τὰ πάντα κατορθώσασα, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐν καὶ

ρονόμησε ἓνα πλοῦτον· νά τήν μιμηθοῦν καί τήν φιλοτιμίαν των διὰ τοῦτο.

13. Καί δέν ἦταν νά εἰπῆς ἀπό τήν μίαν τέτοιου εἴδους ἢ μεγαλοψυχία της καί τόσοον ἀπίθανη, εἶχεν ὁμως ἀπό τήν ἄλλην παραδώσει τὸ ὄωμα της εἰς τήν τρυφήν καί εἰς τὰς ἀχαλινώτους ἡδονάς τῆς γαστρός, ἐνός οκυλιουῦ πού λυσοῶ καί σπαράζει, ἀπό θάρρος καί ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς εὐεργεσίας της. Τοῦτο τὸ παθαίνουν πολλοὶ καί ἀγοράζουν τήν τρυφήν μέ ἀντίτιμον τήν εὐσπλαχνίαν τους πρὸς τοὺς πτωχοὺς, χωρὶς νά θεραπεύουν τὸ κακὸν μέ τὸ καλόν, ἀλλὰ ἀγοράζοντας τὸ κακὸν μέ τὸ καλόν. Οὔτε πάλι κατεπόλεμησε τὸ σῶμα μέ τὰς νηστείας μόνον ἐνῶ ἄφησεν εἰς κάποιον ἄλλον τὸ φάρμακον τοῦ Ξαπλώματος εἰς τήν γῆν. Οὔτε πού ἐχρησιμοποίησε μὲν τὸ βοήθημα τοῦτο, τὸ μέτρον ὁμως πού ἔβαλεν εἰς τὸν ὕπνον της ἦτο κατώτερον ἀπὸ ὅ,τι διὰ κάποιον ἄλλον. Οὔτε πάλι πού ἐνομοθέτησε τὸν ὕπνον της ὡς νά ἦταν ἀσώματος, ἐπλάγιασεν ὁμως ἐκείνη εἰς τήν γῆν τήν ὥραν πού ἄλλοι ἐστέκοντο μέ ὀρθὸν σῶμα εἰς τήν ὀλονυκτίαν, πού εἶναι ἀγώνισμα διὰ πνευματικούς ἀνδρας. Ἡ ὄχι μόνον ἀπὸ γυναῖκας ἀλλὰ καί ἀπὸ ἀνδρας πολὺ δυνατοὺς ἀνεδείχθη πιὸ ἀνδρική εἰς τοῦτο, ἀλλὰ καί εἰς τήν φρόνιμον ἔντασιν τῆς ψαλμωδίας ἢ εἰς τήν μελέτην τῶν θεϊκῶν λόγων ἢ τήν ἐρμηνείαν⁸ ἢ τήν ἀνάγνωσίν τους εἰς τήν κατάλληλον στιγμήν ἢ εἰς τήν κλίσιν τῶν σκελετωμένων γονάτων πού φαίνονται ὡς κολλημένα εἰς τὸ ἔδαφος ἢ εἰς τὸ δάκρυ πού καθαρίζει τήν ἀκαθαροσίαν μέ συντριβὴν τῆς καρδίας καί πνεῦμα ταπεινὸν καί εἰς προσευχὴν πού μεταφέρει εἰς τὰ ἄνω καί εἰς νοῦν σταθερὸν καί μεταρσιωμένον. Εἰς αὐτὰ ὅλα ἢ εἰς κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποῖος ἀνδρας ἢ γυναῖκα ἠμπορεῖ νά καυχηθῆ ὅτι τήν ἔχει ξεπεράσει; Εἶναι μέγαλο νά τὸ εἰπῆς τοῦτο, εἶναι ὁμως ἀληθινόν· ὅ,τι ἄλλο ἀπὸ τὰ καλὰ τὸ ἐμιμεῖτο καί δι' ἄλλο ἦταν ὑπόδειγμα· ἐπέτυχε τὸ ἓνα καί ὑπερηκόντισε τὸ ἄλλο. Καί ἐάν εἰς κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶχε τὸν ἀνταγωνιστήν, ἐνίκησεν ὁμως τοὺς πάντας μέ τὸ νά συγκεντρώνη ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἦτο μία. Ἔτσι λοιπὸν κατώρθωσε τὰ πάντα, ὅπως δέν

μετρίως· οὕτω δ' εἰς ἄκρον ἕκαστον, ὥστε καὶ ἀντὶ πάντων
 ἐν ἐξαρκεῖν καὶ μόνον.

14. Ὡ πυναροῦ σῶματος καὶ ἐνδύματος, ἀρετῆ μόνον
 ἀνθοῦντος! Ὡ ψυχῆς διακρατούσης τὸ σῶμα, καὶ δίχα
 5 τροφῆς σχεδόν, ὡσπερ ἄλλον! μᾶλλον δὲ σῶματος θιασα-
 μένου νεκρωθῆναι καὶ πρὸ τῆς διαζεύξεως, ἵν' ἐλευθερίαν
 λάβῃ ψυχὴ, καὶ μὴ παραποδίζηται ταῖς αἰοθήσεσιν! Ὡ νυ-
 κιῶν ἀθπνων, καὶ ψαλμωδίας, καὶ σιάσεως ἐξ ἡμέρας εἰς
 ἡμέραν ἀποληγούσης! Ὡ Δαυτδ, ταῖς πισταῖς μόνον ψυχαῖς
 10 σὺ μακρὰ μελωδήσας! Ὡ μελῶν ἀπαλδίτητος ἐπὶ γῆς ἐρριμ-
 μένων, καὶ παρὰ τὴν φύσιν τραχυνομένων! Ὡ πηγαὶ δακρύ-
 ων σπειρομένων ἐκ θλίψεως, ἵν' ἐν ἀγαλλιάσει θερίσαιοιεν!
 Ὡ βοῆς νυκτερινῆς νεφέλας διερχομένης, καὶ φθανούσης
 πρὸς τὸν οὐράνιον! Ὡ θερμότητος πνεύματος, κυνῶν κατα-
 15 ιολμώσης νυκτερινῶν δι' ἐπιθυμίαν εὐχῆς, καὶ κρυμῶν,
 καὶ θειῶν, καὶ θρονιῶν, καὶ χαλάζης, καὶ ἁωρίας! Ὡ γυ-
 ναικεία φύσις τὴν ἀνδρείαν νικήσασα διὰ τὸν κοινὸν ἀγῶνα
 τῆς σωτηρίας, καὶ σῶματος διαφορὰν σὺ ψυχῆς τὸ θῆλυ
 καὶ τὸ ἄρρεν ἐλέγξασα! Ὡ τῆς μετὰ λουτρον ἀγνείας, καὶ
 20 τῆς νύμφης Χριστοῦ ψυχῆς ἐν καθαρῷ νυμφῶνι τῷ σῶμα-
 τι! Ὡ πικρὰ γεῦσις, καὶ Ἐῖθα μῆτερ καὶ γένους καὶ ἁμαρτί-
 ας, καὶ ὄφι πλάνε καὶ θάνατε, τῆ ἐκείνης ἐγκρατεία νενι-
 κημένα! Ὡ Χριστοῦ κένωσις, καὶ δούλου μορφῆ, καὶ πα-
 θήματα, τῆ ἐκείνης νεκρώσει τευιμημένα!

25 15. Ὡ! πῶς ἢ καταριθμησομαι τὰ ἐκείνης ἔπαπτα, ἢ
 τὰ πλεῖω παρὲς μὴ ζημιώσω τοὺς ἀγνοοῦντας; Ἄλλὰ μοι
 καλὸν ἤδη προσθεῖναι τῆς εὐσεβείας καὶ τὰ ἐπίχειρα· καὶ
 γὰρ μοι ποθεῖν πάλαι δοκεῖτε καὶ ζητεῖν ἐν τῷ λόγῳ, οἱ τὰ
 ἐκείνης καλῶς εἰδότες σὺ τὰ παρόντα μόνον, οὐδὲ οἷς νῦν

9. Τὸ σχόλιον φαίνεται ὅτι δὲν συνευρέθηκε μὲ τὸν ἄνδρα τῆς
 μετὰ τὸ βάπτισμα πού τὸ ἔλαβε ὄχι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν κοίμησίν τῆς.

κατώρθωσε ἄλλος ἓνα μόνον πρᾶγμα κατὰ τρόπον μέτριον. Ἄλλὰ καὶ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἔφερε εἰς τὴν ἀκρότητα, ὥστε καὶ ἓνα μόνον ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀρκέσει δι' ὅλα.

14. Ὡ ρυπαρὸν σῶμα καὶ φόρεμα ποῦ ἡ ἀρετὴ μόνον σὲ κάνει νὰ λάμπης. Ὡ ψυχὴ ποῦ διακρατεῖς τὸ σῶμα καὶ μάλιστα χωρὶς τροφήν σχεδόν, ὡσάν νὰ ἦταν αἶλλον ἢ μᾶλλον σῶμα ποῦ ἠναγκάσθη νὰ νεκρωθῆ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν χωρισμὸν, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐλευθέρωσίν της ἡ ψυχὴ καὶ νὰ μὴ παρεμποδίζεται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις. Ὡ νύχτες χωρὶς ὕπνον, ὧ ψαλμωδία καὶ ὀρθοστασία ποῦ ἤρχιζε πρῶτῃ καὶ εἰς τὸ πρῶτῃ κατέληγεν. Ὡ Δαβίδ, ποῦ διὰ τὰς πιστὰς ψυχὰς μόνον δέν εἶναι ἀρκετὰ μακρὰ ἡ μελωδία σου. Ὡ ἀπαλὰ μέλη τοῦ σώματος ποῦ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν γῆν καὶ σκληρύνουν ἀντίθετα μὲ τὴν φύσιν των. Ὡ πηγαὶ τῶν δακρῶν ποῦ σπεύρονται ἀπὸ τὴν θλίψιν διὰ τὸν θερισμὸν τῆς χαρᾶς. Ὡ βοή νυκτερινὴ ποῦ περνᾷ τὰ νέφη καὶ φθάνει εἰς τὸν οὐρανόν. Ὡ φλόγα ψυχῆς ποῦ νικᾷ τὸν φόβον τῶν νυκτερινῶν σκυλιῶν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς προσευχῆς, ποῦ νικᾷ τὸ ψῦχος, τὴν βροχὴν, τὰς βροντὰς, τὸ χαλάζι, τὸ ἀκατάλληλον τῆς ὥρας. Ὡ γυναικεία φύσις ποῦ ἐνίκησεν τὴν ἀνδρικήν διὰ τὸν κοινὸν ἀγῶνα τῆς σωτηρίας καὶ ποῦ ἔδειξε τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα νὰ διαφέρουν κατὰ τὸ σῶμα μόνον, ὄχι καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν. Ὡ ἀγνότης μετὰ τὸ βάπτισμα⁹ καὶ ψυχὴ, τοῦ Χριστοῦ νύμφη, εἰς τὸν καθαρὸν νυμφῶνα τοῦ σώματος. Ὡ γεῦσις πικρὰ καὶ Εὐα μητέρα καὶ τοῦ γένους μας καὶ τῆς ἀμαρτίας καὶ φίδι ἀπατηλὸ καὶ θάνατε, πῶς ἐνικήθητε ὅλα μὲ τὴν ἐγκράτειαν ἐκείνης. Ὡ κένωσις Χριστοῦ καὶ μορφὴ δουλικὴ καὶ παθήματα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν της νέκρωσιν τιμημένα.

15. Πῶς λοιπὸν νὰ μετρήσω ὅλας τὰς ἀρετὰς της ἢ πῶς ν' ἀφήσω τὰς περισσοτέρας χωρὶς νὰ ζημιώσω ἐκείνους ποῦ τὰ ἀγνοοῦν; Ἄλλὰ θεωρῶ ὡραῖον νὰ προσθέσω καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς εὐσεβείας. Διότι νομίζω ὅτι ἐδῶ καὶ πολλὴν ὥραν ποθεῖτε καὶ ἀναζητεῖτε εἰς τὸν λόγον μου ὅσοι γνωρίζετε καλῶς τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὴν ὄχι μόνον τὰ

ἐκεῖθεν ἀγάλλεται, ἃ κρείττω καὶ διανοίας, καὶ ἀκοῆς ἀν-
 θρωπίνης, καὶ ὕψους, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐνιεῦθεν αὐτὴν ὁ δί-
 καιος μισθαποδότης ἡμείψατο· ἐπεὶ καὶ τοῦτο ποιεῖ πολλάκις
 εἰς οἰκοδομὴν ἰῶν ἀπίστων, τοῖς μικροῖς τὰ μεγάλα πισιού-
 5 μενος, καὶ τοῖς ὀρωμένοις τὰ μὴ ὀρώμενα. Ἐρῶ δὲ τὰ μὲν
 γνώριμα τοῖς πᾶσι, τὰ δὲ ἀπόρητα τοῖς πολλοῖς· καὶ τοῦτο
 ἐκείνης φιλοσοφησάσης, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι τοῖς χαρίσμα-
 σιν. Ἴσιε τὰς μαρείας ἡμίονους, καὶ τὴν συναρπαγὴν τοῦ
 δαχμήματος, καὶ τὴν ἀπενκιτὴν ἐκείνην περιτροπὴν, καὶ τὴν
 10 ἄσιον ἔλξιν, καὶ τὰ ποτηρὰ συντριμματια, καὶ τὸ γενόμε-
 νον ἐνιεῦθεν σκάνδαλον τοῖς ἀπίστοις, εἰ οὕτω δίκαιοι πα-
 ραδίδονται, καὶ τὴν ταχεῖαν τῆς ἀπιστίας διόρθωσιν· δι-
 πάντα συντριβεῖσα καὶ συγκοπεῖσα καὶ ὄσιᾶ καὶ μέλη, καὶ
 ἀφανῆ καὶ φαινόμενα, καὶ οὕτε λατρὸν ἄλλον πλὴν τοῦ παρα-
 15 δόντος ἠέσχετο· ὁμοῦ μὲν καὶ ὄσιν ἀνδρῶν αἰδουμένη καὶ
 χεῖρας (τὸ γὰρ κόσμιον κἄν τοῖς πάθεσι διεσώσαιο)· ὁμοῦ
 δὲ καὶ τὴν ἀπολογίαζήτουσα παρὰ τοῦ ταῦτα παθεῖν συγ-
 χωρήσαντος, οὕτε παρ' ἄλλου τινὸς ἢ ἐκείνου τῆς σωτηρίας
 ἔτυχεν· ὡς μὴ μᾶλλον ἐπὶ τῷ πάθει πληγῆναί τινος, ἢ ἐπὶ
 20 τῷ παραδόξῳ τῆς ἁγιείας καταπλαγῆναι, καὶ διὰ τοῦτο
 δόξαι συμβῆναι τὴν τραγωδίαν, ἵν' ἐνδοξασθῆ τοῖς πάθεσι
 παθοῦσα μὲν ὡς ἄνθρωπος, λαθεῖσα δὲ ὑπὲρ ἀνθρώπου, καὶ
 διήγημα δοῦσα τοῖς ἕσπερον, μέγιστον μὲν εἰς ἀπόδειξιν τῆς
 ἐν τοῖς πάθεσι πίστεως καὶ τῆς πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίας,
 25 μείζον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ περὶ τοὺς τοιοῦτους φιλανθρωπίας.
 Τῷ γὰρ, «Ὅτι ἂν πέση οὗ καταρραχθήσειαι», περὶ τοῦ δι-
 καίου καλῶς εἰρημένῳ, προσειτέθη καινότερον, τὸ κἄν καταρ-
 ραγῆ, ἰάχισια ὀρθωθήσεται, καὶ δοξασθήσεται. Εἰ γὰρ παρὰ
 τὸ εἰκὸς ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ εἰκὸς ἐπανῆλθε πρὸς ἐ-

παρόντα οὔτε αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα χαίρεται τώρα ἐκεῖ — πού εἶναι καὶ ἀπὸ τὴν διάνοιαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀκοὴν ἀνώτερα — ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἔχει ἀμείψει ὁ δίκαιος μισθοποδότης. Ἐπειδὴ τὸ κάμνει καὶ τοῦτο οὐχνὰ εἰς οἰκοδομὴν τῶν ἀπίστων πιστοποιῶν τὰ μεγάλα μὲ τὰ μικρὰ καὶ μὲ τὰ βλεπόμενα ὅσα δὲν βλέπονται, θὰ ἐκθέσω ὅσα γνωρίζουν οἱ πάντες καὶ ὅσα εἶναι ἀπόρρητα διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ τοῦτο πού ἐκείνη τὸ ἔκαμε φιλοσοφία τῆς, νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται κανεὶς μὲ τὰ χαρίσματα τοῦ. Γνωρίζετε τὰς ἡμιόνους πού ἀφηνίασαν τὴν συναρπαγὴν τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ τὴν ἀνατροπὴν πού ἀπευχόμεθα, τὴν παράδοξον ἔλξιν, τὰ θλιβερὰ συντρίμματα καὶ τὸ σκάνδαλον πού ἐδημιουργήθη εἰς τοὺς ἀπίστους ἀπὸ τὸ περιστατικόν, ἃν ἔτσι ἐγκαταλείπωνται οἱ δίκαιοι. Ἐν συνεχείᾳ ἡ γρήγορη μεταστροφή τῆς ἀπιστίας. Ἀφοῦ εἶχαν τσακισθῆ καὶ κακοποιηθῆ ὅλα τὰ ὄσῳ καὶ τὰ μέλη τῆς φανερὰ καὶ ἀφανῆ δὲν παρεδέχετο ἄλλον ἰατρὸν ἐκτός ἀπὸ ἐκείνον πού εἶχε ἐπιτρέψει τὸ πάθημα, διότι ἠσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀπὸ τὰ βλέμματα καὶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνδρῶν (διέσωζε τὴν σεμνότητα εἰς τὰ ἀτυχήματά τῆς). Συγχρόνως ἐζητοῦσε καὶ τὴν ἐξήγησιν ἀπὸ ἐκείνον πού παρεχώρησεν τὸ πάθος αὐτὸ καὶ ἀπὸ κανένα ἄλλον παρὰ ἀπὸ ἐκείνον μόνον ἔλαβε καὶ τὴν σωτηρίαν. Ἔτσι δὲν ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν εἰς μερικοὺς τὸ πάθημα, ὅσῳ ἐκκληξιν ἐδοκίμασαν ἀπὸ τὴν παράδοξον ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας τῆς, ὥστε νὰ σχηματισθῆ ἡ γνώμη ὅτι συνέβη ἡ τραγωδία διὰ νὰ δοξασθῆ μὲ τὰ παθήματά τῆς. Ἐπαθεν ὡς ἄνθρωπος, ἐθεραπεύθη ἐπάνω ἀπὸ ἄνθρωπον ἔδωσεν ἀφορμὴν διὰ διηγῆσεις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀφορμὴν μεγίστην πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πίστεως μέσα εἰς τὰ παθήματα καὶ τῆς ὑπομονῆς εἰς τὰς ἀντιξοότητας καὶ μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅ,τι προηγουμένως διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς. Διότι εἰς αὐτὸ πού καλῶς ἐλέχθη διὰ τὸν δίκαιον «ὅταν πέση, δὲν θὰ συντριβῆ», ἔγινε νεωτέρα προσθήκη ἡ καὶ ἂν συντριβῆ θὰ ὀρθωθῆ ἀμέσως καὶ θὰ δοξασθῆ. Ἄν τὸ πάθημά τῆς ὑπῆρξεν ἀσυνήθιστον ὅμως καὶ μὲ ἀσυνή-

αυτήν, ὡς μικροῦ κλαπῆναι τῆ ὑγιείᾳ τὸ πάθος, καὶ περιφανοσιέραν γενέσθαι τὴν θεραπείαν ἢ τὴν πληγὴν.

16. Ὡ συμφορᾶς ἐπαινουμένης καὶ θαυμασίας! Ὡ πάνθους ἀπαθείας ὑψηλοτέρου! Ὡ τοῦ, «Πατάξει καὶ μοιώσει, 5 καὶ θγιασει, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσει», φέροντιος μὲν εἰς μεῖζον καὶ μουσικώτερον, ὥσπερ οὖν ἤνεγκεν, οὐχ ἦτιον δὲ τοῖς ταύτης ἀρμόζοντιος πάθει! Τοῦτο μὲν οὖν, ὃ πᾶσι πρόδηλον καὶ τοῖς πόρρωθεν, ἐπεὶ καὶ εἰς πάντας τὸ θαῦμα διήλθε, καὶ ἐν ταῖς πάντων κεῖται γλώσσαις καὶ ἀ- 10 κοαῖς τὸ διήγημα μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ θαυμασιῶν τε καὶ δυνάμεων. Τὸ δὲ μέχρι νῦν ἀγνοούμενον τοῖς πολλοῖς καὶ κρυπτόμενον δι' ἣν εἶπον φιλοσοφίαν, καὶ τὸ τῆς εὐσεθείας ἄνυφόν τε καὶ ἀκαλλώπιστον, εἶπω κελεύεις, ὃ ποιμένων ἄριστε καὶ τελεώτατε, ὃ τοῦ ἱεροῦ προδᾶτου ἐκείνου 15 ποιμὴν, καὶ τοῦτο νεύεις λοιπόν; Ἐπειδὴ καὶ μόνοι τὸ μυστήριον ἐπιστεῦδθημεν, καὶ μάρτυρες ἀλλήλοις ἐσμέν τοῦ θαύματος· ἢ εἶτι τῆ ἀπελθούσῃ τὴν πίστιν φυλάξωμεν; Ἀλλὰ μοι δοκεῖ, ὥσπερ ἴδιε καιρὸς εἶναι τῆς σιωπῆς, οὕτω νῦν τῆς ἐξαγορεύσεως, οὐ μόνον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἀλλὰ 20 καὶ εἰς παράκλησιν τῶν ἐν θλίψεσιν.

17. Ἐκαμνεν αὐτῇ τὸ σῶμα, καὶ διέκειτο πονήρως, καὶ ἡ νόσος ἦν τῶν ἀήθων καὶ ἀλλοκότων πόρωσις μὲν ἀθρόα παντὸς τοῦ σώματος, καὶ οἶον βρασμός τις, καὶ ζέοις αἵματος, εἶτα πῆξις τούτου, καὶ νάρκη, καὶ ὠχρίασις ἄπι- 25 στος, καὶ νοῦ καὶ μελῶν παράλνοις· καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ μακρῶν τῶν διασημάτων, ἀλλ' ἦν διε καὶ λίαν συνεχῶς καὶ τὸ κακὸν οὐκ ἀνθρώπινον ἐνομίζετο, καὶ οὕτε ἰατρῶν ἤρχουν τέχνη λίαν ἐπιμελῶς διασκεπτιομένων περὶ τοῦ πάθους, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐκάστου, καὶ οὖν ἀλλήλοις, οὕτε γονέων δάκρυα, 30 πολλὰ πολλάκις δεδυνημένα, οὕτε πάνδημοι λιταὶ καὶ ἰκεσί-

θιοτον τρόπον ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἑαυτὸν της, ὥστε ἀμέσως τὸ πάθημα νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν ὑγείαν καὶ νὰ γίνῃ λαμπροτέρα ἢ θεραπεία ἀπὸ τὸ κτύπημα.

16. Ὡ συμφορὰ πού ἐπιούρει τὸν ἔπαινον καὶ τὸν θαυμασμόν. Ὡ πάθημα ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν ἀπάθειαν. Ὡ ὁ λόγος «θὰ κτυπήσῃ καὶ θὰ ἐπιθέσῃ ξαντὸν καὶ θὰ θεραπεύσῃ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἀναστήσῃ», λόγος πού ὁδηγεῖ εἰς ὕψος μεγαλύτερον καὶ μυστικώτερον, ὅπως καὶ ὠδήγησε καὶ πού καθόλου ὀλιγώτερον δὲν ἀρμόζει εἰς τὰ παθήματα αὐτῆς. Τοῦτο λοιπὸν πού εἶναι πρόδηλον εἰς ὅλους ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πολὺ μακρὰ, ἀφοῦ καὶ τὸ θαῦμα ἔφθασεν εἰς ὅλους καὶ εὐρίσκεται εἰς ὅλων τὰς γλώσσας καὶ τὸ διήγημα ἤχει εἰς τὴν ἀκοήν των μαζί μὲ τὰ ἄλλα θαυμαστά καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. Ὅ,τι λοιπὸν μέχρι τώρα ἀγνοοῦσαν σὶ πολλοὶ καὶ ἦτο κρυμμένον ἐξ αἰτίας τῆς σεμνότητος πού ἀνέφερα καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἀπροσποίητον εὐσέβειαν, μὲ προτρέπεις νὰ φανερώσω, ὡ πρῶτε ἀπὸ τοὺς βοσκούς καὶ τελειότατε, ὁ βοσκὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου προβάτου, καὶ τοῦτο λοιπὸν σημαίνει τὸ Πνεῦμα σου, ἐπειδὴ ἔμεῖς καὶ μόνον εἴμεθα ἀξιόπιστοι διὰ τὸ μυστήριον καὶ εἴμεθα μάρτυρες ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον, ἢ νὰ μείνωμεν ἀκόμη πιστοὶ εἰς ἐκείνην πού ἔφυγε; Νομίζω ὅτι ὅπως τότε ἦταν καιρὸς διὰ σιωπὴν ἔτσι εἶναι καὶ τώρα ὁ καιρὸς διὰ λόγον ὄχι μόνον διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ παράκλησιν ὄσων λυποῦνται.

17. Ὑπέφερεν εἰς τὸ σῶμα καὶ ἐπονοῦσε διαρκῶς, ἡ νόσος της ἦτο ἀπὸ τὰς ἀσυνηθίστους καὶ ἀλλοκότους. Ξαφνικὸν πύρωμα ὀλοκλήρου τοῦ σώματος ὡσάν ἀπὸ κοχλασμόν καὶ βράσιμον τοῦ αἵματος, ἔπειτα πάγωμά του καὶ νάρκωσις, ἀπίστευτον χλῶμιασμα καὶ παράλυσις τοῦ νοῦ καὶ τοῦ σώματος. Τοῦτο ὄχι ὕστερα ἀπὸ μακρὰ διαστήματα, ἀλλὰ κάποτε μὲ ἀδιάκοπον συνέχειαν. Δὲν ἐπιστεῦαμεν ὅτι ἦτο ἀνθρώπινον τὸ κακὸν καὶ δὲν ἔφθασαν αἱ τέχναι τῶν ἱατρῶν πού μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐσκέπτοντο διὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ καθεὶς ἰδιαιτέρως ἀλλὰ καὶ ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ, οὔτε τὰ δάκρυα τῶν γονέων, πού συχνὰ ἔλαβαν μεγάλην

αι, ἄς, ὡς ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἕκαστος, ἐποιοῦντο πᾶς ὁ λαός· καὶ γὰρ ἦν ἅπασαι σωτηρία τὸ ἐκείνην σώζεσθαι, ὥσπερ ἰοδνάντιον, πάθος κοινὸν τὸ τῇ ἀρρωστίᾳ κακοπαθεῖν.

18. Τί οὖν ἡ μεγάλη καὶ τῶν μεγίστων ἀξία ψυχὴ, καὶ
 5 τίς ἡ ἰατρεία τοῦ πάθους; Ἐνιαῦθα γὰρ ἤδη καὶ τὸ ἀπόρρητον. Πάντων ἀπογνοῦσα τῶν ἄλλων, ἐπὶ τὸν πάντων ἰατρὸν καταφεύγει, καὶ νυκτὸς ἄωριαν τηρήσασα, μικρὸν ἐνδοῦσης ἀτιμῆ τῆς νόσου, τῷ θυσιαστηρίῳ προσπίπτει μετὰ τῆς πίστεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ τιμώμενον ἀνακαλουμένη
 10 μεγάλη τῇ βοῇ, καὶ πάσαις ἰαῖς κλήροισι, καὶ πασῶν ἀτιμῶν τῶν πρότερον δυνάμεων ὑπομνήσασα (σοφὴ γὰρ ἐκείνη καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα), τέλος εὐσεβῆ ἴνα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντεῖ· μιμεῖται τὴν τοῖς κρασπέδοις Χριστοῦ ξηράνασαν πηγὴν αἵματος. Καὶ τί ποιεῖ; τῷ θυσιαστηρίῳ
 15 τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς προσθεῖσα μετὰ τῆς ἴσης βοῆς, καὶ δάκρυοι τοῦτο πλουσίως, ὥσπερ τις πάλαι τοὺς πόδας Χριστοῦ καταβρέχουσα, καὶ μὴ πρότερον ἀνήσειν ἢ τῆς ὑγιείας τυχεῖν ἀπειλοῦσα· εἶτα τῷ παρ' ἑαυτῆς φαρμάκῳ τούτῳ τὸ σῶμα πᾶν ἐπαλείφουσα, καὶ εἴ ποῦ τι τῶν ἀνιτιτύπων τοῦ
 20 τιμίου σώματος ἢ τοῦ αἵματος ἢ χειρὸς ἐθησαύρισεν, τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν, (ὡ τῷ θαύματι!) ἀπῆλθεν εὐθὺς αἰσθομένη τῆς σωτηρίας, κόβφη καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, καὶ διάνοιαν, μισθὸν ἐλπίδος λαβοῦσα τὸ ἐλπιδόμενον, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς εὐρωστίᾳ κομισαμένη τὴν τοῦ σώματος.
 25 Ταῦτα μεγάλα μὲν, οὐ ψευδῆ δέ. Τούτοις πιστεύετε ἅπαντες, καὶ νοσοῦντες, καὶ ὑγιαίνοντες· Ἴν' οἱ μὲν ἔχητε τὴν ὑγίαιαν, οἱ δὲ ἀπολάβητε. Καὶ δι μὴ κόμπως τὸ διήγημα,

10. Δηλώνεται ἡ πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

ισχύν, οὔτε οἱ παρακλήσεις καὶ αἱ ἰκεσῖαι πού ὅπως ὁ καθένας διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν ἔκαμεν ὄλος ὁ λαός δι' αὐτήν. Ἦτο σωτηρία δι' ὄλους τὸ νὰ σωθῆ ἐκείνη καθῶς καὶ τὸ ἀντίθετον ἦτο κακόν πάθημα, τὸ νὰ πάσχη ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν.

18. Τί ἔκαμε λοιπὸν ἡ μεγάλη ψυχὴ καὶ ἀξία τῶν πολὺ - πολὺ μεγάλων καὶ ποία ἦταν ἡ θεραπεία τοῦ παθήματος; Ἐδῶ πλέον εὕρισκόμεθα εἰς τὸ ἀπόρρητον. Ἀφοῦ ἀπεγοητεύθη ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους, καταφεύγει εἰς τὸν ἱατρὸν τῶν ὄλων καὶ ἀφοῦ ἐφύλαξε νὰ ἔλθῃ ἡ ἀκατάλληλος ὥρα τῆς νυκτός, εἰς μίαν παροδικὴν ὑποχώρησιν τῆς νόσου της, προσπίπτει μὲ πίστιν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀνακαλοῦσα τὸν τιμώμενον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου¹⁹ μὲ φωνὴν μεγάλην καὶ μὲ ὄλας τὰς ἐπικλήσεις, ἀφοῦ τοῦ ὑπενθύμισεν ὄλας τὰς δυνάμεις πού εἶχε κάμει ἕως τότε — ἦταν ἐκείνη σοφὴ καὶ εἰς τὰ παλαιὰ καὶ εἰς τὰ νέα — εἰς τὸ τέλος διαπράττει ἀναίσχυντα μίαν καλὴν ἀναισχυντίαν, μιμεῖται τὴν γυναῖκα πού μὲ τὸ ἄγγισμα τοῦ κρασπέδου τοῦ Χριστοῦ ἐσταμάτησε τὴν ροὴν τοῦ αἵματός της. Καὶ τί κάμνει; Ἀποθέτει τὴν κεφαλὴν της εἰς τὸ θυσιαστήριον μὲ τὰς ἰδίας φωνὰς καὶ μὲ ἄφθονα δάκρυα βρέχουσα τοῦτο, ὅπως παλαιότερα κάποτε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἀπειλοῦσεν ὅτι δὲν θὰ σταματήσῃ ἂν δὲν λάβῃ τὴν ὑγείαν της. Ἐπειτα μὲ τὸ ἰδικόν της αὐτὸ φάρμακον — τὰ δάκρυα — ἀλείφουσα ὀλόκληρον τὸ σῶμα της καὶ ἂν κάπου κάτι ἀπὸ τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τῆς εὐχαριστίας τὸ χέρι της ἐθησαύρισε, τοῦτο ἀναμιγνύουσα μὲ τὰ δάκρυά της, ὦ θαῦμα, φεύγει καὶ ἠσθάνθη εὐθύς τὴν σωτηρίαν ἐλαφρὰ εἰς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν, ἔλαβεν ὅ,τι ἤλπιζε καὶ ὡς μισθὸν τῆς ἐλπίδος της καὶ μὲ τὴν εὐρωστίαν τῆς ψυχῆς κερδίζουσα τὴν εὐρωστίαν τοῦ σώματος. Μεγάλα βεβαίως εἶναι αὐτά, δὲν εἶναι ὁμῶς ψευδῆ. Πιστεύετε εἰς αὐτὰ ὄλοι, ὅσοι εἴσθε ἀσθενεῖς καὶ ὅσοι ὑγιεῖς, διὰ νὰ κρατήσετε οἱ μὲν τὴν ὑγείαν σας καὶ οἱ ἄλλοι νὰ τὴν ἀπολαύσετε. Ὅτι δὲν εἶναι ἡ διήγησις φλυαρία φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι τὸ ἀπεσιώπησα ὅσον ἐζοῦσε καὶ τὸ ἀπεκάλυψα τώρα

δηλον ἐξ ὧν ζώσης κατασιγήσας, νῦν ἐξεκάλυφα· καὶ οὐδ' ἂν νῦν ἐδημοσίευσα, εἰ ἴοιτε, εἰ μὴ τις ἔοχε με φόβος θαῦμα ἰσοοῦτον κατακρούσαι καὶ πιστοῖς καὶ ἀπίστοις, καὶ τοῖς νῦν καὶ τοῖς ὑστερον.

5 19. Τὰ μὲν δὴ τοῦ βίου τοιαῦτα· καὶ τὰ πλείω παραλελοιπάμεν διὰ τὴν συμμετρῖαν τοῦ λόγου, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀπλήσιως ἔχειν περὶ τὴν εὐφημίαν· ἰάχα δ' ἂν ἀδικολήμεν τελευτὴν δόξαν καὶ περιβόητον, εἰ μὴ καὶ τῶν ταύτης καλῶν ἐπιμνησθείημεν· καὶ ταῦτα οὕτως ἐκείνης πο-
 10 θουμένης τε καὶ ζητουμένης. Μνησθῆσομαι δέ, ὡς ἂν οἶόν τε ἦ συντομώτατα. Ἐπόθει μὲν τὴν ἀνάλυσιν (καὶ γὰρ εἶχε πολλὴν πρὸς τὸν καλοῦντα τὴν παρρησίαν), καὶ τὸ σὺν Χριστιῷ εἶναι πάντων προεἰθδει τῶν ὑπὲρ γῆς· καὶ οὐδεὶς οὕτως ἐρᾷ σῶματος τῶν λίαν ἐρωτικῶν τε καὶ δυσκαθέκτων,
 15 ὡς ἐκείνη τὰς πέδας ἀπορρίψασα ταύτης, καὶ τὴν ἰλὸν ὑπερβάσασα, μεθ' ἧς διωτερόμεν, μετὰ τοῦ καλοῦ καθαρῶς γενέσθαι, καὶ τὸν ἐρώμενον ἀπολαβεῖν ὅλον, προσθήσω δ' ἔτι καὶ τὸν ἐρασιῆν, οὗ νῦν μικραῖς ἐλλαμπόμεθα ταῖς ἀγαθαῖς, καὶ ὅσον γινώσκειν, οὗ κερχωρίσμεθα. Διαμαρτάνει δέ
 20 οὐδὲ ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὕτως οὔσης ἐνθέου καὶ ὑψηλῆς, καὶ ὁ τοῦτου μεῖζόν ἐστι, προαπολαύει τοῦ καλοῦ διὰ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς πολλῆς ἀγρυπνίας. Ταύτην εἰς ὕπνος τῶν ἡδίστων ἀμείβεται, καὶ ὄψις μία προθεσμίᾳ περιλαβοῦσα τὴν ἐκδημίαν, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην γνωρίσασα,
 25 ὡς ἂν τὸ εἰτοιμασθῆναι καὶ μὴ ταραχθῆναι τοῦ Θεοῦ προταγεύοντος.

20. Αὐτῇ μὲν οὖν ὑπόγυιον τὸ τῆς καθάρσεως καὶ τελειώσεως ἦν ἀγαθόν, ἦν κοινὴν δωρεάν, καὶ δευτέρου βίου κρηπίδα παρὰ Θεοῦ πάντες λαβόντες ἔχομεν. Μᾶλλον δέ
 30 πᾶς ὁ βίος κάθαρος ἦν αὐτῇ καὶ τελειώσις· καὶ τὸ μὲν τῆς ἀναγεννήσεως εἶχεν ἐκ τοῦ Πνεύματος, τὸ δ' ἀσφαλές

μόνον. Καί δέν θά τὸ ἐκοινολογοῦσα οὔτε τώρα, νὰ τὸ ξέρετε καλά, ἐάν δέν μὲ ἔπιανε κάποιος φόβος νὰ κρατήσω μυστικόν ἓνα τόσον μέγα θαῦμα διὰ πιστοὺς καὶ ἀπίστους.

19. Αὐτὰ εἶναι περιστατικά τῆς ζωῆς της. Ἔχομεν παραλείψει διὰ τὴν συμμετρίαν τοῦ λόγου τὰ περισσότερα καὶ διὰ νὰ μὴ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἴμεθα ἄπληστοι εἰς τὸν ἔπαινον. Ἄλλὰ ἴσως θά ἀδικούσαμε καὶ τὸ ἅγιον καὶ ἔνδοξον τέλος της, ἂν δέν ἀναφέρωμεν καὶ τούτου τὰ θαυμαστά. Τὴν στιγμὴν μάλιστα πού τόσον ποθοῦμεν ἐκείνην καὶ τόσον τὴν ἀναζητοῦμεν. Θά τὰ ἀναφέρω ὅσον τὸ δυνατόν συντομώτατα. Ἐποθοῦσε τὸν θάνατόν της, διότι εἶχε πολλὴν παρρησίαν ἀπέναντι ἐκείνου πού τὴν ἐκαλοῦσε καὶ τὸ νὰ εὐρίσκεται μαζί μὲ τὸν Χριστόν τὸ ἐπροτιμοῦσε ἀπὸ ὅλα τὰ γήινα. Κανένας ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς καὶ ἀσυγκρατήτους ἐρωτικούς δέν ἀγαπᾷ τόσον πολὺ τὸ σῶμα, ὅσον ἐκείνη ἐποθοῦσεν, ἀφοῦ ἀπορρίψη αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ ἀφοῦ ξεπεράσῃ τὴν ὕλην, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, νὰ ἐπιτύχῃ καθαρὰν ἔνωσιν μὲ τὸν ὠραῖον καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὸν ἀγαπημένον ὀλόκληρον, θά προσθέσω δὲ καὶ τὸν ἐραστήν· μικρὰ λάμπις ἀπὸ τοῦτον μᾶς φωτίζει τώρα καί, ὅσον γνωρίζομεν, εἴμαστε χωρισμένοι ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν της ἠστόχησεν, τὴν τόσον ἔνθεον καὶ ὑψηλὴν, ἀλλὰ καὶ κάτι πού εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τοῦτο· προαπελάμβανε τὸν ὠραῖον μὲ μίαν προγνωριμίαν καὶ μὲ τὴν πολλὴν ἀγρυπνίαν. Τὴν ἀγρυπνίαν της ἀμείβει ἓνας ὕπνος ἀπὸ τοὺς γλυκυτάτους καὶ ἓνα ὄνειρον πού προσδιώρισε τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδημίας της. Καὶ ἐγνώρισε τὴν ἡμέραν αὐτήν, διὰ νὰ προετοιμασθῇ καὶ νὰ μὴ ταραχθῇ μὲ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Θεοῦ.

20. Εἶχε πρόσφατον τὸ ἀγαθὸν τῆς καθάρσεως καὶ τελειώσεως¹¹, πού ὡς κοινὴν δωρεάν καὶ κρηπίδα τοῦ δευτέρου βίου ἐλάβαμεν καὶ ἔχομεν ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἡ μᾶλλον ὄλος ὁ βίος της ἦτο καθάρσις καὶ τελειώσις. Τὴν δύναμιν πρὸς ἀναγέννησιν τὴν εἶχεν ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀσφά-

- ταύτης ἐκ τῶν προβεβιωμένων. Καὶ μόνη σχεδόν, ἴν' εἴπω
 ιολμήσας, σφραγίς, ἀλλ' οὐ χάρισμα ἦν τὸ μοσιήριον. Ἐν
 δὲ τοῖς πᾶσι προσιεδῆναι ζητοῦσα τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελειω-
 5 καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρὴ πλεον εἰπεῖν), ἴν' ὄλω τῷ σώματι
 Θεῷ καθιερωθῆ, καὶ μὴ ἐξ ἡμισείας ἀπέλθῃ τετελεσμένη,
 μηδ' ὑπολείπηται τι τῶν ἑαυτῆς ἀτελές, οὐδὲ ταύτης δια-
 μαρτάνει τῆς δεήσεως παρὰ τοῦ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐ-
 τὸν ποιούντιος, καὶ εἰς πέρας ἄγοντιος τὰ αἰτήματα.
- 10 21. Ὡς δὲ ἅπαντα εἶχεν αὐτῆ κατὰ νοῦν, καὶ οὐδὲν ἐνέ-
 δει τῶν ποδουμένων, καὶ ἡ κυρία πλησίον, οὕτως ἤδη τῷ
 θανάτῳ συσκευάζεται καὶ τῆ ἐκδημία, καὶ πληροῖ τὸν περὶ
 ταῦτα νόμον διὰ τῆς κατακλίσεως. Ἐπισκήψασα δὲ καὶ ἀν-
 15 δρί, καὶ τέκνοις, καὶ φίλοις, ὅσα εἰκὸς τὴν φίλανδρον, καὶ
 φιλότεκνον, καὶ φιλάδελφον, καὶ λαμπρῶς περὶ τῶν ἐκεῖθεν
 φιλοσοφήσασα, καὶ πανηγύρεως ἡμέραν ποιησαμένη τὴν τε-
 λευταίαν, κοιμᾶται, πλήρης μὲν οὐ τῶν κατὰ ἀνθρωπον ἡ-
 20 μερῶν, ὅ τι μηδὲ σνηύχειο, ταύτας ἑαυτῆ πονηρὰς εἰδυῖα,
 καὶ τὰ πολλὰ μετὰ τοῦ χοδὸς καὶ τῆς πλάνης, τῶν δὲ κατὰ
 Θεὸν καὶ λίαν πλήρης, ὡς οὐκ οἶδ' εἰ τις ραδίως τῶν ἐν
 πλουσία τῆ πολιᾷ κατακλυσάντων, καὶ πολλὰς ἐτῶν περιό-
 25 δους ἀριδμησάντων. Οὕτως ἐκείνη λύεται, ἢ προσλαμβάνε-
 ται, κρείσσον εἰπεῖν, ἢ ἀφίπταιται, ἢ μειοικίξεται, ἢ μικρὸν
 προαποδημεῖ τοῦ σώματος.
22. Ἄλλ' οἶόν με μικρὸν τῶν ἐκείνης παρέδραμεν! τάχα
 30 δ' ἂν οὐ συνεχώρησας, ὧ οὐ πάτερ ἐκείνης πνευματικέ, ὁ καὶ
 τηρήσας ἀκριβῶς τὸ θαῦμα, καὶ ἡμῖν γνωρίσας· μέγα μὲν
 εἰς φιλοτιμίαν ἐκείνη, μέγα δὲ ἡμῖν εἰς ὑπόμνησιν ἀρετῆς,

12. Ἀντίθετα ἀπὸ τὰ καθιερωμένα ὁ σύζυγος ἐπωνομάζετο ἀπὸ τὴν σύζυγόν του.

13. Τὴν τελευταίαν κατάκλισιν, δηλονότι.

14. Ὁ πατέρας τὰ συνέδεσε καὶ τὰ δύο.

λειαν από ὅσα εἶχε ζήσει προηγουμένως. Καί εἰς αὐτὴν μόνην σχεδόν, διὰ νὰ ὁμιλήσω μὲ τόλμην, τὸ μυστήριον ἦτο ἐπισφράγισις καὶ ὄχι χάρισμα. Εἰς ὅλα ἐζητοῦσε νὰ προστεθῇ ἓνα ἀκόμη, ἡ τελείωσις τοῦ ἀνδρός της—, νὰ σᾶς χαρακτηρίσω τὸν ἄνδρα της μὲ μίαν λέξιν, ἡτο ἄνδρας ἐκείνης¹² καὶ δὲν γνωρίζω τί ἄλλο περισσότερο νὰ ἀναφέρω. Ἔτσι ἤθελε νὰ καθιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν μὲ ὀλόκληρον τὸ σῶμα καὶ νὰ μὴ φύγη τελεία μόνον κατὰ τὸ ἰδικόν της ἡμισυ ἀφήνοντας κάτι ἀπὸ τὰ ἰδικά της ἡμιτελές. Καὶ δὲν ἀποτυγχάνει οὔτε εἰς αὐτὴν τὴν δέησίν της ἀπὸ ἐκείνον ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ τὴν ἐπιθυμίαν ὧσων τὸν φοβοῦνται καὶ φέρει εἰς πέρας τὰ αἰτήματά των.

21. Ἔτσι καθὼς τῆς εἶχαν συμβῆ ὅλα ὅπως τὰ ἐσκέπτετο καὶ κανένα ἀπὸ ὅσα ἐποθοῦσε δὲν τῆς ἔλειπε καὶ ἦταν κοντὰ ἢ καθωρισμένη ἡμέρα, τότε πλέον ἐτοιμάζεται διὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐκδημίαν καὶ μὲ τὴν κατάκλισιν¹³ ἐκπληρώνει τὸν σχετικὸν νόμον. Ἄφοῦ συνεβούλευσε τὸν ἄνδρα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς φίλους ὅσα εἶναι φυσικόν νὰ συμβουλευῇ ἢ φίλανδρος καὶ ἢ φιλότεκνος καὶ ἢ φιλάδελφος καὶ ἀφοῦ ἀνέπτυξε λαμπρὰν φιλοσοφίαν διὰ τὰ ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τὴν τελευταίαν ἡμέραν της ἡμέραν πανηγύρεως, κοιμᾶται τέλος φορτωμένη ὄχι ἀπὸ ἀνθρωπίνας ἡμέρας, διότι δὲν ἠύχετο νὰ ἔχη ἀπὸ αὐτάς, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ἦσαν πονηραὶ καὶ ὅτι συχνὰ τὰς συνώδευον τὸ χῶμα καὶ ἡ πλάνη. Ἦτο φορτωμένη, καὶ μάλιστα κατάφορτη, ἀπὸ τὰς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ¹⁴, ὅσον δὲν γνωρίζω ἂν ἦσαν ὅσοι ἐτελείωσαν τὴν ζωὴν των εἰς βαθιὰ γεράματα καὶ ἐμέτρησαν πολλὰ ἔτη ζωῆς. Ἔτσι ἐκείνη ἀποθνήσκει ἢ προσλαμβάνεται διὰ νὰ ἐκφρασθῶ καλύτερα ἢ φτερουγίζει ἀπὸ ἐδῶ ἢ μετοικεῖ ἢ πραγματοποιεῖ μικρὰν προαποδημίαν ἀπὸ τὸ σῶμα.

22. Παρ' ὀλίγον θὰ μοῦ διέφευγε κάτι σημαντικόν ἀπὸ ὅσα τὴν ἀφοροῦν. Ἴσως δὲν θὰ μὲ ἐσυγχωροῦσες, ὦ πατέρα ἐκείνης πνευματικέ, ἐσὺ ποῦ διεφύλαξες μὲ ἀκρίβειαν τὸ θαῦμα. Θαῦμα μέγα πρὸς δόξαν ἐκείνης καὶ πρὸς παρακίνησιν ἰδικὴν μας εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ

καὶ πόθον τῆς αὐτῆς ἀναλύσεως. Καὶ με φρένη τις ὑποτρέχει, καὶ δάκρυον ὁμοῦ, μεμνημένον τοῦ θαύματος. Ἐλύειτο μὲν ἤδη καὶ ἀνέπνει τὰ τελευταῖα, καὶ χορὸς περὶ αὐτὴν οἰκείων τε καὶ ξένων χαριζομένων τὰ προπεμπιήρια· καὶ

5 μητρὸς γηραιᾶς ἐπίνευσις, καὶ ψυχῆς σπαραγμὸς ζηλοτυπούσης, τὴν ἐκδημίαν, καὶ φίλιτρον ἀπάντων ἀγωνία σύγκρατον, τῶν μὲν ὃ τι ἀκούσωσι ποθοῦντων, μνήμης ἐμπύρευμα, τῶν δὲ ὃ τι φθέγγονται, τολμῶντος δὲ οὐδενός. Καὶ κωφὰ τὰ δάκρυα, καὶ ἡ τῆς λύπης ὠδὴν ἀθεράπειτος (οὐδὲ γὰρ

10 ὄσιον ἐδόκει θρήνοις τιμᾶν τὴν οὐτιω χωριζομένην), οἰγὴ δὲ βαθεῖα, καὶ τελειή τις ὁ θάνατος. Ἡ δὲ ἄπνοος τε καὶ ἀκίνητος, καὶ ἀφθογγος, τὸ φαινόμενον, καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ σώματος ἐδόκει παράλυσις, οἷον ἤδη τῶν φωνητικῶν ὀργάνων νενεκρωμένων, διὰ τὴν τοῦ κινουμένου ἐγχώρησιν.

15 Ἡρόεμα δὲ τῶν χειλέων κινουμένων αἰσθόμενος ὁ πάντα τηρῶν τὰ ἐκεῖνης ἐπιμελῶς ποιμήν, διὰ τὸ ἐν πᾶσι θαῦμα, καὶ παραθεὶς τὰ ὄτια τοῖς χεῖλεσι (τὸ γὰρ θαρσεῖν εἶχε καὶ παρὰ τοῦ τρόπου καὶ παρὰ τῆς συμπαθείας), αὐτὸς διήγησαι τὸ τῆς ἡσυχίας μυστήριον, ὃ τί ποτε ἦν καὶ οἷον οὐδεὶς

20 ἀπισιήσει τοῦ λόγοντος. Ψαλμωδία τὸ ὑπολαλούμενον ἦν, καὶ ψαλμωδίας τὰ ἐξόδια ρήματα· εἰ δὲ χορὴ ἰάληθὲς εἰπεῖν, μαρτυρία τῆς παρησίας, μεθ' ἧς ἡ ἔξοδος. Καὶ μακάριος ὄσις μετ' ἐκείνων ἀναπαύεται τῶν ρημάτων «Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω». Ταῦτα καὶ ἐψάλλετό σοι,

25 καλλίστη γυναικῶν, καὶ συνέβαινεν· καὶ ἡ ψαλμωδία τὸ γινόμενον ἦν, καὶ μετὰ τῆς ἐκδημίας ὁ ἐπιτάφιός· ὦ καλῶς ἀπὸ τῶν παθῶν εἰρηνεύσασα σύ, καὶ τὸν ὀφειλόμενον τοῖς ἀγαπητοῖς ὑπνον ἀπολαβοῦσα πρὸς τῷ κοινῷ τῆς κοιμήσεως,

ιδικοῦ της θανάτου. Μία φρικίασις περνᾷ εἰς τὸ σῶμα μου καὶ τὰ δάκρυά μου τρέχουν, καθὼς ἐνθυμοῦμαι τὸ θαῦμα. Παρέδιδε πλέον καὶ ἔβγαζε τὰς τελευταίας της ἀναπνοάς καὶ ἦτο γύρω της ὁ χορὸς τῶν ἰδικῶν καὶ τῶν ξένων, πού τὴν ἐτιμοῦσαν προπέμποντάς την. Ἔσκυπτε ἡ γηραιὰ μητέρα καὶ ἐσπαράζετο ἡ ψυχὴ της ἀπὸ ζηλοτυπίαν διὰ τὴν ἐκδημίαν τῆς κόρης. Ἐξεδήλωναν ὄλοι ἀγάπην ἀνάμεικτον μὲ ἀγωνίαν· οἱ μὲν ἤθελαν κάτι νὰ ἀκούσουν διὰ νὰ ἔχουν θρυσάλλιδα τῆς μνήμης, οἱ δὲ κάτι νὰ εἰποῦν, χωρὶς ὅμως νὰ τολμᾷ κανένας. Τὸ κλάμα ἦτο σιγηλὸν καὶ ὁ πόνος τῆς λύπης ἀνεκδήλωτος, διότι δὲν ἐφαίνετο ὀρθὸν νὰ τιμοῦν μὲ θρήνους αὐτήν πού τοὺς ἀπεχωρίζετο μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Ἐπικρατοῦσε σιωπὴ βαθεῖα καὶ ὁ θάνατος ἦτο μία τελετὴ. Καὶ ἐκείνη χωρὶς πνοήν, ἀκίνητος καὶ ἀμίλητος, κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ σώματος ὡμοίαζε μὲ παράλυσιν, ὡσὰν νὰ εἶχαν νεκρωθῆ τὰ φωνητικὰ της ὄργανα ἀπὸ παραχώρησιν ἐκείνου πού τὰ ἐκινουῦσε. Καὶ ὅταν ἐννόησεν ὅτι τὰ χεῖλη της ἐκινουῦντο ἤρεμα ὁ ποιμὴν πού τὴν παρακολουθοῦσε μὲ προσοχὴν, ἐπειδὴ ἦτο θαῦμα ἡ ὄλη ὑπόθεσις καὶ ἀφοῦ ἔβαλε τὸ αὐτί του εἰς τὰ χεῖλη της — εἶχε τὸ σχετικὸν θάρρος καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον καὶ ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, ἀλλὰ ἐσὺ ὁ ἴδιος διηγήσου τὸ μυστήριον τῆς ἡσυχίας, ποῖο καὶ τί ἀκριβῶς ἦτο. Δὲν θὰ ἀπιστήσῃ κανεὶς εἰς τοὺς λόγους σου. Τὸ ψέλλισμά της ἦτο ψαλμωδία καὶ ἀπὸ τὴν ψαλμωδίαν ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Ἄν χρειάζεται νὰ εἰποῦμεν τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο ἀποτελεῖ μαρτυρίαν διὰ τὴν παρρησίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ ἔξοδός της. Καὶ μακάριος ὁποῖος θὰ εὔρη τὴν ἀνάπαυσιν μὲ τοὺς λόγους τούτους· «Εἰρηνικὰ θὰ κοιμηθῶ καὶ θὰ παραδοθῶ εἰς τὸν ὕπνον». Αὐτὰ ἔψαλλες, ὦ ἀρίστη μεταξὺ τῶν γυναικῶν, καὶ αὐτὸ συνάμα σοῦ συνέβαιναν. Ἡ ψαλμωδία ἔλεγεν ὅ,τι ἐγένετο καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἐκδημίαν ἐλέγετο καὶ ὁ ἐπιτάφιος. Ὡ ἐσὺ πού ἠσύχασες ὡραῖα ἀπὸ τὰ πάθη καὶ πού ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κοινὸν ὕπνον τῆς κοιμήσεως ἔλαβες καὶ τὸν ὀφειλόμενον εἰς τοὺς ἀγαπητούς, ὅπως εἶναι φυ-

ὡς εἰκὸς τὴν καὶ ζήσασαν καὶ ἀπελθούσαν ἐν τοῖς τῆς εὐσεβείας ῥήμασιν.

23. Κρείσσω μὲν οὖν εὖ οἶδα καὶ μακροῦ τιμιώτερα
 τὰ παρτα σοι νῦν ἢ κατὰ τὰ δρώμενα, ἤχος ἐορταζόντων,
 5 ἀγγέλων χορεία, τάξις οὐρανία, δόξης θεωρία, τῆς τε ἄλ-
 λης καὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος ἔλλαμψις καθαρωτέρα τε καὶ
 τελειωτέρα, μηκέτι ὑποφενγούσης τὸν δέομιον νοῦν καὶ δια-
 χεόμενον ταῖς αἰσθήσειν, ἀλλ' ὅλης ὄλω νοῦ θεωρουμένης
 τε καὶ κρατιουμένης, καὶ προσασιραπιούσης ταῖς ἡμετέραις
 10 ψυχαῖς ὄλω τῷ φωτὶ τῆς θεότητος. Πάντων ἀπολαύσις, ὧν
 ἔτι ὑπὲρ γῆς εἶχες τὰς ἀπορροίας διὰ τὸ γνήσιον τῆς πρὸς
 αὐτὰ νεύσεως. Εἰ δέ τις σοι καὶ τῶν ἡμετέρων ἐστὶ λόγος,
 καὶ τοῦτο ταῖς ὁσίοις ψυχαῖς ἐκ Θεοῦ γέρας, τῶν τοιούτων
 ἐπαιθάνεσθαι, δέχοιο καὶ τὸν ἡμέτερον λόγον ἀντὶ πολλῶν
 15 καὶ πρὸ πολλῶν ἐνιαφίων, δὲν Καισαρίῳ μὲν πρὸ σοῦ, καὶ
 σοὶ μετ' ἐκεῖνον ἀποδεδώκαμεν, ἐπειδὴ γε ἀδελφῶν ἐπι-
 ταφίοις ἐταμιεύθημεν. Εἰ δὲ καὶ ἡμᾶς τιμήσειέ τις μετ' ἡ-
 μᾶς τοῖς ἴσοις, οὐκ ἔχω λέγειν· πλὴν τιμηθείημεν γε μόνον
 τὴν ἐν Θεῷ τιμὴν, καὶ παροικοῦντες καὶ κατοικοῦντες ἐν
 20 Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τῷ Πατρὶ
 σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σικόν δι' ἐκείνην πού ἔζησε καὶ ἔφυγε μέσα εἰς λόγους εὐσεβείας.

23. Πολύ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ εἶναι ὅσα σοῦ συμβαίνουν τώρα καὶ πολὺ σημαντικώτερα· ὁ θόρυβος τῶν ἐορταζόντων, ὁ χορὸς τῶν ἀγγέλων, ἡ τάξις τοῦ οὐρανοῦ, ἡ θεωρία τῆς δόξης καὶ ὄλης τῆς ἄλλης, ἀλλὰ καὶ τό καθαρώτερον καὶ τελειότερον ἀστραποβόλημα τῆς ὑψηλοτάτης Τριάδος, ἡ ὁποία δὲν ξεφεύγει καὶ ἀπὸ τὸν δέσμιον νοῦν πού διασπᾶται ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ θεωρεῖται καὶ κρατεῖται ὅλη ἀπὸ ὄλον τὸν νοῦν καὶ ἀκτινοβολεῖ τὰς ψυχὰς μας μὲ ὄλον τὸ φῶς τῆς θεότητος. Εἶθε νὰ ἀπολαύης ὅλα, ὅσων ἐδέχεσο καὶ εἰς τὴν γῆν τὰς ἐπιδράσεις ἐξ αἰτίας τῆς γνησίας κλίσεώς σου πρὸς αὐτά. "Αν δὲ ὑπολογίζης κάπως καὶ τὰ ἰδικὰ μας — βραβεῖον καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀγίας ψυχὰς νὰ αἰσθάνωνται τὰ πράγματα αὐτά — δέξου καὶ τὸν ἰδικόν μας λόγον ἀντὶ πολλῶν καὶ πρὶν ἀπὸ πολλοὺς ἐπιταφίους προσφοράς, λόγον τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ ἐσένα εἰς τὸν Καισάριον καὶ εἰς ἐσένα ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖνον ἀπευθύνομεν, ἀφοῦ ἔχω φυλαχθῆ εἰς τὴν ζωὴν διὰ τοὺς ἐπιταφίους λόγους τῶν ἀδελφῶν μου. "Αν θὰ τιμῆση τώρα καὶ ἐμένα κάποιος μὲ τὰ ἴσα ἔπειτ' ἀπὸ ἐσᾶς, δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ εἰπῶ. Εἶθε ὁμως νὰ τιμηθοῦμε μόνον μὲ τὴν κατὰ Θεὸν τιμὴν καὶ ὡς πάροικοι εἰς τὴν γῆν καὶ ὡς κατοικοῦντες μέσα εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριόν μας. Εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Ζ'

ΕΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΟΝ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΝ,
ΠΕΡΙΟΝΤΩΝ ΕΤΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

5 1. Οἴεσθέ με ἴως, ὦ φίλοι, καὶ ἀδελφοί, καὶ πατέρες,
τὸ γλυκὸν καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, θρήνους ἐπιβαλοῦντα τῷ
ἀπελθόντι καὶ ὄδυρμους ὑποδέχεσθαι προσύμως τὸν λόγον,
ἢ μακροὺς ἀποιενοῦντα καὶ κομποὺς λόγους, οἷς οἱ πολλοὶ
χαίρουσιν. Καὶ οἱ μὲν ὡς συμπενήσοιτες, καὶ συνθρηνήσον-
10 τες παρεσκέυασθε, ἵν' ἐν τῷ ἐμῷ πάθει τὰ οἰκειὰ σακρύ-
σητε, ὅσοις τι τοιοῦτόν ἐστιν, καὶ σοφίσηθε τὸ ἀλγοῦν ἐν
φιλικοῖς πάθεισιν· οἱ δὲ ὡς τὴν ἀκοὴν ἐσιτάσαντες, καὶ ἡ-
δίλους ἐσόμενοι. Χρῆναι γὰρ ἡμᾶς ἐπίδειξιν ποιήσασθαι καὶ
τὴν συμφορὰν, οἷά ποτε ἦν τὰ ἡμέτερα, ἠνίκα ἰάλλα ἡμεν
15 ἰκανῶς περιιτοὶ καὶ τῆς ὕλης, καὶ τὰ περὶ λόγους φιλότιμοι
πρὶν ἀναστέφαι πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον καὶ ἀνωτάτω, καὶ πάν-
τα δόντες Θεῷ, παρ' οὗ τὰ πάντα, Θεὸν ἀντὶ πάντων λα-
βεῖν. Μηδαμῶς, μὴ τοῦτο περὶ ἡμῶν ὑπολάβητε, εἴ τι ὑπο-
λαμβάνειν βούλεσθε δεξιόν. Οὔτε γὰρ θρηνήσομεν τὸν ἀπελ-
20 θόντα πλέον ἢ καλῶς ἔχει, οἷ γε μηδὲ τῶν ἄλλων τὰ τοιο-
αῦτα ἀποδεχόμεθα, οὔτε ἐπαινεσόμεθα πέρα τοῦ μέτρον καὶ
πρέποντος, καίτοι γε δῶρον φίλον καὶ οἰκειότατον, εἴπερ τι
ἄλλο τῷ λογίῳ λόγος, καὶ τῷ διαφερόντως ἀγαπήσαντι τοὺς
ἐμοὺς λόγους ἢ εὐφημίᾳ καὶ οὐ δῶρον μόνον, ἀλλὰ καὶ χρέ-
25 ος ἀπάντων χρεῶν δικαιοῦτατον. Ἄλλ' ὅσον ἀφοσιώσασθαι
τὸν περὶ ταῦτα νόμον καὶ σακρῦσαντες καὶ θανμάσαντες (οὐ-
δὲ γὰρ τοῦτο ἔξω τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας. Μνήμη τε

ΕΙΣ ΚΑΙΣΑΡΙΟΝ ΤΟΝ ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΟΥ
ΕΝΩ ΕΖΩΝ ΑΚΟΜΗ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

1. Νομίζετε ίσως, φίλοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ Πατέρες, ὀνόματα καὶ ὑπάρξεις γλυκεῖαι, ὅτι παίρνω πρόθυμα τὸν λόγον διὰ ν' ἀπευθύνω θρήνους εἰς αὐτὸν ποῦ μᾶς ἔφυγε καὶ ὄδυρμούς, ἢ νὰ συνθέσω λόγους μακροῦς καὶ κομποῦς, μὲ τοὺς ὁποίους εὐχαριστοῦνται οἱ πολλοί. Καὶ δι' αὐτὸ ἤλθατε· ἄλλοι νὰ μοιρασθῆτε τὸ πένθος μας καὶ νὰ θρηνησέτε μαζί μας, διὰ νὰ κλάψετε τὴν ἰδικὴν σας συμφορὰν μέσα εἰς τὴν ἰδικὴν μας, εἰς ὅσους συμβαίνει κάτι παρόμοιον, καὶ νὰ διδαχθῆτε τὸν πόνον σὲ παθήματα φίλων· ἄλλοι διὰ νὰ ἰκανοποιήσετε τὴν ἀκοήν σας καὶ νὰ δοκιμάσετε εὐχαρίστησιν. Ἡ Ζωὴ μας ἦταν κάποτε συμφορὰ ὅταν ἐπιδιώκαμε τὸ περιττὸν καὶ ἡ φιλοξενία μας περιοριζόταν εἰς τοὺς λόγους. Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ κάνωμε ἐπίδειξιν τῆς συμφορᾶς μας προτοῦ στρέψωμε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἀληθινὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ προτοῦ λάβωμε εἰς ἀντάλλαγμα ὄλων τὸν Θεὸν παραχωρώντας τὰ πάντα εἰς τὸν Θεόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται τὰ πάντα. Τώρα καθόλου μὴ τὸ σκεφθῆτε αὐτὸ διὰ ἐμᾶς, ὃν θέλετε νὰ σκεφθῆτε κάτι ὀρθόν. Δέν θὰ θρηνήσωμε αὐτὸν ποῦ ἔφυγε — εἶναι περισσότερο ἀπὸ καλὰ ἐκεῖ — ἀφοῦ μήτε εἰς τοὺς ἄλλους δέν ἐπιδοκιμάζομεν τοὺς θρήνους. Οὔτε θὰ τὸν ἐπαινέσωμε πέρα ἀπὸ τὸ ὀρθόν καὶ τὸ μέτρον ἂν καὶ εἶναι δῶρον δεκτὸν καὶ πρόσφορον — περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο — εἰς τοὺς φίλους τῶν λόγων ὁ λόγος, καὶ εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἀγάπησε ξεχωριστὰ τοὺς λόγους μου ὁ ἔπαινος. Καὶ δέν εἶναι μόνον δῶρον, ἀλλὰ καὶ ὀφειλὴ δικαιότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην. Μὲ μέτρον θὰ τιμήσωμε τὴν σχετικὴν συνήθειαν καὶ εἰς τὸ κλάμα καὶ εἰς τὸν θαυμασμόν. Δέν εἶναι τοῦτο ξένον καὶ διὰ τὰς ἰδικὰς μας ἀντιλήψεις. Τὸ μνημόσυνον

γὰρ δικαίων μετ' ἐγκωμίων καὶ, «Ἐπὶ νεκρῶν», φησί, «κατά-
 γαγε δάκρυα, καὶ ὡς δεινὰ πάσχων ἔναρξαι θρήνου». Ἴσων
 ἀναληθίας χωρίζων ἡμᾶς καὶ ἀμειρίας), τὸ μετὰ τοῦτο
 ἤδη τῆς τε ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν ἐπιδειξομεν,
 5 καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἀξιώματος ὑπομνήσομεν, καὶ τὴν ὀφει-
 λομένην τοῖς ἀλγοῦσι παρῶκληρον ἐπιθήσομεν, καὶ μεταθή-
 σομεν τὴν λύπην ἀπὸ τῆς σαρκὸς καὶ τῶν προσκαίρων ἐπὶ
 τὰ πνευματικὰ καὶ αἰδία.

2. Καισαρίῳ πατέρες μὲν, ἴν' ἐντιϋθεν ἄρξωμαι ὄθεν
 10 ἡμῖν προεπαδέσταιον, οὗς πάντες γινώσκετε, καὶ ὧν τὴν ἀ-
 ρετὴν καὶ ὀρθῶντες καὶ ἀκούοντες ζηλοῦτε, καὶ θαυμάζετε,
 καὶ διηγείσθε τοῖς ἀγνοοῦσιν, εἴπερ ἑνὲς εἶοιν ἀνθρώπων,
 ἄλλος ἄλλο ἢ μέρος ἀπολαθόντες· ἐπεὶ μὴ πάντα τὸν αὐτὸν οἶ-
 ὄν τε, μηδὲ μιᾶς γλώσσης τὸ ἔργον, κἂν σφόδρα ἰς ἡ τῶν
 15 φιλοπονωτάτων καὶ φιλοτίμων· οἷς πολλῶν καὶ μεγάλων ὑ-
 παρχόντων εἰς εὐφημίαν (εἰ μὴ τῷ περιττὸς εἶναι δοκῶ
 τὰ οἰκεία θαυμάζων), ἐν μέγιστον ἀπάντων, καὶ ὡσπερ ἄλλο
 ἢ ἐπίσημόν ἐσιν ἡ εὐσέβεια· τοὺς σεμνοὺς τούσδε λέγω καὶ
 πολιούς, καὶ οὐχ ἥτιον δι' ἀρετὴν αἰδεσόμενος ἢ διὰ γῆρας·
 20 ὧν τὰ μὲν σώματα χρόνῳ κέκμηκεν, αἱ ψυχαὶ δὲ Θεῷ νεά-
 ζουσιν.

3. Πατὴρ μὲν ἐκ τῆς ἀγριελαίου καλῶς ἐγκεντρισθεὶς
 εἰς τὴν καλλιέλαιον, καὶ ἰσοσθιον κοινωνήσας τῆς ποιότητος,
 ὥστε καὶ ἄλλους ἐγκεντριζεῖν πιστευθῆναι, καὶ θεραπείαν
 25 ἐγχειρισθῆναι ψυχῶν, ὑψηλὸς ὑψηλῶς τοῦ λαοῦ τοῦδε προ-
 καθεζόμενος. Ἄσρων ἰς δεύτερος, ἢ Μωϋσῆς, Θεῷ πλη-
 σιάζειν ἡξιωμένος, καὶ θείαν φωνὴν χορηγεῖν, τοῖς ἄλλοις
 ἰσημένοις πόρρωθεν, πρῶτος, ἀδρυγῆτος, γαληνὸς τὸ εἶδος,
 θερμὸς τὸ πνεῦμα, πλὴν τὸ φαινόμενον, πλουσιώτερος τὸ
 30 κρυπτόμενον. Τί ἂν ὑμῖν ἀναζωγραφοίην τὸν γινωσκόμενον;

1. Παροιμία 10, 7.

2. Ἄς προσέξωμε τὴν ἐκφραστικὴν περιγραφὴν τοῦ πατέρα ἀπὸ
 τὸν υἱόν, ποῦ ἀποπνέει τὴν στοργὴν.

τῶν δικαίων νὰ γίνεται μὲ ἐγκώμια¹. Καί, εἰς τὸν νεκρὸν, μᾶς λέγει, «χύνετε δάκρυα, καὶ ὅταν ὑποφέρης, ἄρχισε τὸν θρῆνον». Μᾶς τοποθετεῖ ἔτσι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀναισθησίας καὶ τῆς ὑπερβολῆς. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ θὰ παρουσιάσωμε τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, θὰ ὑπενθυμίσωμε τὴν ἀξίαν τῆς ψυχῆς, θὰ προσθέσωμε τὴν παρηγορίαν ποὺ ὀφείλομεν εἰς ὅσους ὑποφέρουν καὶ θὰ μεταφέρωμε τὴν λύπην ἀπὸ τὰ σαρκικά καὶ τὰ πρόσκαιρα εἰς τὰ πνευματικά καὶ αἰώνια.

2. Τοῦ Καισαρίου οἱ γονεῖς — διὰ ν' ἀρχίσω ἀπὸ ἐδῶ, ὅπως μοῦ φαίνεται καλύτερα — εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὅλοι γνωρίζετε. Τὴν ἀρετὴν τους, ποὺ τὴν βλέπετε καὶ τὴν ἀκοῦτε, τὴν ζηλεύετε καὶ τὴν θαυμάζετε καὶ τὴν περιγράφετε εἰς ὅσους τὴν ἀγνοοῦν, ἂν ὑπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ἔχουν πληροφορηθῆ ὠρισμένες πλευρὲς τῆς μόνον. Διότι δέν εἶναι δυνατόν νὰ τὰ ἀντιληφθῆ ἕνας ὅλα, οὔτε νὰ τὰ ἐκθέσῃ, καὶ ἄς εἶναι ἀπὸ τοὺς περισσότερον ἐργατικούς καὶ φιλοτίμους. Αὐτοὶ εἶχαν πολλὰ καὶ μεγάλα νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ κανεὶς — ἂν δέν νομίζετε πὼς εἶμαι ὑπερβολικὸς μὲ τὸν θαυμασμὸν τῶν ἰδικῶν μου — καὶ ἕνα μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα καὶ σημαντικὸν ὅσο κανένα, τὴν εὐσέβειαν. Ἐχω εἰς τὸν νοῦν μου τοὺς σεβαστοὺς καὶ λευκοὺς γέροντας, ποὺ δέν εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιοσέβαστοι διὰ τὴν ἀρετὴν τους ἀπὸ ὅ,τι διὰ τὰ γηρατεῖά τους· ποὺ εἶναι κουρασμένα τὰ σώματά τους ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ οἱ ψυχὲς εἶναι γεμᾶτες νεανικὸν σφρίγος διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

3. Ὁ πατέρας εἶναι ἐπιτυχημένον μπόλι ἀπὸ ἀγριέλαιον εἰς καλλιέλαιον, ποὺ τόσο οἰκειοποιήθηκε τὰς ιδιότητάς τῆς, ὥστε τοῦ ἐνεπιστεύθησαν νὰ μπολιάζῃ καὶ ἄλλους καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν θεραπείαν τῶν ψυχῶν. Ἐχει ὑψηλὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὸν λαὸν αὐτόν, ἄλλος Ἄσρων ἢ Μωϋσῆς, ποὺ ἔχει ἀξιωθῆ νὰ πλησιάζῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ μεταδίδῃ τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἄλλους, ποὺ στέκονται μακρύτερα. Πρᾶος, ἀτάραχος, γαλήνιος εἰς τὴν ὄψιν, θερμὸς εἰς τὸ πνεῦμα, ἐπιβλητικὸς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπιβλητικώτερος εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον². Διατί ὅμως νὰ

Οὐδὲ γὰρ εἰ μακρὸν ἀποιεῖνομεν λόγον, εἴπομεν ἄν τι τοσοῦτον ὅσον ἄξιον, καὶ ὅσον ἕκαστος συνεπίσταται τε καὶ ἀπαιτεῖ τὸν λόγον καὶ θέλιον ταῖς ὑπονοίαις παραχωρεῖν ἢ ἰϥ λόγῳ τὸ πολὺν περικόπτειν τοῦ θαύματος.

- 5 4. Μήτηρ δὲ ἄνωθεν μὲν καὶ ἐκ προγόνων καθιερωμένη Θεῷ, καὶ κληρὸν ἀναγκαῖον οὐκ εἰς ἑαυτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς παιάγουσα τὴν εὐσέβειαν, ἐξ ἀγίας ἀπαρχῆς ὄντως ἅγιον φύραμα τοσοῦτον δὲ αὐτὸ ἀνέξήασά τε καὶ πλεονάσασα ὥστε ἤδη ἰοὶ (φθέγξομαι γὰρ, εἰ καὶ τολμηρὸς
- 10 ὁ λόγος), μὴδὲ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τελειότητα ἐτέρου ἰνὸς ἢ ταύτης ἔργον γενέσθαι, πιστευθῆναι τε καὶ ρηθῆναι, καί, ὦ τοῦ θαύματος! ἄθλον εὐσεβείας δοθῆναι μείζονα καὶ τελειότεραν εὐσέβειαν. Φιλόπαιδες ἄμφω καὶ φιλόχριστοι, τὸ παραδοξότατον, μᾶλλον δὲ φιλόχριστοι πλέον ἢ φιλόπαι-
- 15 δεσ· οἷς γε καὶ ἰῶν τέκνων μία τις ἀπόλαυσις ἦν, τὸ ἀπὸ Χριστοῦ καὶ γνωρίζεσθαι, καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ εἰς εὐπαιδίας ὄρος ἢ ἀρετῆ, καὶ ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον οἰκείωσις· εὐσπλαγχοὶ, συμπαιθεῖς, ἀρπάζοντες τὰ πολλὰ σητῶν, καὶ λησιῶν, καὶ τοῦ κοσμοκράτορος, ἐκ τῆς παροικίας εἰς τὴν
- 20 καιοικίαν μετασκεναζόμενοι, καὶ κληρὸν μέγιστον τοῖς παισὶ τὴν ἐκεῖθεν λαμπρότητα θησαυρίζοντες. Οὕτω τοι καὶ εἰς λιπαρὸν ἔφθασαν γῆρας, ὁμότιμοι καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ πλήρεις ἡμερῶν, ἰῶν τε μενουσῶν ὁμοίως καὶ ἰῶν λυομένων· παρὰ τοσοῦτον ἑκάτερος οὐκ ἔχων τὰ πρῶτα
- 25 ἰῶν ἐπὶ γῆς, παρ' ὅσον ὑπ' ἀλλήλων εἰς τὸ πρῶτον ἐκωλύοντο, καὶ πάσης εὐδαιμονίας μέτρον ἐπλήρωσαν, πλὴν τῆς τελευταίας ταύτης, ὡς ἄν οἰηθεῖται τις, εἴτε δοκιμασίας χρῆ λέγειν, εἴτε οἰκονομίας· ἡ δὲ ἐστίν, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, τὸν

προσπαθῶ νά σᾶς ἀναπαραστήσω αὐτόν πού γνωρίζετε; Καί μέ λόγον μακρόν νά σᾶς ἐκούραζα, πάλιν δέν θά ἤμποροῦσα νά εἰπῶ κάτι τόσον ἱκανοποιητικόν, ὅσον τοὺς ἀξίζει καί ὅσον καθένας ἀπό ἐσᾶς γνωρίζει καί ζητεῖ νά λάβῃ ἀπό τόν λόγον. Εἶναι καλύτερον ν' ἀφήσωμε τὸ θέμα εἰς τὴν φαντασίαν καθενὸς παρά μέ τὸν ἀδέξιον λόγον μας νά περικόψωμε τὰ πιὸ ἀξιοθαύμαστα σημεῖα.

Ἡ μητέρα ἀπὸ παλαιὰ ἦταν ἀφιερωμένη ἀπὸ τοὺς προγόνους εἰς τὸν Θεόν, καί ἐκρατοῦσε τὴν εὐσέβειαν ἀναπαλλοτρίωτον, ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς μόνον ἀλλὰ καί διὰ τοὺς ἀπογόνους τῆς. Ἀληθινὴ Ζύμη ἀγία ἀπὸ ἅγιον προζύμι — πού τὴν ἔκαμε τόσον ν' αὐξηθῆ καί νά περισσέψη, ὥστε — θά εἰπῶ τὸν τολμηρὸν λόγον — ἡ ἀνδρική τελειότης ἐγίνε, περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἰς κάθε ἄλλον, ἐπίτευγμα ἰδικόν τῆς. Τὸ ἐπίστεψαν ἤδη καί τὸ εἶπαν καί, ὦ θαῦμα, τῆς ἐδόθη ὡς ἔπαθλον τῆς εὐσεβείας τῆς μεγαλυτέρα καί τελειότερα εὐσέβεια. Φιλότεκνοι καί οἱ δύο καί φιλόχρηστοι, πρᾶγμα παράδοξον, ἢ καλύτερα περισσότερον φιλόχριστοι ἀπὸ ὅ,τι φιλότεκνοι, ἀφοῦ καί ἀπὸ τὰ τέκνα τους μίαν ἀπόλαυσιν ἐπερίμεναν, νά ἔχουν τὰ γνωρίσματα καί τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί μίαν ἐθεωροῦσαν ὡς προϋπόθεσιν τῆς καλλιτεκνίας, τὴν ἀρετὴν καί τὴν οἰκείωσιν τοῦ καλυτέρου³. Εὐσπλαχνικοί, συμπονετικοί, ἔσωζαν, ἤρπαζαν ἀπὸ τὴν φθορὰν καί τοὺς ληστάς καί τὸν κοσμοκράτορα καί προητοιμάζοντο ἀπὸ τὴν γῆν τῆς ἐξορίας διὰ τὴν πατρίδα, θησαυρίζοντας διὰ τὰ παιδιά τους τὴν οὐρανίαν λαμπρότητά τους, ὡσάν τὴν πολυτιμότεραν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο καί ἔφθασαν εἰς εὐτυχισμένα γεράματα, ἴδια τιμημένοι καί διὰ τὴν ἀρετὴν καί τὴν ἡλικίαν καί γεμᾶτοι ἀπὸ τὰς ἡμέρας πού παραμένουν καί ἀπὸ αὐτάς πού περνοῦν. Ἐστερεῖτο τὸ προβάδισμα τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν γῆν ὃ καθένας τους μόνον εἰς τὸ σημεῖον πού ἐμποδιζόταν ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἐξήντησαν κάθε περιθώριον εὐτυχίας, ἂν ἀφαιρέσωμε αὐτὸ τὸ τελευταῖον, ὅπως θά ἤθελε κανένας, εἴτε τὸ εἰποῦμε δοκιμασίαν εἴτε οἰκονομίαν. Θεωρῶ δηλαδή οἰκονομίαν, ἀφοῦ προπέμψουν τὸ παιδί τους πού ἐξ

σφαλερώτερον τῶν παίδων δι' ἡλικίαν προπέμψαντες, οὕτως ἤδη καταλῦσαι τὸν θίον ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ πρὸς τὰ ἄνω πανοικεοῖα μετατεθῆναι.

5 Καὶ ταῦτα διήλθον, οὐδὲν ἐγκωμιάσαι βουλόμενος, οὐδὲ ἀγνοῶν, ὅτι μόλις ἂν τις τῆς ἀξίας ἐφίκοιτο, καθ' ὅλην ὑπόθεσιν λόγου τὸν τούτων ἔπαινον ἐνοησάμενος, ἀλλὰ ἴν' ἐπιδείξαιμι ἐκ πατέρων ὀφειλομένην Καισαρίῳ τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ θαυμάζητε, μηδὲ ἀπιστήτε, εἰ, τοιοῦτων τυγῶν γεννητόρων, τοιοῦτων ἑαυτὸν παρέσχεν ἐπαινῶν ἄξιον
10 ἀλλὰ τοῦναντίον, εἴ πρὸς ἐτέρους εἶδε, τῶν οἰκείων καὶ τῶν ἐγγύθεν ἀμελήσας ὑποδειγμάτων. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα τοιαῦτα, οἷα προσῆκεν εἶναι τοῖς ὄντως εὖ γεγονόσι, καὶ καλῶς βιώσεσθαι μέλλουσιν. Ἴνα δὲ τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι τοῦ ἀνδρὸς χάριν, καὶ ὥσπερ ἐν
15 φθόγγοις εὐαρμοσίαν (διὸ μηδὲ πρὸ ἡμῶν τὰ τοιαῦτα θαυμάζειν, εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις οὐ μικρὰ φαίνεται), πρὸς τὰ ἐφεξῆς βαδιοῦμαι τοῦ λόγου, καὶ ἃ μηδὲ βουλομένῳ παραλιπεῖν ῥάδιον.

6. Ὑπὸ δὴ τοιοῦτοις ἤθεσι τραφέντες καὶ παιδευθέντες,
20 καὶ τοῖς ἐνιαῦθα μαθήμασι ικανῶς ἐνασκηθέντες, ἐν οἷς ἐκεῖνος τάχει τε καὶ μεγέθει φύσεως οὐδ' ἂν εἴποι τις ὅσον ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἦν ὧν πῶς ἀδακρυτὶ τὴν τούτων παρέλθω μνήμην, καὶ μὴ με ἀφιλόσοφον ἐλέγξῃ τὸ πάθος παρὰ τὴν ὑπόθεσιν! ἀλλ' ἐπειδὴ γε ἀποδημίας καιρὸς ἐδόκει,
25 καὶ τότε πρῶτον ἀπ' ἀλλήλων ἐσχίσθημεν ἐγὼ μὲν τοῖς κατὰ Παλαισίην ἐγκαταμείνας παιδευτηρίοις, ἀνθοῦσι τότε κατὰ ρητορικῆς ἔρωτα, ὁ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν καταλαβὼν, παντοίας παιδύσεως καὶ τότε καὶ νῦν οὐσάν τε καὶ δοκοῦσαν ἐργαστήριον. Τί πρῶτον, ἢ τί μέγιστον εἶπω
30 τῶν ἐκείνου καλῶν; Τί δὲ παρεῖς, μὴ τῷ μεγίστῳ ζημιώσω τὸν λόγον; Τίς μὲν ἐκείνου διδασκάλους πιστότερος; Τίς δὲ ἡλίξι προσφιλέστερος; Τίς μὲν μᾶλλον ἀπέφυγε τὴν τῶν

αίτιας τῆς ἡλικίας του ἔπρεπε νὰ φοβοῦνται περισσότερο μὴ τυχόν σφάλῃ, ἀσφαλισμένοι πιά νὰ τελειώσουν τὴν ζωὴν τους καὶ νὰ μετοικήσωμε οἰκογενειακὰ εἰς τὸν οὐρανόν.

5. Δὲν τὰ ἀνέφερα αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ τοὺς ἐγκωμιάσω, οὔτε ἐπειδὴ ἀγνοοῦσα ὅτι μόλις θὰ ἤμποροῦσε κανένας νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀξίαν τους, ἀκόμη καὶ ἂν ἔκανε τὸν ἔπαινόν τους θέμα ὀλοκλήρου λόγου. "Ἦθελα νὰ δείξω ὅτι ἡ ἀρετὴ τοῦ Καισαρίου ἐρχόταν ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ νὰ μὴ θαυμάζετε μήτε νὰ δυσπιστῆτε, ἂν μὲ τὴν τύχην τέτοιων γονέων ἔκανε τὸν ἑαυτὸν του ἄξιον τέτοιων ἐπαινῶν. Ἀντίθετα, ἔπρεπε νὰ θαυμάζετε, ἂν ἐμελετοῦσε ξένους, ἀδιαφορώντας διὰ τὰ κοντινὰ καὶ ἰδικὰ του παραδείγματα. Τέτοιες ἦσαν οἱ ἀρχές, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι διὰ τοὺς ἀληθινὰ καλογεννημένους, πού πρόκειται νὰ ἔχουν καὶ καλὴν ζωὴν. Τὰ ἐνδιάμεσα θὰ τὰ συντομεύσω· τὸ κάλλος καὶ τὸ ἀνάστημα, τὴν ἀνδρικήν χάριν πρὸ πάντων, τὴν ἀρμονίαν τοῦ λόγου, ἐπειδὴ καὶ ἐσεῖς δὲν θαυμάζετε τὰ πλεονεκτήματα αὐτά, ἂν καὶ δὲν φαίνονται μικρὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Θὰ προχωρήσω εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ λόγου μου, πού καὶ νὰ θέλω δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παραλείψω.

6. Εἰς τέτοιο ἠθικὸν κλίμα ἀνατραφήκαμε καὶ μορφωθήκαμε καὶ προχωρήσαμε ἱκανοποιητικὰ εἰς τὰ ἐδῶ μαθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὀρίσῃ κανένας πόσον ἐκεῖνος ἐξεπερνοῦσε τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀφομοιώσεως. Πῶς νὰ τὰ μνημονεύσω αὐτὰ χωρὶς δάκρυα καὶ πῶς νὰ μὴ μὲ δείξῃ ὁ πόνος μου ἄμοιρον φιλοσοφίας παρὰ τὴν ὑπόσχεσίν μου; "Ὅταν ἐπλησίαζε ὁ καιρὸς τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τότε πρῶτην φορὰν ἐχωρίσαμε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἐκεῖνος ἐγκατεστάθηκε εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, πού ἦταν καὶ τότε καὶ τώρα τὸ ἐργαστήριον κάθε παιδείας. Ποῖον πρῶτον καὶ ποῖον μέγιστον ἀπὸ τὰ προτερήματά του νὰ ἀναφέρω; Τί νὰ παραλείψω, ὥστε νὰ μὴ ἀδικήσω ἀπέραντα τὸν λόγον μου; Ποῖος ἦταν περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δασκάλων του; Ποῖος ἦταν πιὸ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς συνομηλικούς του; Ποῖος περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν

μοχθηρῶν εἰαιρίαν καὶ ὀμιλίαν; Τίς δὲ τῆ τῶν βελτίσιων
 ἑαυτὸν προσέθηκε πλεῖον, ἄλλοις τε καὶ τῶν ἐκ τῆς πατρι-
 δος τοῖς εὐδοκιμοτάτοις καὶ γνωριμοτάτοις εἰδὼς οὐδὲ
 τοῦτο φέρειν μικρὸν εἰς ἀρειτὴν ἢ κακίαν τὰς συνουσίας;

5 Ἐξ ὧν τίς μὲν ἀρχουσιν ἐκείνου τιμιώτερος; τίς δὲ τῆ πό-
 λει πάση, καίτοι γε διὰ τὸ μέγεθος πάντων ἐγκραυπιομένων,
 ἢ ἐπὶ σαφροσύνῃ γνωριμώτερος ἢ ἐπὶ συνέσει περιφανέστερος;

7. Ποῖον μὲν εἶδος οὐκ ἐπῆλθε παιδεύσεως, μᾶλλον δὲ
 ποῖον, ὡς οὐδὲ μόνον ξιερὸς; Τίνι δὲ παρήκεν ἐγγὺς αὐτοῦ
 10 γενέσθαι, καὶ κατὰ μικρὸν, μὴ διττῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ τῆς
 αὐτῆς ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ παλαιότερων
 ἐν τοῖς μαθήμασι; καὶ πάντα ὡς ἐν ἐξασκήσας, καὶ ἀντὶ
 πάντων ἕκαστον τοὺς μὲν πιηθοὺς τὴν φύσιν φιλοπονία νι-
 κήσας, τοὺς δὲ γενναίους τὴν ἀσκησιν διανοίας δξύτητι μᾶλ-
 15 λον δὲ τάχει μὲν τοὺς ταχεῖς, σπουδῇ δὲ τοὺς φιλοπόνους
 ὑπερβαλὼν, καὶ τοὺς κατ' ἄμφω δεξιὸς ἀμφοτέρους. Γεω-
 μετρίας μὲν γε καὶ ἀστρονομίας, καὶ τῆς ἐπικινδύνου τοῖς
 ἄλλοις παιδεύσεως, ὅσον χρήσιμον ἐκλεξάμενος, τοῦτο δὲ
 ἦν ἐκ τῆς τῶν οὐρανίων εὐαρμοσιίας καὶ τάξεως τὸν δη-
 20 μιουργὸν θαυμάσαι, ὅσον βλαβερὸν ταύτης διέφυγεν· οὐ τῆ
 φορᾶ τῶν ἀστρονῶν διδοὺς τὰ θνητὰ καὶ τὰ γινόμενα, ὡς οἱ τὴν
 ὁμόδουλον ἑαυτοῖς κίσειν ἐπανισιάντες τῷ κίσειντι, Θεῷ δὲ
 καὶ ἄλλα πάντα, ὡσπερ εἰκόσ, ἀναιθεῖς, καὶ τὴν τοῦτων
 κίνησιν· ἀριθμῶν δὲ καὶ λογισμῶν, καὶ τὴν θαυμασίας
 25 ἱατρικῆς, ὅση τὰ περὶ φύσεις, καὶ κράσεις, καὶ τὰς ἀρχὰς
 τῶν νοσημάτων φιλοσοφεῖ, ὥστε ταῖς ρίζαις ἀναιρουμέναις

ἀπέφυγε τὴν συντροφιά καὶ τὴν συναναστροφὴν τῶν φαύλων; Καὶ ποῖος ἐπεδίωξε περισσότερο τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀρίστων καὶ μάλιστα τῶν πιὸ εὐυπολήπτων καὶ γνωστῶν ἀπὸ τοὺς πατριώτας μας; Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἐγνώριζε ὅτι καὶ οἱ συναναστροφές δὲν συντελοῦν ὀλίγον εἰς τὴν ἀρετὴν ἢ εἰς τὴν κακίαν. Δι' αὐτὰ ὅλα, ποῖος ἦταν ἄλλος ἀπὸ αὐτὸν πολυτιμότερος διὰ τοὺς ἄρχοντας; Ποῖος ἦταν γνωστότερος εἰς ὀλόκληρον τὴν πόλιν ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ πιὸ ἀκουστός διὰ τὰς γνώσεις του, ἂν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ μεγέθους τῆς περνοῦν ὅλοι ἀπαρτήρητοι μέσα εἰς αὐτήν;

7. Ποῖον κλάδον τῆς παιδείας δὲν ἐμελέτησε, καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι κάποιος ἄλλος ἓνα μονάχα; Καὶ ποῖον ἄφησε νὰ τὸν πλησιάσῃ εἰς τὰ μαθήματα ἔστω καὶ ἀπὸ μακρυὰ; Ὁχι μονάχα ἀπὸ τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς συνομηλικούς του ἀλλὰ καὶ τοὺς πιὸ παλιούς καὶ πιὸ ἡλικιωμένους. Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα ὡσὰν νὰ ἦταν ἓνα καὶ μὲ τό καθένα ὡσὰν νὰ ἦταν ὅλα. Ἐνίκησε μὲ τὴν φιλοπονίαν του ὅσους εἶχαν πνεῦμα πτερωτόν, μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ του τοὺς ἀκαταπονήτους εἰς τὴν μελέτην ἢ μᾶλλον ἐπέρασε μὲ τὴν ταχύτητα τοὺς ταχείς καὶ τὸν Ζῆλον του τοὺς φιλοπόνους καὶ μὲ τὰς δύο ἀρετάς αὐτοὺς πού ἦσαν ἱκανοὶ καὶ εἰς τὰ δύο. Ἀπὸ τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὴν ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ἄλλους μάθησιν ἐδιάλεξε ὅσον ἦτο ὠφέλιμον — καὶ αὐτὸ ἦταν ὁ θαυμασμὸς τοῦ Δημιουργοῦ διὰ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν τάξιν τῶν οὐρανίων φαινομένων. Ἐξέφυγε τὸ βλαβερόν μὲ τό νὰ μὴ ἀποδίδῃ τὰ ὄντα καὶ τὰ γεγονότα εἰς τὴν κίνησιν τῶν ἀστρῶν, ὅπως κάνουν αὐτοὶ πού ὀρθώνουν τὴν ὁμόδουλόν τους κτίσιν ἀπέναντι εἰς τὸν κτίστην. Ἀποδίδοντας ὅλα τὰ ἄλλα εἰς τὸν Θεόν, ὅπως εἶναι φυσικόν, ἔκαμε τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀστρῶν. Ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὰ μαθηματικά, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν θαυμασίαν ἰατρικὴν ἐπρόσσεχε ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὰ σχετικὰ μὲ τὰς φύσεις καὶ ἰδιοσυγκρασίας τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ τὰς ἀρχὰς τῶν ἀσθενειῶν, ὥστε μαζὶ μὲ τὰς ρίζας πού θὰ κόβωνται νὰ

συνεγκόπτειν καὶ τὰ θλασιήματα, τίς οὕτως ἀμαθῆς ἢ φιλό-
 νεικος, ὡς ἐκείνω δοῦναι τὰ δεύτερα, καὶ μὴ ἀγαπᾶν, εἰ μετ'
 ἐκεῖνον εὐθύς ἀριθμοῖτο, ἰὸ προσθεῖον ἐν τοῖς δευτέροις
 φερόμενος. Καὶ ταῦτα οὐ λόγός ἐστιν ἀμάστιρος, ἀλλ' ἐώα
 5 τε ὁμοῦ λῆξις καὶ ἐσπέριος, καὶ ὅσην ἐκεῖνος ἐπῆλθεν ὅστε-
 ρον, ἐπίσημοι σιῆλαι τῆς ἐκείνου παιδεύσεως.

8. Ἐπεὶ δέ, πᾶσαν ἀρετὴν τε καὶ μάθησιν ὡσπερ με-
 γάλῃ φορτὶς παντοδαπὴν ἐμπορίαν εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυ-
 χὴν συλλεξάμενος, ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ἐσιτέλλειτο, ὡς ἂν
 10 καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδοίῃ τῶν καλῶν ἀγωγίμων τῆς ἑαυτοῦ
 παιδεύσεως, ἐνιαυθὰ τι καὶ συνηνέχθη πρᾶγμα θαυμάσιον,
 οὐδὲν δὲ ὄλον, καὶ γὰρ ἐμέ γε μάλιστα πάντων εὐφραίνει τοῦ-
 το μνημονευθέν, καὶ ὑμᾶς ἂν ἡδίους ποιήσειεν, ἐν θραχεῖ
 διηγῆσασθαι. Ἠῤῥητο μὲν ἡ μήτηρ εὐχὴν μητρικὴν τινα καὶ
 15 φιλόπαιδα, ὡσπερ ἐξέπεμψεν ἀμφοτέρους, οὕτω καὶ οὖν
 ἀλλήλοις ἐπανελθόντας ἰδεῖν. Ξυνωρὶς γὰρ ἐδοκοῦμέν τις,
 καὶ εἰ μὴ τοῖς ἄλλοις, μητρὶ γ' οὖν, εὐχῆς καὶ θεᾶς ἀξία,
 σὺν ἀλλήλοις δρώμενοι, ἢ νῦν κακῶς ὑπὸ τοῦ φθόνου διαλυ-
 θεῖοα· Θεοῦ δὲ οὕτω κινήσαντος, ὃς ἀκούει δικαίας εὐχῆς,
 20 καὶ φίλιρον τιμᾷ γονέων εἰς παῖδας εὐγνώμονας, ἐξ οὐδε-
 μιᾶς ἐπινοίας, οὐδὲ συνθήματος, ὃ μὲν ἀπὸ τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας, ὃ δὲ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς
 τὴν αὐτὴν πόλιν ὃ μὲν ἀπὸ γῆς, ὃ δὲ ἀπὸ θαλάσσης κατήρα-
 μεν. Ἡ πόλις δὲ ἦν ἰὸ Βυζάντιον, ἢ νῦν προκαθεζομένη τῆς
 25 Ἐθρώπης πόλις, ἐν ἣ ἰσοσῦτιον Καισάριος κλέος οὐ πολλοῦ
 χρόνου διελθόντος ἠνέγκαστο, ὥστε δημοσίας τιμὰς αὐτῷ, καὶ
 γάμον τῶν εὐδοκίμων, καὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς μειτουσί-
 αν προιεθῆναι, καὶ πρὸς βασιλέα πρεσβεΐαν σιαλῆναι, τὸν
 μέγαν ἀπὸ κοινοῦ δόγματος, τὴν πρώτην πόλιν τῷ πρώτῳ
 30 λογίῳ κοσμηθῆναι τε καὶ τιμηθῆναι (εἰ τι μέλειν αὐτῷ τοῦ

κόβωνται καὶ τὰ ἀποβλαστήματα. Ποῖος εἶναι τόσον ἀνόητος καὶ ἐριστικός, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς ἐκείνον τὸ δεύτερον βραβεῖον καὶ νὰ μὴ θεωρήσῃ ἱκανοποιητικὸν νὰ καταταχθῇ ὁ ἴδιος ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν παίρνοντας τὸ δευτερεῖον; Αὐτὰ δὲν εἶναι λόγος χωρὶς ἀποδείξεις. Ἡ Ἀνατολὴ μαζὶ καὶ ἡ Δύσις καὶ ὅσα μέρη ἐπεσκέφθη ἀργότερα ἀποτελοῦν ἐπίσημες στήλες τῆς μορφώσεώς του.

8. Καὶ ἀφοῦ κάθε ἀρετὴν καὶ κάθε γνῶσιν ἐθησαύρισεν εἰς τὴν ψυχὴν του, ὅπως μεγάλο φορτηγὸ πλοῖον γεμίζει μὲ κάθε λογῆς ἐμπορεύματα, ἐξεκινούσῃ διὰ τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ἐκλεκτὰ στοιχεῖα τῆς παιδείας του. Τότε ἔγινε κάτι τὸ καταπληκτικόν, πού δὲν πρέπει νὰ τὸ παρασιωπήσωμε — ἐπειδὴ καὶ δι' ἐμένα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀποτελεῖ χαρὰν ἢ ἀνάμνησιν του ἀλλὰ καὶ ἐσᾶς θὰ εὐχαριστήσῃ νὰ σᾶς τὸ διηγηθῶ συντόμως. Ἔκαμε εὐχὴν ἢ μητέρα μας, εὐχὴν μητρικὴν πού ἐμαρτυροῦσε τὴν ἀγάπην της ὅπως μᾶς κατευόδωνε καὶ τοὺς δύο, μαζὶ καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν νὰ μᾶς δεχθῇ. Ἀποτελούσαμε ζευγάρι, διὰ τὴν μητέρα τοῦλάχιστον, ἂν ὄχι διὰ τοὺς ἄλλους, πού ἤξιζε νὰ μᾶς βλέπῃ καὶ νὰ μᾶς καμαρώνῃ καὶ τοὺς δύο μαζὶ, ζευγάρι πού ἀνάξια ὁ φρόνος ἔχει τώρα χωρίσει. Καὶ ἀφοῦ ἔτσι ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸ πρᾶγμα ὁ Θεός, πού ἀκούει τὴν δικαίαν προσευχὴν καὶ τιμᾷ τὴν ἀγάπην τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά, χωρὶς κανένα σχέδιον ἢ συνεννόησιν, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν ἴδιον καιρὸν, εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ἐφθάσαμε, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν Ξηρὰν, ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ πόλις ἦταν τὸ Βυζάντιον, ἢ πρώτη τῶρα πόλις τῆς Εὐρώπης, ὅπου τὸση δόξα ἀπέκτησε ὁ Καισάριος, χωρὶς νὰ περάσῃ πολὺς καιρὸς. Τοῦ ἐπρότειναν δημόσια ἀξιώματα, γάμον ἀπὸ τὴν πρώτην σειρὰν τῆς πόλεως, νὰ γίνῃ μέλος τῆς Συγκλήτου, νὰ σταλῇ μὲ ἀντιπροσωπεῖαν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα καὶ νὰ ζητηθῇ μὲ κοινήν ἀπόφασιν ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς μορφωμένους νὰ ἀποτελέσῃ κόσμημα καὶ τιμὴν τῆς πρώτης πόλεως — ἂν ἐνδιαφερόταν καθόλου αὐτός διὰ τὸ ἂν εἶναι πρῶ-

πρώτην ἀληθῶς εἶναι, καὶ τῆς ἐπωνυμίας ἀξίαν), καὶ τοῦτο
 προσιεθῆναι πᾶσι τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς διηγῆμασι, τῷ Καισαρίῳ
 καλλωπίζεσθαι, καὶ ἱατρῷ, καὶ οἰκῆτορι· καίτοι γε μετὰ
 τῆς ἄλλης λαμπρότητος πολλοῖς καὶ μεγάλοις εὐθινομένην
 5 ἀνδράσι κατὰ τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὴν ἄλλην παιδευσιν.
 Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἱκανῶς. Τότε δ' οὖν τὸ γενόμενον τοῖς μὲν
 ἄλλοις συντυχία τις ἔδοξεν ἄλογος καὶ ἀνάτιος, οἷα φέρει
 πολλὰ τὸ αὐτόματον ἐν τοῖς ἡμετέροις, τοῖς δὲ φιλοθέοις καὶ
 λίαν εὐδηλον ἦν μὴ ἄλλο τι συμβᾶν εἶναι ἢ γονέων θεοφι-
 10 λῶν ἔργον ἐκ γῆς καὶ θαλάττης τοὺς παῖδας συναγόντων
 εἰς μίαν εὐχῆς ἐκπλήρωσιν.

9. Φέρε μὴδὲ τοῦτο τῶν Καισαρίου καλῶν παρέλθω-
 μεν, ὃ τοῖς μὲν ἄλλοις ἴσως μικρόν, καὶ οὐδὲ μνήμης ἄ-
 ξιον, ἐμοὶ δὲ καὶ ἴοιτε καὶ νῦν μέγιστον ἔδοξεν, εἶπερ τῶν
 15 ἐπαινειῶν ἢ φιλαδελφία, καὶ οὐ παύσομαι τιθεὶς ἐν πρώ-
 τοις, δοᾶκίς ἂν τὰ ἐκείνου ἐκδιηγῶμαι. Κατεῖχε μὲν αὐτὸν
 αἷς εἶπον τιμαῖς ἢ πόλις, καὶ οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μεθῆσειν
 ἔφρασκεν· ἐγὼ δὲ ἀνθέλκων ἰσχυρῶς, ὃ πάντα Καισαρίῳ πο-
 λὺς καὶ τίμιος, καὶ τοῖς γονεῦσι τὴν εὐχὴν πληρῶσαι. καὶ
 20 τῇ παιρῖδι τὸ χρέος, καὶ ἐμαυτῷ τὸν πόθον λαβὼν τῆς ὀ-
 δοῦ κοινωνὸν καὶ συνέμπορον, καὶ προτιμηθεὶς οὐ πόλεων
 καὶ δήμων μόνον, οὐδὲ τιμῶν καὶ πόρων, οἳ πολλοὶ καὶ πολ-
 λοχόθεν οἱ μὲν συνέρρεον ἐκείνῳ, οἱ δὲ ἠλπίζοντο, ἀλλὰ καὶ
 αὐτοῦ βασιλέως σχεδόν, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐπιταγμάτων.
 25 Ἐντεῦθεν ἐγὼ μὲν φιλοσοφεῖν διέγων, καὶ πρὸς τὸν ἄνω
 βίον μεταρροσθῆναι, ὡς περὶ τινὰ βαρὺν δεσπότην καὶ ἀρρώ-
 σιμα χαλεπὸν, πᾶσαν φιλοτιμίαν ἀποσεισάμενος· μᾶλλον δὲ
 ὃ μὲν πόθος πρεσβύτερος, ὃ δὲ βίος ὑστερος· τὸν δὲ τὰ πρῶ-
 τα τῆς παιδεύσεως ἀναθέντα τῇ ἑαυτοῦ παιρῖδι, καὶ θαν-
 30 μασθέντα τῶν πόνων ἀξίως, μετὰ τοῦτο δόξης ἐπιθυμία
 καὶ τοῦ προσηλασθέντος τῆς πόλεως, ὡς ἐμὲ γε συνέπειθε,

4. Ὁ σχολιαστὴς θέλει τὸ αὐτόματον νὰ συμβαίῃ «υγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ» καὶ ὄχι «ἀπρονοήτως».

τη ἀληθινή τιμὴ καὶ ἀξία τοῦ ὀνόματός της. Καὶ κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα πού θά ἔλεγαν, νά προστεθῆ καὶ τοῦτο, ὅτι ὑπερηφανεύεται πού ἔχει κάτοικον καὶ ἰατρὸν τὸν Καισάριον, Μὲ ὄλο, πού κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα μεγαλεῖα της εὐτυχεῖ καὶ σὲ πολλοὺς καὶ μεγάλους ἄνδρας εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὰς ἐπιστῆμας. Ἄρκετὰ διὰ τοῦτο. Αὐτὸ λοιπὸν πού ἔγινε τότε, ἐθεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡς μία ἀπλῆ συντυχία χωρὶς λόγον καὶ ἐξήγησιν, ἀπὸ ἐκεῖνες πού φέρνει συχνά εἰς τὴν ζωὴν μας τὸ αὐτόματον⁴. Εἰς τοὺς πιστοὺς ὅμως ἦταν ὀλοφάνερον ὅτι τὸ περιστατικόν ἐκεῖνο δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἔργον εὐσεβῶν γονέων, πού ἐμάζεψαν εἰς τὸ ἴδιο σημεῖον τὰ παιδιὰ τους διὰ μίαν κοινὴν ἐκπλήρωσιν τῆς προσευχῆς των.

9. Ἄς μὴ προσπεράσωμε καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τοῦ Καισαρίου, πού εἶναι μικρὰ ἴσως διὰ τοὺς ἄλλους καὶ ἀναξία νά ἀναφερθῆ, ἐγὼ ὅμως τὴν ἐθεώρησα καὶ τότε καὶ τώρα πολὺ σημαντικὴν, ἂν ἡ φιλαδελφία ἔχη θέσιν ἀνάμεσα εἰς ὅσα ἐπαινοῦμε. Δι' αὐτὸ δὲν θά παύσω νά τὴν συγκαταλέγω ἀνάμεσα εἰς τὰ πρῶτα προτερήματα, ὅσες φορές μιᾶ δι' ἐκεῖνον. Τὸν ἐκρατοῦσεν ἡ πόλις μὲ τὰς τιμὰς πού ἀνέφερα καὶ ἔλεγεν ὅτι δὲ θά τὸν ἄφηνε ὅ,τι καὶ ἂν γινόταν. Ἐγὼ ὅμως τραβώντας ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐνίκησα — πάντα ὁ Καισάριος μὲ ὑπελόγιζε καὶ μὲ ἐτιμοῦσε, ὥστε νά ἐκπληρώσῃ τὴν εὐχὴν τῶν γονέων μου, τὸ χρέος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν πόθον τὸν ἰδικόν μου. Τὸν ἐπῆρα μαζί μου σύντροφον εἰς τὴν πορείαν καὶ συνέκδημον, κερδίζοντας τὴν προτίμησίν του ὄχι μόνον ἀπὸ δήμους καὶ πόλεις, ὄχι ἀπὸ τιμές καὶ χρήματα, πού τοῦ ἤρχοντο ἄφθονα ἀπὸ παντοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸν σχεδὸν τὸν Βασιλέα ἀπὸ τὰς διαταγὰς πού ἤρχοντο ἀπὸ ἐκεῖ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχα ἀποφασίσει νά ἐπιδοθῶ εἰς τὴν μοναχικὴν ἀσκήσιν καὶ νά προσανατολισθῶ εἰς τὴν οὐρανίαν ζωὴν ἀποτινάζοντας ὡς πιεστικόν τύραννον καὶ ἀνυπόφορον νόσον, κάθε γήϊνην ματαιοδοξίαν. Διὰ νά εἰπῶ καλύτερα, ὁ πόθος ἦταν πολὺ παλαιότερος ἀπὸ τὴν ζωὴν μου. Ἐπειτα ὅμως, ἡ ἐπιθυμία του νά δοξασθῆ ἀλλὰ καὶ νά βοηθῆσῃ τὴν πόλιν,

τοῖς βασιλείοις δίδωσιν, οὐδὲ πάντῃ μὲν ἡμῖν φίλα ποιοῦντα, καὶ κατὰ γνώμην· καὶ γὰρ ἀπολογῆσομαι πρὸς ὑμᾶς, διὰ πολλοσίων τεύχεσθαι παρὰ Θεῶν κρεῖττον εἶναι δοκεῖ τε καὶ ὑψηλότερον ἢ παρὰ τῶν κάτω βασιλεῖ τὰ πρῶτα φέρεσθαι, 5 οὐδὲ μὴν ἀξιόσ γε μέμφεως. Φιλοσοφεῖν μὲν γὰρ ὄσῳ μέγιστον ἰσοσούτῳ καὶ χαλεπώτατον, καὶ οὐ πολλῶν τὸ ἐγχείρημα, οὐδὲ ἄλλων ἢ τῶν ὑπὸ τῆς θείας προκεκλημένων μεγαλονοίας, ἢ τοῖς προηρημένοις καλῶς χεῖρα δίδωσιν· οὐ μικρὸν δὲ εἴ τις, τὸν δεύτερον προσησάμενος θίον, καλοκα- 10 γαθίας μεταποιοῖτο, καὶ πλείω λόγον ἔχει Θεοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἢ τῆς κάτω λαμπρότητος· καὶ τὴν μὲν ὡς σκητὴν προσβάλλοιτο, ἢ τι προσωπεῖον τῶν πολλῶν καὶ προσκαίρων, τὸ τοῦ κόσμου τούτου δράμα ὑποκρινόμενος, αὐτὸς δὲ ζῶσι Θεῶν μετὰ τῆς εἰκόνας, ἢ οἶδε παρ' ἐκείνου λα- 15 βῶν καὶ ὀφείλων τῶν δεδοκῶτι· ὅπερ ἀμέλει καὶ Καισάριον διανοηθέντα γινώσκομεν.

10. Τάτιται μὲν γὰρ τὴν πρώτην ἐν ἰατροῖς τάξιν, οὐδὲ πολλοῦ πόνου προσδεηθεῖς, ἀλλ' ἐπιδείξας μόνον τὴν παιδευσιν, μᾶλλον δὲ θραχύν τινα τῆς παιδεύσεως οἶον πρόλο- 20 γον, κἂν τοῖς φίλοις τοῦ βασιλέως εὐθὺς ἀριθμούμενος, τὰς μεγίστας καρποῦται τιμάς· ἄμισθον δὲ τὴν τῆς τέχνης φιλοθροπῖαν τοῖς ἐν τέλει προσιθῆσιν, εἰδὼς οὐδὲν οὕτως ὡς ἀρετὴν καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς καλλίστοις γινώσκεσθαι προάγειν εἰς τὸ ἔμπροσθεν. Καὶ ὢν τῇ τάξει δεύτερος ἦν, τούτων κατὰ 25 πολὺν περιῆν τῇ δόξῃ· πᾶσι μὲν ὢν διὰ σωφροσύνην ἐπέρασιος, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τίμια πιστευόμενος, καὶ μηδὲν Ἰπποκράτους ὀρκισιοῦ προσδεόμενος, ὡς μηδὲν εἶναι καὶ τὴν

5. Τὴν ὑγείαν δηλαδὴ τῆς συζύγου καὶ τῶν παιδιῶν.

6. Ὁ Κράτης ὁ Θηβαῖος ἦταν μετριοπαθὲς ὁπαδὸς τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας.

ὅπως ἤθελε νὰ πείσῃ καὶ ἐμένα, τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ παλάτι, αὐτὸν ποῦ προσέφερε εἰς τὴν πατρίδα του τὴν ὑψηλὴν μὶσθωσίαν του καὶ ἐθαυμάσθη ἄξια διὰ τοὺς κόπους του. Τοῦτο δὲν μοῦ εἶχε πολυαρέσει. Διότι κατὰ τὴν γνώμην μου — ἀπολογοῦμαι εἰς ἐσᾶς — εἶναι πολὺ ἀνώτερον καὶ τιμητικότερον νὰ εἶναι κανένας δοῦλος τοῦ Θεοῦ παρά ὁ πρῶτος κοντὰ εἰς τὸν βασιλέα τῆς γῆς. Δὲν ἀξίζει ὅμως νὰ τὸν κατηγορῶ ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ μοναχικὴ ζωὴ, τόσον καὶ πιὸ δύσκολη· καὶ δὲν γίνεται ἐπιδίωξις πολλῶν, μήτε ἄλλων ἀπὸ ὅσους ἔχει καλέσει ἡ θεία σοφία· διότι αὐτὴ βοηθεῖ ὅσους κάνουν ὀρθὴν ἐκλογὴν. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ὀλίγον νὰ προτιμήσῃ κανεὶς τὴν δευτέρας τάξεως ζωὴν ὑποτάσσοντάς τὴν ὡσπὸς εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ ὑπολογίζῃ περισσότερον τὸν Θεὸν καὶ τὴν σωτηρίαν του παρά τὸ κοσμικὸν μεγαλεῖον. Νὰ θεωρῇ τὸ τελευταῖον ὡς σκηρικὴν πρᾶξιν ἢ κάποιον προσωπεῖον ἀπὸ τὰ πολλά καὶ πρόσκαιρα, καθὼς λαμβάνει μέρος εἰς τὸ δράμα τοῦ κόσμου τούτου, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὅμως νὰ ζῆ ἀποβλέποντας εἰς τὴν εἰκόνα, ποῦ γνωρίζει ὅτι ἀπὸ ἐκεῖνον τὴν ἔλαβε καὶ τὴν ὀφείλει εἰς αὐτόν, ποῦ τοῦ τὴν ἔδωκε. Γνωρίζω βέβαια ὅτι τοῦτο εἶχεν ἀπασχολήσει καὶ τὸν Καισάριον.

10. Λαμβάνει θέσιν ἀμέσως εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἱατρῶν, χωρὶς νὰ χρειασθῇ πολὺν κόπον. Ἐφθασε νὰ δεῖξῃ τὴν κατάρτισίν του μονάχα ἢ καλύτερα ἓνα σύντομον πρόλογον ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἀμέσως συγκαταλέγεται ἀνάμεσα εἰς τοὺς φίλους τοῦ βασιλέως καὶ δέχεται τὰς πιὸ μεγάλας τιμὰς. Θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πολιτείας τὴν τέχνην τῆς φιλανθρωπίας χωρὶς ἀμοιβὴν, ἐπειδὴ εἶχεν ὑπὸ ὄψει ὅτι δὲν βοηθεῖ τὴν πρόοδον τῆς καλῆς φήμης μας τίποτε ἄλλο ὅσον ἢ ἀρετὴ. Ἔτσι ἐνικοῦσε εἰς τὴν ὑπόληψιν ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποῦ ἦταν κατώτερός τους εἰς τὸ ἀξίωμα. Ἦτο εἰς ὅλους ἀγαπητός διὰ τὴν σωφροσύνην του καὶ τοῦ εἶχαν διὰ τοῦτο ἐμπιστευθῆ τὰ πολυτιμότερα⁵. Δὲν τοῦ ἦταν καθόλου ἀπαραίτητος ὁ Ἰηποκράτης νὰ τὸν ὀρκίσῃ διότι ἦταν μηδαμινὴ ἀκόμα καὶ τοῦ Κράτητος⁶ ἢ

Κράτιτος ἀπλότητα πρὸς τὴν ἐκείνου θεωρουμένην· πᾶσι δὲ πλεον ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν αἰδέσιμος, μεγάλων μὲν ἀεὶ τῶν παρόντων ἀξιούμενος, μειζόνων δὲ ἀξίος εἶναι τῶν ἐλπιζομένων κρινόμενος τοῖς τε βασιλεῦσιν αὐτοῖς, καὶ ὅσοι τὰ πρῶ-
 5 τια μετ' ἐκείνου ἔχουσιν· τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι μήτε ὑπὸ τῆς δόξης μήτε ὑπὸ τῆς ἀν μέσῳ τρυφῆς τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν διεφθάρη· ἀλλὰ πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπαρχόντων αὐτῷ, πρῶτον ἢ εἰς ἀξίωμα Χριστιανὸν καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ πάντα ὁμοῦ παιδιὰ τις ἐκείνῳ καὶ λῆρος πρὸς
 10 ἐν τοῦτο κρινόμενα. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ὡς ἐπὶ σκηνῆς καὶ ἄλλοις παίζεσθαι τάχιστα πηγνυμένης τε καὶ καταλυομένης, τάχα δὲ φθειρομένης ῥῆον ἢ συνισταμένης, ὡς εἶναι ἰδεῖν ἐκ τῶν πολλῶν τοῦ θίου μεταβολῶν, καὶ τῆς ἄνω καὶ κάτω μεταπιπιούσης εὐτειρίας· μόνον δὲ ἴδιον ἀγαθὸν εἶναι καὶ
 15 παραμένου ἀσφαλῶς τὴν εὐσέβειαν.

11. Ταῦτα Καισαρίῳ ἐφιλοσοφεῖτο κἀν τῇ χλανίδι ταύταις καὶ συνέζησε ταῖς ἐννοαῖς, καὶ συναπῆλθε, μείζω τῆς φαινομένης εἰς τὸ κοινὸν εὐσεβείας, Θεῶ γνωρίζων καὶ παριστάς τὴν κατὰ τὸν κρυπτόν ἄνθρωπον. Καὶ εἴ με δεῖ,
 20 πάντα παρέντα, τὴν προσοσίαν τῶν ἐκ γένους ἀτυχησάντων, τὴν ὑπεροψίαν τοῦ τύφου, τὴν πρὸς τοὺς φίλους ἰσοτιμίαν, τὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας παρερησίαν, τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας καὶ λγους, οὓς πολλοὺς καὶ πρὸς πολλοὺς συνεστήσαιτο, οὐ λογικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσεβῶς τε καὶ δια-
 25 κύρως, ἐν ἀντὶ πάντων εἰπεῖν τῶν ἐκείνου τὸ γνωριμώτατον. Ἐλύσσα κατ' ἡμῶν βασιλεὺς ὁ δυσώνυμος, καὶ κατ' ἑαυτοῦ πρῶτον μανεῖς ἐκ τῆς εἰς Χριστὸν ἀθειήσεως, ἀφόρητος ἦδη καὶ τοῖς ἄλλοις ἦν, οὐδ' ἐν ἴσῳ τοῖς λοιποῖς Χριστιομάχοις μεγαλοψύχως ἀπογραφόμενος εἰς τὴν ἀσέβειαν,
 30 ἀλλὰ κλέπτων τὸν διωγμὸν ἐν ἐπιεικείας πλάσματι· καὶ κατὰ τὸν σχολιὸν ὄφιν, ὃς τὴν ἐκείνου καιέσχε ψυχὴν, παν-

ἀπλότητα ἀεὶ αὐγκριαὶν μὲ τὴν ἰδικὴν του. "Ὅλοι τοῦ ἔδειχναν σεβασμὸν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἤξιζε, τὸν ἐθεωροῦσαν ἄξιον διὰ τὴν μεγάλην θέσιν πού εἶχε καὶ διὰ μεγαλυτέραν ἀκόμη μελλοντικὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς ἄρχοντες. Τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι μήτε ἐξ αἰτίας τῆς δόξης μήτε ἐξ αἰτίας τῆς ἀφθονίας δὲν ἔχασε τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του. Εἶχε πολλὰ καὶ μεγάλα πλεονεκτήματα ἀλλὰ ἐθεωροῦσε μεγαλυτέραν τιμὴν νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται χριστιανὸς καὶ εἰς σύγκρισιν μὲ τοῦτο ὅλα τὰ ἄλλα ἦταν παιγνίδι καὶ φλυαρία. Διότι ὅλα τὰ ἄλλα διαδραματίζονται ὅπως ἐπάνω σὲ σκηνήν, πού σὸ λεπτὸ στήνεται καὶ διαλύεται, πού εὐκολότερα ἴσως χαλᾷ ἀπὸ ὅ,τι στήνεται, καθὼς μπορεῖ καθένας νὰ διαπιστώσῃ ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τῆς ζωῆς καὶ τὰς ἀποτόμους μεταπτώσεις τῆς εὐτυχίας. Τὸ μόνον ἰδικόν μας ἀναφαίρετον ἀγαθὸν εἶναι ἡ εὐσέβεια.

11. "Ἐτσι σκεπτόταν ὁ Καισάριος καὶ μέσα εἰς τὴν βασιλικὴν του στολὴν. Αὐτὲς οἱ σκέψεις τὸν παρακολουθοῦσαν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του καὶ ἔφυγε μὲ σύντροφόν του μίαν εὐσέβειαν μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅση φαινόταν εἰς τὸν κόσμον· Εἰς τὸν Θεὸν μόνον ἀπεκάλυψε καὶ παρουσίασε τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον. Καὶ ἂν ἔπρεπε νὰ τὰ παραλείψω ὅλα, τὴν προστασίαν ὄσων ἀπὸ τὴν γενεὰ μας εἶχαν ἀτυχῆσει, τὴν περιφρόνησιν τοῦ ἐγὼ του, τὴν εἰλικρίνειαν πρὸς τοὺς φίλους, τὴν παρρησίαν του ἀπέναντι εἰς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀγῶνες του πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀληθείας, πού ἔκαμε πολλὰς φοράς ἐναντίον πολλῶν ὄχι διαλεκτικὰ μόνον ἀλλὰ μὲ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ θέρμην, θὰ ὑπενθύμιζα ὡστὸσο ἓνα μόνον ἀντὶ ὄλων αὐτῶν, τὸ πιὸ γνωστόν. Ἐλυσοῦσε ἐναντίον μας ὁ βασιλέας ὁ μισητός· μανιασμένος πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ εἶχεν ἀρνηθῆ τὸν Χριστὸν, ἔγινε τότε καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνυπόφορος. Δὲν ἔκαμε ὅπως οἱ λοιποὶ Χριστομάχοι, δὲν ἐπέρασεν ἀνοικτὰ εἰς τὴν ἀσέβειαν, ἀλλὰ μὲ μίαν ἀπατηλὴν ἐπιείκειαν ἀποσκεπάζοντας τὸν διωγμὸν, ὡσάν τὸ πονηρὸ φίδι, πού εἶχε κυριεύσει τὴν ψυχὴν του, ἐτραβοῦσε τοὺς δυστυ-

τοιαῖς μηχαναῖς ὑποσπῶν τοὺς ἀθλίους εἰς τὸ ἑαυτοῦ βά-
 ραθρον. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ ἰχνασμά τε καὶ σόφι-
 σμα, ἵνα μηδὲ τῆς ἐπὶ τοῖς ἀθλοῖς τιμῆς τυγχάνωμεν (ἐ-
 φθόνει γὰρ καὶ ταύτης Χριστιανοῖς ὁ γεννάδας), πάσχον-
 5 τας ὡς Χριστιανούς, ὡς κακούργους κολάζεσθαι τὸ δὲ δεύ-
 τερον πειθοῦς ὄνομα προσεῖναι ἰῶ γινομένῳ, μὴ τυραν-
 νίδος, ὡς ἂν μεῖζον ἢ τοῦ κινδύνου τὸ τῆς αἰσχύνης, αὐθαι-
 ρέτως χωροῦσι πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Καὶ τοὺς μὲν χρήμασι,
 τοὺς δὲ ἀξιώμασι, τοὺς δὲ ὑποσχέσει, τοὺς δὲ παντοίαις
 10 τιμαῖς ὑφελκόμενος, ἄς οὐδὲ βασιλικῶς προσῆγεν, ἀλλὰ καὶ
 ἴλιαν δουλοπρεπῶς ἐν ταῖς ἀπάντων ὕψει, πάντα δὲ τῇ
 γοητείᾳ τῶν λόγων καὶ ἰῶ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, ἐπὶ
 πολλοῖς πειρᾶται καὶ Καισαρίῳ. Φεῦ τῆς παραπληξίας καὶ
 τῆς ἀνοίας, εἴ Καισάρῳ ἰε ὄντια, καὶ ἀδελφὸν ἐμόν, καὶ
 15 τῶν γονέων τούτων συλήσειν ἤλπισεν!

12. Ἄλλ', ἵνα μικρὸν προσδιατριψῶ ἰῶ λόγῳ, καὶ
 κατατριψήσω τοῦ διηγήματος, ὡς οἱ παρόντες τοῦ θαύ-
 ματος, εἰσῆει μὲν ὁ γεννάδας ἐκεῖνος ἰῶ τοῦ Χριστοῦ ση-
 μείῳ φραζάμενος, καὶ τὸν μέγαν λόγον ἑαυτοῦ προβαλλό-
 20 μενος, πρὸς τὸν πολὺν ἐν ὕπλοις, καὶ μέγαν ἐν λόγων δει-
 νότητι οὐδὲν δὲ καταπλαγεῖς πρὸς τὴν ὄψιν, οὐδὲ θωπεῖα
 ι καταβαλὼν τοῦ φρονήματος, ἀθλητῆς ἔτοιμος ἦν, καὶ λόγῳ
 καὶ ἔργῳ, πρὸς τὸν ἐν ἀμφοτέροις δυνατὸν ἀγωνίζεσθαι.
 Τὸ μὲν οὖν σιάδιον τοιοῦτον, καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστῆς
 25 ἰσοοῦτος· καὶ ἀγωνοθέτης, ἔνθεν μὲν Χριστὸς τοῖς ἑαυτοῦ
 πάθει τὸν ἀθλητὴν ἐξοπλίζων, ἐκεῖθεν δὲ δεινὸς τύραν-
 νος τῇ τῶν λόγων οἰκειότητι προσσαίνων, καὶ ἰῶ τῆς ἐξου-
 σίας ὄγκῳ δεδωτόμενος· θέατρον δὲ ἀμφοτέρωθεν, τῶν τε
 τῇ εὐσεβείᾳ λειπομένων ἔτι, καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου συνηρηπα-

χισμένους εἰς τὸ βάραθρόν του μὲ κάθε λογῆς τέχνασμα. Τὸ πρῶτον τέχνασμα καὶ σόφισμα ἦταν νὰ μὴ ἀφήνη νὰ κερδίζωμε μῆτε τὴν τιμὴν τῶν βασανιστηρίων μας, (ἐφθονοῦσε καὶ δι' αὐτὸ τοὺς Χριστιανοὺς ὁ παλληκαρᾶς). Δὲν ἄφηνε νὰ ὑποφέρωμε ὡσάν Χριστιανοὶ ἀλλὰ ἤθελε νὰ τιμωρούμεθα ὡσάν κακοῦργοι. Τὸ δεῦτερον τέχνασμα ἦταν ὅτι ἔδιδε εἰς τὴν μεταστροφὴν ἕνα χαρακτῆρα ἐλευθέρας ἀποδοχῆς ὄχι τυραννικοῦ ἐξαναγκασμοῦ, διὰ νὰ εἶναι ἡ αἰσχύνη μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸν κίνδυνον διὰ ἐκείνους πού ἐβάδιζαν μὲ τὴν θέλησίν τους πρὸς τὴν ἀσέβειαν. Προσπαθοῦσε νὰ ἐλκύση ἄλλους μὲ χρήματα, ἄλλους μὲ ἀξιώματα, ἄλλους μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἄλλους μὲ κάθε λογῆς τιμές, πού δὲν τίς προσέφερε τούλάχιστον ὅπως ἀρμόζει σὲ βασιλέα ἀλλὰ μὲ πολλὴν δουλοπρέπειαν, ἐμπρὸς εἰς τὰ μᾶτια ὄλων καὶ εἰς ὅλους χρησιμοποιοῦσε τὴν γοητείαν τῶν λόγων του καὶ τὸ ἰδικὸν του παράδειγμα. Ἐμπρὸς εἰς ὅλους δοκιμάζει καὶ τὸν Καισάριον. Ἀλλοίμονον εἰς τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν ἀνοησίαν του, ἂν ἐπίστευε ὅτι θὰ ἀποσποῦσε αὐτόν, πού ἦταν ὁ Καισάριος καὶ ἦταν ἀδελφὸς ἰδικὸς μου καὶ εἶχε τέτοιους γονεῖς.

12. Ἀλλὰ ἄς ἐπιμείνω ὀλίγον εἰς τὸν λόγον, διὰ νὰ ἀπολαύσω τὴν διήγησιν, ὅπως ἐκείνοι πού ἦσαν παρόντες. Εἰσηλθε ὁ γενναῖος ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἐξασφαλίσθηκε μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἔβαλε ἀσπίδα ἐμπρὸς του τὸν μέγαν Λόγον πρὸς αὐτόν πού ἦταν πάνοπλος καὶ ἦταν ἀνίκητος εἰς τὴν δεινότητα τῶν λόγων. Δὲν τὸν ἐτρόμαξε καθόλου τὸ θέαμα, οὔτε ἡ κολακεία ἐλύγισε εἰς τὸ ἐλάχιστο τὸ φρόνημα. Ἦταν ἀθλητῆς ἔτοιμος ν' ἀγωνισθῆ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα πρὸς ἐκείνον πού ἦταν δυνατὸς καὶ εἰς τὰ δύο. Τέτοιο ἦταν τὸ στάδιον καὶ τόσον ὑπέροχος ὁ ἀγωνιστῆς τῆς εὐσεβείας ἀγωνοθέτης ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὁ Χριστὸς, πού μὲ τὰ παθήματά του ἐξώπλιζε τὸν ἀθλητὴν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ ἀπαίσιος τύραννος, πού τὸν ἐχάιδευε μὲ τὴν φιλικὴν ὁμιλίαν του καὶ ἤθελε νὰ τὸν τρομάξῃ μὲ τὸ βάρος τῆς ἐξουσίας του. Καὶ τὸ θέατρον, ἀπὸ τὴν μίαν ὅσοι ἔμειναν ἀκόμη πιστοὶ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλ-

σμένων, ὅση νεύση τὰ κατ' αὐτοὺς ἀποσκοπούντων, ὅσις νικήσειε πλείω τὴν ἀγωνίαν ἐχόντων, ἢ περὶ οὗ τοῦ θέατρον.

13. Ἄρ' οὐκ ἔδειςας περὶ Καισαρίου, μήτι πάθη τῆς προθυμίας ἀνάξιον; Ἀλλὰ θαρσεῖτε· μετὰ Χριστοῦ γὰρ ἡ
 5 νίκη τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος. Τὰ μὲν οὖν καθ' ἕκαστον τῶν τότε ρηθέντων ἢ προιεθέντων ἐκδιηγείσθαι τὰ νῦν ἐγὼ μὲν, εὖ ἴσπε, τοῦ παντός ἄν ἐτιλησάμην· καὶ γὰρ καὶ λογικὰς νὰς εἶσιν ἃς ἔχει στροφὰς καὶ κομρείας ὁ λόγος, ἐμοὶ γοῦν οὐκ ἀηδεῖς εἰς μνήμην ἔξω δ' ἄν εἴη παντελῶς τοῦ
 10 καιροῦ καὶ τοῦ λόγου. Ὡς δὲ πάσας αὐτοῦ τὰς ἐν τοῖς λόγοις πλοκάς διαλύσας, καὶ πείραν ἄπασαν ἀφανῆ τε καὶ φατεράν, ὥσπερ τινὰ παιδιὰν παρωσάμενος, μεγάλη καὶ λαμπρῆ τῇ φωνῇ τὸ Χριστιανὸς εἶναί τε καὶ μένειν ἀνεκῆρυξεν, οὐδὲ οὕτω μὲν παντελῶς ἀποπέμπεται· καὶ γὰρ δεινὸς ἔ-
 15 ρως εἶχε τὸν βασιλέα τοῦ Καισαρίου παιδεύσει συνεῖναι καὶ καλλωπίζεσθαι ἠνίκα καὶ τὸ περιβόητον τοῦτο ἐν ταῖς τῶν πάντων ἀκοαῖς ἐφθέγγαστο· Ὡς πρὸς αὐτυχοῦς, ὡ παιδῶν δυστυχῶν! Ἐπειδὴ καὶ ἡμᾶς ἠξίωσε τιμῆσαι τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἀτιμίας, ὧν καὶ τὴν παιδεύσειν Ἀθήνησιν ἔγνω καὶ
 20 τὴν εὐσέβειαν, δευτέρᾳ δὲ εἰσόδῳ ταμιευθεὶς (ἐπειδὴ γε κατὰ Περσῶν ἐκεῖνον ἡ δίκη καλῶς ἐξώπλισεν, ἐπάνεισι πρὸς ἡμᾶς φυγὰς μακάριος, καὶ τροπαιοῦχος ἀναίμακτος, καὶ περιφανέσιμος τὴν ἀτιμίαν ἢ τὴν λαμπρότητα.

14. Ταύτην ἐγὼ τὴν νίκην τῆς πολλῆς ἐκείνου χειρός,
 25 καὶ τῆς ὑψηλῆς ἀλουργίδος, καὶ τοῦ πολυτελοῦς διαδήματος ὑψηλοτέραν κρίνω μακροῦ καὶ τιμιωτέραν· τοῦτω γὰρ διηγῆματι πλέον ἐπαίρομαι, ἢ εἰ πᾶσαν ἐκείνῳ τὴν βασιλείαν ἀπεμερίσαστο. Τοῖς μὲν νῦν πονηροῖς ὑποχωρεῖ χρό-

λην ἐκεῖνοι πού εἶχαν ἐπιτύχει νά τοὺς ἀποσπάσῃ. Καὶ ἂν ἔρριχνες τὸ βλέμμα εἰς αὐτοὺς πού παρακολουθοῦσαν, θὰ ἔβλεπες ὅτι αὐτοὶ ἀγωνιοῦσαν πιὸ πολὺ διὰ τὸ ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο θὰ νικήσῃ, ἀπὸ ὅτι οἱ δύο ἀθληταὶ πού εἶχαν περικυκλώσει.

13. Δὲν ἔνωσες τάχα φόβον διὰ τὸν Καισάριον, μὴ πάθῃ κάτι ἀνάξιον τῆς τόλμης του; Μὴ φοβεῖσθε. Ἡ νίκη ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ, πού ἐνίκησε τὸν κόσμον. Νὰ διηγηθῶ τώρα σ' ἐσᾶς κάθε τι πού τότε εἶχε λεχθῆ καὶ πραχθῆ· θὰ ἤξιζε δι' ἐμὲ περισσότερο ἀπὸ κάθε τι, ὅπως γνωρίζετε. Διότι παρουσιάζει ἡ διήγησις τους μίαν λογικὴν κάποτε καὶ μίαν ἐπιγραμματικότητα, καθόλου δυσᾶρεστα νὰ τὰ θυμοῦμαι. Θὰ ὠδηγοῦσαν ὅμως ὀλότελα ἔξω ἀπὸ τὴν ὥραν αὐτὴν καὶ τὴν ὁμιλίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσκόρπισε ὅλους τοὺς δικολαβισμοὺς του καὶ παρεμέρισε ὅλας τὰς φανεράς καὶ κρυφὰς σκευωρίας του ὡσάν παιγνίδι, ἐφώναξε μὲ δυνατὴν καὶ καθαρὰν φωνὴν ὅτι εἶναι καὶ παρμένει Χριστιανός. Καὶ μὲ ὅλον τοῦτο δὲν ἀποδιώκεται καθόλου. Διότι εἶχε μεγάλην ἐπιθυμίαν ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχῃ δίπλα του ἓνα μορφωμένον ὅπως ὁ Καισάριος καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται δι' αὐτόν. Τότε φώναξε νὰ ἀκούσουν ὅλοι καὶ ἐκείνην τὴν περιβόητον φράσιν. "Ὡ εὐτυχημένε Πατέρα, ὦ δυστυχημένα παιδιὰ. Ἐπειδὴ ἔκρινε καλὸν νὰ τιμήσῃ καὶ ἐμένα μὲ συμμετοχὴν εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν, ἐπειδὴ ἐγνώριζε καὶ τὰς σπουδὰς μου εἰς τὴν Ἀθήναν, καὶ τὴν εὐσέβειάν μου. Ἀλλὰ τοῦ ἐπεφυλάχθη καὶ δευτέρα εἴσοδος, καὶ ἀφοῦ σοφὰ ἡ θεία δίκη ἐξώπλισε ἐκείνον κατὰ τῶν Περσῶν, ἐπιστρέφει ὁ Καισάριος εἰς ἐμᾶς μακαρισμένος πρόσφυγας, τροπαιοῦχος χωρὶς αἵματα, πιὸ ἔνδοξος διὰ τὸν ἐξευτελισμὸν ἀπὸ ὅ,τι διὰ τὴν λαμπρότητά του.

14. Αὐτὴν ἐγὼ τὴν νίκηὴν τὴν θεωρῶ κατὰ πολὺ ἀνωτέραν καὶ πολυτιμότεραν ἀπὸ τὸν μέγαν στρατὸν ἐκείνου, τὴν βασιλικὴν του πορφύραν, τὸ ἀκριβὸν στέμμα. Εἰς τὴν διήγησιν αὐτὴν νιώθω μεγαλυτέραν ὑπερηφάνειαν παρὰ ἂν εἶχε παραχωρήσει εἰς ἐκείνον ὀλόκληρον τὴν βασιλείαν. Εἰς τοὺς πονηροὺς καιροὺς ὑποχωρεῖ, καὶ τοῦτο σύμ-

νοις, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν· ἐνοστάντιος μὲν καιροῦ διακινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ μὴ προδιδόναι δειλίᾳ τὴν εὐσέθειαν· ἕως δ' ἂν ἐξῆ, μὴ κροκαλεῖσθαι τοὺς κινδύνους κελεύουσας, εἴτε δέει τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, 5 εἴτε φειδοῖ τῶν ἐπαγόντων τὸν κίνδυνον.

Ἐπεὶ δὲ ὁ ζόφος ἐλύθη, καὶ ἡ ὑπεροχία καλῶς ἐδέκασε καὶ ἡ σιλωθρεῖσα ρομφαία τὸν ἀσεβῆ κατέβαλε, καὶ Χριστιανοῖς ἐπανῆλθε τὰ πράγματα, τί δεῖ μεθ' οἷσις δόξης τε καὶ τιμῆς, ἢ τῶν μαριτυρίων οἶων καὶ θοων, καὶ ὡς διδοὺς χάριν μᾶλλον ἢ 10 κομιζόμενος, τοῖς βασιλείοις αὐτῆς ἀναλαμβάνεται, καὶ διαδέχεται τὴν προτέραν τιμὴν ἢ δευτέρα; Καὶ βασιλεῖς μὲν ὁ χρόνος παρήμειψε Καισαρίῳ δὲ τὸ τῆς εὐδοξίας ἄλιτον, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς πρωτείων καὶ ἀγῶν βασιλευσιν, τοῖσι μᾶλλον Καισάριον οἰκειώσεται, καὶ οὐ μᾶλλον ἐκεῖνος ὄνο- 15 μασθῆ φίλος καὶ γνώριμος. Τοιαῦτα Καισαρίῳ τὰ τῆς εὐσεθείας, καὶ παρὰ τῆς εὐσεθείας. Ἀκουέτωσαν καὶ νέοι, καὶ ἄνδρες, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν ἐπειγέσθωσαν (Ἀγαθῶν γὰρ πόνων καρπὸς εὐκλεῆς), τοῖσι καὶ τοῦτο διὰ σπουδῆς καὶ μέγρος εὐδαιμονίας 20 ὑπολαμβάνεται.

15. Ἄλλ' οἶον δὴ καὶ τοῦτο τῶν περὶ αὐτὸν θαυμάτων, ὁμοῦ τε τῆς τῶν γονέων θεοσεθείας καὶ τῆς ἐκείνου μεγίστην ἀπδειξίν ἔχον; Διέτριβε μὲν ἐν τῇ Βιδυνῶν, τὴν οὐ πολλοστήν ἀπὸ βασιλέως διέπων ἀρχὴν ἢ δὴ ἦν ταμιεύ- 25 ειν βασιλεῖ τὰ χρήματα, καὶ τῶν θησαυρῶν ἔχειν τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῷ τὰς μείζους ἀρχὰς βασιλεὺς προσομιάζεται· τοῦ δὲ πρώην συνενεχθέντος ἐν Νικαίᾳ σεισμοῦ ὃς δὴ χαλεπώτατος τῶν πώποτε μνημονευομένων γεγονέναι λέγεται, μικροῦ τοὺς πάντας ἐγκαταλαβόντος, καὶ 30 τῷ τῆς πόλεως κάλλει συναφανίσαντος, μόνος τῶν ἐπιφανῶν, ἢ κομιδῆ σὺν ὀλίγοις, ἐκ τοῦ κινδύνου περισώζεται, καὶ σω-

φωνα μέ τούς ἰδικούς μας νόμους, πού ὀρίζουν νά κινδυνεύωμε χάριν τῆς ἀληθείας, ὅταν παρουσιασθῇ περίπτωσις καί νά μή προδίδωμε ἀπό δειλίαν τήν εὐσέβειαν, ὅσον ὁμως εἶναι δυνατόν νά μή προκαλοῦμε τούς κινδύνους εἴτε ἀπό φόβον διὰ τάς ψυχάς μας εἴτε ἀπό λύπην πρὸς ἐκείνους πού προκαλοῦν τὸν κίνδυνον.

Ἐὐσεβῆ καί τὰ πράγματα ἐγύρισαν εἰς τὰ χέρια τῶν Χριστιανῶν, τί χρειάζεται νά εἰπῶ μέ τί λογιῆς δόξαν καί τιμήν, μέ πόσες καί πόσες ἐκδηλώσεις, πῶς πῶς πολὺ ὡσάν νά ἔκαμε παρά νά δεχόταν χάριν, ἀνακαλεῖται πάλιν εἰς τὰ ἀντάκτορα καί δευτέρα περίοδος τιμῆς διαδέχεται τὴν πρώτην; Ὁ χρόνος ἤλλαξε τούς βασιλεῖς, ἡ αὐτὴ ὁμως ὑπόληψις τοῦ Καισαρίου καί ἡ πρώτη θέσις κοντὰ τους καί ἐφιλονεικοῦσαν οἱ βασιλεῖς ποῖος θὰ κἀνῃ περισσότερον οἰκεῖον τοῦ τὸν Καισάρειον καί ποιανοῦ ἐκεῖνος θὰ γίνῃ φίλος καί μέ ποῖον θὰ συνδεθῇ. Αὐτὴ ἦταν ἡ εὐσέβεια τοῦ Καισαρίου καί τὰ ἀποτελέσματά της. Ἄς ἀκούσουν οἱ νέοι καί οἱ ὄριμοι καί μέ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν ἄς προχωρήσουν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιτυχίαν. Διότι οἱ ὄριοι ἀγῶνες δίνουν λαμπρὸν καρπὸν, δι' ὅσους ἐκτιμοῦν τὴν λάμψιν αὐτὴν καί τὴν θεωροῦν ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς εὐτυχίας.

15. Ποῖο ἦταν ὁμως ἐκεῖνο ἀπὸ ὅσα θαυμαστά τοῦ εἶχαν συμβῆ, πού μαρτυρεῖ συνάμα τὴν εὐσέβειαν τῶν γονέων ἀλλὰ καί τὴν ἰδικὴν του; Ἐζοῦσε τότε εἰς τὴν Βιθυνίαν καί ἀσκοῦσε ἀρχὴν ὄχι πολὺ κατωτέραν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν. Ἦταν ταμίης τοῦ βασιλέως καί εἶχε τὴν εὐθύνην τῶν θησαυρῶν. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο παραχωρεῖ ὁ βασιλεὺς ὡς προοίμιον τῶν ἀνωτέρων ἀξιωμάτων. Ἀπὸ τὸν σεισμὸν πού ἐγένεε τότε εἰς τὴν Νίκαιαν — ὁ σεισμὸς αὐτὸς λένε ὅτι ἦταν ὁ πῶς ἰσχυρὸς ἀπὸ ὅσους ἀναφέρονται καί παρ' ὀλίγον θὰ τοὺς συνέπαιρνε ὅλους καί θὰ τοὺς ἀφάνιζε μαζί μέ τὴν ὁμορφίαν τῆς πόλεως — ἀπὸ τὸν κίνδυνον λοιπὸν ἐκεῖνον, σώζεται μόνος ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους ἢ μέ πάρα πολὺ ὀλίγους ἀκόμη. Εἶχε σωθῆ κατὰ τρόπον ἀπίστευτον,

τηρίαν ἀπιστιομένην ἀπὸ ἀπειρασθῆναι τῷ συμπιῶματι, καὶ
 μικρὰ σημεῖα τοῦ κινδύνου φερόμενος, ὅσον τὸν φόβον παι-
 दाγωγὸν λαβεῖν τῆς μείζονος σωτηρίας, καὶ ὅπως τῆς ἄνω
 γενέσθαι μοίρας, μεταθέμενος τὴν σιρατειάν ἐκ τῶν κινου-
 5 μένων, καὶ ἀμείβας ἑαυτῷ τὰ βασίλεια. Τοῦτο μὲν οὖν καὶ
 διανοεῖτο, καὶ κατὰ σπουδὴν ἑαυτῷ συνήχετο, ὡς πρὸς
 ἐμὲ γράφων ἐπειθεύειν, ἀρπάσαντα τὸν καιρὸν εἰς νουθέτησιν·
 ὅπερ οὐδ' ἄλλοτε ποιῶν ἐπανασάμην, ζηλοτυπῶν τὸ ἐκείνου
 μεγαλοφυῆς σιραφεύμενον ἐν τοῖς χεῖρσιν, καὶ τὴν φιλόσοφον
 10 οὕτω ψυχὴν ἐν τοῖς δημοσίοις καλινδουμένην, καὶ ὡς περ
 ἥλιον νέφει συγκαλυπτόμενον. Ἄλλὰ τοῦ μὲν σεισμοῦ κρεί-
 ττων ἐγένετο, τῆς νόσου δὲ οὐκ ἔτι· καὶ γὰρ ἦν ἄνθρωπος.
 Καὶ τὸ μὲν ἴδιον ἐκείνου, τὸ δὲ κοινὸν πρὸς τοὺς ἄλλους.
 Καὶ τὸ μὲν τῆς εὐσεβείας, τὸ δὲ τῆς φύσεως. Καὶ προσύλα-
 15 βεν ἢ παραμυθία τὸ πάθος, ἵνα τῷ θανάτῳ σεισθέντες, τῷ
 παραδόξῳ τῆς τότε σωτηρίας ἐγκαννησώμεθα. Καὶ νῦν ἡ-
 μῖν ὁ πολλὸς Καισάριος ἀποσέσωσται, κόνις τιμῆς, νεκρὸς ἐπαι-
 νούμενος ὕμνοις ἐξ ὕμνων παραπεμπόμενος, μαρτύρων βή-
 μασι πομπευόμενος, γονέων χερσὶν ὀσάις τιμώμενος, μητρὸς
 20 λαμπροφορίᾳ τῷ πάθει τὴν εὐσεβείαν ἀντιεισαγούσης, δά-
 κρυσιν ἠτιωμένοις φιλοσοφίᾳ, ψαλμωδίαις κομιζούσαις τοῖς
 ὁρήτους, καὶ τῆς νεοκλιτοῦ ψυχῆς, ἣν τὸ Πνεῦμα δι' ὕδα-
 τος ἀνεμόρφωσεν, ἄξια τὰ γέρα καρπούμενος.

16. Τοῦτό σοι, Καισάριε, παρ' ἐμοῦ τὸ ἐνιάφιον· αἴται
 25 τῶν ἐμῶν λόγων αἱ ἀπαρχαὶ οὓς κρυπτομένους πολλάκις
 πεμφάμενος, ἐπὶ σεαυτὸν γυμνώσειν ἔμελλες. Οὗτος ὁ παρ'
 ἐμοῦ κόσμος σοὶ δὲ κόσμου παντός, εὖ οἶδα, φίλιαιος, οὐ
 σηρῶν περιρρέοντα, καὶ μαλακὰ νήματα, οἷς οὐδὲ περιῶν ἔ-

προφυλαγμένος ἀπὸ μίαν σύμπτωσιν μόνον καὶ μὲ ἐλάχιστα ἴχνη τοῦ κινδύνου, ὅσον διὰ νὰ λάβῃ τὸν φόβον παιδαγωγὸν διὰ τὴν σπουδαιότεραν σωτηρίαν καὶ νὰ δοθῇ ὀλόκληρος εἰς τὰ οὐράνια, μεταθέτοντας τὴν ὑπηρεσίαν του ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς μεταβολῆς καὶ δίδοντας ἀντάλλαγμα τὰ ἀνάκτορα. Αὐτὸ ἦταν τώρα ἡ σκέψις του καὶ αὐτὸ εὐχόταν μὲ θέρμην διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως μὲ ἔκαμε νὰ πιστεύω μὲ τὰ γράμματά του. Ἐγὼ εἶχα ἀρπάξει τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ τὸν συμβουλευσω, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἔπαυσα νὰ κάνω καὶ ἄλλοτε, ἐπειδὴ ἐζήλευσα νὰ βλέπω τὴν μεγαλοφυΐαν του νὰ ἀσχολῆται μὲ ἀνάξια καὶ τὴν στοχαστικὴν ψυχὴν του νὰ κυλίνεται εἰς τὰ δημόσια ζητήματα, ὡσὰν ἥλιος κρυμμένος ἀπὸ σύννεφα. Καὶ εἶχε σωθῆ ἀπὸ τὸν σεισμόν ὄχι ὁμως πιά καὶ ἀπὸ τὴν νόσον ἦταν ἄνθρωπος. Τὸ πρῶτον ἦταν κάτι ἀτομικόν, τὸ δεῦτερον κοινὸν εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους. Τὸ πρῶτον καρπὸς τῆς εὐσεβείας, τὸ δεῦτερον κανόνας τῆς φύσεως. Ἦταν μία παρηγορία τοῦτο ποῦ ἐρχόταν πρὶν ἀπὸ τὴν συμφορὰν. Καὶ ἔτσι συγκλονισμένοι τώρα ἀπὸ τὸν θάνατον, νὰ ἔχωμε καύχησίν μας τὴν παράδοξον τότε σωτηρίαν. Καὶ τώρα ἔχει σωθῆ γιὰ μᾶς ὁ μεγάλος Καισάριος, σκόνῃ ἀκριθῆ, τιμημένος νεκρὸς ποῦ τὸν προπέμπομε μὲ ὕμνους· τὸν συνοδεύουν βήματα Μαρτύρων, τὰ ὅσια χέρια τῶν γονέων του τὸν τιμοῦν καὶ ἡ λαμπρὰ συμπεριφορὰ τῆς μητέρας, ποῦ εἰς τὴν θέσιν τῆς συμφορᾶς προβάλλει τὴν εὐσέβειαν. Ἡ πίστις νικᾷ τὰ δάκρυα, οἱ ψαλμοὶ καθησυχάζουν τοὺς θρήνους καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ἄξια βραβεῖα τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς, ποῦ τὸ Πνεῦμα τῆς ἔδωσε μὲ τὸ Βάπτισμα τὴν ἀρχικὴν μορφήν της.

16. Αὐτὸ εἶναι ἀπὸ ἔμένα, Καισάριε, τὸ σάβανόν σου. Αὐτές εἶναι οἱ ἀπαρχές τῶν λόγων μου· μὲ κατηγοροῦσες συχνὰ ὅτι τοὺς ἔκρυβα καὶ ἦταν νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃς εἰς τὴν περίπτωσιν τὴν ἰδικὴν σου. Αὐτὸς εἶναι ὁ στολισμὸς σου ἀπὸ ἔμένα καὶ γνωρίζω καλὰ πῶς εἶναι ἀπὸ κάθε στολισμὸν προτιμότερος. Δὲν ἀγαποῦσες τὰ ἀπαλά καὶ χυτὰ μεταξωτά, ποῦ δὲν σοῦ ἐπροξενοῦσαν χαράν, ὅπως

χαιρες κατὰ τοὺς πολλοὺς, ἀρειτῆ μόνῃ κοσμούμενος, οὐδὲ
 λίνου διαφανοῦς θάσματα, οὐδὲ μύρων πολυτίμων ἐπι-
 χύσεις, ἃ ταῖς γυναικωνίσιον ἀπεπέμπου καὶ πρότερον, καὶ
 ὧν ἡμέρα μία λύει τὴν εὐωδίαν, οὐδ' ἄλλο τι τῶν μικρῶν
 5 καὶ τοῖς μικροῖς τιμίω, ἃ πάντα κατέκρουσεν ἂν σήμερον ὁ
 πικρὸς λίθος οὖτος μετὰ τοῦ καλοῦ σώματος. Ἐρρέτωσάν
 μοι καὶ ἀγῶνες Ἑλληνικοὶ καὶ μῦθοι, δ' ὧν ἔφηβοι δυστυ-
 χεῖς ἐτιμήθησαν, μικρὰ μικρῶν ἀγωνισμάτων προσιθύνειες
 τὰ ἑπαθλα καὶ ὄσα διὰ χοῶν καὶ ἀπαργμάτων, ἧ σιρρεμ-
 10 μάτων τε καὶ ἀνθέων νεοδρέπιων, ἀφωσιοῦνται τοὺς ἀπελ-
 θόντας ἀνθρώπους, νόμῳ πατρίῳ μᾶλλον καὶ ἀλογία πά-
 θους ἢ λόγῳ δουλεύοντες. Τὸ μὲν ἐμὸν δῶρον λόγος, δ'
 τάχα καὶ ὁ μέλλον ὑπολήφεται χρόνος, ἀεὶ κινούμενον καὶ
 οὐκ ἔδν εἰς τὸ παντελὲς ἀπελθεῖν τὸν ἐνθένδε μεταχωρή-
 15 σαντα, φιλάσσον δὲ ἀεὶ καὶ ἀκοαῖς καὶ ψυχαῖς τὸν τιμώ-
 μενον, καὶ πινάκων ἐναργεσιέραν προσιθεῖς τὴν εἰκόνα τοῦ
 ποθομένου.

17. Τὰ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν τοιαῦτα· εἰ δὲ μικρὰ, καὶ
 τῆς ἀξίας ἐλάττω, καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν. Καὶ
 20 τὰ μὲν ἀποδεδώκαμεν, τὰ δὲ δώσομεν, τὰς δι' ἔτους προσφέ-
 ροντες τιμὰς τε καὶ μνήμας, οἳ γε τῷ βίῳ περιλειπόμενοι.
 Σὺ δὲ ἡμῖν σθρανοὺς ἐμβατεύεις, ὧ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή,
 καὶ ἐν κόλποις Ἀθραάμ, οἵτινες δὴ οὗτοι εἰσιν, ἀναπαύσαιο,
 καὶ ἀγγέλων ἐποπιτεύσις χορείαν, καὶ μακαρίων ἀνδρῶν
 25 δόξας τε καὶ λαμπρότητας· μᾶλλον δὲ συγχορεύσις καὶ συν-
 αγάλλοιο, πάντα διαγελῶν τὰ τῆδε ἀφ' ὕψους, τοὺς τε κα-
 λουμένους πλοῦτους, καὶ τὰς ἐρριμμένας ἀξίας, καὶ τὰς
 ψευδομένας τιμὰς, καὶ τὴν διὰ τῶν αἰσθησέων πλάνην,
 καὶ τὴν τοῦ βίου τούτου περιφορὰν, καὶ τὴν ὥσπερ ἐν τυ-
 30 κιομαχίᾳ σύγχυσίν καὶ ἄγνοιαν, βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ περι-

προξενούν εἰς τοὺς πολλοὺς, ὅταν ἦσουν βουτηγμένοι εἰς αὐτά, ἀλλὰ εἶχες στολίδι σου τὴν ἀρετὴν. Δὲν ἀγαποῦσες τὰ διάφανα λινὰ οὔτε τὰ ἀκριβὰ ἀρώματα, πού καί ὅσον ἐζοῦσες τὰ ἔδιωχνες εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν γυναικῶν καὶ πού μία ἡμέρα μονάχα διαλύει τὴν μυρωδιὰ τους. Οὔτε τὰ διάφορα μικροπράγματα τὰ ἀγαπητὰ εἰς τοὺς μικροὺς ἀνθρώπους, πού σήμερα θὰ τὰ ἔκρυβε ὅλα ἡ πικρὴ αὐτὴ πλάκα. Μακριὰ οἱ Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες καὶ οἱ μῦθοι πού τιμοῦν τοὺς δυστυχισμένους νέους, προτείνοντας μικρὰ ἔπαθλα διὰ μικρὰ ἀγωνίσματα. Μικρὰ καὶ ὅσα μὲ τίς χοεὲς καὶ τίς ἀπαρχές, μὲ τὰ στεφάνια καὶ τὰ φρεσκοκομμένα λουλούδια ἐξευμενίζουσι τοὺς νεκροὺς τῶν ὑπακούοντας πῶς πολὺ εἰς τὴν παλαιὰν συνήθειαν καὶ εἰς τὸν παραλογισμὸν τοῦ πάθους τῶν παρὰ εἰς τὸν λόγον. Τὸ ἰδικόν μου δῶρον εἶναι λόγος, πού καὶ οἱ μελλοντικοὶ καιροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν φύλαξίν σου καὶ πού δὲν θὰ ἐπιτρέπη νὰ φύγῃ ὀριστικὰ ἀπὸ κοντὰ μας αὐτὸς πού ἔφυγε ἀπὸ ἡμᾶς. Θὰ κρατῇ πάντα στίς ἀκοεὲς καὶ στίς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων αὐτὸν πού τιμοῦμε καὶ θὰ προβάλλῃ πῶς ζωηρὰν ἀπὸ ὅ,τι οἱ ζωγραφικοὶ πίνακες τὴν εἰκόνα τοῦ ποθητοῦ μας.

Τέτοια ἔχομε νὰ σοῦ προσφέρωμε. "Ἄν εἶναι μικρὰ καὶ κατώτερα ἀπὸ ὅ,τι σοῦ πρέπουσι, τὸ κατὰ δύναμιν εἶναι ἀγαπητὸν εἰς τὸν Θεόν. "Ἐνα μέρος ἀπὸ αὐτὸ σοῦ προσφέραμε, σοῦ ὑποσχόμεθα τὸ ὑπόλοιπο, τὰς τιμητικὰς προσφοράς καὶ τὰ μνημόσυνα, ἐμεῖς πού ἔχομε ἀπομείνει εἰς τὴν ζωὴν. Ἐσὺ ὅμως τῶρα εὐρίσκεσαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, θεῖον καὶ ἱερὸν πνεῦμα, μέσα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ἀσυλλήπτους δι' ἡμᾶς ἀναπαύσου καὶ παρακολούθησε τὸν χορὸν τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν δικαίων τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα. "Ἡ μᾶλλον θὰ μετέχῃς καὶ ἐσὺ εἰς τὸν χορὸν καὶ τὴν ἰδίαν θὰ νιώθῃς χαρὰν καὶ θὰ γελᾷς μὲ ὅλα τὰ ἰδικὰ μας ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, μὲ ὅ,τι ἀποκαλοῦμε πλούτη, μὲ τὰ ἀσήμαντα ἀξιώματα, τίς ψευτικὰς τιμὰς, τὴν ἀπάτην τῶν αἰσθήσεων, τὸ γύρισμα τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὴν σύγχυσίν μας καὶ τὴν ἄγνοιαν, καθὼς σέ νυχτερινὴν μάχην. Θὰ εἶσαι εἰς τὸ πλάϊ τοῦ μεγάλου Βασιλέ-

σιάμενος, και τοῦ ἐκεῖθεν φωτὸς πληρούμενος· οὐ μικρὰν ἀπορροήν ἐντεῦθεν δεξάμενοι; ὅσον ἐν δοόπιροις φανιάζεσθαι και ἀνίγμῃσιν, ἀδιῆ τῆ πηγῆ τοῦ καλοῦ μετὰ ταῦτα ἐντύχοιμεν, καθαρῶ νῶ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπιέθοντες, 5 και τοῦτον μισθὸν εὐρισκόμενοι τῆς περὶ τὸ καλὸν ἐνταῦθα φιλοπονίας τὴν τελειωτέραν ἐκεῖσε τοῦ καλοῦ μετουσίαν και θεωρίαν· ὅπερ δὴ τῆς ἡμετέρας τέλος μυσταγωγίας βίβλοι τε και ψυχὰι θεολόγοι θεοπίζουσιν.

18. Τί λοιπὸν ἔτι; τὴν ἐκ λόγου θεραπείαν τοῖς ἀλγοῦ- 10 οὖσι προσενεγκεῖν. Μέγα δὲ τοῖς πενθούσι τὸ παρὰ τῶν συναλγούτων φάρμακον· και οἱ τὸ ἴσον τοῦ πάθους ἔχοντες πλέον εἰσὶν εἰς παραμυθίαν τοῖς πάσχουσιν. Μάλιστα μὲν οὖν πρὸς τοιοῦτους ἐστὶν ἡμῖν ὁ λόγος· ὅπερ ὧν ἀσχυνοίμην ἄν, εἰ μὴ καθάπερ ἄλλον παντὸς τῶν καλῶν, οὕτω και καρ- 15 τερίως τὰ πρῶτα φέροιντο. Και γὰρ εἰ φιλόπαιδες πάντων μᾶλλον, ἀλλὰ και πάντων μᾶλλον φιλόσοφοι και φιλόχρηστοι, και τὴν ἐντεῦθεν μετὰβασιν ἐκ πλείονος αὐτοὶ τε μελετήσαντες, και τοὺς ἐξ αὐτῶν διδάξαντες· μᾶλλον δὲ τὸν βίον ὅλον μελέτην λύσεως ἐνοησάμενοι. Εἰ δὲ ἔτι τὸ πά- 20 θος ἐπισκοπεῖ τοῖς λογισμοῖς, και καθάπερ λήμη τις τὸν ὀφθαλμὸν ὑπελθούσα, καθαρῶς συνιδεῖν οὐκ ἔῃ τὸ δέον φέρε, δέξασθε παράκλησιν, οἱ πρεσβύτεροι τοῦ νέου, και τοῦ παιδὸς οἱ πατέρες, και τοῦ νουθειεῖσθαι παρὰ τῶν τηλικούτων ὀφείλοντος, οἱ πολλοὺς νουθειήσαντες, και τῶ πολλῶ χρόνῳ 25 τὴν ἐμπειρίαν συλλέξαντες. Θαυμάσητε δὲ μηδέν, εἰ νέος νουθειῶ γέροντας· και τοῦτο ὑμέτερον, εἰ τι πολιᾶς ἄμεινον συνορᾶν ἔχω. Πόσον ἔτι βιωσώμεθα χρόνον, ὃ τίμαι πολιαί, και Θεῶ πλησιάζουσαι; Πόσον ἐνταῦθα κακοπαθήσω-

ως καταπλημμυρισμένος ἀπὸ τὸ ἐκεῖ φῶς. Αὐτοῦ τοῦ φωτὸς ὀλίγον ἀντιφέγγισμα δεχθήκαμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ ἐκεῖ, ὅσον νὰ διακρίνωμε ἀνάμεσα ἀπὸ καθρέφτες καὶ αἰνίγματα καὶ παρακαλοῦμε, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, νὰ συναντήσωμε τὴν ἰδίαν τὴν πηγὴν τοῦ φωτός, ἀντικρῦζοντας μὲ καθαρὸν νοῦν τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν. Θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ μισθὸς μας διὰ τὴν φιλόπονον ἐδῶ ἐπιδίωξιν τοῦ καλοῦ, ἢ πλήρης μετοχὴ ἐκεῖ εἰς τὸ καλὸν καὶ ἡ θεὰ, πού τὰ ἱερά μας βιβλία καὶ οἱ μῦσαι τοῦ θεοῦ ὀρίζουν ὡς κατάληξιν τῆς ψυχικῆς μας πορείας.

18. Τί ἀπομένει; Νὰ προσφέρωμε εἰς ὅσους πονοῦν τὴν παρηγορίαν τοῦ λόγου. Εἶναι μεγάλο τὸ φάρμακον πού ἡμποροῦν νὰ προσφέρουν εἰς ὅσους πονοῦν ἐκεῖνοι πού συμμερίζονται τὸν ἴδιον πόνον. Καὶ εἶναι πιὸ κατάλληλοι νὰ παρηγοροῦν ὅσους ὑποφέρουν, ἐκεῖνοι πού ἴσα μὲ αὐτοὺς πονοῦν. Εἰς αὐτοὺς πρὸ πάντων ἀπευθύνεται ὁ λόγος μας, καὶ θὰ ἐνιωθα ἐντροπὴν ἂν δέν ἦσαν πρῶτοι καὶ εἰς τὴν καρτερίαν, ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ἀρετάς. Διότι ἂν ἀγαποῦν τὰ παιδιὰ τους περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἄλλοι τὰ ἰδικά τους, ἀγαποῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ τὴν σοφίαν, καθὼς ἀγαποῦν καὶ τὸν Χριστόν. Καὶ ἀφοῦ περίσσια ἐμελέτησαν τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ ἐδῶ καὶ μετεβίβασαν τὴν γνῶσιν τους εἰς τὰ παιδιὰ τους, ἔκαμαν ὀλόκληρη τὴν ζωὴν τους μελέτην τοῦ θανάτου. Καὶ ἂν ἡ συμφορὰ σκοτεινιάζη ἀκόμη τὸν στοχασμὸν καὶ ὡς ἐμπόδιον καθισμένο ἐπάνω εἰς τὸ μάτι, δέν ἀφήνει νὰ ἀντιληφθοῦμε καθαρὰ αὐτὸ πού πρέπει, ἐλάτε, δεχθῆτε παρηγορίαν οἱ γέροντες ἀπὸ τὸν νέον, ὡς οἱ πατέρες ἀπὸ τὸ παιδί σας, πού ἔπρεπε νὰ δέχεται συμβουλὰς ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς ἡλικίας σας, ἐσεῖς ἐνουθετήσατε πολλοὺς καὶ ἐμαζέψατε τὴν πείραν σας εἰς τὴν σειρὰν πολλῶν χρόνων. Ἄλλὰ μὴ θαυμάσετε καθόλου, ἂν νέος ἐγὼ συμβουλευώ τοὺς γέροντας· εἶναι καὶ τοῦτο ἰδική σας τιμὴ, ἂν ἡμπορῶ ν' ἀντιμετωπίσω κάτι καλύτερα ἀπὸ ἓνα γέροντα. Πόσον καιρὸν ἀκόμη θὰ ζήσωμε, τιμημένοι γέροντες πού πλησιάζετε εἰς τὸν Θεόν; Πόσον ἀκόμη θὰ ταλαιπωρηθοῦμε ἐδῶ;

μεν; Οὐδὲ ὁ πᾶς ἀνθρώπων βίος μακρός, ὡς τῇ θείᾳ φύσει καὶ ἀτελευτήτῳ παραβαλεῖν, μὴ διτι τὸ τῆς ζωῆς λείψανον, καὶ ἡ λύσις, ὡς ἂν εἴπομεν, τῆς ἀνθρωπίνης πνοῆς, καὶ τοῦ προσκαίρου βίου τὰ τελευταῖα. Πόσον ἡμᾶς ἔφθη Καί-
 5 σάριος; Πόσον ἐτι τὸν ἀπελθόντα πενήθοομεν; Οὐ πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπειγόμεθα μονήν; Οὐ τὸν αὐτὸν ὑποδυσόμεθα λίθον αὐτίκα; Οὐχ ἡ αὐτὴ κόνις μετὰ μικρὸν ἐσόμεθα; Οὐ τοσοῦτον κερδανούμεν ἐν ταῖς μικραῖς ταύταις ἡμέραις, ὅσον πλείω κακά, τὰ μὲν ἰδόντες, τὰ δὲ παθόντες, τὰ δὲ καὶ πράξαντες
 10 ἴσως, λειτουργῆσαι τῷ τῆς φύσεως νόμῳ τὴν κοινὴν εἰσφορὰν καὶ ἀσάλευτον, καὶ τοῖς μὲν ἐπανελθεῖν, τῶν δὲ προαπελθεῖν, καὶ τοὺς μὲν κλαῦσαι, ἐπὶ δὲ τῶν θρηνηθῆναι, καὶ παρ' ἄλλων ἀντιλαβεῖν ὃν προεισηγέγκαμεν ἄλλοις τῶν δακρύων ἔρανον;

15 19. Τοιοῦτος ὁ βίος ἡμῶν, ἀδελφοί, τῶν ζώντων πρόσκαιρα τοιοῦτο τὸ ἐπὶ γῆς παίγνιον οὐκ ὄντας γενέσθαι, καὶ γενομένους ἀναλυθῆναι. "Ὅναρ ἐομὲν οὐχ ἰσιτάμενον, φάσμα τι μὴ κρατούμενον, πιῆσις ὀρνέου παρεχομένου, ναῦς ἐπὶ θαλάσσης ἴχνος οὐκ ἔχουσα, κόνις, ἀμίς, ἐσθινὴ δρό-
 20 σος, ἄνθος καιρῷ φυόμενον, καὶ καιρῷ λυόμενον. "Ἀνθρώπος, ὡσεὶ χόριος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει· καλῶς ὁ θεῖος Δαβὶδ περὶ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ἐφιλοσόφησεν καὶ ἐν ἐκείνοις πάλιν τοῖς ῥήμασι Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγελόν μοι καὶ παλαισιῶν
 25 μέτρον τὰς ἀνθρωπίνας ἡμέρας ὀρίζεται. Τί δ' ἂν εἴποις πρὸς Ἱερεμίαν, δς καὶ τῇ μητρὶ μέμφεται τῆς γεννήσεως ἀλγῶν, καὶ ταῦτα ἐπ' ἄλλοιτοῖς παισίμασι; Πάντα εἶδον, φησὶν ὁ Ἐκκλησιαστικὸς, πάντα ἐπῆλθον λογιζομῶ τὰ ἀνθρώπινα, πλοῦτον, τρυφήν, δυναστείαν, δόξαν τὴν ἄσιστον, σο-

7. Ἰώβ, 20, 8.

8. Σοφ. Σολ. 5, 10.

9. Ψαλμ. 102, 15.

10. Ψαλμ. 38, 6.

11. Ἱερ. 15, 10.

12. Ἐκκλ. 1, 14.

Ούτε εἶναι μακρὰ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ἀπὸ τὴν μίαν ὡς τὴν ἄλλην ἄκρην τῆς, ὥστε νὰ τὴν συγκρίνη κανεὶς μὲ τὴν ἀτελείωτη θεϊαν ὑπαρξιν· πολὺ περισσότερον δὲν εἶναι μακρὸν τὸ ἀπολειψάδι τῆς ζωῆς, τὸ σθῆσιμο τῆς ἀνθρωπίνης πνοῆς, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, τὸ τέλος τῆς πρόσκαιρης ζωῆς μας. Πόσο μᾶς ἐπέρασε ὁ Καισάριος; Πόσον ἀκόμη θὰ πενήσωμε αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔφυγε; Δὲν βιαζόμεστε νὰ φθάσωμε εἰς τὴν ἰδίαν κατοικίαν; Δὲν θὰ μᾶς σκεπάσῃ σύντομα ἡ ἰδία πλάκα; Εἰς τὴν ἰδίαν σκόνην δὲν θὰ μεταβληθοῦμε ἐντὸς ὀλίγου; Δὲν θὰ εἶναι τόσον μεγαλύτερον τὸ κέρδος μας εἰς τὰς συντόμους αὐτὰς ἡμέρας, ὅσον περισσοτέρας συμφορὰς — κοινὴ καὶ μόνιμη εἰσφορὰ — προκαλέσωμε κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως, εἴτε παρακολουθώντας εἴτε ὑπομένοντας εἴτε ἴσως διαπράττοντας αὐτὰς; Εἰς ἄλλων τὸν θάνατον θὰ ἀκολουθήσωμε καὶ εἰς ἄλλων θὰ προηγηθοῦμε, ἄλλους θὰ κλαύσωμε ἐμεῖς καὶ ἄλλοι θὰ μᾶς θρηνήσουν καὶ ἄλλοι θὰ καταβάλουν δι' ἡμᾶς τὴν συνεισφορὰν τῶν δακρύων ποὺ ἐδώσαμε διὰ ἄλλους.

19. Τέτοια ἡ ζωὴ ὄλων μας ποὺ ζοῦμε τὴν πρόσκαιρη ζωὴ. Αὐτὸ εἶναι τὸ παιγνίδι τῆς γῆς, νὰ ὑπάρξωμε ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ νὰ διαλυθοῦμε εἰς αὐτὸ. Εἴμεθα ἓνα ὄνειρον ἄστατον⁷, ἓνα φάντασμα ποὺ ξεγλιστρᾷ, πέταγμα πουλιοῦ διαβατικοῦ, πλοῖον ποὺ δὲν ἀφήνει σημάδι εἰς τὴν θάλασσαν⁸, σκόνη, ἀχνός, αὐγινὴ δροσιά, λουλούδι, ποὺ τώρα ἀνθεῖ καὶ ἀμέσως μαραίνεται. Τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθὼς χορτάρι οἱ ἡμέρες του, ὅπως τὸ λουλούδι τοῦ ἀγροῦ, ἔτσι θὰ λουλουδίση⁹. Καλὰ ἐστοχάσθη ὁ θεῖος Δαυὶδ τὴν ἀδυναμίαν μας εἰς αὐτοὺς τοὺς στίχους του, καθὼς καὶ εἰς τὸν παρακάτω. Πληροφόρησέ με, διὰ τὸν περιορισμένον ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μου. Καὶ τοῦτο· Μὲ τὰ δάχτυλα τοῦ ἐνός χεριοῦ μετριοῦνται οἱ ἡμέρες τῶν ἀνθρώπων¹⁰. Καὶ εἰς τὸν Ἰερεμίαν¹¹ τί θ' ἀπαντήσης, ποὺ κατηγορεῖ ἀκόμη καὶ τὴν μητέρα του δυσαρεστημένος διὰ τὴν γέννησίν του καὶ μάλιστα ἀπὸ ξένα σφάλματα; Ὅλα τὰ εἶδα μὲ τὴν φαντασίαν μου, λέγει ὁ ἐκκλησιαστής¹², τὸν πλοῦτον, τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν δύναμιν, τὴν ἄστατην δόξαν, τὴν σοφίαν

φραν τὴν ὑποφεύγουσαν πλέον κρατουμένην· πάλιν τρυφήν, σοφίαν πάλιν, ἐπὶ τὰ αὐτὰ πολλάκις ἀνακυκλούμενος, γαστροὺς ἡδονάς, παραδείσους, πλῆθος οἰκειῶν, πλῆθος κτημάτων, οἰνοχόους καὶ οἰνοχόας, ἄδοντας καὶ ἄδούσας, δπλα, 5 δορυφόρους, ἔθνη προσπίπτοντα, φόνους συλλεγομένους, δφρὸν βασιλείας, ὅσα περιτὰ τοῦ θίου, ὅσα τῶν ἀναγκαίων, οἷς ὑπὲρ πάντας ἦλθον βασιλεῖς τοὺς ἔμπροσθεν· καὶ τί ἐπὶ πᾶσι τούτοις; Πάντα ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης, καὶ προαίρεσις πνεύματος, εἴτ' οὖν ὁρμή τις 10 ψυχῆς ἀλόγιτος, καὶ περισπασμὸς ἀνθρώπου τοῦτο κατακριθέντος, ἴσως ἐκ τοῦ παλαιοῦ πτώματος. Ἄλλὰ τέλος λόγου, φησί, τὸ πᾶν ἄκουε· τὸν Θεὸν φοβοῦ· ἐνιαῦθα τῆς ἀπορίας ἴσταιται· καὶ τοῦτό σοι μόνον τῆς ἐνιαῦθα ζωῆς τὸ κέρδος, ὁδηγηθῆναι διὰ τῆς ταραχῆς τῶν ὁρωμένων καὶ 15 σαλευομένων ἐπὶ τὰ ἐσιῶτα καὶ μὴ κινούμενα.

20. Μὴ τοίνυν πενθῶμεν Καισάριον, οἷων ἀπηλλάγη κακῶν εἰδότες, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτούς, οἷοις ὑπελείφθημεν, καὶ οἶα θησαυρίσομεν, εἰ μὴ, γνησίως Θεῷ προσδέμενοι, καὶ παραδραμόντες τὰ παραιρέχοντα, πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν ἐπι- 20 γοίμεθα· εἴ ὑπὲρ γῆς ὄντες, καταλιπόντες τὴν γῆν, καὶ τῷ Πνεύματι φέροντι πρὸς τὰ ἄνω γνησίως ἀκολουθήσαντες. Ταῦτα καὶ ἀλγεῖνὰ τοῖς ὀλιγοψύχοις, καὶ κοῦφα τοῖς ἀνδρικοῖς τὴν διάνοιαν. Σκοπῶμεν δὲ οὕτως. Οὐκ ἄρξει Καισάριος; Ἄλλ' οὐδὲ ἀρχθήσεται πρὸς ἄλλων. Οὐ φοθήσει 25 τινάς; Ἄλλ' οὐδὲ δεῖσει βαρὺν δεσπότην, πολλάκις τὸν σὸδὲ ἄρχεσθαι ἄξιον. Οὐ συνάξει πλοῦτιον; Ἄλλ' οὐδὲ ὑπόψεται φθόγον, ἢ ψυχὴν ζημιωθήσεται κακῶς συνάγων· καὶ

πού περισσότερο διαφεύγει παρά πού ἡμπορεῖς νά τήν κρατήσης, καί πάλιν τήν ἀπόλαυσιν, πάλιν τήν σοφίαν, πολλές φορές ἐπιστρέφοντας εἰς τά ἴδια, εἰς τās εὐχαριστίας ἀπό τὰ φαγητά, τοὺς κήπους, τὸ πλῆθος τῶν ὑπηρετῶν, τήν ἀφθονίαν τῶν πραγμάτων, τοὺς κεραστάς καί τās κεραστρίας, τοὺς τραγουδιστάς καί τās τραγουδιστρίας, τὰ ὄπλα, τοὺς σωματοφύλακας, τὰ ἔθνη πού δηλώνουν ὑποταγήν, τοὺς φόρους πού μαζεύονται, τήν ὑπερηφάνειαν τῶν βασιλέων. Τὰ περιττά καί τὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέρασα ὄλους τοὺς προηγουμένους βασιλεῖς. Καί ἔπειτα ἀπό ὅλα αὐτά; Ματαιότης καί πάλι ματαιότης, ὅλα εἶναι ματαιότης, μία διάθεσις τοῦ πνεύματός μας εἴτε μία τάσις τῆς ψυχῆς ἀλόγιστη καί μία παραπλάνησις τοῦ ἀνθρώπου, πού κατεκρίθη εἰς αὐτά ἴσως ἐξ αἰτίας τῆς παλαιᾶς μας πτώσεως. Τὸ τελευταῖον πού ἡμπορεῖ νά εἰποῦμε ἄκουγέ τα ὅλα καί νά φοβᾶσαι τὸν Θεόν. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εὐρίσκει λύσιν ἢ ἀπορία καί αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικὸν κέρδος τῆς ζωῆς ἢ νά φθάσωμε μέσα ἀπὸ τὴν ταραχὴν καί τὸν σάλον τῶν φαινομένων εἰς τὰ μόνιμα καί τὰ καθαρὰ.

20. Ἄς μὴ πενθοῦμε λοιπὸν τὸν Καισάριον, ἀφοῦ γνωρίζομε ἀπὸ τί λογῆς κακὰ ἐγλύτωσε. Ἄς θρηνοῦμε τὸν ἑαυτὸν μας διὰ ὅσα ἐχάσαμε καί δι' αὐτὰ πού μᾶς περιμένουν, ἂν δὲν ἀκολουθήσωμε τὴν μερίδα τοῦ Θεοῦ καί δὲν σπεύσωμε πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ οὐρανοῦ, παραδίδοντας ὀλόψυχα τὸν ἑαυτὸν μας εἰς τὸν Θεόν καί παρατρέχοντας ὅσα τρέχουν καί φεύγουν. Πρέπει νά ἐγκαταλείψωμε τὴν γῆν, ἐνῶ ἀκόμη Ζοῦμε ἐπάνω εἰς αὐτὴν καί νά ἀκολουθήσωμε εἰλικρινὰ τὸ Πνεῦμα, πού μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἄνω. Αὐτὰ εἶναι δύσκολα διὰ τοὺς ὀλιγοψύχους, ἐλαφρά ὅμως διὰ ὄσους ἔχουν ἀνδρικὸν φρόνημα. Ἄς σκεφθοῦμε ἔτσι. Δὲν θὰ ἐξουσιάσῃ τώρα πιά ὁ Καισάριος ἀλλὰ καί δὲν θὰ ἐξουσιασθῇ. Δὲν θὰ προκαλέσῃ φόβον εἰς μερικοὺς, οὔτε καί θὰ φοβηθῇ ὅμως κάποιον τυραννικὸν κύριον, πού μήτε διὰ ὑπήκοος δὲν εἶναι ἄξιος. Δὲν θὰ μαζέψῃ πλοῦτον, οὔτε ὅμως θὰ ὑποψιασθῇ ὅτι τὸν φθονοῦν, οὔτε θὰ ὑποστῇ κά-

ισοσῆτον ἀεὶ προσλαμβάνειν ζητῶν, ὅσον ἐκήσατο. Τοιαύτη
 γὰρ ἡ τοῦ πλουτεῖν νόσος, ὅρον τοῦ δεῖσθαι πλείονος οὐκ
 ἔχουσα, ἀλλὰ τὸ ποιὸν ἀεὶ δίψους ἐτι ποιουμένη φάρμα-
 κον. Οὐκ ἐπιδείξεται λόγους; Ἄλλ' ὑπὸ λόγων γε θανα-
 5 σθήσεται. Οὐ φιλοσοφήσει τὰ Ἴπποκράτους καὶ Γαληνοῦ,
 καὶ τῶν ἀντιθέτων ἐπ' ἄλλοιτρίας συμφοραῖς λύπας καρ-
 πούμενος. Οὐκ ἀποδείξει τὰ Εὐκλείδου, καὶ Πτολεμαίου,
 καὶ Ἡρώωνος; Ἄλλ' οὐδὲ ἀλγήσει τοῖς ἀπαιδευτοῖς φροσῶσι
 μεῖζονα. Οὐ καλλωπιεῖται τοῖς Πλάτωνος, καὶ Ἀριστοτέ-
 10 λους, καὶ Πύρρωνος, καὶ Δημοκρίτοις δὴ ἴοι, καὶ Ἡρα-
 κλείτοις, καὶ Ἀναξαγόραις, Κλεάνθαις τε καὶ Ἐπικούροις,
 καὶ οὐκ οἶδ' οἵοισι τῶν ἐκ τῆς σεμνῆς σιοῦσ καὶ ἀκαδημίας;
 Ἄλλ' οὐδὲ φροντίζει ὅπως διαλύσῃ τούτων τὰς πιθανότη-
 τας. Τί με δεῖ μνημονεύειν τῶν ἄλλων; Ἀλλὰ ταῦτα δὴ τὰ
 15 ἴμια πᾶσι καὶ περιοπούδασια· οὐ παρασιήσεται γαμειήν;
 οὐ παῖδας; Ἄλλ' οὐδὲ θρηγήσει τούτους, ἢ θρηνηθήσεται
 ὑπὸ τούτων, ἢ καταλιπῶν ἄλλοις, ἢ καταλειφθεὶς συμφορᾶς
 ὑπόμνημα. Οὐ κληρονομήσει χρημάτων; Ἀλλὰ κληρονομηθή-
 σεται ὑφ' ὧν χρησιμώτατον, καὶ ὧν αὐτὸς ἠθέλησεν, ἵνα
 20 πλούσιος ἐνθένδε μετανασθῆ, πάντα μεθ' ἑαυτοῦ φερόμενος.
 ὦ τῆς φιλοτιμίας! ὦ τῆς καινῆς παρακλήσεως! ὦ τῆς
 μεγαλοφυχίας τῶν ἐπιβαλλομένων! Ἠκούσθη κήρυγμα πά-
 σης ἀκοῆς ἄξιον, καὶ μητρὸς πάθος κενοῦται δι' ὑποσχέσε-
 ως καλῆς καὶ δόσιας, δοῦναι τὰ πάντα τῷ παιδί τὸν ἐκείνου
 25 πλοῦτον ὑπὲρ ἐκείνου δῶρον ἐντάφιον, καὶ μηδὲν ὑπολειφθῆ-
 ναι τοῖς προσδοκήσασιν.

21. Οὕτω ταῦτα ἱκανὰ πρὸς παραμυθίαν; Προσοίσω τὸ
 μεῖζον φάρμακον. Πείδομαι σοφῶν λόγοις, διτι ψυχὴ πᾶσα
 καλὴ τε καὶ θεοφιλῆς, ἐπειδάν, τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα

ποιαν ψυχικὴν βλάβην ἀπὸ τὸν κακὸν πλουτισμὸν καὶ ἀπὸ τὸ νὰ ζητῇ πάντοτε τὰ διπλᾶ ἀπὸ ὅσα ἔχει. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀσθένεια τοῦ πλούτου, δὲν ἔχει ὄριον εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ περισσοτέρου· Ζητεῖ νὰ ξεδιψᾷσῃ πίνοντας ἀδιάκοπα. Δὲν θὰ κάμῃ ἐπίδειξιν ρητορείας ἀλλὰ θ' ἀκούσῃ λόγους θαυμασμοῦ. Δὲν θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰς γνώμας τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ οὔτε μὲ τὰς γνώμας τῶν ἀντιθέτων τους ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ταλαιπωρηθῇ ἀπὸ ἀσθένειες. Δὲν θὰ κάμῃ ἀποδείξεις εἰς τὰ θεωρήματα τοῦ Εὐκλείδου καὶ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Ἡρώνα, οὔτε ὅμως καὶ θὰ στενοχωρηθῇ μὲ τοὺς ἀνίδεους πού κομπάζουν διὰ τὴν ἀνωτερότητά τους. Δὲν θὰ καμαρώσῃ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πύρρωνα, διὰ τὴν γνῶσιν κάποιων Δημοκρίτων καὶ Ἡρακλείτων, τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Κλεάνθους καὶ τοῦ Ἐπικούρου καὶ δὲν ξεύρω ποίων ἄλλων ἀπὸ τὴν μεγαλοπρεπῆ Στοάν καὶ τὴν Ἀκαδημίαν. Οὔτε καὶ θὰ σκοτισθῇ ὅμως νὰ ἐξηγήσῃ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα τους. Τί χρειάζεται νὰ ἀναφέρω τὰ ἐπόμενα; Αὐτὰ ὅμως εἶναι πού ἐκτιμοῦν οἱ πολλοὶ καὶ ἐπιδιώκουν μὲ ζῆλον. Δὲν θὰ ἀποκτήσῃ σύζυγον καὶ παιδιὰ οὔτε ὅμως καὶ θὰ θρηνήσῃ δι' αὐτὰ, ὅπως καὶ δὲν θὰ τὸν θρηνήσουν ἐκεῖνα, ἐπειδὴ θὰ τὰ ἀφήσῃ εἰς ἄλλους, ἀνάμνησιν τῆς συμφορᾶς ἢ θὰ τὸν ἀφήσουν ἐκεῖνα. Δὲν θὰ δεχθῇ κληρονομίαν χρημάτων, ἀλλὰ θὰ ἀφήσῃ κληρονομίαν εἰς αὐτοὺς πού εἶναι χρησιμοτάτη καὶ πού τὸ θέλησε ὁ ἴδιος, διὰ νὰ μεταναστεύσῃ πλούσιος ἀπὸ ἐδῶ, παίρνοντάς τα ὅλα μαζί του. "Ὡ φιλοδοξία ὡραία, ὦ τόλμη πρωτάκουστη, ὦ σχέδια μεγαλεπίβολα. Ἠκούσθη λόγος ἄξιος διὰ κάθε ἀκοὴν καὶ ὁ πόνος τῆς μητέρας ὀλιγοστεύει μὲ τὴν ὡραίαν καὶ ἀγίαν ὑπόσχεσιν νὰ δώσῃ διὰ τὸ παιδί τῆς ὅλον τὸν πλοῦτον τὸν προωρισμένον δι' αὐτό, δωρεὰν ἐντάφια πρὸς χάριν τῆς ψυχῆς του, τίποτε νὰ μὴ μείνῃ εἰς ἐκεῖνους πού ἐπερίμεναν τὴν κληρονομίαν.

21. Δὲν φθάνουν αὐτὰ διὰ νὰ παρηγορήσουν; Θὰ φέρω τὸ δυνατότερον φάρμακον. Δέχομαι τοὺς λόγους τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ἐνάρετη καὶ φιλόθεη ψυχὴ, μόλις ἀπαλ-

σώματος, ἐνθένδε ἀπαλλαγῆ, ἐνθὺς μὲν ἐν συναισθήσει καὶ
 θεωρίᾳ τοῦ μένοντος αὐτὴν καλοῦ γενομένη, (ἅτε τοῦ ἐπι-
 σκοποῦντος ἀνακαθαρθέντος, ἢ ἀποτεθέντος, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι
 καὶ λέγειν χρῆ)· θαυμασίαν ἰνὰ ἡδονὴν ἤδεται, καὶ ἀγᾶλ-
 5 λεται, καὶ Ἰλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, ὡσπερ
 τι δεομωτήριον χαλεπὸν τὸν ἐνταῦθα θίον ἀποφυγοῦσα, καὶ
 τὰς περικειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ' ὧν τὸ τῆς δια-
 νοίας πτερόν καθέλκετο, καὶ οἶον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦ-
 ται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα· μικρὸν δι' ὕστερον, καὶ
 10 τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαβοῦσα, ᾧ τὰ ἐκεῖθεν συνεφιλοσό-
 φησε, παρὰ τῆς καὶ δούσης καὶ πιστευθείσης γῆς, τρόπον
 ὃν οἶδεν ὁ ταῦτα συνδήσας καὶ διαλύσας Θεός, τούτῳ συγ-
 κληρονομεῖ τῆς ἐκεῖθεν δόξης· καὶ καθάπερ τῶν μοχθηρῶν
 αὐτοῦ μεέτισχε διὰ τὴν συμφύταν, οὕτω καὶ τῶν τερπνῶν
 15 ἑαυτῆς μεταδίδωσιν, ὅλον εἰς ἑαυτὴν ἀναλώσασα, καὶ γε-
 νομένη σὺν τούτῳ ἐν καὶ πνεῦμα, καὶ νοῦς, καὶ Θεός, κατα-
 ποθέντος ὑπὸ τῆς ζωῆς τοῦ θνητοῦ τε καὶ ρέοντος. Ἄκουε
 γοῦν οἶα περὶ συμπήξεως ὀσιῶν τε καὶ νεύρων φιλοσοφεῖται
 τῷ θεῷ Ἰεζεκιήλ· ὅσα μετ' ἐκεῖνον τῷ θεῷ Παύλῳ περὶ
 20 σκηνώματος ἐπιγέλου, καὶ οἰκίας ἀχειροποιήτου, τοῦ μὲν
 καταλυθησομένου, τῆς δὲ ἀποκειμένης ἐν οὐρανοῖς· καὶ τὴν
 μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκδημίαν πρὸς τὸν Κύριον εἶναι φά-
 σκοντος, τὴν δὲ σὺν τούτῳ ζῶν ὡς ἐκδημίαν ὀδυρομένου,
 καὶ διὰ τοῦτο ποθοῦντος καὶ σπεύδοντος τὴν ἀνάλυσιν. Τί
 25 μικροψυχῶ περὶ τὰς ἐλπίδας; Τί γίνομαι πρόκαιρος; Ἀ-
 ναμένω τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνήν, τὴν ἐσχάτην σάλπιγγα,
 τὸν οὐρανοῦ μετασχηματισμόν, τὴν γῆς γειασίησιν, τὴν τῶν
 στοιχείων ἐλευθερίαν, τὴν κόσμου παντὸς ἀνακαίνισιν. Τότε
 Καισάριον αὐτὸν ὄνομαί, μηκέτι ἐκδημοῦντα, μηκέτι φερό-

λαγεί ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι συνδεδεμένη, ἔρχεται εὐθύς εἰς συναίσθησιν τῆς καλοτυχίας πού τὴν περιμένει καὶ ἀρχίζει νὰ τὴν θαυμάζη, ἐπειδὴ ἐκεῖνο πού ἔφερε ἔμπόδια ἔχει καθαρισθῆ ἢ ἔχει ἀπορριφθῆ ἢ ἔχει πάθει ὀ,τιδήποτε ἄλλο, τέλος πάντων. Αἰσθάνεται τότε μίαν θαυμασίαν ἡδονήν. Χαίρεται καὶ φαιδρῆ προχωρεῖ πρὸς τὸν Κύριόν της, ὡσάν νὰ ἔχη ξεφύγει ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ὅπως ἀπὸ κανένα δεσμοτήριον, καὶ νὰ ἔχη ἀποτινάξει τὰ δεσμά, πού τὴν ἐβάρυναν καὶ ἔσυραν πρὸς τὰ κάτω τὰ πτερά τοῦ νοῦ. Καὶ ὡσάν μὲ τὴν φαντασίαν ἀπολαμβάνει τὴν μακαριότητα πού ἀπλώνεται ἔμπρὸς της. Ὀλίγον ἀργότερα ἀφοῦ λάβη καὶ τὸ ἀδελφικὸν σῶμα, πού μαζί του ἐμελέτησε τὰ ἐκεῖ πράγματα ἀπὸ τὴν γῆν, πού καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε καὶ εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἐνεπιστεύθη, κατὰ τρόπον πού γνωρίζει ὁ Θεὸς πού τὰ συνέδεσε καὶ τὰ ἐχώρισε, κληρονομεῖ μαζί μὲ αὐτὸ τὴν ἐκεῖ δόξαν. Καὶ ὅπως μαζί μὲ αὐτὸ ἐμοιράσθη τὰ δυσάρεστα, ἐπειδὴ ἦταν τὰ δύο σύμφυτα, ἔτσι μεταδίδει εἰς αὐτὸ καὶ ὅσα τὴν εὐχαριστοῦν, ἀφοῦ τὸ ἐξήντησε διὰ τοὺς σκοποὺς της καὶ ἔγινε μαζί του ἓνα καὶ πνεῦμα καὶ νοῦς καὶ Θεὸς καὶ ἀφοῦ ἡ ζωὴ ἐχώνευσε μέσα της τὸ θνητὸν καὶ παροδικόν. Ἄκου λοιπὸν πῶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν ὀστέων καὶ τῶν νεύρων ὁ θεῖος Ἰεζεκιήλ καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὁ θεῖος Παῦλος διὰ τὸ γῆινον σκῆνωμα καὶ τὴν ἀχειροποίητον κατοικίαν. Ὅτι τὸ πρῶτον θὰ καταλυθῆ καὶ ἡ δευτέρα μᾶς περιμένει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅτι ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι εἴσοδος πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ ὁ Παῦλος θρηνεῖ ὅτι ἡ ζωὴ μαζί μὲ τὸ σῶμα εἶναι ἀληθινὴ ἔξοδος καὶ δι' αὐτὸ ποθεῖ τὸν θάνατον καὶ σπεύδει πρὸς αὐτόν. Διατί δείχνω ὀλιγοψυχίαν διὰ τὴν ἐλπίδα μας; Διατί περιορίζομαι μέσα εἰς τὰ πρόσκαιρα; Περιμένω τὴν φωνὴν τοῦ Ἀρχαγγέλου, τὴν ἐσχάτην σάλπιγγα, τὸν μετασχηματισμὸν τοῦ οὐρανοῦ, τὴν μεταβολὴν τῆς γῆς, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν στοιχείων, τὴν ἀνανέωσιν ὅλου τοῦ κόσμου. Τότε θὰ ἀντικρῶσω τὸν ἴδιον τὸν Καισάριον, χωρὶς νὰ ἀποθνήσκῃ πιά, χωρὶς νὰ τὸν πηγαίνωμε εἰς τὸν τάφον, χωρὶς νὰ τὸν πενθοῦμε,

μενον, μηκέτι πενθούμενον, μηκέτι ἐλεούμενον, λαμπρόν, ἔνδοξον, ὑψηλόν· οἷός μοι κατ' ὄναρ ὠφθης πολλάκις, ὡ φίλτατε ἀδελφῶν ἐμοί, καὶ φιλαδελφότατε, εἴτε τοῦ θούλεσθαι τοῦτο ἀναιτυποῦντιος, εἴτε τῆς ἀληθείας.

- 5 22. Νυνὶ δέ, ἀφείς τοὺς θρήνους, οἷς ἐμανιὸν θλέψω, μὴ τι θρήνων ἄξιον λάθω φέρων, καὶ τὰ ἐμανιοῦ περισκέψομαι. Υἱοὶ ἀνθρώπων, μέτεισι γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος ἕως ποτε βαρυκάριοι, καὶ παχεῖς τὴν διάνοιαν; Ἰνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητες, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; μέγα τι τὸν ἐνταῦθα θίον,
- 10 καὶ τὰς ὀλίγας ταύτας ἡμέρας πολλὰς ὑπολαμβάνοντες, καὶ τὴν διάζευξιν ταύτην, τὴν ἀσπαστὴν καὶ ἡδεῖαν, ὡς δὴ τι βαρὺ καὶ φρικτῶδες ἀποσιτρεφόμενοι; Οὐ γνωσόμεθα ἡμᾶς αὐτούς; Οὐ τὰ φαινόμενα ρίψωμεν; Οὐ πρὸς τὰ νοούμενα θλέψωμεν; Οὐκ, εἴ τι καὶ λυπεῖσθαι χρῆ, ἰσθνατίον ἀνια-
- 15 σόμεθα τῇ παροικίᾳ μηχανομένη, κατὰ τὸ θεῖον Δαυὶδ σκηνώματα σκαϊασμοῦ, καὶ τόπον κακώσεως, καὶ ἰλθὺν θυθοῦ, καὶ σκιὰν θανάτου τὰ τῆδε ἀποκαλοῦντα· διὸ θραδύνομεν ἐν τοῖς τάφοις οἷς περιφέρομεν, διὸ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκομεν τὸν τῆς ἁμαρτίας θάνατον, θεοὶ γεγονότες; Τοῦ-
- 20 ἰον ἐγὼ φοβοῦμαι τὸν φόβον, τούτω καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν σὺνειμι· καὶ οὐκ ἐᾷ με ἀναπνεῖν ἢ ἐκεῖθεν δόξα, καὶ τὰ ἐκεῖσε δικαιοτήρια· ὧν τῆς μὲν ἐφίεμαι μέχρι καὶ τοῦ θύνασθαι λέγειν· Ἐκλείπει εἰς τὸ σωτήριόν σου ἡ ψυχὴ μου, τὰ δὲ φροῖτιω καὶ ἀποσιτρέφομαι. Ἐκεῖνο δὲ οὐ δέδοικα,
- 25 μὴ μοι τὸ σῶμα τοῦτο, διαρροὴν καὶ διαφθαρῆν, παντελῶς οἰχθήσεται ἀλλὰ μὴ τὸ τοῦ Θεοῦ πλάσμα τὸ ἔνδοξον (ἔνδοξον γὰρ καιορθοῦν, ὥσπερ ἄτιμον ἁμαρτάνον), ἐν ᾧ λόγος, νόμος, ἐλπίς, τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις ἀτιμίαν κατακριθῆ,

χωρίς νά τόν λυπούμεθα. Θά εἶναι λαμπρός, ἔνδοξος, ὑψηλός, τέτοιος πού καί εἰς τὸ ὄνειρόν μου πολλές φορές σέ εἶδα, ὦ ἐσύ πού ἀπό κάθε ἀδελφόν, περισσότερο σέ ἠγάπησα καί μέ ἀγάπησες, εἴτε πλάσμα τῆς ἐπιθυμίας μου εἴτε ἀληθινή ὑπαρξίς.

22. Τώρα ὁμως θά ἀφήσω τοὺς θρήνους καί θά ἀτενίσω τόν ἑαυτόν μου καί μέ περίσκεψιν θά τόν μελετήσω, μήπως ἀσυναίσθητα προκαλῶ τόν θρῆνον. Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων (ὁ λόγος ἀπευθύνεται σέ ἐσᾶς) ἕως πότε θά εἶναι βαριά ἡ καρδιά σας καί ὁ νοῦς σας ἀργός; Διατί ἀγαπᾶτε τὰ μάταια πράγματα καί ἀποζητεῖτε τὸ ψεῦδος; Νομίζετε πώς εἶναι κάτι ἀξιόλογον ἢ ἐδῶ ζωὴ καί πολλές οἱ ὀλίγες αὐτὲς ἡμέρες καί ἀποστρέφεσθε τὸν ἐπιθυμητόν αὐτόν καί εὐχάριστον χωρισμόν τῆς ψυχῆς καί σώματος ὡσάν κάτι ἀνυπόφορον καί φρικτόν. Δέν θά ἐννοήσωμε ποτέ τὸν ἑαυτόν μας; Δέν θά ἀπορρίψωμε τὰ φαινόμενα; Δέν θά στραφοῦμε εἰς τὰ νοητά; Ἄν πρέπει νά λυπηθοῦμε, δέν θά στενοχωρηθοῦμε διὰ τὸ ἀντίθετον, τὴν παράτασιν δηλαδή τοῦ Ξενιτευμοῦ μας; Ὁ θεῖος Δαβὶδ ἀποκαλεῖ τὰ πράγματα τῆς γῆς «στρατόπεδον γεμᾶτον σκοτάδι καί τόπον ταλαιπωρίας, λάσπη τοῦ βυθοῦ καί σκιάν τοῦ θανάτου». Δέν θά λυπηθοῦμε πού καθυστεροῦμε περπατώντας μέσα εἰς τοὺς τάφους, πού ὑποφέρομε ὡς ἄνθρωποι τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἐνῶ προωρισθήκαμε νά γίνωμε θεοί; Αὐτός ὁ φόβος μέ κρατεῖ καί μέ συνοδεύει νύκτα καί ἡμέραν. Δέν μέ ἀφήνει νά ἀναπνεύσω ἢ ἐκεῖ δόξα καί τὰ ἐκεῖ δεσμοτήρια. Λαχταρῶ τὴν πρώτην, ὡσπου νά ἠμπορῶ νά τὸ λέγω· λειώνει ἡ ψυχὴ μου, ὅταν σκέπτομαι τὴν λύτρωσιν πού μᾶς ἔδωσες. Τρέμω τὰ δεύτερα καί τὰ μισῶ. Δέν φοβοῦμαι μήπως διαλυθῇ καί ἀφανισθῇ καὶ πᾶν τοῦ χαμοῦ τὸ σῶμα τοῦτο, ἀλλὰ μήπως τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ τὸ τιμημένον (τιμημένον ὅταν πράττη ἔργα ἀρετῆς καὶ ἐπίσης ἄτιμον ὅταν ἁμαρτάνῃ), πού κλείνει μέσα του τὸν λόγον, τὸν νόμον, τὴν ἐλπίδα, μήπως καταδικασθῇ εἰς τὴν ἰδίαν ἀτίμωσιν μέ τὰ ζῶα καὶ δέν μείνῃ τίποτε μετὰ

καὶ μηδὲν πλεόν ἢ μετὰ τὴν διάζευξιν ὡς ὄφελόν γε τοῖς
 πονηροῖς, καὶ τοῦ ἐκείθεν πυρὸς ἀξίους.

23. Εἶθε νεκρώσαιμι τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς! Εἶθε
 πάντα τῷ πνεύματι δαπανήσαιμι, τὴν στενὴν καὶ ὀλίγοις θα-
 5 τὴν ὀδύσας, μὴ τὴν πλατεῖαν καὶ ἄνειον! Ὡς τὰ γε μετὰ
 τοῦτο λαμπρὰ καὶ μεγάλα, καὶ μελῶν ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν
 ἐλπίς. Τί ἐσὶν ἄνθρωπος, δι μιμνήσκη αὐτοῦ; Τί τὸ και-
 νὸν τοῦτο περὶ ἐμὲ μουσήριον; Μικρὸς εἰμι καὶ μέγας, τα-
 πεινὸς καὶ ὑψηλός, θνητὸς καὶ ἀθάνατος, ἐπίγειος καὶ οὐ-
 10 ράνιος. Ἐκεῖνα μετὰ τοῦ κάτω κόσμου, ταῦτα μετὰ τοῦ Θε-
 οῦ· ἐκεῖνα μετὰ τῆς σαρκός, ταῦτα μετὰ τοῦ πνεύματος.
 Χριστῷ συνιαφῆναί με δεῖ, Χριστῷ συνασιστῆναι, συγκλη-
 ρονομῆσαι Χριστῷ, υἱὸν γενέσθαι Θεοῦ, Θεὸν αὐτόν. Ὁρᾷ-
 τε ποῦ προῖδὼν ἀνήγαγε ἡμᾶς ὁ λόγος. Μικροῦ καὶ χάριν
 15 ὁμολογῶ τῷ πάθει, ᾧ ταῦτα ἐφιλοσόφησα, καὶ δι' ὃ μᾶλ-
 λον ἐρασιτῆς ἐγενόμην τῆς ἐνθένδε ἀπανασιάσεως. Τοῦτο
 ἡμῖν τὸ μέγα μουσήριον βούλειαι τοῦτο ἡμῖν ὁ ἐνανθρωπή-
 σασ δι' ἡμᾶς καὶ πιωχεύσας Θεός, ἵνα ἀνασίστηται τὴν σάρκα,
 καὶ ἀνασώσῃται τὴν εἰκόνα καὶ ἀναπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον,
 20 ἵνα γενώμεθα οἱ πάντες ἐν ἐν Χριστῷ γενομένῳ τὰ πάν-
 τα ἐν πᾶσιν ἡμῖν τελείως, ὅσα πέρα ἐσὶν αὐτός, ἵνα μηκέτι
 ὤμεν ἄρρεν καὶ θῆλυ, θάρσαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος,
 τὰ τῆς σαρκὸς γνωρίσματα, μόνον δὲ φέρωμεν ἐν ἡμῖν αὐ-
 τοῖς τὸν θεῖον χαρακτῆρα, παρ' οὗ καὶ εἰς τὸν γεγόναμεν,
 25 τοσοῦτον ἀπ' αὐτοῦ μορφωθέντες καὶ τυπωθέντες, ὥστε καὶ
 ἀπὸ μόνου γινώσκεσθαι.

24. Καὶ εἴη μὲν γε ὅπερ ἐλπίζομεν, κατὰ τὴν μεγάλην
 Θεοῦ τοῦ μεγαλοδώρου φιλανθρωπίαν ὅς, μικρὰ αἰτιῶν, με-
 γάλα χαρίζεται νῦν τε καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τοῖς γνη-

τὸν χωρισμόν, ὅπως ἀρμόζει εἰς τοὺς πονηροὺς καὶ εἰς τοὺς ἀξίους τῆς ἐκεῖ φωτιᾶς.

23. Μακάρι νὰ ἠμποροῦσα νὰ νεκρώσω τὰ γῆινα μέλη μου. Μακάρι νὰ τὰ δαπανήσω ὅλα διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀκολουθώντας τὸν στενὸν καὶ προσιτὸν εἰς τοὺς ὀλίγους δρόμον, ὄχι τὸν πλατὺν καὶ τὸν ἄνετον, διότι περιμένουν εἰς τὸ τέλος του οἱ λαμπρὲς καὶ μεγάλες ἀμοιβές καὶ ἡ ἐλπίδα πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἀξίζομε. Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν θυμᾶσαι; Τί σημαίνει αὐτὸ τὸ καινούργιο μυστήριον γύρω μου; Εἶμαι μικρὸς καὶ συνάμα μέγας, ταπεινὸς καὶ ὑψηλός, θνητὸς καὶ ἀθάνατος, γῆινος καὶ οὐράνιος. Ἐκεῖνα μὲ τὸν ἐδῶ κόσμον, αὐτὰ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἐκεῖνα τῆς σάρκα παρεπόμενα, αὐτὰ συνέπειαι τοῦ πνεύματος. Πρέπει νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν τάφον μαζί μὲ τὸν Χριστὸν, μαζί μὲ τὸν Χριστὸν νὰ ἀναστηθῶ, νὰ γίνω μαζί μὲ τὸν Χριστὸν συγκληρονόμος, νὰ γίνω υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ὁ ἴδιος. Βλέπετε ποῦ μᾶς ἀνέβασε ὁ λόγος προχωρώντας λίγο-λίγο; Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ εὐχαριστήσω τὴν συμφορὰν, ποῦ μὲ ἔκαμε νὰ ὑψωθῶ σὲ τέτοιες σκέψεις καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἔγινα ἐπιθυμητῆς τῆς ἀναχωρήσεως ἀπὸ ἐδῶ. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου μυστηρίου δι' ἡμᾶς. Αὐτὸ ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς ποῦ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἐπτώχευσε δι' ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀναστήσῃ τὴν σάρκα καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς εἰκόνος του καὶ νὰ ἀναπλάσῃ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ νὰ γίνωμε ὅλοι ἓνα μέσα εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ποῦ γίνεται κατὰ τρόπον τέλειον διὰ τὸν καθένα μας τὰ πάντα, ὅσα ἀκριβῶς εἶναι ὁ ἴδιος, ἀπὸ τὰ σαρκικά καὶ ἀνθρώπινα ποῦ ὑπάρχουν τώρα εἰς ἡμᾶς. Διὰ νὰ μὴ εἶμεθα πιά ἄνδρες καὶ γυναῖκες, θάρβαροι, Σκύθαι, δοῦλοι, ἐλεύθεροι, ποῦ εἶναι γνωρίσματα ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἄλλὰ νὰ ἔχωμε μόνον τὴν θεϊκὴν σφραγίδα. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἔχομε πλασθῆ, διὰ νὰ συμμορφωθοῦμε μὲ αὐτὴν καὶ τόσο βαθιὰ ἐδεχθήκαμε τὸ ἀποτύπωμά της ποῦ καὶ ἀπὸ αὐτὸ μόνον γνωρίζομεθα.

24. Θὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ ἐλπίζομε σύμφωνα μὲ τὴν μεγάλην εὐσπλαχνίαν τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ. Μικρὰ μᾶς

οίως αὐτὸν ἀγαπῶσι πάντα σιέγοντες, πάντα ὑπομένοντες
 διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην τε καὶ ἐλπίδα· ἐπὶ πᾶσιν εὐχαρι-
 σιοῦντες δεξιοῖς τε ὁμοίως καὶ ἀριοισεροῖς, ἡθάσι λέγω
 καὶ ἀνιαροῖς, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα σωτηρίας ἕπλα πολλάκις
 5 οἶδεν ὁ λόγος, αὐτῷ παρακαταιπθέμενοι τὰς ἡμετέρας ψυ-
 χὰς, τὰς τῶν προκαταλυόντων, ὥσπερ ἐν ὁδῷ κοινῇ τῶν
 ἐτοιμοτέρων. Ὁ δὴ καὶ αὐτοὶ ποιήσαντες, ἐνταῦθα τοῦ λό-
 γου λήξωμεν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς τῶν δακρύων, ἐπὶ τὸν τάφον
 ἤδη σπεύδοντες τὸν ὑμέτερον, ὃν δῶρον παρ' ὑμῶν ἔχει
 10 Καισάριος, λυπηρὸν τε καὶ μόνιμον, γονεῦσι μὲν ἐτοιμασθέν-
 τα καὶ γῆρα κατὰ καιρὸν, παιδὶ δὲ καὶ νεότητι δωρηθέντα
 παρὰ τὸ εἶκός, καὶ οὐκ ἀπεικὸς διέποντι τὰ ἡμέτερα. Ὡ
 Δέσποια πάντων καὶ ποιητὰ καὶ διαφερόντως τοῦδε τοῦ
 πλάσματος! Ὡ Θεὲ τῶν σῶν ἀνθρώπων, καὶ πάτερ, καὶ
 15 κυβερνήτα! Ὡ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριε! Ὡ ψυχῶν ἡμε-
 τέρων ταμία καὶ εὐεργέτα! Ὡ ποιῶν τὰ πάντα, καὶ μετα-
 σκευάζων τῷ τεχνίτῃ λόγῳ κατὰ καιρὸν, καὶ ὡς αὐτὸς ἐπί-
 σιασαι τῷ θάθει τῆς σῆς σοφίας καὶ διοικήσεως, νῦν μὲν
 δέχοιο Καισάριον, ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας ἀποδημίας· εἰ δὲ
 20 τὸν τελευταῖον προῶτον συγχωροῦμεν τοῖς σοῖς λόγοις οἷς
 τὸ πᾶν φέρεται· δέχοιο δὲ καὶ ἡμᾶς ὑστερον ἐν καιρῷ
 εὐθέτω, οἰκονομήσας ἐν τῇ σαρκὶ ὅσον ἂν ἦ συμφέρον καὶ
 δέχοιό γε διὰ τὸν σὸν φόβον ἐτοιμασθέντας, καὶ σὺ ταρασ-
 σομένους, οὐδὲ ὑποχωροῦντας ἐν ἡμέρα τῇ τελευταίᾳ, καὶ
 25 βίᾳ τῶν ἐντεῦθεν ἀποσπωμένους, ὃ τῶν φιλοκόσμων ψυχῶν
 πάθος καὶ φιλοσάρκων, ἀλλὰ προσθύμως πρὸς τὴν ἀνιόθην
 ζωὴν τὴν μακραίωνά τε καὶ μακαρίαν, τὴν ἐν Χριστῷ Ἰη-
 σοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
 νων. Ἀμήν.

Ζητεῖ καὶ χαρίζει μεγάλα τώρα καὶ εἰς τὸν μελλοντικὸν χρόνον, εἰς ὄσους τὸν ἀγαποῦν. Δεχόμενοι τὰ πάντα καὶ ὑποφέροντας τὰ πάντα διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα μας πρὸς αὐτόν, εὐχαριστώντας διὰ ὅλα, ὅμοια διὰ τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά. Ἐννοῶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ δυσάρεστα, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο συχνὰ γίνονται ὄργανα σωτηρίας. Ἐμπιστευόμεθα εἰς αὐτόν τὰς ἰδικὰς μας ψυχὰς, καθὼς καὶ ἐκείνων πού ἀποθνήσκουν πρωτίτερα, ὅπως ἐκείνοι πού εἰς κοινήν πορείαν εἶναι πιό πρόθυμοι. Τὸ ἴδιον κάνομε καὶ ἐμεῖς καὶ ὡς διακόψωμε τὸν λόγον μας εἰς αὐτό τό σημεῖον. Διακόψετε καὶ ἐσεῖς τὰ δάκρυά σας τώρα πού βαδίζετε πρὸς τὸν ἰδικὸν σας τάφον, πού τὸν ἐκάματε δῶρον εἰς τὸν Καισάριον λυπηρόν καὶ αἰώνιον. Εἶχεν ἐτοιμασθῆ διὰ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ γηρατεῖά τους, ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ὥρα τους, ἔχει προσφερθῆ ὁμως ὡς δῶρον εἰς τὸν υἱὸν καὶ τὴν νεότητά, ἀνάρμοστον διὰ ἡμᾶς, ὄχι ὁμως καὶ διὰ ἐκείνον πού κυβερνᾷ τὴν Ζωὴν μας. "Ὡ Κύριε καὶ δημιουργέ τῶν ὅλων καὶ δημιουργέ ἰδιαίτερος αὐτοῦ τοῦ πλάσματος, τῶν ἀνθρώπων σου Θεέ καὶ Πατέρα καὶ Κυβερνήτη, ὦ Κύριε τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Θησαυριστὴ καὶ εὐεργέτη τῶν ψυχῶν μας, ἐσύ πού δημιουργεῖς τὰ πάντα καὶ μὲ τὸν σοφὸν Λόγον τὰ μεταβάλλεις ἀνάλογα μὲ τὸν καιρὸν καὶ ὅπως γνωρίζεις ἐσύ μέσα εἰς τὸ βάθος τῆς σοφίας καὶ τῆς προνοίας σου, σήμερα δέξου τὸν Καισάριον ὡς πρόδρομον τῆς ἰδικῆς μας ἀποδημίας. Καὶ ἂν πρωτοδέχουσαι τὸν τελευταῖον, ὑποχωροῦμε εἰς τὰς βουλὰς σου, πού τὸ πᾶν κυβερνοῦν. Δέξου καὶ ἐμᾶς πιό ὕστερα, τὴν κατάλληλην ὥρα, παραχωρῶντας νὰ Ζήσωμε εἰς τὴν σάρκα ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον μας. Δέξου μας εἴμεθα ἔτοιμοι καὶ δὲν ἔχομε καμμίαν ταραχήν. Δὲν θὰ μᾶς ἰδῆς νὰ ὑποχωροῦμε τὴν τελευταίαν ἡμέραν οὔτε θὰ μᾶς ἀποσπάσης βίαια ἀπὸ ἐδῶ, ὅπως γίνεται μὲ τοὺς φιλοκόσμους καὶ φιλοσωμάτους ἀλλὰ πρόθυμα θὰ ἔλθωμε εἰς τὴν ἐκεῖ Ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον καὶ μακαρίαν, τὴν Ζωὴν πού πηγάζει ἀπὸ τὸν Κύριόν μας Ἰησοῦν Χριστόν. Εἰς αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς*

<p style="text-align: center;">Ἑξοδος</p> <p>7 1 272</p>		<p>121 1 290</p> <p>131 15 190</p> <p> 4 202</p> <p>140 10 66</p>	
<p style="text-align: center;">Δευτερονόμιον</p> <p>32 49 262</p>		<p style="text-align: center;">Ἰώθ</p> <p>20 8 412</p> <p>29 15, 16 362</p>	
<p style="text-align: center;">Κριταὶ</p> <p>11 30 36</p>		<p>31 32 362</p> <p>40 3 62</p>	
<p style="text-align: center;">Β' Βασιλειῶν</p> <p>15 5 <u>60</u></p>		<p style="text-align: center;">Παροιμίαι</p> <p>9 17 46</p> <p>10 7 384</p> <p>14 30 202</p>	
<p style="text-align: center;">Β' Μακαθθαίους</p> <p>6 18 16</p>		<p> 31 272</p> <p>30 15 302</p> <p>31 10 280</p> <p>31 10 356</p>	
<p style="text-align: center;">Ψαλμοὶ</p> <p>15 10 412</p> <p>22 2 274</p> <p>44 14 <u>106</u></p> <p>102 15 412</p>		<p style="text-align: center;">Ἐκκλησιαστής</p> <p>1 14 412</p> <p> 17 294</p> <p>3 1 68</p>	

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰν διὰ μὲν τὰ χωρία εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα πού εὐρίσκεται τὸ χωρίον, διὰ δὲ τὰ ἀνόματα τοῦ κειμένου παραπέμπουν ἀπλῶς εἰς σελίδας.

Ἄσμα Ἀσμάτων	15	10	412
4 12 106		Δανιήλ	
Σοφία Σολομώντος	9	23	272
5 10 412		Λουκάς	
Ἄγγαῖος	1	53	190
2 7 74		Ἰωάννης	
Ἥσαϊας	4	9	202
38 7 190			
58 9 298		Πράξεις	
Ἱερεμίας	1	18	56
10 21 72	17	21	56

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄαρών 42, 254, 384.
 Ἄβαρις 166.
 Ἄβεσσαλὼμ 60.
 Ἄβραάμ 40, 42, 194, 252, 342, 350, 408.
 ἀγαμία 354.
 ἀγανάκτησις 334.
 (ἀγάπη 8 - 9) 46, 66, 344, 424.
 ἄγγελος 24, 36, 106, 110, 124, 220, 232, 262.
 ἀγγελία 366.
 ἀγρυπνία 92, 114, 230, 284, 374
 Ἄδὰμ 100, 108, 250, 282.
 Ἄδερ 218.
 Ἄδης 258.

ἀδικία 78.
 (Ἄθανάσιος 7, 8, 9, 12) 40, 44, 64, 76, 78, 80, 86.
 ἀθεΐα 204.
 (Ἄθῆναι 10) 152, 154, 158, 160, 166, 172.
 ἀθυμία 216, 272, 320.
 Αἰακίδαι 132.
 Αἴγυπτος 66, 68, 78, 112, 114, 136, 192, 200, 216, 254.
 αἰδιότης 118.
 αἰδῶς 156, 206.
 αἶμα, -τα 20, 30, 34, 36, 44, 66, 100, 102, 108, 118, 206, 222, 250, 258, 354, 362, 370, 372.
 αἰρετικός, -οὶ 180, 202, 246,

254, 334.
 αισχύνη 330, 334, 360, 400.
 αϊχμαλωσία 42, 44.
 άκοσμία 174.
 Άκταίων 140.
 άκτησία. 228.
 άλαζονεία 112.
 Άλεξάνδρεια 392.
 Άλέξανδρος 388.
 (άλήθεια 9) 16, 42, 45, 48, 50,
 58, 70, 76, 88, 90, 94, 100,
 108, 110, 116, 124, 130,
 184, 202, 208, 244, 246,
 250, 276, 278, 290, 294,
 296, 320, 346, 352, 398,
 404, 420.
 Άλκμαίων, - ες 132.
 άλλοτρίωσις 198, 288, 296.
 άμαρτία 100, 238, 314, 342,
 366, 420.
 Άννα 32.
 άναγέννησις 374.
 άναισχυντία 106, 372.
 άναλγησία 188, 384.
 Άναξαγόρας 416.
 άνάπλασις 290.
 άνδρεία 26, 30, 86, 116.
 άνελευθερία 86.
 αντίδοσις 64, 140, 312.
 Άντίοχος 16, 22, 38.
 (Άντώνιος 8, 9) 44.
 άπανθρωπία 38, 238.
 άπάτη 112.
 άπειλή 26, 38, 204, 212, 214,
 308.
 άπέχθεια 198.
 άπιστία 134, 228, 368.
 άπληστία 108, 152, 180, 188,
 226, 228, 302, 306, 360.
 άπλότης 268, 306, 310, 312,
 366.
 άποδημία 424.
 άπολογία 132, 214.

άπόνοια 82, 210.
 άπώλεια 48, 146, 206.
 (άρετή 8, 11) 14, 16, 22, 24,
 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40,
 44, 46, 48, 58, 64, 66, 88,
 94, 100, 104, 116, 118,
 120, 122, 128, 130, 134,
 146, 148, 164, 168, 142,
 178, 194, 196, 198, 214,
 232, 238, 242, 254, 260,
 272, 274, 276, 282, 304,
 306, 312, 338, 348, 350,
 352, 354, 360, 366, 376,
 384, 386, 388, 390, 396,
 408.
 Άρειανισμός 70, 92.
 Άρειος 56, 182, 290.
 (Άριανζός 12).
 Άριστοτέλης 418.
 άρμονία 82, 204.
 άρπαγή 258.
 άρχιερεύς 326, 328, 340.
 άσαρκία 122, 258.
 άσέβεια 56, 58, 68, 70, 72, 76,
 86, 134, 182, 204, 206,
 208, 212, 218, 246, 252,
 278, 324, 334, 398, 400.
 Άστρονομία 170, 390.
 Άσσυρία 36.
 άσφάλεια 22.
 άταξία 174, 294.
 Άττική 154.
 άτιμία 116, 216, 220, 278, 402.
 άφεις 308.
 αύθάδεια 114.
 Άφρική 112.

B

βάπτισμα 326.
 Βαρνάβας 186.
 Βασελεήλ 204.
 βασιλεία 124, 152, 256.

(Βασιλείας 10 - 12) 128, 142,
156, 178, 220, 236, 268.
βασκανία 194.
βδέλλα 302.
Βελίαρ 118.
Βηθλεέμ 298.
βία 162, 222, 266.
Βιθυνία 404.
βλασφημία 180, 206.
βριάρης 280.
Βυζάντιον 150, 392.

Γ

Γάδαιρα 170.
Γαληνός 416.
γάμος 38, 142, 280, 356.
γτροκομία 174.
γνώσις 240, 250, 252.
Γόμορα 48.
(Γοργονία 10, 11, 12) 352.
Γραφή 52, 70, 74, 190, 202.
(Γρηγόριος 7, 8, 9, 10, 11, 12)
350.
Γύγης 164.

Δ

δαίμων, -ες 106, 108, 110, 112,
122, 134, 146, 166, 324,
350.
Δανιήλ 36, 320.
Δαυϊδ 66, 106, 102, 146, 202,
206, 216, 242, 246, 256,
288, 306, 366, 412, 420.
Δέκιος 114.
δημαγωγία 132.
Δημόκριτος 416.
διάβολος 200.
δικαιοσύνη 280, 304.
δίκη 312.
διωγμός 72, 100, 104, 134, 136,
178, 324, 330, 398.

δόγμα 94, 114, 150.
δόξα 14, 16, 32, 38, 42, 50,
54, 84, 94, 106, 116, 118,
126, 160, 182, 200, 204,
224, 230, 234, 236, 244,
246, 248, 258, 260, 270,
304, 340, 342, 370, 380,
394, 412, 424.
δόλος 76.
δουλεία 182.
δυναστεία 116, 118, 122.

Ε

Έβραϊός, -οί 16, 38.
έγκράτεια 230, 238, 260, 360,
366.
Έζεχίας 318.
είδωλον 278, 350.
είρήνη 68, 98, 340.
έκδίκησης 308.
Έλλάς 154, 166, 204, 320, 390.
Έλαφήβολος 140.
Έλεάζαρ 16, 24, 28, 30, 38.
έλευθερία 156, 246, 366, 418.
Έλλην, -ες 94, 170, 266.
Έλισσαϊός 42, 258.
έλις 28, 30, 106, 154, 164,
218, 268, 292, 320, 342,
344, 350, 352, 362, 372.
Έμμέλια 142.
ένέργεια 298.
Ένώχ (9) 42, 250.
Έξαήμερος 244.
έξομοίωσις 118.
(έξορία 9) 88, 116, 206, 210,
216, 246.
έξουσία 76, 178, 186, 210, 220.
έπαγγελία 18, 114, 262, 350.
έπήρεια 76, 112, 216, 220, 298.
έπιβουλή 160, 206.
έπιείκεια 52, 334.
έπιθυμία 174, 272, 290, 340,

366, 374, 394.
 ἐπικουρία 202, 216.
 Ἐπίκουρος 416.
 ἐπιμεία 54, 268.
 ἐπίνοια 70, 86, 22D, 296, 324.
 ἐπίπληεις 308, 312.
 ἐπιτίμησις 52, 238, 240.
 Ἐπιφάνια 214.
 Ἐριννύς 322.
 ἔρωσ 36, 160, 162.
 Εὔα 366.
 εὐβουλία 120, 122.
 εὐγένεια 102, 134, 282, 352,
 354.
 εὐγνωμοσύνη 96.
 εὐδαιμονία 152, 386, 404.
 εὐδοξία 140, 142, 298.
 εὐεργεσία 192, 272, 290.
 εὐήθεια 98, 106.
 εὐημερία 122, 218, 252.
 εὐθυμία 54, 268.
 Εὐκλείδης 416.
 εὐκοσμία 122, 214.
 εὐλάβεια 62, 68, 174, 288.
 εὐνοια 186, 198, 312.
 εὐνομία 88, 122.
 εὐπείθια 122, 186, 198.
 εὐπορία 54, 230, 242, 268.
 Εὐρώπη 392.
 εὐσέβεια 28, 36, 46, 48, 50, 56,
 58, 70, 74, 78, 88, 94,
 116, 118, 120, 134, 138,
 178, 182, 192, 194, 202,
 218, 222, 234, 248, 250,
 274, 282, 286, 288, 294,
 296, 298, 310, 314, 336,
 352, 360, 362, 366, 370,
 380, 384, 386, 398, 400,
 402, 404, 406.
 εὐσπλαχνία 364.
 εὐστάθεια 66.
 εὐσχημοσύνη 304.
 εὐταξία 268, 272.

εὐτεκνία 62, 142.
 εὐτέλεια 114.
 εὐτυχία 328.
 εὐφημία 32, 44, 114, 128, 130,
 132, 140, 168, 268, 276,
 322, 382, 384.
 εὐφύα 158, 168, 276.
 εὐχαριστία 122, 286, 318.
 εὐχή 138, 142, 164, 310, 316,
 322, 324, 336, 344.
 ἔχθρα 160, 328.

Z

Ζάλη 50, 180, 336.
 Ζεθεδαῖος 260, 308.
 Ζῆλος 44, 98, 104, 162, 266,
 308, 324, 334, 348.
 Ζημία 148, 166, 172, 248, 264,
 346.
 Ζόφος 42.
 Ζωή 15, 28, 34, 48, 258, 272,
 274, 282, 336, 342, 344,
 352.

H

ἡδονή 26, 28, 34, 100, 106,
 136, 230, 242, 282, 414,
 418.
 ἡθος 114, 150, 154, 160, 168,
 170, 238, 306, 310.
 Ἡλίας 42, 48, 180, 320.
 ἥλιος 258.
 Ἡλύσια Πεδία 170.
 Ἡρακλεῖδαι 132.
 Ἡράκλειτος 416.
 Ἡρώδης 258.
 Ἡρων 416.
 Ἡσαῖος 292.
 Ἡσαῦ 206.
 ἡσυχία 66, 116.

Θ

(θάνατος 8-11) 14, 16, 18,
28, 34, 62, 78, 124, 134,
210, 212, 234, 246, 274,
308, 322, 342, 344, 366,
376, 378, 406, 420, 424.
θαῦμα 16, 22, 28, 38, 120, 122,
132, 138, 168, 214, 240,
258, 262, 290, 292, 314,
316, 318, 334, 336, 370,
374, 378.

Θέκλα 70, 108.

θεολογία 244.

θεοσέβεια 120, 146, 148, 404.

Θῆβαι 234.

θλίψις 308, 366, 370.

θράσος 202, 240, 256.

θρασύτης 208.

θρῆνος 118, 266.

θῦμα 16, 18, 32, 36, 100, 266,
340.

θυμός 20, 38, 76, 84, 210, 220,
222, 308, 310, 324.

θυοία 16, 18, 36, 38, 50, 108,
206, 252, 266, 278.

θυσιαστήριον 206, 220, 284,
318, 372.

Ι

Ἰακώβ 40, 42, 206, 252.

Ἰεζεκιήλ 418.

Ἰερεμίας 34, 56, 292, 412.

Ἰεροβοάμ 76.

Ἰερουσαλήμ 22, 28, 226, 260,
298, 352.

ἱεουργία 16, 36.

ἱερόσυλος 50.

ἱερωσύνη 34, 48, 50, 66, 150,
264, 294, 312.

Ἰεφθαῖ 36.

Ἰησοῦς 42, 82, 220, 256, 258,

270, 380.

Ἰλλυρικόν 260.

Ἰουδαία 36.

Ἰουδαῖος, -οι 202, 248, 266.

Ἰούδας 56, 60.

(Ἰουδαϊσμός 9).

ἵπποδρομία 154.

Ἰπποκράτης 396, 416.

Ἰσαάκ 40, 42, 252, 344, 350.

Ἰσραήλ 34, 48, 72, 88, 136,
216, 218, 320.

Ἰωάννης Βαπτιστής 180, 258.

Ἰώβ 62, 64, 106, 254, 306,
362.

Ἰωνᾶς 202.

Ἰωσήφ 112, 192, 254.

Κ

Καϊόφας 70.

καινοτομία 58, 88, 204, 226,
228, 240, 328.

(Καισάρια 12)

(Καισάριος 11, 12) 174, 380,
384, 388, 392, 394, 396,
398, 400, 402, 404, 406,
312, 414, 418, 424.

κακία 16, 48, 50, 60, 64, 84,
100, 104, 106, 108, 118,
122, 164, 194, 198, 238,
246, 284, 304, 310, 336,
390.

κακοπάθεια 68, 110, 136, 218.

κακουργία 62, 70, 176, 250.

καλοκαγαθία 396.

(Καππαδοκία 12).

καρδία 200, 202, 256.

καρτερία 14, 20, 24, 36, 258,
340, 368.

Καρχηδών 102.

κατακλυσμός 252.

κατάπληξις 28.

κατάρα 310.

κατανομή 182.
κατήχησις 290.
Κεκροπίδαι 132.
Κένταυρος 148.
κηδεμονία 188.
κίνδυνος 18, 20, 22, 24, 26, 28,
32, 36, 44, 82, 116, 138,
198, 222, 224, 248, 252,
266, 308, 322, 330.
Κλεάνθης 416.
κνίσσα 108.
κολακεία 72, 198, 332.
κόλασις 30, 84, 88.
Κολοσσός 234.
Κράτης 398.
(Κυπριανός 9 - 12) 96, 100, 102,
104, 106, 108, 112, 114,
116, 118, 120, 122, 124.
Κωνσταντίος 80.
(Κων/πολις 12)

Λ

λείψανον 30, 120.
λέντιαν 192.
Λεόντιος 290.
λέπρα 236.
λήμη 278.
ληστής 32, 238.
λιμός 118, 188, 192.
λογγμή 140.
λύπη 160, 228, 378, 384.

Μ

(Μακαβαίος, -οι 7 - 12) 14, 258.
μακαριότης 148, 418.
μακροθυμία 184, 308, 334.
μάννα 320.
μανία 58, 182, 258, 290.
Μαξιμίνος 134.
Μαρία 110, 316.
Μάρκος 46.

ματαιότης 412, 420.
Ματθαίος 104.
Μαυσόλος 234.
μεγαλοψυχία 38, 236, 364, 416.
μετανοία 222.
μετάστασις 274.
Μίδας 184.
μικροψυχία 184, 224.
μίμησις 238, 348, 384.
Μίνης 170.
Μολιονίδαι 188.
μήσις 290.
μῦθος, -οι 132, 134, 140, 184,
188.
μυσταγωγία 66, 98, 122, 410.
μυστήριον 18, 22, 24, 34, 84,
98, 254, 272, 292, 316,
318, 328, 370, 378, 378.
Μωϋσῆς 18, 22, 42, 68, 190,
254, 292, 308, 316, 384.

Ν

Ναβουζαρδάν 208.
(Ναζιανζός 12).
Ναζιραίοι 178, 332.
Νεϊλος 80.
Νεμαία 124.
νηστεία 54, 88, 110, 284, 288.
Νίκαια 58, 290, 404.
νίκη 118.
νομοθεσία 48, 288, 300.
νόμος 18, 18, 22, 24, 30, 38,
52, 98, 100, 260.
(Νόνο 10 - 11) 350.
νουθεσία 288.
Νῶε 42, 252, 298.

Ο

οικείωσις 352.
οικονομία 174, 196, 246, 386.
οίκωφέλεια 282.

δλεθρος 342.
 ὀλιγάρκεια 230.
 ὀλιγωρία 130.
 ὀλοκαύτωμα 18, 100.
 ὀμόνοια 186.
 ὀμοούσιος 248.
 ὀμοτιμία 182.
 ὄνειδος 380.
 ὄργη 78, 308, 310, 328.
 Ὁρέστης - αι 166, 226.
 ὀρθοδοξία 94, 298.
 ὄρκος 80.
 ὄρμη 154, 294, 330.
 οὐσία 88, 90, 92.

Π

πάθημα, - τα 100.
 πάθος 14, 18, 34, 38, 84, 110,
 122, 152, 180, 214, 216,
 218, 226, 236, 254, 288.
 παιδαγωγία 52, 54, 100, 114,
 266, 288.
 παιδευσία 114.
 Παλαιστίνη 388.
 πανδαισία 26, 138.
 παράδεισος 106, 170, 250.
 παραινέσεις 190, 230, 234, 274,
 298, 360.
 παραμυθία 64, 282, 420, 416.
 παρανομία 346.
 παραπληξία 400.
 παρηγία 76, 188, 212, 248,
 258, 276, 312, 328, 338,
 374, 378, 398.
 παρθενία 232.
 παρθενοκομία 188.
 Πάσχα 314.
 Παῦλος 52, 74, 104, 242, 280,
 294, 308, 418.
 πειρασμός, - αι 258.
 Πελοπίδαί 132.

πενία 54, 96, 288, 300.
 περιουσία 116.
 περιτομή 278.
 περηφάνεια 208.
 (περιφρόνησις 8) 114, 324.
 Πέροης, - αι 88, 204, 208, 324,
 402.
 Πέτρος 260, 308.
 Πήγασος Ἄργεϊος
 Πιλᾶτος 220.
 Πίνδαρος 162.
 (πίστις 8 - 12) 14, 50, 80, 78,
 88, 92, 110, 112, 122,
 124, 186, 188, 190, 204,
 210, 216, 220, 224, 226,
 250, 258, 260, 282, 272,
 280, 284, 288, 292, 296,
 328, 350, 388, 370, 372.
 πλάνη 100, 148, 378, 408.
 (Πλάτων 11) 416.
 πόθος 98, 108, 110, 112, 120,
 152, 160, 162, 172, 174,
 196, 288, 350.
 πολυτεκνία 82.
 πονηρία 28, 58, 78, 88.
 Πόντος 132, 142, 146, 180,
 184.
 πορνεία 32.
 πραότης 256.
 προαγωγή 108.
 προαίρεσις 278, 294.
 πρόγνωσις 48, 122, 374.
 προδοσία 56, 180.
 προεδρία 48, 178, 194.
 προθυμία 28, 158, 184, 194,
 302, 334, 402.
 πρόνοια 136.
 προπέτεια 180.
 προσευχή 54.
 πρόσληψις 44.
 προστασία 160.
 προσφορά 100
 προτίμησις 58.

προφητεία 252, 292.
 πρωτεϊον, - α 142, 182.
 Πτολεμαῖος 418.
 πτωχοτροφία 140, 188, 234.
 Πυλάδης, - αι 168.
 Πύρων 58, 418.

Ρ

ραθυμία 228.
 Ρεβέκκα 252.
 Ροβοάμ 176.
 Ροδάμανθος 170.
 Ρόδος 322.
 Ρωμαῖος, - οι 88, 74.
 ρώμη 144.

Σ

Σαβέλλιος 58, 182.
 Σαβελλισμός 92.
 Σαμουήλ 42, 178, 214, 258, 306.
 Σαμφών 78.
 Σαούλ 110, 112, 152, 178.
 Σάρρα 342, 350.
 σάρξ 20, 32, 34, 112, 118, 144, 176, 202, 212, 230, 236, 288, 284, 324, 352, 356, 384, 422, 424.
 σάρκωσις 44.
 Σελεύκια 70.
 Σέλευκος 38.
 σεμνολόγημα 230.
 Σέξτος 58.
 Σεραφείμ 202.
 Σίμων 38.
 σιτοδοσία 112, 254.
 σιωπή 338.
 Σκύθης, - αι 206.
 σκυθρωπότης 262.
 Σόδομα 48.
 Σολομών 42, 68, 168, 176, 202,

240, 256, 258, 272, 284, 300, 356.
 σοφία 46, 114, 198, 258, 258, 274, 296, 358, 424.
 σταυρός 14, 100, 238, 292.
 Στέφανος 16, 260, 308.
 συγγνώμη 50, 152, 312, 340.
 συγκατάβασις 54.
 ούγγυσις 228, 274.
 συγχώρεσις 308.
 σύμνησις 152.
 συμφορά 54, 82, 64, 174, 188, 200, 226, 234, 238, 288, 282, 284, 370, 382, 418.
 συμφύια 152.
 συμψυχία 28.
 συνάφεια 158.
 συναίρεσις 182.
 σύνεσις 50, 88, 168, 210, 290.
 συνήθεια 98, 120, 224.
 σύνθημα 152.
 σουουαία 180, 308.
 Συρία 88.
 Σωσάννα 108.
 σωτηρία 18, 26, 48, 74, 104, 124, 144, 146, 198, 204, 218, 234, 248, 252, 258, 272, 288, 290, 306, 312, 314, 318, 334, 386, 388, 372, 396, 406.
 Σωφροσύνη 280, 298, 354, 390, 398.

Τ

ταπεινοφροσύνη 304.
 ταπείνωσις 110, 238.
 τάφος κάρικος 234.
 τελειότης 148, 292.
 τελείωσις 66, 290, 338, 374.
 τερατεία 278.
 τιμή 14, 38, 86, 94, 122, 126, 158, 174, 176, 192, 196.

Τιμόθεος 52.
 Τριάς 42, 52, 58, 70, 78, 84,
 94, 114, 126, 182, 188,
 220, 258, 270, 296, 380.
 τρυφή 98, 118, 138, 212, 230,
 242, 150, 398, 412.
 τύφος 114, 196, 238, 304, 398.
 τύχη 328.

Υ

ύγεια 268.
 ύπακοή 312.
 Ὑπερβορεύς 188.
 ὑπεροψία 110.
 ὑπομονή 84.
 ὑπόνοια 80, 332, 386.
 ὑπόστασις 90.
 Ὑφιστάμενος 278.
 ὑψηγορία 242.

Φ

φαιδρότης 32, 358.
 φαντασία 312.
 Φαραώ 114, 272.
 Φαρισαῖος, -οι 238.
 φθόνος 64, 84, 100, 158, 162,
 174, 234, 284, 332, 348.
 φθορά 234, 342.
 φιλαδελφία 394.
 φιλανδρεία 358.
 φιλανθρωπία 104, 174, 208,
 218, 234, 238, 308, 328,
 388, 398, 422.
 φιλάγριος 80.
 φίλια 130, 152, 158, 160, 196,
 228.
 φιλοδοξία 304.
 φιλονεικία 92, 172, 326.
 φιλοξενία 190.
 φιλοπονία 170, 410.
 φιλοπτωχία 300,

φιλοσόφημα 232.
 φιλοσοφία 52, 68, 68, 102, 116,
 144, 150, 180, 188, 170,
 174, 180, 194, 220, 236,
 284, 314, 370, 372, 394,
 406.
 φιλοτιμία 38, 92, 102, 114, 140,
 228, 282, 304, 364, 376,
 416.
 Φινεές 32, 306.
 φλυαρία 56.
 (φόβος 8) 20, 28, 30, 46, 72,
 122, 214, 304, 312, 332,
 346, 374.
 φόνος 414.
 φορολογία 344.
 φραγγελία 84.
 φρόνημα 30, 156, 204, 220,
 308, 324, 400.
 φρόνησις 16, 52, 280, 360.

Χ

χρησία 80.
 χαλάζη 180.
 χαλάνη 244.
 χαμευνία 88, 92, 110, 114, 230,
 324, 364.
 χάρις 32, 112, 120, 178, 194,
 198, 198, 292, 294, 306,
 318, 332, 342.
 χάρισμα 292, 376.
 χειροτονία 328, 330, 334.
 χηρεία 344.
 χοροστασία 32.
 χρηστότης 62, 308.
 χριστέμπορος, -οι 84.
 (Χριστιανισμός 9) 210.
 χριστιονός 84, 88, 102, 108,
 112, 114, 116, 120, 144,
 150, 164, 180, 220, 324,
 328, 398, 400, 402, 404.

Ψ

(ψυχὴ 9 - 12) 18, 22, 24, 32,
 44, 46, 54, 62, 84, 92, 98,
 108, 116, 118, 122, 130,
 132, 138, 140, 162, 166,
 172, 182, 184, 188, 190,
 192, 198, 200, 202, 228,
 232, 238, 244, 288, 274,
 276, 282, 286, 288, 290,
 292, 298, 300, 304, 310,
 322, 332, 336, 342, 344,

354, 358, 362, 364, 386,
 372, 378, 380, 384, 392,
 398, 408, 408, 410, 414,
 416, 420, 424.

Ω

ὠδίνη 30, 34.
 ὠρίων 140.
 ὠφέλεια 310.
 ὠχρότης 282.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7—12
ΛΟΓΟΙ ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΙ	13—27
1. Εἰς τοὺς Μακαββαίους	14—39
2. Εἰς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον	40—95
3. Εἰς τὸν Ἅγιον Ἱερομάρτυρα Κυπριανὸν	96—127
ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ	128—425
1. Εἰς τὸν Μέγον Βασίλειον	128—271
2. Εἰς τὸν πατέρα παρόντος Βασιλείου	272—345
3. Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν	346—381
4. Εἰς Καισάριον τοῦ ἑαυτοῦ ἀδελφόν	382—425
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	426—437
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	426—427
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	427—437
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	439

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωση:

**ΤΥΠΟ
EXPRESS**

Βελισσαρίου 85 ☎ 841-628

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «BYZANTION»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 205-965